

PRUTUL

*** REVISTĂ DE CULTURĂ * HUȘI ***

Serie nouă, Anul XI (XX), Nr. 1-2 (67-68) / 2021 * Fondator Costin CLIT

SPONSORI:

Pr. Florin Băhnăreanu – Parohia Râșești
Col. (r) Marcel Acatrinei

ISSN 1582 – 618X

COLEGIUL ȘTIINȚIFIC

Cercetător dr. Silviu VĂCARU

Profesor dr. Theodor CODREANU

COLECTIVUL REDACȚIONAL:

Redactor șef: Costin CLIT

Dr. Lucian-Valeriu LEFTER

Mihai-Alin PAVEL

Tehnoredactor: Lucian CLIT

E-mail: costinclit@yahoo.com

CUPRINS

STUDII ȘI ARTICOLE

<i>Bătălia de la Hotin din 1621. Cauze, preliminarii, desfășurare și consecințe</i> – Valentin Constantinov	7
<i>Mănăstirea „Sfânta Treime” de la Buciumeni - veche vatră monahală a Ținutului Tecuci</i> – Doru Parascan	33
<i>Grafica de carte în tipăriturile din afara spațiului românesc, în secolul al XVIII-lea, din colecțiile Bibliotecii Academiei Române</i> – Oana Lucia Dimitriu	73
<i>Paisianismul în Mănăstirea Sinaia</i> – Mihail Harbuzaru	83
<i>O incursiune în istoria socialismului din România</i> – Cristian Sandache	99
<i>Din război. Amintirile unui caporal</i> – Lucian-Valeriu Lefter	111
<i>Biblioteca de specialitate și îndrumare național creștină ortodoxă „Mitropolitul Nicodim”</i> – Silviu - Constantin Nedelcu	131

MEMORIA GENEALOGICĂ

<i>Români din Ardeal în Moldova. Reflecții noi pentru o discuție mai veche</i> – Ștefan S. Gorovei	135
<i>Lăcașurile de cult din Dobrovăț (Iași) și slujitorii acestora începând din a doua jumătate a secolului al XVIII-lea</i> – Marcel Acatrinei	151
<i>Ramura basarabeană a familiei Albotă în secolul al XIX-lea</i> – Silviu Andrieș Tabac	167
<i>Destine eroice</i> – Anișoara Trincă Buruiană	179
<i>Artur Gorovei: addenda et corrigenda</i> – Ștefan S. Gorovei	197
<i>Correspondență de familie: Elena Nae Ionescu</i> – Ștefan S. Gorovei	211

DOCUMENTE

<i>Sate de pe valea Tutovei: Călimănești și Tămășeni. Documente inedite din secolele XVII-XIX</i> – Costin Clit	225
<i>Carierea lui Teodor Burada în documente inedite</i> – Costin Clit, Cosmin Niță	287
<i>Paul Păltănea. Correspondență inedită cu străinătatea 1965-2001</i> – Cristian Căldăraru	319

DĂINUIREA VALORILOR

<i>Constantin Negruzzi (1808-1868) – „Primul nostru mare prozator modern”</i> – Iulian Pruteanu-Isăcescu	397
--	-----

RECENZII ȘI NOTE BIBLIOGRAFICE

Vlad Mischevca, *Între pace și război. Domnii fanarioți în contextual raporturilor internaționale (1774-1812)*, Chișinău 2021 – Florin Marinescu 405

IN MEMORIAM

In memoriam: Academician Constantin I. Toma (1935-2020) – Iulian Pruteanu-Isăcescu 407

Ion Agrigoroaiei (30 XII 1936 – 5 X 2021) – Nicolae Ionescu 415

Sorin Iftimi – Gândurile unui prieten de departe – Narcis Dorin Ion 418

COLABORATORI

Marcel ACATRINEI, colonel în rezervă, Iași – acatrineimarcel@gmail.com
Silviu ANDRIEȘ-TABAC, istoric-arhivist, sursolog, heraldist, doctor în istorie, conferențiar cercetător; Heraldist de Stat al Republicii Moldova, șeful Cabinetului de heraldică, Aparatul Președintelui Republicii Moldova, Chișinău – silviu_tabac@yahoo.fr

Cristian CĂLDĂRARU, manager, Muzeul de Istorie „Paul Păltănea”, Galați – cristian_caldararu@yahoo.com

Costin CLIT, profesor, Colegiul Național „Cuza-Vodă”, Huși – costinclit@yahoo.com

Valentin CONSTANTINOV, doctor habilitat în istorie, conferențiar universitar, Universitatea de Stat din Tiraspol cu sediul la Chișinău, cercetător științific principal la Institutul de Istorie, Ministerul Educației, Culturii și Cercetării din Republica Moldova – walentkonstant@yahoo.fr

Oana Lucia DIMITRIU, doctor în arte vizuale, bibliograf, Cabinetul de Manuscrise - Carte rară, Biblioteca Academiei Române, – oana_dimitriu@yahoo.fr

Ștefan S. GOROVEI, profesor univ. dr., Facultatea de Istorie, Universitatea „Alexandru Ioan Cuza” din Iași – stefangorovei@yahoo.fr

Mihail HARBUZARU, doctor în teologie, protosinghel, Mănăstirea Sinaia – mihail.harbuzaru@gmail.com

Narcis Dorin ION, doctor în istorie, manager, Muzeul Național Peleş, Sinaia – narcisdorinion@yahoo.com

Nicolae IONESCU, doctor în istorie, profesor, Liceul Teoretic „Mihail Kogălniceanu”, Vaslui – ionescunicolae16@yahoo.com

Lucian-Valeriu LEFTER, doctor în istorie, etnolog, Centrul Județean pentru Conservarea și Promovarea Culturii Tradiționale Vaslui – lucian_lefter@yahoo.com

Silviu-Constantin NEDELCU, doctor în filologie, bibliotecar, Biblioteca Academiei Române – silviu.constantin.nedelcu@biblacad.ro

Florin MARINESCU, doctor în istorie, cercetător, Institutul de studii neogrecești din Atena – florinmar@ymail.com

Cosmin NIȚĂ, arheolog, Muzeul de Istorie a Moldovei, Complexul Muzeal Național „Moldova”, Iași – nitacosmin043@gmail.com

Doru PARASCAN, profesor, Școala Gimnazială Umbrărești – strajescu@yahoo.com

Iulian PRUTEANU-ISĂCESCU, muzeograf, șef Birou programe culturale, Muzeul Național al Literaturii Române Iași – ipruteanu82@gmail.com

Cristian SANDACHE, conf. univ. dr. habil., Facultatea de Istorie, Filosofie și Teologie, Universitatea „Dunărea de Jos”, Galați – cristiansandache@yahoo.com

Anișoara TRINCĂ-BURUIANĂ, profesoară, Iași – trinca.ana@yahoo.com

BĂTĂLIA DE LA HOTIN DIN 1621. CAUZE, PRELIMINARI, DESFĂȘURARE ȘI CONSECINȚE

Valentin CONSTANTINOV

Bătălia de la Hotin, din 1621, a devenit de la bun început ținta unor înșușiri și asumări din mai multe părți. Polonezii, de exemplu, au dorit să arate Europei întregi că anume țara lor este un fel de apărător al creștinismului. Papalitatea și ea, în plină criză a Războiului de 30 de ani, avea posibilitatea să se reabiliteze prin solidaritatea cu polonezii și războiul lor dus împotriva păgânilor, sau ceva mai târziu a ucrainenilor care și ei au pretins că rolul în „victoria” de la Hotin din 1621 le aparține anume lor, și că strămoșii lor sunt aceia care au pus bazele unei istorii strălucite a cazacilor zaporojeni, care au salvat atunci Polonia, fără să insiste că, de fapt, în izbucnirea conflictului polono-otoman, cazacii zaporojeni au jucat un rol cheie din cauza incursiunilor frecvente în interiorul Imperiului Otoman. Pentru domnii celor două țări românești extracarpatice, războiul polono-otoman din 1620 – 1621 nu a fost al lor. Războiul trebuia să fie dus pe teritoriul Țării Moldovei. Or, acest lucru era dorit cel mai puțin de către cei doi domni în exercițiu: Radu Mihnea și Alexandru Iliș.

Faptul că două mari puteri s-au bătut pe teritoriul Moldovei a fost determinant și din perspectiva interesului istoriografiei noastre, spre deosebire de cele poloneză și ucraineană față de această bătălie. Astfel, literatura de specialitate de la noi a ocolit acest subiect. De remarcat și faptul că nici militantismul bazat pe gloriile istorice din trecut nu au alimentat acest interes¹. Un război străin oricăror interese românești nu a adus decât o dezamăgire profundă și dezastru pe un plan mai larg al relațiilor sociale.

Până la urmă, dacă trebuie să apreciem pozițiile exprimate de diferite istoriografii naționale cu privire la Bătălia de la Hotin din 1621, ies în prim plan cel puțin trei forme de exprimare, dintre care două oarecum asemănătoare: cea

¹ Dacă în cele două istoriografii, poloneză și ucraineană, există de multă vreme monografiile dedicate evenimentelor din jurul bătăliei de la Hotin, în cea românească subiectul a fost abordat în context mai larg: A. Decei, *Istoria Imperiului Otoman*, p. 320-323; T. Gemil, *Țările române în contextul politic internațional (1621-1672)*, București 1979, p. 43-49; Șt. Andreescu, *Radu Mihnea Corvin, domn al Moldovei și Țării Românești*, în *Restitutio Daciae*, vol. II, *Relațiile politice dintre Țara Românească, Moldova și Transilvania în răstimpul 1601-1634*, București 1989, p. 47; V. Ciobanu, *Politică și diplomație în secolul al XVII-lea, Țările Române în raporturile polono-otomano-habsburgice (1601-1634)*, București, Editura Academiei, 1994, p. 196-210; C. Șerban, *Medierea conflictelor interstatale est-europene de către domnii Moldovei în secolul al XVII-lea*, în „Sub semnul lui Clio. Omagiu academicianului Ștefan Pascu”, Editura Dacia, Cluj-Napoca, 1974, p. 593-598.

poloneză și cea ucraineană, care proslăvesc fie vitejia armatei poloneze, fie vitejia cazacilor zaporozieni.

Din perspectiva istoriografiei poloneze², bătălia de la Hotin fără îndoială că reprezintă o revanșă în fața „acuzărilor” mai vechi sau mai noi de colaborare pe o perioadă îndelungată cu principalul dușman al creștinătății, adică cu Imperiul Otoman. Aflată oarecum într-o altă direcție decât proiecția de expansiune otomană, Polonia era păzită, în linii mari desigur, de interesul militar al turcilor din această parte. Dimpotrivă, atât Polonia, cât și Imperiul Otoman, erau cointeresați în bunele relații economice datorită drumului comercial „de la mare până la mare”, care o lega pe cea Baltică de cea Neagră și care aducea profituri importante ambelor țări. Firește că acest drum trecea, după cum bine se știe, și pe teritoriul Moldovei. Au existat totuși și câteva excepții de la această regulă a bunelor relații polono-otomane. Este vorba aici în primul rând de perioada sfârșitului domniei lui Ștefan cel Mare, când se știe că domnul Moldovei a trimis contingente militare în Polonia, iar la campania de jaf au participat și militari turci.

O problemă care va deveni constantă în relațiile din cele două mari puteri le vor reprezenta incursiunile tătarilor în teritoriile Marelui Ducat al Lituaniei, iar odată cu trecerea teritoriului actualei Ucraine în componența Coroanei Poloneze, tătarii vor extinde incursiunile sale și asupra Ucrainei care până atunci a intrat în componența Coroanei Poloneze.

O piatră de încercare în relațiile polono-otomane l-a reprezentat momentul 1595. Turcii au căzut de acord cu instaurarea unui regim al dublei suzeranități, desigur în schimbul scoaterii Moldovei și, dacă s-ar fi putut, și a Țării Românești din războiul antiotoman. Acest fapt a și nemulțumit atunci atât Imperiul Habsburgic, cât și papalitatea care au făcut demersuri energice pentru refacerea frontului antiotoman, ceea ce nu a fost agreeat nici de polonezi, nici de moldoveni.

Ținem, deci, să atragem atenția asupra acestui aspect foarte important. Din punct de vedere ideologic, Rzeczpospolita (Republica nobiliară a celor două popoare: lituanian și polonez), primea odată cu evenimentele din 1621, în sfârșit, un motiv pentru a se debarasa de acuzațiile de colaborare înaintate lor cu câteva decenii mai înainte. Această retorică va fi prezentă în corespondența purtată fie de către oficialitățile poloneze cu principii creștini din străinătate, fie chiar și în interiorul magnaților și nobililor polonezi. Aceeași retorică va fi menținută și în istoriografia care va descrie acele evenimente – cel puțin ca mesaj. Astfel, în evenimentele din 1621, Polonia a fost prezentată ca un „zid al creștinătății” și ca o „salvatoare a Europei”. În condițiile de atunci aceste elemente erau importante. De partea cealaltă, istoriografia ucraineană va dori, în aceeași linie de proslăvire a performanței militare de la Hotin din 1621, să arate că de fapt forța principală a

² Cu privire la istoriografia poloneză consemnăm câteva lucrări: J. Treściak, *Historia wojny chocimskiej (1621)*, Kraków, 1921; L. Podchorodecki, *Kampania chocimska 1621 r.- Obrona Chocimia*, în „Materiały i Studia do Historii Wojskowości”, X, 1964, cz. 2, XI, 1965, cz. 1.; R. Majewski, *Polski wysilek obronny przed wojną chocimską 1621 r.* „Studia i Materiały do Historii Wojskowości”, VII (1961), cz.1. L. Podchorodecki, N. Raszba, *Wojna chocimska 1621*, Warszawa, 1979.

armatei poloneze era constituită din cazacii zaporojeni, conduși inițial de Jakub Nerodowicz Borodawka, iar mai apoi de Petro Sahaidacnyi. În mod diferit era prezentat și numărul cazacilor zaporojeni care au participat la această bătălie, istoriografia ucraineană străduindu-se să mărească numărul lor, iar cea poloneză să-l micșoreze³.

Nu înainte de a purcede la analiza celor produse în 1621, este important să stabilim totuși situația generală înaintea bătăliei, așteptările părților, atât cât ele ne sunt cunoscute, precum și rolul celor doi domni români: Radu Mihnea și Alexandru Iliăș.

Așteptările turcilor. Motivul principal pentru care turcii erau gata să pornească într-o campanie împotriva Rzeczpospolitei era impunerea acesteia la plata tributului. Avem câteva indicii clare în acest sens. Încă după bătălia nereușită de la Țuțora din 19 septembrie 1620 și a negocierilor care au urmat, probabil încă de pe atunci a apărut această idee, pe care polonezii desigur că au respins-o⁴. Relativa depărtare de câmpul de luptă, lipsa unei imagini clare a situației la fața locului. Ambițiile nemărginite ale tânărului sultan Osman II să se afirme și să repete performanțele predecesorilor săi erau tot atâtea argumente pentru începerea unei campanii de proporții. Unul dintre argumentele principale trebuia să fi fost – dacă o slugă a sultanului l-a învins pe marele hatman și cancelar Stanisław Żółkiewski cu atât mai lesne cel predestinat să fie stăpânul pământului, adică Osman II, va reuși să supună Polonia. Aceste intenții turcii le puteau transmite și domnilor români, deja evocați. Iar dacă până în momentul pornirii campaniei, polonezii ar fi trimis vreo solie în care s-ar fi arătat gata să plătească tributul, înseamnă că și campania nu ar mai fi avut nici un rost. Firește, retorica propagandistică otomană evoca posibilitatea distrugerii și cuceririi statului polonez sau cel puțin așa era prezentată campania. Din câte se pare, turcii au sperat până la urmă că polonezii vor plăti totuși un tribut, la fel ca și Moldova, Transilvania și Țara Românească.

Argumentele poloneze. Pentru polonezi era însă principială respingerea oricăror discuții cu turcii în privința plății tributului. Aveau convingerea că doar popoarele nevolnice plătesc tribut, iar popoarele libere nu. În cazul în care turcii ar fi rămas cu aceeași propunere, polonezii erau gata să lupte cu arma în mâini pentru apărarea libertății. În plus, existau și două puncte strategice pe care polonezii erau

³ Dintre lucrările elaborate de istoriografia ucraineană menționăm: Сас П. М., *Хотинська війна 1621 року*, Видання 2-ге, виправлене і доповнене, Біла Церква, Видавець Пшонківський О. В., 2012; Петро Сас, Генуте Кіркене, *Хотинська битва 1621 – битва за Центральну Європу*, Киев, 2011; *1621. Хотинська війна*. În lucrare sunt adunate referirile din timpul bătăliei de la Hotin ale cronicarilor cazaci G. Grabeanco, S. Veliciko, considerațiile cercetătorului german J. Muler, ale istoricilor ucraineni: M. Hrușevski, D. Jawornicki, V. Golobucki și M. Alekberli. Ultimul a scris o monografie dedicată bătăliei de la Hotin: *Хотинская война (1621 г.)*, Cernăuți, 1957; *Укладення миру після Хотинської війни (1620–1621 рр.): спроба переоцінки досягнутих домовленостей*, în „Україна в Центрально-Східній Європі”, випуск 9-10, Київ, 2010, p. 42-59;

⁴ Despre bătălia de la Țuțora din 1620, vezi studiul nostru: *Confruntarea militară polono-otomană din toamna anului 1620 și impactul ei asupra Țării Moldovei*, în „Prutul”, anul X (XIX), 2020, nr. 2 (66), p. 5-22.

gata să le apere la graniță sau în preajma graniței poloneze. Este vorba de cetatea Hotinului și de Camenița. La acea dată, în cetatea Hotinului se afla o garnizoană poloneză, asta după ce cu un an în urmă, în timpul campaniei din 1620, acolo a intrat detașamentul polonez. Chiar dacă atunci cetățile nu mai reprezentau unitățile de luptă strategice pe care acestea le ocupaseră cu un secol și mai bine în urmă, ele reprezentau niște puncte de reper clare. Prin extensie, anume în preajma cetății Hotinului s-a și dat acea bătălie. Partea poloneză a avut timp să-și pregătească șanțurile de apărare. Locul le era bine cunoscut, iar din Moldova considerată atunci drept un teritoriu al adversarului, polonezii se mai puteau și aproviziona. La aceste considerente se mai adaugă unul deloc neglijabil. În opinia publică poloneză, bătălia cu „dușmanii creștinătății” trebuia să fie dată pe teritoriul dușmanului. Moldova era considerată atunci ca aflată în teritoriul Imperiului Otoman și implicit drept un teritoriu al adversarului. Prin extensie, tocmai asta propunea cu doar câțiva ani înainte Stanisław Żółkiewski, imediat după ce a fost numit hatman și cancelar, este adevărat, în cazul războiului polono-suedez: „dacă se dorește o victorie în război, acesta trebuie mutat pe teritoriul adversarului”⁵. Firește că în cazul Moldovei era vorba de aceeași abordare. Totodată, din punct de vedere militar, tactic și strategic, pentru aceeași polonezi înfrângerea din campania anului 1620 nu era decât o simplă înfrângere militară, care se întâmpla pe câmpul de luptă. În mentalitatea publică bântuia convingerea că înfrângerea din 1620 s-a produs în primul rând din cauza „trădării” moldovenilor, care nu au susținut „misiunea eliberatoare de sub jugul turcesc” a armatei poloneze și mai ales a lui Gașpar Grațiani, care de fapt devenise țapul ispășitor al insuccesului polonez. Era nevoie de un nou efort și de noi impozite pentru a aduna o armată mai mare de soldați, la care trebuiau să se alătore și armatele magnaților și nobililor polonezi, formate prin mobilizare generală. Deși sistemul mobilizării generale (pospolite ruszenie) era depășit, în primele decenii ale secolului al XVII-lea el era încă valabil și putea aduce rezultatul scontat. Prin urmare, în pofida înfrângerii din 1620, polonezii erau gata de o confruntare de proporții cu Imperiul Otoman. Acestei confruntări i s-a dat o dimensiune propagandistică nemaîntâlnită până atunci – de luptă împotriva păgânilor în care Rzeczpospolita era prezentată ca „zid al creștinătății” și „apărător al creștinătății”.

Rolul domnilor români în situația creată. Este un aspect abordat în istoriografia problemei mai mult decât superficial, pornind de la rezultatul final obținut de Radu Mihnea în procesul de mediere a conflictului polono-otoman – semnarea tratatului de la Hotin⁶. Interesante din punctul nostru de vedere sunt tocmai dedesupturile acestei activități realizate nu numai de către Radu Mihnea, dar și de către Alexandru Iliăș. Așadar dorințele otomanilor – ca polonezii să le plătească tribut – au fost exprimate chiar de la bun început. Pentru a rămâne în scaun și pentru a avea o domnie stabilă, ambii domni trebuiau să găsească soluții pentru împăcarea ambelor părți. Numai că tocmai aici a și apărut situația fără de ieșire – otomanii convinși de slăbiciunea polonezilor doreau de la aceștia tribut, iar

⁵ Biblioteka Kórnik, Ms. 325, fila 7.

⁶ Vezi mai sus istoriografia problemei despre rolul de mediator al domnilor români în secolul al XVII-lea.

pentru polonezi plata tributului însemna subjugarea țării, ceea ce de la sine era de neacceptat. Eventualele trimiteri ale domnilor români la situația țării lor, prin care Moldova și Țara Românească plăteau tribut, dar rămâneau *de facto* guvernate și administrate de domni creștini erau și ele de neacceptat pentru polonezi⁷. Faptul că războiul era inevitabil, celor doi domni le-a fost probabil clar de la început, dar din câte se vede ei au încercat să se implice în procesul de mediere asumându-și un rol care era destul de periculos. În această perioadă, domniii români aveau permisiunea de a purta tratative doar în numele Porții otomane. Firește că orice inițiativă dincolo de aceste prerogative putea fi sancționată. Avem informații cu privire la numeroase solii ale domnilor români, în prima fază, mai ales a lui Alexandru Iliăș, care a desfășurat o corespondență prodigioasă cu principalii demnitari polonezi. Faptul că aceste intenții nu puteau duce la nici un rezultat este altceva, atâta timp cât otomanii doreau numai tribut, iar polonezii o pace obișnuită pe principiile *status-quo*-ului. Apare însă întrebarea, ce raportau domniii români suzeranului său – sultanului turc și celor care îl reprezentau, pașalelor de la frontieră și marelui vizir? Într-o primă fază, domniii români trebuiau să le fi promis otomanilor că ei vor reuși să-i convingă pe polonezi să le plătească acestora tributul. Adică ei aveau o misiune, și având această misiune ei trebuiau să încerce să o realizeze. Chiar dacă această misiune era una imposibilă, doar promisiunea îndeplinirii ei îi mai putea menține în scaun atât pe Radu Mihnea, cât mai ales pe Alexandru Iliăș. Principalul argument în acest sens este că, așa cum vom vedea mai jos, armata otomană era pregătită pentru campanie deja din primăvară. Întârzierea cu cele trei luni de vară s-a datorat, probabil, și acestor asigurări venite din partea mai ales a lui Alexandru Iliăș, că polonezii vor plăti totuși tribut otomanilor. Atunci când polonezii nu au trimis un sol care să negocieze condițiile aceluia tribut, campania a continuat, numai că lunile de vară care ar fi putut asigura un succes campaniei au fost pierdute. Anume acesta putea fi principalul motiv al furiei sultanului turc pe Alexandru Iliăș, când la începutul propriu zis al operațiunilor militare l-a arestat pe domnul Moldovei, care era cât pe ce să fie omorât. În cazul lui Radu Mihnea, lucrurile au stat un pic altfel. El era cunoscut cu mai mulți polonezi încă din timpul primei sale domnii în Moldova. Prin urmare, și negocierile pe care Radu Mihnea le-a purtat aveau acea încărcătură a experienței deja acumulate⁸. De asemenea, având în minte ceea ce a pățit Alexandru Iliăș, Radu Mihnea a prezentat lucrurile într-o manieră specific orientală, astfel încât otomanii au primit asigurări că probabil polonezii le vor plăti un tribut, care putea fi negociat în cadrul următoarelor tratative polono-otomane. Iar polonezilor,

⁷ Vezi mai jos scrisoarea lui Radu Mihnea către Gabriel Bethlen în: *Documente privitoare la istoria Ardealului, Moldovei și Țării Românești*, vol. IX (1614-1636), *Acte și scrisori*, publicate de Andrei Veress, București, Editura Cartea Românească, 1936, p. 235, nr.187.

⁸ În timpul primei domnii în Moldova, Radu Mihnea a mediat conflictul din 1617, încheiat cu semnarea acordului de la Busza/Jaruga, a încercat dar nu a reușit să asigure trănicia păcii în 1618: Valentin Constantinov, *Conjunctura internațională în jurul confruntării de la Orynin din anul 1618 și consecințele ei pentru Țara Moldovei*, în „Miscelania historica in honorem Professoris Marcel-Dumitru Ciucă septuagenarii”, editerunt Cristian Luca, Claudiu Neagoe, Marius Păduraru, Brăila-Pitești, 2013, p. 239-252.

la rândul lor, li reconfirmat *status-quo*-ul. Numai așa putem înțelege și tema tributului abordată în cadrul negocierilor, dar care și așa niciodată nu va fi plătit de către polonezi. Dincolo de aceste presupuneri, vom avea cu siguranță o primă mostră de diplomatie modernă în țările române, prin care domnii români se vor strădui să se implice în marea politică și, ca urmare a acestei activități, vor reuși să atingă principalul obiectiv pentru ei și țară – împăcarea marilor puteri și asigurarea stabilității și prosperității pentru țara lor. Totodată, desigur că nu trebuie exagerată această implicare a domnilor români în procesul de mediere a conflictului. Și foarte probabil că intențiile domnilor noștri de a-l rezolva a coincis cu lipsa dorinței turcilor de a se angaja cu polonezii într-o confruntare de proporții. Se pare că otomanii se așteptau la o rezolvare „pe cale pașnică, de bună voie și nesilit de nimeni” a cerințelor sale. Întârzierea campaniei și mobilizarea din toate punctele de vedere a Rzeczpospolitei în fața pericolului otoman a și determinat rezultatul final al confruntării, care deși a fost revendicat de fiecare parte a rămas totuși la scor de remiză.

După cum era și firesc, evenimentele din 1621 au fost precedate de cele din anul 1620. O serie de factori, greșeli tactice și strategice au dus la deznodământul tragic al armatei poloneze cunoscut impropriu ca bătălia de la Tuțora din 1620. Bătălia din 19 septembrie pierdută de polonezi a fost urmată de retragerea spre granițele Poloniei. Deși a dat spirit de organizare și disciplină în timpul retragerii, când până la granița Poloniei rămăseseră câțiva kilometri armata s-a dezorganizat și a devenit pradă ușoară tătarilor, turcilor, dar și moldovenilor care cu mare plăcere pentru o recompensă financiară din partea tătarilor i-au predat acestora.

Rămasă fără armata cvartei care avea ca misiune apărarea granițelor regatului, Polonia a fost cumplit jefuită în regiunile de margine. Încercările de a opune rezistență nu au dat rezultatul scontat. Și-a spus cuvântul și specificul organizării politico-administrative a regatului, mai ales din perspectiva constituirii unor domenii funciare ale magnaților polonezi. Astfel, în loc să încerce o rispostă colectivă în fața tătarilor, ei au preferat fiecare în parte să-și organizeze apărarea propriilor domenii, ceea ce a scăzut din capacitatea de apărare. Tătarii au folosit tradițional „drumul moldovenesc”, iar pe parcursul lunii octombrie 1620 au jefuit regiunile de margine ale Poloniei și nestingheriți s-au întors în Crimeea⁹. Calga tătarilor din informațiile parvenite, a lăsat o parte din tătari la Iași, iar cea mai mare parte a plecat în Polonia pentru a comite acolo jafuri¹⁰. Colaborarea moldo-tătărească nu s-a oprit odată cu dezorganizarea și căderea în prizonierat a unei bune părți din armata poloneză în primele zile ale lui octombrie 1620. După cum rezultă din mai multe surse, aceasta a continuat, iar detașamentele de moldoveni au participat și ele la jefuirea teritoriilor de la marginea Poloniei¹¹. Spre mijlocul lunii

⁹ Ryszard Majewski, *Polski wysiłek obronny przed wojną Chocimską 1621 r.*, în „Studia i Materiały do Historii Wojskowości”, tom. VII (1961), cz.1, p. 3-39, p. 4-6.

¹⁰ 27.X.1620. Lubomirski către Tomasz Zamoyski. Archiwum Główne Akt Dawnych (AGAD), Archiwum Zamoyskich, Nr. 350, fila 8.

¹¹ 27.XI.1620. Un necunoscut către Senatul Florenței: „Di Leopoli avvisano che li Tartari et li Moldavi erano di la dal Niestre, che facevano ogni male et non si crede che partiranno

decembrie 1620 au apărut și unele știri cu privire la dorința implicării domnului Moldovei în medierea conflictului polono-otoman¹², deși aceeași sursă menționează faptul că turcii și tătarii în continuare au mai multe mii de oșteni în apropierea graniței poloneze. La rândul său, Cantemir Mârza, un cunoscut al campaniilor de jaf din Polonia, era plecat atunci în Crimeea de unde intenționa să se întoarcă cu noi contingente cu care să atace Polonia. Deja în acea perioadă se zvonea că sultanul turc le-a poruncit tuturor să se pregătească pentru campanie împotriva Poloniei.

Încă din august, adică înainte de campania de la Țuțora, s-a stabilit convocarea unui seim ordinar. Firește că noile probleme care s-au abătut asupra Poloniei, după campania lui Żółkiewski din Moldova, au determinat schimbarea ordinii de zi a seimului. Totodată, trebuie să menționăm și faptul că instrucțiunile către seimuri făceau referire directă la intenția turcilor de a organiza o campanie militară împotriva Poloniei în 1621. Și chiar dacă aceste zvonuri erau departe de realitate atunci, spre sfârșitul anului ele au prins un contur real¹³. După înfrângerea lui Żółkiewski s-a creat impresia că Rzeczpospolita este un stat foarte slab, un fel de colos pe picioare de lut, și prin urmare va deveni o pradă ușoară otomanilor¹⁴.

În principiu, înfrângerea armatei poloneze în campania din Moldova nu trebuia prea mult dramatizată. Lupta politică în condițiile republicii nobiliare a divizat mult societatea poloneză. Hotărârile luate de Sigismund al III-lea Wasa nu s-au bucurat de un sprijin din partea întregii nobilimi, mai ales în ceea ce privește numirile în funcții importante cum ar fi cea de mare hatman, funcție așa și rămasă vacantă după moartea lui Jan Zamoyski în 1605. Numirea bătrânului Stanisław Żółkiewski drept mare hatman și cancelar, în 1618, a nemulțumit și mai mult societatea poloneză. În momentul campaniei din Moldova, din 1620, această încordare atinsese cote maxime. Or, după înfrângerea în Moldova a armatei

finche non si mandi contro loro un esercito di 10 mila et piu cavalli” *Elementa ad fontium editiones*, vol. XXVIII, *Res Polonicae ex Archivo Mediceo Florentino*. III pars, editerunt Valerianus Meysztowicz et Wanda Wychowska de Andreis, Romae, 1972, p. 119, nr. 548.

¹² 16.XII.1620 Jerzy Zamoyski episcopul de Chełm către Tomasz Zamoyski voievodul de Chiev. AGAD, Archiwum Zamoyskich, Nr. 407, fila16. Despre domnul Moldovei, Alexandru Iliăș, în scrisoare se spunea că el s-a declarat că dorește să fie folositor Poloniei, dar că polonezii nu au încredere în el (Ja sam i Hospodarem tem offertuiem się sobie, i bardzo chce być przychylnym Koronie Polskiej, ale nie masz komu wierzyć). De menționat că această poziție, față de Alexandru Iliăș, va fi întâlnită și în continuare. Aceeași sursă menționa foamete în Moldova și că multe localități au fost incendiate de tătari (głód bardzo wielki tam u nich. Tatarowie siła popalili).

¹³ A se vedea bunăoară scrisoarea lui Otfinowski, aflat în misiune la Constantinopol, din 6 aprilie 1620, (Hurmuzaki-Bogdan, Supl. II, vol. II, p. 472-473, nr. CCXXV. Act în limba latină. O copie, poloneză, în Bibl. Czart, Ms. nr. 2245, p. 263-265. Instrucțiunile către seimicuri de la începutul lunii august 1620, de asemenea, aduceau la cunoștință de intenția otomanilor de a organiza o campanie împotriva Poloniei în anul 1621.).

¹⁴ Ryszard Majewski, *Cecora. Rok 1620*, Warszawa, 1970, p. 244.

poloneze, regele a făcut niște concesii opoziției¹⁵. În fața unui pericol iminent nobilimea poloneză a dar dovadă de mai multă solidaritate, dând curs inițiativelor venite din partea conducerii centrale.

Seimul a hotărât să ridice numărul ostașilor până la cifra de 60 000, iar la aceștia trebuiau să se adauge și cazacii zaporojeni¹⁶. Două elemente merită aici precizate. Pe de o parte, prevederile acestui seim nu au fost îndeplinite în totalitate în sensul și litera lor, și totuși, pe de altă parte, mobilizarea de asemenea proporții a fost una importantă și a asigurat în ultimă instanță capacitățile de apărare a granițelor Poloniei. Pentru a aduna o asemenea armată a fost nevoie de o sporire considerabilă a impozitelor. La seim a fost luată în dezbatere și problema conducătorului militar. În lipsa celor doi demnitari: Żółkiewski a fost omorât chiar lângă granița cu Polonia, iar Stanisław Koniecpolski a căzut prizonier, candidați la ocuparea funcției de comandant suprem erau Krzysztof Zbaraski, Tomasz Zamoyski și Stanisław Lubomirski. Nimeni dintre aceștia însă nu avea pregătirea și experiența necesară a unui comandant de oști¹⁷. Atunci s-a propus numirea în această funcție a lui Jan Karol Chodkiewicz, marele hatman al Lituaniei¹⁸. Ca locțiitor al lui, un fel de hatman de câmp interimar, a fost numit Stanisław Lubomirski.

În contextul pericolului otoman care s-a abătut asupra Rzeczpospolitej, au fost luate măsuri și pentru asigurarea echipamentului necesar purtării unui război atât de important. Între altele a fost luată hotărârea de a interzice exportul de cai¹⁹.

¹⁵ În fruntea opoziției se aflau frații Zbaraski, Krzysztof și Jerzy, cunoscuți adversari ai lui Żółkiewski (W. Dobrowolska, *Książęta Zbarascy w walce z hetmanem Żółkiewskim*, Kraków, 1930)

¹⁶ Ryszard Majewski, *Polski wysilek obronny przed wojną Chocimską 1621 r.*, p. 8. În privința cazacilor zaporojeni se hotărâ: „Iż Nam przyszło do wojny z pogaństwem, a chcąc mieć woyska Kozackie za *stipendiarios* Reipublicae, uchwałą Seymu tego, płacą im naznaczymy: z tą jednak kondycją aby pod regimentem y władzą Hetmana naszego zostawały” („Deoarece s-a ajuns la război cu păgânii, iar dorind să-i avem pe cazaci ca stipendiari ai Republicii, prin hotărârea acestui seim al nostru le stabilim plata, însă cu o condiție: ca să stea sub regimentul și conducerea hatmanului nostru”), în *Volumina Legum*, vol. III, Petersburg, 1859, p. 181. Este adevărat că acest ultim deziderat cu privire la conducerea cazacilor nu a fost îndeplinit chiar în totalitate. Știm că în bătălia de la Hotin cazacii zaporojeni i-au avut conducători direcți inițial pe Jacko Nerodowicz Borodawka, iar mai apoi pe Petro Sahajdaczny.

¹⁷ Problema a fost analizată de Ryszard Majewski, *Polski wysilek obronny przed wojną chocimską 1621*, p.14-15.

¹⁸ Considerat un elev al lui Zamoyski și Żółkiewski, Jan Karol Chodkiewicz (1560-1621) a participat la campania militară împotriva lui Mihai Viteazul din 1600, aducând o contribuție importantă la victoria polonezilor. Cea mai vestită bătălie câștigată de Chodkiewicz a fost cea împotriva suedezilor de la Kircholm, din 27.IX.1605, când cu un contingent militar de cca. 4 000 de oșteni a învins armata suedeză de cca. 14 000. Despre el vezi Wanda Dobrowolska, *Jan Karol Chodkiewicz*, în „Polski Słownik Biograficzny”, vol.III, Kraków, 1937, p. 363-367.

¹⁹ *Volumina Legum*, vol. III p. 181: „Iż siła na tym Rzeczyposp. należy, a zwłaszcza pod takowe niebezpieczne czasy, aby koni za granice nie wywodzono...” („Deoarece este foarte

Au fost intensificate și demersurile diplomatice în vederea obținerii sprijinului de din afară. Câteva elemente erau aici importante: 1. Obținerea ajutorului material; 2. Permisivitatea de a înrola soldați și 3. Procurarea de armament și amuniție. Vom preciza însă de la bun început că aceste demersuri nu au dus la nici un rezultat scontat, iar Rzeczpospolita a rămas de una singură în fața pericolului otoman²⁰.

Pentru că îndeplinirea prevederilor seimului din decembrie 1620 întâmpina greutăți importante, s-a hotărât convocarea unui nou seim – extraordinar. Prin urmare, delegații sejmicii de la Środa²¹ și cei din Upick²² primeau instrucțiuni pentru seimul extraordinar convocat pentru data de 23 august 1621²³. Existau în continuare mai multe probleme care trebuiau rezolvate urgent: insuficiența aprovizionării armatei, insuficiența banilor pentru înrolarea mai multor soldați etc. Aici însă merită atenție termenii convocării și desfășurării acestor seimuri, precum și importanța lor. În sistemul politic polonez, seimul juca un rol decizional. Regele era controlat în hotărârile sale de acest seim și nu putea întreprinde măsuri eficiente în administrarea și guvernarea statului fără „permisiunea” organului legislativ. Prin urmare, și aici se poate constata faptul că întârzierea înaintării armatei otomane spre granițele Poloniei le-a permis polonezilor să ia măsuri eficiente pentru contracararea acțiunilor adversarilor săi.

Deși pericolul rămânea în continuare, exista posibilitatea unui atac conjugat atât dinspre Moldova, cât și dinspre Transilvania, despre care scria castelanul Cracoviei Jerzy Zbaraski²⁴. Existau probleme și cu contingentele armate formate pentru a porni la luptă împotriva turcilor. Primele etajamente formate au primit soldele, iar cele din urmă, nu. Și asta din cauza faptului că nu ajungeau bani pentru toți soldații. În unele cazuri, după ce primeau solda cuvenită soldații dezertau împreună cu banii primiți²⁵. Dintotdeauna, mobilizarea armatei într-un anumit loc genera jafuri și violuri asupra populației locale. Situația din 1621 nu era o excepție²⁶. Spre sfârșitul verii, polonezii au reușit să adune sub arme cca 60 000 de persoane, dintre care numărul cazacilor zaporojeni este estimat la cca 20-25 000²⁷.

important pentru Rzeczpospolita, iar mai ales în aceste timpuri neliniștite ca să nu se ducă caii peste graniță”...).

²⁰ Ryszard Majewski, *Polski wysilek obronny przed wojną chocimską 1621 r.*, p.22.

²¹ AGAD, Archiwum Radziwiłłów (AR), dz. II, sygn. 765. Instrucțiunile adoptate la 27. VII. 1621.

²² AGAD, AR, dz. II, sygn. 766. Instrucțiunile adoptate la 29. VII. 1621.

²³ Constituția seimului, în *Volumina Legum*, vol. III, p. 198-215.

²⁴ *Listy księcia Jerzego Zbaraskiego, kasztelana krakowskiego z lat 1621-1631*, wyd. A. Sokołowski, „Scriptores Rerum Polonicarum”, t. 5, Kraków, 1880, p. 30-31

²⁵ Ryszard Majewski, *Polski wysilek obronny przed wojną chocimską 1621 r.*, p. 30-33.

²⁶ „Ivancikowii au început tragicomedia, lisowczycii au s-o termine, care ajungând în cerc acum țara Sandomirului toată și a Cracoviei într-o mare parte fac ceea ce s-au deprins”. *Listy księcia Jerzego Zbaraskiego...*, p. 33-34, nr. XI.

²⁷ Cifra de 20 000 de cazaci este menționată și de Miron Costin (*Letopisețul Țării Moldovei*, în *Opere*, ediție critică cu un studiu introductiv, note, comentarii, variante, indice și glosar de P. P. Panaitescu, București, 1958, p. 78).

Cam așa au stat lucrurile în privința organizării armatei poloneze. Deși aveau mari greutăți organizatorice, în linii mari polonezii au reușit și datorită încetinelii cu care înainta armata otomană să mobilizeze un număr important de soldați. După moda vremii, armata otomană a pornit din Constantinopol cu mare fast. Din sursele avute la dispoziție știm că sultanul a pornit din Constantinopol spre Moldova la 7 mai 1621²⁸.

Locul bătăliei. Un element fundamental îl reprezenta terenul de luptă dintre armata poloneză și cea otomană. Într-un raport trimis la Veneția din Constantinopol, se spunea că turcii au intenția să atace Polonia în regiunea Cameniței. Se pare că turcilor le-a plăcut încă de pe atunci acest oraș; vor avea ocazia să pună stăpânire pe acest oraș în 1672²⁹. În plus, această intenție le era cunoscută și polonezilor. Sigismund al III-lea îi înștiința pe cei avizați de planul sultanului turc, adăugând, probabil pentru un mai mare efect, și faptul că principele Transilvaniei avea misiunea să pornească cu armata sa spre Cracovia³⁰. În general, multe din cele produse în timpul războiului polono-otoman din 1620-1621 se vor repeta mai târziu, într-o formă sau alta. Revenind la începutul campaniei, avem informația că armata otomană a zăbovit mai mult timp la Adrianopol. Chiar dacă bailul Veneției își anunța curatorii săi că sultanul va pleca imediat spre Moldova³¹, acest lucru nu s-a produs. Să fi încercat încă de pe atunci sultanul să obțină de la polonezi plata tributului fără a mai continua campania? Întrebarea rămâne deschisă. Ceea ce știm exact este că armata otomană s-a oprit din înaintarea sa. Or, trebuia să fi existat un motiv sau poate chiar mai multe. Unul dintre ele putea fi tocmai preluarea inițiativei de către Alexandru Iliăș și Radu Mihnea cu scopul de a media conflictul.

Odată urcat în scaunul Moldovei, la doar câteva zile după sfârșitul dramatic al campaniei poloneze, la 12 octombrie 1620, Alexandru Iliăș îi înștiința pe polonezi despre urcarea lui în scaun. Avea intenția de a le fi prieten, contrar lui Gașpar Grațiani care a „adus Coroana polonă la mari pierderi”³². Deși se arăta deschis pentru colaborare, nu era clară oferta pe care domnul Moldovei le-o putea propune polonezilor. Cu atât mai mult, că așa cum am arătat și mai sus, Alexandru Iliăș trezea mari suspiciuni în ochii polonezilor, iar campania tătarească de jaf la care au participat și contingente moldovenești nu putea schimba această imagine.

Eforturile lui Alexandru Iliăș de a-i împăca pe polonezi cu turcii mergeau cam în paralel cu pregătirile pentru campania anunțată a lui Osman al II-lea. Începutul acestor demersuri datează însă înainte de pornirea campaniei de către tânărul sultan. La 1 aprilie 1621, subcancelarul Wenczeslaw de Lesno îi scria lui Laurențiu Gembicki, arhiepiscop de Gniezno, despre venirea la Camenița a unui sol

²⁸ *Żywot J. K. Chodkiewicza wojewody wileńskiego. hetmana wielkiego W. Ks. Lit., przez Adama Naruszewicza, wydanie Kazimierza Józefa Turowskiego, tom. II, Kraków, 1858, p. 194.*

²⁹ Despre stăpânirea turcească a Cameniței vezi: Kołodziejczyk, Dariusz, *Podole pod panowaniem tureckim. Ejalet Kamieniecki 1672-1699*, Warszawa, 1994.

³⁰ AGAD, Archiwum Zamoyskich, nr. 295, fila 38-40.

³¹ Hurmuzaki, IV/2, p. 391, nr. CCCCXXXII.

³² Hurmuzaki-Bogdan, Supl. II, vol. II, 480-481, nr. CCXXVIII.

din partea domnului Moldovei. Firește că o asemenea solie nu putea porni fără aprobarea de către înalții demnitari otomani și fără stabilirea subiectelor care urmau să fie luate în dezbatere. Este adevărat că polonezii nu au înțeles care ar fi punctul de plecare în baza căruia s-ar purta acele negocieri: „nimic concret ce ar sta la baza păcii domnul nu spune”. Staroste de Camenița, Ștefan Potocki, ginerele lui Ieremia Movilă, căsătorit cu fiica acestuia, Maria³³, era un fel de intermediar pentru partea poloneză în aceste tratative. Scriindu-i, regele arăta că ar fi bine ca și „arhiepiscopul³⁴ să-și expună părerea cu privire la această problemă”³⁵. După câte se pare, în această primă perioadă, domnul Moldovei a întreprins niște acțiuni de sondare a terenului în dorința de a afla marja de manevră pe care ar putea-o utiliza în cadrul medierii conflictului. Deși nu ni s-au păstrat sau, deocamdată, nu cunoaștem mai multe scrisori din această perioadă, știm de numeroase scrisori pe care domnul Moldovei le-a trimis regelui, precum și înalților demnitari sau magnați influenți polonezi³⁶. Într-un memoriu adresat lui Sigismund al III-lea Wasa cu privire la starea de fapt în raporturile polono-otomane, Jerzy Zbaraski arăta că domnul Moldovei le-ar fi cerut polonezilor să trimită un om de-al lor la sultan, după care se va putea negocia pacea. Firește că în cazul dat, Alexandru Iliăș ar fi apărut ca un mediator în aceste tratative, iar succesul întreprinderii ar fi adus nu numai stabilitate domniei sale în Moldova, dar și i-ar fi sporti prestigiul în ochii turcilor. Deși sursele ajunse până la noi nu ne spun mai multe, probabil orice posibilitate de negociere de pe pozițiile turcești și respectând pozițiile și așteptările acestora au fost respinse din start³⁷. Totuși, eșecul domnului Moldovei în procesul negocierilor i-ar fi adus inevitabil mazilirea. De aceea, nu excludem faptul că, într-o primă fază, Alexandru Iliăș i-ar fi liniștit pe otomani și le-ar fi dat asigurări că eforturile lui privind încheierea păcii, conform condițiilor impuse de turci, vor duce la rezultatul scontat. Și atunci nu mai era nevoie de o campanie costisitoare cu pierderi inevitabile și materiale și umane, iar în ochii lumii ar fi reieșit că polonezii speriați de puterea și forța urmașului marilor otomani, care îi mai poartă și numele întemeietorului dinastiei, au acceptat supunerea „de bună voie și nesiliți de nimeni”.

Chiar dacă tradițional relațiile polono-otomane se aflau în prerogativa domnului Moldovei, prin virtutea experienței deja acumulate, în acest proces a fost implicat și Radu Mihnea³⁸, pe atunci domn al Țării Românești. Deși desigur, avem

³³ A. Lipski, *Stefan Potocki*, în „Polski Słownik Biograficzny”, XXVIII, Wrocław, Warszawa etc., 1984-1985, p.173-176.

³⁴ Wawrzyniec Gęmbicki arhiepiscop de Gniezno 1616-1624.

³⁵ Riksarkiwet (Arhiva de stat din Stockholm), Extranea IX Polen, nr. 98.

³⁶ Din corespondența vremii aflăm despre mai multe scrisori adresate de către domnul Moldovei regelui polonez sau magnaților. Jerzy Zbaraski într-un memoriu adresat regelui amintea de două scrisori ale lui Alexandru Iliăș adresate regelui, precum și alte două adresate lui Krzysztof Zbaraski. (*Listy księcia Jerzego Zbaraskiego kasztelana krakowskiego...*, p. 28, nr. IX.).

³⁷ *Listy księcia Jerzego Zbaraskiego kasztelana krakowskiego...*, p. 29-30, nr. IX.

³⁸ Despre implicarea lui Radu Mihnea în evenimentele din 1621, vezi studiul nostru, *Rolul de mediator al lui Radu Mihnea în timpul campaniei turcești de la Hotin din anul 1621*, în „Anuarul Institutului de Istorie”, IV (2014), p. 65-84.

mult mai multe mențiuni despre corespondența purtată în prima jumătate a anului de către Alexandru Iliăș, ni s-a păstrat o copie adresată lui Radu Mihnea de către Stanislaw Lubomirski, hatmanul de câmp. Din răspuns aflăm că Radu Mihnea l-a felicitat pe Lubomirski de numirea în funcția de hatman de câmp și și-a exprimat speranța în menținerea bunelor relații între „Nobilul Regat al Poloniei” și Casa Otomană. Demnitarul polon îi mulțumea lui pentru oferta propusă de a media conflictul între polonezi și otomani. Tonul scrisorii era destul de prietenos, iar cauza tuturor răutăților era Schender pașa³⁹.

La rândul lor, polonezii i-au inclus pe moldoveni, probabil, din cauza poziției lor atât în timpul campaniei din 1620, cât și a susținerii acestora a campaniilor de jaf tătărești din Polonia după înfrângerea armatei poloneze, în rândul celor proscriși. Un oarecare Manuc din Hotin, după ce s-a căsătorit la Camenița, a fost arestat sub acuzația de spionaj. În urma torturilor a și murit⁴⁰. În același context, Miron Costin amintea în cronică sa despre niște locuitori ai Hotinului care au fost aruncați de pe zidurile cetății⁴¹. În același rând, regele polonez îi cerea lui Stefan Potocki să-i alunge pe moldoveni din Camenița, deoarece „de la ei nu se poate aștepta pace”⁴².

Tranșarea problemei păcii sau războiului s-a produs în luna iulie. Credem că nici acest indiciu nu este întâmplător. Armata otomană era încă departe de granițele Moldovei, iar polonezii au și decis să-și exprime punctul lor de vedere pe câmpul de luptă. Să fi fost și aceasta parte din tactica polonezilor de a tergiversa discuțiile cu privire la pace și apoi să le respingă – așa se pare. Faptul că domnul Moldovei a tot trimis solie după solie în speranța obținerii unui rezultat favorabil este și acesta un indiciu al unei posibile tergiversări a problemei altfel spus a tragerii de timp pe care polonezii au folosit-o în interes propriu. Și de abia atunci când pregătirile erau finalizate, chiar dacă a și fost convocat un seim extraordinar la sfârșitul lunii august era clar că înainte de această dată operațiunile militare nu aveau cum să înceapă.

Tocmai în luna iulie, după cum menționează cronică de la Camenița, a venit un sol de la Alexandru Iliăș în lagărul de lângă Orynin, unde era dislocată armata poloneză. Solul din partea domnului Moldovei, după toate probabilitățile, Constantin Batista Vevelli „a fost reținut și trimis cu 200 de haiduci la Camenița”⁴³. Vevelli a fost reținut timp de 48 de zile și foarte probabil că între timp a fost dus și la Camenița. Va fi eliberat, așa cum vom vedea mai jos, doar atunci când polonezii vor stabili planul de acțiune și vor decide să traverseze Nistrul ca să organizeze apărarea la Hotin.

³⁹ Biblioteca Stefanyk din Liov, F.5, op.2, nr. 900.

⁴⁰ A. N. Garcaveț, *Cronica de la Camenița*, I, Almaty, 2002, p. 550.

⁴¹ Miron Costin, *Letopisețul Țării Moldovei*, p. 77: „Nu știu ce vină or hi dat bieților târgoveți de Hotin, a o samă ce au fostu mai fruntea, de i-au înpensu din cetate de pe zid, fără de nici o milă leși”.

⁴² „bowem od tego narodu nas się bezpiecznego spodziewać nie trzeba” (Bibl. Jagiellońska; Ms. 2, filele 228 v.-229 r.).

⁴³ Гаркавец А.Н. Кыпчакское письменное наследие. Том I. Каталог и тексты памятников армянским письмом, Алма. аты, 2002, *Cronica de la Camenița*, p. 550.

Polonezii aflați sub comanda hatmanului de câmp Stanisław Lubomirski și-au stabilit tabăra la Scala, încă în primele zile ale lui mai⁴⁴. În jurnalul expediției de la Hotin se spune că Constantin Batista Vevelli a fost trimis în tabăra poloneză cu scrisori de la Husein pașa, marele vizir, capigi pașa și de la domnul Moldovei⁴⁵. Firește, după cum era obiceiul în epocă, nu se precizează în ce au constat acele „proponeri de pace”. În jurnal se preciza că solul a fost reținut până la venirea lui Jan Karol Chodkiewicz și trimis la Stanisław Lubomirski. Autorul care a descris acele evenimente, Adam Naruszewicz, reflecta sentimentele polonezilor față de solul trimis de Alexandru Iliș: „A venit la Scala Jan Wewelli de neam italian, născut pe insula Creta, îmbătat de credință greacă și hâtrie în Moldova, instrument al gândurilor turcești, trădător și dușman al polonezilor”⁴⁶. Și comandantul suprem Jan Karol Chodkiewicz în raportul său regelui cu privire la corespondența purtată cu Alexandru Iliș arăta starea de incertitudine existentă la nivel diplomatic: „Nu știu ce-mi va răspunde acum, dar și solia aceea, despre care domnul ne-a înștiințat, s-a produs mai degrabă pentru a observa cum stau lucrurile decât pentru încheierea unor acorduri”⁴⁷. De altfel, o nouă caracteristică și dovadă a lipsei de încredere față de eforturile domnului Moldovei o găsim în instrucțiunile către seimicul din Vinița, în care Sigismund al III-lea arăta următoarele: „Domnul Moldovei (Alexandru Iliș *n.ns.*) se anunță că vrea să mijlocească pacea între noi și turci; cine s-ar încrede în el de bună seamă că s-ar înșela; nimeni nu i-a recomandat aceasta; n-are nici o putere, însuși este vasal turcesc, face ceea ce i se poruncește, spre trădare și înșelăciune”⁴⁸. Sigismund al III-lea îl caracteriza pe Alexandru Iliș ca fiind „complet în trădare și minciunos”⁴⁹. În aceeași ordine de idei, se vehicula zvonul că domnul Moldovei ar fi prins șase polonezi pe care i-a trimis sultanului, iar la cinci dintre aceștia li s-a tăiat capetele⁵⁰.

⁴⁴ Żywot J. K. Ch odkiewicza wojewody wileńskiego. Hetmana wielkiego W. Ks. Lit., p. 178.

⁴⁵ Bibl. Jagiellońska, Ms. nr. 108, p. 139-140. Informații despre solia lui Constantin Batista Vevelli avem și în *Elementa ad fontium editiones*, vol. XXVIII, p. 123-124, nr. 553-554.

⁴⁶ Żywot J. K. Chodkiewicza wojewody wileńskiego. hetmana wielkiego W. Ks. Lit., p. 179. Nu știm în cazul dat în ce măsură autorul acestor rânduri se referea la rolul lui Vevelli în timpul soliei lui Krzysztof Zbaraski, cel care va fi numit mare sol la Poartă pentru confirmarea păcii de la Hotin și care a rămas dezamăgit acolo de Vevelli, care a dorit la un moment dat chiar să devină domn al Moldovei (Valentin Constantinov, *Țara Moldovei în cadrul relațiilor internaționale 1611-1634*, Iași, 2014, p. 229).

⁴⁷ 15.VI.1621 Jan Karol Chodkiewicz către Sigismund al III-lea: „Nie wiem co na terazniejsze me pisanie odpisze, jednak i legacya ta, o której Hospodar dawał znać, raczej pono na przeglądanie rzeczy a niżli na stanowienie pakt było”. (*Korrespondencje Jana Karola Chodkiewicza*, opracował i opisał Wł Chomętowski, Warszawa, 1875, p. 181-183).

⁴⁸ *Instructia Urodzonemu Alexandrowi Piaseczynskiemu na Seymik Powiatowy Winnicky Posłowi Jego Kro. Mci dana w Warszawie dnia X miesiąca Lipca Roku Panskiego MDCXXI*, în „Źródła do dziejów polskich”, wydawane przez Michała Grabowskiego i Alexandra Przeddzieckiego, tom I, Wilno, 1843, p. 26-33, p. 31.

⁴⁹ Bibl. Jagiellońska, Ms. nr. 2, fila 228 v.-229 r.

⁵⁰ Hurmuzaki, IV/2, p. 391, nr. CCCCXXXIV.

Datele problemei devin clare din explicația pe care Radu Mihnea, în aceeași perioadă, i-a oferit-o lui Gabriel Bethlen, principele Transilvaniei: „Ci (așa zice) dacă ar veni sol leah (despre care răspunde voios cu capul că nu va avea nici un fel de bântuială, ci cu pacea cu care ar intra, cu aceeași pace ar și ieși) ca așa să se poată începe în vreo formă negocierile pentru pace, în cursul căror negocieri, Puternicul împărat s-ar opri oarecât de la pornire că dacă ar vrea Țara Leșască să-și plece capul Puternicului Împărat, ar da dare o sumă anuală, pe care dare ar și plăti-o în fiecare an, după cum fac Ardealul, Țara Românească, Moldova și multe alte țări. Își plătesc darea anual, sunt în pace până în ziua de azi ... legea turcească spune așa că orice țară își pleacă capul Puternicului împărat și dă dare, niciodată puternicul împărat nu poate merge cu oaste împotriva țării aceleia”⁵¹.

Așadar, chiar dacă nu știm prea multe despre mersul acelor negocieri, putem bănuși că dacă sultanul turc s-a oprit din campanie în drum spre Moldova, a făcut-o tocmai pentru a oferi posibilitate solului polonez să vină și să se închine în fața lui, să încheie tratat și să se oblige la plata tributului, la fel cum o fac și celelalte țări care s-au închinat Imperiului Otoman. Dacă Alexandru Iliăș a și pornit demersurile pentru medierea păcii între Rzeczpospolita și Imperiul Otoman, acest lucru putea fi realizat numai pornindu-se de la aceste explicații pe care Radu Mihnea i le-a dat principelui Transilvaniei. Așadar, pe parcursul lunilor mai și iunie 1620 s-a așteptat venirea solului polonez cu propunerea concretă de plată a unui tribut, iar atunci când acest lucru nu s-a întâmplat armata otomană a pornit mai departe spre Moldova. Timpul însă a fost iremediabil pierdut, Rzeczpospolita a reușit să mobilizeze toate resursele și să le trimită la apărarea granițelor țării, iar armata otomană avea din ce în ce mai puțin timp la dispoziție pentru a-și realiza scopul propus – înfrângerea Rzeczpospolitei și impunerea la plata unui tribut. Prin urmare, soarta lui Alexandru Iliăș a fost pecetluită încă din momentul în care a inițiat aceste inițiative, iar furia sultanului când l-a arestat și l-a pus în fiare era explicabilă.

Între timp se lămurise și situația dinspre Transilvania. Jerzy Zbaraski a primit asigurări din partea lui Gabriel Bethlen că acesta nu va ataca Polonia dinspre Transilvania⁵². La 4 august, Constantin Batista Vevelli a fost eliberat și trimis înapoi cu un mesaj din partea lui Chodkiewicz. Mesajul suna în felul următor: partea poloneză este gata să poarte tratative de pace, dar prevederile acestor negocieri trebuiau să fie prielnice Rzeczpospolitei. Dacă otomanii doresc război, polonezii sunt gata să-și apere interesele cu arma în mâini⁵³.

Acest lucru însemna eșecul eforturilor lui Alexandru Iliăș, a cărui situație în următoarea lună are să se agraveze până când sultanul nu va porunci să fie arestat. Când a aflat de răspunsul prompt al polonezilor de a se apăra, sultanul se afla încă la

⁵¹ 20.V.1621. Radu Mihnea către Gabriel Bethlen: Veress, IX, p. 235, nr. 187.

⁵² *Listy księcia Jerzego Zbaraskiego kasztelana krakowskiego...*, p. 35-36, nr. XIII.

⁵³ Jurnalul zis al lui Stanislaw Lubomirski, în *Pamiętniki o wyprawie chocimskiej r. 1621*, red. Żegota Pauli, Krakow, 1853, p. 70-71. Żywot J. K. Chodkiewicza wojewody wileńskiego. Hetmana wielkiego W. Ks. Lit., p. 188.

sud de Dunăre. Spionii raportau polonezilor că la 12 august sultanul se afla încă pe partea cealaltă a Dunării, iar în armată bântuie o mare foamă⁵⁴.

Așa putem restabili cronologia evenimentelor. La 4 august 1621, Constantin Batista Velli a primit știrea că polonezii nu doresc să se supună și sunt gata să se lupte. Până când știrea a ajuns la sultan au trecut câteva zile, poate o săptămână, iar la aflarea știrii sultanul a și pornit împotriva Rzeczpospolitei cu toate forțele armate pe care le avea la dispoziție. Timpul necesar unui succes în campania militară împotriva Poloniei a fost iremediabil pierdut. Tactica tergiversării și a tragerii de timp a adus polonezilor un avantaj. În plus, odată cu refuzul polonezilor de a se supune, Jan Karol Chodkiewicz a luat hotărârea să organizeze apărarea Poloniei nu în granițele țării, ci în Moldova, unde la Hotin, era staționată o garnizoană poloneză, care a rămas acolo încă din timpul campaniei lui Żółkiewski.

Imediat după aceasta au urmat câteva incursiuni în teritoriul Țării Moldovei. În izvoarele vremii se menționa că la începutul lunii august Alexandru Iliș părăsise Iașul de teama cazacilor zaporojeni⁵⁵. Unii autori au afirmat că aceste incursiuni au avut un efect mic. Totuși, trebuie să ținem seama de faptul că aceste incursiuni au făcut imposibilă acțiunea de pregătire a proviziilor pentru armata otomană. În Moldova au fost organizate detașamente militare care pe de o parte rispotau la aceste incursiuni, iar pe de alta efectuau și campanii de jaf în interiorul Poloniei. În urma unei incursiuni a cazacilor zaporojeni, mai mulți cazaci au fost fie omorâți fie prinși. Din acest motiv, comandantul lor, Borodawka Nierodowicz, a fost acuzat de cazaci, condamnat și omorât, în locul lui alegându-l pe Petro Sahaidaczn⁵⁶. Miron Costin a inserat în cronică să menționeze despre incursiunile lui Lubomirski, care „au prădat țara până la Iași, ieșindu și lăsindu și Alexandru vodă Ieșii cu fuga la Romanu. Și au arsu leșii și Ieșii și din prada țării au strâns hrană, care apoi au ținut pre leși toată vremea cât au fostu la Hotin”⁵⁷. O parte dintre moldoveni s-au retras în munți. Mai ales se referă la populația dintre Nistru și Prut: „A venit o scrisoare de la p. Szemberg, în care scria de pustuirile din Moldova: precum toți moldovenii de la Nistru și până la Prut s-au retras până după Suceava chiar până în munții transilvăneni”⁵⁸. Odată cu exodul moldovenilor în Transilvania,

⁵⁴ „Tegoż dnia od Szemberka listy tajemne z Wołoch przyszły który dał Panu Hetmanowi znac ze Cesarz bel na tamtey stronie Dunaiu... we woysku ich wielki głod y na konie y na ludzie”. (Bibl. Jagiellońska, Ms. nr. 108, p. 140.).

⁵⁵ Ryszard Majewski, *Polski wysilek obronny przed wojną chocimską 1621 r.*, p. 35. Ultimul act cunoscut de la Alexandru Iliș, din prima lui domnie în Țara Moldovei, datează din 4 iulie 1621 (*DIR*, Seria A. Moldova, veacul XVII, vol. V (1621-1625), p. 59-60, nr. 74).

⁵⁶ *Jurnalul zis al lui Lubomirski*, în „Pamiętniki o wyprawie chocimskiej r. 1621”, z rękopismów współczesnych i druków mniej znanych zebrał Żegota Pauli, Kraków, 1853, p. 83.

⁵⁷ Miron Costin, *Letopisețul Țării Moldovei*, p. 77.

⁵⁸ „Przyszedł list od p. Szemberga, w którym pisał o pustkach w Wołoszech: jako wszystkie Wołosza od Dniestru i od Prutu pouchodziła za Soczawę aż w Siedmiogrodzkie góry” (*Pamiętniki o wyprawie chocimskiej r. 1621*, p. 72).

Ștefan Bethlen, guvernatorul ei, îi atenționa pe bistrițeni să fie vigilenți ca să nu vină în țară „ca dușmani”⁵⁹.

Despre întârzierea armatei otomane ne dăm seama și din faptul că la 7 august 1621, Radu Mihnea se afla încă la Târgoviște, de unde dădea un act pentru o mănăstire din orașul Buzău⁶⁰. Proviziile care trebuiau furnizate din Transilvania de asemenea nu au fost puse la dispoziție⁶¹. Domnii români au primit poruncă din partea sultanului să-i oprească pe polonezi, ca aceștia să nu traverseze Nistrul⁶². Acest deziderat însă în acele condiții era de neîndeplinit.

Turcii nu au reușit să-i convingă pe ruși să se alăture campaniei antipolone. Reamintim aici, că în 1619 a fost semnat acordul (armistițiul) de la Deulino⁶³, prin care între Rusia Moscovită și Rzeczpospolita a fost încheiat un acord pe un termen de 14 ani și jumătate. Acest acord a însemnat sfârșitul războiului ruso-polonez din 1609-1618 și, în linii mari, sfârșitul mării smute ruse. Pentru a obține sprijinul Moscovei în campania preconizată, turcii l-au trimis la ruși pe Toma Cantacuzino, fiul lui Constantin⁶⁴. Solul otoman a efectuat mai multe solii la Moscova. Fratele său, Iurie, își zicea nepot al lui Alexandru Șaitanoglu. De unde rezultă că era rudă cu celebrul Mihail Cantacuzino zis Șaitanoglu⁶⁵. Acest Toma Cantacuzino a fost omorât în 1637, de către cazacii de pe Don, când aceștia au cucerit cetatea Azovului⁶⁶. În 1620, preconizata alianță ruso-otomană era intermediată de ambasadorul Olandei la Constantinopol și Chiril Lucaris, patriarhul Constantinopolului⁶⁷. Solia a ajuns la Azov, iar de acolo sub escortă căzăcească a

⁵⁹ Hurmuzaki, vol. XV, partea II, p. 916-917, nr. MDCCXCI.

⁶⁰ DIR, B. Țara Românească, veacul XVII, vol. IV (1621-1625), p. 50-51, nr. 56.

⁶¹ Veress, IX, p. 238, nr. 189.

⁶² „1621. 16 Giugno. Che l'esercito de Polachi de piu di 150 mila continua accampato, et dissegna di prevenir, et intrando nella Bogdania far ini la sedia della guerra, et non aspettarla nella propria casa” (Hurmuzaki, IV/2, p. 391, nr. CCCXXXIII. Rezumatul e datat greșit cu 19 martie).

⁶³ Situat lângă mănăstirea Troița Serghievo.

⁶⁴ În același timp în Moldova era un alt dregător cu același nume, venit aici împreună cu Radu Mihnea încă în 1616 N. Stoicescu, *Dicționarul marilor dregători din Țara Românească și Moldova sec. XIV-XVII*, București, Editura Enciclopedică, 1971, p. 361-362

⁶⁵ Б. Н. Флоря, *Фома Кантакузин и его роль в развитии русско-османских отношений в 20-30-х гг. XVII в.* În «Россия и христианский восток». Выпуск II-III, Москва, изд. «Индрик», p. 248-287, p. 250.

⁶⁶ În rezolvarea problemei Azovului a fost implicat Vasile Lupu: Constantin Șerban, *Vasile Lupu domn al Moldovei (1634-1653)*, București, Ed. Academiei, 1991, p.138-139. Gh. Bezviconi, *Contribuții la istoria relațiilor româno-ruse: (din cele mai vechi timpuri până la mijlocul secolului al XIX-lea)*, București, Ed. Academiei, 1962, p.79-83. Debutul chestiunii în Valentin Constantinov, *România în corespondența lui Stanisław Koniecpolski marele hatman al Coroanei (IV)*, sub tipar în „Anuarul Institutului de Istorie”, 2020.

⁶⁷ Б. Н. Флоря, *Фома Кантакузин и его роль...*, p. 250.

mers mai departe spre Moscova⁶⁸. Solul otoman le-a prezentat rușilor scrisorile din partea sultanului, marelui vizir, dar și pe cea a patriarhului ortodox⁶⁹.

În același context apărea și recenta vizită la Moscova a lui Theofan, patriarhul Ierusalimului, care l-a investit în funcția de patriarh al Moscovei pe Filaret, tatăl țarului Moscovei, proaspăt eliberat din prizonieratul polonez, și a restabilit ierarhia ortodoxă în Ucraina, trezind firește nemulțumirea elitelor politice poloneze⁷⁰.

Hotărârea de a organiza apărarea Poloniei din Moldova, în apropierea graniței, a fost agreată atât de Jan Karol Chodkiewicz, precum și de Stanisław Lubomirski. Astfel, Polonia nu era pustiită, iar apropierea de Polonia dădea posibilitatea organizării unei aprovizionări adecvate⁷¹.

La 8 octombrie 1621, regimentele de sub comanda lui Stanisław Lubomirski au așezat tabăra lângă Hotin⁷². Odată stabiliți acolo, o parte din armată a pornit în căutarea proviziilor. Un detașament a ajuns până la Siret, de unde s-a întors cu câteva sute de vite⁷³. Alt detașament a fost atacat de ostașii moldoveni sub conducerea lui Miron Barnovschi, care i-a bătut și le-a luat și caii. După acest incident, Chodkiewicz le-ar fi interzis polonezilor incursiunile de pradă. În același timp, în tabăra poloneză se afla și Petru Movilă, viitorul candidat al polonezilor la tronul Moldovei, cunoscut mai ales ca viitor mitropolit al Kievului. El ar fi insistat, în speranța că moldovenii vor trece de partea polonezilor, ca aceste incursiuni să înceteze⁷⁴.

La 19 august, armata poloneză era organizată în tabăra de lângă Hotin. Pe 21 august, tot acolo au ajuns și cazacii zaporogeni. Solul lor la Chodkiewicz i-ar fi spus hatmanului că semenii lui au pustiit ținuturile Soroca și Orhei. În același timp, mulți dintre cazaci au fost atacați și dispersați de detașamentele fie ale moldovenilor fie ale turcilor⁷⁵.

În pofida demersurilor pentru rezolvarea pe cale pașnică a conflictului, la începutul lunii septembrie 1621, armatele poloneză și otomană stăteau față în față și

⁶⁸ RGADA (Российский Государственный Архив Древних Актов = Arhiva de Stat a Actelor Vechi din Rusia), F. 89, 1621, nr. 4, fila 6-8.

⁶⁹ Au fost aduse în total trei scrisori ale lui Chiril Lucaris, iar retorica lor e deosebit de interesantă. Astfel țarul Moscovei primea îndemnul: „să eliberezi Smolenscul și alte orașe ale tale, luate prin viclenie de lituaneni”, iar pământurile trebuie aduse „sub stăpânirea ta a măritei împărății și cu adevărata cruce a grecilor robilor măritei împărății” RGADA, F. 89, 1621, nr. 4, fila 112 v.-123 r.

⁷⁰ El era suspectat de spionaj (S. Zolkiewski, *Listy, wydał Lubomirski, Kraków, 1868*, p. 145-146, nr. 111 din 23 iulie 1620).

⁷¹ *Żywot J. K. Chodkiewicza wojewody wileńskiego. hetmana wielkiego W. Ks. Lit.*, p. 184-185.

⁷² *Pamiętniki o wyprawie chocimskiej r. 1621*, p. 113.

⁷³ *Ibidem*, p.115.

⁷⁴ *Ibidem*, p. 115-116.

⁷⁵ Anume atunci, la 31 august, cazacii l-au acuzat pe Nerodowicz Borodawka, l-au omorât iar în locul lui l-au numit pe Sahaidaczny (*Pamiętniki o wyprawie chocimskiej r. 1621*, p. 18).

era clar că bătălia nu mai putea fi evitată, chiar dacă în același timp Constantin Batista Vevelli se afla când într-o tabără când într-alta, încercând să medieze conflictul fiind în subordinea lui Alexandru Iliș, iar după arestarea lui, a trecut în subordinea lui Radu Mihnea. Furia lui Osman al II-lea asupra lui Alexandru Iliș a fost descrisă Miron Costin: „Alexandru vodă, precum s-au pomenit mai sus, viindu la Hotin împărăția n-au aflatu nemica grijit, nice poduri, nici conace și țara aflându-se fugită și stricată de leși, s-au scârbitu pre Alexandru vodă așa de rău, cât numai era să-l omoară. Ce l-au scos de la moarte veziriul, iară de urgie mare n-au hălăduit, că până la Hotin, tot au fostu legatu la puști în obedzi și toată vremea aceia, cât au fost împărăția la Hotin”⁷⁶. O notă informativă în aceeași chestiune era trimisă de la Constantinopol la Vatican, la 15 septembrie 1621: „...et che aveva fatto tagliar la testa ad prencipe di Moldavia Alexandro Vaivoda, et ad alcuni principali del Paese, accusandoli d’haver mancato al loro dovere, tanto per non haver apparecchiate le cose necessarie per far un ponte sopra il detto fiume <Nistru *n.n.s.*>, quanto per haver lasciato fortificare alcuni luoghi alli Polacchi”⁷⁷. Aceași informație era trimisă de ambasadorul francez de la Constantinopol⁷⁸. Unii au emis ipoteza că Alexandru Iliș și două pașale ar fi avut „înțelegeri” cu polonezii⁷⁹. Deși, așa cum am văzut mai sus, pe de o parte polonezii nu acordau nici un fel de credit lui Alexandru Iliș, iar pe de alta tergiversau mersul tratatelor, lăsând o marjă de speranță domnului Moldovei în eforturile pe care el le depunea. Probabilitatea revenirii lui Ștefan Tomșa al II-lea în scaun era evocată încă la sfârșitul lunii iulie, deși motivul invocat arăta că Tomșa era: „molto nimico di questo Regno”⁸⁰. La începutul lunii septembrie, Constantin Batista Vevelli îl reprezenta deja pe Radu Mihnea: „A treia dzi a lui septevrie au venit în tabăra leșască de la Radul vodă, domnul muntenescu, Batiște Vevelli, om de neamul său criteanu, dzicu să hie fostu cu știrea veziriului, îndemnându pre leși să trimață sol de pace la turci. Și nu s-au apăratu leșii, ce au trimis foarte om cu ispravă de la sine, anume Zelenschii, să întrebe, putea-vor să să priimască soliile la împărăție, au ba. Și de atuncea îmbla și cu soliile, iară și sângele bieților oșteni mai multu se vărsa din toate părțile între dânșii, în toate dzilele și în tot ceasul”⁸¹.

Operațiunile militare au început la 2 septembrie. După tatonarea terenului, turcii și-au îndreptat greul atacurilor asupra șanțurilor apărate de cazaci. A urmat o nouă ciocnire la care a participat și husarii polonezi, după care turcii din nou și-au îndreptat greul atacurilor spre șanțurile apărate de cazacii zaporozjeni. Chiar dacă au mutat artileria dincolo de Nistru, această manevră de asemenea nu le-a adus turcilor nici un fel de avantaj. Ciocnirile armate aveau loc în paralel cu misiunile lui Vevelli, care ducea scrisorile dintr-o parte într-alta. O altă misiune Vevelli a avut-o la 12 septembrie 1621, când din nou a ajuns din porunca lui Radu Mihnea în tabăra

⁷⁶ Miron Costin, *Letopisețul Țării Moldovei*, p. 85.

⁷⁷ Veress, vol. IX (1614-1636), p. 238-239, nr. 190.

⁷⁸ Hurmuzaki, Supl. I, vol. I, p. 190, nr. CCXCIII.

⁷⁹ *Elementa ad fontium editiones*, vol. XXVIII, p. 129-130, nr. 559.

⁸⁰ *Ibidem*, p. 124, nr. 554.

⁸¹ Miron Costin, *Letopisețul Țării Moldovei*, în *Opere*, p. 80-81.

poloneză. Deși izvorul (o copie târzie) ajuns până la noi menționează că scrisoarea a fost scrisă în maghiară, posibil ca în copie să se fi strecurat o greșeală, iar în loc de „językiem wołoskim” s-a copiat „językiem węgierskim”, adică scrisoarea să fi fost scrisă în română. Răspunsul polonez repeta oarecum ideile principale prezente în negocierile pe care le-a avut și Alexandru Iliăș cu același Jan Karol Chodkiewicz ceva mai înainte: „scrii din partea păcii neclar, spre aceea domnia ta nu scrii concret cum ar trebui ea să arate”⁸². O scrisoare asemănătoare i-a scris-o și marelui vizir, fără a da însă multe detalii⁸³, dar care în scurt timp va fi mazilit. Nu știm dacă mazilirea vizirului s-a datorat acestor negocieri cu partea poloneză⁸⁴. Vevelli s-a întâlnit și cu alți magnați polonezi, între care și Krzysztof Zbaraski⁸⁵, cu care va colabora în continuare pentru confirmarea păcii de la Hotin.

În ambele scrisori trimise în tabăra turcească, Chodkiewicz îi anunța pe Radu Mihnea și pe Husein pașa marele vizir că l-a numit sol pe Żeleński⁸⁶. Condiția primă înaintată de otomani polonezilor a fost plata anuală a tributului⁸⁷. Or, tocmai această condiție era de neacceptat pentru polonezi⁸⁸. Solii polonezi au fost reținuți în tabăra otomană⁸⁹, ceea ce a trezit protestul părții poloneze⁹⁰.

Odată cu refuzul solului polonez să cadă de acord cu plata tributului, otomanii au intensificat atacurile lor asupra șanțurilor poloneze. Noul atac, condus de Karakaș pașa, s-a terminat din nou cu eșec, însuși conducătorul atacului a căzut

⁸² *Pamiętniki o wyprawie chocimskiej r. 1621*, p. 85-87. Varianta latină a răspunsului în: Archiwum Główne Akt Dawnych (AGAD) (Arhiva Centrală a Actelor Vechi din Varșovia), Zbiór Branickich ze Suchej, dosar 17/25, p. 82-83.

⁸³ AGAD, Zbiór Branickich ze Suchej, dosar 17/25, p. 84.

⁸⁴ Miron Costin arată doar nemulțumirea sultanului de marele vizir. „Schimbasă împărăția pre veziriul în scârbă că n-au fostu harnic de a lua tabăra căzăcească și pusesă altu veziriu, carele să-și arate lucrurile mai tare” (Miron Costin, *Letopisețul Țării Moldovei*, p. 83. Admitem însă faptul că un rol important în această decizie putea fi tocmai aceste tratative despre care sultanul ar putut să afle și de care să-și fi putut exprima nemulțumirea. Următorul mare vizir a fost Dilaver pașa din Mesopotamia (*Pamiętniki o wyprawie chocimskiej r. 1621*, p. 149).

⁸⁵ *Elementa ad fontium editiones*, vol. XXVIII, p. 128-129, nr. 558.

⁸⁶ „En a me exemplum mitto Gnosum D. Zielinski ad tractandas cum Illustr. V.D. meo nomine conditiones pacis” AGAD, Zbiór Branickich ze Suchej, dosar 17/25, p. 84.

⁸⁷ Miron Costin, *Letopisețul Țării Moldovei*, p. 83: „<vezirul> au dzis solilor leșăști să lege biru pre an la împărăție”.

⁸⁸ Atitudinea polonezilor față de această problemă spinoasă vezi la Dariusz Kołodziejczyk, *Tratatul de la Hotin – un exemplu de diplomatie premodernă*, în „Revista de Istorie a Moldovei”, 2004, nr. 1, p. 22.

⁸⁹ Miron Costin, *Letopisețul Țării Moldovei*, p. 83.

⁹⁰ La 21 septembrie 1621, adică la o săptămână de la trimiterea solului în tabăra otomană, Jan Karol Chodkiewicz îi scria lui Radu Mihnea o scrisoare în care își exprima indignarea cu privire la reținerea solului polonez, ceea ce era contrară înțelegerilor preliminare: AGAD, Zbiór Branickich ze Suchej, dosar 17/25 fila 84. Cele patru scrisori păstrate în copie au fost publicate de către noi în Valentin Constantinov, *Rolul de mediator al lui Radu Mihnea în timpul campaniei turcești de la Hotin din anul 1621*, în „Anuarul Institutului de Istorie”, IV (2014), p. 65-84.

pe câmpul de luptă⁹¹. În ziua de 19 septembrie, cazacii zaporojeni au efectuat un atac de noapte împotriva pozițiilor unde erau situate tunurile turcilor pricinuindu-le pagube importante⁹². Miron Costin a descris acest atac în felul următor: „Au acestu obicei cazacii, daca li să dodiește răul și pieru de puști, iesu de dau năvală, tocma acolo de unde batu pușcile. Așea au făcut și la Hotin, cîndu părea turcilor că sintu pătrunși de morți ce făcea pușcile într-înșii, că-i bătea atuncea în cele 5-6 zile 60 de puști..., atuncea au făcut cu hatmanul său, cu Sahaidacinii, și s-au orînduit în doao bulucuri, o parte în ceia parte de Nistru și altă parte din ceasta parte..., și au lovitu tocmai șanțurile veziriului din ceia parte, cît i-au căutatu veziriul în ceia noapte a nu mânia supt cortu. Iară dincoace, aceia spaimă și glogozală făcuse în oastea turcească, cât în giumătate de oaste fugisă de supt corturi la altă parte de tabără”⁹³. Așadar, devenise din ce în ce mai clar că soluția militară pentru rezolvarea problemelor nu va face altceva decât să perpetueze o stare de nesiguranță. Într-o nouă scrisoare către Radu Mihnea, hatmanul polono-lituanian arăta principiile pe care ei le au în viitoarele negocieri de pace: „să se ajungă la pacea de demult între suverani”⁹⁴. La 22 septembrie, turcii l-au eliberat pe solul polonez⁹⁵.

Operațiunile militare au continuat în zilele ce-au urmat. Cazacii au efectuat niște raiduri nocturne, reușind să omoare mai mulți demnitari turci, între care și pe Hali pașa, sau pe defterdarul sultanului⁹⁶. Când a început campania de la Hotin, Jan Karol Chodkiewicz era deja bolnav. El a murit la 24 septembrie 1621, la Hotin⁹⁷. Moartea lui Chodkiewicz le-a dat speranțe turcilor că vor putea obține succes după această turnură în mersul războiului. Probabil că moartea bătrânului hatman a prelungit cu o săptămână bătălia. Stanisław Lubomirski loțiitorul lui Chodkiewicz a preluat conducerea mai departe a operațiunilor militare din partea armatei Rzeczpospolitei. Când noua avalanșă turcească nu a dat rezultate, în tabăra poloneză a ajuns din nou Constantin Batista Vevelli. El le-a solicitat polonezilor să trimită un sol la sultan⁹⁸.

În paralel, se desfășurau și operațiunile militare. Otomanii de astă dată și-au concentrat atenția pe redutele apărate de cazacii zaporojeni și de lisovcici⁹⁹. În ziua

⁹¹ A fost omorât chiar la începutul atacului: *Pamiętniki o wyprawie chocimskiej r. 1621*, p. 94.

⁹² *Ibidem*, p. 95.

⁹³ Miron Costin, *Letopisețul Țării Moldovei*, p. 83-84.

⁹⁴ Chodkiewicz către Radu Mihnea 20. IX. 2021: *Pamiętnik o wyprawie chocimskiej 1621 r.*, p. 95-96.

⁹⁵ *Ibidem*, p. 97.

⁹⁶ *Ibidem*, p. 96-97.

⁹⁷ *Ibidem*, p. 97.

⁹⁸ *Ibidem*, p. 98. În zilele de 26 și 27 septembrie, Constantin Batista Vevelli a mers de la polonezi la otomani, făcând schimb de scrisori. La întoarcere a adus scrisori de garanție pentru solii care urmau să meargă în tabăra otomană pentru tratative (*Jurnalul lui Jakub Sobiecki*, în *Pamiętniki o wyprawie chocimskiej r. 1621*, p. 153).

⁹⁹ Un detașament sub conducerea lui Lisowski, de la care el și-a luat numele. S-a remarcat în campania polonezilor din Moscova. Apar în izvoare cu o dublă semnificație: prima că erau foarte buni militari, dar cealaltă e că s-au remarcat mai ales prin jaful populației civile.

de 28 septembrie 1621, luptele au avut loc în apropierea unei redute construite în câmp, iar cu toate eforturile otomanii așa și nu au reușit să obțină vreun succes¹⁰⁰. Calitativ, luptele din acea zi au fost categorisite drept cele mai aprigi și periculoase de pe parcursul întregii campanii¹⁰¹. Odată cu trecerea vremii s-a constatat că în pofida morții comandantului suprem, armata poloneză a păstrat aceeași eficiență în contracararea atacurilor otomane, iar răspunsurile mai ales nocturne ale cazacilor au produs un efect adecvat. Iată de ce s-a convenit ca în paralel să se desfășoare și tratativele de pace. Aspectul dat nu trebuie să ne mire deoarece, așa cum vom vedea în continuare, turcii nu au renunțat la ideea unui tribut, chiar dacă acesta era nominal și fără vreun angajament expres al polonezilor. Așadar, pe 29 septembrie¹⁰², în tabăra otomană, pentru purtarea tratativelor aveau să plece Stanisław Żórawiński și Jakub Sobieski¹⁰³. Instrucțiunile primite de soli erau în spiritul și litera fostelor acorduri încheiate cu Poarta Otomană¹⁰⁴. Pe lista tratativelor s-au aflat și cadourile pe care otomanii le pretindeau de la polonezi și lista pe care a adus-o Vevelli. Și acestea au fost negociate iar jurnalul polonez al expediției a menționat expres acest lucru¹⁰⁵.

Încercarea otomanilor de a intra în stăpânirea proviziilor pe care le-a adus Kossakowski s-a terminat cu eșec¹⁰⁶. Din acel moment, operațiunile militare au trecut în plan secund, tratativele intrând pe primul plan. Modul în care au decurs negocierile și felul cum s-a ajuns la acel „numitor comun”, dacă îl putem numi așa, este de asemenea învăluit în mister, chiar dacă avem păstrate rapoartele cu privire la derularea negocierilor. Chestiunea principală rămâne nerezolvată. Cum de s-a ajuns la situația în care otomanii erau ferm convinși că polonezii au căzut de acord cu plata tributului, iar de partea cealaltă, desigur, pentru polonezi plata unui tribut turcilor era o chestiune care nici nu putea fi adusă în discuție. În aceste condiții, cea mai grea era misiunea lui Radu Mihnea. El era implicat în medierea conflictului polono-otoman de mai multă vreme. În general, începând cu prima lui domnie în Moldova, din 1616-1619, Radu Mihnea s-a ocupat de medierea conflictelor polono-

Anume detașamentul lor a contribuit la deturnarea campaniei din Cehia a lui Gabriel Bethlen din 1619 și l-a forțat pe acesta să revină în Transilvania pentru a restabili ordinea acolo.

¹⁰⁰ *Pamiętniki o wyprawie chocimskiej r. 1621*, p. 100.

¹⁰¹ Jurnalul lui Jakub Sobiecki, în *Ibidem*, p. 153.

¹⁰² *Ibidem*, p.100-101.

¹⁰³ Tatăl lui Jan III Sobieski, cel care va ajunge unul dintre cei mai de seamă regi ai Poloniei.

¹⁰⁴ În special era vorba de ultimul acord încheiat de Oțga, în anul 1619: cazacii să nu atace Imperiul Otoman, sultanul să nu ridice cetăți în Ucraina, polonezii să trimită un mare sol cât mai degrabă la Poartă. Erau și referiri la domnul Moldovei. Aceștia trebuiau să „nu strice pacea între două țări așa de mari, așa cum au făcut unii mai înainte și anume în Rutenia (Rusia Roșie), dar ca să fie oameni cumpătați, liniștiți conform vechilor obiceiuri și tratate cu respect față de Rzeczpospolita” ș.a. (*Ibidem*, p. 157-161).

¹⁰⁵ „Upominki od Wewellego proponowane”/ Cadourile propuse de Vevelli. *Ibidem*, p.161-162. Că acestea au fost negociate reiese și din expresia: „Myśmy zaś tak upominki utargowali”/ Noi așa am negociat cadourile.

¹⁰⁶ *Ibidem*, p. 101.

otomane. Așa a făcut în 1617, când a fost încheiat acordul de la Busza/Jaruga și așa a încercat să facă în 1618, deși acest lucru atunci nu i-a reușit, iar polonezii au făcut demersurile necesare ca să fie schimbat cu Gașpar Grațiani¹⁰⁷. Radu Mihnea era conștient de situația în care putea să se pomenească în cazul unui eșec al medierii. Altfel spus, îl putea aștepta soarta lui Alexandru Iliăș. Prin urmare, ceea ce s-a întâmplat în acea ultimă fază a negocierilor credem că poartă și amprenta unei strategii și a unei tactici adoptate de Radu Mihnea. El știa foarte bine că polonezii nu doresc să le plătească turcilor tribut. Pe de altă parte, otomanii trebuiau să primească asigurări că, probabil, în viitor, chestiunea cu tributul se va rezolva cumva. Era o soluție și pentru proaspătul mare vizir, Dilaver pașa, numit chiar în timpul bătăliei de la Hotin în locul lui Husein pașa și pentru Radu Mihnea, care astfel, își putea atribui lui succesul în aceste negocieri foarte complicate.

Jurnalul campaniei de la Hotin a descris atmosfera în care se derulau tratativele. La vizir translator era însuși Radu Mihnea, care știa și turcește. Partea poloneză se folosea de serviciile unui oarecare Simion. Acesta din urmă îi vorbea domnului în română ce i-au spus polonezii, iar acesta le traducea turcilor. Astfel, noi nu știm exact ce le traducea Radu Mihnea stăpânilor săi, dar din derularea ulterioară a evenimentelor e de bănuț că nu chiar ceea ce îi transmiteau polonezii. Suspiciunea a apărut chiar în timpul tratativelor, când polonezii au bănuț că mesajul lor trecând prin intermediul mai multor persoane putea fi denaturat și greu înțeles¹⁰⁸. Tot Radu Mihnea a fost trimis de vizir să negocieze punctele aflate pe ordinea de zi. În chestiunea cazacilor, solii polonezi au răspuns: „Dacă turcii vor dreptate să se facă în cazul cazacilor, să ni se facă și nouă dreptate în cazul lui Barnovschi și a așa de multe murze¹⁰⁹ tătarești”¹¹⁰. Nu-i prima oară când Miron Barnovschi apare menționat ca tulburător al liniștii între polonezi și turci. Încă din perioada războiului de succesiune din 1615-1616 el a fost pomenit ca un conducător al unui detașament care a jefuit Pocuția¹¹¹. Cu atât mai mult că, așa cum scria și

¹⁰⁷ Valentin Constantinov, *Țara Moldovei în cadrul relațiilor internaționale 1611-1634*, Iași, 2014, p.147-168. Subcapitolul *Țara Moldovei în timpul domniei lui Radu Mihnea în contextul tensionării relațiilor polono-otomane*.

¹⁰⁸ *Pamiętniki o wyprawie chocimskiej r. 1621*, Jurnalul expediției al lui Jakub Sobiecki, în *Ibidem*, p. 165.

¹⁰⁹ În cazul murzelor tătarești desigur că polonezii îl aveau în vedere în primul rând pe Cantemir murza.

¹¹⁰ *Ibidem*, p. 165-166.

¹¹¹ În luna martie, 1616, stolnicul Haliciului îi raporta lui Żółkiewski: „Bernaszyn Wołoski będąc z strony Tomszyny zebrawszy łotrow rozbojników Wołochow y Multanow nię mało powiadaiaę że y Tatarowie są między nimi gotował się w Pokucie wtargnąc y tak włacnie uczynił sie 15 Marty wtargnął na Sniatyn w Pokucie wiele ludu pobrano posieczono stada y bydła pobrano wiele bardzo wsi ogniem zniesli”. („Barnovschi moldoveanul, fiind de partea lui Tomșa, adunând mulți lotri războinici moldoveni și munteni și spun că nu puțini și tătari erau cu ei, s-au pregătit să intre în Pocuția și așa a și făcut; pe 15 martie a pornit spre Sniatin și în Pocuția, multă lume a luat, tăiat, turme și vite au fost luate, foarte multe sate au fost mistuite în flăcări”). (Bibl. PAN Krakow, Ms. 1051, fila 15).

Miron Costin, între cei doi, Cantemir și Miron Barnovschi, se înfiripase chiar o relație de prietenie, a se înțelege colaborare¹¹².

Desigur, cea mai spinoasă problemă în procesul negocierilor era cea a plății unui haraci de către polonezi. În primele zile ale lui octombrie, acest subiect a reprezentat capul de afiș al negocierilor. Chiar dacă otomanii au făcut presiuni asupra solilor polonezi, aceștia au rămas pe poziții de neclintit¹¹³. Ca să înțelegem mersul desfășurării tratatelor trebuie să ținem seama de faptul că Dilaver pașa își dorea și el un succes, iar acesta nu putea decât unul în spiritul și litera concepției otomane în materie de politică externă – statul polonez speriat de puterea otomană trebuia să dorească încheierea păcii cu prețul plății unui tribut. Când acest lucru nu i-a reușit s-a recurs din nou la aceeași procedură încurcată cu mai mulți traducători, interpreți și intermediari. Astfel, când a fost redactat textul tratatului, Jakub Sobiecki: „dicta munteanului”¹¹⁴, acesta grecului, iar grecul turcului care scria actele”¹¹⁵. Firește că, în acest caz, în diferitele redacții se puteau strecura și „doleanțe” neîmpărtășite de cealaltă parte. În ziua de 8 octombrie, procedura legată de redactarea tratatului era aproape de definitivare. Atunci a avut loc vizita solilor polonezi la sultanul turc. Jurnalul expediției a precizat faptul că acolo se mai aflau între alții: Radu Mihnea, Constantin Batista Vevelli. Translatorul ceremoniei a fost un boier al lui Radu Mihnea¹¹⁶.

Tratatul de la Hotin a fost semnat la 9 octombrie 1621¹¹⁷. Armatele trebuiau să revină la locurile lor de dislocare¹¹⁸. În lipsa domnului Moldovei, cetatea Hotinului a fost întoarsă domnului Țării Românești, Radu Mihnea¹¹⁹. Cercurile diplomatice de la Constantinopol au remarcat atunci rolul lui Radu Mihnea în

¹¹² Când Barnovschi a fost acceptat domn al Moldovei el era „cunoscut împărăției cu slujbele ce făcuse la Hotin, la sultan Osman, și știut și căpeteniilor tătărăști, ales lui Cantemir cu carile prinse prieteșug încă den mârzeciia lui, la Toporăuți, la o trecătoare a lui în Țara Leșască” Miron Costin, *Letopisețul Țării Moldovei*, p. 93. Despre același Cantemir murza, cronicarul nostru preciza că „petrecea... la Toporăuți cu dzilele în casele lui Barnovschi hatmanul”.

¹¹³ *Pamiętniki o wyprawie chocimskiej r. 1621*, p. 167-168.

¹¹⁴ Probabil este vorba aici de Radu Mihnea, despre care știm că a participat la acele negocieri.

¹¹⁵ *Ibidem*, p. 170.

¹¹⁶ *Ibidem*, p. 170-174.

¹¹⁷ Textul tratatului în *Ottoman-polish diplomatic relations (15th-18th Century). An Annotated Edition of Ahdnames and Other Documents*, by Dariusz Kołodziejczyk, Brill, Leiden, Boston, Köln, 2000, p. 376-380 (Varianta poloneză și traducerea în engleză, p. 381-387.) (Varianta otomană și traducerea engleză). Problemele legate de traducere și sens, dar și de interpretare a unor termeni diplomatici au fost analizate de același autor în *Tratatul de la Hotin – un exemplu de diplomație premodernă*, p. 20-24.

¹¹⁸ *Pamiętniki o wyprawie chocimskiej r. 1621*, p. 175-176. Era o mare neîncredere față de celălalt.

¹¹⁹ „Apoi a patra dzi și leșii după purcesul împărății, octovrie 6, ieșitu și ei din șanțurile sale cu căzaccii, lăsîndu cetatea Hotinului pre sama Radului vodă, domnului muntenescu” (Miron Costin, *Letopisețul Țării Moldovei*, în *Opere*, p. 85).

încheierea păcii de la Hotin¹²⁰. Autorul jurnalului Jakub Sobieski scria că în ziua de 11 octombrie 1621 a venit banul Craiovei¹²¹, care a preluat Hotinul, după care l-a predat unui pârcălab moldovean¹²².

Până la urmă, bătălia de la Hotin s-a încheiat indecis. Turcii nu au reușit să-i supună pe polonezi și nici să-i forțeze la plata tributului. Polonezii la rândul lor au menținut, într-un fel, o posibilă stare de război atâta timp cât, așa cum vom vedea și în viitor, turcii vor pretinde de la polonezi plata tributului¹²³. Firește că de partea cealaltă, pentru a-i forța pe polonezi la așa ceva ar fi fost nevoie de încă o campanie militară pe care otomanii să o câștige, deși nici așa polonezii puteau să nu cadă de acord cu plata tributului. Un nou conflict însă nu mai era în interesul nici al Rzeczpospolitei, care din cauza conflictului a pierdut Riga, dar nici al otomanilor care în aceeași perioadă au pierdut Babilonul¹²⁴.

De acolo înainte, în linii mari, în relațiile între Rzeczpospolita și Imperiul Otoman se va instala pacea. Chiar dacă au avut anumite conflicte, acestea nu pot fi comparate cu anvergura evenimentelor din 1621¹²⁵. De abia în 1672, în alte condiții tulburi, Imperiul Otoman va reuși să ia în stăpânire Camenița¹²⁶. Tot atunci, regele Michał Wiśniowiecki a căzut de acord cu plata unui haraci, dar seimul a respins această propunere.

Revenind la evenimentele din 1621, disputa a fost transferată pe câmpul diplomatic. Insuccesul turcesc de la Hotin i-a costat scump pe înalții demnitari otomani, precum și pe tânărul sultan Osman al II-lea. Dilaver pașa, cel care l-a schimbat în înalta funcție pe marele vizir Husein, avea să fie omorât chiar la începutul rebeliunii ienicerilor din mai 1622. Un cuvânt important trebuia să-l fi spus rezultatul campaniei de la Hotin și pierderile importante pe care otomanii le-au suferit atunci. Nu era rezolvată nici chestiunea haraciului pe care otomanii îl cereau de la polonezi. El va fi schimbat de Husein pașa reintrat în funcția de mare vizir, după câteva luni, dar și el avea să fie omorât de către aceiași ieniceri împreună cu

¹²⁰ *Elementa ad fontium editiones*, vol. VI, p. 300-302, nr. 259.

¹²¹ Ianachi Catargi. Despre el vezi Valentin Constantinov, *Țara Românească și Țara Moldovei în timpul domniilor lui Radu Mihnea*, Iași, Editura Universității „Al. I. Cuza”, 2007, p. 90-91.

¹²² „Przyjechał też był ban kralewski, który odebrawszy Chocim poddał go burkołabowi jednemu wołoskiemu i tam go zaraz na nim zostawił” (*Pamiętniki o wyprawie chocimskiej r. 1621*, p. 180).

¹²³ D. Kołodziejczyk, *Tratatul de la Hotin – un exemplu de diplomație premodernă*, p. 20-24.

¹²⁴ P. Piasecki, *Kronika*, Krakow, 1870, p. 302-303; Miron Costin scria: „tot au lăsatu grijea Vavilonului și au stătut după gățirea asupra leșilor” (*Letopisețul Țării Moldovei*, p. 76).

¹²⁵ Un conflict destul de straniu ca implicație, motivație și consecințe avea să se desfășoare în a doua jumătate a anului 1633 și începutul anului 1634. Despre el vezi studiul nostru: *Românii în corespondența lui Stanisław Koniecpolski marele hatman al coronei din perioada războiului polono-otoman 1633-1634 (I)*, în „Anuarul Institutului de Istorie”, VII (2018), p.52-63. Chiar și așa anvergura lui nu se poate compara cu cea din 1621.

¹²⁶ Despre stăpânirea otomană asupra Cameniței vezi: Dariusz Kołodziejczyk, *Podole pod panowaniem tureckim. Ejalet Kamieniecki 1672-1699*, Warszawa, 1994.

Osman al II-lea. Încercările de a le impune polonezilor plata unui haraci pe cale diplomatică aveau și mai puține șanse de izbândă. Într-un mod aproape anecdotic s-au desfășurat soliile poloneze care aveau ca scop confirmarea păcii de la Hotin. După ce marele sol Krzysztof Zbaraski s-a întors în țară cu un text care le leza interesele polonezilor, un armean, Krzysztof Serebkowicz, avea să le îndrepte textul în aceeași manieră anecdotică, mituind un pisar otoman ca să schimbe textul după voia părții poloneze¹²⁷. Singura modalitate de a-i forța pe polonezi la plata tributului era organizarea unei noi campanii, dar în acele condiții așa ceva nu mai era posibil. Pacea de la Hotin marcează așadar o etapă importantă în relațiile internaționale, într-o epocă în care principiile diplomației moderne se făceau simțite din ce în ce mai mult.

¹²⁷ Valentin Constantinov, *Relatarea soliei lui Krzysztof Serebkowicz la Constantinopol din anul 1624*, în „Arhiva Moldaviae”, VIII (2016), p. 261-286.

MĂNĂSTIREA „SFÂNȚA TREIME” DE LA BUCIUMENI- VECHE VATRĂ MONAHALĂ A ȚINUTULUI TECUCI

Doru PARASCAN

„La mănăstire”

Începuturile vieții monahale în pădurea Buciumenilor sunt în strânsă legătură cu o ctitorie a unui dregător local, căpitanul Buzdugan. Acesta a trăit și a slujit Domniei în ținutul Tecuciului în secolul al XVII-lea, când pe arealul de astăzi al comunei Buciumeni existau așezările Tomești, Vlamnic (în alte documente „Vlavnic”), Groșit („Groși” sau „Groșăt”), Cărbunești și Hântăști. Toponimul Buciumeni este înregistrat pentru prima dată în anul 1602 sub forma „*pe Buciumeni*”¹. În acest an, fiicele lui Bote Bucium, Maria Moșa și Dumca, „nepoatele lui Ivanco, fratele Șendrii hatmanului”, vindeau lui Sohioiul și lui Dan, „oameni din altă țară, ungureni”, un lot important cuprins între Poiana și Cernica. Cum acest document înregistra și locul unde odinioară au fost casele lui Bote Bucium, „la gura Roșii” (este vorba despre Valea sau Râpa Roșie, n.n.), este foarte probabil ca în jurul reședinței acestui boier să se fi întemeiat o așezare care va purta numele *Buciumeni*. Alte mărturii consemnau tranzacții pentru un teren „de la Noita în sus la Buciumeni” (1639)² și o „moșie din sat din Buciumeni” (1674)³ sau „poiana Buciumenilor” (1704)⁴. În secolul al XVIII-lea, satele Groșit și Vlamnic sunt înscrise ca fiind „ot Buciumeni”⁵. În anul 1774, satul Buciumeni este amintit de un recensământ întocmit de armata rusă cu 64 de case, iar catagrafia din anul 1832 menționa existența a 102 familii plătitoare de bir⁶. Între timp, se împământenisise folosirea toponimului Buciumeni pentru sat, pădure și schit, așa cum stau mărturie actele începutului de secol XIX⁷. De-a lungul timpului, așezământul monahal a fost identificat documentar cu numele: „La Mănăstire”, „Mănăstirea lui Buzdugan” și abia la începutul secolului al XIX-lea „Schitul Buciumeni”.

¹ *DIR, A. Moldova, Veacul XVII, vol. I, doc. 54, p. 35.*

² *DRH, A. Moldova, vol. XXV, doc. 83, p. 80.*

³ Ștefan Andronache, *Documente istorice tecucene, vol. I, Tecuci, 2001, doc. 54, p. 60.*

⁴ *Ibidem, vol. II, doc. 11, p. 18.*

⁵ Serviciul Județean al Arhivelor Naționale Iași (SJANI), *Documente, Pachet 421.*

⁶ SJANI, *Fond Visteria Moldovei, Tecuci, 1832, doc. 125.*

⁷ La 1809 se folosea denumirea „Schitul Buciumeni”; vezi Constantin N. Tomescu, *Biserica din Principatele Române la 1808-1812, ediție îngrijită de pr. Eugen Drăgoi, Galați, 2010, p. 58.*

Prima mențiune documentară a mănăstirii datează din 15 mai 1652. În acel an, Buzdugan căpitan și soția lui vindeau lui Dumitrașco Corban o proprietate cu mai multe loturi, între care se afla și terenul „de la mănăstire”:

Adecă eu Buzdugan căp(itan) și cu femea mea Acsinia scriem și mărturisim cu acest zăpis al nostru, de nimene siliți nici asupriți, ci de bună voe noastră, am vândut a noastră ocină și moșie giământate de bătrân din parte(a) Rusii, partea popei lui Tătaru ce se va alege din Tomești și de la mănăstirea și din Groși(t) și din Vlammic și de la Țigănești și de la Scutași di la Bârlad, care părți îmi sânt și mie cumpăratură de la popa Tătar, care agiugându-mă și pe mine greu am vândut dum(isale) nepotului Dumitrașco Corban căpi(tan) drept 30 de lei să fie dum(isale) moșie și giupănesei dumisale și fiilor și nepoților lor în veci. Și acest zăpis s-au făcut în Eși în casa Zahariei blănariul. Și s-au prilejuit boeri și oameni buni, anume Iurașco sin Vușcă căpi(tan) și Machedon di Lărgășeni și Meran di Nicorești și Toader Lata și Petre Gherman și Hilohi Buză di Nicorești și pentru mai mare credința ne-am pus degetul și pecețile⁸.

O scurtă incursiune genealogică ne ajută să înțelegem că persoanele implicate în această tranzacție sunt descendenții portarului Șendrea, căsătorit cu Maria, sora lui Ștefan cel Mare. Stăpân al unui generos domeniu care cuprindea dealurile domoale ale Tecuciului situate între Siret și Bârlad, la întrepătrunderea Podișului Moldovei și a Câmpiei Române, neamul Șendrea se înscrie în rândul rudelor familiei domnitoare a Moldovei din a doua jumătate a secolului al XV-lea⁹. Despre portarul Șendrea știm că a murit pe câmpul de luptă în anul 1481, în războiul purtat împotriva lui „Țepeluș Vodă al Munteniei” și a fost depus lângă tatăl său în biserica de la Dolhești, ținutul Sucevei¹⁰. Nu avem multe amănunte despre părintele său, posibil primul stăpân al întinsei proprietăți de la Tecuci, dar putem crede că acesta a fost un dregător în vremea lui Alexandru cel Bun¹¹. Aici el va fi moștenit de către cei patru copii, anume *Ivanco, Mărina, Măgdălina și Șendrea portar*¹².

Privitor la familia lui *Ivanco*, alături de Dobra, fiica sa, se știe că a mai avut și alți urmași ridicați din Bote Bucium, un fiu (sau poate ginere) al său¹³. Fiicele acestui Bote Bucium, Maria Moșa și Dumca din Poiană, vindeau la 18 martie 1602 partea lor de moșie din sat¹⁴.

⁸ SJANI, *Documente*, Pachet 421, doc. 1. Acest pachet documentar foarte important pentru istoria satelor Buciumeni, Vizurești și Hânțești, ținutul Tecuci, azi județul Galați, ne-a fost indicat de către prof. Ștefan S. Gorovei căruia îi mulțumim pe această cale.

⁹ Maria Magdalena Szekely, Ștefan S. Gorovei, *Nepoții lui Ștefan cel Mare*, în „Arhiva Genealogică”, V (X), 1-2, 1998, p. 118.

¹⁰ Sever Zotta, *Note cu privire la neamul lui Șendrea, Portar de Suceava, cumnatul lui Ștefan cel Mare*, în „Arhiva Genealogică”, an II, aprilie-iunie 1913, p. 70.

¹¹ *Catalogul documentelor moldovenești*, vol. I, doc. 265, p. 78.

¹² Ștefan S. Gorovei, *Urmașii lui Șendrea, portarul Sucevei (†1481)*, în „In honorem Mircea Ciubotaru”, coord. Lucian-Valeriu Lefter, Mihai-Bogdan Atanasiu, Editura Universității „Alexandru Ioan Cuza”, Iași, 2015, p. 170.

¹³ Alexandru Gonța, *DIR, A. Moldova, Indicele numelor de persoane*, p. 81.

¹⁴ *DIR, Veacul XVII*, vol. I, doc. 54, pp. 35-36.

Mărina apare într-un document din anul 1502 ca având doi fii, Toader Mecica și Berza¹⁵. Acesta din urmă trebuie să fi fost întemeietorul familiei Berza, neam care a stăpânit în zona Brăhășești-Săsești-Țigănești, teritoriu care a făcut parte dintr-o stăpânire a familiei Șendrea ce a cuprins cu siguranță și Poiana-Buciumeni-Nicorești. Între descendenții Berza documentele consemnează numele lui Apostol, Gheorghe, Ursu, diacon Constantin, diacon Neculai, preot Gavril, preot Gheorghe, preot Iancu, preot Vasile, protopop Miron și alții, un arbore genealogic care include și pe cunoscutul istoric Mihai Berza, membru corespondent al Academiei Române¹⁶.

Referitor la *Măgdălina*, avem cunoștință că a deținut proprietăți la Nicorești. Fiii ei, Drujan sulgerul și Petrea spătarul, aveau să vândă la o dată necunoscută părțile lor din acest sat¹⁷. Numele Măgdălinei va fi asociat și perpetuat sub forma „bătrânului Măgdălinei”, ceea ce denotă că a avut și alți moștenitori la Nicorești¹⁸.

Șendrea este înregistrat în documentele cancelariei domnești ocupând dregătoria de *portar* de Suceava¹⁹. Potrivit informațiilor de care dispunem, din căsătoria cu Maria au rezultat **Draga** (Dragna), măritată cu Clănău, și *Neacșa*, care a murit fără moștenitori²⁰. Primele știri despre urmașii Dragăi le datorăm lui Sever Zotta, care publica în anul 1913 „o însemnare” descoperită în fondurile Academiei Române privitoare la nepoții și strănepoții lui Șendrea. „Draga, fata Șendrei Hatmanului, au făcut cinci feciori, anume: *Rusca* și *Ghiliu* și *Endria* și *Sorița* și *Rie*”. Documentul continuă cu „Rusia cu frații lui”, urmașii Ruscăi, „Biliu, cu fratele său Ionașco Conotă”, urmașii lui Biliu, „Paulu și Sara”, urmașii lui Șendrea, „Corbăneasa cu sora sa Zlata”, urmașii Soriței, „Negrita cu Simionu și cu Draga”, urmașii Mariei²¹. Spița avea să fie completată de către istoricii Ștefan Gorovei și Maria-Magdalena Székely în urma unei cercetări referitoare la nepoții lui Ștefan cel Mare, studiu realizat în anul 1998²², cu o extensie în anul 2015²³, subliniindu-se legăturile de rudenie și interesul urmașilor pentru posesiunile familiei.

În legătură cu primul scoborător al Dragăi, **Rusca**, nu se cunosc prea multe amănunte. Uрмаșii Ruscăi sunt înregistrați în actele secolelor XVII-XVIII. „*Rusia și frații*” trebuie să fi trăit undeva în a doua jumătate a secolului al XVI-lea. Amintirea stăpânirii Rusii avea să fie întâlnită mai târziu sub forma unui toponim: „bătrânul Rusii”. Acest domeniu va cuprinde părți din sate azi dispărute, Groșit, Tomești, Scutași, sau încă existente, precum Țigănești, dar și lotul pe care se ridicase în secolul al XVII-lea „mănăstirea” (vezi documentul redat mai sus), unde la începutul secolului al XIX-lea se va înființa așezământul monahal cunoscut sub

¹⁵ DRH, vol. III, doc. 264, p. 474.

¹⁶ Ștefan Andronache, *op. cit.*, vol. I, doc. 4, 28, 88, 99, 101, 102.

¹⁷ *Ibidem*, vol. I, doc. 64, p. 68.

¹⁸ Constantin Solomon, C. A. Stoide, *Documente tecucene*, vol. III, Bârlad, 1941, p. 49.

¹⁹ *Catalogul documentelor moldovenești, Supliment I*, doc. 53, p. 46.

²⁰ Ștefan S. Gorovei, *Urmașii lui Șendrea, portarul Sucevei*, p. 170.

²¹ Sever Zotta, *op. cit.*, p. 71.

²² Maria Magdalena Székely, Ștefan S. Gorovei, *op. cit.*, p. 113.

²³ Ștefan S. Gorovei, *Urmașii lui Șendrea, portarul Sucevei (†1481)*, cit.

numele „Schitul Buciumeni”²⁴. Datorită unei hotărnicii solicitată de „Ianculești” la 15 iulie 1765 (Iancu – familie care va lua în stăpânire acest pământ și va (re)întemeia schitul), cunoaștem numele nepoților Rusăi, Gheorghii și Manole, feciorii Stancăi, trăitori pe aceste meleaguri la 1687²⁵.

Despre **Ghiuliu** (Biliu) se știe că a avut drept urmași pe Ionașco Conotă și pe Biliu (Bilie). Această din urmă, atestat documentar sub numele de „Biliu din Poiană”, va avea o fiică, Maria, căsătorită cu Obregie²⁶.

Șendrea, fiul Dragăi, este cunoscut ca fiind *tatăl* lui Paul, care la rândul său îi va avea pe Apostol, Tofan²⁷ și Anița²⁸, dar și al Sarei, căsătorită cu popa Simion Tătar (preotul amintit în documentul redat mai sus), care avea să vândă lui Buzdugan căpitan părțile ei de pe „bătrânul Rusii”²⁹.

Apostol este moștenit de Sărghie, tatăl lui Ion și Toader Șendrea, ambii fără urmași³⁰. Din Tofan Șendrea se naște Gheorghie, atestat documentar la 3 iulie 1704. Acesta va fi moștenit de Sandu, Apostol și Iordache³¹. Cum Sandu, căsătorit cu o Sanda, nu are urmași, iar Apostol îl va avea doar pe Scarlat care se va călugări, numele familiei pe această filiație va fi dus mai departe de Iordache, care îi va avea pe *Gheorghe, Ioniță și Toderășcu*³².

Gheorghe, atestat documentar în anii 1777 și 1779, este tatăl lui Costache paharnic, căsătorit cu o Elencu, Spiridon serdar, fără urmași, Iordache serdar, născut Șendriceni³³, căsătorit cu Dafina, fiica seradarului Dumitrache Niculiță-Popovici, fără urmași, și al Nastasiei, căsătorită cu Iordache Bosie sulger, Ileanei și Marghioliței³⁴. Prin intermediul unui testament redactat la 13 ianuarie 1813, își împărțea posesiunile copiilor rezultați în urma căsniciei cu Casandra. Astfel, cei șase copii ai postelnicelului Gheorghe Șendrea primeau alături de viile de la Nicorești și „toate părțile ce se vor alege din moșiile Poiana, Argeoa, Buciumeni”, precum și loturile din ținuturile Covurlui și Bacău³⁵. În acest din urmă ținut, stăpânise o parte din moșia Rusii³⁶, toponim care ne duce cu gândul la o înaintașă a familiei despre care am amintit mai sus. Doi dintre urmașii săi, „sluger Iordache Bosăi ginerii Șândrii împreună și cu Iordache Șândrii biv vel căpitan dărăbani”, „faceau arătare” la 1813, când se va întocmi hotărnicia banului Ioniță Iamandi, și la

²⁴ SJANI, *Documente*, Pachet 421, doc. 1 și 3.

²⁵ *Ibidem*, doc. 25.

²⁶ Ștefan S. Gorovei, *op. cit.*, p. 172; vezi și Sever Zotta, *op. cit.*, p. 71.

²⁷ Maria Magdalena Szekely, Ștefan S. Gorovei, *op. cit.*, p. 113.

²⁸ Ștefan S. Gorovei, *op. cit.*, p. 173.

²⁹ SJAN Iași, *Fond Documente*, P. 421, fila 1.

³⁰ Maria Magdalena Szekely, Ștefan S. Gorovei, *op. cit.*, p. 113. Acest Sărghie Șendrea apare menționat „la anii 7258 (1750)” într-o pricină asupra moșiei Argeaua de la ținutul Tecuciului; vezi Constantin Solomon, C. A. Stoide, *op. cit.*, vol. II, p. 73.

³¹ Maria Magdalena Szekely, Ștefan S. Gorovei, *op. cit.*, pp. 113-114.

³² *Ibidem*; vezi și Ștefan Andronache, *op. cit.*, vol. III, doc. 80, pp. 105-107.

³³ *Ibidem*, p. 114.

³⁴ *Ibidem*; vezi și Ștefan Andronache, *op. cit.*, vol. III, doc. 35, pp. 48-49.

³⁵ Ștefan Andronache, *op. cit.*, vol. III, doc. 35, p. 48.

³⁶ *Ibidem*.

1816 de „ocinile de baștină și cumpărătură de la Poiana, Argeua, Buciumeni, Nicoreștii de gios cu vatra târgului și Hânțăști”³⁷.

În ceea ce îl privește pe *Ioniță Șendrea*, căsătorit cu o Safta, nu se mai cunoaște decât numele unui singur fiu, Costache, care s-a însoțit cu o Fotinia³⁸. Valorificând informațiile oferite de un arbore genealogic întocmit de urmașii Tarșiței Șendrea, fiica lui Costache, document pus la dispoziția noastră prin bunăvoința dlui Alexandru Dimitrescu³⁹, am identificat opt urmașii ai fiului lui Ioniță: Tarșița, căsătorită cu Gheorghe Ifrim, dar și cu Ioan Similache, Petrache, căsătorit cu Ana Gotcu, Iancu, căsătorit cu Maria Teodoru, Marghiolița, căsătorită cu N. Vârlănescu, Sultana, căsătorită cu Alexandru Harhas, Tudor-Iordache (Tudorachi), căsătorit cu Elena Zalariu, Elena, căsătorită cu Costache Lențu, Raluca, căsătorită cu Nicolae Gâlcă⁴⁰. Continuând doar pe linia masculină, amintim că Petrache Șendrea va fi moștenit de către Miltiade și Octav, singurii supraviețuitori dintre toți cei șase copii ai familiei. În rândul urmașilor lui Miltiade îi înscrinem pe Ionel (fiu), Costel (nepot) și Mihaela (strănepoată). Octav Șendrea nu va avea copii. Al doilea fiu al lui Costache Șendrea, Tudorachi, îi va avea pe Maria, Fotinia, Victoria și Manolachi. Acesta din urmă a avut trei mariaje: cu Maria Berza, cu care îl va avea pe Jenică, avocat și prefect al județului Tecuci, cu Olga Radovici, care avea să-i nască pe Alexandru și Maria, și cu Elisaveta (Veta) Iacomî⁴¹. În fine, Iancu Șendre, și el fiu al lui Costache, nu va avea descendenți decât pe linie feminină.

Despre *Toderașcu*, cel de-al treilea fiu a lui Iordache, știm că a avut trei fete: Sultana, Safta, căsătorită cu Ioniță Berza postelnic, și Catinca, căsătorită cu un „Vasile sofragibașă”⁴².

Sorița (Soria), cel de-al patrulea copil al Dragăi, va fi moștenită de fiica Voica și de cele două nepoate, Salomia („Corbăneasa”) și Zlata⁴³. Un document din timpul domniei lui Radu Mihnea îi menționează pe Toader Corban și pe soția acestuia, Salomia din Nicoreștii de Jos, recuperând, undeva între 1617-1625, părțile puse zălog de către „moșul lor Bilie la mânele lui Vartic ce au fost vornic”⁴⁴.

³⁷ Biblioteca Academiei Române, *Documente istorice*, 50/XXXVI.

³⁸ Protos. Glicherie Lovin, *Schitul Sihastru din jud. Tecuci*, Bârlad, 1923, p. 14.

³⁹ Strănepot al Fotiniei, fiica Tarșiței din căsătoria cu Ioan Similache, măritată cu institutorul Ion Pârvulescu. O fiică a acestora, Elvira, se va căsători cu Ștefan Dimitrescu, dl. Alexandru Dimitrescu fiind nepotul celor doi. Pe aceeași filieră, Costache Șendrea-Tarșița-Fotinia, trebuie amintită și verișoara primară a dlui. Dimitrescu, dna. Ioana Groza (n. Dimitrescu), profesor universitar la Universitatea California din Davis.

⁴⁰ Maria Magdalena Szekely, Ștefan S. Gorovei, *op. cit.*, p. 117; vezi și protos. Glicherie Lovin, *op. cit.*, p. 18.

⁴¹ Neculai Staicu-Buciumeni, *Mănăstirea Sihastru: monument istoric*, București, 2000, p. 33. În urma căsătoriei dintre Maria, fiica lui Manolachi, și colonelul Gheorghe Cotescu vor rezulta trei fete: Eliza (c. Ionel Perlea), Cristina (Christinel, c. Mircea Eliade) și Sybill; vezi Maria Magdalena Szekely, Ștefan S. Gorovei, *op. cit.*, p. 117.

⁴² Ștefan Andronache, *op. cit.*, vol. III, doc. 80, pp. 105-107.

⁴³ Ștefan S. Gorovei, *op. cit.*, p. 173.

⁴⁴ *DIR, Veacul XVII*, vol. IV, doc. 187, p. 152.

Toader și Salomia Corban vor avea doi băieți, Toderășco și Dumitrașco, care vor pune bazele neamului Corban. În prima parte a secolului al XIX-lea, o descendentă a familiei, Smaranda, va lua în căsătorie pe Tudoran Cincu, cuplu care îl va avea pe cunoscutul filantrop și om politic tecucean Anton Cincu.

Referitor la ultimul copil al Dragăi, **Rie (Mărie)**, cunoștem numele urmașilor acesteia, anume Negrita, Simion și Draga⁴⁵. **Buzdugan căpitan**, menționat și în rândurile de mai sus, fiul Negritei⁴⁶, dregător cu influență în ținutul Tecuciului la jumătatea secolului al XVII-lea, va fi căsătorit cu Acsinia⁴⁷. Cu siguranță cuplul va avea mai mulți descendenți („feciorii”), după cum ne confirmă o carte din vremea domniei lui Mihai Racoviță de la 25 decembrie 1704⁴⁸, dar până la noi nu va ajunge decât numele fiicei Maria Pufoaia⁴⁹. Într-un act de vânzare din anul 1642 Buzdugan, „fciorul Negritei” este amintit în rândul nepoților „Șendrei ce au fost hatman”, alături de Toader Corban, Salomia, Ifrim, „fciorul preotesei Sara”, Anița, Simion, „fciorul Dobrei”, și „Rusea, fciorul Măricăi”⁵⁰. La 21 iulie 1670, Buzdugan căpitanul este înregistrat ca fiind „răzeș” (coproprietar, n.n.) pe moșia de la Țigănești⁵¹. Un an mai târziu, pe 28 mai, „căpitanul de Tecuci” vindea „soției răposatului Dabija voievod”, doamna Dafina, proprietatea sa de la Țigănești⁵². După această dată, mai este menționat în anul 1680, „fost căpitan”, când este nevoit să cedeze doamnei Dafina în contul unei datorii „un bătrân la Scutași”⁵³. Funcția „căpitan de ținut” era importantă la nivelul ținutului, desigur urmând ierarhic dregătoriei de pârcălab, cu responsabilitate militară, căpitanul fiind comandantul militar al tuturor curtenilor din ținutul în care era trimis. De asemenea, căpitanul mai deținea și atribuții administrative și judecătorești, îndeplinind diferite porunci ale domnului, hotărnicile de moșii fiind cele mai însemnate⁵⁴. Lotul „**La Mănăstire**” amintit în tranzacția dintre Buzdugan căpitan și Dumitrașco Corban trebuie să fi fost în pădure, în apropierea mănăstirii. În nici un caz, ctitorul nu vindea „mănăstirea”, ci un teren care se afla în apropierea ei. Așezământul monahal și întemeitorul său vor fi consemnați în anul 1704 sub titulatura „Mănăstirea lui Buzdugan”. În acel an, pe data de 25 decembrie, domnul țării Mihai Racoviță porunca clucerului Zbera să aleagă părțile de moșie ale lui Gheorghiiță Șendrea primite „danie de la Buzdugan și de la feciorii lui la Tomești și de la Poiana și din alte siliști ce esti tot în hotarul Poienii la **Mănăstirea lui Buzdugan**”⁵⁵. Noul proprietar al terenului denumit sugestiv „La Mănăstire” și localizat în pădure, în

⁴⁵ Sever Zotta, *op. cit.*, p. 71.

⁴⁶ Ștefan S. Gorovei, *op. cit.*, p. 170.

⁴⁷ SJANI, *Documente*, Pachet 421, doc. 1.

⁴⁸ Biblioteca Academiei Române, *Documente istorice*, 50/XXXVI.

⁴⁹ Ștefan Andronache, *Mănăstirea Buciumeni. Contribuții la monografia Sfântului lăcaș*, în „Dunărea de Jos”, nr. 13, martie 2003, p. 8.

⁵⁰ DRH, vol. XXVI, p. 382.

⁵¹ Ștefan Andronache, *op. cit.*, vol. I, doc. 43, p. 48.

⁵² *Ibidem*, doc. 46, p. 50.

⁵³ *Ibidem*, doc. 69, p. 73.

⁵⁴ Nicolae Stoicescu, *Curteni și slujitori*, București, 1968, pp. 240-244.

⁵⁵ BAR, *Documente istorice*, 71/XXXVI.

apropierea satului Tomești (vezi și hotarnica schitului de la 1819, unde este menționat bătrânul Tomescu, n.n.), Dumitrașcu Corban, îndeplinește în perioada anilor 1660-1670 atribuțiile dregătoriilor de vornic de poartă și pârčalab⁵⁶. El are proprietăți la Țigănești, unde este înregistrat, alături de Buzdugan căpitan, în calitate de răzeș al moșiei doamnei Dafina⁵⁷, la Groșit, Vlammic, Tomești, Scutași, și „La Mănăstire”⁵⁸. Aceste posesiuni vor fi înstrăinate de fiul lui Dumitrașcu, Ene Corban, care va îndeplini și el atribuțiile funcției de pârčalab ca și tatăl său⁵⁹, lui Gheorghe Costin. Ultima înregistrare documentară a toponimului „**La Mănăstire**” datează din anul 1729, când Ene Corban și cu familia sa, soția Ioana și fiul Constantin, vindeau lui Gheorghe Costin ce au fost vornic și cuconilor dumisale, Ioniță și Lupul, „*de la mănăstire și de la Groșet și de la Vlammic cu tot locul, cu tot venitu, cu pământ cu tot, giuământate de parte din bătrânul lui Buzdugan giuământate care s-a dat lui Dumitrașcu din Țigănești*”, împreună cu „*altă giuământate de bătrân din bătrânul Rusii, partea popii Tătar*” și cu „*a patra parte din bătrânul lui Biliu, cumpărată de moșul nostru Corban*”⁶⁰. Loturile de la Tomești și de la Hântești vor fi recuperate de către un nepot de soră al lui Ene Corban, Ion Vârlan. Între ele se aflau și părțile din bătrânul Tomescu, „*din cumpărătură de la Buzdugan și de la Rusa Popa Tătar și de la Biliu*”, lăsate, în anul 1763, în stăpânirea „Șendrii, vărul lui Ion Vârlan” (este vorba despre Iordache Șendrea, n.n.). La 30 august 1765, Ion Vârlan este nevoit să se apere în Divan față de revendicările lui Constantin Corban, fiul lui Ene Corban, asupra loturilor de la Tomești, demonstrând dreptul de proprietate cu zapisele lui Buzdugan căpitan, Dumitrașcu Corban și Gheorghe Costin, acestea din urmă fiind întărite de semnăturile lui Ștefan Catargi⁶¹.

La mijlocul secolului al XVIII-lea, nu mai avem mărturii referitoare la Mănăstirea lui Buzdugan. Este perioada când în această parte a țării s-au desfășurat evenimente care ar fi putut influența destinul așezământului. Astfel, campaniile militare ale tătarilor din anii 1738⁶² și 1758⁶³, cu consecințe directe pentru locuitorii Țării de Jos a Moldovei (taxe mărite, incendieri de locuințe și biserici), trebuie socotite ca fiind printre factorii care au provocat pustiirea mănăstirii și, implicit, omiterea documentară a locului (ctitoria în sine, familia ctitorului ș.a.). Oricum, în intervalul 1738-1758, un alt comandant de oști, hatmanul Sandu Șendrea, avea să întemeieze o mănăstire la sugestia monahului Sebastian, „pe bătrânul Bălan, moșia Argeaua”⁶⁴, unde pădurea Buciumenilor întâlnește apa Siretului, lăcaș de cult cunoscut astăzi sub denumirea de „Mănăstirea Sihastru”. Tot în secolul al XVIII-

⁵⁶ Ștefan Andronache, *op. cit.*, vol II, doc. 20, p. 25 și doc. 28, p. 32; vezi și *Tecuciul în documente și publicații*, doc. 44, p. 56.

⁵⁷ *Ibidem.*

⁵⁸ SJANI, *Documente*, Pachet 421, doc. 1 și 3.

⁵⁹ *Ibidem*, doc. 2.

⁶⁰ *Ibidem*, doc. 3.

⁶¹ *Ibidem*, doc. 8.

⁶² Ion Neculce, *Letopisețul Țării Moldovei*, Chișinău, 1999, pp. 312-335.

⁶³ Pr. Eugen Drăgoi, *Neomartiri necunoscuți din vechi mănăstiri tecucene*, în Ziarul „Lumina”, 18 ianuarie 2013.

⁶⁴ Protos. Glicherie Lovin, *Schitul Sihastru*, Bârlad, 1923, p. 34.

lea, mai precis în anul 1774, un recensământ întocmit de armata rusă avea să înregistreze un număr de 9 monahi în localitățile aflate în apropiere de fosta „Mănăstire a lui Buzdugan”. Astfel, dintre cele 98 de așezări ale ținutului Tecuci, doar Tecucelul, Nicoreștii de Sus, Sârbii și Hânțeștii, Rădăcineștii și Bogheștii aveau înscriși în rândul rufeturilor monahi. Din acest motiv, putem considera că monahii Ion Cârceiu, Gherasim, Neculai *călugăr*, Ion Gogul, menționați în dreptul scutițiilor de dări la Tecucelul Sec, Vasile Vraghii, la Hânțești, Gheorghii Meran și Angheluță Vântu, la Nicorești, Vârlan, la Rădăcinești, Vasâli, la Boghești, ar fi putut cândva forma obștea (sau o parte din ea) Mănăstirii lui Buzdugan. Desigur, ipoteza trebuie cercetată și dezvoltată ulterior, dar găsim în aceste nume un interesant subiect de analiză în condițiile în care doar în arealul amintit sunt consemnați și monahi.

Ctitori în secolul al XIX-lea

Privitor la reînființarea mănăstirii după incendierea așezământului de către tătari la jumătatea secolului al XVIII-lea, sursele istorice avansează numele a două familii de ctitori: **Iancu** și **Radovici**. Prima familie, cu doi reprezentanți de seamă în secolul al XVII-lea, Toader Lata și căpitanul Iancu, va cumpăra de la urmașii portarului Șendrea mai multe proprietăți în arealul Tomești, Hânțești, Groși, Vlamnic⁶⁵. Hotarnica întocmită la 1765 de către Ștefan Popăscul, vornic de poartă, prezintă dimensiunea loturilor achiziționate și poziționarea lor. Astfel, „Ianculeștii”, după cum sunt numiți în document, dețineau în zona amintită 1851 de stânjeni, dintre care doar **660 la pădure**, restul fiind identificați prin zapise la „câmpu”, „din Tecucel până în Troian”, „la Tomești și Hânțești” sau „la Groșit și Vlamnic ot Buciumeni”⁶⁶. Trebuie să înțelegem că atunci când se realiza o mărturie hotarnică proprietarii dovedeau cu acte terenurile stăpânite. Totuși, când insistau să li „se aleagă părțile”, loturile lor, deveneau stăpâni pe locuri ieșite din devălmășie, adică fuseseră stăpânite la comun. În cazul familiei Iancu, observăm, tot din hotarnică, că au primit din totalul de 1851 stânjeni **1045 la pădure**, adică mai mult față de ceea ce cumpăraseră înaintașii familiei. *Suretul scos de pe hotarnica lui Ștefan Popăscul vornic de poartă ce esti dat Enculeștilor (Ianculeștii, n.n.) pe părțile lor...din Hânțești, din Tomești, din Groși(t), din Vlamnic, unde să chiamă și Buciumeni ce sânt pe valea Tecucelului*”, nu mai înregistrează mănăstirea (sau amintirea ei). În schimb, actul ne poate ajuta să înțelegem cum a intrat familia Iancu în posesia stânjienilor de pe bătrânii Tomescul și Cărbunescul „**în pădure din fântăna Teiului și până de dă Tecucelul de malul Săretiului**” sau „**la pădure, din fântăna Teiului în sus și iar cu vad de moară**”⁶⁷, deci implicit și a locului, obținut prin redistribuirea stânjienilor din pădure, unde odinioară a fost „**La Mănăstire**”. Considerăm că familia Iancu a renunțat la o suprafață agricolă ce putea fi cultivată „la câmpu” pentru stânjienii de la pădure, deoarece se dorea constituirea unei stăpâniri compacte. În acest lot întregit se va regăsi și ceea ce a rămas din fosta

⁶⁵ SJANI, *Documente*, Pachet 421, doc. 25-26.

⁶⁶ *Ibidem*.

⁶⁷ *Ibidem*.

Mănăstire a lui Buzdugan. Astfel, putem explica și ceea ce cunoștea prin tradiția locului privitor la trecutul Mănăstirii Buciumeni, potrivit căreia pe locul unde astăzi se află Prestolul cu baldachin exista în vremurile medievale o bisericuță de lemn⁶⁸. În anul 1819, mănăstirea își justifica dreptul de stăpânire în pădurea Buciumeni cu ajutorul „*scrisorilor de danie ci are sfântul schit de la Iordache Iancu cu neamul său*”⁶⁹, confirmându-se astfel statutul de ctitor al acestei familii. Primul reprezentant al familiei va fi Toader Lata. Fiul acestuia, căpitanul Iancu, despre care știm că avea origini, familie și proprietăți la Câmpuri, în ținutul Putna⁷⁰, se va căsători cu fiica lui Bălan din Poiana, mariaj care îi va permite să intre în posesia unor loturi pe malul stâng al Siretului, „împotriva Domneștilor”⁷¹, în moșia Argeaua. Urmașii căpitanului Iancu, Ioniță, *fiu*, Toderașc (în alte acte, Toader), *nepot*, **Iordache** și Neculae, *strănepoți*⁷², vor moștenii proprietăți în ținuturile Tecuci și Putna⁷³. Despre familia lui Iordache Iancul nu știm decât că soția acestuia se va călugări sub numele de **Afia**, închinovierea acesteia la schit petrecându-se după „săvârșirea din viață” a soțului⁷⁴. De altfel, o „*scriere cu cuprindere pentru mănăstirile și schiturile din Eparhia Episcopiei Romanului și pentru părinții și maicele ce se află în fieștecare*”, din anul **1809**, va înregistra statutul de ctitor și „nacialniță” al Afiei⁷⁵. Era perioada unui nou început, când Schitul Buciumeni era închinat „Sf. Troițe” și avea în rândul slujitorilor pe părintele Iane Hangiul și pe „monahia Afia, moldovancă, monahia Marta, moldovancă, monahia Elisabeta, moldovancă, monahia Casiani, moldovancă”⁷⁶.

Referitor la a doua familie de ctitori, **Radovici**, trebuie să menționăm că numele acesteia este consemnat în legătură cu mănăstirea în două surse. Într-o primă sursă, o lucrare intitulată „*Dicționarul geografic, statistic și istoric al județului Tecuciu*”, publicată de Th. Ciuntu în anul 1897, găsim o trimitere la Schitul Buciumeni, care, potrivit autorului, are o biserică „făcută de lemn în anul 1700, după cum se vede dintr-o inscripție, fondatorul fiind serdarul Manolache Radoviciu”⁷⁷. Cum însă s-a demonstrat și argumentat că familia Radovici nu avea

⁶⁸ Neculai Staicu-Buciumeni, *Monumentul istoric Mănăstirea Buciumeni*, București, 1999, p. 34.

⁶⁹ Hotarnica Mănăstirii Buciumeni, 15 mai 1819, copie identificată și transcrisă de către pr. Igor Jechiu, Muzeul Mănăstirea Buciumeni.

⁷⁰ Aurel Sava, *Documente putnene*, I, Focșani, 1929, p. 55; vezi și notele de la acest document.

⁷¹ Constantin Solomon, C. A. Stoide, *op. cit.*, vol. II, pp. 71-73; vezi și Protos. Glicherie Lovin, *op. cit.*

⁷² Aurel Sava, *op. cit.*, p. 133.

⁷³ *Ibidem*.

⁷⁴ Jalba monahiei Afia, 29 iulie 1813, copie identificată și transcrisă de către pr. Igor Jechiu, Muzeul Mănăstirii Buciumeni.

⁷⁵ Constantin N. Tomescu, *Biserica din principatele române la 1808-1812*, p. 122.

⁷⁶ *Ibidem*, pp. 58 și 122.

⁷⁷ Th. Ciuntu, *Dicționarul geografic, statistic și istoric al județului Tecuciu*, București, 1897, p. 32.

încă reprezentanți în arealul Nicorești-Buciumeni-Poiana, în anul menționat⁷⁸, considerăm că s-a făcut o mică eroare de transcriere a inscripției, „văleat 7308”, corespunzător anului 1800, să fi fost citit 7208, rezultând astfel... 1700. A doua sursă este un document identificat la Arhivele Naționale din București de un pasionat de istorie, cu origini în Buciumeni, dar stabilit la Galați, anume Neculai Staicu-Buciumeni. Potrivit acestui act, nepoții lui Manolache Radovici solicitau guvernului să intervină în rezolvarea unei probleme a schitului, în virtutea faptului că așezământul a fost „fondat de către bunul (bunicul)” lor⁷⁹. Familia Radovici este consemnată documentar în arealul amintit mai sus **abia** la sfârșitul secolului al XVIII-lea, iar informațiile despre Manolache Radovici sunt **doar** pentru intervalul 1798-1825⁸⁰. Într-o cercetare făcută de către Toderășcu Șendrea la 21 august 1798 îl aflăm pe Manolache Radovici îndeplinind atribuțiile funcției de *căpitan*⁸¹. Mai târziu, în luna septembrie a anului 1811, va semna mai multe acte prin care delimita unele proprietăți localizate pe apa Tecucelului din dregătoria de *sulger*⁸². Începând cu anul 1815, ocupă funcția de *serdar*⁸³. Îl găsim asociat cu această poziție în anul 1816, când întocmea spița neamului Corban⁸⁴, în 1817, când îl „poftea” pe Andone Corban să vină la „împărțeala” moșiei București⁸⁵, în 1818, când delimita Corbăneștilor o moșie în hotarul Poienii⁸⁶ sau în 1819, când întocmea o „mărturie hotarnică” pentru posesiunile Sfântului Schit din pădurea Buciumeni. În alte înregistrări îl găsim *biv vel serdar (fost mare serdar, n.n)*, deținând cea mai importantă funcție a ținutului, anume cea de *ispravnic*, precum acele din anul 1823⁸⁷, sau doar serdar, într-o ultimă mențiune la 11 aprilie 1825, când înștiința ispravnicia ținutului că a făcut „cercetări” la moșia Șerbănești⁸⁸. După această dată, este menționat „răposat” în unele acte din anii 1830 sau 1838⁸⁹. După cum se poate observa, Manolache Radovici, ctitor și al Bisericii „Adormirea Maicii Domnului” din Nicorești, a urcat treptele ierarhiei caracteristice boierimii de rangul al III-lea și al II-lea, într-o perioadă când titlurile erau onorifice, dar atribuțiile era reale și vizau împlinirea unor responsabilități de ordin administrativ sau juridic. Pe plan local, el reprezenta autoritatea în domeniile amintite, rezolvând la cererea Domniei unele probleme privitoare de stăpânirea anumitor moșii, delimitarea acestora sau lămurirea neînțelegerilor apărute din diferite motive între proprietari.

⁷⁸ Ștefan Andronache, *Mănăstirea Buciumeni. Contribuții la monografia Sfântului lăcaș*, în „Dunărea de Jos”, nr. 12, martie 2003, p. 10.

⁷⁹ Neculai Staicu-Buciumeni, *Monumentul istoric Mănăstirea Buciumeni*, p. 62.

⁸⁰ Constantin Solomon, C. A. Stoide, *op. cit.*, vol. II, p. 61, p. 83 și vol. III, p. 122.

⁸¹ *Ibidem*, p. 61.

⁸² *Ibidem*, vol. III, pp. 95-97.

⁸³ Ștefan Andronache, *Mănăstirea Buciumeni*, p. 10.

⁸⁴ SJANI, *Documente*, Pachet 421, doc. 59.

⁸⁵ Constantin Solomon, C. A. Stoide, *op. cit.*, vol. II, p. 105.

⁸⁶ *Ibidem*, vol. III, p. 138.

⁸⁷ *Ibidem*, vol. II, pp. 84-85.

⁸⁸ *Ibidem*, vol. III, p. 122.

⁸⁹ *Ibidem*, p. 132 și p. 138.

Nu putem încheia capitolul dedicat reînființării mănăstirii din secolul al XIX-lea fără să amintim și de ctitorii necunoscuți. Astfel, identificăm surse care amintesc de această categorie a ctitorilor. Un „tablou de monastiri, chinovii și schituri aflătoare în districtul Tecuci” în anul 1864, va înregistra „**agitorulu mai multora**” pentru construirea bisericii la 1824⁹⁰. De asemenea, Anuarul Eparhiei Romanului din anul 1936 va consemna efortul **monahiilor** de la 1840 pentru înălțarea unei biserici de zid⁹¹.

Cât privește **ctitoria**, în cazul nostru biserica schitului, orice analiza trebuie trecută prin filtrul consecințelor provocate de cutremurele din anii 1802, 1829 și 1838. Numai așa putem înțelege de ce în anul 1824 era ridicată o biserică cu „agitorulu mai multora”, desigur o construcție nouă, diferită față de lăcașul care exista în primii ani ai secolului al XIX-lea, iar în anul 1841 Meletie Episcopul de Roman scria „tuturor celor aflați în eparhie” că **biserica** „întru prăsnuirea Sfintei Troițe de la Schitul Buciumenilor” **făcându-se din nou**, nu s-a putut săvârși cu toate cele trebuitoare⁹². Coroborând cu datele furnizate de către Anuarul Eparhiei citat mai sus, intuim că anul finalizării bisericii a fost 1840. Biserica de astăzi are structura aceluși edificiu de la 1840, singurele modificări importante fiind realizate în anul 1932, când acoperișul de șindrilă a fost schimbat cu unul de tablă, și în anul 1958, când s-au rezidit pereții până la înălțimea ferestrelor și s-a refăcut acoperișul construindu-se o turlă pe naos⁹³.

Slujitori în secolul al XIX-lea

Primele mărturii despre slujitorii schitului în secolul al XIX-lea datează din anul 1809, când s-a întocmit o „*scriere cu cuprindere pentru mănăstirile și schiturile din Eparhia Episcopiei Romanului și pentru părinții și maicele ce se află în fieștecare*”, document din care aflăm că la Schitul Bucimeni, cu hramul Sf. Troiță, se nevoiau „monahia **Afia**, ctitoră și nacialniță, moldovancă, monahia **Marta**, moldovancă, monahia **Elisabeta**, moldovancă, monahia **Casiani**, moldovancă”⁹⁴. Potrivit unei „*scrieri cu cuprindere pentru preoții și diaconii și bisericile cu hramurile lor, care se află în Eparhia Episcopiei Romanului*”, la altar slujea preotul **Iane** Hangiul⁹⁵. În acest an, protoiereul ținutului Tecuci era părintele Triandafil⁹⁶.

Pentru perioada ce a urmat acestor dintâi atestări, putem reconstitui o bună parte din trecutul mănăstirii cu ajutorul documentelor identificate de pr. Igor Jechiu. Vrednicul de pomenire părinte, consilier eparhial în cadrul Episcopiei „Dunării de Jos”, a cercetat fondul Mănăstirii Văratec al Arhivelor Naționale și a

⁹⁰ Ștefan Andronache, *Mănăstirea Buciumeni*, p. 10.

⁹¹ *Anuarul Episcopiei Romanului*, București, 1936, p. 357.

⁹² Muzeul Mănăstirii Buciumeni. Documentul face referire la necesitatea construirii unei clopotnițe.

⁹³ Neculai Staicu-Buciumeni, *Monumentul istoric Mănăstirea Buciumeni*, p. 96 și p. 106.

⁹⁴ Constantin N. Tomescu, *Biserica din principatele române la 1808-1812*, p. 122.

⁹⁵ *Ibidem*, p. 58.

⁹⁶ *Ibidem*, p. 55.

transcris actele referitoare la Schitul Buciumeni. În anul 1974, copii după aceste documente au fost încredințate monahiilor de la așezământul monahal. Un prim document, o plângere de la 29 iulie 1813, ne confirmă că la acea dată monahia Afia încă îndeplinea atribuțiile de stareță. Jalba monahiei ne conturează imaginea unui schit aflat la început de drum, cu binefăcătorul „săvârșit din viață” și cu pretendenți pentru proprietățile aflate în administrarea mănăstirii:

„Prea înălțate doamne, jăluiesc Măriei Tale că în trupul moșiei Codrii Cucuieților, ținut(ul) Tecuciului, din vechi avem stăpânire nestrămutată, apoi eu însoțindu-mă cu săvârșitul din viață Iordache Iancul am petrecut viață noastră până când State Șendrea, după aratarea ce au făcut înaintea noastră, că vrea să se gurispească moșia strămoșească de către alți împregiurași acolositori, m-au înșelat și pe mine și pe soțul meu cu acest chip că i-am dat toate scrisorile moșiei, care scrisori zălogite era și noi le-am scos.

Ce-au făcut acel frate, nu putem ști. Soțul mei s-au săvârșit, eu am rămas. Dintr-a ce parte de moșie nu mă mai pot împărtași cu nimic. Pentru aceasta, cu lacrimi mă rog, milostivește-te asupra ticăloșiei mele și asupra ticăloșilor lui nepoți, care suspinând, lăcrămează și cer de la o ticăloasă ca mine punerea la cale, știindu-mă că afară de scrisorile date mai sunt și alte scrisori de care eu am știință.

Milostivește-te și mă miluește și mare pomână a fi Măriei Tale”.

În partea de jos a documentului, în dreptul unei completări făcute de cei care aveau să se ocupe de caz, „*pricina de giudecată ce are pe o parte de moșie Codru Cucuieților din ținutul Tecuciului cu dumnealui State Șendrea, din satul Cristești, ținutul Eșii*”, descifrăm identitatea celei care a semnat plângerea, „*prea plecată la mila Măriei Tale, Afie călugăriță*”, și data de **1813**, iulie 29. O adăugire de pe verso, „*15 scrisori sunt a Schitului Buciumeni peste tot*”, ne încredințează că veliții boieri ai Luminatului Divan au dat dreptate stareței în privința stăpânirilor din pădure. La vremea potrivită, când Iordache Iancul încă mai trăia, înstrăinarea actelor părea un gest firesc. La 21 februarie 1799, State Șendrea, ginerele lui Toderășc Iancul, deci membru al familiei, împreună cu „Iordache și Neculae, Ianculeștii,” solicitau domnului să intervină pentru recuperarea unor hotărnicii pentru moșiile Câmpurile (Putna), Hănțești și Nicorești (Tecuci) de la un Vasile Talpă⁹⁷. Cu siguranță nu sunt „scrisorile zălogite” amintite de Afia, ci documente prin care urmașii căpitanului Iancu își dovedeau stăpânirea în acest areal. Prin această exprimare a monahiei („*scrisori zălogite*”) înțelegem că într-un anumit an, „niamul Iancul” a vândut o parte sau a pierdut în urma unui împrumut finaciar din proprietățile de la Tecuci. Amintim aici cazul unui căpitan Costachi care cerea, la 19 noiembrie 1799, o copie după hotarnica lui Ștefan Popăscul vornic de poartă de la 1765 pentru moșia „Ianculeștilor” de la Hănțăști, Tomești, Groși(t) și Vlamnic, pentru a dovedi „*părțile de moșii cumpărate de părinții dumisale*” de la familia Iancul⁹⁸. Recuperarea actelor („*noi le-am scos*”) și implicit a posesiunii de la pădure va fi făcută de către Iordache Iancul și soția acestuia.

⁹⁷ Aurel Sava, *op. cit.*, p. 133.

⁹⁸ SJANI, *Documente*, Pachet 421, filele 25.

Liniștea monahiilor va fi tulburată și trei ani mai târziu, în **1816**, tot datorită unor neînțelegeri privitoare la stăpânirea schitului din pădurea Buciumenilor. O nouă plângere făcută către domnul Moldovei Scarlat Alexandru Calimah ne stă mărturie că problemele așezământului pe acest subiect nu s-au definitivat. De pe altă parte, documentul este semnat de o nouă stareță, **monahia Evghenia**, al cărui nume nu îl regăsim în „*scriere cu cuprindere pentru mănăstirile și schiturile din Eparhia Episcopiei Romanului și pentru părinții și maicele ce se află în fieștecare*” din anul 1809, ceea ce ne permite să concluzionăm că obștea și-a mărit numărul de nevoitoare:

„Prea mărite și de Hristos iubitorule doamne, moșia schitului nostru Buciumeni este uzurpată și împresurată de către unii răzeși. Aceștia ne pricinuesc zi de zi mari necazuri prin pretențiile lor. Pentru aceasta, cu osârduitoare plecăciune ne rugăm Măriei Tale de Hristos iubitorule doamne ca să rânduiești pe marele boier Constandin Conache să-i cheme pe aceștia la răspundere. Să cerceteze documentele fiecăruia pentru ca să scăpăm de necazurile zilnice și noi și ei.

Cerem ca această cercetare să se facă și de Dumnezeu păzitului schit pentru ca să ne hărăzească Domnul ajutorul său acum, iar în zilele ce vor să vie, viață veșnică, amin”. Actul este semnat la 10 iunie 1816 de „*Evghenia călugăriță, dimpreună cu celelalte întru Hristos surori*”.

Asemenea neînțelegeri existau datorită modului de stăpânire al înaintașilor noștri, în devălmășie, un număr de „bătrâni” fiind stăpânit de mai mulți proprietari, la comun. În cazul actului de față, „răzeș” desemna proprietar pe lotul comun. Această formă de posesiune este surprinsă la 1773 de către un locuitor al satului Soloneț-Ciripcău, din ținutul Soroca, în următorul fragment: „Pe răzăș, aceasta îl face răzăș, că stăpânește împreună cu mulți alții o moșie, fără să știe niciunul dintr-înșii care este partea lui, ce știe numai în idei fieștecare câtă parte i se vin dintr-acel tot nedespărțit”⁹⁹.

Cererea monahiei Evghenia era îndreptățită, deoarece cercetarea făcută la fața locului de un boier se finaliza cu întocmirea unei hotarnice și clarificarea dimensiunii proprietății. Pentru rezolvarea acestui diferend, domnul Moldovei îi scrie la 12 iunie 1816 lui Costache Conachi

biv vel agă, un dregător care ocupase în acel an funcția de ispravnic al ținutului Tecuci:

„Noi Scarlat Alexandru Calimah voevod, cu mila lui Dumnezeu domn țării Moldovei.

Cinsti(tului) credincios boieru domniei mele, dumnealui Costache Conache, biv vel agă, sănătate.

Vei înțelege din jalobă arătarea și cererea ce fac jăluitoare. Deci, să scrie domniei t(ale) ca să mergi la starea moșiei Buciumeni unde înfățișând pe jăluitoare cu toți răzeșii ce vor fi având părți în numita moșie și fieștecare cu toate scrisorile ce vor avea. Să faci cercetare cu amănuntul tuturor scrisorilor ce vor arăta despre fieștecare parte și după cuprinsul scrisorilor partea ce se va dovedi

⁹⁹ Alexandru I. Gonța, *Satul în Moldova medievală*, Editura Panfilius, Iași, 2011, p. 246.

dreaptă a schitului de pe moșie să o măsoari cu stânjenu domnesc în lung și în lat pe câte locuri va cere trebuința și să o alegi de o parte de către părțile răzășești cu piatră de hotar și să faci și mărturie hotarnică, după care să-și stăpânească schitul dreapta parte ce va ave fără supărare. Iar născând pricină de nemulțumire despre vreo parte, atunce la acel loc de pricină cu piatră de hotară nu vei stâlpi, ci făcând mărturie cu arătarea pricinii pre larg și hartă cu bună închipuire de starea moșiilor și a locului de pricină cu măsurile lui, să-i sorocești ca să vie la divan”.

Nu s-a păstrat corespondența între dregător și domn cu privire la această situație, dar bănuim că Costache Conachi, un bun cunoscător al acestor locuri, deci implicit și al proprietarilor, apelase la bunavoința răzeșilor, conflictul aplanându-se pe cale „diplomatică”.

Va trebui să mai treacă ceva timp, încă trei ani, până la **1819**, pentru ca un alt dregător „**să aleagă de o parte de către părțile răzășești cu piatră de hotar**” pământurile schitului și să întocmească „**mărturie hotarnică**” pentru a fi stăpânite „**fără supărare**”. Aflat în posesia unei hotarnice, schitul își pierdea calitatea de răzeș și devenea megieș, adică proprietar unic pe un lot delimitat cu hotare, cu moșia răzeșilor, aceștia din urmă rămânând „nedespărțiți într-dânșii”¹⁰⁰. Pe 15 mai 1819, Manolache Radovici serdar, și el un reprezentant important al Domniei la nivelul ținutului Tecuci, „hotărăște” moșia Buciumeni, alegând partea de moșie a schitului:

„Din luminată poroncă Gospod am hotărât moșia Buciumenii ce s-a numit de în vechime Groși, hotărând și alegând partea de moșie a fieștecăruia neam de răzăși, din care trup de moșie am ales și Sfântului schit Buciumenii, unde este făcut schitul, ci este acum închinat Sfintei Mănăstiri Văratecul, care sumă de stânjeni am ales din doi bătrâni, adică 313 stânjeni din bătrânul Cărbunesc și 102 stânjeni din bătrânul Tomăscul, pol bătrân din Rusa Popa Tătaru, după cuprinderea scrisorilor de danie ci are sfântul schit de la Iordache Iancu cu neamul său, măcar că acele scrisori cuprind mai multe sute de stânjeni. Dar după alegerea ce am făcut acum s-au venit aceste sume de stânjeni pe care i-am ales drept pe locul unde este schitul făcut. Megieșindu-se pe din gios cu partea de moșie ce s-au ales Tâlpeștilor, tot din bătrânul Cărbunesc și din bătrânul Hănțâscu și pe din sus cu partea ce s-a ales dumnealui stolnicul Ioniță Lupașcu, iar lungul urmează din zarea ce despre apus, din apa Tecucelului, unde se întâlnește cu hotarul moșie Poieanii și merge spre răsărit până în apa Tecucelului și peste valea Tecucelului săc pân în hotarul moșiei Brăhășești, punând hotară și semne de giur împregiur la suma stânjenilor arătați mai sus ci s-au ales numitului schit. De hotărătura și alegerea ce am făcut am dat această mărturie hotarnică Sfântului schit”.

Realizată la cererea Domniei („poruncă Gospod”), hotarnica clarifică unele aspecte legate de trecutul, proprietatea și statutul Mănăstirii Buciumeni. Se înțelege din document că moșia cunoscută la 1819 cu toponimul Buciumeni „s-a numit de în vechime Groși”, lămurire introductivă esențială pentru a înțelege trecutul locului. Manolache Radovici serdar delimita în cuprinsul Codrilor Buciumenilor 415 stânjeni pe locul „unde este făcut schitul”, posesiune ce va fi aleasă „din doi

¹⁰⁰ *Ibidem.*

bătrâni, adică 313 stânjeni din bătrânul Cărbunesc și 102 stânjeni din bătrânul Tomășcul, pol (jumătate, n.n) bătrân din Rusa popa Tătaru". În cazul amintit aici, termenul de „bătrân” face referire la „lot de pământ” care a fost denumit după un prim proprietar în conștiința urmașilor. Prin urmare, un **Cărbunescu**, un **Tomescu**, un **Rusa** și un **popa Tătar** au avut stăpâniri pe aceste locuri. Documentar (încă) nu se pot identifica Tomescu sau Cărbunescu. Bănuim ca avem de-a face cu doi „viteji” care pentru servicii aduse Domniei au primit pământ la sfârșitul secolului al XIV-lea sau începutul secolului al XV-lea în această parte a țării. Amintirea celor doi va fi transmisă mult timp prin existența a două toponime, două sate localizate pe teritoriul actual al comunei Buciumeni, anume Tomești și Cărbunești. „Rusa” este cu siguranță „Rusea”, urmașul portarului Șendrea, cumnatul voievodului Ștefan cel Mare. După cum s-a scris mai sus, cunoaștem că familia Șendrea a stăpânit, începând cu secolul al XV-lea, un domeniu generos în ținutul Tecuciului, o unitate compactă care cuprindea sate și părți din sate precum Nicorești, Poiana, Argeaua, Buciumeni. El trebuie să fi moștenit partea sa de proprietate pe filiera Șendrea portar-Draga-Rusca-Rusea. Numele său a rămas în conștiința urmașilor ca un prim proprietar, nu primul, la care se raportau ceilalți cumpărători. Aceeași situație se petrece și cu popa Tătar, despre care știm că era însoțit cu Sara, strănepoata portarului Șendrea, și care mai târziu va denumi și el „bătrânul” căpătat (poate cumpărat) de la Rusea. Atât Rusa, cât și popa Tătar, vor fi asociați cu un lot de pământ, numele lor fiind consemnate în **1652**, când Buzdgan căpitan și soția Acsinia vindeau „*a noastră ocină și moșie*”, dar și la **1819**, când deja se împământanise termenul „Rusa popa Tătar” pentru a desemna o anumită suprafață de teren din pădurea Buciumeni. Cât privește dimensiunea și limitele, precizăm că dacă s-a urmat indicația domnului Scarlat Calimah din scrisoarea din 1816, „*moșia să o măsoari cu stânjenul domnesc în lung și în lat*”, și credem că așa s-a întâmplat deoarece tronul Moldovei era ocupat la 1819 de același domn, stânjenul era echivalentul a aprox. 2,20 m¹⁰¹, pietrele de hotar marcând vecinătatea cu moșia familiei Talpă (S), moșia stolnicului Ioniță Lupașcu (N), pârâul Tecucel (V) și moșia Brăhășești (E). Pe de altă parte, înțelegem cu ajutorul acestui document că albia care însotește în partea stângă drumul județean 252, șosea ce străbate pădurea către județul Vrancea, a aparținut pârâului Tecucel. Pentru statutul schitului, „*ci este acum închinat Sfintei Mănăstiri Văratecul*”, trebuie să conștientizăm că decizia transformării în metoc al Schitului Buciumeni a aparținut unui for superior, așezământul monahal fiind la începutul secolului al XIX-lea sub jurisdicția Episcopiei Romanului. Înștiințarea oficială a Episcopului Gherasim al Romanului din data **25 august 1817** expune destul de clar motivele care l-au determinat pe ierarh în hotărârea acestui fapt și pentru redactarea unei rezoluție:

„Gherasim cu mila lui Dumnezeu Episcopul Romanului,

Și întru cele de Dumnezeu însemnate porunci să vede cuprinzându-să îndatorirea fieștecăruia spre iubirea aproapelui și întru cele de Dumnezeu însuflate învățături ale sfinților ucenici să cuprindă această poruncă de a purta sarcina unul altuia spre plinirea legii Domnului. Dar și după fireasca așezare să simte în

¹⁰¹ Nicolae Stoicescu, *Cum măsurau strămoșii*, București, 1971, p. 58.

fiștecare omenească socotință, plecarea pentru agiutoriu trebuincios și la locul cuviincios.

Drept aceasta și noi privind starea Sfintei Mănăstiri Văratecul din ținutul Neamțului a Eparhiei Sfintei Mitropolii și giudecând a-i înlesni oarecare agiutorire trebuințelor ce are în ținutul Tecuciului al Eparhiei noastre, am învoit a avea mănăstirea un metoh în ținutul Tecuciului și spre aceasta afierosim la mănăstire un schit Buciumenii, carele u toate câte se află având și mișcătoare și stătătoare afierosiri, să alătorează Mănăstirii Văratecul, ca acolo să se poată sprijini și maicile câte vor fi trimise în partea aceea cu trebuințele mănăstirii și alte maici, câte să vor putea primi, după puterea schitului.

Povățuitorii soborului mănăstirii dar vor avea îngrijire atât pentru slujbele Sfintei Biserici a se urma în vreme și cuu bună rânduială și pentru împodobirea ei după putință, cât și în privegherea viețuirii maicilor a fi după așezările rânduelilor călugărești și spre păzirea și sporirea averilor schitului și spre buna cumpănire a îndestulării celor trebuincioase, ca nici într-o vreme să nu rămâe trecute cu vederea datoriile mănăstirii, cele neapărate către această afierosire.

Gherasim Episcop Romanului.”

„Trebuințele” Mănăstirii Văratec în ținutul Tecuciului erau de ordin administrativ, așezământul nemțean având două moșii pe valea Zeletinului, în apropierea localității Podu Turcului, Bălăneștii, dată în arendă, și Dănești, „lucrată de mănăstire”¹⁰², dar și 14 pogoane de vie la Nicorești, danie de la biv vel spătar Teodor Balș, din 18 decembrie 1805, pentru pomenirea soției sale Nastasia, fiica vornicului Gavril Conachi, și încă 14 pogoane de vie, stăpânite împreună cu Mănăstirea Agapia, danie de la Ilinca Palade, soția lui Constandin Palade logofăt, din 10 ianuarie 1806¹⁰³. Indicația ierarhului privitoare la desfășurarea slujbelor și privegherea viețuitoarelor aflate acum sub îndrumarea Mănăstirii Văratec va influența pe tot parcursul secolului XIX viața duhovnicească de la Schitul Buciumeni. Numărul de 25 schimonahii înregistrate la jumătatea secolului amintit (3 în anul 1840, 13 în anul 1859, 9 în anul 1864¹⁰⁴) ne convinge că învățătura Sfântului Paisie Velickovski, transmisă prin ucenicii săi nevoitorilor din Munții Neamțului, unul dintre ei fiind chiar Sfântul Iosif, întemeietorul Văratecului, a fost însușită și de monahiile de la Buciumeni¹⁰⁵. Totuși, chiar dacă schitul este sub oblăduirea Mănăstirii Văratec începând cu anul 1817 și are o mărturie hotarnică întocmită la 1819, problemele legate de proprietate nu au încetat. Corespondența purtată cu instituțiile abilitate în rezolvarea acestor „pricini de giudecată” conturează imaginea unui așezământ care depune eforturi susținute pentru apărarea drepturilor firești în fața abuzurilor unor mici sau mari dregători. Dintre aceștia, îi reținem pe Iancu Berza, pe numele căruia au fost emise mai multe reclamații

¹⁰² Constantin N. Tomescu, *op. cit.*, p. 204.

¹⁰³ T. G. Bulat, *Din documentele Mănăstirii Văratec*, în „Arhivele Basarabiei”, 1935, pp. 316-318.

¹⁰⁴ Catagrafiile din 1840, 1859, 1864.

¹⁰⁵ Sora Teodora Iordache, *Proiect expozițional al colecției Mănăstirii Buciumeni*, *Lucrare de atestare*, octombrie 2007, p. 41.

datorită încălcărilor regulate ale moșiei schitului între anii 1832, 1835 și 1836 când „supără cu tăiere și împresurare la partea despre miazănoapte”, Costache Conachi logofăt, care era acuzat la 1835 de „împresurarea moșiei”, Costache Ion și Costache Șendrea medelnicer, al căror proces cu schitul se va desfășura în fața Divanului la 1842¹⁰⁶. Mulțumită acestui din urmă litigiu aflăm numele „nacialniței” și a unei schimonahii de la Buciumeni, anume monahia **Vitalia**, respectiv **Anastasia**, care sunt rugate de stareța de la Mănăstirea Văratec, Olimpiada schim(onahie), să trimită toate actele moșiei în vederea soluționării cazului. Cele două nu sunt înregistrate în rândul monahiilor și schimonahii înscrise în „catagrafia de călugărițe și surori ce sunt petrecătoare la Schitul Buciumeni”, recensământ redactat în jurul anului **1840**. În schimb, cu ajutorul acestui document, aflăm numele monahiilor care trăiau în chinovie la Buciumeni, anume „**Maria** schim(onahie) din Văratec, de 60 de ani, **Magda** schim(onahie), ce-i zice Melania, de 79 ani, **Elisaveta** schim(onahie) din Nicorești, de 67 de ani, **Marina** schim(onahie) de la Văratec, de 58 de ani, **Casiana** monahie din Nicorești, de 62 de ani, **Susana** monahie din Corod, de 64 ani, **Pelaghia** monahie din Tecuci, de 40 de ani, **Epraxia** monahie, de 52 de ani, **Megalusa** monahie din Galați, de 48 de ani, **Evghenia** monahie, de 32 de ani, **Iustina** monahie din Nicorești, de 36 ani, **Antusia** monahie din Văratec, **Savastia** monahie, de 60 de ani, munteancă, **Efrosina** monahie, de 49 ani, **Sofia** monahie din Tecuci, de 58 de ani, **Vineiamina** monahie, **Agatonica** monahie din satul Matca, de 37 ani, **Susana** monahie, de 69 ani, **Migdonia** monahie, de 64 ani, **Susana** monahie din Tecuci, de 56 ani, **Maria** soră, **Chersaloaia** soră, **Maria** soră, cântăreață la Agaftonica, **Maria** soră, asculta la nacialniță”¹⁰⁷.

Este perioada când Sfânta Liturghie era oficiată de către ieromonahul **Ilarie**. Numele acestuia apare menționat într-o adresă semnată de „**Meletie Episcop de Roman**”, din anul 1841, când Eparhia depuneau eforturi să finalizeze lucrările la biserica cea nouă a Schitului Buciumeni. Această construcție, „*făcându-se din nou*”, avea acum nevoie de o „*clopotniță cu cele de trebuință*”. Cum „*schitul neavând nicio stare a o întâmpină*”, stareța Mănăstirii Văratec solicită ierarhului o „*condică de milostenie*” cu ajutorul căreia ieromonahul Ilarie, „*duhovnicul aceluși schit*”, să se poată deplasa în ținut pentru a face cunoscut că „*nu s-a putut săvârși cu toate cele trebuitoare, fiind în lipsa de cheltuială ce se cere neapărat a se găti*”. Protoieria Tecuci emitea la 11 august 1841 o circulară prin care înștiința pe „*părinții de prin satele acestui județ*” că „*făcând mila Preasfințitului stăpân au slobozit condică de a umbla cu milostenie*” și când se va „*arăta sfinția sa ieromonah Ilarie duhovnicul cetindu-se cartea Preasfințitului să sfătuiți poporani și sfinției voastre ca să ajute*”.

¹⁰⁶ Muzeul Mănăstirii Buciumeni, documente identificate și transcrise de către pr. Igor Jechiu. În prima parte a secolului al XIX-lea, mănăstirea mai avea și alte proprietăți obținute de la diferite donatori. Amintim aici pe Ilie Avram și soția Ioana, care dăruiau la 1825 Schitului Sfintei Troițe din Buciumeni o vie la Hântești (Serviciul Județean Neamț al Arhivelor Naționale, *Fond Mănăstirea Văratec*, cota 369-original și 370-copie) și pe Zaharia Mălahi, care cu învoirea soției și a copiilor (toți erau monahi), dona așezământului „un pogon de locu și o casă”.

¹⁰⁷ Muzeul Mănăstirii Buciumeni; document identificat și transcris de către pr. Igor Jechiu.

care cu cât pot și îi lasă inima de a da milostenie la acest sfânt locaș”¹⁰⁸. Despre **biserica** schitului nu știm decât că era „din zid”¹⁰⁹. Analiza informațiilor furnizate de către documente care au înregistrat în secolul al XX-lea unele modificări aduse edificiului ne îndreptățește să considerăm că lăcașul construit pe un plan treflat (cele trei abside, două laterale și una centrală, fiind racordate între ele) avea atât fundația, cât și pereții din cărămidă. Totodată, credem că erau patru ferestre, câte una pentru fiecare punct cardinal, și un acoperiș din șindrilă fără turlă. Slujba de sfințire din anul 1844¹¹⁰ trebuie să fi fost săvârșită de către protoiereul ținutului Tecuci din anul respectiv, părintele Constandin Luca.

De asemenea, avem cunoștință și despre un alt părinte, „**Galaction** ieromonah și duhovnic”, care slujea la jumătatea secolului al XIX-lea. Numele acestuia este menționat alături de tot soborul Schitului Buciumeni în „**catagrafia de la 22 noiembrie 1859: Galaction ieromonah și duhovnic, Gheorghii sin Ioniță dascăl, Toderășcu sin preot Gavril Bărlă, cântăreț, Ipistimia monahie, Savastia schimonahie, Veniamina schimonahie, Melania monahie, Glafira monahie, Maria schimonahie, Ripsimia monahie, Ivghenia monahie, Elisaveta monahie, I(u)praxia monahie, Susana schimonahie, Parfenia monahie, Agripina monahie, Agatonica monahie, Migdonia monahie, Agafia schimonahie, Ati(n)a monahie, Maria schimonahie, Aziefta schimonahie, Aftanasia schimonahie, Iuliana schimonahie, Iftimia schimonahie, Pigasia monahie, Calinica schimonahie, Glafira monahie, Ivghenia monahie, Natalia monahie, Margareta monahie, Ilefsteria monahie, Antonia monahie, E(u)doxia schimonahie, Olimpiada monahie, I(u)frosina monahie, Ipistimia monahie, I(u)praxia monahie, Susana schimonahie, Prascivia soră, Ana soră, Ile(a)na soră, Anița soră, Catinca soră, Vlasia schimonahie, Valsanovie monah, Victor monah, Iosăf monah, Ghenadii monah, Andrei monah, Sofia monahie, Megalusa monahie**”¹¹¹.

S-a păstrat această catagrafie datorită unui context nefericit. Documentul a făcut parte dintr-un „proiect” mai amplu derulat sub auspiciile domnitorului Alexandru Ioan Cuza, un plan politic ce avea în vedere înfăptuirea unei „*radicale reforme a monahismului*”¹¹². Reforma, „*făcută în interesul religiei și al societății*” care „*reclamă nemijlocita secularizare*” și „*concentrarea neînsemnatelor averi în casa clerului*”, avea să se împlinească prin „*suprimarea*” a 33 de așezări monahale din Moldova¹¹³. Proiectul de lege discutat în Adunarea Deputaților la 7 iunie 1860, redactat după indicațiile unor referate ale revizorilor care au inspectat mănăstiri și schituri pe parcursul anului 1859, propunea desființarea acelor așezăminte „*a căror avere se administrează de sine*” sau „*nu vor putea justifica un venit anual de una*

¹⁰⁸ Neculai Staicu-Buciumeni, *op.cit.*, p. 52-54.

¹⁰⁹ *Anuarul Episcopiei Romanului*, București, 1936, p. 357.

¹¹⁰ Neculai Staicu-Buciumeni, *op.cit.*, p. 54. Pentru numele părintelui protoiereu, vezi Ștefan Andronache, *Tecuciul în documente și publicații*, Tecuci, 2015, p. 221.

¹¹¹ Muzeul Mănăstirii Buciumeni; document identificat și transcris de către pr. Igor Jechiu.

¹¹² Costin Clit, *Schiturile Porcăreț și Mălinești din județul Vaslui*, în „Acta Moldaviae Meridionalis”, XXXI, vol. I, 2010, p. 147.

¹¹³ *Ibidem*.

mie galbeni”¹¹⁴. Astfel, potrivit articolului I, „Mănăstirile Dolheștii districtul Romanul și Zagaviea district Iașii și schiturile Lipova district Vaslui, Orgoești district Tutova, Gerească district Covurlui, Tisa district Bacău, **Buciumeni district Tecuci**, Vânători district Neamțu, Preoțeștii district Suceava, Brazii, Troțușanul și Moșinoale district Putna sunt desființate”¹¹⁵. Alături de acestea, articolul II avea să înregistreze și schiturile „Crucianu, Pârvești, Bogdănița, Cârțibași din districtul Tutova, Agatonul districtul Botoșani, Goroveiul districtul Dorohoi, Mera, Cetatea Mică, Porcărețul, Mălineștii, Delenii, Golgota sau Hușenii districtul Vaslui, Zimbrul și Pănușăștii districtul Covurlui, Sgura și Grumezoae districtul Fălciu, Giurgenii districtul Romanul și Troțușanu districtul Putna”¹¹⁶. Prin următoarele articole **se recomanda** ca „*bisericile acestor manastiri și schituri să fie prefăcute în biserici de mir*”, urmând a fi întreținute din casa clerului „*pentru trebuința satelor*” (art. III), „*monahii și monahiile ce se află astăzi în pomenitele manastiri și schituri se vor strămuta în manastirile clasate prin legea din 1835*” (art. IV), „*încăperile manastirilor și schiturilor desființate se vor repara și unde trebuința va cere se vor transforma în școli sătești*” (art. V)¹¹⁷. Împărțite în două categorii, „schituri situate pe moșia clerului”, Buciumenii fiind încadrat aici, și „schituri de sine stătătoare”, lăcașurile monahale avea prevăzute sume de bani în bugetul Ministerului Cultelor pentru întreținere¹¹⁸. La 7 iulie 1860 în cadrul Adunării Elective a Moldovei proiectul este adoptat ca lege. În ședința Comisiei Centrale de la Focșani din 4 august 1860 legea este declarată compatibilă, iar la 9 august domnitorul Alexandru Ioan Cuza o promulgă¹¹⁹. Față de proiectul discutat de către deputați, „*Legea pentru desființarea a două mănăstiri și a unui număr de schituri*”, așa cum a fost ea denumită, aduce unele noutăți, precum desființarea schiturilor Vrădiceștii (la art. I) district Fălciu și Scânteia district Putna (la art. II)¹²⁰, dar și posibilitatea ca monahii și monahiile de la „schiturile de sine stătătoare” să rămână în chiliile lor. La nivelul ținutului Tecuci, prevederile legii urmau să fie aplicate de către prefectul Alecu Alessandrescu. Din corespondența acestuia cu Ministerul Cultelor și Instrucțiunii Publice aflăm că monahiile, aflate sub îndrumarea maicii Ipracsia Iacob, „*fiindu șezătoare prin chiliile ce singuri au făcut, nu vroescu a se strămuta di la schitu*”¹²¹. Alte acte semnate de prefect înregistrează existența chiliilor, a 45 de monahii, 4 monahi, un ieromonah, un cântăreț, dar și a proprietății („2 fâlci fânațu, 104 fâlci pădure”) sau animalelor („8 vite cornute, 2 mascuri, 8 stupi”) îngrijite de schit. Răspunsul Ministerului la raportul înaintat de prefectul Alessandrescu cuprindea indicații clare pentru îndeplinirea legii:

¹¹⁴ *Ibidem*, p. 146.

¹¹⁵ *Ibidem*.

¹¹⁶ *Ibidem*.

¹¹⁷ *Ibidem*, pp. 147-148.

¹¹⁸ *Ibidem*.

¹¹⁹ *Ibidem*.

¹²⁰ Textul legii este publicat integral de Romeo-Valentin Muscă, *Schitul Scânteia din Măgura Odobeștilor*, Focșani, 2019, pp. 139-140.

¹²¹ Neculai Staicu-Buciumeni, *op.cit.*, p. 55.

„a) A publica de-ndată desfîințarea în tot cuprinsul districtului.

b) A lua pecețile și a le trimite Ministerului.

c) A face cunoscut acelor monahii care-și au propriile lor chilii la acelu schitu că le este învoitu a sta în ele până la sfârșitul vieții întru câtu vor viețui după regulile schimei ce poartă, pentru care Domnia voastră veți avea pururea purtare de grijă și la cea mai mică abatere îmi veți raporta.

d) A scoate de-ndată din schitu pe toate monahiile care ședu în chiliile schitului și a le face cunoscutu că întru cât vom dovedi legiută îmbrăcarea lor în schima monahicească după înțelesu art. 7 din lege vor avea facultatea de ași alege între monastirile clasate și anume Văratecul, Agapia și Adam pe acelea la care ar voi a se statornici și a face aceasta cunoscut ministerului spre a se avedia în ele conform legii.

e) A se scoate de îndată pe toate surorile ce suntu în el.

f) A esersa prin oameni de toată conșiența controla cea mai aspră asupra strângerei recoltei anul curentu de pe partea de moșie și vin ce s-a ținut pe conta schitului și a raporta cu toată exactitatea despre cătimea ieșită care are a se vinde pe conta ministerului.

g) A înainta de îndată lucrări pentru prețeluire prin giudecătoria respectivă a tuturor vitelor și a stupilor de zestre a acestui schit, precum și pentru vânzarea lor după legiuitele publicații, în prezența Dvoastră, a presidentului Giudecătoriei acestui district, a președintelui Eforiei și a 12 negustori notabili din Tecuciu, iară banii primiți din această vânzare să-i trimiteți ministerului spre a se vărsa în casa clerului și totodată să-i supuneți și foile de publicații adiverite după cuvîință.

h) A inventaria cu toată amănunțimea chiliile proprii ale schitului cari după cele prevăzute în urmă la lit. D au se deșerta de monahii, a le închide și a le avea sub cea mai strictă pază, raportând ministerului spre dislegare.

i) A raporta anume fisionomia fiecăreia dintre monahiile care rămân în chiliile lor până la sfârșitul vieții lor, spre a li se da buletin de învoire a ședia în acele chilii până la sfârșitul vieții lor, buletin pe care domnia voastră veți avea îngrijire a le lua și a mi le trimite îndată după săvârșirea din viață a purtătoarelor.

Totodată fiindcă biserica desfîințatului schit rămâne după lege biserica de mir, îmi veți da Domnule prefect lămurită relație despre servitorii aflători astăzi la ea, cunoștinte ce posedă, unde și în ce case locuiesc și înlesnirile ce li se dau până acum de către schit.

Întru-un cuvântu, vă invit Domnule prefect ca să executați cu cea mai mare scrupulozitate cele mai sus prescrise pentru care așteptăm neîntârziat raport lămuritor în totul¹²².

În timp, Prefectura Tecuci avea să execute dispozițiile hotărâte de Ministerul Cultelor și Instrucțiunii Publice, instituție care avea să aprobe între 1862-1863 transferul monahiilor Megalușa, Ipistimia și Ipracsia de la schitul Buciumeni la Mănăstirea Adam, precum și administrarea bisericii de către comuna Buciumeni¹²³. În anul 1864, Episcopia de Roman se arată interesată de soarta

¹²² *Ibidem*, pp. 57-58.

¹²³ *Ibidem*, p. 59.

monahiilor de la schit, solicitând Protoieriei Tecuci „a comunica neîntârziat lista nominală atât de numărul monahiilor de la desființatu Schitul Buciumeni din acel județ ce își au propriile lor chilii, monahii care după art. IV din legea sancționată în anul 1860 rămân spre petrecere în ele până la sfârșitul vieții lor, cât și despre acele care petrec în arătatul schit fără a-și avea chiliile lor, cu arătarea vârstei, a ocupațiunei și a mijloacelor proprii ce posedă în susținerea lor”¹²⁴. Lista avea să fie realizată la data de 20 octombrie 1864 de către iconomul Ion Hozoc (Nicorești) la solicitarea părintelui Gheorghe Dimitriu, protoieriu al județului Tecuci între 1851 și 1884, și va înregistra următoarele nume: „schimonahia **Casăiana** Iacob stariță, are chilie, 60 de ani, monahia **Evghenia** Turculețu, are chilie, o hrănești di neamuri, 60 de ani, schimonahia **Maria** Borce, are chilie, 75 de ani, monahia **Migdonia** Ciocârlan, are chilie, 30 de ani, schimonahia **Agatonica** Ciocârlan, are chilie, 60 de ani, monahia **Elisabeta** Răducan, are chilie, 50 de ani, monahia **Ipracsia** Ciocârlan, are chilie, 20 de ani, monahia **Ripsimia** Zurga, cu chilie, 30 de ani, schimonahia **Viniamina** Teodor, cu chilie, 70 de ani, monahia **Melania** Teodor, cu chilie, 65 de ani, monahia **Ipistimia** Hațeflorea, cu chilie, 55 de ani, schimonahia **Azânefta** Popoviciu, cu chilie, 70 de ani, schimonahia **Iftimia** Huțu, cu chilie, 80 de ani, monahia **Margareta** Mardari, cu chilie, 40 de ani, monahia **Ifrusina** Buză, chilia sa, 30 de ani, monahia **Evghenia** Miron, chilia sa, 28 de ani, schimonahia **Calinica** Năstasă, chilia sa, 60 de ani, monahia **Antia** Răducan, chilia sa, 60 de ani, schimonahia **Maria** Vlasăi, chilia sa, 70 de ani, schimonahia **Melania** Popoviciu, chilia sa, 70 de ani, monahia **Agatica** Nițu, chilia sa, 60 de ani, monahia **Iustina** Frățiliman, chilie nu are, 40 de ani, monahia **Magdalena** Iftimi, chilie nu are, 30 de ani; surorile **Bălașa** Popozui, cu chilia sa, 80 de ani, **Frăsina** Terghi, fără chilie, 60 de ani; monahi bătrâni monah **Nechifor** Iacob, 60 de ani, monah **Sava**, cu chilia sa, 60 de ani, monah **Victor** Filimon, cu chilia sa, 70 de ani, monah **Iosif** Răcăuțanu, cu chilia sa, 50 de ani, monah **Valsanuvie** Bătrânu, chilia sa, 78 de ani”¹²⁵.

Față de catagrafia din anul 1859 care număra „cincizăci și doi pisti tot, un preot duhovnic, doi dascăli și patruzăci și nouă de schimonahii, monahi, surori și monahi bătrâni”, „Lista de monahiile aflătoare în desființatul Schit Buciumeni care își au propriile lor chilii și care nu au”, înregistra doar 9 schimonahii, 14 monahii, 2 surori și 5 monahi, obștea fiind părăsită de către 22 de viețuitori datorită legislației din anul 1860. Acest act normativ încuraja abandonarea așezământului lipsit de mijloace de întreținere și stabilirea în alte mănăstiri. Curând, perioada anilor 1866-1867, monahiile de la Buciumeni, în special cele tinere, vor fi nevoite să își găsească un nou loc de nevoiță la Mănăstirile Văratec, Adam sau Cotești¹²⁶, cele care au rămas făcând eforturi pentru a continua viața duhovnicească în isihie. În ciuda tuturor lipsurilor, schitul rămâne funcțional, Sfânta Liturghie oficiindu-se mai ales de către preoți de mir slujitori la bisericile din Buciumeni și satele apropiate

¹²⁴ Protoieria Tecuci, *Dosar 1864*, filă nenumărotată. Am intrat în posesia acestui document prin bunăvoința părintelui Stelian Chirvase.

¹²⁵ *Ibidem*.

¹²⁶ Neculai Staicu-Buciumeni, *op.cit.*, pp. 60-62.

(Alexandru Bucium, iconomul Anghel, Toma Dimitrescu, acesta din urmă fiind numit parohul Bisericii „Sfinții Voievozi” din Buciumeni la 20 octombrie 1865¹²⁷) și, mai rar, de către ieromonahi (Irinarh Borșescu)¹²⁸. Deposdarea schitului de proprietate, implicat de sursa care asigura un venit necesar ființării așezământului, le-a determinat pe monahii să înainteze adrese prin care atenționau oficialităților că „a venit timpul a se părăsi și ruina acest Sfânt Lăcaș din cauza mijloacelor luate de către înaltul Guvern” (1867) sau rugau să intervină pentru „înscierea noastră în buget, a se rândui un duhovnic servitoriu la Sfânta Biserică, a se respinge pădurari de prin grădinile ce au ocupat și a fi libere de a aduna dărâmături de prin pădurea statului de pe giosu” (1874)¹²⁹. Această din urmă solicitare, permisunea de a strânge crengi uscate de pe jos, nu demonstrează doar smerenia monahiilor față de autorități, ci și adevărata miză a legii din anul 1860, pădurea dăruită de ctitori schitului prin „scrisori” (acte, n.n) fiind acum confiscată și trecută în proprietatea statului. Ultimele știri din secolul al XIX-lea privesc la schit le datorăm lui Theodor Ciuntu. Din dorința de a redacta o lucrare despre ținutul Tecuciului, profesorul de istorie Ciuntu străbate în anul 1893, împreună cu protoiereul Ion Andreescu, „în lung și în lat tot județul”¹³⁰, ocazie cu care ajunge și la Buciumeni. Urmările acestei vizite se vor regăsi în lucrarea „Dicționarul geografic, statistic și istoric al județului Tecuciu” sub următoarea formă : „*Buciumeni, schit de maici, situat în mijlocul pădurei Buciumenilor; un drum ce se desparte din șoseaua națională ne duce la schit. Înainte aici erau multe călugărițe care se retrăgeau în aceste singurătăți, departe de orice zgomot; astăzi nu se găsesc decât vreo câteva. Biserica a fost făcută de lemn.....În anul 1884 s-a reparat și zugrăvit de Stoica Ioniță Gheorghe Păcătosul*”¹³¹.

Un nou început

Consecințele legii din anul 1860 sunt resimțite din plin de Schitul Buciumeni. Lipsite de mijloacele de întreținere și încurajate de politica Ministerului Cultelor, monahiile sunt nevoite să se îndrepte către alte mănăstiri. Primele știri despre schit în secolul al XX-lea le datorăm unui inventar realizat în data de 24 iulie a anului 1902. Redactat urmând cu strictețe instrucțiunile oficiale transmise de către Ministerul Cultelor și Instrucțiunii Publice, inventarul înregistra „*obiecte sacre și zestrea locașului sfânt din altar și interiorul bisericii*”, precum și „*bunurile imobiliare*”¹³². Astfel, aflăm că „**biserica** este construită din zid, acoperită cu tablă, se află în stare de mijloc și are o frumoasă pozițiune”. În **altar** sunt consemnate sfintele vase, un potir, un disc, steluță, toate din argint și în bună stare, o cruce de

¹²⁷ Administrațiunea Cassei Bisericii, *Anuar 1909*, Tipografia Cărților Bisericești, București, p. 406.

¹²⁸ Neculai Staicu-Buciumeni, *op.cit.*, pp. 60-62.

¹²⁹ *Ibidem*.

¹³⁰ Theodor Ciuntu, *op. cit.*, p. VII.

¹³¹ *Ibidem*, p. 32.

¹³² Arhivele Naționale ale României, *Fond Ministerul Cultelor și Instrucțiunii Publice*, Dosarul Direcția Contabilitate 2827/ 1902, filele 6-7.

niel, două cruci de lemn, una fiind îmbrăcată în sief, trei sfeșnice, două Evanghelii în stare bună, un Liturghier, un chivot de tablă, o icoană mare Maica Domnului, o icoană cu răstignirea și botezul Domnului, o masă în stare bună, o cădelniță, o candelă și mai multe icoane mici folosite la praznice¹³³. Pentru **interiorul bisericii** sunt notate șapte sfeșnice, trei mari și patru mici, un serafim cu două lumini și o candelă de argint, douăsprezece candelă (argint, sticlă, alamă), un iconostas pe care se află două icoane și o cruce de lemn, o icoană Maica Domnului, o icoană Ierusalim, șapte icoane mari și una mică, două străni pentru cântăreți, un analog, un prapur, un policandru de nichel cu 10 lumini, trei lăzi de brad, un dulap în stare bună, unsprezece rânduri de veșminte în stare uzate, un Apostol vechi, două Octoihuri vechi, douăsprezece Minee, două Penticostare, două Trioduri, un Moliftenic, două Ceasloave, Chirovic, o Psaltire (toate cărți vechi), șapte cărți Viețile Sfinților, o catavasi veche, un Te Deum vechi, două cărți de pocăință vechi, un tipic bisericesc¹³⁴. Referitor la **bunurile imobiliare**, aflăm că biserica are „o curte ca de trei hectare, în care intră grădinile și cimitirul, precum și locul de sub șapte chilii ce se află împrejurul acestei biserici, din care patru sunt în stare bună, iar trei sunt în stare deteriorată”¹³⁵. Semnăturile responsabililor cu întocmirea inventarului, primarul comunei Buciumeni, Butnariu, preotul paroh al Bisericii „Sfinții Voievozi” din Buciumeni, părintele Toma Dimitrescu, epitropi T. Angheluță și învățător Pârvulescu, ne sunt mărturie că schitul era de ceva timp sub administrarea comunei Buciumeni.

Informațiile inventarului vor fi completate în „Anuarul” din anul 1909 editat de Administrațiunea Casei Bisericii. Potrivit acestei publicații, Parohia Buciumeni, cu biserica parohială „Sfinții Voievozi”, preot Toma Dimitrescu, enorie care număra „310 de familii, 1237 suflete”, avea în administrare biserica filială „Sfânta Treime” a schitului de maici și biserica „Sfinții Voievozi” din cătunul Tecucelul Sec¹³⁶. Mențiunea lacunară dintr-o notă „*schit particular*”¹³⁷ trebuie enumerată între efectele legii din anul 1860, așezământul fiind privat de eventualele subvenții din partea statului și supraviețuind prin eforturi proprii sau milosteniile binecredincioșilor. Este foarte probabil ca în acest context schitul să fi fost în pericolul părăsirii. Prin nevoița a „doi monahi și patru femei din jur”¹³⁸ viața monahală din codrii Buciumenilor a avut continuitate, vechea vatră fiind reșezată treptat între așezămintele care reușesc să pună „început bun” după o perioadă de mari încercări. O astfel de încercare a fost și intervalul cronologic 1916-1917, mai precis anii în care România a participat la primul război mondial. Protos. Glicherie Lovin, superiorul Schitului Sihastru din județul Tecuci, își amintea de maicile de la Buciumeni în timpul războiului, care „îndurau neazuri cu multă

¹³³ *Ibidem.*

¹³⁴ *Ibidem.*

¹³⁵ *Ibidem.*

¹³⁶ Administrațiunea Cassei Bisericii, *Anuar 1909*, București, Tipografia Cărților Bisericești, București, p. 406.

¹³⁷ *Ibidem.*

¹³⁸ *Ibidem*, p. 372.

răbdare”¹³⁹. Dovedind mărinimie și iubire față de aproape, monahiile vor primi în casele lor, „sărace și modeste, o mulțime de refugiați, fără să știe că odată cu venirea acestor musafiri a venit și tifosul exantematic, boală ce însoțește adeseori războiul”¹⁴⁰. Datorită pomelnicelelor de la începutul secolului al XX-lea și al unui manuscris al preotului Valeriu Bulboacă, s-au păstrat numele monahiilor **Matroana** Roșanu, **Paraschiva** Tivdă, **Magdalena** Cristea, **Magnezia** Iancu, **Mitrodora** Isvoranu și al părintelui Ioil Cojocaru¹⁴¹. Despre **părintele Ioil** știm că s-a nevoit de tânăr la Mănăstirea Prodromu din Muntele Athos și mai târziu a primit ascultare de a sluji la Schitul Darvari din București, metoc al mănăstirii athonite. La 3 iulie 1896 este „așezat îngrijitor și cântăreț” la Schitul Sihastru, iar în anul 1903 Episcopul Gherasim al Romanului „l-a convins să primească hirotonia”¹⁴². Începând cu anul 1914, părintele Ioil va fi preotul duhovnic al Schitului Buciumeni. Cum așezarea monahală va fi afectată de tifos în timpul retragerii populației din iarna anului 1916-1917, când, după ocuparea capitalei de către armata germană, mulți pribegi găseau aici un adăpost, părintele Ioil se va molipsi de această boală și va muri în anul 1917¹⁴³. Urmează o perioadă de trei ani, cu transformări importante atât pentru stat, cât și pentru Biserică, timp în care Sfânta Liturghie va fi săvârșită de către preoți care vor fi în trecere pe la Schitul Buciumeni, dar vrednici de pomenire, din care amintim și noi pe ieromonahii **Mihail** Toma, **Ghimmazie** Pricopie, **Atanasie** Olteanu¹⁴⁴.

În noul context național-politic conturat de unirea provinciilor românești aflate sub stăpânire străină cu România în anul 1918, Biserica Ortodoxă Română este nevoită să se reorganizeze. Unificarea bisericească era impusă în interesul de stat și al Bisericii, deoarece întărea stabilitatea și identitatea României Mari. La 30 decembrie 1920, într-o sesiune extraordinară a Sfântului Sinod, se decreta unirea bisericilor din toate provinciile românești și alegerea lui Miron Cristea ca Mitropolit Primat¹⁴⁵. În anul când Miron Cristea este ales Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române, 1925, se vor adopta „Legea” și „Statutul” pentru organizarea Bisericii Ortodoxe Române, două acte normative care reglementau raportul dintre Biserică și Stat, organizarea conducerii B.O.R., părțile constitutive ale Bisericii etc. Din perspectiva cercetării noastre, documentele sunt interesante pentru a urmări două aspecte: *organizare administrativă*, Schitul Buciumeni fiind sub oblăduirea Episcopiei Romanului, eparhie păstorită între 1923 și 1947 de către **episcop Lucian Triteanu**, și *principiile de organizare a vieții monahale*. Sub raportul orânduirii canonice și administrative, Biserica Ortodoxă cuprindea 5 Mitropolii,

¹³⁹ Arhimandrit Glicherie Lovin, *Părintele Ioil*, București, p. 22.

¹⁴⁰ *Ibidem*.

¹⁴¹ Neculai Staicu-Buciumeni, *op.cit.*, p. 95.

¹⁴² Arhimandrit Glicherie Lovin, *Părintele Ioil*, p. 17.

¹⁴³ *Ibidem*, p. 23.

¹⁴⁴ Neculai Staicu-Buciumeni, *op.cit.*, p. 123.

¹⁴⁵ Pr. Prof. Dr. Alexandru Moraru, *Autocefalie și patriarhat în Biserica Ortodoxă Română*, în volumul „Biserică în misiune. Patriarhia Română la ceas aniversar”, București, 2005, p. 676.

anume **Mitropolia Ungro-Vlahiei**, cu eparhiile Arhiepiscopia Bucureștilor, Episcopia Râmnicului-Noul Severin, Episcopia Buzăului, Episcopia Argeșului, Episcopia Constanței, **Mitropolia Moldovei și Sucevei**, cu eparhiile Arhiepiscopia Iașilor, Episcopia Romanului, Episcopia Hușilor, Episcopia Dunării De Jos, **Mitropolia Ardealului**, Bamatului, Crișanei și Maramureșului, cu eparhiile Arhiepiscopia Albei Iulii și Sibiului, Episcopia Aradului, Ienopolei și Hălmeagului, Episcopia Caransebeșului, Episcopia Oradei, Episcopia Vadului, Feleacului și Clujului, **Mitropolia Bucovinei**, cu eparhiile Arhiepiscopia Cernăuților, Episcopia Hotinului, **Mitropolia Basarabiei**, cu eparhiile Arhiepiscopia Chișinăului, Episcopia Cetății Albe-Ismailul¹⁴⁶. În ceea ce privește organizarea vieții monahale, noile prevederi care defineau termenii de monahism și mănăstire, anulau în mod indirect articolul VIII al legii din anul 1860, potrivit căruia „*călugăria nu va fi învoită decât în mănăstirile clasate și aceasta în conformitate cu legile civile și religioase întru asemenea și după anume și specială autorizare a Ministerului Cultelor*”¹⁴⁷. Conform noilor reglementări din 1925, mănăstirea era o „comunitate religioasă de călugări sau maici care hotărăsc prin vot sărbătoresc a-și petrece viața în înfrânare, sărăcie și ascultare necondiționată”, intrarea în monahism urmând a fi făcută doar cu aprobarea episcopului și după o perioadă de noviciat cuprinsă între 6 și 36 de luni¹⁴⁸.

La începutul anilor '20, Schitul Buciumeni va reînvia. Beneficiind de aprecierea statului pentru efortul depus în timpul războiului, dar și de un nou cadru național-bisericesc, viața monahală de la Buciumeni a început să se refacă din punct de vedere administrativ, patrimonial și economic. Autoritățile statului român nu au uitat ajutorul acordat de maici refugiaților și au recompensat obștea cu 5 ha de pământ prin reforma din anul 1923¹⁴⁹. Aflată la conducerea schitului din anul 1922, monahia **Evghenia** Chebac inițiază lucrări de întreținere a bisericii și acțiuni de recuperare a proprietății așezământului. În anul 1932, acoperișul de șindrilă va fi înlocuit cu unul de tablă, iar la interior se vor picta o serie de sfinți și se vor face strănile. Tot acum, se va repara clopotnița și se vor lua măsuri pentru o mai bună gospodărire a schitului, construindu-se un grajd de vite sau căutându-se surse de apă în interiorul vetrei monahale¹⁵⁰. Alături de cele 5 ha de pământ arabil obținute prin reforma agrară din anul 1923, Schitul Buciumeni reușește să reintre în posesia unui nou lot de 5 ha, teren pe care fuseseră construite diferite anexe sau plantați pomi de livadă și care odinioară aparținute așezământului monahal. O adresă înaintată Ministerului Cultelor prezintă eforturile obștii de a redobândi o parte din bunurile confiscate de către statul român în anul 1860:

¹⁴⁶ *Legea și Statutul pentru organizarea Bisericii Ortodoxe Române*, Mănăstirea Cernica, 1925, pp. 32-33.

¹⁴⁷ Romeo-Valentin Muscă, *Schitul Scânteia din Măgura Odobeștilor*, Focșani, 2019, pp. 139.

¹⁴⁸ *Legea și Statutul pentru organizarea Bisericii Ortodoxe Române*, p. 72.

¹⁴⁹ Ahimandrit Emilian Nica, *Aduceți-vă aminte de înaintașii voștri. Arhiepiscopia Iașilor 1900-1948*, Editura Doxologia, Iași, 2009, p. 163.

¹⁵⁰ Neculai Staicu-Buciumeni, *op.cit.*, p. 96.

„Domnule Ministru

Cu cel mai profund respect vă aducem la cunoștință următoarele rugăminți:

Sfântul Schit Buciumeni, jud. Tecuci, cu un efectiv de 60 de maici, prin anul 1909, din ordinul nu știu cui, s-au înaintat după cât mi se pare documentele dimpreună cu mai multe cărți slavone, grecești și manuscrise la Arhivele Statului, de unde...am fost informate că ar fi fost trimise cu tezaurul în Rusia...Mai știm că la anul 1864 s-a făcut secularizarea averilor mănăstirești, dar s-a lăsat mănăstirilor și schiturilor împrejurimile cu vatra mănăstirii și livezile plantate.

Profitându-se de aceste lipsuri și de naivitate noastră femeiască, Ocolul Silvic ne-a luat livezile schitului, rămânând numai cu chiliile și puțin pământ în partea despre nordul schitului, celălalt loc fiind folosit de Ocol și mai mult de pădurarul statului. Prunile, nucile și celelalte fructe sunt folosite de pădurar, iară noi nu avem voie decât doar a merge pe potecă la apă. Dar ce este mai mult și ne doare inima, că această livadă plantată de maicile noastre din trecut este lăsată într-o completă paragină, necurățită, ciorcănoasă și plină de mușchi. În partea despre miazăzi, pădurarul stăpânește locul până la clopotniță și chiliile maicilor. Cu cel mai profund respect și cu lacrimi în ochi, vă rugăm Domnule Ministru să binevoiți a ne face un act de dreptate și să ne redea livezile din împrejurimi înapoi...N-avem loc pentru a pune un cartof sau un strat de ceapă. Suntem un efectiv de 60 de maici care din cauza lipsurilor am ajuns cerșetoare. Pământul care cuprinde livezile este de circa cinci hectare. Vă rugăm Domnule Ministru a delega un reprezentant cu frica lui Dumnezeu care să cerceteze cele spuse de noi și să fim puse în stăpânirea livezilor”¹⁵¹.

Documentul ne stă mărturie că multe din actele mănăstirii, împreună cu cărți și manuscrise, au fost duse la Arhivele Statului și de aici trimise la Moscova, totodată făcând cunoscut și o parte din nevoința monahiilor, ajunse acum la un număr de 60 de viețuitoare. De asemenea, știm că slujbele religioase urmau tipicul Sfântului Sava, utrenia începând la ora 2 dimineața, vecernia la 16, iar în zilele de sâmbătă, duminică și sărbători se oficia Sfânta Liturghie de către părintele **Daniil** Chiriac, care preț de zece ani, între 1920 și 1930, a fost preot duhovnic la Schitul Buciumeni, dar și de părintele **Stelian** Bujor, care a slujit între 1930 și 1933, contribuind și financiar la reparațiile aduse bisericii în anul 1932¹⁵². În anul 1936, când stareță era monahia **Paisia** Gherasimescu, soborul va număra 42 de membrii¹⁵³: „Ieromonah **Ermoghen** Loghin, 1883 iunie (data nașterii), preot (ascultarea), monahia **Paisia** Gherasimescu, 1878 iunie, superioară, monahia **Glafira** Rapp, 1880 aprilie, econoamă, monahia **Filoteia** Chiriac, 1901 decembrie, ecleziarhă mare, monahia **Evghenia** Tatu, 1905 iunie, casieră, monahia **Isidora** Oiță, 1900 septembrie, arhondară, monahia **Evghenia** Chebac, 1892 septembrie, cântăreață, monahia **Veronica** Chebac, 1900 ianuarie, cântăreață, sora **Agripina** Ciuciu, 1909 martie, secretară, monahia **Olimpiada** Ciobotaru, 1901 august,

¹⁵¹ *Ibidem*, p. 97.

¹⁵² *Ibidem*, p. 123.

¹⁵³ *Anuarul Eparhiei Romanului*, București, 1936, p. 359.

cântăreață, monahia **Tomaida** Hasan, 1902 iunie, cântăreață, monahia **Leonida** Vrânceanu, 1893, cântăreață, sora **Veronica** Dodan, 1909 decembrie, cântăreață, sora **Maria** Popa, 1914 martie, cântăreață, monahia **Eftimiea** Mocanu, 1892 octombrie, paracliseră, monahia **Veniamina** Grecea, 1865 aprilie, paracliseră, sora **Versavia** Dodan, 1910 august, paracliseră, sora **Floarea** Coman, 1902 august, paracliseră, sora **Catinca** Daneș, 1900 mai, ajutoare paracliseră, sora **Tinca** Antonescu, 1899 aprilie, ajutoare, sora **Elena** Apostolescu, 1905 septembrie, ajutoare, sora **Maria** Avram, 1902 noiembrie, ajutoare, monahia **Antonia** Timuș, 1888 martie, ajutoare la strană, monahia **Asinefta** Pintilie, 1885 decembrie, ajutoare, sora **Dominica** Ganea, 1912 noiembrie, ajutoare, sora **Florica** Radovici, 1912 iulie, ajutoare, sora **Maria** Ungureanu, 1904 aprilie, ajutoare, sora **Ioana** Ciorici, 1914 martie, ajutoare, sora **Aneta** Berteu, 1920 august, ajutoare, sora **Zamfira** Pintilie, 1897 februarie, ajutoare paracliseră, monahia **Minodora** Izvoranu, 1858 decembrie, monahia **Zenaida** Bubulac, 1861 aprilie, monahia **Teodora** Rotaru, 1865 octombrie, monahia **Elefteria** Ianuș, 1853 iulie, monahia **Evlampia** Ilioaia, 1850 martie, monahia **Ilaria** Marteș, 1855 mai, monahia **Leonida** Munteanu, 1867 iunie, monahia **Epraxia** Băncilă, 1878 mai, sora **Maria** Mocanu, 1860 iulie, sora **Ioana** Tărcuță, 1882 iunie, sora **Marița** Magdalin, 1905 septembrie, sora **Ecaterina** Ciobanu, 1909 decembrie¹⁵⁴.

Cât s-a aflat la conducerea schitului, între 1933 și 1940, stareța Paisia s-a ocupat și de îndeplinirea unor activități gospodărești precum împrejmuirea vetrei monahale, construirea unui hambar pentru cereale sau săparea a două fântâni, una în perimetrul așezământului, dar părăsită repede datorită calității apei, și cealaltă în afara lui, în stânga șoselei care merge spre județul Vrancea¹⁵⁵. Slujitori la altar au fost preoții **Xenofont** Grama, între 1933 și 1935, și **Ermoghen** Loghin, 1935 și 1960¹⁵⁶. Originar din Basarabia, părintele Ermoghen slujise și la Schitul Buluc din județul Vrancea. Ridicat la rang de protosinghel în anul 1944, părintele va contribui financiar la reabilitarea bisericii din perioada anilor 1956-1959¹⁵⁷.

În anul 1940, stareța schitului Buciumeni va fi monahia **Grafira** Rap. Cât timp a condus obștea, monahia Grafira a dat dovadă și de un adevărat simț gospodăresc, împrejmuid vatra schitului, construind o anexă pentru animale, efectuând reparații la clădirile afectate de cutremurul din 1940 sau ridicând clădirea care avea să găzduiască ulterior atelierul de ceramică și de țesut covoare¹⁵⁸. După patru ani, în 1944, o nouă stareță, monahia **Leonida** Vrânceanu, ducea mai departe efortul de îndrumare duhovnicească și de coordonare a activităților administrative, între care amintim îngrijirea și întreținerea a 60 de copii de la Orfelinatul Tecuci și săparea a trei fântâni pentru asigurarea alimentării schitului cu apă¹⁵⁹. Este și perioada când va veni și un nou preot, părintele **Chesarie** Doruș. Acesta avea să

¹⁵⁴ *Ibidem*.

¹⁵⁵ Neculai Staicu-Buciumeni, *op.cit.*, p. 97.

¹⁵⁶ *Ibidem*, p. 125.

¹⁵⁷ *Ibidem*.

¹⁵⁸ *Ibidem*, p. 100.

¹⁵⁹ *Ibidem*.

săvârșească Sfânta Liturghie, împreună cu părintele Ermoghen Loghin, între 1943 și 1960. Venit de la Schitul Oancea, unde fusese hirotonit preot (1941), părintele Chesarie ajută cu sume de bani la renovarea bisericii și înalță o troiță la intersecția ce desparte șoseaua județeană de calea de acces către așezământul monahal¹⁶⁰. Troița, dar și clopotnița refăcută după ce suferise mari daune la seismul din 1940, vor fi sfințite în anul 1945¹⁶¹. În timpul celui de-al doilea război mondial, maicile au fost nevoite să părăsească schitul și să se ascundă în adâncul pădurii. După încheierea conflictului, au revenit la vatra monahală pentru a reface chiliile, grădinile și împrejurimile devastate de tranșee¹⁶².

Instaurarea regimului comunist a însemnat și începutul unei perioade de suferință pentru monahismul românesc. Restricțiile impuse Bisericii, din care amintim doar interzicerea activităților filantropice, reducerea facultăților de teologie, arestarea unor personalități de seamă din domeniul teologic, vor afecta viața spirituală pe tot teritoriul țării¹⁶³. Modificări vor fi și la nivel legislativ, fiind adoptate „Legea cultelor”, în anul 1948, și „Statutul pentru organizarea și funcționarea Bisericii Ortodoxe Române”, în 1949. În noul context, Biserica Ortodoxă cuprindea 5 Mitropolii, anume **Mitropolia Ungro-Vlahiei**, cu eparhiile Arhiepiscopia Bucureștilor, Episcopia Buzăului, Episcopia Argeșului, Episcopia Dunării De Jos, **Mitropolia Moldovei și Sucevei**, cu eparhiile Arhiepiscopia Iașilor, Episcopia Romanului și Hușilor, **Mitropolia Ardealului** cu eparhiile Arhiepiscopia Alba-Iulia și Sibiului, Episcopia Oradei, Episcopia Vadului, Feleacului și Clujului, **Mitropolia Olteniei**, cu eparhiile Arhiepiscopia Craiovei, Episcopia Râmnicului și Argeșului și **Mitropolia Banatului**, cu eparhiile Arhiepiscopia Timișoarei și Caransebeșului, Episcopia Aradului, Ienopolei și Halmagiului. Începând cu anul 1950, așezarea monahală de la Buciumeni, recunoscută cu statut de **mănăstire** din anul **1948** datorită numărului mare de monahii, este sub ascultarea canonică a Episcopiei Buzăului păstorită de Episcopul Antim Angelescu¹⁶⁴. Din anul 1968 va fi preluată de Episcopia Dunării de Jos¹⁶⁵. Ridicarea schitului la rang de mănăstire se datorează stareței **Agata** Ciuciu, monahie care a îndrumat obștea între 1948 și 1950. Originară din satul Buciumeni, venită la schit din anul 1923, stareța Agata va mări clădirea atelierului cu încă trei camere și va intensifica activitățile de țesut covoare și veșminte sau de olărit. Pentru a deprinde meșteșugul olăritului, maicile au mers la Mănăstirea Bistrița, unde s-au familiarizat cu tehnica modelului tradițional de la Horezu¹⁶⁶. Totodată, în timpul

¹⁶⁰ *Ibidem*. Este a doua troiță ridicată de părintele Chesarie, după ce în anul 1942 ridicase și troița din intersecția dintre șoseaua județeană și calea de acces către Schitul Oancea.

¹⁶¹ Monahia Xenia Stan, *Conservarea patrimoniului muzeal al Mănăstirii Buciumeni*, Centrul pentru patrimoniu cultural „Sfântul Constantin Brâncoveanu”, București, 2012, p. 18.

¹⁶² *Ibidem*.

¹⁶³ Sora Teodora Iordache, *Proiect expozițional al colecției Mănăstirii Buciumeni*, Centrul de pregătire profesională pentru patrimoniu, 2007, p. 14.

¹⁶⁴ *Ibidem*, p. 15.

¹⁶⁵ *Ibidem*.

¹⁶⁶ *Ibidem*, p. 14.

stăreției monahiei Agata, are loc și o schimbare a rânduielilor obștii de la Buciumeni, organizarea idioritmă (de sine) fiind înlocuită cu viețuirea la comun¹⁶⁷. Preocupările pentru buna funcționare a atelierului de ceramică a continuat și sub stăreția monahiei **Rahila** Rozenchin, 1950-1952. Monahia **Vartolomeia** Masgras se va școli la Mănăstirea Bistrița și va avea în grijă buna funcționare a atelierului¹⁶⁸. În anul 1951, schitul Oancea devine pentru o scurtă perioadă metoc al Mănăstirii Buciumeni, câteva monahii fiind trimise aici, dar și la Mănăstirea Troțșanu pentru a ajuta la organizarea vieții de obște¹⁶⁹. Între 2 martie și 4 septembrie 1952, mănăstirea este condusă de o comisie interimară alcătuită din monahiile Glafira Rapp, Salomia Lazăr, Senfora Stanciu și Tatiana Popoiu al cărui obiectiv principal a fost desemnarea unei noi starețe. La data de 5 septembrie 1952, Episcopul Antim Angelescu al Buzăului o va numi stareță pe monahia **Evsevia** Costin, originară din satul Țepu¹⁷⁰. Aflată la conducerea mănăstirii între 1953 și 1960, cu o întrerupere doar de 4 luni (decembrie 1955-aprilie 1956) când obștea a fost îndrumată de o comisie formată din monahiile Filofteia Chiriac, Teoctista Daneș, Cleomida Ciorici, stareța Evsevia a inițiat lucrări importante într-o perioadă de îngrijiri și lipsuri datorate regimul politic. Intrată în mănăstire la vârsta de 15 ani, monahia Evsevia își va face ucenicia la monahiile Isidora Oiță și Singlitichia Ganea¹⁷¹. Fiind la conducerea mănăstirii, stareța Evsevia s-a preocupat de îmbunătățirea învățăturilor duhovnicești și teologice ale monahiilor prin înființarea unei Școli monahale (1953-1955), instituție la care își aduceau contribuția preoții Marcel Gafton, Pintilie Popa, Gheorghe Gane, Nicu Pamfil și care continua tradiția cursurilor sporadice de alfabetizare, catehizare sau muzică psaltică organizate la sfârșitul anilor '40¹⁷². După dorința Episcopului Antim Angelescu de a detașa în anul 1955 un număr de 25 de monahii la Mănăstirea Sihastru, un grup din care făceau parte și monahiile Tecla Popa și Agata Ciuciu, Școala monahală este transferată la acest așezământ¹⁷³. Stareța Evsevia nu a neglijat aspectele practice ale mănăstirii, din care amintim finalizarea clădirii atelierului (tâmplărie și tencuieli), materialele de lemn fiind aduse de la Soveja de către monahia Iustina Angheluță, îmbunătățirea procesului de confecționare a covoarelor populare decorate cu motive tradiționale cu îndrumarea monahiilor Cornelia Ceică și Ambrozia Popa, achiziționarea unui malaxor pentru frământat lutul necesar confecționării vaselor de ceramică, înălțarea vechii clopotnițe, inițierea unor demersuri pentru restaurarea bisericii, inclusiv mutarea osemintelor din jurul bisericii în cimitir pentru a pregăti terenul din jurul edificiului pentru eventualele intervenții¹⁷⁴.

¹⁶⁷ Monahia Xenia Stan, *op. cit.*, p. 19.

¹⁶⁸ Neculai Staicu-Buciumeni, *op.cit.*, p. 102.

¹⁶⁹ Sora Teodora Iordache, *op. cit.*, p. 15.

¹⁷⁰ *Ibidem*, p. 15.

¹⁷¹ Neculai Staicu-Buciumeni, *op.cit.*, p. 103.

¹⁷² *Ibidem*, p. 105; vezi și Sora Teodora Iordache, *op. cit.*, p. 15.

¹⁷³ Monahia Xenia Stan, *op. cit.*, p. 20.

¹⁷⁴ Neculai Staicu-Buciumeni, *op.cit.*, pp. 103-104; Monahia Xenia Stan, *op. cit.*, p. 20. Mănăstirea avea un nou cimitir din anul 1924.

În ceea ce privește procesul de reconsolidare a bisericii, un rol mai mult decât esențial l-a avut părintele arhimandrit **Mitrofor Teofil** Pandele din cadrul Episcopiei Dunării de Jos. Astfel, părintele Teofil solicită sprijinul arhitectului Eugen Chefneux pentru elaborarea unui proiect și întocmirea unui deviz de lucrări, ca apoi să obțină repartițiile pentru materiale și să identifice meșterii pentru realizarea operațiunii. Lucrările executate de-a lungul anului 1958 la biserică, fundație de beton, rezidirea pereților până la înălțimea ferestrelor, centură de beton, refacerea în întregime a acoperișului, construirea unei turlă pe naos și a unei cupole, au fost în valoare de 200.000 lei¹⁷⁵. Sfințirea a fost făcută de către Episcopul Buzăului, Antim Angelescu la 21 noiembrie 1958, de sărbătoarea „Intrării Maicii Domnului în Biserică”, fapt consemnat de către vicarul-administrativ pe foia de început a Sfintei Evanghelii: „*Biserica a fost rezidită aproape în întregime pe vechea temelie, deoarece vechea clădire se șubrezise mult de tot și nu mai putea fi reparată. Fără pictură și cu vechea catapeteasmă a bisericii a fost târnosită de către Episcopul Antim Angelescu la 21 noiembrie 1958*”¹⁷⁶. Față de biserică ridicată în prima jumătate a secolului al XIX-lea, actuala construcție are o arhitectură diferită. Din vechiul edificiu s-au păstrat planul treflat, cu abside laterale semicirculare în exterior, pridvorul, compartimentarea pronaos, naos, altar și catapeteasma de zid. Noile ziduri din cărămidă, ridicate de la fundație la nivelul ferestrelor, au o grosime de 90 cm. Deasupra naosului s-a construit o turlă octogonală pe o bază circulară, iar fațadele exterioare au fost văruiți în alb¹⁷⁷. Tot cu implicarea părintelui Teofil, a fost efectuată și pictura bisericii, în anul 1959, de către pictorul Anatolie Cudinov, artist care are în portofoliu și pictarea unor biserici din București sau Galați, precum Biserica „Sfântul Nicolae” (Biserica Rusă), respectiv Biserica „Sfinții Arhangheli Mihail și Gavril”. Anatolie Cudinov și ucenicul său Mihail Corbu au pictat biserică în tehnica frescă, într-un stil neobizantin, programul iconografic urmând tonuri de maron, verde închis, cărămiziu, bej și albastru¹⁷⁸. La 6 decembrie 1959, pictura a fost sfințită de către cei doi preoți ai mănăstirii, protosinghel Ermoghen Loghin și ieromonah Chesarie Doruș.

„Ultima utrenie. Mâine plecăm”

În contextul intensificării activităților de supraveghere a mănăstirilor, se va declanșa o nouă prigoană împotriva monahismului românesc în anii 1958-1960. O primă etapă, anul 1958, a vizat măsuri restrictive, precum interzicerea înființării de mănăstiri și schituri, condiționarea intrării în monahism de obținerea unor avize de la funcționari regionali pentru culte, desființarea seminarilor monahale etc¹⁷⁹. Odată cu adoptarea decretului 410 din 28 octombrie 1959 se va derula a doua etapă,

¹⁷⁵ *Ibidem.*

¹⁷⁶ Monahia Xenia Stan, *op. cit.*, p. 20.

¹⁷⁷ Sora Teodora Iordache, *op. cit.*, p. 17.

¹⁷⁸ *Ibidem.*

¹⁷⁹ Arhim. Dr. Emilian Nica, *Monahismul în Moldova și Decretul 410 din 1959*, în „Teologie și Viață”, nr. 1-4, ianuarie-aprilie 2009, pp. 165-166.

care avea să rămână în amintirea Bisericii drept „adevărata dramă a monahismului românesc”¹⁸⁰. Potrivit acestei legi, în mănăstiri urmau să fie „admiși” bărbați la vârsta de 55 de ani și femei la 50 de ani „dacă renunțau la salariu și pensia de stat”. Cei care erau nevoiți (forțați) să plece, semnau acte în care specificau că se retrăgeau din viața monahală pentru a se încadra ca muncitori. În cele mai multe cazuri, monahii care părăseau mănăstirile erau sfătuiți să se îndrepte spre locurile natale¹⁸¹. După aplicarea acestor măsuri abuzive, vor fi desființate 30 de mănăstiri în anul 1959 (ianuarie-octombrie) și 62 de mănăstiri după intrarea în vigoare a decretului 410¹⁸². Pe lângă plecarea călugărilor, mănăstirile trebuiau să facă față și confiscării de proprietăți, pământul fiind administrat de C.A.P., bisericile transformate în parohii, iar clădirile transferate către instituțiile statului¹⁸³.

Privitor la Mănăstirea Buciumeni, precizăm că asemenea probleme au apărut încă din anul 1958. După finalizarea procesului de reabilitare a bisericii, monahiile au înaintat o cerere prin care solicitau repartizarea unor fonduri necesare efectuării picturii. Episcopia va trimite o sumă de bani, dar și înștiințarea că așezământul va fi desființat. Înlăturarea monahiilor din mănăstire avea să se întâmple la 1 august 1960. O însemnare pe o pagină a Mineiului din luna august, „**Ultima utrenie, mâine plecăm**”, avea să fie singura mărturie de tristețe din inimile maicilor care va ajunge până la noi, fiind totodată și o veritabilă dovadă a spiritului de dăruire a viețuitoarelor față de așezământ și viața monahală. Slujitorii Mănăstirii Buciumeni care au suportat calvarul îndepărtării forțate în anul 1960 au fost: „monahia **Evsevia Costin**, 1924 (anul nașterii), **Țepu** (locul nașterii), stareță (funcția), ieromonah **Ermoghen Loghin**, **Basarabia**, duhovnic, ieromonah **Chesarie Doruș**, **Nărtăști**, duhovnic, **Teoctista Busuioc**, schimonahie, monahia **Glafira Rapp**, **Galați**, cântăreață, monahia **Tecla Popa**, 1914, **Hânțești**, cântăreață, monahia **Cleomida Ciorici**, 1914, **Țepu**, cântăreață, monahia **Evghenia Tatu**, 1900, **Tătăranu**, monahia **Maximilia Enuță**, 1925, **Schineni**, **Fălciu**, casieră, monahia **Filoteia Chiriac**, 1899, **Țepu**, tipicăreasă, monahia **Macrina Măgdălin**, 1900, **Brăhășești**, paracliseră, monahia **Magdalena Mancaș**, 1923, **Nărtești**, cântăreață, monahia **Serafina Munteanu**, 1923, **Georgenii**, paracliseră, monahia **Maximilia Rășcanu**, 1922, **Nărtești**, cântăreață, monahia **Teofilia Antonescu**, 1898, **Nicorești**, paracliseră, monahia **Olimpiada Ciobotaru**, 1899, **Fântâni**, cântăreață, monahia **Nina Popa**, 1920, **Vladnic-Buda**, paracliseră, monahia **Teoctista Daniș**, 1897, **Boghești**, paracliseră, monahia **Tecla Ene**, 1925, **Adjudul vechi**, paracliseră, monahia **Glicheria Rugină**, 1891, **Schineni**, cântăreață, monahia **Isidora Ciobotaru**, 1895, **Pufești**, ascultare, **Angheluță**, 1925, **Frumușelu**, paracliseră, monahia **Veronica Dodan**, 1910, **Gohor**, cântăreață, monahia **Livia Dodan**, **Gohor**, 1918, cântăreață, monahia **Eufimie Mocanu**, 1893, **Toflea**, paracliseră, monahia **Fevronia Coman**, 1902, **Târgu Ocna**, paracliseră, monahia **Casiana Spiridon**, 1919, **Poiana**, eclesiarhă mare, monahia **Evghenia Chebac**, 1888, **Cudalbi**,

¹⁸⁰ *Ibidem*, p. 175.

¹⁸¹ *Ibidem*.

¹⁸² *Ibidem*, p. 178.

¹⁸³ *Ibidem*.

cântăreață, monahia **Veronica** Chebac, 1891, Cudalbi, cântăreață, monahia **Silvestra** Pintilie, 1897, Podu Turcului, paracliseră, monahia **Antonia** Timoș, 1880, Comănești, citeață, monahia **Isidora** Oiță, 1887, Țepu, paracliseră, monahia **Singlitichia** Ganea, 1913, Țepu, paracliseră, monahia **Minodora** Mazilu, 1880, Poiana, paracliseră, Cîrîmbei, 1914, Poiana, paracliseră, monahia **Tatiana** Popoiu, 1914, Dorohoi, paracliseră, monahia **Evlampia** Antohi, 1923, Țepu, paracliseră, monahia **Vartolomeia** Masgras, 1926, Corod, monahie la ceramică, monahia **Doroteia** Antohi, 1922, Țepu, maistră tricotaj, monahia **Paraschiva** Albu, 1919, Poiana, economă, monahia **Irina** Ciobotaru, 1924, Gohor, cântăreață, monahia **Semfora** Stanciu, 1926, Biliștești-Tătărăști, cântăreață, monahia **Ambrozia** Popa, 1925, Coșițeni, paracliseră, monahia **Luciana** Partenie, 1923, Toflea, țesătoare stofă, monahia **Iuvenlia** Roșu, 1922, Corni, citeață, monahia **Solomia** Lazăr, 1922, Corni, paracliseră, monahia **Xenia** Borș, 1919, Boghești, cântăreață, monahia **Iustina** Angheluță, 1909, Buciumeni, paracliseră, monahia **Cornelia** Ceică, 1925, Dorohoi, maestră covoare, sora **Elena** Groza, 1926, Frumușelu, paracliseră, sora **Ilinca** Tăbăcaru, 1930, Tâlpigi, cântăreață, sora **Niculina** Munteanu, 1922, Nicorești, paracliseră, sora **Victoria** Munteanu, 1927, Poiana, cântăreață, sora **Maria** Băncilă, 1880, Crăești, ascultare, sora **Sofia** Onofrei, 1927, Brăhășești, lucrătoare covoare, sora **Maria** Masgras, 1927, Nicorești, paracliseră, sora **Maria** Racoviță, 1930, Gohor, citeață, sora **Catinca** Cărăuș, 1923, Țepu, ascultare, sora **Dionisia** Olteanu, 1930, Vulturu, ascultare, sora **Măndița** Miron, 1911, Nicorești, ascultare, sora **Elena** Tătaru, 1930, Gherdana, ascultare, sora **Catrina** Chiscop, 1896, Țepu, ascultare, sora **Ilinca** Albu, 1930, Gherdana, ascultare, sora **Smaranda** Partenie, 1936, Coșițeni, lucrător ceramică, sora **Elena** Falfara, 1930, Corbeasca, lucrător covoare, sora **Mucenica** Pașalău, 1900, Frumușelu, ascultare, sora **Frăsina** Oțetea, 1917, Gherdana, ascultare, sora **Natalia** Turcanu, 1928, Bacău, lucrător covoare, sora **Maria** Calfa, 1923, Homocea, paracliseră, sora **Aneta** Angheluță, 1929, Frumușelu, lucrător ceramică, sora **Cornelia** Nistor, 1938, Vizurești, ascultare”¹⁸⁴.

La 1 august 1960 ieromonahii, monahiile și surorile din Mănăstirea Buciumeni vor pleca către casele natale sau mănăstiri care nu s-au desființat, precum Mănăstirea Rătești¹⁸⁵. Proprietățile mănăstirii, teren și clădiri vor fi confiscate și date Sfatului Popular al Raionului Tecuci, iar biserica, vestigiile altarului lăcașului vechi, clopotniță, cimitirul, stăreția vor rămâne în administrarea instituțiilor bisericești¹⁸⁶. Pentru paza bunurilor bisericii vor fi numite monahiile **Evsevia** Costin și **Glicheria** Rugină¹⁸⁷. Datorită vizitelor furișate ale monahiilor alungate la fosta stareță, sub presiunea și amenințările organelor de control maica Evsevia este nevoită să părăsească așezământul. Rămasă singură, maica Glicheria,

¹⁸⁴ Neculai Staicu-Buciumeni, *op.cit.*, pp. 129-132.

¹⁸⁵ Sora Teodora Iordache, *op. cit.*, p. 18. Patru monahii se vor stabili la Mănăstirea Rătești, anume Olimpiada Ciobotaru, Evghenia Tatu, Tatiana Popoiu, Antonia Timoș.

¹⁸⁶ Monahia Xenia Stan, *op. cit.*, p. 21.

¹⁸⁷ Stavroforă Macrina Humă, *Maica Luciana Partenie și alte chipuri de monahii din lavra Buciumenilor*, în „Călăuza ortodoxă”, decembrie 2015.

în vârstă de 70 de ani, solicită autorităților să permită revenirea maicii Luciana pentru a o sprijini la îndeplinirea obligațiilor gospodărești¹⁸⁸. Este înființat un post de paznic, în luna octombrie a anului 1960, ocupat de monahia **Luciana** Partenie¹⁸⁹. Mângâierea maicilor Glicheria și Luciana a fost rugăciunea însoțită de îngrijirea grădinei din spatele chiliei sau a florilor din preajma bisericii. Pentru a participa la Sfânta Liturghie, maica Luciana „trudea coama dealului încă din noapte pentru a ajunge la Mănăstirea Sihastru”¹⁹⁰, așezământ monahal aflat la o distanță de aproximativ 5 km față de Mănăstirea Buciumeni. Rămasă singură după adormirea maicii Glicheria (1967), maica Luciana o va primi în chilia ei pe schimonahia **Teoctista** Busuioc (1969), maică deprinsă cu nevoița sihăstrească din tinerețe, cu schima mare primită la locurile sfinte de la Ierusalim, pustnică pentru o vreme în Munții Neamțului și venită la Buciumeni spre anii bătrâneții, care după desființarea așezământului fusese găzduită de ucenica ei la Nicorești, monahia **Teofilia** Antonescu¹⁹¹. Aceasta din urmă maică o va urma pe maica Teoctista și la anii bătrâneții, revenind la fosta vatră monahală pentru a fi părtașa unei perioade de strădanie duhovnicească alături de călăuzitoarea ei¹⁹². Prin nevoița lor, cele trei monahii au păstrat „duhul sfințeniei și curăția duhovnicească a acestui loc sfințit”¹⁹³. Cum între timp are loc trecerea Mănăstirii Buciumeni sub jurisdicția Episcopiei Dunării de Jos (din anul 1975 a Arhiepiscopiei Tomisului și Dunării de Jos), în anul 1970 se va încheia un protocol între delegatul eparhiei cu sediul la Galați și cel al Episcopiei Buzăului care avea drept obiect inventarul fondului arhivistic al mănăstirii „autodesființate”¹⁹⁴. Desigur, folosirea acestei formule în legătură cu Mănăstirea Buciumeni dovedește cinismul autorităților comuniste¹⁹⁵, dar și preocuparea lor de a ascunde un abuz care a dus la îndepărtarea a 71 de monahii și la suprimarea vieții duhovnicești în una dintre cele mai vechi vetre monahale ale ținutului Tecuci. Totuși, trebuie să reținem eforturile Arhiepiscopului Antim Nica pentru a ridica Mănăstirea Buciumeni la rang de **monument istoric**. Astfel, în urma solicitărilor făcute de către Arhiepiscop, Direcția Monumentelor Istorice din București va include mănăstirea, la data de 11 septembrie 1974, pe lista monumentelor istorice din România¹⁹⁶. Totodată, se va înființa un post de „îndrumător muzeu” (ghid) care va permite monahiei Evsevia Costin, fosta stareță angajată după anul 1960 la Biserica „Sfântul Ioan Botezătorul” din Tecuci, să revină la mănăstire și să se implice în organizarea unui muzeu. Numită pe noua „funcție” prin decizia nr. 101 din 15 iunie 1975, monahia Evsevia a organizat un mic muzeu, fiind ajutată desigur și de monahia Luciana, care în acel an era

¹⁸⁸ *Ibidem*.

¹⁸⁹ Monahia Xenia Stan, *op. cit.*, p. 22.

¹⁹⁰ *Ibidem*.

¹⁹¹ *Ibidem*.

¹⁹² Stavroforă Macrina Humă, *op. cit.*

¹⁹³ Sora Teodora Iordache, *op. cit.*, p. 18.

¹⁹⁴ *Ibidem*.

¹⁹⁵ *Ibidem*.

¹⁹⁶ *Ibidem*, p. 19.

încadrată ca îngrijitoare la fostul așezământ monahal¹⁹⁷. Pentru început, expoziția de bază avea să fie alcătuită din 12 icoane vechi (datate 1844-1913), 12 documente istorice referitoare la trecutul mănăstirii, acte identificate de părintele Igor Jeghiu la sediul Arhivelor Naționale din București (datate 1813-1859), 43 de „cărți cu literă chirilică”, un manuscris cu viețile sfinților din anul 1799 cu paleografie chirilică și un „covoraș” cu o vechime de 300 de ani¹⁹⁸. Monahia Evsevia se îngrijește de expunerea bunurilor în vitrine, dar și de pregătirea ei în acest domeniu, participând periodic la cursurile de perfecționare de la Techiorghiol și Bușteni¹⁹⁹. Peste timp, prin restituiri de la Mănăstirea Rătești și identificarea unor noi tipărituri sau bunuri de patrimoniu, dar mai ales prin donații de la monahii și credincioși, colecția muzeului Mănăstirii Buciumeni se va mări, cuprinzând în prezent 500 de obiecte religioase, icoane, veșminte, cărți de cult, documente, ceramică și țesături tradiționale românești²⁰⁰. De asemenea, monahia Evsevia se va preocupa și de întreținerea troiței din vale, ridicată de părintele Chesarie Doruș, reușind cu ajutorul credincioșilor din satul Homocea să împrejmuiască cu grilaj de fier și să repicteze crucea (1976), sau de mormintele din cimitirul mănăstirii, înlocuind toate crucile putrezite odată cu trecerea anilor (1977)²⁰¹. Cum vechea vatră avea să fie afectată de organizarea unei tabere școlare (1975-1985), cele două monahii au amenajat un parc de trandafiri pe locul unde odinioară a fost prima biserică și primul cimitir. Evlavia față de fostul așezământul monahal și dorința de a îndepărta coordonatorii taberei școlare care organizau „foc de tabără” și „dans” în preajma acestui loc sfințit aveau să fie consemnate într-o „Condică administrativă” sub următoarea expresie: „*am cărat apă cu spatele de la fântână de i-am udat tot anul până când s-au prins (trandafirii, n.n.)*”. Pentru a înțelege truda maicilor, amintim că fântâna fusese săpată în anul 1976, prin contribuția mai multor credincioși din Tecuci și Homocea, „jos la troiță”²⁰². Atât troița, cât și fântâna vor fi sfințite de către preoții Rugină Călin, paroh la Vizurești, dar în acel an, 1977, protopop de Tecuci, și Olaru Jenică, paroh la Tecucel și Buciumeni²⁰³. Tot ei vor oficia și Sfânta Liturghie doar de „Sfânta Treime” și de „Intrarea Maicii Domnului în Biserică”, acest din urmă hram fiind stabilit după reabilitarea din anul 1958²⁰⁴. Grija monahiilor pentru biserică se va manifesta și în perioada anilor 1979-1982, când, cu sprijinul credincioșilor din Homocea și Tecuci vor fi montate uși de lemn sculptat la intrarea în lăcaș și la Sfântul Altar și va fi reînnoit tot mobilierul din biserică (strănille, strana arhierescă,

¹⁹⁷ *Condică de procese verbale. Administartiv pe anii 1975-1987*, filă nenumărată, Muzeul Mănăstirii Buciumeni.

¹⁹⁸ *Ibidem*. Între donații se afla și o *Evangelie* tipărită în anul 1845, cumpărată de schimonahia Ripsimia cu șase galbeni și lăsată așezământului monahal cu rugămintea de „a nu fi înstrăinată de la Sfântul Schit Buciumeni, ca să fie pururea în biserica schitului”; Neculai Staicu-Buciumeni, *op.cit.*, p. 116.

¹⁹⁹ Sora Teodora Iordache, *op. cit.*, p. 30.

²⁰⁰ Monahia Xenia Stan, *op. cit.*, p. 36.

²⁰¹ *Condică de procese verbale. Administartiv pe anii 1975-1987*, filă nenumărată.

²⁰² *Ibidem*.

²⁰³ *Ibidem*.

²⁰⁴ *Ibidem*.

parchetul etc)²⁰⁵. În actele oficiale ale mănăstirii găsim și statutul asezământului, anume „filială a parohiei Vizurești”. În timp, decada 1979-1989, se vor alătura obștii pentru o perioadă mai scurtă sau mai lungă, în funcție de diferite împrejurări, monahiile Ambrozia Popa, Cornelia Anghelescu, Cornelia Ceică, Ierusalima Popescu, surorile (viitoare monahii) Leonida Munteanu, Anica Angheluță, Viorica și Rodica Glinschi, Laurența Ghiur, Lucica Păun, Florentina Păun, ieromonahii Mihail Buruiiană, Nicodim Manea, ierodiaconul Gherasim Dumitrache²⁰⁶.

Interesul Arhiepiscopiei „de a menaja sfintele lăcașuri rămase de la strămoșii noștri” s-a materializat, în anul 1980, prin construirea unui baldachin cu stâlpi de stejar pe locul primei biserici a mănăstirii. Cu acest prilej, vechea Sfântă Masă din cărămidă va fi cimentuită și se va amplasa o cruce mare din stejar cu Răstignirea Domnului²⁰⁷. Tot la inițiativa Arhiepiscopiei se va reclădi clopotnița, în 1986, și se vor demara lucrările pentru ridicarea unei case de odihnă, construcție finalizată și mobilată în anul 1990²⁰⁸. Multe din aceste lucrări s-au realizat și cu sprijinul și contribuția financiară a credincioșilor din Homocea, Buciumeni, Vizurești, Nicorești, Tecuci. Monahia Evsevia Costin înregistra în „Condica administrativă” fiecare ajutor pentru mănăstire cu următoarea binecuvântare: „*Dumnezeu să le răsplătească toată dragostea*”²⁰⁹. Astfel, cu dor de rugăciune și cu participarea binecredincioșilor creștini din împrejurimi, cu oficierea Sfintei Liturghii, la început doar de hram și mai târziu (1987) în fiecare duminică, viața duhovnicească reînvie în pădurea Buciumenilor.

Din nou la mănăstire

În a doua parte a anului 1987, Sfânta Liturghie era oficiată în fiecare duminică de către părintele **Ion** Diaconu din Fântâni, Nicorești, și, din 1988, de către protosinghel Mihail Buruiiană. Obștea, care între timp adunase 12 viețuitori urma, în anul 1989, „un tipic mănăstiresc”, cu vecernie și utrenie în fiecare zi²¹⁰. Potrivit unui proces-verbal din data de 4 iulie 1990, Mănăstirea Buciumeni era condusă de către „Comisie provizorie” alcătuită din monahiile **Luciana** Partenie, **Andreea** Dragomir și **Cornelia** Ceică cu atribuții de conducere (maica Luciana), întreținere a bisericii (maica Cornelia) și gestiune (maica Andreea)²¹¹. Alte obligații, ascultare la biserică, îngrijirea parcului de flori, diferite treburi gospodărești erau împărțite între monahiile **Timoteia** Bulai, **Evsevia** Costin, **Teodora** Angheluță, **Epraxia** Pohaci, **Ierusalima** Popescu, **Ambrozia**, **Nina** Stoica, **Melania** Racoviță, **Evlampia** Rugină și surorile **Viorica** Iacob, **Vasilica** Frangulea, **Viorica** și **Rodica**

²⁰⁵ *Ibidem.*

²⁰⁶ *Ibidem.*

²⁰⁷ *Ibidem.* Este vorba despre Sfânta Masă de la vechea biserică a mănăstirii.

²⁰⁸ *Ibidem.*

²⁰⁹ *Ibidem.* În *Condică* sunt înregistrate numele monahiilor și monahilor care au contribuit cu bani la diferite lucrări, dar și numele unor credincioși, precum Ștefan Mățel cu soția Ilinca, Ștefan Floroiu, Ștefan Lupu cu soția Ilinca, Domnica Constantinescu, Nicolae Roșu cu soția Maria, Vasile Vasilache cu soția Safta, Iftimie Cialeon, Dima Negru.

²¹⁰ *Ibidem.*

²¹¹ *Ibidem.*

Glinschi²¹². De îndrumarea vieții spirituale a personalului monahal și însuflarea unei atmosfere de rugăciune avea să se ocupe părintele duhovnic ieromonah **Mihail** Buruiană²¹³. Pentru o perioadă de doi ani, 1991-1993, monahia **Timoteea** Bulai va ocupa funcția de stareț. După redobândirea statutului de mănăstire de maici, așezământul va cunoaște un amplu proces de dezvoltare prin trăire liturgică, rânduială monahală și viață culturală. La inițiativele Înaltpreasfințitului Arhiepiscop dr. Casian Crăciun (arhiereu între 1990-1994; Episcop al Eparhiei Dunării de Jos între 1994-2009; Arhiepiscop al Arhiepiscopiei Dunării de Jos din 2009 până în prezent), revigorarea vieții monahale din codrii Buciumenilor va urma trei direcții: administrativă, duhovnicească și cultural-misionară²¹⁴. Aleasă stareța mănăstirii în anul 1993, monahia **Macrina** Humă se va îngriji de înălțarea unui corp de chilii, clădire care va adăposti și Paraclisul „Acoperământul Maicii Domnului” (1994-1998), ridicarea Sfântului Altar din pădure (1995), construirea unui pangar (1996), înființarea unui atelier de croitorie și broderie pentru veșminte preotești (1996) și a unui atelier de pictură a icoanelor (1998), plantarea pomilor fructiferi (începând cu 1997) etc²¹⁵. Toate măsurile au fost impulsionate de dorința conducerii de a reface viața înfloritoare de altădată, dar și de creșterea numărului de viețuitori la Mănăstirea Buciumeni, obștea numărând, în anul 1998, 44 de monahii și surori și un părinte duhovnic. Din luna decembrie a anului 1990, slujbele religioase vor fi oficiate de către părintele **Eliodor** Humă, iar din anul 1993 de către protosinghel **Teoctist** Dobrin, fost stareț al Schitului Sihastru și al Mănăstirii Turnu. După numirea acestuia la Mănăstirea Adam, 1996, părintele **Mihail** Nare, născut la Matca și format duhovnicește la Mănăstirea Nicula, va rămâne singurul preot slujitor al Mănăstirii Buciumeni²¹⁶. Programul liturgic cuprindea săvârșirea Sfintei Liturghii, cele 7 laude, acatistul zilei și pravila călugărească potrivit canoanelor bisericești și rânduielilor monahale. Începând cu anul 1995, se organizează de „Sfânta Treime”, hramul mănăstirii, întâlniri cu liceeni din Galați, Brăila și Tecuci. Coordonați de preoți și profesori de religie, tinerii participanți asistă la Sfântă Liturghie și discută pe grupuri diferite subiecte (religie, cultură, morală etc). Alături de aceste întrevederi binecuvântate de prezența și participarea Înaltpreasfințitului Arhiepiscop, Mănăstirea Buciumeni va mai găzdui și conferințele Asociației Studenților Creștin-Ortodocși Români, filialele Galați, Roman, Iași²¹⁷. Este și perioada când numeroase personalități bisericești sau autorități civile și politice însoțite de chiriarhul locului vor vizita mănăstirea. Amintim aici vizitele Regelui Mihai și a soției sale, regina Anna (16 iunie 1998), a Preafericitului Părinte Daniel (5 septembrie 1998), a Mitropolitului Pantelimon de Veria și a Mitropolitului Ambrozie de Samaria (21 septembrie 1998), a părintelui Teofil Părăian (1999), a

²¹² *Ibidem*.

²¹³ *Ibidem*.

²¹⁴ Sora Teodora Iordache, *op. cit.*, pp. 21-26.

²¹⁵ *Ibidem*; vezi și Monahia Xenia Stan, *op. cit.*

²¹⁶ *Ibidem*.

²¹⁷ *Ibidem*, p. 27.

Înaltpreasfințitului Episcop Kallistos Ware (8 octombrie 1999)²¹⁸. Nu putem încheia acest capitol fără a preciza că „Mănăstirea Buciumeni este considerată o sursă de credință duhovnicească” prin maicile care au plecat și au ajutat la înființarea sau reînființarea unor așezăminte monahale precum „Sfântul Pantelimon”-Lacul Sărat, „Adormirea Maicii Domnului-Adam”, „Așezământul filantropic Sfântul Vasile cel Mare”²¹⁹. Acest duh de rugăciune și de dragoste care odihnește peste așezământ a fost simțit de părintele Constantin Galeriu când a vizitat Mănăstirea Buciumeni la 11 martie 1999. Marele duhovnic al ortodoxiei românești avea să treacă în „Cartea de onoare” următoarea însemnare:

„*Sfânta Mănăstire Buciumeni – unul din locurile sfinte de pe pământul românesc. Bindecuvântează Doamne acest așezământ duhovnicesc, izvor de viață pentru vindecarea neamului nostru de rele și dobândirea virtuților creștinești-arvună a Învierii*”.

În loc de încheiere

Analizând actele privitoare la trecutul Mănăstirii Buciumeni, înțelegem că așezământul este o **veche vatră monahală a ținutului Tecuci**. *Veche*, deoarece prima atestare documentară este din anul 1652; *a ținutului Tecuci*, deoarece înființarea și evoluția sa este în strânsă legătură cu familia ce au stăpânit aici. Desigur, s-a perpetuat tradiția potrivit căreia pe aceste locuri a ființat cândva, la 1425, o mănăstire închinată Sfântului Ierarh Nicolae. Cercetarea de față nu pune sub semnul întrebării existența unui asemenea lăcaș. Este posibil ca în secolul al XV-lea să se fi nevoit sihaștri în adâncul pădurii străbătute de apa Tecucelului. Însă, acest lucru nu îl vom ști cu siguranță până la identificarea unor documente istorice care să ne confirme viețuirea acestora în timpurile și locurile înregistrate de tradiție. Până atunci, trebuie să acceptăm că Mănăstirea Buciumeni este urmașă legitimă a Mănăstirii lui Buzdugan, prima și singura vatră monahală întemeiată în secolul al XVII-lea. Încă nu ne putem pronunța cu certitudine asupra anului întemeierii, dar propunem intervalul **1642**, anul în care apare pentru prima dată consemnat numele lui Buzdugan căpitan alături de urmașii lui Șendrea portar²²⁰, și **1652**, anul menționării toponimului **La Mănăstire**²²¹. De altfel, redactarea acestui studiu a fost încurajată chiar de identificarea actului de la 1652, când Buzdugan căpitan și soția Acsinia vindeau mai multe loturi între care se afla și cel de *La Mănăstire*. Urmând firul proprietarilor acestui teren, **La Mănăstire**, am aflat că între cei care au stăpânit aici au fost Rusa, popa Tătar, Buzdugan, Dumitrașco Corban, Ene Corban, Gheorghe Costin, Ioniță Costin, Ion Vârlan, Ioniță Șendrea, Costache Șendrea, Petrache Șendrea, Octav Șendrea. Copia unui *Plan hotarnic al pădurii Buciumeni* (1898) păstrată la Muzeul Mănăstirii Buciumeni ne ajută să pricepem că acea parte a pădurii înregistrată sub numele de **La Mănăstire**, aflată în posesia lui Octav Șendrea la sfârșitul secolului al XIX-lea, era situată la mică distanță de

²¹⁸ *Ibidem*, p. 28.

²¹⁹ *Ibidem*.

²²⁰ *DRH*, vol. XXVI, doc. 450, p. 382.

²²¹ SJANI, *Documente*, Pachet 421, doc. 1.

așezământ, înspre stăpânirile obștii răzeșilor din Poiana, vis-a-vis de actuala mănăstire, pe partea stângă a șoselei care merge spre județul Vrancea. De aici înțelegem că Buzdugan căpitan nu vânduse pământul pe care construisese mănăstirea, ci doar un teren aflat în preajma ei. Așezământul monahal și întemeitorul său vor fi consemnați în anul 1704 sub titulatura „Mănăstirea lui Buzdugan”. În acel an, pe data de 25 decembrie, domnul țării Mihail Racoviță poruncește lui Zbera clucer să aleagă părțile de moșie ale lui Gheorghică Șendrea primite danie de la Buzdugan și de la feciorii săi din săliștile ce sunt tot în hotarul Poienei, la **Mănăstirea lui Buzdugan**. După cum s-a demonstrat cu ajutorul unei cercetări genealogice, ctitorul este urmașul lui Șendrea portar, cumnatul lui Ștefan cel Mare. Nu ascundem faptul că rămân și câteva enigme pe care din diferite motive nu am putut să le descifrăm. De exemplu, încă nu s-au găsit documentele care să precizeze sau să ofere indicii despre anul fondării, primii viețuitori (monahii sau monahi), data și cauza concretă a pustiirii mănăstirii. Reînființarea mănăstirii s-a realizat prin eforturile soției lui Iordache Iancul, moștenitor al unui lot compact în pădure, călugărită după decesul soțului sub numele de Afia. Datorită ei putem vorbi despre un nou început la 1809, an în care așezământul este înregistrat cu titulatura *Schitul Buciumeni cu hramul Sfânta Treime („Sv. Troița”)*, iar Afia numită *ctitoră și nacialniță*. Din acest an se va scrie un nou capitol în istoria Mănăstirii Buciumeni care, în pofida celor două încercări de suprimare venite din partea statului, 1860 și 1960, are continuitate până în zilele noastre. Misiunea de a nu întrerupe rugăciunea, de a onora cuvioșia, jertfa și munca celor din trecut în acest loc a revenit monahiilor. Astfel, eforturile ctitorilor de a păstra acest lăcaș de închinare sunt completate de stăruința duhovnicească a viețuitorilor. Devenind părtași la bucuriile și tristețile maicilor, trăite în ascultare cu dorință fierbinte de mântuire, pătrundem cu adevărat semnificația cuvântului Domnului nostru Iisus Hristos: „*Adevărat grăiesc vouă: nu este nici unul care a lăsat casa sau femeie sau frați sau părinți sau copii pentru împărăția lui Dumnezeu și să nu ia cu mult mai mult în vremea aceasta, iar în veacul ce va să vină, viață veșnică*”. Din acest motiv, urmând exemplul sfinților care veghează asupra noastră, considerăm că monahiile care s-au ostenit aici sunt flori de primăvară care au bineînțelesmat cu duh de pocăință și rugăciune acest loc, făcând posibilă apropierea Cerului de pământ și sfințirea nevoitorilor. Să avem binecuvântările lor.

Biserica „Sf. Treime”

Corpul de chilii și muzeul; chilie restaurată (jos)

GRAFICA DE CARTE ÎN TIPĂRITURILE DIN AFARA SPAȚIULUI ROMÂNESC, ÎN SECOLUL AL XVIII-LEA, AFLATE ÎN COLECȚIILE BIBLIOTECII ACADEMIEI ROMÂNE

Oana Lucia DIMITRIU

Prezentarea ilustrației cărții românești vechi tipărită în afara Principatelor Române din secolul al XVIII-lea, este fundamentată exclusiv pe fondul de carte românească veche aflat în colecțiile Bibliotecii Academiei Române, care cuprinde cea mai completă colecție cunoscută de carte românească veche.

În Țările Române s-au publicat în limbile greacă, turcă și arabă diferite lucrări destinate altor popoare, tot astfel cultura română a beneficiat de lucrări publicate în străinătate, pe teritoriile imperiilor otoman, austriac și rus, și în centre culturale recunoscute, precum Veneția, Londra sau Paris.

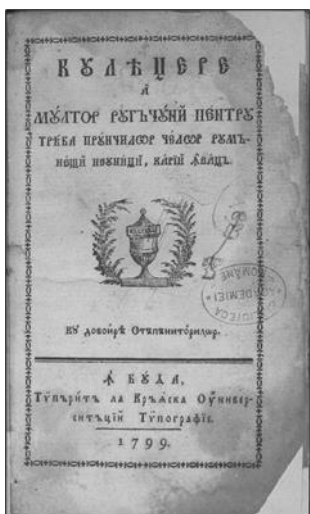
În cele 14 tipografii străine apar 84 de cărți, dintre care 33 cu tematică religioasă și 51 laice, cărțile religioase fiind mai puțin ilustrate față de cele care apar în același secol în Țările Române, tematica principală abordată fiind reprezentarea lui Iisus Hristos. Dintre cărțile religioase amintesc *Culegere a multor rugăciuni* apărută la Buda, în 1799, care conține numai un subspiciu cu urnă funerară pe foaia de titlu, o *Evanghelie* apărută tot la Buda, în același an, care conține un singur frontispiciu cu un păstor într-un peisaj idilic, referire la Bunul Păstor sau o altă *Evanghelie* apărută la Kalocsa, în 1769, în care apare un suspiciu cuprinzând Patimile Domnului, iar la Viena, în *Bucvarul* apărut în 1771, apare xilogravura *Maica Domnului cu Pruncul* asemănătoare celor din Țările Române.

Analizând lucrările, am constatat existența unora a căror ilustrare corespunde canonului religios ortodox; astfel, în *Psaltirea* tipărită la Viena, în 1793, se află gravura Proorocului David și un frontispiciu pe foaia de titlu cu Iisus Hristos ținând globul cruciger.

În *Slujba Sfântului Visarion* apărută la Viena, în 1797, regăsim gravura Sfântului Visarion, în *Slujba Sfântului Alexandru, Arhiepiscopul Constantinopolului* de la Veneția în 1771 regăsim gravura Sfântului Alexandru, tot aici în 1770 este tipărită *Întâia învățătură* care cuprinde gravurile *Sfânta Treime*, *Fecioara Maria Nikopeia*, *Soborul Sfinților Arhangheli*, *Bunavestirea* și o succesiune de 4 frontispicii ilustrând Patimile și Învierea Domnului, de o manieră naivă.

Un capitol aparte îl constituie centrele tipografice din Alep și Tiflis (astăzi, Tbilisi), unde ambele tipografii sunt întemeiate datorită lui Constantin Brâncoveanu, prin strădania lui Antim Ivireanul.

Tematica ilustrațiilor din cărțile tipărite aici respectă tradiția bizantină, xilogravurile corespund atât din punct de vedere al temei, cât și ca mod de realizare a lucrărilor apărute în Țările Române.

Culegere a multor rugăciuni,
Buda, 1799

Evangelie, Buda, 1799

Evangelie, Kalocsa, 1769

Maica Domnului cu pruncul, Bucvar,
Viena, 1771

Proorocul David

Iisus Hristos cu globul cruciger, *Psaltire*, Viena, 1793

Slujba Sfântului Visarion Viena, 1797

Soborul Sfinților Arhangeli

Sfânta Treime

Bunavestirea, Întâia învățătură Viena, 1770

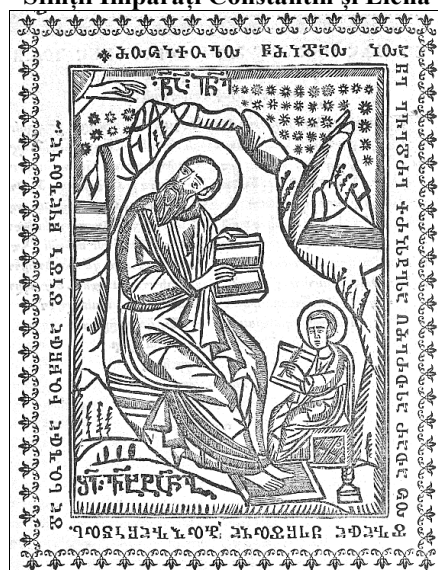
Proorocul David, Psaltire, Alep, 1706

Sfinții Împărați Constantin și Elena

Regele Vackhtang al IV-lea

Sfântul Evaghist Ioan, Evanghelie Tiflis, 1709

Cărțile laice tipărite în centre tipografice externe ies în evidență prin ilustrațiile bogate, realizate în metal, semnate de desenatori și gravori cunoscuți.

În lucrările laice apărute în Occident pentru Țările Române se remarcă folosirea de ilustrații semnate de gravori și desenatori occidentali, folosind o tematică occidentală, dintre care amintim: C. Du Bosc, Francois Gerard Scotin,

Jaques-Nicolas Le Clerc, Christian Fritsch, C. A. Wagner, G. D. Newman, Martin Tyroff și Gritner.

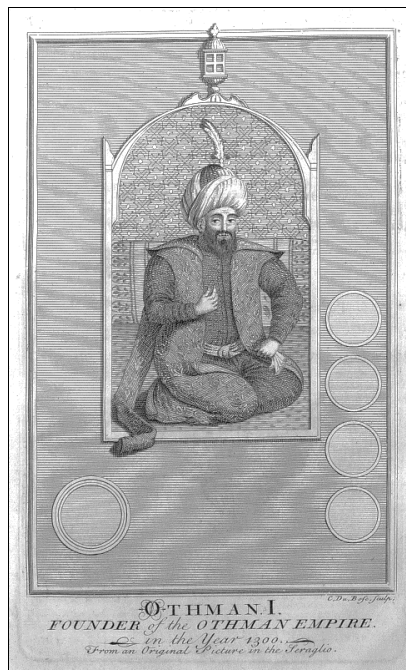
Cărțile lui Dimitrie Cantemir apărute în acest secol sunt: *Istoria Imperiului Otoman*, care apare la Londra în 1734-1735 și 1756, la Paris în 1743, la Hamburg în 1745, *Sistema religiunii mahomedane* apărută la Sankt Petersburg în 1722, *Descrierea Moldovei* apărută la Hamburg în 1769-1770, la Leipzig în 1771, la Moscova în 1779 și *Întâmplările cele mai vrednice de amintit în Valachia* tipărită la Viena în 1795, în majoritatea lor bogat ilustrate, conțin portretul autorului, portretele sultanilor, frontispicii cu tematică orientală, harta orașului Constantinopol și a Moldovei. Remarc seria portretelor sultanilor, 22 de miniaturi, reproduceri după cele aflate în Palatul Marelui Senior (Topkapî) pictate de Abdulcelil Levni Celebi pictorul sultanilor.

Un alt autor bine reprezentat, domnitor al Țărilor Române, a fost Nicolae Mavrocordat căruia îi apare la Lipsca, în 1722, la Londra, în 1724 și la Ansbach, în 1739 cartea *Despre datorii* ilustrat în stil occidental, unde se remarcă portretul autorului și frontispiciile.

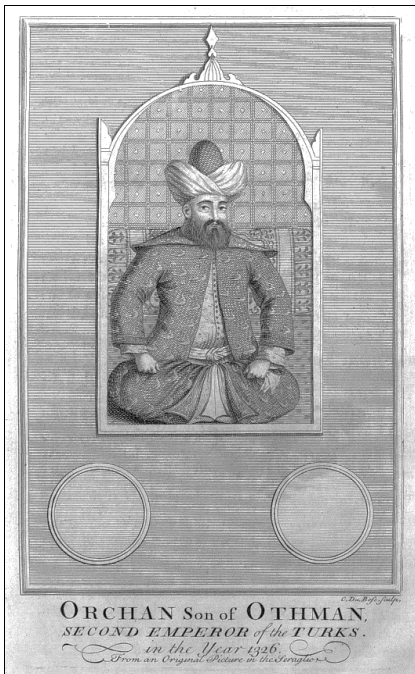
Regăsim influențe culturale între centrele tipografice străine, mai ales între Viena și Buda, frontispiciul cu elemente vegetale care susține un corn al abundenței apărut prima dată la Viena în 1781 în *Disertatio canonica de matrimonio* reappare în 1796 la Buda în *Tezaurul gramaticii*, subspiciul cu fructe și albine apărut la Viena în 1785 în *Economia stupilor* reappare în 1796 în *Tezaurul gramaticii* la Buda.

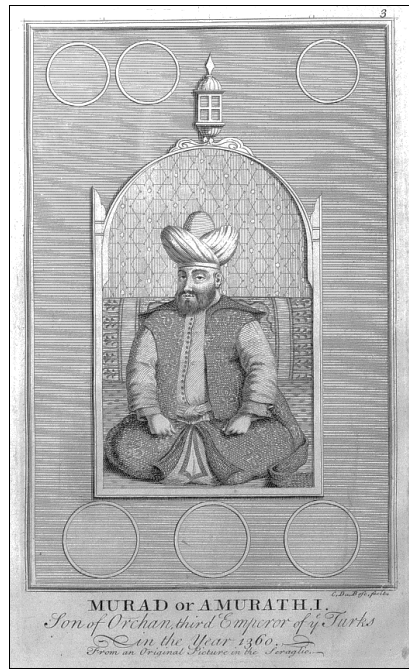
Dimitrie Cantemir

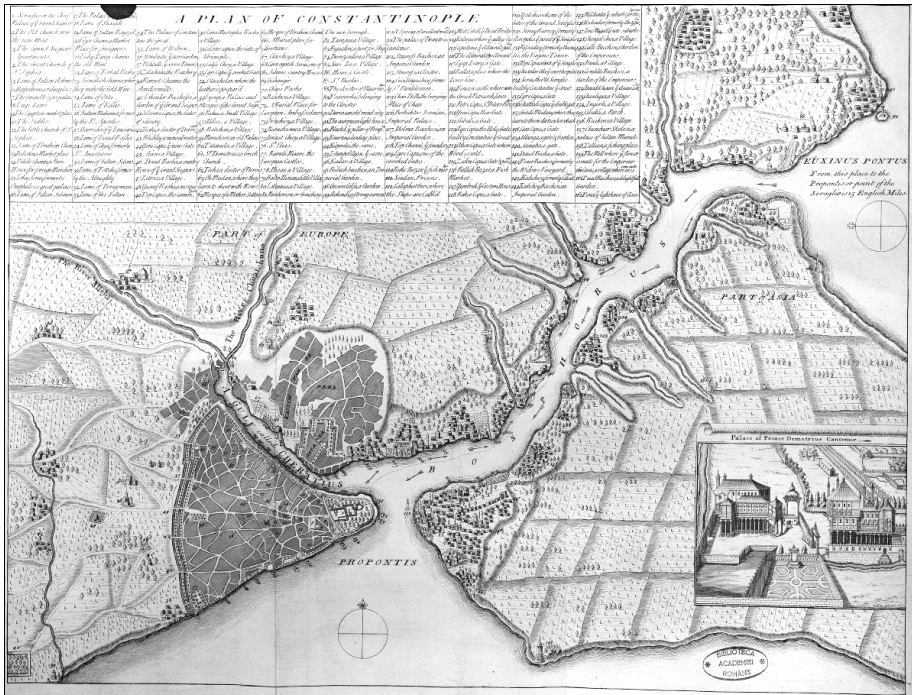
Sultanul Othman I

Sultanul Orchan

Sultanul Murad I

Harta oraşului Constantinopol, Istoria Imperiului Otoman Londra, 1734-1735

Harta Moldovei, *Descrierea Moldovei* Hamburg, 1769-1770

Visul lui Osman I în casa lui Edebali
Sistema religiunii mahomedane,
 Sankt Petersburg, 1722

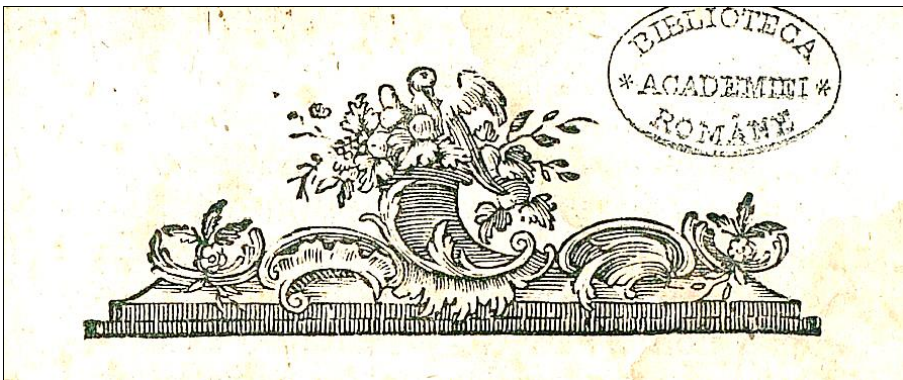
Despre datorii, Ansbach, 1739

Nicolae Mavrocordat, Muzeul Național de Istorie Atena

Despre datorii Lipsca, 1722

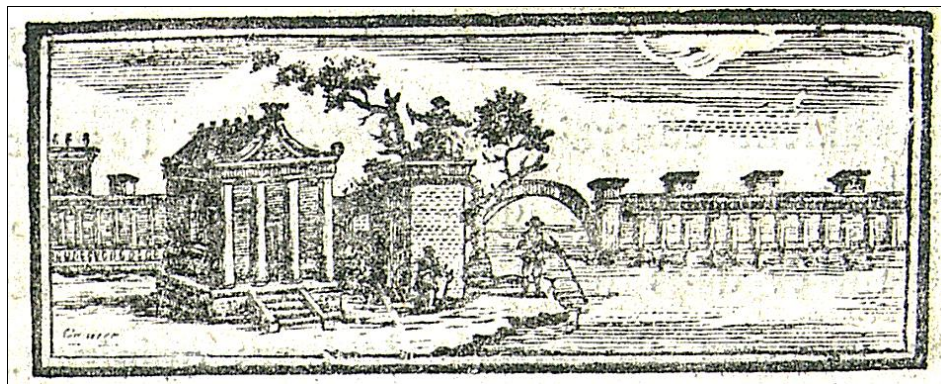
Disertatio canonica de matrimonio, Viena, 1781

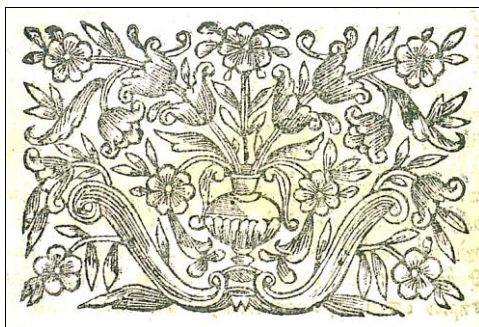
Tezaurul gramaticii, Buda, 1796

Ducere de mână către aritmetică, Viena, 1777

Respingerea tratatului lui Ocellus despre natura Universului, Viena, 1787

Culegere mică de drept credincioasă, Moscopole, 1746

Ilustrații folosite în aceste tipografii apar și în cărțile tipărite la Sibiu și Iași. Un frontispiciu cu vas încadrat de urne, apare la Viena în 1777 și 1785, în *Ducere de mână către aritmetică* și apoi la Sibiu, în 1789, în *Preoția sau îndreptarea*. Frontispiciul semnat Gritner apărut la Viena, în 1787, în *Respingerea tratatului lui Ocellus despre natura Universului* apare la Iași, în 1790, în *Magna Charta von Galitzien*.

Găsim la Moscopole, în Albania, un subspiciu cu vas de flori și o rețea de flori și frunze în *Culegere mică de drept credincioasă*, apărută în 1746, și *Introducere în gramatică*, tipărită în 1760, care apare la Iași, în 1746, în *Justitia et*

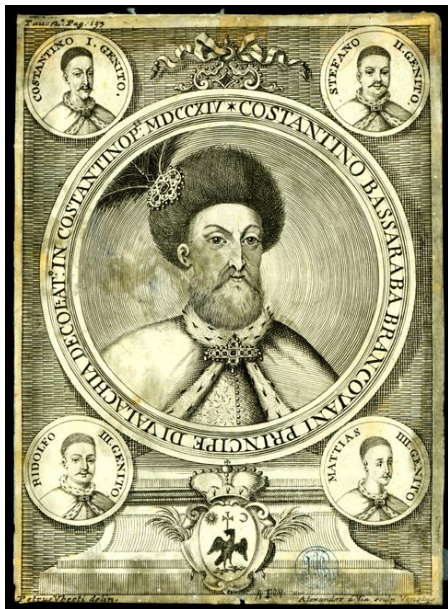
veritas adversus..., în 1747, în *Liturgie* și *Triod*, în 1749, în *Octoih* și în *Ceaslov*, în 1750.

Distingem, în afară de centrele de la Tiflis și Alep, trei tipuri de centre tipografice externe, cel de la Veneția în care apar lucrări apropiate celor ortodoxe din țările noastre, la tipografiile lui Antonio Bortoli sau Nikolaos Glykis, care lucrează anterior și pentru Constantin Brâncoveanu. Antonio Bortoli în 1718 tipărea lucrarea lui Anton Maria Del Chiaro, *Istoria delle moderne rivoluzioni della Valachia* în care apare portretul domnitorului Brâncoveanu semnat de Alesandro dalla Via. Tot în această categorie intră și centrul tipografic de la Moscopole în care se tipăresc cărți religioase și laice.

O altă categorie o constituie cele din Imperiul Habsburgic, de la Buda, Kalocsa și Viena, în care se tipăresc cărți pentru uz intern în Transilvania, asemănătoare cu cele apărute la Sibiu.

În a treia categorie pot fi considerate centrele tipografice din Frankfurt, Leipzig, Londra, Paris, Hamburg, Ansbach, Moscova și Sankt Petersburg unde apar lucrările lui Dimitrie Cantemir și Nicolae Mavrocordat, tipărite în limbile latină, greacă, germană, engleză, franceză și rusă. Dimitrie Cantemir este ales membru al Academiei din Berlin la 11 iulie 1714, în perioada exilului din Rusia, alcătuind la cererea Academiei o lucrare în limba latină, o monografie a Moldovei, *Descriptio Moldaviae*¹, de unde putem deduce că aceste lucrări se adresează mai mult comanditarilor străini și cititorilor din Europa.

În ansamblul lor, cărțile tipărite în centrele tipografice externe, cu ilustrațiile conținute, reprezintă un pas înainte pe calea modernității pentru arta românească.

Portretul Domnitorului Constantin Brâncoveanu, *Istoria delle moderne rivoluzioni della Valachia*, Veneția, 1718

¹ Paul Cernovodeanu, Nicolae Edroiu coord., *Istoria românilor*, vol. VI, București, Academia Română, Editura Enciclopedică, 2002, p. 792.

PAISIANISMUL ÎN MĂNĂSTIREA SINAIA

Mihail HARBUZARU

În secolul al XVIII-lea Țările Române deveniseră, prin activitatea duhovnicească, organizatorică și culturală a sfinților stareți Vasile de la Poiana Mărului (1692-1767) și Paisie Velicikovski (fig. 1) de la Mănăstirea Neamț (1722-1794), centrul spiritual al întregii lumi ortodoxe. La Neamț viețuiau în obștea paisiană aproape o mie de monahi români, ruși, ucraineni, bulgari și greci. Mulți dintre ei se ocupau cu traducerea din greaca veche și copierea în limbile română și slavonă a celor mai importante opere ale Sfinților Părinți¹.

De la Dragomirna, Secu și Neamț, mănăstiri locuite pe rând de obștea paisiană, influența acesteia s-a revărsat și asupra Țării Românești, mai ales prin starețul Gheorghe (1730-1806), ucenic apropiat al Sfântului Paisie, care a reorganizat viața monahală de la Cernica și Căldărușani.

Când te gândești la Sinaia îți vin în minte Munții Bucegi, Castelul Peleş, frumoasa stațiune. Dar aici există și o mănăstire, în jurul căreia s-a construit totul, căci ea ființează încă de la 1695, fiind ctitoria marelui spătar Mihai Cantacuzino².

Foarte puțin se vorbește despre faptul că Mănăstirea Sinaia a beneficiat de influența binefăcătoare a renașterii monahale paisiene. Doar starețul Iustin (fig. 2) este cunoscut în monografiile mănăstirii ca ucenic al marelui sfânt de la Neamț³. Protos. Dorotei Bertescu, primul cronicar al Mănăstirii Sinaia, pe când era ieromonah, arăta în manuscrisul său, *Tradiție de știință*, că ieromonahul Iustin, „duhovnicu, ucenic al starețului Paisie din Monastirea Neamțului”, a fost primit la Sinaia de egumenul Damaschin, împreună cu alți trei călugări, „și-a pus metanie de schimnic”, dar nu s-a bucurat mult de liniște, căci a devenit stareț⁴. A fost primul

¹ Diac. Ioan I. Ică jr, *Spiritualitatea cernicană – paisianism românesc*, în „Sfinții stareți Gheorghe și Calinic de la Cernica. Viețile, povătuirile, testamentele”, Sibiu, Deisis, 2018, p. 17-18.

² Arhim. Ghenadie Enăceanu, *Sinaia, Istoria Santei Monastiri, lucrată după documente vechi și noi și adausă cu tradițiunile locale*, București, Tipografia Ștefan Mihăilescu, 1881, p. 8. Disponibilă, împreună cu alte monografii și studii despre istoria locală, pe site-ul www.manastireasinaia.ro.

³ *Ibidem*, p. 109.

⁴ Ierom. Dorotei, *Tradiție de știință*, manuscris publicat în două dintre monografiile mănăstirii de la sfârșitul secolului al XIX-lea: Arhim. Ghenadie Enăceanu, *op. cit.*, (cu denumirea de „Partea tradițională”) (despre Starețul Iustin la p. 60, 107-116) și A. G. Găleşescu, *Sinaia, 15 August 1695-1895*, București, Tipografia C. A. Lăzăreanu, 1895, (despre Iustin la p. 23-25). Sunt diferențe între cele două monografii, de exemplu la Enăceanu se spune că Iustin a fost primit de starețul Isidor (p. 110), iar la Găleşescu de starețul Damaschin (p. 23).

arhimandrit de la Sinaia, stărețind din 1802 până la moarte, în anul 1829⁵. La 1810 erau 26 de călugări⁶, „care toți aveau mulțumire de sfaturile duhovnicești a starețului lor”, iar „masa de milă era întinsă ziua și noaptea pentru sărmanii călători, care în tot ciasul nu lipsea din Monastire”⁷. Între 1821 și 1826 a fost și stareț la Mănăstirea Brebu⁸, în timp ce era stareț la Sinaia.

Și înainte de venirea călugărilor de la Mănăstirea Neamț se realizau manuscrise la poalele munților Bucegi. Ieromonahul Silvestru ot Sinaia copia, în 1725, manuscrisul *Învățăături ale Sf. Theodor Studitul* (243 file)⁹, în 1737 manuscrisul *Albina* (263 file)¹⁰, apoi în 1741 un *Octoih de Pavcerniță* (252 file)¹¹ și un *Pateric al Pecerscăi* (Fig. 3, 261 file)¹², toate păstrate la Biblioteca Academiei

⁵ Ghenadie Enăceanu, *op. cit.*, p. 110-116. Cu o întrerupere în primii ani, când a revenit în funcție fostul egumen, Damaschin (p. 110).

⁶ *Județul Prahova în Catagrafia Eparhiei Ungrovlahiei de la 1810*, studiu introductiv și transcriere de Pavel Enache, Ploiești, Editura Ploiești-Mileniul III, 2020, p. 38-39. În inventarele vechi ale Mănăstirii Sinaia apar 38 de călugări în 1830 (cf. *Doc. 50*, Colecția Mănăstirii Sinaia, Direcția Județeană Prahova a Arhivelor Naționale, p. 8), apoi s-au mai construit chilii și au ajuns până la 81 (61 de călugări și frați și 20 de argați) în 1860 (*Dosarul cu nr. 538/1860*, f. 115 și urm., Arhivele Naționale Istorice Centrale București, fond M.C.I.P (Ministerul Cultelor și Instrucțiunii Publice), cercetat de Dl. Col (r.) Prof. Ion Dedu, în articolul *Mănăstirea Sinaia la anul 1860 – un centru spiritual pan-românesc*, în manuscris, f. l. f. an).

⁷ Ghenadie Enăceanu, *op. cit.*, p. 114.

⁸ Florin Șinca, *Mănăstirea Brebu, tradiție și continuitate*, București, Editura Cuvântul Vieții, a Mitropoliei Munteniei și Dobrogei, 2015, p. 97.

⁹ Ms. rom. nr. 2143 B.A.R., cu însemnări pe multe file, de exemplu, la f. 94: „Și s-au scris această carte în Sfânta Mănăstire ot Câmpulung, de mine, mult păcătosul robul Domnului mieu Hristos, Silvestru ieromonah ot Sinaia. Iunie 9 dni, leat 7233 (=1725)”, cf. Gabriel Ștrempel, *Catalogul manuscriselor românești B.A.R.*, vol. II, București, Editura Științifică și Enciclopedică, București, 1983, p. 188.

¹⁰ Ms. rom. nr. 1330 B.A.R., *Albina*, însemnare pe f. 167^v: „Scriu-s-au această carte prin multa osteneală și cheltuiala robului lui Dumnezeu Silvestru, ieromonah ot Sinaia. Leat 1245 (=1737)”, cf. Gabriel Ștrempel, *Catalogul manuscriselor românești B.A.R.*, vol. I, București, Editura Științifică și Enciclopedică, 1978, p. 295-296. Însemnare pe f. 167^v: „Scriu-s-au această carte prin multa osteneală și cheltuiala robului lui Dumnezeu Silvestru, ieromonah ot Sinaia. Leat 1245 (=1737).”

¹¹ Ms. rom. nr. 3557 B.A.R., însemnare la f. 241: „(...) Și s-au scris cu cheltuiala părintelui Nicodim, egumenul sf. Mănăstirii Câmpulungul, prin osteneala lui... Silvestru, ieromonah ot Sinaia. Februarie 24 dni, leat 7249 (=1741)” cf. Gabriel Ștrempel, *Catalogul manuscriselor românești B.A.R.*, vol. III, București, Editura Științifică și Enciclopedică, 1987, p. 169.

¹² Ms. rom. nr. 568 B.A.R., *Pateric, adică Otăcinic al Pecerțchii*, însemnări la f. 34^v, 73^v, 102 șa: „Pisah az mnogogreașnic (am scris eu, mult păcătosul) Silvestru i(e)romonah ot Sinaia”. Dăruit Academiei Române de Eforia Spitalelor Civile la 30 nov. 1887, cf. Gabriel Ștrempel, *Catalogul manuscriselor românești...*, vol. I, p. 142. Luat de Eforie de la Mănăstirea Sinaia pe data de 17 nov. 1877, prin adresa nr. 7434, împreună cu toate hrisoavele, manuscrisele și cărțile cele mai vechi din bibliotecă, cf. *Pachetul XXIV-91/1887*, Arhiva Mănăstirii Sinaia, f. 88-88^v. Dintre tipărituri au fost duse 35 de cărți vechi românești

Române. Cel puțin două dintre ele sunt realizate după manuscrise de la mult mai vechea mănăstire Negru Vodă din Câmpulung Muscel (1215).

Cercetarea manuscriselor, tipăriturilor și actelor vremii a adus noi informații despre starețul Iustin¹³. Fostul stareț, Damaschin, făcea plângeri la București, în care spunea că Iustin era deseori plecat în Ungaria, fiind ungurean¹⁴, adică ardelean. Oricum, legăturile mănăstirii cu Ardealul erau foarte strânse, dată fiind situarea ei, în Carpați, între Muntenia și Transilvania, la doar 45 de km de Brașov. Și firește că aici erau mulți monahi ardeleni. Ieromonahul copist Meletie, care a venit de la Neamț la Sinaia la sfârșitul secolului al XVIII-lea, era din Făgăraș¹⁵.

Starețul Iustin este cel care, probabil, a reorganizat biblioteca mănăstirii, vitală pentru paisieni. A folosit cărțile existente aici și a cumpărat altele, în mod special de la Mănăstirea Neamț. În timpul războiului ruso-austro-turc dintre anii 1787-1891, când la Sinaia s-au dat lupte, biserica veche a fost incendiată, zidul de sud spart¹⁶, dar tot ce era mai important în mănăstire a fost adăpostit la Brașov¹⁷. Din lista obiectelor duse la atunci se păstrează doar prima filă, clar este însă că mănăstirea a rămas în posesia cărților vechi chiar și în cel mai greu moment al său.

Printre cărțile cu primele numere de inventar sunt cele tipărite la Mănăstirea Neamț, în special „Viețile Sfinților”. Numele starețului Iustin se află pe 16 tipărituri din Biblioteca Mănăstirii Sinaia. Redau în continuare cele mai importante însemnări:

Cuvintele fericitului părintelui nostru Dorotei, Râmnic, 1784, nr. inv. 101, f. de titlu: „A lui Iustin”.

Catavasier, Râmnic, 1784, nr. inv. 415, f. 1-3, grafie chirilică, cerneală neagră: „Această carte ce să zice Catavasieri s-au dat fi<nu>lui meu Ghenadie ierom<onahul>. Iustin Arhim<andrit> Sinăi<i>, la anul 1829 Ghenu<a>re 2”.

și 18 slavone, cf. *Ibidem*, f. 91, 91^v, 97, și au fost înapoiate 27, cf. *Ibidem*, f. 113-114^v; deci sunt 26 de tipărituri la Biblioteca Academiei provenite de la Mănăstirea Sinaia, rămase neidentificate). Manuscrisele duse în 1887 au fost trecute în *Catalogul manuscriselor Mănăstirii Sinaia*, la f. 219-276.

¹³ În 2017 am publicat un *Catalog al Manuscriselor Mănăstirii Sinaia*, împreună cu dl Dragoș Șesan, cercetător la Arhivele Naționale din București. În prezent se află în lucru un *Catalog al tipăriturilor de la 1564 la 1830*, tot în colaborare cu dl Șesan. Cele mai multe informații din prezentul articol se datorează muncii la aceste două cataloage.

¹⁴ *Pachetul CCCLXXVI, Doc. Ist. 54, B.A.R.*, scrisoare grecească a fostului stareț de la Sinaia, Damaschin, din 19 ian. 1814, descoperită de dl Mădălin Cristian Focșa și tradusă de dna Loredana Dascăl, cărora le mulțumesc și pe această cale.

¹⁵ Ms. rom. nr. 489 B.A.R., f. 222: „Meletie ieromonah, 1805 (...), din ținutul Făgărașului”, cf. G. Ștrempele, *Catalogul manuscriselor românești...*, vol. I, p. 124.

¹⁶ N. D. Popescu, *Nicolae Mavrogheni*, în „Calendarul pentru toți românii”, 1890, cf. Arhim. Nifon Popescu, *Monastirea Sinaia, schiță istorică*, București, Tipografia Gutenberg, Joseph Göbl, 1895, p. 38.

¹⁷ *Act 132, Pachetul LXIII*, Colecția Documente, Direcția Generală a Arhivelor Statului, Filiala Prahova. Mulțumesc Domnului Mădălin Cristian Focșa din Câmpina pentru semnarea acestui document.

Pravoslavnică învățătură, București, 1794, nr. inv. 267, f. 1, grafie chirilică, cerneală neagră: „Duhovnice Iostine, cu plecată și căzută mână sărut direapta sfinții tale, părinte. Stoica Dascăl ot Breaza.”

Rânduiala sfințirii bisericii de Arhimandrit, de protopop sau de alt prezbiter ce are blagoslovenie și antimis sfânt de Arhiereu, București, 1809, nr. inv. 208, f. 1 de gardă^v, grafie chirilică, cerneală neagră: „S-au dat părintelui arhim. Iustin igumen mănăstirii Sinaia, 1809, Mai 28. Dionisie ecli<siarhul> Mit<ropoliei>¹⁸” (Fig. 4). Probabil multe biserici din partea de nord a județului Prahova au fost sfințite de starețul Iustin, în cei peste 20 de ani de stăreție.

Carte de rugăciuni, Iași, 1809, nr. inv. 304, f. 1 nenumerotată a introducerii - f. 4 nenumerotată a tipăriturii, în partea de jos, grafie chirilică, cerneală neagră: „Dată fratelui arhimandrit Kir Iustin igumenul Sinăii de mine Gherasim Arhimandritu(l) Rătescul, 1816.”

Celelalte unsprezece tipărituri sunt *Viețile Sfinților pe lunile Septembrie, Octombrie, Noiembrie, Decembrie, Februarie, Aprilie, Martie, Mai, Iunie, Iulie și August*, realizate la Mănăstirea Neamț între anii 1807-1815. Toate au însemnarea, în grafie chirilică, cerneală neagră, pe primele file: „Această carte ce să zice luna (...) au fost a Sfinției Sale părintelui Iustin arhimandritul Sinăii și la pristăvirea Sfinției Sale au lăsat Sinăii spre a Sfinției Sale pomenire. 1829 sept. 16” (în afară de *Viețile Sfinților pe luna Februarie*).

Viețile Sfinților pe luna Septembrie, nr. inv. 26, are și următoarea însemnare, la p. 41 a introducerii-f. 7 a cărții: „La leat 1817 am avut parte să cetescu eu pe această sfântă carte toate Viețile sfinților ce să află întrânsa (sic) și această sfântă carte mi-au (încredin)țată părintele arhimandrit Iustin din sfânta Mănăstire Sinaia. Popa Gheorghie din Pietroșița.”

Din *Viețile Sfinților pe luna Februarie*, nr. inv. 19, aflăm că de fapt ele au fost cumpărate cu banii mănăstirii: f. 3 - f. 6, grafie chirilică, cerneală neagră: „Aceste cărți s-au cumpărat în vremea părintelui Iustin cu cheltuiala mănăstirii, iar 3 dintr-însele le-au cumpărat Dorothei ce au fost metocariu la Slobozia; iară nouă s-au cumpărat de mănăstire.” Sunt 11 în bibliotecă, lipsește *luna Ianuarie*, iar probabil *Viețile Sfinților pe luna Februarie* provine dintre cele de la metocul Slobozia (astăzi Parohia Sf. Nicolae din Câmpina, jud. Prahova). Iar din *Viețile Sfinților pe luna Mai*, nr. inv. 23, aflăm cine le-a cumpărat: f. 3-4, grafie chirilică, cerneală neagră: „Aceste cărți cu Viețile Sfinților s-au cumpărat de Rafail (sc)himonah, cu cheltuiala Sfintei M(ănăstiri), în vremea egumenie(i) părintelui Iustin.”

Și călugării din obște au realizat manuscrise. De la Monahul Dometie au rămas trei exemplare în biblioteca mănăstirii, nr. 9, 11, 26 și unul la Biblioteca Academiei, nr. 4831¹⁹. Manuscrisul rom. nr. 9 din Biblioteca Mănăstirii Sinaia,

¹⁸ Este cunoscutul Dionisie Ecclesiarhul (1740-1820), călugăr, caligraf și cronicar din Țara Românească.

¹⁹ Protos. Mihail Harbuzaru, Dragoș Șesan, *Catalogul manuscriselor Mănăstirii Sinaia*, București, Basilica, 2017, p. 284. Regretatul Gabriel Ștrempel așază numele Mănăstirii Sinaia în rândul celor mai importante surse de manuscrise de literatură monahală pentru

Albina (pagina de titlu la Fig. 5), din 1820, precizează la f. 103^v că „s-au scris în Sf. M. Sinaia, fiind egumen și arhimandrit Părintele Iustin”²⁰.

Ieromonahul Dorotei povestește că la începutul secolului al XIX-lea a fost dat să învețe românește și grecește pe lângă un Sava Ieromonahul, care i-a fost principala sursă de informații privind istoria mănăstirii, alături de duhovnicul Sichastru schimnicul și monahul Bogoslov, toți trei cu peste 50 de ani de viață în Sinaia²¹.

Ms. rom. nr. 144 din Biblioteca Academiei Române (B.A.R.) a rămas de la starețul Iustin, f. 2^v-4^v: „Acest sfânt Theodor au fost al părintelui nostru Iustin, arhimandritul Sinai(ei), iar la moartea sfinții sale o au hărăzit Sinai(ei), spre a sfinții sale vecinică pomenire. 1829, septembrie 16”²². Sau, pe manuscrisul nr. 472 din B.A.R., f. 1: „Această sfântă și dumnezeiască carte, ce se numește *Mântuirea păcătoșilor*, dintre care cel dintâi sunt eu, nevrednicu(l), am avut-o în puțintică vreme, spre îndreptarea vremelnici(i) vieți, de la părintele Iustin, arhimandrit și egumen al sfintei Mănăstiri Sinaia, de supt muntele Buceciului... leat 1818, Martie 6 (...) popa David sin popa David ot Breaza, spre aducere aminte.”²³

Menționăm însemnarea lăsată pe o *Carte de rugăciuni*, Iași, 1809, de Arhimandritul Gherasim Rătescu. Acesta a fost episcop al Buzăului între 1819-1824. Este primul episcop provenit din obștea noastră. Mănăstirea Sinaia ajunsese să fie cunoscută pentru viața duhovnicească înaltă, motiv pentru care a fost ales un episcop dintre preoții de aici.

În 1961, Preotul Gabriel Cocora i-a dedicat un articol, din care aflăm că arhimandritul Gherasim a fost „chivernisitor” la Mitropolia din Târgoviște, că a fost călugărit de tânăr la Mitropolia Bucureștilor, de unde a plecat o vreme, mergând din loc în loc (poate a ajuns și pe la Mănăstirea Neamț, cea mai vestită a vremii²⁴), apoi s-a așezat la Mănăstirea Sinaia, unde, „ca un paisian din cei mai adevărați”, scria manuscrise și compunea stihuri. Este cunoscut chiar un manuscris transcris de el, *Adunarea din pateric, adică graiurile preacuvioșilor părinți*, cu însemnarea: „Această carte ce se chiamă pateric iaste a smerenii mele, care mai jos mă voi iscăli și o am scris în mănăstirea Sinaia din Sud Prah(o)va la leat 1819 iunie în opt, iar acum la leat 1820 fevr. în șapte o am dat de au legat-o, pentru pomenirea mea. Aceasta scriu, Gherasim episcopul Buzăului”²⁵.

Academie, alături de nume importante, ca Neamț, Bistrița și Cernica, în *Catalogul manuscriselor românești*, vol. IV, București, Editura Științifică, 1992, Postfață, p. 477.

²⁰ Protos. Mihail Harbuzaru, Dragoș Șesan, *op. cit.*, p. 45.

²¹ Arhim. Ghenadie Enăceanu, *op. cit.*, p. 2-3.

²² G. Ștrepel, *Catalogul manuscriselor românești...*, vol. I, p. 45.

²³ *Ibidem*, p. 119-120.

²⁴ Călugării din Țara Românească din acea vreme „socotiau ca o mare mulțămire sufletească să poată călători măcar odată în viața lor până la Neamț”, cf. Econ. D. Furtună, *Ucenicii starețului Paisie în mănăstirile Cernica și Căldărușani*, ed. II, București, Nemira, 2002, p. 55.

²⁵ Manuscris rămas de la P.S. Gherasim al Buzăului Mănăstirii Căldărușani, unde și-a trăit ultima parte a vieții. Fost Ms. rom. nr. 26, Biblioteca Institutului Teologic București, cf. Pr. Gabriel Cocora, *Gherasim Rătescu, episcop al Buzăului 29 iulie 1819-9 septembrie 1824*, în

Numele lui se află pe mai multe tipărituri vechi din biblioteca noastră. Am amintit deja *Cartea de rugăciuni*, Iași, 1809, nr. inv. 304, dăruită de el starețului Iustin Sinaitul. Acea carte mai are însemnarea, la f. 2^v a introducerii, în grafie chirilică, cerneală neagră: „Și aceasta iaste dintre cărțile mele, 1810 apr<ilie> 21, Gherasim Arhimandritul.” Este posibil să fi stat și la Mănăstirea Târgșor, de lângă Ploiești, căci semnează pe un *Minei pe Iulie*, Veneția, 1740, nr. inv. 1982, f. 160, grafie chirilică, cerneală neagră: „Acest minei iulie iaste a mănăstirii Târgșorului și am însemnat ca să să știe, Gherasim arhimandrit Rătescu, 1811, iulie 12.” Semnează și pe *Mineiu pe Septembrie* din aceeași serie, Veneția 1740, nr. inv. 1983, f. 1 de gardă, grafie chirilică, cerneală neagră: „Ferice dă cei ce priimesc sfintele Scripturi cu dragoste și le citesc cu evlavie, că aceste doresc de urmările cuvioase. Iar mineiu acesta iaste al sfintei mănăstiri Târgșorul, 1810, septembrie 3, az (eu) Gherasim arhimandrit Rătescu.” *Panihida* de la Iași, 1807, nr. inv. 381, are însemnarea, la f. 1-8^v, în grafie chirilică, cerneală neagră: „Această Panihidă o am dat Sfintei Mănăstiri Sinaia din Plaiul Prah(ovei), pentru pomenirea mea, Gherasim păcătosul Arhimandrit sin Matei (Rătes)cu, 1816, noemb(rie) 21.”

Manuscrisul rom. nr. 28 din Biblioteca Mănăstirii Sinaia, *Slujba târnosirii bisericii*, din 1735, are însemnarea, la f. 4, în grafie chirilică, cerneală rădăcinie deschisă: „Acest tipic iaște scris de răposatul arhieru Grigore Sidis și am însemnat pentru pomenire eu Gherasim, Episcopul Buzăului, la leat 1824, august 13.”²⁶ În manuscrisul rom. nr. 29 din aceeași bibliotecă se află pomelnicul de vii al „lui Proin Buzău, Gherasim”²⁷, adică al fostului episcop al Buzăului, căci a demisionat în 1824 și s-a retras la Mănăstirea Căldărușani, unde a trăit „în meditație și rugăciune isihastă” până la 19 ianuarie 1844²⁸. Mai semnează și pe două manuscrise de la Biblioteca Academiei Române: în 1815, iulie 1, la f. 89^v, pe ms. rom. nr. 489 B.A.R., un miscelaneu de literatură monahală luat de Eforia Spitalelor Civile de Mănăstirea Sinaia și dus la Academie în 1887²⁹, precum și pe ms. rom. nr. 1062 din B.A.R., fost Gaster I, realizat în 1727, un miscelaneu care cuprinde și „Învățăturile lui Neagoe Basarab către fiul său Theodosie”, important pentru istoria culturii române, căci este unul dintre puținele manuscrise care conțin această operă. F. 132^v, II, grafie chirilică, cerneală neagră: „Scris-am numărul foilor aceștii cărți, care sunt de toate 185, însă 134 sunt învățăturile lui Neagoe vodă, iar 51 de foi iaste Viița sfântului Nifon. Și o am făcut aceasta pentru pomenirea mea, Gherasim

revista „Glasul Bisericii”, București, Anul XX, nr. 3-4, martie-aprilie, 1961, p. 251-252, precum și D. Furtună, *op. cit.*, p. 107. Acum în Biblioteca Sf. Sinod, Ms. nr. 53/II 264, cf. Cătălina Velculescu, *Mic îndrumar de cercetare a manuscriselor din catalogul pr. Dumitru Fecioru*, Piscu, Școala Agatonia, 2020, p. 17.

²⁶ Protos. Mihail Harbuzaru, Dragoș Șesan, *op. cit.*, p. 100.

²⁷ *Ibidem*, p. 102.

²⁸ Pr. Prof. Costică Panaite, Pr. Conf. Dr. Ionel Ene, Prof. drd. Nicolae Moraru, *Arhiepiscopia Buzăului și Vrancei*, în volumul „Autocefalie și responsabilitate”, București, Basilica, 2010, p. 169. P.S. Gherasim era membru al Divanului, din care și-a dat demisia, după un conflict cu Domnitorul Grigorie IV Ghica, care dorea să impună biruri și mai apăsătoare decât fanarioții. Dar a plecat și din fruntea Eparhiei, cf. *Ibidem*.

²⁹ G. Ștrempele, *Catalogul manuscriselor românești...*, vol. I, p. 124.

arhimandrit, sin Matei Șerban, Râmnic, 1818, martie 9, în Mănăstirea Sinaia”. Arhimandritul era darnic cu cărțile: „Mi s-au dăruit această carte mie, cel mai jos iscălit, de părintele arhimandrit Gherasim. 1819 august 10, Mihalache Neculaus” (însemnare pe coperta II, pe același ms. rom. nr. 1062 B.A.R.)³⁰.

Un alt ucenic direct al sfântului Paisie Velicikovski, venit la Mănăstirea Sinaia probabil odată cu Iustin, este Ieromonahul Meletie, copist, de loc din Făgăraș, viețuitor la Mănăstirea Secu la sfârșitul secolului al XVIII-lea. Pe atunci Mănăstirea Secu era unită cu Mănăstirea Neamț, era aceeași obște paisiană. Aminteam de ms. rom. nr. 489 B.A.R., în care era semnat Arhimandritul Gherasim Rătescu, în 1815, dar în același miscelaneu de literatură monahală este și semnătura, pe f. 8: „Această cârtică este a mea. Meletie ieromonah”. Iar la f. 222: „Meletie ieromonah, 1805 (...), din ținutul Făgărașului”³¹.

Un alt manuscris de la B.A.R., Ms. rom. nr. 1371, dăruit lui Nicolae Iorga de episcopul Visarion al Argeșului, la 7 mai 1932, este realizat de Ieromonahul Meletie. Cuprinde o rugăciune, *Viața Sfântului Grigorie Sinaitul*, scrieri ascetice ale acestuia, Cap. 31, *Despre rugăciune*, al sf. Maxim, precum și *Despre tropologie, alegorie și analogie în Sfânta Scriptură*. Are următoarele însemnări: f. 65^v, „S-au prescris de pre izvodul carele au fost scos din limba elinească, de Meletie ieromonah”; f. 199^v: „1795 Ghenarie 24. Sfârșitul cărții sfântului Grigorie Sinaitul. Meletie ieromonah ot Secul”; f. 3-11: „Această carte am cumpărat-o de la un părinte (i)er(o)monah, anume Meletie, de la mănăstirea Sinaia și eu o las după moartea mia (sic) sfintei episcopii Argeșului, ca să fie de citanie părinților sfintei episcopii. Partenie arhimandritul”³².

Meletie este amintit în *Pravoslavnică învățătură*, tipărită la București în 1794, aflată în Biblioteca Mănăstirii Sinaia, nr. inv. 267, pe f. 1, grafie chirilică, cerneală neagră: „(...) Cu plecată și căzută mână sărut dreapta sfinții tale părinte Meletie (...), Stoica Dascăl ot Breaza”. Însemnarea amintește și de Iustin³³, deci este vorba chiar de perioada în care Meletie era la Sinaia, începutul secolului al XIX-lea.

Ioachim monah ot Sinaia semnează în anul 1802 la f. 264^v a manuscrisului grecesc nr. 1073 B.A.R., un miscelaneu cuprinzând și o gramatică grecească³⁴, folosită probabil în școala monahală de la Mănăstirea Sinaia. Această școală atrăgea chiar monahi de departe, după cum mărturisește o însemnare de pe o psaltichie aflată la B.A.R.: „Am scris aceste heruvice când mă aflam la învățătură la

³⁰ *Ibidem*, p. 213.

³¹ *Ibidem*, p. 124.

³² *Ibidem*, p. 308.

³³ *Pravoslavnică învățătură*, București, 1792, Biblioteca Sfintei Mănăstiri Sinaia, nr. 267, f. 1 de gardă.

³⁴ Mihai Caratașu, *Catalogul manuscriselor grecești din Biblioteca Academiei Române*, vol. III, București, Societatea Română de Studii Neoele, 2004, p. 22.

Monastirea Sinaia, în Județul Prahovii. Varlaam monah ot goriu Cozii, ot schitu(l) Stânișoara, judeșul Piteștiului. 1840, martie 17”³⁵.

Naum Râmnicăneanu, călugăr, cronicar și traducător din limba greacă, nume cunoscut în cultura națională, a stat și el o vreme în obștea stareșului Iustin, probabil fiind și profesor de limba greacă și de muzică psaltică (aceasta fiind ocupația sa de bază). Și-a scris *Hronograful* în „1810, martie 13, în sfințita mănăstire Sinaia din Prahova” (f. 19^v)³⁶.

Obștea de la Sinaia avea strânse legături cu celelalte mănăstiri paisiene din Țara Românească. Inochentie, monah „ot Sinaia”, copist al Ms. 7 Internatul Teologic București, trece în scris sfaturile marelui stareș de la Neamț³⁷.

Manuscrisele realizate la Sinaia erau copiate și la Căldărușani, de exemplu Arhimandritul Nicodim Greceanul, paisian, ucenic apropiat al P.S. Iosif al Argeșului (de la care obștea de la Sinaia a primit câteva tipărituri), copia *Albina*, poate chiar după manuscrisul Ieromonahului Silvestru ot Sinaia din 1737, cum făcea și Monahul Dometie de la Sinaia în 1820, precum și un „Grigorie Sinaitul”³⁸, care fusese tradus de Meletie de la Sinaia pe când era la Secu.

Între anii 1836-1841 și 1862-1863³⁹ viețuia la Sinaia unul dintre cei mai importanți psalți și compozitori români de psaltică, Protosinghelul Varlaam Bărăncescu. El a fost numit toată viața „Varlaam de la Sinaia”, cum încă îi spunea, în 1889, fostul său elev, George Ucenescu⁴⁰. După ce a murit i s-a spus „de la Ciolanu”⁴¹, după mănăstirea buzoiană unde și-a petrecut ultimii ani din viață și unde a fost îngropat⁴².

Un scris foarte frumos, de caligraf profesionist, avea ieroschimonahul Visarion de la Sinaia, de la care a rămas o *Rânduială a călugăriei și a schimniciei* din 1842⁴³.

Câteva manuscrise din Biblioteca Mănăstirii Sinaia au aparținut unor călugări nemțeni, după cum aflăm din însemnări. Ms. rom. nr. 22, realizat pe la începutul secolului al XIX-lea, *Cuvinte pusnicești*, de Sf. Isaac Sirul, f. 16^v, grafie

³⁵ Ms. rom-gr. nr. 1951 B.A.R., *Psaltichie greco-română*, cf. G. Ștrempel, *Catalogul manuscriselor românești...*, vol. II, p. 115.

³⁶ Ms. gr.-rom. nr. 1412 B.A.R., cf. G. Ștrempel, *Catalogul manuscriselor românești...*, vol. I, p. 320.

³⁷ D. Furtună, *op. cit.*, p. 55.

³⁸ *Ibidem*, p. 84.

³⁹ Ierom. Mihail Harbuzaru, *Manuscrisele psaltice de la Mănăstirea Sinaia*, București, Editura Cuvântul Vieții, 2012, p. 67-68.

⁴⁰ „Cântări am învățat de la Psaltul Bisericii Sf. Nicolae, ierodiaconul Varlaam Bărăncescu din Monastirea Sinaia”, cf. Vasile Oltean, *Configurația istorică și bisericească a Brașovului (sec. XIII-XX)*, Sibiu, Editura Andreiană, 2010, p. 457.

⁴¹ Ioan Popescu-Pasărea, *Liturghier*, ed. II, Curtea de Argeș, Editura Episcopiei Argeșului, 1991, p. 164-165.

⁴² Nicu Moldoveanu; Nicolae Necula; Vasile Stanciu; Sebastian Barbu-Bucur (coordinatori), *Dicționar de muzică bisericească românească*, București, Basilica, 2013, p. 69.

⁴³ Ms. rom. nr. 18, Biblioteca Mănăstirii Sinaia, 42 de file, Protos. Mihail Harbuzaru, Dragoș Șesan, *op. cit.*, p. 75.

chirilică: „Acest Isaac Sirul iaste al smeritului (...) Chiriac Ieromonahul D(u)ho(vnic)u(l) ot Neamț.”⁴⁴ Ms. rom. nr. 27, 1803, *Catehisis cum să cade să catehisească d(u)hovnicul pre jidovul cel ce voiaște a priimi sf(ă)nta credință cea pravoslavnică prin sf(ă)ntul botez*, f. 29^v: „Eu scriitorul cărțicealei acesteia la Anul Mântuirii 1803, mai 23, cel mai mic în Sfântul Sobor al Mănăstirii Neamțului, Neofit.”⁴⁵ Ms. rom. nr. 30, din 1855, cuprinde o cuvântare a starețului Neonil de la Neamț și Secu (1798-1853), precum și semnătura sa, la f. 31. Se amintește și de starețul Paisie și de traduceri sale⁴⁶. Manuscrisele psaltice 41, 42, 43 și 44 sunt realizate de un copist de la Mănăstirea Neamț, Ierom. Haralambie⁴⁷, la jumătatea secolului al XIX-lea. Ele cuprind și compoziții ale marilor psalți nemțeni Iosif Schimonahul, Visarion și Silvestru Ieromonahii⁴⁸.

Printre vechile tipărituri din Biblioteca Mănăstirii Sinaia sunt și cele realizate la Mănăstirea Neamț, unele în mai multe exemplare: *Viețile Sfinților* pe toate lunile, în afară de Ianuarie, 1807-1815; *Kiriakodromion*, 1811; *Kecragarion*, 1814, nr. inv. 410, cu însemnarea chirilică, la f. 1-7: „Această carte iaste a paisăștei obștimi (...)”. *Scara*, 1814; *Rânduiala Călugăriei și a schimniciei*; 1815; *Ἐπιτομή τῶν θείων δογμαίων*, adecă *Arătare sau adunare, pre scurt, a dumnezeieștilor dogme ale credinții*, 1816; *Ohtoih de canoane pentru Pavecerniță*, 1816; *Apologhia*, 1816, nr. inv. 204, cu însemnarea din același an, pe verso primei f. de gardă: „Această carti ci să numești Apologhii am cumpărat-o di la Sfânta mănăstire Ne<a>mțului, în vremea când era stariți părintili Dometian și prețu esti o rubie (...)”. *Tâlcuire pre scurt tălmăcită din cea pre larg, elinească, a lui Nichifor Calist Xandopolul la antifoanele celor opt glasuri*, 1817, nr. inv. 405, cu însemnarea, pe f. de gardă^v, „S-au dăruit Sfintei Monastiri Sinaei pentru folosul cetirii părinților. Iosif episcopul Argeșului, 1818 feb(ruarie) 21.” *Noul Testament*, 1818; *Cuvintele și învățăturile prea cuviosului părintelui nostru Isaac Sirul*, 1819, apoi vol. III, din 1823. *Carte sfătuitoare pentru păzirea celor cincî simțiri*, 1826; *Războiul nevăzut*, de sf. Nicodim Aghioritul, 1826.

Nu putea lipsi viața marelui îndrumător de la Neamț: *Adunare a cuvintelor celor pentru ascultare, de la mulți sfinți și dumnezeiești părinți, spre folosul celor ce întru dânsa vor să se grijască de mântuirea lor și Viața cuviosului părintelui nostru starețului Paisie, împreună cu oarecare din trimiterile sf<inției> sale*, M-rea Neamț, 1817, în două exemplare, nr. inv. 231 și 406 în Biblioteca Mănăstirii Sinaia (Fig. 6).

⁴⁴ *Ibidem*, p. 78-86. Starețul Paisie de la Neamț a tradus această carte din greacă în slavonă, cf. Ciprian Voicilă, *Sfântul Paisie de la Neamț, viața, minunile, sfaturile duhovnicești*, f. 1., Meteor Publishing, 2016, p. 115.

⁴⁵ Este chiar Monahul Neofit Kavsokalivitul, fost rabin din Grecia, creștinat la 38 de ani, care a publicat *Înfruntarea jidovilor* la Iași, în 1803, cf. Protos. Mihail Harbuzaru, Dragoș Șesan, *op. cit.*, p. 98-99.

⁴⁶ *Ibidem*, p. 104-105.

⁴⁷ Deși în titlul manuscriselor 41, 42, 43 și 44 George Ucenescu se semnează, partiturile nu au scrisul lui ci cel al Ieromonahului Haralambie, identificat de Monahul Filotheu Bălan de la Mănăstirea Petru Vodă, cunoscător al manuscriselor nemțene.

⁴⁸ Protos. Mihail Harbuzaru, Dragoș Șesan, *op. cit.*, p. 156-167.

Influența binefăcătoare a renașterii paisiene s-a simțit deci din plin și la Mănăstirea Sinaia. Mare parte dintre ardelenii care viețuiau în mănăstirile valahe Cernica și Căldărușani trecea Carpații pe Valea Teleajenului, pe la Mănăstirea Cheia - o însemnare pe *Cuvintele fericitului părintelui nostru Dorotei*, vorbește despre „(...) când au fost părintele Gheorghe Arhimandritul Cernicanul la schit(ul) Cheia Teleajenului la anul 1800, septembrie 10 (...)”⁴⁹. Dar mulți ajungeau și la poalele munților Bucegi, mai ales după ce s-a construit drumul din piatră peste Carpați, pe Valea Prahovei, în 1846⁵⁰.

Mănăstirea Cernica avea moșii în apropiere de Sinaia, iar Sf. Calinic s-a implicat în refacerea bisericii „Sf. Treime” din Câmpina. Așezarea geografică a ferit parțial Sinaia de problemele create de războaiele care au devastat Țările Române în secolele XVIII și XIX, astfel că mulți monahi se refugiau aici. Și nu doar monahi, Mănăstirea Sinaia era adăpost pentru mulți dintre cei care căutau scăpare spre Brașov – de la ctitorul Mihai Cantacuzino până la bejenia bucureștenilor din 1821.

Ucenicii paisienilor de la Sinaia au prosperat și obștea s-a mărit, astfel că așa a apărut incinta nouă, cu chilii (1840 și 1846) și biserica „Sf. Treime” (1843-1846). În 1860 erau 81 de viețuitori (61 de călugări și frați și 20 de argați)⁵¹. Și nu au prosperat doar pentru ei. Din moșiile mănăstirii cea mai mare parte a fondurilor mergea încă de la fondare către spitalele din București, Colțea, apoi și Pantelimon și Filantropia⁵², cu 1200 de paturi, și erau îngrijite alte 11 mănăstiri și schituri, prin Eforia Spitalelor Civile⁵³.

După ce familia regală a început să locuiască în incinta nouă (1871-1883), supraveghind lucrările de la Castelul Peleş și după ce Eforia, pe 15 iunie 1874⁵⁴, a interzis mănăstirii să mai primească vreun călugăr, ca să aibă loc familia regală împreună cu însoțitorii săi unde să locuiască, numărul monahilor a scăzut la 20 și s-a menținut așa și după mutarea familiei regale la Castel, căci Sinaia devenise între timp oraș turistic, iar mănăstirea era prea puțin atrăgătoare pentru călugări, iubitori

⁴⁹ *Cuvintele fericitului părintelui nostru Dorotei*, Râmnic, 1784, nr. inv. 102 în Biblioteca Mănăstirii Sinaia, f. 47^v.

⁵⁰ A. G. Găleşescu, *op. cit.*, p. 102.

⁵¹ Arhivele Naționale Istorice Centrale București, fond M.C.I.P (Ministerul Cultelor și Instrucțiunii Publice), dosarul cu nr. 538/1860, f. 115 și urm., cercetate de Dl. Col (r.) Prof. Ion Dedu, în articolul *Mănăstirea Sinaia la anul 1860 – un centru spiritual pan-românesc*, în manuscris.

⁵² În 1832 au fost unite Epitropiile Spitalelor Colțea, Pantelimon și Filantropia sub denumirea de Eforia Spitalelor Pământene, desființată în 1847 și reînființată în 1864 sub numele de Eforia Spitalelor Civile. Desființată în 1948 de comuniști, cf. Ierom. Nectarie Măgureanu, *Mănăstirea Sinaia*, București, Athena, 2000, p. 50.

⁵³ A. G. Găleşescu, *op. cit.*, p. 4. În 1893 Eforia scotea 202,227 de lei din arende de pe moșiile Mănăstirii Sinaia și acorda acesteia 12 %, 25.000 de lei, cf. *Tablou de numele moșielor și al munților care au fost ai Monastirei Sinaia, numele donatorului, localitatea unde se află, întinderea lor și prețul ultimei arendări*, Pachetul XXXIV-109/1893-349, f. 328^v, Arhiva Mănăstirii Sinaia.

⁵⁴ Arhiva Mănăstirii Sinaia, Pachetul IX-44/1874-1877-21, f. 20.

de liniște. Astăzi sunt 7 monahi și pentru mulți turiști străini este prima mănăstire ortodoxă cu care intră în contact.

Bibliografie

Izvoare principale:

Arhiva Mănăstirii Sinaia:

Pachetele: IX-44/1874-1877; XXIV-91/1887; XXXIV-109/1893.

Tipărituri din Biblioteca Mănăstirii Sinaia:

Cuvintele fericitului părintelui nostru Dorotei, Râmnic, 1784, nr. inv. 101. *Catavasier*, Râmnic, 1784, nr. 415. *Pravoslavnică învățătură*, Iași, 1794, nr. 267. *Viețile Sfinților pe luna Septembrie*, Mănăstirea Neamț, 1807, nr. 26. *Rânduiala sfințirii bisericii*, București, 1809, nr. 208. *Carte de rugăciuni*, Iași, 1809, nr. 304. *Viețile Sfinților pe luna Octombrie*, Mănăstirea Neamț, 1809, nr. 27. *Viețile Sfinților pe luna Noiembrie*, Mănăstirea Neamț, 1811, nr. 28. *Viețile Sfinților pe luna Decembrie*, Mănăstirea Neamț, 1811, nr. 29. *Kiriakodromion*, 1811, nr. 13. *Viețile Sfinților pe luna Februarie*, Mănăstirea Neamț, 1812, nr. 19. *Viețile Sfinților pe luna Aprilie*, Mănăstirea Neamț, 1813, nr. 21. *Viețile Sfinților pe luna Martie*, Mănăstirea Neamț, 1813, nr. 20. *Viețile Sfinților pe luna Mai*, Mănăstirea Neamț, 1813, nr. 22. *Viețile Sfinților pe luna Iunie*, Mănăstirea Neamț, 1813, nr. 23. *Viețile Sfinților pe luna Iulie*, Mănăstirea Neamț, 1814, nr. 24. *Kecragarion*, 1814, nr. 410. *Viețile Sfinților pe luna August*, Mănăstirea Neamț, 1815, nr. 25. *Rânduiala Călugăriei și a schimniciei*, 1815, nr. 222. *Ἐπιτομή τῶν θείων δογμάτων*, adecă *Arătare sau adunare, pre scurt, a dumnezeieștilor dogme ale credinții*, 1816, nr. 8, 9, 10, 11, 15. *Ohtoih de canoane pentru Pavecerniță*, 1816, nr. 126. *Apologia*, 1816, nr. 204, 203, 221. *Tâlcuire pre scurt tălmăcită din cea pre larg, elinească, a lui Nichifor Calist Xandopolul la antifoanele celor opt glasuri*, 1817, nr. 405. *Adunare a cuvintelor celor pentru ascultare, de la mulți sfinți și dumnezeiești părinți, spre folosul celor ce întru dânsa vor să se grijască de mântuirea lor și Viața cuviosului părintelui nostru starețului Paisie, împreună cu oarecare din trimerile sf<inției> sale, M-rea Neamț*, 1817, nr. 231 și 406. *Noul Testament*, 1818, nr. 288. *Cuvintele și învățăturile prea cuviosului părintelui nostru Isaac Sirul*, 1819, nr. 51 și vol. III, 1823, nr. 69. *Carte sfătuitoare pentru păzirea celor cinci simțiri*, 1826, nr. 50. *Războiul nevăzut*, de sf. Nicodim Aghioritul, 1826, nr. 194.

Caratașu, Mihai, *Catalogul manuscriselor grecești din Biblioteca Academiei Române*, vol. III, București, Societatea Română de Studii Neoeleene, 2004.

Dedu, Col (r.) Prof., Ion, *Mănăstirea Sinaia la anul 1860 – un centru spiritual pan-românesc*, în manuscris, f. I, f. an.

Doc. 50, 1830, Colecția Mănăstirii Sinaia, Direcția Județeană Prahova a Arhivelor Naționale.

Harbuzaru, Ierom., Mihail, *Manuscrisele psaltice de la Mănăstirea Sinaia*, București, Cuvântul Vieții, 2012.

Harbuzaru, Protos. Mihail, Șesan, Dragoș, *Catalogul manuscriselor Mănăstirii Sinaia*, București, Basilica, 2017.

Județul Prahova în Catagrafia Eparhiei Ungrovlahiei de la 1810, studiu introductiv și transcriere de Pavel Enache, Ploiești, Editura Ploiești-Mileniul III, 2020.

Moldoveanu Nicu; Necula Nicolae; Stanciu Vasile; Barbu-Bucur Sebastian (coordinatori), *Dicționar de muzică bisericească românească*, București, Basilica, 2013.

Pachetul CCCLXXVI, Doc. Ist. 54, 1814, Biblioteca Academiei Române, București.

Popescu-Pasărea, Ioan, *Liturghier*, ed. II, Curtea de Argeș, Editura Episcopiei Argeșului, 1991.

Ștrempele, Gabriel, *Catalogul manuscriselor românești B.A.R.*, vol. I, București, Editura Științifică și Enciclopedică, 1978.

Idem, Catalogul manuscriselor românești B.A.R., vol. II, București, Editura Științifică și Enciclopedică, București, 1983.

Idem, Catalogul manuscriselor românești B.A.R., vol. III, București, Editura Științifică și Enciclopedică, 1987.

Idem. Catalogul manuscriselor românești B.A.R., vol. IV, București, Editura Științifică, 1992.

Izvoare secundare:

Cocora, Pr., Gabriel, *Gherasim Rătescu, episcop al Buzăului 29 iulie 1819 - 9 septembrie 1824*, în revista „Glasul Bisericii”, București, Anul XX, nr. 3-4, martie-aprilie, 1961.

Dorotei, Ierom., *Tradiție de știință*, în „Sinaia, 15 August 1695-1895”, de A. G. Găleşescu, București, Tipografia C. A. Lăzăreanu, 1885.

Enăceanu, Arhim., Ghenadie, *Sinaia, Istoria Santei Monastiri, lucrată după documente vechi și noi și adausă cu tradițiunile locale*, București, Tipografia Ștefan Mihăilescu, 1881.

Furtună, Econ., D(umitru), *Ucenicii stareșului Paisie în mănăstirile Cernica și Căldărușani*, ed. II, București, Nemira, 2002.

Ică jr, Diac., Ioan I., *Spiritualitatea cernicană – paisianism românesc*, în „Sfinții stareși Gheorghe și Calinic de la Cernica. Viețile, povățuirile, testamentele”, Sibiu, Deisis, 2018.

Măgureanu, Ierom., Nectarie, *Mănăstirea Sinaia*, București, Athena, 2000.

Oltean, Vasile, *Configurația istorică și bisericească a Brașovului (sec. XIII-XX)*, Sibiu, Editura Andreiană, 2010.

Panaite, Pr. Prof., Costică, Ene, Pr. Conf. Dr., Ionel, Moraru, Prof. drd., Nicolae, *Arhiepiscopia Buzăului și Vrancei*, în volumul „Autocefalie și responsabilitate”, București, Basilica, 2010.

Șinca, Florin, *Mănăstirea Brebu, tradiție și continuitate*, București, Editura Cuvântul Vieții, a Mitropoliei Munteniei și Dobrogei, 2015.

Velculescu, Cătălina, *Mic îndrumar de cercetare a manuscriselor din catalogul pr. Dumitru Fecioru*, Piscu, Școala Agatonia, 2020.

Voicilă, Ciprian, *Sfântul Paisie de la Neamț, viața, minunile, sfaturile duhovnicești*, f. 1., Meteor Publishing, 2016.

Fig. 1. Sf. Paisie de la Neamț, în Adunare a cuvintelor celor pentru ascultare și Viața starețului Paisie de la Neamț, M-rea Neamțu, 1817, p. 296.

Fig. 2. Portretul starețului Arhim. Iustin, Biblioteca Mănăstirii Sinaia.

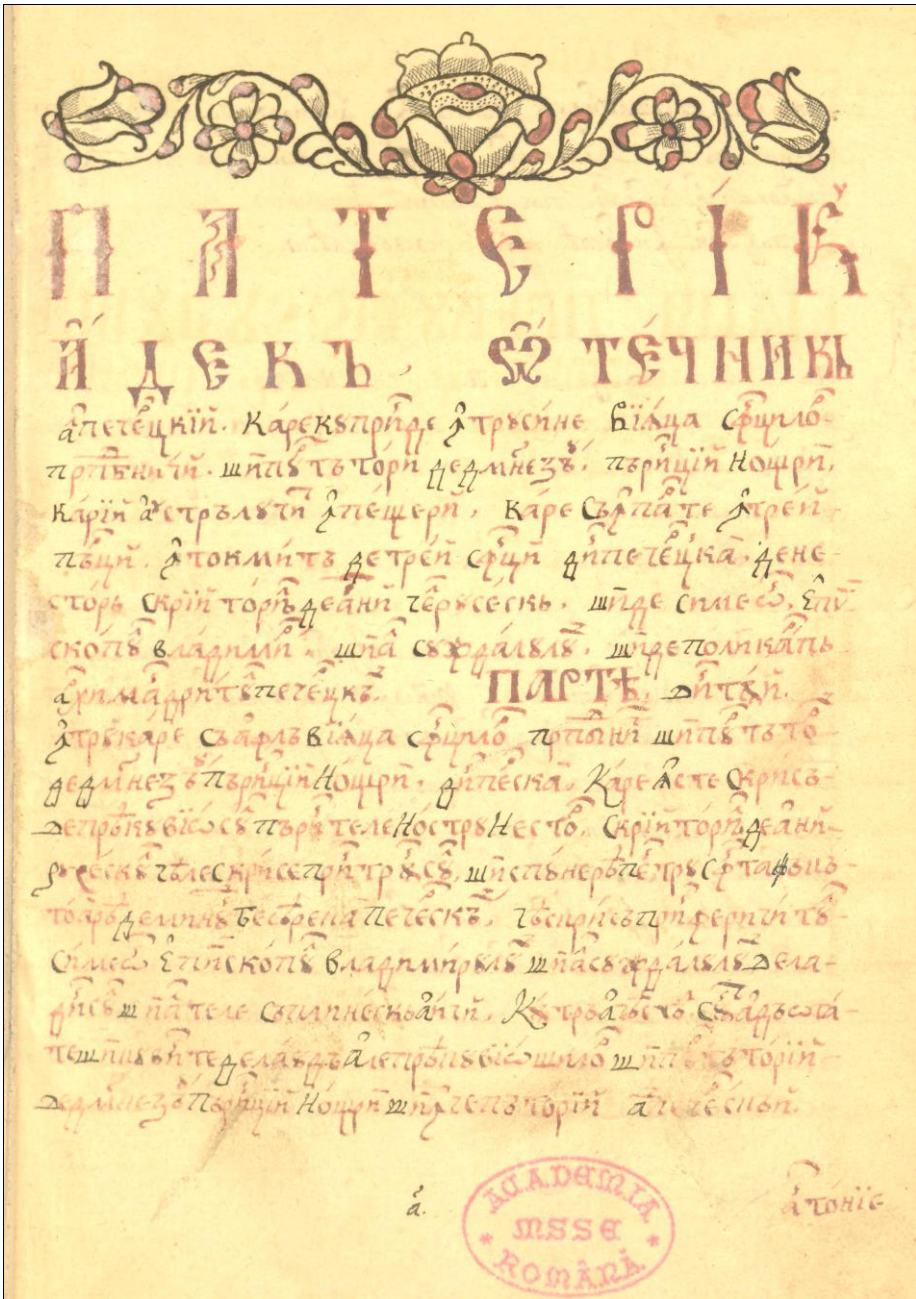

Fig. 3. Prima filă a Patericului Lavrei Pecerska, copist Ierom. Silvestru de la Mănăstirea Sinaia, începutul secolului al XVIII-lea (Ms. rom. nr. 568 B.A.R.).

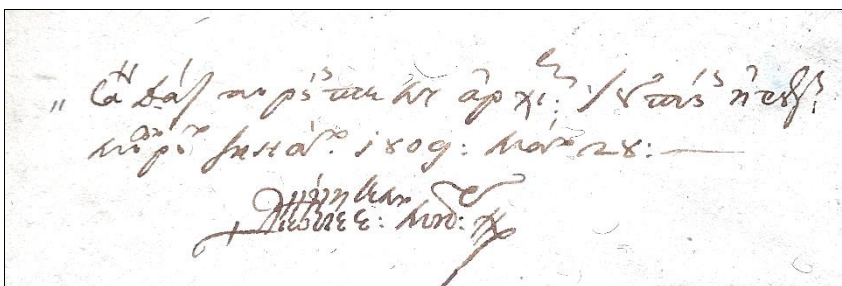

Fig. 4. Fila 1 de gardă^v, Sfințirea bisericii, București, 1809, nr. inv. 208:
 „S-au dat părintelui arhim. Iustin igumen mănăstirii Sinaia, 1809, Mai 28.
 Dionisie ecli<siarhul> Mit<ropoliei>”.

Fig. 5. Prima filă a Albinei, copist Monahul Dometie de la Sinaia, Ms. rom. nr. 9 din
 Biblioteca Mănăstirii Sinaia, 1820.

O INCURSIUNE ÎN ISTORIA SOCIALISMULUI DIN ROMÂNIA

Cristian SANDACHE

Una dintre cele mai complete caracterizări ale socialismului românesc îi aparține lui Ștefan Zeletin: „*El e o nuanță deosebită a criticii generale care e îndreptată împotriva societății capitaliste române de către intelectualii noștri crescuți în atmosfera și mentalitatea rurală. Critica pe care o face socialismul român nu prezintă în fapt nimic nou: atâta doar că e îmbrăcată în frazelogia marxistă. (...) Existența unei burghezii române pare socialiștilor noștri o simplă anomalie*”¹.

Partidul Social Democrat al Muncitorilor din România (înființat în 1893) era influențat programatic de ideile social-democrației germane. Se explica, astfel, modernitatea unora dintre propunerile conținute în programul socialiștilor români: votul universal, descentralizarea administrativă, separația dintre biserică și stat, drepturi egale pentru femei, etc. Pe de altă parte, convingerea potrivit căreia România ar fi fost o țară înapoiată, în care nu s-ar fi întrunit condițiile obiective pentru victoria ideologiei socialiste, a determinat prudența extremă și absența unui impact real în plan electoral al acestei formațiuni politice².

Constantin Dobrogeanu-Gherea a fost cel care a furnizat un set articulat de idei mișcării socialiste din România- aflată încă într-un stadiu embrionar. Exponent al versiunii pozitiviste a marxismului (asemănător cu ideile susținute de către Karl Kautsky și de social-democrația germană), Gherea se va opune ulterior, radicalismului de tip bolșevic și logicii sale insurecțional-teroriste. Conform datelor sale temperamentale, Gherea respingea orice scenariu violent, fiind adeptul unei tranziții evoluționiste către cristalizarea unui stat socialist³.

Deși alogen, Gherea s-a identificat într-o măsură însemnată cu interesele statului român (se numise inițial Solomon Katz, fiind originar din Rusia), astfel încât, nu e nicio exagerare, când se afirmă că patriotismul pe care acesta îl invoca, era unul categoric sincer. În multe dintre intervențiile sale publice, Constantin Dobrogeanu-Gherea amintea despre necesitatea reunirii întregului element etnic românesc într-un stat unic, considerând că atâta timp cât o parte a românilor vor trăi în alte state, dezvoltarea economică reală a Vechiului Regat, n-ar fi fost altceva decât o utopie.

¹ Ștefan Zeletin, *Neoliberalismul*, Ed. Scripta, București, 1992, pp. 215-219. A se vedea și: Constantin Titel-Petrescu, *Socialismul în România. 1835-6 septembrie 1940*, f.a., p. 39; Nicolae Jurca, *Social-democrația în România*, București, 1994, pp. 9-54.

² *Xxx Politics and political parties in Roumania*, London, 1936, p. 258.

³ Șerban Voinea, *Marxismul oligarhic*, București, 1926, pp. 13-15; Constantin Dobrogeanu Gherea, *Neoibogia*, București, 1922, p. 20.

Discipolii lui Gherea au ținut cont întotdeauna de preceptele maestrului lor, astfel încât, organicitatea socialismului românesc interbelic a reprezentat o realitate.

Reorganizat în anul 1910, Partidul Socialist a fost activ implicat în iridenta românească. Presa vremii, reflectând etapele premergătoare actului dela 1 decembrie 1918, insera afirmații privind identificarea doctrinei socialiste cu conceptul de stat național unitar român. De pildă, într-o întrunire a muncitorilor români dela Csepel/Budapesta (13 octombrie 1918), liderul socialist Tiron Albani milita pentru dreptul etnicilor români din Austro-Ungaria, de a dispune în mod liber și egal, cu al celorlalte naționalități din cuprinsul Dublei Monarhii, de propriul lor destin⁴.

Socialiștii români din Transilvania aveau ca publicație oficială ziarul „Adevărul”, în paginile căruia se contura ideea dreptului întregului element românesc din Ungaria, Transilvania și Banat, de a opta (prin consultarea prilejuită de un referendum), pentru statul căruia urma să-i aparțină. Discursul socialist nu făcea nicio diferențiere între ideea libertății naționale și aceea a libertății sociale, cele două condiționându-se reciproc.

Exista o anumită tradiție socialistă în toate provinciile românești aflate sub diferite stăpâniri. Socialiștii români din Regatul Ungariei se implicaseră activ în lupta națională a etnicilor români transilvăneni, colaborând frecvent cu conducerea Partidului Național Român, aceste activități făcându-i să sufere măsuri punitive din partea autorităților austro-ungare. Ion Flueraș sau Ilie Moscovici au apărut cu energie teza socialiștilor români, care afirmau că doctrina marxistă, nu numai că n-ar fi fost incompatibilă cu ideea națională românească, dar ar fi reprezentat (alături de conceptele fundamentale ale socialismului), una dintre principalele surse de inspirație pentru programele altor partide din epocă, exemplul cel mai frecvent invocat, fiind acela al Partidului Național Liberal.

Socialiștii erau convinși că doctrina pe care o reprezentau ar fi avut o valoare paradigmatică esențială, fără de care, realitatea românească n-ar fi putut fi înțeleasă cu adevărat, în variile sale manifestări sociale⁵.

Cu ocazia adunării naționale de la Alba-Iulia (1 decembrie 1918), socialiștii au fost reprezentați de către Ion Mihuț, Ion Flueraș, Tiron Albani, Iosif Jumanca, Nora Lemeny-Rozvani, Emil Isac, Iosif Ciser, Basil Surdu, Iosif Răceanu, Victor Brătfăleanu, Petre Bernea, George Urzică, Zaharia Pop, Victor Tăfleu, Valeriu Roman, Toma Botarlă, etc. Mai erau prezenți și delegați ai secțiilor române ale Partidului Socialist din Arad, Brașov, Făgăraș, Hunedoara, Lupeni, Deva, Lugoj, Orăștie, Brad, Cluj, Turda, Timișoara, Reșița, Bocșa, Anina, etc⁶.

O importantă evidentă pentru procesul de unificare a mișcării socialiste la nivelul României Mari a avut-o conferința derulată în perioada 23-26 mai 1919 la București.

⁴ „Adevărul”, din 13 octombrie 1918.

⁵ I. Flueraș, *Discurs la Mesaj rostit la Cameră în ziua de 18 ianuarie 1929*, București, 1929, p.13; „Lumea Nouă”, din 3 mai 1925; “Adevărul”, din 2 decembrie 1918; Ilie Moscovici, *În plin progres*, în „Mișcarea Socială”, an I, nr.1, octombrie, 1929, pp. 3-5.

⁶ “Socialismul”, din 1 decembrie 1928.

Dacă în chestiuni referitoare la programe și tactică s-au confruntat mai multe puncte de vedere, în problema desăvârșirii unității statului român, a necesității centralizării mișcării muncitorești și a reformelor care se impuneau, a existat un unanim acord.

Partidul Socialist crea impresia unei formațiuni politice solide și de perspectivă, aspect care-l determinase pe Mihail Sadoveanu să observe că „*Partidul Socialist joacă astăzi un rol mult mai însemnat decât îl juca în trecut. Pretutindeni, influența lui este simțită și câtă vreme Partidul Socialist va fi bine condus, influența lui nu se va putea nici împiedica, nici tăgădui*”⁷.

Aceeași părere referitoare la Partidul Socialist o împărtășea și Gheorghe Mârzescu, el considerând că (după 1918), formațiunea avea șanse reale de a se impune în viața politică din România. Simpatiile socialiste erau vizibile și în rândul unor intelectuali români, unii dintre ei având o cultură generală diversă și bine asimilată. Îi amintim în acest sens pe Constantin I. Parhon, Paul Bujor, Gala Galaction (Grigore Pișculescu), Constantin Mille, Nicolae Lupu, Constantin Stere, N.D.Cocea, Emil Isac, M. Gh. Bujor, Mihai Macavei, Barbu Lăzăreanu, Octav Băncilă, L.Ghelerter,etc⁸.

Ioan Nădejde, Constantin Mille sau I. Radovici avuseseră contribuții importante în ceea ce privește cristalizarea ziaristicii moderne din România, fiind și autorii unor texte cu caracter sociologic, ce demonstraseră capacități analitice incontestabile⁹.

În 1920, numărul socialiștilor din România era de aproximativ 150.000, însă prin intermediul sindicatelor, aceștia controlau, efectiv, 250.000 de oameni¹⁰.

La alegerile parlamentare din noiembrie 1919, socialiștii au obținut 273.303 voturi, trimițându-i în Adunarea Deputaților pe Alexandru Dobrogeanu-Gherea, Gheorghe Cristescu, Ilie Moscovici, Alexandru Dunăreanu, Toma Dragu, Alexandru Oprescu și Gheorghe Panaitescu.

În ciuda atitudinii lor loiale față de statul român, socialiștii erau percepți de marea majoritate a opiniei publice din România cu rezerve, explicația constând în faptul că erau identificați în mod simplist, cu adepții ideologiei comuniste.

O explicație consta poate, în faptul că, unele nuclee comuniste existau totuși, în interiorul Partidului Socialist și deși nu însumau mulți adepți, reușeau să compenseze acest deficit, printr-o organizare extrem de strictă, care proba o disciplină riguroasă, de inspirație aproape militară. În primăvara anului 1919 s-a evitat în ultimul moment scindarea mișcării socialiste din România, grupurile comuniste făcând presiuni intense asupra liderilor socialiști, cu scopul de a subordona integral Partidul Socialist, intereselor Internaționalei a-III-a comuniste¹¹.

⁷ Idem, din 12 iulie 1919.

⁸ *Ibidem*.

⁹ I. Flueraș, *op.cit.*, p. 32.

¹⁰ *Xxx Politics and political parties...*p. 252.

¹¹ Constantin Kirișescu, *Istoria războiului pentru întregirea României*, vol II, București, 1989, p.202; Arhivele Naționale Istorice Centrale (în continuare: ANIC), Fond Direcția Poliției și Siguranței Generale, dosar nr.2/1917, f.58; Idem, ff.96-97; „Lupta”, din 16

În cele din urmă, scindarea nu mai putut fi evitată, iar evenimentul s-a concretizat în cadrul congresului Partidului Socialist din 8 mai 1921. Gruparea fidelă Moscovei s-a dovedit majoritară, determinând transformarea formațiunii socialiste în partid comunist¹².

O delegație a socialiștilor din România participase la Moscova, la o întrevedere cu Vladimir Ilici Lenin, prilej cu care, liderul comuniștilor ruși le sugerase românilor să-și subordoneze formațiunea Moscovei, prin adoptarea de către Stânga marxistă din România a așa-numitei “căi revoluționare” de acțiune, în fond, o formulă insurecțională, teroristă, care nu avea nimic în comun cu modelul politic democratic. Internaționala a-III-a comunistă se dorea o nouă Mecca a comunismului internațional, centrul acesteia fiind la Moscova, iar filialele comuniste din fiecare țară, s-ar fi subordonat intereselor Rusiei bolșevice. Singurul lider socialist român care a probat verticalitate în urma discuțiilor cu Lenin a fost Ion Flueraș, el respingând în mod categoric scenariul subordonării activității Partidului Socialist, liniei comuniste moscovite¹³.

Șerban Voinea (important gânditor socialist român), observa, la rându-i: „Nu mai era vorba (...) de-o vagă adorare a tot ce venea din Rusia, ci de o dictatură, pe cât de vătămătoare în esența ei, pe atât de irealizabilă aiurea decât în Rusia țaristă. (...) Conlucrarea între comuniști și social-democrați devenea cu neputință prin însăși bazele pe care trebuia clădit comunismul”¹⁴.

I. Horodniceanu considera că partizanii Internaționalei a-III-a mizau în primul rând pe lipsa de informație și naivitatea maselor, căci numai astfel s-ar fi putut explica maniera în care-și orchestrau propaganda, schematismul acesteia, asociindu-se cu un continuu șir de minciuni, într-un dispreț total față de orice logică elementară, făcându-se apel la afecte prin cultivarea cu precădere a fricii și a neîncrederii colective. Ideea afilierii Partidului Socialist Român la mașinăria propagandistică a Moscovei, n-ar fi echivalat decât cu dispariția acestei formațiuni politice ca entitate ideologică de sine stătătoare¹⁵.

Argumentându-și opoziția față de grupul comunist (devenit ca urmare a persuasiunii și tenacității- dominant), socialiștii precizau:

„Comuniștii susțin că societatea e coaptă pentru revoluție. (...) Social-democrația consideră că datoria ei e să organizeze și să ridice nivelul cultural-moral al proletariatului, ca să-l pregătească și să-l facă apt pentru misiunea istorică pe care o are de îndeplinit. Comuniștii doresc să strângă în jurul lor câțiva „ofițeri”, o „minoritate conștientă” a proletariatului, cu ajutorul căruia să dea lovitură, iar restul proletariatului, cu cât va fi mai înapoiat și mai mizer, va fi un instrument cu atât mai ușor de mănuit”¹⁶.

noiembrie 1917; Nicolae Iorga, *Memorii. Însemnări zilnice (mai 1917-martie 1920)*, vol. I, f.a, pp. 188-189.

¹² „Vremea Nouă”, din 22 mai 1921.

¹³ Idem, din 16 februarie 1921.

¹⁴ Idem, din 20 februarie 1921.

¹⁵ Idem, din 27 februarie 1921.

¹⁶ Idem, din 3 iulie 1921.

Iosif Ciser observa la rândul său: „Prăbușirea economică capitalistă, prevăzută de comuniști, nu se prea vede. (...) Revoluția mondială pentru care s-au cheltuit până acum miliarde din tezaurul rusesc tot nu izbucnește. (...) Revoluțiile nu pot fi provocate după plac”¹⁷.

George Grigorovici era convins că o barieră în calea ascensiunii comunismului o reprezenta împrăștierea țărănimii, corelată cu ridicarea standardului de viață al muncitorimii. Grigorovici analiza și realitățile din Rusia Sovietică, criticând tendința comuniștilor de a-și subordona sindicatele și de a le transforma în adevărate curele de transmisie ale propagandei Extremei-Stângi¹⁸.

Pe 3 iulie 1921, socialiștii ostili Internaționalei a-III-a comuniste au înființat Federația Partidelor Socialiste din România. Aceasta a editat și o publicație proprie, intitulată “Vremea Nouă”¹⁹. Socialismul din România intra, efectiv, într-o nouă etapă a evoluției sale ideologice. Sub aspectul discursului, componenta anticomunistă va cunoaște o pondere tot mai importantă, cu exemplificări numeroase din spațiul rus, acolo unde se considera că muncitorimea era prizoniera unui scenariu demonic. O analiză minuțioasă a raporturilor dintre mișcarea socialistă din România și proiectul ideologic comunist era realizată de către Ilie Moscovici, cunoscut pentru rigoarea sa. În viziunea lui Moscovici, cele două curente ideologice erau ireconciliabile. Comunismul n-ar fi fost altceva decât o formulă prin care se cultiva în mod deliberat ura între toate categoriile sociale, beneficiara fiind o grupare minoritară ostilă oricărui model democratic. Ideologia comunistă se baza pe un eșafodaj complex țesut din calomnie, minciună, dezinformare. Clandestinitatea devenise un mod de a fi al adeptilor Extremei-Stângi, iar scenariile catastrofice înlocuiau adesea analizele fundamentate pe baze raționale. Influențați de atmosfera specifică Rusiei revoluționare, comuniștii s-ar fi infiltrat treptat în interiorul mișcării socialiste din România, beneficiind și de un context internațional favorabil unei asemenea acțiuni²⁰.

Disputa teoretică dintre socialiști și comuniști s-a amplificat în perioada 1921-1924, primii contestându-le comuniștilor orice drept de a se erija în purtători de cuvânt ai muncitorimii. Argumentele pe care socialiștii le invocau se caracterizau mai întotdeauna prin realism și bun simț, dar aceste aspecte nu se contabilizau în plan electoral, în sensul că, influența social-democrației continua să fie una redusă în cadrul societății românești. Lipsa unei coerențe organizatorice și de acțiune își pusese și ea amprenta peste mișcarea socialistă românească, orgoliile exacerbate ale unora dintre liderii acesteia, având la rândul-le, efecte negative asupra eficacității sale.

După mai multe negocieri, în anul 1927, grupările socialiste din România vor fi reorganizate într-o formulă politică unitară, care va păstra denumirea de Partidul Socialist. Un rol esențial în inițierea și finalizarea acestui demers politic i-a revenit lui Constantin Titel-Petrescu. Partidul Socialist se prezenta în fața

¹⁷ Idem, din 20 martie 1921.

¹⁸ Idem, din 24 aprilie 1921.

¹⁹ Idem, din 4 iulie 1921.

²⁰ Ilie Moscovici, *În plin progres*, în „Mișcarea Socială”, an I, nr.1, octombrie, 1929, p.6.

electoratului din România cu un program ambițios, modern, care prevedea, printre altele: descentralizarea administrativă; autonomia deplină a județelor și comunelor; desființarea armatei permanente, în cadrul acțiunilor internaționale pentru dezvoltare și pace; reducerea serviciului militar la șase luni; reducerea efectivelor armate; democratizarea armatei (desființarea ordonanțelor pentru ofițeri, desființarea bății în armată); subordonarea armatei societății civile; interzicerea militarizării întreprinderilor de stat pe timp de pace; egalitate de tratament între muncitorii români și cei străini; abolirea Senatului; naționalizarea Băncii Naționale a României, etc²¹.

În ciuda eforturilor socialiștilor, capacitatea lor de atracție asupra cetățenilor români a rămas modestă, cele mai bune rezultate electorale ale partidului, înregistrându-se în 1931 (94.957 de voturi) și 1932 (101.068 de voturi), când socialiștii au obținut câte 7 mandate în Parlamentul de la București²². În 1928, cartelați cu Partidul Național Țărănesc, socialiștii au obținut 9 mandate²³. În 1933, Partidul Socialist obținea 37.672 de voturi (1,3%), nereușind să mai acceadă în Parlament, pentru ca, în anul 1937, să înregistreze doar 28.840 voturi (0,94%), ceea ce îl elimina din prim-planul vieții politice din România.

În pofida acestor rezultate, socialiștii rămâneau fideli opțiunii lor pentru democrația parlamentară, apărarea intereselor fundamentale ale statului român, respectarea tuturor drepturilor cetățenești.

În 1929, deputatul socialist de Cernăuți Iacob Pistiner afirma (în cadrul unei intervenții susținute în plenul Parlamentului României) că democratizarea țării echivala cu acordarea unor drepturi similare, atât majorității etnicilor români, cât și minorităților naționale, într-o manieră echitabilă și echilibrată, care să asigure o reală armonie socială²⁴.

Pe de altă parte, intervenția sa a fost taxată cu duritate de către unii adversari ideologici, ferm convinși că Pistiner n-ar fi făcut altceva, decât să susțină un punct de vedere cu totul ostil intereselor României. Partidul Socialist (al cărui exponent era deputatul bucovinean) s-ar fi transformat într-un adevărat Cal Troian al bolșevismului dizolvant, iar reprezentanții acestei formațiuni politice n-aveau nimic în comun cu aspirațiile națiunii române. Epitete precum “boșevic”, “trădător”, “vândut”, completau acest tip de discurs al adversarilor socialiștilor.

Replica lui Iacob Pistiner, nu s-a lăsat așteptată:

„N-am apărât niciun moment regimul sovietic. Noi sperăm în democrație și pace, iar comuniștii în război. Dacă regimul bolșevic va mai dura mult timp, el va duce la dictatura albă și la un regim militarist, în loc să ducă la democrație și pace. Nu putem să cerem socializarea oligarhiei, ci numai socializarea unei societăți capitaliste”²⁵.

²¹ Xxx *Partidul Social Democrat din România. Programul și statutul*, București, 1927, pp. 3-17; xxx *Politics and political parties*....pp. 258-261.

²² Xxx *Politics and political*...p. 255.

²³ *Ibidem*.

²⁴ „Socialismul”, din 6 ianuarie 1929.

²⁵ *Ibidem*.

Socialiștii considerau că România trebuia să manifeste o atitudine demnă față de statul sovietic, dar să evite orice tensiune, în maniera de a interacționa cu colosul din Răsărit. Atacurile la adresa ideologiei comuniste și a reprezentanților acesteia continuau să fie extrem de radicale, socialiștii acuzându-i pe adepții Extremei-Stângi de mercenariat, trădarea intereselor mișcării muncitorești și nu în ultimul rând- trădare a intereselor României²⁶.

Ori de câte ori se adresau opiniei publice, socialiștii atrăgeau atenția asupra atmosferei din URSS, pe care o defăneau ca fiind saturată de demagogie, violență, minciună și suprimarea tuturor libertăților civice²⁷. Partidul Socialist își reafirma loialitatea față de România, definindu-se drept un garant al unității naționale a statului român. În acest sens, socialiștii își asumau misiunea de a le explica în mod temeinic românilor, adevărata esență a comunismului. Vizată era în principal muncitorimea, categoria socială pe care adepții Extremei-Stângi, doreau să o transforme într-o armată ideologică.

Regimul comunist din Rusia era definit de către socialiștii din România, pe cât de plastic, pe atât de corect: un sistem distrugător caracterizat prin cumpărarea conștiințelor.

Presa socialistă se implicase total în această privință. Theodor Dan atrăgea atenția asupra proceselor- farsă de la Moscova, iar C.T.Petrescu sau Ilie Moscovici considerau că numai democrația parlamentară și voința colectivă a românilor ar reprezenta garanția stăvilirii pericolului reprezentat de către ideologia comunistă²⁸.

Șerban Voinea-(cel mai profund teoretician al social-democrației românești interbelice), era de părere că singura soluție prin care statul român ar fi devenit mai puternic și mai prosper era cristalizarea unei democrații reale. Atât etnicii români, cât și minoritățile naționale ar fi identificat posibilități pentru concretizarea proiectelor sociale proprii, numai într-o societate care ar fi asimilat modelul democratic într-o manieră creatoare, fără preluări mecanice, amintind de celebra teorie maioreșciană a formelor fără fond. Se va evita astfel (considera Voinea) „*obsesiva idee a minoritarilor privind ajutoarele din afară și se va câștiga solidaritatea acestora cu statul român*”²⁹.

Perspicace analist al realităților românești, Șerban Voinea își fundamenta viziunea pe binomul patrie-democrație, pe care-l echivala cu esența doctrinei socialiste. Credea că specificul complex al societății capitaliste impunea o democratizare riguroasă și continuă, în concordanță cu o progresivă descentralizare. Era convins că nu ar fi fost posibilă o transformare socialistă a societății românești, decât cu îndeplinirea rigorilor democrației: voința majorității și maturitatea politică, indispensabilă pentru cucerirea puterii și exercitarea ei într-o manieră eficientă³⁰.

În concepția lui Șerban Voinea se puteau decifra ecouri din tradiția socialismului occidental (cu deosebire, dimensiunea sa etică, ilustrată atât de

²⁶ „Socialismul”, din 27 ianuarie 1929.

²⁷ Idem, din 10 februarie 1929.

²⁸ Idem, din 8 februarie 1931.

²⁹ Șerban Voinea, *Marxism oligarhic*, București, 1926, p. 251.

³⁰ Idem, *Evoluția democrației*, București, 1927, p. 32.

fericit, de către Jean Jaures, mai cu seamă), precum și elemente amintind de organicismul specific celui care filtrează ideologia, recurgând la argumentele istoriei naționale. Șerban Voinea respingea conceptul de dictatură a proletariatului pe care îl definea ca fiind „o expresiune a voinții proletariatului de a folosi toate mijloacele de constrângere (...) de a frânge -chiar prin violență- rezistența minorităților și de a asigura realizarea voinței majorității”³¹.

Deși critica societatea capitalistă, Voinea recunoștea că aceasta crea condiții propice „participării întregii națiuni moderne la exercițiul puterii”, prin intermediul „sistemului reprezentativ și mijloacelor tehnicii moderne”³².

Tipul de analiză sociologică propus de către Șerban Voinea, respingea orice formulă utopică, el considerând că modelul socialist statal nu putea avea succes în România, în absența înțelegerii sensului dezvoltării obiective a societății înseși.

Șerban Voinea pleda pentru realism și echilibru, încrederea sa în virtuțile democrației parlamentare fiind absolută. Socialismul nu se putea impune cu forța, recurgându-se la acțiuni subversive, sau anarhice. Astfel de practici nu aveau nimic în comun cu esența marxismului, conchidea el. Dezvoltarea României în sens capitalist avea o valoare axiomatică, iar socialiștii nu puteau ignora o asemenea evidență istorică. O Românie încremenită în tipare anacronice, amintind de timpurile feudalismului, nu ar fi fost spațiul optim pentru cristalizarea și dezvoltarea mișcării socialiste. Socialismul era o ideologie a modernității și urbanității- credea Șerban Voinea, o experiență intelectuală unică, compatibilă cu o societate caracterizată prin instituții democratice și un electorat cu un nivel ridicat de instrucție³³.

Viziunea lui respingea clișeul comunist al rupturii dintre categoriile sociale, scenariile sociologice rudimentare, iar raporturile dintre proletariat și capitaliști erau reanalizate, dintr-o perspectivă realistă:

„Numai organizându-se și luptând împotriva tendințelor de degradare a capitalismului își poate asigura proletariatul condiții de trai omenești. Tendința sa de a-și îmbunătăți traiul, de a-și spori salariile și de a reduce ziua de muncă nu numai că nu primejduiește dezvoltarea capitalismului, ci chiar e cel mai de seamă element al progresului acestuia”³⁴.

Voinea era și un dialectician subtil, cu o cultură istorică impresionantă, care nu-și limita analizele exclusiv la spațiul românesc, recurgând și la metoda comparativă.

Pornind dela împrejurările care determinaseră instaurarea regimului comunist în Rusia, Șerban Voinea atrăgea atenția asupra faptului că în țările cu o industrie slab dezvoltată, lipsite de tradiții democratice reale, elementul cel mai radical al proletariatului, obsedat de ideea cuceririi puterii politice, era tentat să creeze permanent scenarii anarhice, dorind să legitimizeze monopolizarea pîrghiilor puterii statale, de către o minoritate „conștientă”, care să exercite violența împotriva

³¹ *Ibidem*, p.34.

³² *Ibidem*.

³³ Șerban Voinea, *Marxism oligarhic...*p. 215.

³⁴ *Ibidem*, p.216.

majorității populației, căreia i s-ar fi inoculat psihoza urii împotriva sistemului de valori cultural-istorice tradiționale³⁵.

Șerban Voinea se referea la un spectru larg de exemple, din care nu lipseau blanquismul, sindicalismul revoluționar sau comunismul. Dovedind o capacitate de anticipare remarcabilă, scria:

„Experiența condamnă în curând aceste aspirații proletare antidemocratice. Sau fiind prea slabe, aceste minorități nu reușesc să cucerească puterea, sau favorizate de împrejurări excepționale, ele ajung la putere, dar ascensiunea lor prematură dovedește curând imposibilitatea de a-și realiza aspirațiile prin violență”³⁶.

Era vorba de reiterarea vechii convingeri, privind legitimitatea doctrinei socialiste, susținută și de alți gânditori social-democrați, ca de exemplu Ion Răducanu, acesta afirmând că *„socialismul de stat nu este numai o doctrină economică, ci și o doctrină moral-națională”³⁷.*

O perfectă asimilare a principiilor democratice și un respect pentru legalitate proba și un alt teoretician socialist - Ilie Moscovici (etnic evreu, ca și Șerban Voinea, de altfel). Originar din județul Iași, era fiul unui veteran al războiului din 1877-1878, fiind el însuși încorporat în anii 1913 și 1917. În 1904 (la vârsta de 19 ani) aderase la mișcarea socialistă, iar din anul 1910 era o prezență obișnuită în presa socialistă, în calitate de redactor și colaborator la publicații precum „România Muncitoare”, „Lupta”, „Socialismul”, „Viitorul Social”, „Lumea Nouă”, „Mișcarea Socială”. Nu a fost un erudit, dar avea o inteligență vie și era pasionat de lectură, reușind să-și cristalizeze în timp o cultură de autodidact³⁸.

Moscovici a fost un adversar intratabil al ideologiei comuniste, activitatea sa de militant politic și publicist, fiind exemplificatoare în această privință. Intuitiv, atrăsese atenția în repetate rânduri, asupra șovinismului și revizionismului, ce se ascundeau adesea, în spatele clișeele radicale ale Extremei-Stângi. Nu ezita să ofere exemple în această privință, în persoana unor comuniști de origine maghiară și rusă. Referitor la specificul Internaționalei a-III-a comuniste, Ilie Moscovici cataloga acest organism ca fiind unul categoric nociv pentru proletariatul mondial:

„Internaționala a treia a înșelat așteptările tuturor, fiind o adevărată nenorocire pentru muncitorime”³⁹.

Respingând modelul conceptual comunist, Moscovici propunea ca mișcarea socialistă din România să se inspire cu preponderență din principiile social-democrației occidentale, pe care o considera singura compatibilă cu interesele statului român:

³⁵ Idem, *Evoluția democrației...* p. 33.

³⁶ *Ibidem*, p. 32.

³⁷ Ion Răducanu, *Socialismul de stat*, în xxx *Doctrinile partidelor politice*, București, 1923, p.168.

³⁸ Ilie Moscovici, *Problemele actuale ale mișcării socialiste*, București, 1922, p.15; Nicolae Iorga, *Istoria românilor*, vol. X, *Întregitorii*, București, 1939, p.458.

³⁹ *Ibidem*, pp. 30-33.

„Vom întreține relații mai intime cu partidele care au o concepție apropiată cu a noastră, cu Partidul Socialist Italian de sub conducerea lui Seratti, cu Partidul Comunist German, de sub conducerea lui Paul Levy, care nu fac parte din nici o Internațională precum și cu unele partide din Asociația Muncitorească Internațională de la Viena”⁴⁰.

Moscovici publicase în ziarul “Socialismul” (sub pseudonim), un articol în care solicita amânarea congresului din mai 1921, considerând că propunerea de afiliere a mișcării socialiste din România la Internaționala a-III-a comunistă, nu ar fi fost de dorit. El atrăgea atenția asupra profilului moral mai mult decât discutabil al unor reprezentanți ai Extremei-Stângi⁴¹.

Socialiștii și-au menținut orientarea consfințită prin programul ideologic din 1927, pe care au căutat să-l adapteze așteptărilor electoratului, dar aceste eforturi nu s-au bucurat nici pe departe de așteptările scontate. Totodată, teoreticienii Partidului Socialist, realizau frecvente corelații între ideologia formațiunii și doctrina Stângii europene, în general. Democrația parlamentară era condiția esențială, fără de care, societatea românească n-ar fi avut nicio șansă să atingă standardele dezvoltării minimale, dar în egală măsură, intelectualii socialiști considerau că democrația trebuia să cunoască și o autentică dimensiune proletară, unica în măsură a pregăti terenul evoluției către o proiectată societate socialistă⁴².

Ioan Mirescu scrisese un studiu riguros și totodată critic, la adresa conceptului de „raționalizare” în economie, concept care aparținea eșafodajului propagandistic comunist. Mirescu era preocupat și de o nouă definire a naționalismului, într-un sens precumpănitor axiologic, cultural, fiind convins că venise, în sfârșit vremea naționalismului specific statelor mici și mijlocii, lipsit de orice conotație xenofobă sau expansionistă⁴³.

În perioada 1937-1939, Stânga europeană traversa un categoric reflux, prin contrast cu ofensiva energetică a naționalismelor, care cunoșteau (în multe cazuri), manifestări ultraradicale. Se explică de ce, mișcarea socialistă din România a decis să adopte un discurs mult mai ferm împotriva regimurilor totalitare de dreapta, Germania nazistă și Italia fascistă, devenind ținte predilecte în presa socialistă românească.

Scriind despre specificul Extremei-Drepte din România, Emil Serghie, îi nega originalitatea, considerând-o, un simplu reflex ideologic extern:

„Mișcarea extremistă de dreapta e tributară sugestiilor și imperativelor din afară. Se numește mișcare națională, dar își trage îndrumarea dela maeștrii de peste graniță”⁴⁴.

Mihai Sevastos se arăta acid: *„Naționaliștii au arborat lozinca antisemită nu din sinceritate. Nimeni dintre ei nu-și închipuie că înlăturarea evreilor ar face ca România să curgă numai lapte și miere. Totul e demagogie”⁴⁵.*

⁴⁰ Ibidem, p. 67.

⁴¹ „Lumea Nouă”, din 24 februarie 1924.

⁴² Șerban Voinea, *Dezvoltarea marxismului francez*, în „Mișcarea socială”, an I, nr.1, octombrie 1929, pp. 19-21.

⁴³ „Cugetul Liber”, nr.1, noiembrie 1927, p. 3.

⁴⁴ Idem, nr.5, aprilie 1932, p. 1.

Octav Livezeanu era convins că fascismul poartă cu el spectrul războiului, în vreme ce George Mihail Zamfirescu observa că fără o dimensiune socială bine conturată, naționalismul și-ar fi pierdut orice conținut⁴⁶.

Șerban Cioculescu sau G.Spira, îndemneau la o concentrare a forțelor democratice, sugerând că acestea ar fi avut în Constantin Titel Petrescu, un lider cu o viziune modernă, democratică și europeană, dar în același timp total devotat intereselor fundamentale ale României⁴⁷.

Socialiștii au condamnat în mod constant antisemitismul, pe care l-au considerat un anacronism al gândirii, ce nu-și mai putea avea locul în lumea contemporană. De pildă, George Grigorovici conchidea că ura față de elementul evreiesc (pe care Extrema-Dreaptă o propovăduia) era un fenomen artificial, atâta timp cât și dintr-o perspectivă strict pragmatică, era imposibil ca România să se dispenseze de etnicii săi evrei, într-o etapă atât de importantă din istoria sa:

*„Nu putem să-i considerăm pe toți evreii exploatare prin definiție. Există și la ei luptă de clasă. Sunt și la ei numeroși capitaliști hrăpăreți, dar sunt și zeci de mii de proletari și lumpenproletari care se străduiesc cinstit pentru o fărâmă de pâine zilnică. Numai ținând seamă de aceste realități putem judeca științificește așa-zisa problemă evreiască. Nu cu barda, așa cum fac demagogii dela răspântii”*⁴⁸.

Existau însă și declarații publice ale unor lideri socialiști, care se dovedeau mai mult decât neinspirati, un exemplu în această privință, reprezentându-l L.Ghelerter:

*„Prigoana împotriva evreilor a mers mână în mână cu prigoana împotriva socialiștilor. Partidul Național Liberal a fost dela originile sale un partid antisemit. Ori de câte ori socialismul e în ascensiune, antisemitismul se ridică și se accentuează din ce în ce mai tare și paralel cu el- fascismul. Dacă liberalii sunt prin esență antisemiți, nu mai puțin țărăniști”*⁴⁹.

Între anii 1937-1939, în fruntea Partidului Socialist s-a aflat Constantin Titel-Petrescu, intelectual autentic, care se bucura de o bună imagine publică, unanim respectat pentru verticalitatea și moralitatea sa ireproșabilă. În viziunea lui, România era un stat care trebuia să rămână atașat modelului politic democratic, cultivând relații diplomatice și economice, în principal, cu statele europene democratice. Comuniștii erau considerați de către Constantin Titel-Petrescu, ca fiind reprezentanții unor interese oculte, antiromânești, un grup de mercenari care *„atacând social-democrația, fac jocul dictaturilor”*⁵⁰.

Referindu-se la raporturile dintre etnicii români și cetățenii de origine etnică evreiască, liderul Partidului Socialist, preciza:

⁴⁵ „Adevărul”, din 1 octombrie 1937.

⁴⁶ Idem, din 19 octombrie 1937.

⁴⁷ “Dimineața”, din 16 noiembrie 1937.

⁴⁸ Idem, din 30 noiembrie 1937.

⁴⁹ Idem, din 11 decembrie 1937.

⁵⁰ *Ibidem*.

„Evreii, dacă sunt cetățeni leali ai acestei țări, trebuie să se încadreze în viața publică și de stat a țării. Naționalismul evreiesc nu se poate concepe. Evreii bogați să se încadreze în Partidul Național Liberal și Partidul Național Țărănesc, săracii în Partidul Social Democrat”⁵¹.

Nu putem să nu remarcăm totuși, o anumită naivitate în maniera în care Constantin Titel-Petrescu avea impresia că ar fi putut contribui la soluționarea uneia dintre problemele complexe ale societății românești. Schematismul viziunii se datora unei insuficiente cunoașteri a specificului istoriei și mentalității colective a poporului evreu.

Cu ocazia alegerilor generale din decembrie 1937, Constantin Titel-Petrescu solicita electoratului din România să nu susțină formațiunile de Extremă-Dreapta (Partidul Totul Pentru Țară și Partidul Național-Creștin), acestea fiind condamnate aspru pentru că ar fi reprezentat pioni politici ai unor regimuri totalitare, doritoare a atrage România în orbita lor nefastă. Nici național-țărăniștii nu beneficiau de un tratament mai îngăduitor, liderul socialiștilor acuzându-i de trădare a intereselor românești, pentru încheierea pactului electoral de neagresiune cu legionarii lui Corneliu Zelea Codreanu⁵².

Rezultatele alegerilor parlamentare din 1937 au echivalat cu un eșec de proporții pentru Partidul Socialist, acesta nereușind să acceadă în legislativul de la București. Prin contrast, Extrema-Dreaptă a înregistrat un succes, 25% dintre cetățenii români prezenți la urne optând pentru Partidul Totul Pentru Țară și pentru Partidul Național Creștin.

Optimist prin structură, Constantin Titel-Petrescu a considerat că Partidul Socialist nu-și epuizase capitalul de simpatie, considerând (inclusiv după instaurarea regimului personal al regelui Carol al-II-lea), că existau condiții optime în România, pentru cristalizarea unui partid socialist puternic, adept ferm al democrației parlamentare. El opina că muncitorimea din România trebuia să conștientizeze necesitatea de a-și ridica standardele educativ-informaționale, observație care a generat ironii în anumite cercuri. Unii adversari politici i-au pus chiar sub semnul întrebării maturitatea politică, în vreme ce alții l-au considerat, pur și simplu un demagog.

Constantin Titel-Petrescu a fost un adversar înverșunat al oricărei formule antidemocratice, fiind convins că progresul era generat de un amplu și mai ales-inteligent proces de reformism social, care să pună accent pe colaborarea tuturor categoriilor sociale. Oferea exemplele experiențelor sindicale din Danemarca, Belgia, Suedia, Norvegia sau Elveția, admițând că socialiștii nu reușiseră să explice într-o manieră suficient de clară, opiniei publice din România, care era diferența fundamentală dintre ideologia socialistă și cea comunistă⁵³.

Deși influența sa electorală era mai curând una simbolică, Partidul Socialist a avut măcar meritul de a se menține pe o linie de acțiune politică, precumpănitor națională.

⁵¹ *Ibidem.*

⁵² *Idem*, din 20 decembrie 1937.

⁵³ *Idem*, din 19 iunie 1938.

DIN RĂZBOI. AMINTIRILE UNUI CAPORAL

Lucian-Valeriu LEFTER

La 30 aprilie 1915, în satul Vulpășeni, din comuna Băcani, în fostul județ Tutova, a văzut lumina zilei Gheorghe C. Țocoiu, cel care avea să fie caporal al Armatei Române în vremea celui de-Al Doilea Război Mondial, un eveniment tragic despre care ne-a lăsat amintiri, „spicuri din timpul luptelor dintre Prut și Odesa”, la vremea când era „un octogenar veteran și, de ce nu, erou”, ultimii ani ai vieții trăindu-i în casa fiicei sale, în satul Pogonești din județul Vaslui, unde a trecut în veșnicie în anul 2009. Relatarea întâmplărilor sale trăite în război a fost redactată în două rânduri: mai întâi pe zece file volante, scrise pe o față, cu mână sigură (opt în format A4, două în format A5), apoi pe 19 file dintr-un caiet studentesc, scrise pe o față, cu mână mai nesigură, în ultimii ani ai vieții. Între timp, Gheorghe Țocoiu fusese înregistrat și pe bandă de magnetofon, timp de peste 20 de minute, de către ginerele său, învățătorul Dumitru Andrei, la 27 decembrie 1988, astfel încât cele trei relatări, manuscrise și audio, redau momente trăite de la începutul războiului, din august 1939, până la încheierea acestuia, în mai 1945. În textul de față, am întregit tacit prescurtările utilizate frecvent de autor, am eliminat câteva pasaje repetitive și am făcut îndreptări minime, acolo unde a fost cazul, necesare cursivității frazei.

Încorporat la 3 aprilie 1937, Gheorghe C. Țocoiu a fost lăsat la vatră la 20 noiembrie 1938. În anul următor, la 15 august 1939, a fost concentrat la Galați, la Regimentul 11 Infanterie „Siret”. Prezentându-se la cazarmă, „în prima seară vine la noi în dormitor majurul companiei cu o listă și primul mă strigă: «Plecați pe zonă, la Țândărei, împreună cu 20 de ostași!». Ajunși la Țândărei¹, majurul, care era comandantul nostru, mă numește ajutorul lui. Aici s-a format Centrul de Aprovizionare al Corpului 4 Armată [...]. După câteva ore ce am ajuns, ne-au sosit vagoane cu alimente, pe care le depozitam în hambarele CFR. Am numit 2 magazioneri cărora le predam alimente din vagoane. [...] Aici veneau regimentele 11, 12, 25 Infanterie, inclusiv artileria, care erau veniți în zonă.

Pe data de 5 noiembrie 1939 armatele s-au retras în zona Fălciului, iar centrul nostru s-a mutat în gara Bogdănești, iar eu cu ostașii am fost duși la Regimentul 11. Acolo s-a format Batalionul 21 Mitrălieră Divizionar, eu am trecut la munca pe care o cunoșteam încă din activ, de la Regimentul 3 Vânători Bolgrad², în Basarabia, de unde am fost lăsat la vatră în 1938, 20 noiembrie, cu gradul de caporal. Aici am lucrat ca telefonist la centrală, la comanda Batalionului 21 Mitrăliere, unde aveam ca comandant de batalion pe d-l maior Palade; am fost cu centrala la locuitorul Dumitru Brânză din comuna Berezeni³.

¹ Astăzi, oraș în județul Ialomița.

² Astăzi, oraș și raion în regiunea Odesa, Ucraina.

³ Atunci, localitate în județul Fălciu, pe malul Prutului; astăzi, comună în județul Vaslui.

Pe data de 10 februarie 1940, eu împreună cu alții vreo 40 de ostași am plecat la Roman pentru a ne pregăti ca transmisioniști în legătură cu aviația [...]. Pe data de 20 aprilie 1940 am plecat la unități, care între timp s-au deplasat în Basarabia, pe malul Bâcului, în satul Chetrosu⁴; aici am lucrat ca comandant de pluton telefoniști.

Pe data de 1 mai 1940 am plecat într-un schimb de experiență demonstrativă cu aviația la Bârlad, în prezența d-lui general Dăscălescu⁵. Întorși la unitate, după 5 zile Batalionul 21 Mitraliere s-a deplasat la o comună pe malul Nistrului. Aici am primit aparatura observatorie unde am stat, până în luna iunie, în gazdă la moș Sălăvăstru, care avea 2 copii și le era drag să vegheze prin aparate.

Pe data de 15 iunie 1940⁶ s-a cedat Basarabia, pentru care ne-au dat sovieticii termen 3 zile, că abia când am plecat am aflat că ordinul de plecare a fost dat tardiv cu o zi. Am plecat. Ajunși la Cimișlia⁷, în fața primăriei erau tancuri sovietice, câteva ore spre apusul soarelui, ne-au [pus] ofițerii noștri sub escortă și i-au băgat în primărie. Am primit ordin de la ruși: «Dezarmarea și apoi plecați!». Atunci am plecat care și cum am putut ieși în șosea. Trecea artileria dezarmată, numai cu caii și chesoanele. Atunci eu m-am aruncat pe un cheson pe care am mers toată noaptea. În zorii zilei, artileriștii au făcut pauză cu caii la păscut, iar eu cu încă 6 ostași am plecat mai departe. Se lumina. Am coborât la marginea unui sat german. Aici, cetățenii aduceau vacile la cireadă și strânși în grup noi am ajuns la ei, am zis: «Bună dimineța!». Din grup vine unul la mine cu înjurături și zice: «Dă arma, să te împușc!». Eu atunci l-am cunoscut că era un ostaș din unitatea mea, pe nume Popușoi Nazare. Eu i-am zis pe nume, am crezut că glumește, dar el era în serios, deoarece a fost conductor la căruță cu efecte și atunci când ne-a dezarmat la Cimișlia, el a fugit cu căruță cu tot acasă, și ca să nu fie cunoscut în ce comună se găsește a vrut să mă împuște. Atunci, civilii nemți când au văzut ce vrea să facă Nazare au pus mâna pe el și l-au ținut, eu am fugit după cei 6 ostași români care erau cu mine. Ajuns la circa 300 metri, am primit foc de armă în jurul nostru. Atunci am avut noroc că am intrat prin niște râpi și am scăpat după un cap de deal prin niște vii, speriați de sălbăticia celor ce trăgeau în noi ca în câini. Ajunși după deal, întâlnim în care vreo 5-6 ostași morți, atunci ne-am speriat mai tare și am luat-o la fugă. Ne strigau din stânga noastră 3 femei cu sapele în mâini, strigând să stăm pe loc, dar așa cum veneau la fugă la noi înjurau în limba găgăuțască. Eu atunci am cunoscut că ne înjură, am strigat la ostașii mei să fugim că ne înjură găgăuțoaicele, apoi am rupt-o la fugă. După ce am trecut 2 dealuri ne ajunge din urmă o căruță cu

⁴ Astăzi, comună în raionul Anenii Noi, Republica Moldova.

⁵ Nicolae Dăscălescu (1884-1969), general de divizie (1940), comandant al Diviziei 20 Infanterie care a participat la eliberarea Basarabiei și la Bătălia de la Odesa (1941), general de corp de armată (1942) și comandant al Corpului 2 Armată în Bătălia de la Stalingrad (1942), comandant al Armatei a 4-a (1945).

⁶ De fapt, 28 iunie 1940: România primește ultimatumul de la Uniunea Sovietică, pentru evacuarea administrației civile și a Armatei Române din teritoriul dintre Prut și Nistru, în termen de patru zile.

⁷ Astăzi, oraș și raion în republica Moldova.

2 cai și 3 celoveci cu arme în mâini, trec pe lângă noi în forță apoi se opresc la circa 100 metri și fac front spre noi strigând să ne predăm: «Jos arma, dezecuparea!». Noi, oprîți, am predat arma și mantaua, ceilalți dacă nu aveau nimic le-au zis să dezbrace vestoanele. Eu am fugit mai departe pe câmpuri, iar ce s-a mai făcut cu ceilalți nu mai știu, am fugit toată ziua.

După ce s-a întunecat n-am mai văzut pe nimeni, atunci am căzut amețit într-un lan de secară, am adormit, apoi în zorii zilei am luat-o din nou la fugă, singur. Când s-a luminat, văd în vale, la circa 800 metri, mare vâznoală, erau tancuri sovietice și armata oprită pe malul Prutului; aici era la nord de Berezeni, la 2 km, și sud de Vetrișoiaia⁸, la 1 km. Am ajuns un ostaș cu arma în poziție de tragere, dar eu mă gândeam că mi-i totuna. Eu atunci m-am îmbărbătat și strig la el în limba rusă: «Bun găsit!». Atunci rusul vine și dă mâna cu mine, și zic: «La muncă!»; se refăcea gardul de la Leova [?], peste Prut. Eu atunci, neluat la treabă, urcam cu ceilalți ostași români și am pus podeaua la pod, și au mai rămas circa 10 loazbe⁹ pe partea dreaptă a Prutului, iar eu mi-am cerut voie la rus să punem și acele loazbe. Am mers și am apucat a pune 2 loazbe, după care eu m-am făcut nevăzut printre tufe de salcie, în fugă către Berezeni, pe unde eu cunoșteam locurile, că mai fusesem prin 1939-1940 pe acolo; era ora 9 dimineața. Am mers la fostul meu cantonament, la moș Toma Cârjanu. Gazdele erau acasă, și le-am cerut să-mi dea voie să mă odihnesc în camera unde mai stătusem 5 luni de zile. La ora 11, nenea Toma mă scoală: «Gata masa!» Le-am povestit cele întâmplate, apoi am plecat spre alți vecini, la un cuscru al meu, pe nume Ștefan Pintilie. Mai fusesem pe la el și ne cunoșteam. Gazdele săpau la vie, din deal de casă. Mă grăbeam să plec, știam că am și 4 dealuri de sărit până la Banca¹⁰, atunci soția lui Ștefan zice: «Pune caii la căruța, repede-l pe Ghiță până la Stoișești!»¹¹ Îndată am plecat cu căruța la deal, la pas, și la vale cu piedica pusă, fugea cât putea. Am ajuns aproape în zarea dealului la Stoișești, unde văd în față un ostaș, strig la el. Ajuns la el, era sergentul Stângaciu Ion, om din unitatea mea. Soarele apuse, am rămas la el în noaptea aceea. A doua zi, am plecat peste dealuri și pe la 12 am ajuns acasă. Ai mei erau la prășit, au venit acasă și m-am bucurat că mi-am mai văzut familia și satul.

Din moment ce țara noastră era ciuntită, s-au trecut la noi forme¹². Cei ce ajunsesem acasă eram forțați de jandarmerie să ne ducem la unități, dar nu știam anume unde se mai află unitatea. După 3-4 zile, forțați fiind, am plecat și am ajuns la Tecuci. Aici, la cazarmă, erau doar bătrâni și nu au putut să-mi dea explicație. Am plecat aiurea la gară, de unde am aflat că Batalionul 21 Mitraliere Divizionar s-ar afla la Murgeni¹³. Am plecat cu primul tren. Pe drum am aflat mai bine, că ceva

⁸ Astăzi, comună în județul Vaslui.

⁹ Loazbă, loadbă – scândură groasă făcută din despicătura unui trunchi de lemn, cioplită cu securea.

¹⁰ Astăzi, comună în județul Vaslui.

¹¹ Astăzi, sat în comuna Banca, județul Vaslui.

¹² În sensul de reguli.

¹³ Astăzi, oraș în sud-estul județului Vaslui.

ostași s-ar afla la Epureni¹⁴, apoi la Bursuci. Am ajuns la unitate, unde erau doar câteva căruțe cu 50 de ostași. Pe parcurs s-au adunat, apoi au venit ofițerii și au primit ordin să se ducă la Cimișlia, să aducă armamentul pe care ni-l luaseră rușii. S-au dus și au adus ce au mai găsit, apoi ne-am organizat și ne-am dus în comuna Berești¹⁵, apoi în Cavadinești¹⁶, unde am fost puși să săpăm la un șanț anticar în satul Ghibărteni¹⁷. Aici eram chiar în satul unui ostaș pe nume Gafton Trifan, unde la circa 10 metri de casa lui am făcut cartul¹⁸. Aici s-a petrecut un mister, și ce anume: constituția¹⁹ prevedea pedeapsa cu împușcarea și pentru abateri ușoare, să i se aplice celui vinovat 25 [de lovituri] la fundul gol. Atunci la noi s-a format un pluton de execuție, condus de sergentul Prodan, un om foarte crud la suflet. Ce să vezi? Ostașul alături de mine, Gafton, era chiar în curtea lui cartul cu 4 ostași. Gafton fiind la el în curte n-a dormit cu noi în cort, s-a dus în casă, avea soția și 2 copii. Locotenentul, la 2 zile află că Gafton doarme în casă, nu în cort. Atunci locotenentul adună unitatea în care citește sentința de abatere a lui Gafton. Apoi apare doctorul, îl consultă și vine călăul Prodan și-l așterne jos, gol, și-i aplică cele 25 de centuri la fund, în fața familiei lui. Atunci, văzând groaza și rigorile legii, ostașii s-au îngrozit și [s-au] descurajat.

Apoi am fost plecați din satul Ghibărteni și aduși la Zorleni²⁰, și în continuare ne-au dus la Costești, apoi la comuna Lipovăț²¹. Acolo s-a pus pe instrucție la cataramă și disciplină. Între timp, îmi moare primul copil, Gicuță. Cu mare greu mi-au dat 3 zile pentru înmormântare, dar să-i aduc scris de la preot, precum că a fost înmormântat. La noi la unitate a venit comandant maiorul Butoianu Cicerone, iar fostul nostru comandant, maiorul Palade, a trecut la Batalionul 2 din Regimentul 11, la Oancea²², pe zonă.

În luna septembrie, 1940, noaptea, plecăm spre Bârlad. După ce am mers toată noaptea, în zori de zi am poposit pe marginea șoselei. Eu împreună cu locotenent-maiorul am găzduit la căsuța abia făcută din chirpici, iar după răsăritul soarelui s-a produs un mare cutremur, de l-am scos cu greu pe d-l maior, deoarece soba din casă s-a dărâmat în ușă, în plină zguduitură. Am smuls ușa cu tot cu ușori și am scos pe d-l maior. Văzându-mă maiorul pe mine că sunt salvator, a zis: «Țocoi, tu să fii lângă mine!», și așa am fost. Când am ajuns în orașul Bârlad era mare dezastru, am mers toată ziua și seara am ajuns la Bădeana²³. Aici am auzit [...] că Regele Carol a abdicat²⁴ și urma să-l aducă pe principele Mihai cu mama sa,

¹⁴ Astăzi, comună în județul Vaslui, de care aparține și satul Bursuci.

¹⁵ Astăzi, oraș în nordul județului Galați.

¹⁶ Astăzi, comună în nordul județului Galați.

¹⁷ Localitate în comuna Berești-Meria, județul Galați.

¹⁸ Serviciu de pază de patru ore.

¹⁹ Corect: regulamentul militar.

²⁰ Comună aflată la nord-est de municipiul Bârlad.

²¹ Costești și Lipovăț, astăzi comune aflate la sud de municipiul Vaslui.

²² Astăzi, comună și punct vamal în județul Galați, peste Prut de orașul Cahul, din Republica Moldova.

²³ Localitate aflată la sud de Bârlad, în comuna Tutova.

²⁴ 6 septembrie 1940, abdicarea regelui Carol al II-lea.

Elena. Am plecat, am ajuns la Priponeștii de Jos, unde am stat 2 zile, apoi în Priponeștii de Sus²⁵, 4 zile, și mai departe am mers la Gohor²⁶. Aici am stat 2 luni, septembrie și octombrie, apoi am plecat în marș la Galați și ne-am dus la nord de Galați, pe Prut, în comuna Frumușița²⁷, unde eu împreună cu încă 2 [ostași] am luat în primire centrala telefonică.

Aici am stat până în 1941, aprilie, apoi aduși la Bârlad, de unde am plecat pe front în luna iunie, la Bogdănești²⁸, iar artileria noastră era amplasată în Valea Raiului (Movila lui Dumitru). Noaptea am trecut podul la Bogdănești, deși stricat, pe grinzi. De cum stăteam, în dreapta noastră era Regimentul 12, la Țiganca²⁹, iar noi la nord, la circa 800 m, pe dealul Cania³⁰. Aici am primit foc de la inamic în zorul zilei, o grupare inamică ne-au înconjurat de la spate, pe care [însă] am capturat-o fără victorie; în cucerirea Caniei am avut 22 morți și răniți”.

*

În ziua de 23 iunie 1941³¹, unitatea lui Gheorghe Țocoiu primește ordin de plecare pe front în luptele care începuseră cu o zi în urmă. De la Murgeni, „în noaptea de 24.VI.1941 am ajuns la Movila lui Dumitru, pe dealul dinspre răsărit de Valea Raiului³²”, unde mai era amplasată o unitate de artilerie. Acolo, primește ordin de la maiorul Cicerone Butoianu să meargă în recunoaștere cu toți ofițerii, subofițerii, comandanții de grupe și alții, dincolo de Prut, „pe dealul Cania, unde mai înainte cu o zi a luptat Regimentul 35 Infanterie”. S-au întors, au luat trupa și au trecut Prutul peste podul de la Bogdănești, din care „mai rămăseseră din pod doar câteva grinzi, cu tot întunericul și destul de greu am trecut în desfășurare și am ocupat poziția. În zorii zilei am primit foc de la inamic, care era amplasat pe șanțul anticar. Eu mă aflam la grupul de comandă la circa 50 m pe rambleul șoselei, care, începută curând, noi eram descoperiți de inamic și din stânga noastră, prin infiltrarea Companiei I, au pătruns o grupă inamică, care a deschis foc asupra noastră. Anunțată prin telefon, Compania I a capturat și a luat prizonieri 6 inamici înarmați cu 2 puști mitraliere, 4 AR și mai multe grenade. În cazul de față, am avut pierderi, deși primeam foc viu de la inamic, soarele biruinței noastre, cum l-am numit noi când am primit botezul de foc, plini de groază, deși eram curajoși în lupta contra inamicului. În dreapta noastră, la circa 800 m, înainta biruitor Regimentul 12 la poalele dealului, numit Țiganca, și care în fața lor era un inamic foarte puternic.

²⁵ Astăzi, Priponești, reședința comunei omonime, care include și Priponeștii de Jos, în nordul județului Galați.

²⁶ Astăzi, comună în nordul județul Galați.

²⁷ Comună în județul Galați, pe malul Prutului.

²⁸ Astăzi, localitate în comuna Fălciu județul Vaslui.

²⁹ Astăzi, localitate în raionul Cantemir, Republica Moldova, aflată pe malul Prutului.

³⁰ Astăzi, localitate în raionul Cantemir, Republica Moldova; autorul a folosit formele Kanica și Canica.

³¹ 22 iunie 1941 – a început Operațiunea Barbarossa, acțiune militară condusă de Germania Nazistă în Uniunea Sovietice, în cadrul căreia România a recucerit Basarabia.

³² Astăzi, Raiu – localitate componentă a orașului Murgeni, județul Vaslui.

Eu aveam la îndemână un binoclu și vedeam cum înaintau ai noștri și se vedea bine de la noi, chiar și artileria inamică. Apoi am raportat d-lui maior Butoianu și i-am arătat unde este amplasată artileria inamică. Atunci artileria noastră a deschis foc viu asupra artileriei inamice, pe care a neutralizat-o. Atunci a slăbit focul și din dreapta și stânga de am putut înainta cu puține pierderi, am coborât în satul Cania, am primit foc viu de la artilerie de la inamic, precum și foc de infanterie, cu greu am ocupat localitatea Cania. După care am mers fără să primim foc până la Chișinău, [unde am fost] oprîți cu foc, inamicul fiind puternic ne-am făcut amplasamente, apoi a II-a zi, în zori, s-a reluat ofensiva.

După 3 zile de lupte, unitatea noastră a cucerit orașul Chișinău. Aici am avut pierderi în oameni, printre care a căzut mort sergentul Gălățanu. Am primit ordin să mergem spre sud și am ajuns la Căușani, am trecut apa Băcului, ne-am urcat la deal prin satul Cămățeni³³ și la creasta dealului, dintr-o pădure de salcâmi, am primit foc viu, surprinși și de o ploaie torențială. Mitralierele noastre mânjite de noroi nu au mai putut funcționa, am susținut foc doar cu puștile mitraliere și armele, inamicul a încercat un contraatac, dar nu am ajuns la baionete, au fost respinși. Inamicul s-a retras dincolo de satul nistrean, numit Gâsca³⁴. Acolo am primit din nou foc. Luptând unitatea noastră împreună cu alte unități din dreapta și din stânga, inamicul s-a retras mult, apoi am mers în orașul Tiraspol, unde ne-am organizat din nou în spatele cazarmii ruse care se numea Cazarma Albă. Atunci, inamicul s-a retras mult și am mers în urmărirea lui, unde au fost întâmpinați cu foc puternic dincolo de o comună numită Malu Mare. Respins inamicul și de data aceasta, am înaintat în desfășurare până în apropierea localității Hutor (sat) Dalnischi³⁵. Aici, oprîți de foc viu și după mai multe atacuri și contraatacuri inamicul se retrage în valea Vacarjanilor, unde până aici la Vacarjani³⁶ s-a câștigat metru cu metru și cu mari pierderi din partea noastră, iar eu deodată am fost ca telefonist, apoi am fost ca agent de transmisiuni între batalion și Divizia 21, unde era acolo comanda d-lui general Dăscălescu, de unde primeam ordin operativ.

După lupte grele și epuizați de grele încercări, d-l maior s-a îmbolnăvit și l-a înlocuit d-l maior Perju, de la care am primit ordin să merg la divizie. Și când am dat să plec, respectuos d-l maior mă apucă de picioare și mă trage în amplasament strigând: «Stai, nu vezi că-i foc viu, nu vezi cum clocotește pământul deasupra noastră!» După 6 zile vine d-l maior Butoianu Cicerone și pe un ton amical ne spune: «Îmi pare bine că încă vă văd în jurul meu, iar noi vom fi biruitori, noi și victoria!» După mai multe atacuri am slăbit ca efectiv. Scoși în refacere am fost înlocuiți de Regimentul 32 Mircea, care a II-a zi a fost distrus, iar unitatea noastră în curs de refacere la circa 3 km în spate, primește semnal alarmă că inamicul vine

³³ Astăzi, localitate în raionul Căușeni, Republica Moldova.

³⁴ Astăzi, localitate în raionul Căușeni, Republica Moldova, pe malul Nistrului, aparține orașului Bender, aflată sub controlul Transnistriei.

³⁵ Hutor – așezare nouă; probabil, cătun al satului Dalnic, astăzi Velikîi Dalnîk, în raionul Bileaiivka, regiunea Odesa, Ucraina; o altă localitate Dalnic se află în aceeași regiune, în raionul Ovidiopol.

³⁶ Astăzi, Kurhan, comuna Berezan, raionul Bileaiivka, regiunea Odesa, Ucraina.

spre noi. Atunci, toate armele noastre, că eram batalion numai de mitraliere și branduri, am deschis foc puternic și inamicul s-a retras circa 2 km. În focul bătăliei am văzut cum d-l maior Butoianu Cicerone, în fața trupei striga în mod victorios: «Înainte, băieți!»

Am înaintat până în Valea Vacarjanilor (acolo unde și astăzi se poate vedea un cimitir ostășesc de circa 4 hectare, la partea de sud a satului)³⁷. Aici am fost oprîți de foc viu, iar noi mai aveam în dreapta Regimentele 11-12 Infanterie și în stînga 25 Infanterie. Pe înserate ne-a apucat o ploaie, iar inamicul a încercat să atace pe la Compania I. Focul nostru fiind puternic, atacul inamicului a eșuat. Atunci întuneric tare fiind și schimbul de focuri fiind tare, d-l locotenent adjunct primește ordin de la d-l maior Butoianu să vină unde eram eu la telefon. D-l locotenent, în timp ce a încercat să vorbească cu Compania I, un glonte îl lovește mortal. Atunci locotenentul strigă: «Auleo, mor!» Eu atunci l-am tras iute în amplasament pentru a-i da primul ajutor, dar în zadar, locotenentul a murit. Atunci eu strig la d-l maior că d-l locotenent este mort. D-l maior face raport și strigă tare: «Țocoiu, pleci la Divizie cu firul telefonic și mergi pe el până la Divizie!» Atunci, cu glas viu zic: «Am înțeles domn' maior!» Atunci pentru mine a fost cea mai grea cumpănă din ce petrecusem. Așa cum mergeam cu firul în mână pe timp întunecos, am trecut pe un teren părăginit cu râpi făcute de apă în anii din urmă, adânci până la circa 3-5 metri. Eu, așa cum nu vedeam nimic, deodată am căzut în fundul unei râpi adânci. Firul [l-am] scăpat din mână, iar eu m-am gândit că dacă merg în vale râpa va fi mai adâncă, dar s-o iau către deal, că râpa va fi mică.

Atunci, zis și făcut. Mergând printre stânci și pietre rupte descoperite de ape, la circa 20-30 metri am reușit să ies din râpă, în partea în care trebuia să merg la Divizie. Animat de bucurie că am ieșit, caut cu atenție firul și găsesc un fir, dar nu mi-am dat sama că îi un alt fir, eu l-am luat de bun. Mergând cu firul în mână ajung la un pod pe care îl știam mai cu o săptămână înainte, pe când era sub ocupația noastră, dar acum când inamicul a respins unitatea noastră care ne-a înlocuit era sub inamic. Acolo, la nord de pod era un lan de roșii. Eu atunci văzând că mă aflu într-un loc misterios, m-am oprit și aud venind pe șosea un tropot de cai. Eu, nedumerit, privesc în zare și văd o remorcă pe cauciuc și cineva strigă în limba rusă adunarea la masă. Eu am stat neclintit, în jurul meu apar multe umbre de oameni, iar eu mă tot uitam cum să fug dintre ei. Atunci, văd mai alături de mine un blid alb, „katilioc”, l-am luat de jos la noroc și am mers în rînd cu cei mulți la cazan, am primit pâinea, țigările, apoi strigă niscăi bucătar în limba rusă să-mi iau mahorca. Eu am spus, în limba rusă, că nu mi-o iau. Apoi am primit ciorba, iar din

³⁷ În perioada septembrie-noiembrie 1941, la marginea de sud a acestei satului Văcărjani, în dreapta șoselei Odesa-Tiraspol, pe o suprafață de peste șapte hectare, autoritățile militare române au amenajat cinci cimitire de campanie românești, în care au fost înhumați peste 1.100 de militari români, majoritatea foști combatanți în regimentele 1, 2 și 5 grăniceri operativ. După ruperea frontului la Stalingrad, la 19 noiembrie 1942, unitățile militare sovietice au distrus toate cimitirele de campanie românești de pe teritoriul fostei Uniuni Sovietice, inclusiv mormintele de război din comuna Văcărjani (sursa: [once.mapn.ro](https://www.mapn.ro), Pe urmele eroilor din Basarabia și Ucraina, 19.10.2021).

mulțime cineva striga disperat că i s-a furat „katilioc”. Iar eu, cu pași mărunți, fără a da bănuială, cumva m-am retras la o parte unde am continuat retragerea cu ciorba în mână. Ajung la circa 50-60 metri, întâlnesc un ostaș rus la post cu mitraliera. Atunci când m-a văzut, a zis ostașul rus în limba rusă: «Ce e cu tine?». Eu atunci i-am răspuns calm, în limba rusă: «Nu-i nimic, hai de mănâncă!». El îmi răspunde: «Nu-i voie!». Apoi iar, încet-încet, am continuat drumul spre nord, apoi am simulat faptul că mă așez jos să mănânc, apoi am zbughit-o la fugă. Atunci ostașul rus, nedumerit, a început să tragă cu mitraliera în locul unde eu dispărașem. Eu, mai mult disperat, m-am dat de-a rostogolul, apoi s-a pus cu cartușe trasoare și a zis: «Alarmă, inamic, aici!», zise el. Eu atunci am auzit și primit foc de artilerie. Sărind din groapă în groapă de obuz, am reușit să ies din raza de bătaie. În fața mea se vedea flama focului de armă al armatei noastre. Eu atunci m-am mai încunjurat și am mers în vale, că apoi am urcat ușor spre deal, și simțeam, parcă, eu mă apropiam de ai noștri. Apoi, încet am început să strig: «Frați români, nu trageți, sunt român, viu la voi!», am zis așa de 3-4 ori. Apoi aud un glas: «Stai!» Eu zic: «Am stat!». Trei ostași s-au apropiat și m-au luat, și comandantul m-a cercetat, eu m-am legitimat și am povestit, apoi mi-au dat din nou un fir telefonic și am mers la postul Diviziei înaintat la d-l maior Ouatu. Am predat plicul și l-am primit semnat, și m-am dus în adăpost, că după 2 minute un obuz inamic lovește cazemata unde au murit toți care erau în ea. [...]

Întors la unitate, am povestit d-lui maior cele întâmplate, mi-a strâns mâna și a zis: «De acești ostași avem nevoie!». După 5-6 zile cade Odesa și venim la Galați, la Regimentul 11 Siret. După căderea Odesei, am fost retrași în refacere pentru a merge să defilăm în orașul Odesa, dar s-a revocat ordinul de a mai merge la defilare și am fost aduși în țară la Regimentul 11 Siret”.

Așadar, înaintând spre Odesa, Gheorghe Țocoiu mărturisește că la Dalnic „am putut să văd înaintea ochilor lupte grele”, la care a participat ca telegrafist și agent de transmisiuni, localitate care atunci se afla în comuna Mannheim. După cucerirea Odesei, la 16 octombrie 1941, unde au ajuns după două luni de lupte și pierderea a 18.000 de militari, Gheorghe Țocoiu s-a întors în țară.

*

„La 26 octombrie 1941 mă aflam la marginea de vest a Odesei. De-acuma se observa o liniște peste tot, apoi primim vestea precum că Odesa a căzut. [...] Armata a IV-a, din care făcea parte divizia noastră și infanterie, [condus de] general Dăscălescu, iar eu eram la Batalionul 21 Infanterie Divizionar. Așa după cum am văzut din apelul făcut pe batalion, am avut o mare pierdere în oameni și au mai rămas în viață 92 de oameni, restul din 419 ostași, iar restul de 327 ostași morți, răniți și dispăruți. Am primit ordin să ieșim în refacere, pentru a ne pregăti să defilăm în Odesa, atunci ne-am retras în localitatea Freudental³⁸, o localitate de nemți. După 3 zile am primit ordin să plecăm în țară, că nu mai defilam în Odesa. Am plecat în țară la 26 octombrie 1941. În drum spre țară, maiorul Butoianu zice:

³⁸ Astăzi, Mîrne, în raionul Bileaiivka, regiunea Odesa, Ucraina.

«Mi-e jenă că mă întorc numai cu 92 de oameni din cei 419 cu care am plecat pe front!» Armata IV, inclusă Diviza 21, avea pierderi de 92.454 morți, răniți și dispăruți.

În continuare, au rămas în paza Odesei și a litoralului Divizia X, care a ocupat poziția din partea de sud a Odesei până la Bug. Noi, ajunși în țară la Galați, am fost cazați la fabrica de decorticare a orzului, iar după 2 zile predăm Batalionul 21 Regimentului 11 Siret, Galați. Eu după ce am predat batalionul în întregime, ostașii toți au fost lăsați la vatră de către Regimentul 11 Siret, pe mine m-au mai oprit încă 8 zile, pe urmă eu încă și 2 oameni de am pus arhiva la punct, cu opis la fiecare dosar, apoi la 2 noiembrie am fost lăsat la vatră.

La 1 martie 1942 sunt chemat din nou la Regimentul 11 Siret, Compania a V-a, iar după 41 de zile am fost lăsat la vatră. Pe ziua de 18 april 1942, din nou chemat la Regimentul 11 Siret și am lucrat la birou 10 zile, iar pe ziua de 28.IV.1942 sunt detașat la Centrul de Instrucție Făgărași, ca furier, și mi-a mai dat 30 de ostași cu care m-am prezentat la Făgărași”.

În luna octombrie, Gheorghe Țocoiu a fost retrimis pe front ca furier, trecând prin Cernăuți, Lemberg³⁹, care atunci se afla în Polonia – „mi-aduc aminte ca azi” – și Stalino⁴⁰, de unde au mers pe jos până la Novocerkassk, în Rusia. Așadar, „de la Făgărași am plecat pe front la Cotul Donului, în cadrul căruia era d-l colonel Negrea, iar eu la vremea aceea eram furier [...] instalat la un liceu agricol din orașul Șahti⁴¹, în zona Dombas (Cotul Donului), unde am stat până în luna ianuarie, 1943, dată când s-a desființat centrul și s-a contopit cu Centrul III de la Rostov, iar eu am fost lăsat la Șahti cu Centrul de Îndrumare, ca furier, iar comandant a fost d-l căpitan în rezervă Lipșa Gheorghe. Aici am lucrat până la 20.II.1943, [apoi] chemați fiind la Rostov⁴², de unde la 21.II.1943 am plecat în retragere”.

Astfel, după ruperea frontului de la Cotul Donului și Stalingrad⁴³, s-a retras prin localitățile Klețkaia și Morozovsk, iar în februarie 1943, a fost prins timp de 24 de ore în luptele de la Rostov-pe-Don. „În drum am poposit prin anumite localități. Ca fapt istoric, ce am putut vedea în comuna Budienofk⁴⁴; aici, am stat 1 zi, am văzut o scenă cu 3 catargi cu scripeți. Eu cunoscând limba rusă, am întrebat un civil ce-i cu scena și catargii, atunci civilul mi-a spus că aici nemții au spânzurat pe cei vinovați, pe partizani, Zoia și Șura. Am plecat mai departe, am poposit într-o localitate unde eu și mulți alții n-am avut unde găzdui și am stat la o șură de paie. Era o vreme de iarnă grea, furtună și zăpadă; a doua zi, furtuna a stat, vedem suluri de zăpadă între 1 și 2 metri, în sat erau multe unități, am găsit bucătăria noastră și am luat hrana pe 1 zi”.

³⁹ Astăzi, Liov/Lviv, regiunea Liov, Ucraina.

⁴⁰ Astăzi, Donețk, în estul Ucrainei.

⁴¹ Șahti, regiunea Rostov, Rusia; în înregistrarea audio, Gheorghe Țocoiu menționează „Novoșahiti”, ceea ce înseamnă Novoșahitinsk, oraș învecinat, aflat la nord-vest de Șahti.

⁴² Rostov pe Don, regiunea Rostov, Rusia.

⁴³ Astăzi, Volgograd, în Rusia, pe Volga.

⁴⁴ Probabil, Budionnovsk, regiunea Stavropol, Rusia

De acolo, s-a întors către țară, a trecut prin Krasnodar, a ajuns pe malul Mării Azov, unde a stat trei zile și trei nopți din cauza viscolului, la Sartana⁴⁵. Aici, împreună cu alți doi ostași s-au adăpostit la o familie de bătrâni, care aveau „doar o cămăruță mică și-o săluță. Acolo, când am intrat noi trei oameni și cu ei doi, cinci, aproape n-avei unde te-nvărti. Începusem noi, așa, după cum era zăpada grea, furtună și ger afară, cam întuneca vremea. Noi am început [...] să scoatem și să mâncăm ceva, că eram foarte obosiți și lihniți de foame. Sovieticii foarte bucuroși, eu mai cunoșteam și limba rusască puțin, o-nceput să ne-mbrătoșeze ca pe niște fii ai lor și am așezat masa să mâncăm. N-am apucat să luăm câteva linguri de ciorbă de-a lor sovietică în gură, că mâncarea noastră era înghețată, [că] după ce ne uităm pe fereastră, văd o lumina de mașină puternică. Mașina aceea puternică era o mașină nemțască. Văd că străbate în casă un neam?”

Acesta-i salută ridicând mâna și-i anunță că trebuie să părăsească încăperea. Militarii români au strâns îndată masa și au ieșit în săliță, unde au rămas, afară fiind viforul prea mare. Însă au mai venit încă doi germani care s-au așezat la masă, în casă, iar unul dintre ei văzându-i pe români așezați jos în săliță i-a lovit cu picioarele. Atunci, povestește caporalul Țocoiu, „noi, dacă am văzut am ieșit afară, ne-am adăpostit în grajdul vacuții, unde stăte vacuța moșului rus”, stând și privind pe ferestruică la germanii care descărcau din mașină gențile cu mâncare și „ne uitam și noi să vedem ce se petrece în casă, că erau perdelele luate, geamurile mititele cum erau la rușii sovietici, la rușii săraci”. În acest timp, „hop, că-l dă afară pe moșneag și pe babă”, care nu aveau nici ei unde să se adăpostească, decât în grajd. „Acolo, eram noi. Stăteam doi în picioare, înainte vacii, și unul se culcase la perete. Era o încăpere mică. O venit și moșnegii. Baba o început să strige: «Boji moi! Boji moi!»”. Atunci, „văzându-i așa, am început să plâng și să spun: „Măi fraților, hai să plecăm de-aici unde ne-o îndrepta Dumnezeu, cu tot viforul, că, zic, moșnegii n-au unde să steie. Atunci, unul din ostașii noștri zice: „Lasă, le-o fac eu nemților la bucată!” Și s-o dus și le-o luat delcoul de la mașină. Le-o scos delcoul de la mașină și pe urmă o venit la noi: «Hai să mergem, că le-am făcut bucată, o să mai plece cu mașina când oi pleca eu!»”.

Potrivit relatării caporalului, casele sovieticilor nu erau diferite de ale noastre, însă erau „localități fără garduri, erau sate, erau case așa cum ar fi o turmă de oi strânsă grămadă ici-colea, și case, doar cărări de la unul la altul, ei trăiau într-o stare mult mai sleită ca la noi”.

*

„Plecați spre țară, în luna aprilie 20, am ajuns în orașul Tiraspol, de unde am primit concediu de 30 zile, am plecat pe la Tighina-Iași-Bârlad. După concediu mă întorc la Tiraspol, de unde pleacă tovarășul meu Nedele Alexandru, tot pe 30 de zile. În luna august 3, din nou eu plec în concediu pe 30 zile. Atunci unitatea s-a mutat în Basarabia, în comuna Teplița, ca în luna XII, 1943, suntem deplasați în

⁴⁵ Astăzi, localitate aflată lângă Mariupol, regiunea Donețk.

comuna Forotic, județul Caraș-Severin, de acolo ne-au mutat în comuna Tirol⁴⁶; eu și cu Nedelea eram magazioneri.

În august 5, 1944, plec în concediu de 40 zile, în care timp, la 28 august 1944, au ajuns trupe rusești în sat la noi. Aici am avut satisfacția că am scăpat de la moarte 26 de ostași români care au fost prinși de armata rusă, adunați în pluton, din care făceau parte 18 nemți și 26 români. Eu cunoșteam puțin limba rusă, priveam la ei cum îi aduna; eram cu un copil de 8 ani, Rică. Ofițerul rus privește la mine, eu mângâiem copilul și-i tot facem semn că astăzi românii îi așteaptă. Spunem rusului, pe un ton plângăreț. Ofițerul rus fiind la 5 metri lângă mine, văd că începe să zâmbească și dă din cap și zice în limba rusă: «Ostașii români să plece acasă, sunt slobozi!». Ostașii români nu au priceput. Atunci, eu îmi cer voie la ofițer să-mi deie voie: «Să le spun eu, ce ați spus dvs.!»; și îmi spune să le vorbesc. Ostașii nu au vrut să mă înțeleagă. Atunci, ofițerul rus dă din cap și zice: «Vă trebuie război, vă dau eu!». Atunci mi-am cerut voie să-i dau afară din pluton. Bucuros, ofițerul spune, după ce i-am scos pe toți ostași din plutonul ce urma să-i execute. Alături de mine era un băiețel pe nume Costică Băgu. După ce au plecat ostașii români, ostașii nemți care au rămas în pluton au fost duși la marginea satului. Și i-a executat pe toți cei 18 nemți. Aceasta s-a petrecut pe ziua de 18 august 1944, pe la orele 15. Mai târziu, primesc mulțumiri de la un cetățean din Chetrosu, din satul fetei lui Panainte Cărăuș, că era căsătorită în Chetrosu⁴⁷”.

Așadar, „pe scurt, am fost în primăvara anului 1942 vărsat cu tot cu foaie matricolă la Centrul Nr. 1 Făgărași, de unde în luna octombrie 1942 am plecat cu Centrul de Instrucție Nr. 3 pe front, la Cotul Donului, în localitatea Șantie, Clețcaia, Morozoskaia, Krasnisulin, Krasnodar etc. În luna februarie 1943 ne-am mutat la Rostov, de unde după ruperea frontului, ne-a adus la Tiraspol-Teplița-Forotic, apoi la Tirol, județul Caraș-Severin”.

În toamna anului 1944, Gheorghe Țocoiu a fost trimis împreună cu Batalionul 66 pe front, „înspre apus, în Munții Tatra”. Acolo, „am întâmpinat lupte grele, întrucât nemții erau stabiliți în munți și ne aruncau bombele nu numai cu tunul sau cu brandul, și le-aruncau cu mâna și ni le dădeau în cap. Nemaiputând rezista ai noștri, și eu așa cum treceam pe sub niște văioage cu căruțele cu muniții, fiind în calitate de armurier și ducem muniții pe front, am căzut în fața unei bombe astupat de pământ, în care ne-o găsit ostașii acolo și ne-o dus la spitalul Colțea [?] din Ungaria. După care am stat acolo două luni de zile și în luna martie ne-a adus din nou la Tirol, în Banat [...] m-am făcut bine, la spital. Acolo s-a terminat războiul, în zilelele Paștiului, cum o fost”. Caporalul a fost lăsat la vatră în mai 1945 și s-a întors acasă după opt ani în care s-a aflat sub arme. Decorația pe care o primise pentru luptele de la Odesa, cu distincția Bărbăție și Credință, Clasa a II-a, „din nefericire am pierdut-o tot cu raniță la Stalino, unde au fost avariate mai multe vehicule la un bombardament de aviație”.

*

⁴⁶ Astăzi, localitate în comuna Doclin, județul Caraș-Severin.

⁴⁷ Localitate în comuna Gherghești, județul Vaslui.

Mulțumesc și aici, domnului învățător Dumitru Andrei, din Pogonești, pentru disponibilitatea de a dăruii cititorilor aceste cutremurătoare pagini memorialistice despre războiul de la începerea căruia s-au împlinit 80 de ani (1941-2021).

*Gheorghe C. Țocoiu (1915-2009),
împreună cu familia sa, în vremea războiului*

În dreapta privitorului: Gheorghe C. Țocoiu

Coporul Țocoiu e Gheorghe, Reg 11 Inf. Bat. 21 Divizionar

-1-

Scrieri din timpul luptelor dintre Prut - Odesa

Pe ziua de 23 Iunie 1941 pe eșua unitatea mea
(Batalionul Divizionar Nr 1 din Reg 11 Siret)
Am primit ordin de plecare pe front care se în-
cepuse cu o zi în urmă, am ajuns la Margeșii,
apoi în noaptea de 24 iunie am ajuns la
Movila lui Dumitru pe dealul din spatele
de valea raicului, acolo aici era amplasată
o unitate de artilerie, Am primit ordin din
parte domnului Major Butoreanu Ciocane, să
mergem în în recunoaștere totii ofiteri și
subof plus Comandantul de grup - etc - etc

ca 1

La 26-Oct. 1941

te confimată a mea

Nă aflam în marșarea de Vest a Odesei
de acum se observa o liniște peste tot, apoi
primim veste precum că Odesa e răzuit, și că
armata noastră (armata IV, în care făcea parte
diviziunea noastră) (și infanteria Generală Dăscăleș
iar se erau la Bat. 21 Inf. Divizionar.)

Așa după cum am văzut din apelul făcut
pe Batalion, am avut o mare pierdere în oameni
și au mai rămas în viață 92 de oameni restul
din 419, ostazi iar restul de 327, ostazi, morți -
răniți și dispăruți:

Facsimile din manuscrisul lui Gheorghe C. Țocoiu

ADDENDA

Învățătorul Dumitru Andrei a înregistrat odată cu amintirile socrului său, Gheorghe Țocoiu, și câteva cuvinte ale bunicului său matern, Constantin Stanciu, din Pogonești, care, la 26 decembrie 1988, avea 82 de ani.

Încorporat în Regimentul 20 Vânători de Munte din Piatra Neamț, Constantin Stanciu își amintea drumul său în războiul din Uniunea Sovietică, început la 24 iulie 1941, la Cernăuți, unde a văzut „cele mai mari lupte grele” și până în Caucaz, la Novorossiisk⁴⁸, de unde s-a întors pe la Kerçi⁴⁹, participând la cele mai grele lupte la Sevastopol, în Crimeea, apoi a trecut prin Melitopol⁵⁰, pe malul Mării Azov, ajungând în țară la 13 iulie 1944. Între timp îi murise soția, Ioana, la 8 mai 1944, la înmormântarea căreia nu putuse veni, fiind pe front; ulterior, s-a recăsătorit cu Paraschiva, în 1950, care a murit în 1982. Pentru că îi murise nevasta, avea doi copii și era în „vrăstă înaintată”, Constantin Stanciu nu a mai luptat pe frontul din Apus.

Constantin Stanciu, cu familia sa, în perioada interbelică

⁴⁸ Oraș portuar în regiunea Krasnodar, Rusia.

⁴⁹ Oraș în Crimeea, astăzi în Rusia.

⁵⁰ Oraș și raion în regiunea Zaporijjea, Ucraina.

IMAGINI DIN VREMEA RĂZBOIULUI

Foto: Willy Prager

Sursa: Landesarchiv Baden-Württemberg Staatsarchiv Freiburg

Fond: Transnistrien [Filmnegative, Ordner 0292]

<https://www.landesarchiv-bw.de>

LANDESARCHIV BADEN-WÜRTTEMBERG

Abt. Staatsarchiv Freiburg W 134 Nr. 032329 Bild 1

Armata Română în Basarabia, 1943

LANDESARCHIV BADEN-WÜRTTEMBERG

Abt. Staatsarchiv Freiburg W 134 Nr. 032380 Bild 1

Trecerea Nistrului; cavaleria Armatei Române, 1943

LANDESARCHIV BADEN-WÜRTTEMBERG

Abt. Staatsarchiv Freiburg W 134 Nr. 032321 Bild 1

Armata Română pe Frontul de Est, 1943

LANDESARCHIV BADEN-WÜRTTEMBERG

Abt. Staatsarchiv Freiburg W 134 Nr. 035919 Bild 1

Mannheim, 1943

LANDESARCHIV BADEN-WÜRTTEMBERG
Abt. Staatsarchiv Freiburg W 134 Nr. 035931 Bild 1
Dalnic, 1943

LANDESARCHIV BADEN-WÜRTTEMBERG
Abt. Staatsarchiv Freiburg W 134 Nr. 035941 Bild 1
Dalnic, 1943; cimitirul eroilor

LANDESARCHIV BADEN-WÜRTTEMBERG

Abt. Staatsarchiv Freiburg W 134 Nr. 032397 Bild 1

Portret de soldat român pe Frontul de Est, 1943

LANDESARCHIV BADEN-WÜRTTEMBERG

Abt. Staatsarchiv Freiburg W 134 Nr. 032325 Bild 1

Ostași români cu mitraliere, pe Frontul de Est, 1943

LANDESARCHIV BADEN-WÜRTTEMBERG

Abt. Staatsarchiv Freiburg W 134 Nr. 035929b Bild 1

Dalnic, 1943; troiță închinată memoriei soldaților români morți în 1941

BIBLIOTECA DE SPECIALITATE ȘI ÎNDRUMARE NAȚIONAL CREȘTINĂ ORTODOXĂ „MITROPOLITUL NICODIM”

Silviu – Constantin NEDELICU

În colecțiile Bibliotecii Academiei Române din București se află o sumedenie de comori care încă așteaptă să fie scoase la lumină. Așa este și cazul unei broșuri pe care am întâlnit-o în urmă cu câțiva ani și care are cota II 164971, și care se intitulează *Statutul bibliotecii de specialitate și îndrumare național creștină ortodoxă „Mitropolitul Nicodim”*. Volumul a apărut în anul 1939 la Tipografia Sfintei Monastiri Neamțu.

Ctitorul acestei biblioteci, în persoana Inginerului Locot. Colonel Eduard N. Sava Goiu¹, spune în cuvântul înainte al lucrării scris de că dorește să contribuie și el cu modestul său sprijin „și cu economiile strânse din ruina calamităților, cari au trecut peste Țară, în timpul marelui și sângerosului războiu, între anii 1916-1919 pentru înființarea unei biblioteci de specialitate național creștin ortodoxă”² la Mănăstirea Neamț.

Biblioteca avea să poarte numele Mitropolitului Nicodim Munteanu, fost stareț al Mănăstirii Neamț (1924-1935), Mitropolit al Moldovei (1935-1939) și Patriarh al Bisericii Ortodoxe Române (1939-1948)³.

Statutul bibliotecii conține 16 articole⁴.

În articolul 1 se spune că sub domnia și ocrotirea regelui Carol al II-lea, „Reformatorul și Înnoitorul vechilor și noilor instituții ale României Întregite, Reorganizatorul Oștirii și apărătorul hotarelor Țării, a Sfintei moșteniri lăsate de mării Regi Carol I-iu Liberatorul și Ferdinand I-iu Întregitorul și în acelaș timp ocrotitorul ctitoriilor voivodale și însuși ctitorinzestrător al Lavrei Neamțu”⁵, este înființată la Mănăstirea Neamț „Bibliotecă cu sală de lectură zilnică «Mitropolitul

¹ Despre numele acestuia apar câteva informații publicate într-un articol din 24 iulie 2007 din *Ziarul Lumina*, scris de Ion Mitican. Autorul afirmă că „În curtea parcelată se ridicau, după 1920, alte construcții, închizându-i, rând pe rând, vederea: Casa Altein în colț, la strada N. Gane (nr. 1), Palatul medicului oculist, generalul Sava Goiu, în față (terminat în anul 1928)” cf. <https://ziarullumina.ro/actualitate-religioasa/documentar/casa-rolla-si-cerdacul-unionistilor-66413.html> [site accesat: 17.12.2021]. Putem presupune că ar fi una dintre rudele autorului statutului, care a fost medic militar, cu grad de general, în Armata Română.

² *Statutul Bibliotecii de specialitate și îndrumare național creștină ortodoxă „Mitropolitul Nicodim”*, Mănăstirea Neamț, Tipografia Sfintei Monastiri Neamțu, 1939, p. 3.

³ Mai multe informații despre Patriarhul Nicodim se găsesc aici: Pr. Prof. Alexandru Moraru, *Dicționarul Ierarhilor români și străini, slujitori ai credincioșilor Bisericii Ortodoxe Române*, București, Editura Basilica, 2015, p. 304-307.

⁴ *Statutul Bibliotecii de specialitate și îndrumare național creștină ortodoxă „Mitropolitul Nicodim”*, Mănăstirea Neamț, Tipografia Sfintei Monastiri Neamțu, 1939, p. 7-13.

⁵ *Ibidem*, p. 7.

Nicodim»⁶. Tot aici sunt enumerați și viitorii cititori ai bibliotecii, respectiv: cetățeni, călugări, profesori, elevi seminariști, fii de preoți, învățători, fii de țărani, funcționari administrativi etc.⁷.

În continuare este descrisă sala de lectură „de specialitate” care va conține cărți și reviste în spiritul naționalismului creștin ortodox⁸, și vor fi citite zilnic doar astfel de lucrări, „cu conținut național și internațional creștin și cu preferință specială a cărților și revistelor naționale și internale creștine ortodoxe”⁹.

În articolul 2 este menționat numele Mitropolitului Nicodim, „președintele și principalul nostru ctitor al¹⁰ Bibliotecii”¹¹, iar ctitorii se asigurau să sprijine această operă de „formare a sufletelor și minților tineretului național-creștin ortodox”¹².

În articolul 4 însăși Majestatea Sa, Regele Carol al II-lea, era rugat să devină ctitor de onoare al acestei biblioteci¹³.

Mitropolitul Nicodim s-a oferit să sprijine financiar acest proiect prin oferirea materialelor de construcție cât și prin plata unei părți a manoperei, așa cum este consemnat în articolul 5¹⁴.

Ctitorul principal al acestei biblioteci, Locot. Colonel în retragere Eduard N. Sava Goiu, a donat suma de 50.000 de lei¹⁵ pentru construirea clădirii precum și numeroase cărți din biblioteca personală, cu caracter istoric național și nu numai. Acesta a mai donat și „cărți alese de fizică și chimie, medicină și igienă, matematici și inginerie, filosofie și pedagogie, industrie și comerț, agricultură și silvicultură”¹⁶ ș.a.

În articolul 8 se spune că Biblioteca avea să fie condusă de un consiliu format din șase membri. Președintele avea să fie însuși Mitropolitul Nicodim, iar membrii: Starețul Mănăstirii Neamț, ctitorul principal (Locot. Colonel în retragere Eduard N. Sava Goiu), un fondator, un profesor și directorul de la Seminarul de la Neamț¹⁷. În articolul 9 era precizat faptul că membrii bibliotecii puteau fi „membri de onoare, membri-fondatori, membri-donatori, și membri inițiatori fondatori și donatori”¹⁸.

⁶ *Ibidem*, p. 8.

⁷ *Ibidem*, p. 7.

⁸ *Ibidem*, p. 8.

⁹ *Ibidem*, p. 8.

¹⁰ În text apare scris „a Bibliotecii”.

¹¹ *Ibidem*, p. 8.

¹² *Ibidem*, p. 8.

¹³ *Ibidem*, p. 9.

¹⁴ *Ibidem*, p. 9.

¹⁵ *Ibidem*, p. 9.

¹⁶ *Ibidem*, p. 9.

¹⁷ *Ibidem*, p. 10.

¹⁸ *Ibidem*, p. 10.

Sumele donate pentru această bibliotecă urmau să fie gestionate de către Mănăstirea Neamț, fiind folosite doar pentru „construirea, întreținerea și funcționarea Bibliotecii și sălii de lectură”¹⁹.

În articolul 12 se spunea că membrii, sau mai bine zis cititorii acestei biblioteci vor putea fi „atât Români cât și străinii (ortodocși, catolici, protestanți și uniți)”²⁰.

În articolul 14 al statutului bibliotecii este enumerat personalul din care va fi compus, respectiv: „a) bibliotecarul ctitor inițiator fondator și fără nici o leafă; b) un bibliotecar ajutor [...] c) un secretar însărcinat cu ținerea la curent a registrelor bibliotecii și cu controlul zilnic al cititorilor ei în orele în care biblioteca va fi deschisă; d) un subsecretar însărcinat cu scoaterea, predarea și primirea cărților de la cititorii bibliotecii și cu reșezarea lor în bibliotecă; e) un gardian sau paznic, ori om de serviciu al bibliotecii”²¹.

Salariile personalului, conform articolului 15, vor fi fixate de către Consiliul bibliotecii²².

În articolul 16 este reluată pe larg ideea de la articolul 12 unde sunt enumerate naționalitățile celor care pot deveni membri ai acestei biblioteci, respectiv: francezi, germani, englezi, americani ș.a.²³, firește, doar cu binecuvântarea Mitropolitului Nicodim „și cu votul secret al membrilor”²⁴ ctitori fondatori și donatori inițiatori, a membrilor fondatori și donatori, precum și a membrilor consilieri ai acestei Biblioteci de specialitate «Mitropolitul Nicodim»²⁵.

Statutul se încheie cu următoarea frază și anume: „făcut la Iași în luna decembrie, anul 1938. Aprobă la I. P. S. S. Mitropolitul Nicodim”²⁶.

Statutul bibliotecii respective, destul de ambițios pentru acele vremuri tulburi, nu știm dacă a fost pus vreodată în aplicare. Ne este greu să credem că în acele vremuri de strâmtorare economică ar fi funcționat această bibliotecă cu caracter naționalist la Mănăstirea Neamț²⁷, cu atât mai mult cu cât în același an a început cel De-al Doilea Război Mondial.

¹⁹ *Ibidem*, p. 10-11.

²⁰ *Ibidem*, p. 11.

²¹ *Ibidem*, p. 12.

²² *Ibidem*, p. 12.

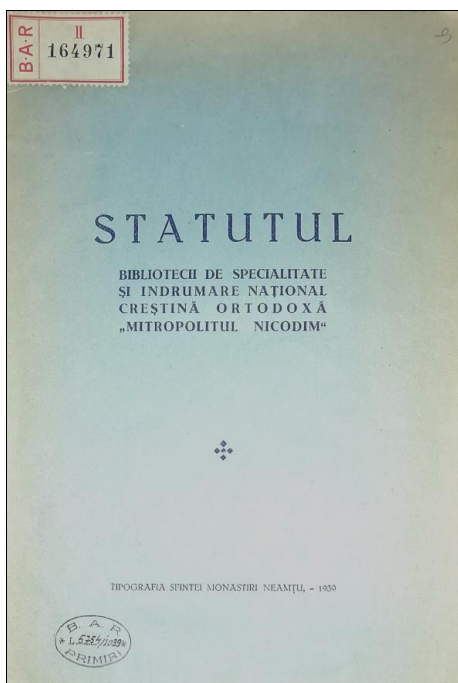
²³ *Ibidem*, p. 12.

²⁴ În text apare scris „a membrilor”.

²⁵ *Ibidem*, p. 12-13.

²⁶ *Ibidem*, p. 13.

²⁷ Doar în arhiva Mănăstirii Neamț ar mai putea fi identificate documente cu privire la înființarea acestei biblioteci și la donația de cărți a ctitorului ei principal, în persoana Locot. Colonel în retragere Eduard N. Sava Goiu.

**ROMÂNII DIN ARDEAL ÎN MOLDOVA.
REFLECȚII NOI PENTRU O DISCUȚIE MAI VECHIE***

Ștefan S. GOROVEI

O cercetare foarte recentă, despre românii ortodocși din Ardeal trimiși la Mănăstirea Putna pentru hirotonie întru preot¹, mi-a deschis o perspectivă nouă în abordarea unei chestiuni mai vechi. Mai precis, ea îngăduie, mi se pare, încadrarea mai apropiată de realitatea timpului a unor posibile cazuri de migrări de ardeleni, un „descălecat” modern, cazuri din acelea asupra cărora a stăruit, spre sfârșitul vieții sale, părintele Ștefan Meteș². Chestiunea mă implică personal, pentru că ea privește familia din care descindea mama bunicului meu, boiernașii numiți Borș din satul Crivești (Bădilița)³. Aceleiași pricini s-a datorat studiul pe care Artur Gorovei l-a consacrat episcopului Ierothei al Hușilor⁴, cel dintâi ascendent cunoscut documentar al familiei respective. După multă vreme, acestor prime contribuții li s-au adăugat, acum câțiva ani, acelea aduse de d-l Mihai-Bogdan Atanasiu⁵. O genealogie a familiei (cu unele erori inexplicabile) a fost publicată în 2011⁶.

Discuția invocată în titlul comunicării s-a pornit de la ipoteza pe care strănepotul biograf al episcopului a formulat-o la vremea sa, și anume că Ierothei ar fi aparținut unei familii de nobili ardeleni; trecut cândva, în împrejurări

* Comunicare prezentată în ședința (250) din 9 martie 2021 a Filialei Iași a Comisiei Naționale de Genealogie, Heraldică și Sigilografie a Academiei Române. Mulțumesc călduros părintelui Ierodiacon Timotei Tiron din Mănăstirea Putna pentru iscusita fotografiere a documentelor aflate în păstrarea mea (Fig. 2–8) și d-lui profesor Costin Clit pentru posibilitatea de a reproduce „gramata” mitropolitului Nichifor (Fig. 1).

¹ Ioan-Augustin Guriță, „Și acum trimiteți pre fiii voștri ca să ia preoția de la arhieriei Țării Moldovei”. *Putnenii și românii ortodocși din Transilvania în veacul al XVIII-lea*, comunicare la Colocviile Putnei, XXV (Iași, 4 martie 2021).

² Ștefan Meteș, *Emigrări românești din Transilvania în secolele XIII-XX. (Cercetări de demografie istorică)*, Editura Științifică, București, 1971.

³ Ștefan S. Gorovei, „Castelul” de la Bădilița. *Mică istorie a unui monument dispărut*, în „**Monumentul XXII**. Lucrările Simpozionului Internațional Monumentul – tradiție și viitor, ediția a XXII-a, Iași, 2020”, volum coordonat de Lucian-Valeriu Lefter și Aurica Ichim, Editura „Doxologia”, Iași, 2021, p. 101–122.

⁴ Artur Gorovei, *Ierotheiu, episcopul Hușilor*, în **ARMSL**, s. III, t. VI (1932–1934), 1934, p. 1/437 – 33/469 (a doua cifră indică paginile din volum).

⁵ Mihai-Bogdan Atanasiu, *Un putnean din veacul al XVIII-lea – Ierothei, episcopul Hușilor*, în **AP**, XIII, 2017, 1, p. 209–223.

⁶ Mihai Dim. Sturdza, *Familiiile boierești din Moldova și Țara Românească. Enciclopedie istorică, genealogică și biografică*, coordonator și coautor ~, II, Editura „Simetria”, București, 2011, p. 80 (fără trimiteri bibliografice sau arhivistice, cu excepția unei note oarecum colaterale).

necunoscute, în Moldova și rămas văduv, a intrat în cinul monahal la Mănăstirea Putna, pe care a ajuns să o conducă în calitate de egumen între anii 1742 și 1744, devenind, în ianuarie 1744, episcop de Huși, ales pentru această treaptă de însuși mitropolitul țării, Nichifor. Confirmarea acestei proceduri neobișnuite, printr-o „gramată” (Fig.1) sub semnătura mitropolitului și pecetea Mitropoliei⁷, s-a păstrat în arhiva urmașilor lui Ierothei și a fost publicat încă din 1904 de N. Iorga⁸. Ridicarea la treapta arhieriei pare să fi fost rodul unei opțiuni personale a mitropolitului Nichifor, și nu al unei alegeri după rânduiala cunoscută, pe care actul o pomenește doar foarte vag („pe pravilă cu sorț s-au ales”), fără să se arate ceilalți doi candidați ale căror nume se vor fi aflat pe aceeași listă. Aceasta l-a determinat pe N. Iorga să facă observația că „actul e un *unicum*, căci nu se mai află altul prin care mitropolitul să mărturisească pentru alegerea unui episcop”⁹.

⁷ Documentul respectiv este datat numai cu anul de la Facerea Lumii (așa-zisul *văleat*) 7250, ceea ce înseamnă intervalul cuprins între 1 septembrie 1741 și 31 august 1742, ceea ce este o evidentă eroare – ca și în multe alte cazuri, scribul a omis cifra unităților. Am propus, mai demult, îndreptarea acestei erori, pentru a plasa începutul păstoririi lui Ierothei la Huși în anul 1744 (ianuarie): Ștefan S. Gorovei, *Semnificația unor documente false din veacul XVIII*. I. „Cartea sobornicească” din 1 ianuarie 1752, în *AIHAI*, XXVI, 1989, 1, p. 455, nota 175 (studiu retipărit în idem, *Între istoria reală și imaginar. Acțiuni politice și culturale în veacul XVIII*, Editura Universității „Alexandru Ioan Cuza”, Iași, 2003, p. 143–192, păstrând și paginația din revistă). Datarea a fost confirmată de Mihai-Bogdan Atanasiu, care a adus și precizarea „după 21 ianuarie” (Mihai-Bogdan Atanasiu, *op. cit.*, p. 213).

⁸ N. Iorga, *Studii și documente cu privire la istoria românilor*, VII, Editura Ministerului de Instrucție, Stabilimentul Grafic I. V. SOCEC, București, 1904, p. 341–342, nr. 18 (în grupajul intitulat *Documente nouă comunicate de d. Artur Gorovei*); documentul a fost reprodus și de Artur Gorovei, *op. cit.*, p. 21/457 – în ambele locuri fără să se observe contradicția pe care o aduce datarea în 7250 (1741/1742). După prezentarea acestei comunicări, actul a cunoscut o nouă ediție, după originalul aflat la Biblioteca Academiei Române, *Documente istorice*, MCDXCIX/4: Costin Clit, *Documente privind istoria Episcopiei de Huși*, lucrare apărută cu binecuvântarea Preasfințitului Părinte Ignatie, Episcopul Hușilor, Editura „Horeb”, Huși, 2021, p. 500–501, nr. 372 (aici, cu datarea corectă).

Sunt recunoscător d-lui profesor Clit pentru notarea cotei respectivului act, întrucât ea confirmă o bănuială exprimată de curând [cf. Ștefan S. Gorovei, „Castelul” de la Bâdilița. Mică istorie a unui monument dispărut, cit., (supra, nota 3), p. 104, nota 12]: pachetul MCDXCIX (1699) conține documentele pe care Artur Gorovei le-a moștenit de la familia mamei sale și pe care el le-a adunat în patru volume mari; rămase în arhiva sa de la Fălticeni, au plecat în 1961 la București, împreună cu mai multe manuscrise, scrisori etc., la cererea fiului său Mircea A. Gorovei. În anii care au urmat, au ajuns, prin vânzare, la Biblioteca Academiei. Pe aceeași filieră au ajuns, în același depozit, și documentele din pachetul MCDXCVIII (1698), în care se află acte ale familiei Gorovei (dintre care unele au fost reproduse de Loretta Handrabura, *Artur Gorovei. Studiu monografic*, Editura „Elan”, Chișinău, 2007, p. 254–256, 258–263). În prezentul articol, am putut folosi doar copiile dactilografiate ale acestor documente (cuprinse în *Acta Gorovei*), așa încât mă voi referi la ele cu sintagma *Arhiva Borș*, subînțelegându-se pachetul menționat de la Biblioteca Academiei.

⁹ N. Iorga, *op. cit.*, p. 343, nota.

Dacă împrejurările „descălecatului” său în Moldova au rămas necunoscute – s-a presupus „contextul persecuțiilor religioase”¹⁰ – ca și numele său de mirean (ușor de bănuț a fi *Ioan*), în schimb mi se pare că este neîndoielnic faptul că el nu era moldovean din naștere. Observația că „nu a stăpânit nimic în Moldova”¹¹ este justă, doar că necesită o explicație mai largă. Știm că, în multe cazuri, monahii rânduți spre slujiri arhieresti veneau din familii cel puțin înstărite – și exemplul unui contemporan al lui Ierothei, episcopul Ioanichie de Roman, cercetat cu mare bogăție de amănunte de d-l Mihai Mîrza într-un studiu apărut foarte recent¹², este grăitor în această privință. Or, de pe urma lui Ierothei nu pare să fi rămas nimic care să constituie o (ceea ce s-ar numi azi) *masă succesorală*, de împărțit între fiul care a continuat neamul și fiica măritată cu un (probabil Constantin) Roschip, devenit mai târziu monahul Calistrat din aceeași obște a Putnei, pe care o va conduce ca egumen în anii 1756–1757, 1759 și 1760. Nu numai atât: niciodată fiul său – „Ilie sîn răposatului Ierofteiu episcop de Huși”, cum este numit într-un document din 1763¹³ – nu apare ca moștenind vreun bun oarecare (o sfoară de pământ, un petic de pădure sau de vie, câțiva robi țigani) de la înaintași ai săi dinspre tată sau dinspre mamă, ori judecându-se pentru asemenea bunuri cu veri sau nepoți proveniți din aceste înrudiri.

Acestei constatări i se mai poate adăuga una, care a rămas neobservată. Există un document pe cât de interesant, pe atât de rar folosit de istoricii vieții noastre religioase și de „dix-huitième”-iștii noștri: condica în care s-au înscris sămile mănăstirilor moldovenești pentru anul fiscal ianuarie 1742 – ianuarie 1743¹⁴. Pentru Mănăstirea Putna, condusă de egumenul Ierothei, se înșiră pe aproape opt pagini¹⁵ toate proprietățile și bunurile, toate veniturile și cheltuielile (e interesant de observat că, făcând „milostenie Sfântului Mormânt” suma de 30 lei – cea mai mare dintre cheltuielile neuzuale – egumenul a rămas dator mănăstirii 11 lei și un potronic¹⁶ ! Fără această danie, balanța ar fi ieșit „pe plus”, cum se spune azi... Tot atâta se cheltuise pentru „straile egumenului într-un an”). În *sama* aceasta, care ilustrează înțeleapta gospodărire a Putnei sub egumenia lui Ierothei (și ea ar merita studiată mai amănunțit sub acest aspect), prima dintre cheltuieli este suma de 20 lei, reprezentând costul călătoriei la Iași, la Bobotează, „cu călugări și **cu fecioru lui**”¹⁷. Fiind vorba de un monah, cuvântul *fecior* nu poate avea sensul de *slujitor în casă*,

¹⁰ Mihai-Bogdan Atanasiu, *op. cit.*, p. 210.

¹¹ *Ibidem*.

¹² Mihai Mîrza, *Neamul episcopului Ioanichie al Romanului (1747–1769), după o carte de judecată din 8 ianuarie 1814*, în Mihai-Bogdan Atanasiu <și> Mihai Mîrza (editori), *Mari familii boierești din Moldova în veacurile XVII–XIX. Referințe identitare și manifestări de putere*, Editura Universității „Alexandru Ioan Cuza”, Iași, 2020, p. 247–297.

¹³ Arhiva Borș; copie de Artur Gorovei, în *Acta Gorovei*, I, și în *Monografia familiei Borș* (ms).

¹⁴ Ms. rom. 110 la Biblioteca Academiei Române, editat de I. Bogdan, *Sămile mănăstirilor de țară din Moldova pe anul 1742*, în **BCIR**, I, 1915, p. 217–279.

¹⁵ *Ibidem*, p. 222–229.

¹⁶ *Ibidem*, p. 229.

¹⁷ *Ibidem*, p. 225; sublinierea îmi aparține.

ca în cazul feciorului din casele boierilor: un egumen nu avea nevoie de un asemenea slujitor, pe care și-l alegea, oricum, dintre monahii sau frații din obște. Aici, *feciorul* nu poate fi decât fiul său. Așadar, în 1742/1743, Ilie era ținut de tatăl său în Mănăstirea Putna, ceea ce înseamnă, evident, că era încă neînsurat. Dar nici copil nu mai era, de vreme ce în 1755 era deja căsătorit și i se naștea fiul Chiriac¹⁸, unul dintre cei patru copii pe care i-a avut din căsătoria cu Ileana, fiica lui Toader Bădiliță, vornicul de Suceava. Cum știm că Ilie a murit la 1791¹⁹, putem așeza nașterea sa pe la 1725/1730.

Sunt importante aceste repere cronologice, pentru că ele ne îngăduie să refacem, mergând de-a-ndăratelea, pe acelea ale lui Ierothei și ale familiei sale. Se poate accepta, deci, că acesta s-a născut pe la 1695-1700, justificându-se astfel aprecierea că la 1752 a demisionat din scaunul de la Huși „fiind cuprins de slăbăciune și de neputință”, cum spune el însuși²⁰, adică „din pricina bătrâneților și pentru cea trupească a sa boală”, cum precizează ierarhii care i-au desemnat succesorul²¹. De altminteri, în anul următor a și trecut la cele veșnice. Astăzi, un om de circa 55 de ani este socotit în plină putere, în nici un caz la vârsta „bătrâneților”; nu era așa și la vremea aceea...

Alături de absența bunurilor ereditare în Moldova, creșterea lui Ilie la Mănăstirea Putna este o mărturie care se așează în sprijinul originii neautohtone a acestei familii: ea arată că Ierothei nu avea, în Moldova, nici o rudă căreia să-i încredințeze pe fiul său. Fata pe care a măritat-o cu Roschip trebuie să fi murit și ea de timpuriu, lăsându-și bărbatul văduv și fără copii, așa încât a intrat și el în călugărie la Putna, alături de socrul său. Ca să primească ascultarea de egumen, era nevoie, cred, să fie bine cunoscut și apreciat de obște; de aceea socotesc că Ierothei avea un stagiul de măcar un deceniu în obște atunci când i s-a încredințat cârmuirea Putnei.

Legând toate aceste repere cronologice, poate că avem o imagine mai clară a începuturilor. Viitorul monah și egumen a venit în Moldova cu soția sa (ceea ce se deduce din absența oricăror moșteniri și înrudiri dinspre partea ei), poate spre a obține hirotonia ca preot. Nu se află urme ale așezării sale în vreun sat din nordul Moldovei: legătura cu satul Dumbrăveni (Botoșani), evocată de Artur Gorovei²², nu este plauzibilă, întrucât documentele aduse în discuție privesc pe urmașii lui Ilie și nu pe înaintașii săi. Singura proprietate despre care vorbesc acești urmași este acea jumătate din satul Crivești, în care intraseră prin căsătoria lui Ilie cu Ileana

¹⁸ Anul acestei nașteri este menționat de Artur Gorovei de câteva ori („**Miron Costin**. Revistă de cercetări și mărturii istorice”, IV, 1916, 8, p. 315, nota 7; *Monografia familiei Borș*, ms., p. 34), dar nu am identificat izvorul pe care se întemeiază; altminteri, data este plauzibilă.

¹⁹ Soția sa spune, în diata din 10 mai 1803: „soțul meu încă au răposat de 12 ani” (Arhiva Borș).

²⁰ N. Iorga, *Condica de hirotonii a Mitropoliei Moldovei*, publicată după original de ~, în **BCIR**, III, 1924, p. 6.

²¹ *Ibidem*, p. 7.

²² Artur Gorovei, *Ierotheiu, episcopul Hușilor*, cit. (*supra*, nota 4), p. 19–20.

Bădilița²³. Actul din 1763 (iulie 10), menționat mai înainte, privește hotărnicirea Criveștilor, din ținutul Sucevei, unde „Ilie sãn răposatului Ierofteiu episcop de Huși” stăpâna jumătate de sat, cealaltă jumătate fiind a Mănăstirii Pobrata. Un alt act, din 1767 (aprilie 26) arată și el „moșia Criveștii a lui Ilie Borșu mazâl”²⁴.

Poate că aceste precizări, înlăturând presupuneri aluvionare, vor putea deschide drumul spre identificarea unor informații noi.

Mai trebuie să adaug că viețuirea lui Ilie în mănăstire a însemnat și educarea lui acolo. Aceasta mă face să înțeleg mai bine anumite caracteristici ale descendenților săi: toți au fost știutori de carte, au făcut însemnări despre evenimentele familiale pe cărțile de rugăciuni, toți au fost foarte credincioși, puternic atașați Bisericii (unul a fost ctitor la Bădilița, altul și-a lăsat averea Mănăstirii Sf. Spiridon pentru un spital la Târgu Frumos), până la mama bunicului meu, care-și împărțea timpul lecturilor între, pe de o parte, romanele franțuzești și, pe de altă parte, *Ceaslovul* și *Psaltirea* care au rămas până azi, pătate puternic de picăturile de ceară căzute din lumânarea care-i veghea rugăciunile de seară.

*

Poate că originea ardeleană a egumenului putnean n-ar fi stârnit nedumeriri și n-ar fi dus la discuția amintită în titlu, dacă de ea n-ar fi fost legată existența a două documente neobișnuite, ambele provenind din arhiva urmașilor lui Ierothei și publicate de Artur Gorovei în amintitul său studiu din anii '30.

Primul este o diplomă emisă de împăratul Rudolf al II-lea la Praga, în 8 noiembrie 1588²⁵, în favoarea unui personaj numit „noster nobilis Andreas Bors de Budafalwa, miles Zathmariensis”, Scopul acestei diplome (**Fig. 2**) era să recunoască ostașului de la Satu Mare și vărului său primar Iacob calitatea lor de nobili, moștenită de la înaintașii lor (se spune că sunt „ex nobilibus parentibus orti et libertate nobilitari usi sunt et gavisii”) și să le stabilească stema (**Fig. 3**). Pe acest document am lucrat, în vara anului 1966, împreună cu Șerban Flondor (1900–1971), aflat atunci în vizită la Fălticeni; cu ajutorul lui am completat șirurile ilizibile ale pergamentului, astfel încât am acum o variantă întregită care poate da o traducere cursivă a textului. Tot datorită lui Șerban Flondor am înțeles că ceea ce bunicul meu socotise a fi o „literă înflorată” așezată în fruntea textului era, de fapt, stema acordată la 1588 de împăratul-alchimist oșteanului sătmărean: în scut de azur, un leu în întregime de aur, cu gura deschisă și limba scoasă, cu coada ridicată, despăcată și de două ori înnodată (leul boem !), pășind spre dreapta pe trei coline verzi și ținând în laba dreaptă o spadă de aur; cască militară închisă și încoronată din care se ridică un braț uman drept (o dextroșeră) îmbrăcat în roșu, ținând o spadă de culoare naturală în care este înfiptă o inimă umană din care țâșnesc panglici

²³ Cf. Ștefan S. Gorovei, „Castelul” de la Bădilița. Mică istorie a unui monument dispărut, cit. (*supra*, nota 3), p. 104–107.

²⁴ Radu Rosetti, *Cronica Vascanilor*, extras din **ARMSL**, s. II, t. XXIX, 1906, p. 112.

²⁵ Artur Gorovei, *op. cit.*, p. 9/445 – 11/447. Data de zi nu a putut fi citită pe diplomă, dar ea este cuprinsă în documentul următor (*ibidem*, p. 12/448).

aurii, îmbrățișând stema regatului Ungariei și, respectiv, a regatului Croației; lambrechini: roșu și argint la dreapta, azur și aur la stânga²⁶.

Al doilea document este cu aproape două sute de ani mai „tânăr”: el datează din 14 august 1786 (**Fig. 4-8**) și relatează formalitățile urmate de autoritățile din comitatul Sătmarului pentru verificarea statutului de nobili al fraților Mihail și Andrei Borș (cu băieții lor) în calitate de descendenți ai aceiua care fusese beneficiarul diplomei imperiale din 1588. Petenții se plânseseră că această diplomă rămăsese în posesia unui străunchi mort fără urmași și, în lipsa ei, nu putuseră beneficia de drepturile și de apărările cuvenite, ba chiar fuseseră „siliți de multe ori de putere și samavolnicii”²⁷. După cercetări și audieri de martori, prezentându-se și diploma (recuperată între timp), autoritățile competente au recunoscut celor doi frați calitatea de nobili și au emis documentul respectiv în favoarea fraților Mihail (cu fiii Gheorghe și Ioan) și Andrei (cu fiul Alexandru).

În acest punct a intervenit acea ipoteză pe care o cred cu totul discutabilă. Artur Gorovei a socotit că Ioan, fiul lui Mihail, ar putea fi cel trecut în Moldova și care, „intrat în călugărie, a luat numele de Ierotheiu”²⁸. Afirm cu toată tăria că **o asemenea ipoteză este de nesuștinut**: Ioan de la 1786, al cărui tată trăia încă în acel an, nu poate fi identic cu eventualul Ioan devenit Ierothei înainte de 1742, mort în 1753 și al cărui fiu s-a născut pe la 1725-1730. De altminteri, cum a arătat d-l Mihai-Bogdan Atanasiu, e posibil ca tatăl lui Ierothei să se fi numit *Ignatie*²⁹. Din punctul de vedere al generațiilor genealogice, Ierothei a trebuit să fie contemporan cu bunicul celui Ioan menționat la 1786. Incompatibilitatea cronologică este uriașă. Această nepotrivire trebuie explicată în vreun fel oarecare.

Ar fi ușor de spus că cele două documente (din 1588 și din 1786) au ajuns în arhiva lui Artur Gorovei din întâmplare sau cumpărate de la vreun anticar. Am dat, cândva, peste o scrisoare de pe la sfârșitul anilor '80 ai secolului al XIX-lea, în care era vorba despre o persoană (nenumită) care dorea să aibă o traducere a unei diplome imperiale din 1588 pentru un Andreas de Budafalva ! Acesta putea fi Artur Gorovei, care în acei ani a bătuit prin București, dar putea fi și unchiul său matern, Petre Borș (1838–1914). Mi-am pus, uneori, problema dacă documentele nu vor fi fost găsite, de acest unchi al său, la vreun anticar în vremea studiilor din Italia³⁰. Într-un asemenea caz, ar trebui să acceptăm că ele au revenit lui Artur Gorovei împreună cu toate celelalte documente care formau arhiva familiei Borș. Un asemenea transfer s-ar fi putut petrece la moartea unchiului său, magistratul Petre I.

²⁶ Posed două desene ale acestei steme, ambele realizate și semnate de Șerban Flondor: unul este datat *august 1966*, iar celălalt (însoțit de descrierea extrasă din stemă, dar și de blazonarea în limba franceză) este datat *20.XII.1967*.

²⁷ Artur Gorovei, *op. cit.*, p. 16/452 („vi & potestate nonnunquam aggravante”, p. 13/449).

²⁸ *Ibidem*, p. 19/455.

²⁹ Mihai-Bogdan Atanasiu, *op. cit.*, p. 212. Dar dacă Ignatie este chiar numele de mirean al lui Ierothei ?!

³⁰ Pentru aceasta: Ștefan S. Gorovei, *Un bursier moldovean la Torino (1860)*, în *160 de ani de la Unirea Principatelor. Oameni, fapte și idei din domnia lui Alexandru Ioan Cuza*, editori Petronel Zahariuc <și> Adrian-Bogdan Ceobanu, Editura Universității „Alexandru Ioan Cuza”, Iași, 2020, p. 85–106.

Borș (București, 14 septembrie 1914) sau, eventual, la moartea fără urmași a fiului acestuia, magistratul Ioan Borș (Galați, 24 septembrie 1929). Însă există probe că documentele familiei Borș se aflau în posesia lui Artur Gorovei **încă din 1904**, când – cum am arătat mai sus – acesta a trimis lui N. Iorga, pentru publicația sa *Studii și documente privind istoria românilor*, actul prin care mitropolitul Nichifor a confirmat alegerea lui Ierothei ca episcop de Huși³¹. Diploma din 1588 este menționată expres ca fiind în posesia lui în 1916³². Nu-mi rămâne decât să conchid că această arhivă de familie a rămas la fiica banului Iancu Borș (n. 15 decembrie 1808 – m. 5 noiembrie 1858), Maria (n. 6 februarie 1835, Văscăuți – m. 19 septembrie 1898, Focșani), de la care a trecut la fiul ei, Artur Gorovei. Așa s-ar înțelege și din afirmația acestuia din urmă, când a vorbit despre „colecția mea [de documente], rămasă de la bunicul meu de pe mamă, banul Iancu Borș de la Bădilița”³³.

Dacă lucrurile stau așa, atunci înseamnă că documentele respective au ajuns la familia din Moldova ulterior anului 1786, în împrejurări care ne rămân necunoscute.

Și, mai departe, dacă aceste reflecții sunt întemeiate, găsim un fir explicativ și pentru prezența lui Ierothei la Putna: din comitatul Sătmarului în cel al Maramureșului drumul ducea direct la Putna ! Legăturile Putnei cu Maramureșul istoric sunt cunoscute și nu e locul a stăruii aici asupra lor. Acolo, în Maramureș, Putna avea metocul de la Moisei, cu biserica ridicată la 1672 de unul dintre nemeșii locului, ajuns protopop, pe pământul său strămoșesc. Nemeșii români puteau avea, prin mănăstioara de la Moisei, un contact nemijlocit cu Putna (nu degeaba i se spunea acestei mănăstioare *Putnișoara* !).

Cazul unui asemenea ardelean venit în Moldova este, de altminteri, bine cunoscut chiar în istoria Mănăstirii Putna: „un părinte ungurean ce-l chiema Lazar”, începătorul Sihăstriei Putnei³⁴, trecuse munții pe vremea mitropolitului Dosoftei, căruia a mai apucat să-i slujească (probabil în ultimii ani ai șederii acestuia în Moldova, până la plecarea în Polonia, la 1686); el este atestat documentar la 1705.

Tot din istoria Mănăstirii Putna mai răsare încă un exemplu, foarte apropiat de ceea ce poate constitui cazul lui Ierothei Borș. Un *blagorodnic*, adică un urmaș de neam nobil, născut dincolo de hotarele Moldovei, a devenit la Putna ieromonahul Athanasie; a fost egumen aici, dar și la Mănăstirea Moldovița, urcând apoi în scaunul episcopal de la Roman. Biografia lui abia acum se încropește³⁵. Analogia este, mi se pare, perfectă.

³¹ Cf. *supra*, nota 8.

³² „**Miron Costin**. Revistă de cercetări și mărturii istorice”, IV, 1916, 8, p. 315, nota 6.

³³ Artur Gorovei, *op. cit.*, p. 9/445.

³⁴ Egumenul Sila, *Istoricul Sihăstriei Putnei*, editat de Teodor Balan, Tiparul „Glasul Bucovinei”, Cernăuți, 1936, p. 10. Pentru paternitatea acestei scrieri (care făcea parte din pomelnicul Sihăstriei Putnei): Ștefan S. Gorovei, *Cărturari putneni din secolul al XVIII-lea. Între năzuință și fabulație*, în **RITL**, X, 2016, 1-4, p. 73–78.

³⁵ Ștefan S. Gorovei, *Spiritul Putnei în veacul al XVIII-lea. Zidiri în piatră și cuvinte*, în **AP**, XIII, 2017, 1, p. 7–32 (p. 11–12 despre „blagorodia” lui Athanasie de Roman, fost egumen

A merge mai departe cu aceste reflecții ar însemna o neîngăduită fugăreală printre nouri ipotezelor mai mult sau mai puțin întemeiate. Cercetarea istorică trebuie să se păzească de asemenea jocuri. Mă mulțumesc cu ceea ce am putut aduce ca amănunte precise și sigure, dar și ca ipoteze rezonabile, acceptabile pentru o eventuală continuare a căutărilor.

Fig. 1. „Gramata” mitropolitului Nichifor din 1744

la Putna) și *File uitate din biografia unui egumen putnean*, comunicare la Colocviile Putnei, XX, Mănăstirea Putna, 2 septembrie 2017 (în curs de publicare).

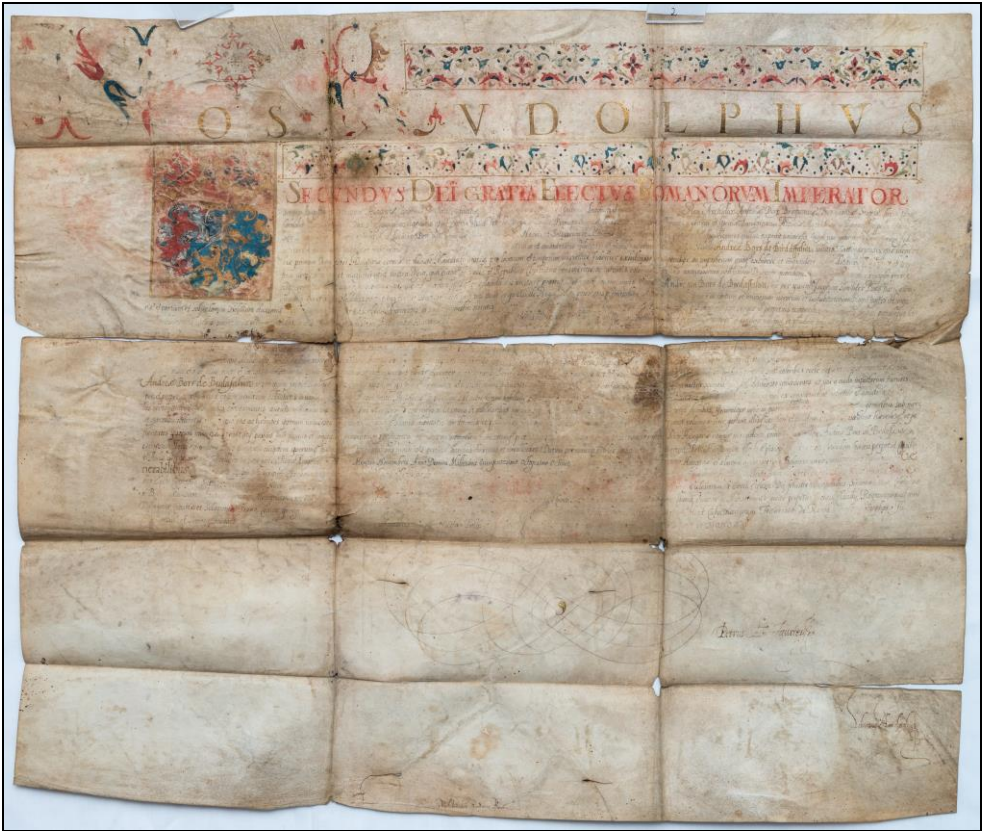

Fig. 2. Diploma din 1588

Fig. 3. Stema pictată pe diploma din 1588

1

Vice-Comes Ordinarius, & Sacre Sacerdotie Regia
 ac Apostolicae Majestatis Consiliarius cum Juratis
 Notarius Gottus Kalthmar in Systematica Editione
 per Noxide Regnantem suam suam s^o Regiam
 & Apostolicam Matrem Josephum secundum N° 17
 tia Romanorum Imperatorem, & Regem Hungariae &c. Me-
 dio secularis Celsi Consilii L^o Regi Insinuat
 Prada dat^o 27° Mensis Junij Anno modo volvente 1786
 sub N° 2623 emanate, Regnotentique Publicati M^o
 uata Convidens, Memoria fomento Tenore Pontium signi-
 ficans quibus expediri univ^o s^o. Quod cum Anno, Pie.
 Locore datarum Pontium pro extractanda Ultimam
 de s^o Regia, & Apostolica Matris Peritum, fomu-
 uenig, Cottus istius permanerem respicientibus Pa-
 thro- Polonicis; Miseregi ipsius contribuentis Ebe-
 statum tangentibus negotiis in s^o Regia, & Regi
 loco quippe Ordinarii Consensus Pontis scripto
 Condidit, ac una ibidem constituta fuisse, Cottum
 Epregu Michael, & Andreas D^os, pro unne in Boon
 Per Gottum Med. Poluol ingruente tendentes fa-
 nales & Utexini Fratres, Filii Iramis, Filii olim Petri
 Filii Nicolai, Filii ibidem Nobilis Andrea Condam D^os de
 Plata salva Armalium quippe Imperatoris Matris Ludovic
 s^o Regi Kalthmar, Romine etiam, & in Persona Ep-
 tueli sui Andrea in Possessione Toti Gottum P^o
 cuti adiacente regentis Filii Andrea Condam, Filii
 sui p^o f^o Petri Regotis Wachice antelati Andrea
 Imperatoris Armalium in s^o Regia h^o Regi s^o
 Personaliter p^o s^o cutes, medio exhibita Inspectio sua
 stantia detederunt Sumittine: qualiter p^o s^o tam
 quam et p^o f^o Petri suo p^o cuti Andrea Cora
 Congregatione, & Sede Indica Gottum hujus Anno mo-
 volent

Fig. 4. Confirmarea din 1786 – fila 1 recto

Volente Inutiliter comprobata, ac Deum per suam gratiam et
 tem suam Clementer approbata super Nobilitate sua de
 testis Testimoniis indigere, in plurimum spero qd
 dem, ac memorato Patrueli suo, Successoribus qd Tu
 Summe Pergravis, supplicando humillime, quate
 nus Ipsi cum preatato Patrueli suo super indubio suo
 Nobilitari statu solis literis Testibus providerentur,
 cum autem Iuxta petenti non esset denegandi r
 sed et alia, Insuper Ipsi supplicantes in iustitiam illo
 Nobilitatis Legitimationis, qui in Pedria Istius hujus
 mar et benigna Ordinatione sed Regia et Arose Fides
 Magiali contra autelatos supplicantes Michaelum qui
 se Pericentem eiusque filios Georgium & Ioannem et
 dexam item dque Pericentem eiusque filium Alexandrum
 nec non Johannem, Andream impetorem ad huc motu exti
 terat, et Producis benignis Armalibus Rudolphi secun
 di Imperatoris, & Regis A^o 1588 die 8^a Mensis Martii
 pro Parte Nobilitatis Andate Pons de Duda Salva Milite
 ris et Batthmariensis, ac per eum Patrueli ipsius Jacobi
 Clementer conceptis, ac prius in Istius hocce Batthmar
 sefione Donahroa, quo anno, & die propter Obliteratio
 nem Publicatione non appaerente, subseqe autem in
 Istius Med. Rinald Bone et alia prima prodima
 post Festum Beati Laurentii Martyris sub congregatio
 & Sede Indria Anno Dni 1595 solemniter Publicatis.
 Inquisitione item authenticara per Pedem Indriam Istius
 hujus A^o hocce 1788 die 11^a Mensis Februarii hinc
 infessa sententia mediante pro veris Nobilitatis adiuven
 ti fuisset ut pote:

Producentibus in Editionem Publicationis sua Armalibus
 litteras Rudolphi 2ⁱ Imperatoris & Regis Hungariae
 de A^o 1588 8^a Mensis Novembris in Brece Pragou
 Nobili, ut Attata Armalibus seffantur Andrea olim Dⁿⁱ

de

Fig. 5. Confirmarea din 1786 – fila 1 verso

de Pusaflava, nec non Patrethi. Eius Jacobi Pius Clemens
 ter concessa inque Comitatu hocce prius Catharesico fi
 proze solars proclamata, & publicata sub lra A. Iuxta
 exhibentibus. Inquisitionem insuper sub lra B. quatuor
 adjuratorum Grandevorum, omnique directione Majorum
 Infirmi partitiones in se complectentem improspuantibus
 e choma item Genealogiarum sub f. adnecitibus, et aliis
 prater hanc Instrumentum sub D. producentibus, et quo
 sub ltra D. provocata Inquisitione mediante, relate
 ad exhibendum Thomae Genealogiarum sub f. manifeste
 probaretur, quod modo Producentis Andreas in Patri
 occidens habuerit Parentem Andream, Andreas frater
 Carnalis Joannes Jemoris Michaellem, & Andream
 Bellicens modo Producentis, Producentium porro
 Avus patris Petrus, Lujus vero Pater Nicolaus olim
 Pater Producentium quippe Petrus, quique Pa
 ter Carnalis Thomas in eumine deprecatus. Testes vero
 optime scire et positiva scientia aequaliter recedens
 utrum porro Nobilitatem ad hec usq. tempora, cum con
 tinua Conservatione Privilegialium ab immemorabili exis
 titum, usus Injuria injuria ejusdem temporis eorum
 in his Partibus adeo prevalente Petrum Produ
 centium sibi et Avum Vi, & potestate nonnunquam
 gravante, per Thomam tamen Fratrem Eius Carnalem
 deprecitum in favorem quoq. Eius continuo sustenta
 tum tam ipsa Inquisitione sub D. quam et Documentis
 sub D. Comitatus Wadlinc Branciaci Karoli scriptum
 comprobans, qui Petrus deim Nobilitatem etiam insurg
 tem inter Regni Nobles Incolas Statuile remon
 straretur, hinc Productione hanc tam per Publicam
 retentionem productarum, et per neminem usque
 in presentia tempora protelarum Privilegialium
 gram

Fig. 6. Confirmarea din 1786 – fila 2 recto

gravi & continuatum usum immemorialium Nobilitatem
 circa, ut & per adrogatam electionem plurimorum quo-
 que graduum sufficienter per Producentes cum re-
 monstracione etiam mutua Comedionis Legitimately est
 stente; Eandem velis Perigno Ideo sed Regis pui-
 eto secundo corroborate comprobatai Induliter stabiliri
 ad Praesens presentem sine aliorum responsio &
 Confirmacionis Recepto Consilio Litteris Regis submitten-
 dum esse decerni. Per Inratum Hoffm. & Palthmar
 Primarium & Notarium Alexanderum Matay de Jutor
 folde m.

Pro deim procedente Sententia sua Matris sine justa
 aliteria prescripta demissa submissa existente, eadem de
 multiplici approbata promemorati supplicantes una cum
 cointerceptis familiae suo Dominibus pro Indubio No-
 bilitate in quantum declarati essent, Cujus etiam Perigno
 Resolutionis Regia per Electum Consilium Regium ad
 cumtenensiale Hungaricum die 3° 3° Mensis Maij 1786
 sub No^o 18847 Intimate contentus taliter sequitur.

Inclita Universitas! In Praesens Legitimatoris Nobilitatis Pa-
 nita Dⁿⁱ coram Collo^o hanc Palthmaricus instituta, & sub
 17° Februario sic istius submissa, aliter vero sine Matris sine
 demissa representata, Nobilitate Producentium Dⁿⁱ ad
 prescriptam D. Ideam sufficienter Legitimately, Perigno
 Virum suis alta facta sine Matris latam Catenuis Secun-
 dem Sententiam approbat.

Pro ipsum Dⁿⁱ Hinc M^o de D. jussu Regio Inti-
 manto primum Praesens presentibus venitis, Comittit
 que Consilium hoc Regium Litteris, ut Datum in his ad volu-
 ta Radatoratus Officii Nota expressam a concernentibus
 citari, & in casuam proximo Generali Officio resigna-
 ri faciat. Datum Consilio Regio die 3° 3° Mensis Maij
 die 3° 3° Mensis Maij 1786 celebrato ad off^o paratim fone Hinc

Josephus

Fig. 7. Confirmarea din 1786 – fila 2 verso

LĂCAȘURILE DE CULT DIN DOBROVĂȚ (IAȘI) ȘI SLUJITORII ACESTORA ÎNCEPÂND DIN A DOUA JUMĂTATE A SECOLULUI AL XVIII-lea*

Marcel ACATRINEI

Înainte ca marele voievod Ștefan, domnul Moldovei, să ridice între anii 1503-1504 ultima sa ctitorie mănăstirească cu hramul Pogorârea Sfântului Duh, pe valea Dobrovățului, izvoarele istorice indică existența altor două așezări monahale. Cea dintâi, cu hramul Schimbarea la Față, de la hotarul satului Călugăreni, „unde a fost Giurgiu Călugărul și unde este egumen rugătorul nostru chir popa Ioanichie”¹, a fost ridicată, după Al. I. Gonța, în a doua jumătate a secolului al XIV-lea, în jurul anilor 1360². Cea de-a doua așezare monahală, aflată la obârșia Dobrovățului, „unde este hramul Coborârea Sfântului Duh și unde este rugătorul nostru, chir popa Pahomie”³, se presupune că a fost ridicată pe la începutul secolului al XV-lea de către boierul Ivan Damianovici, cel care stăpânea satele și pământurile de aici cu uric de la domnitorul Alexandru cel Bun. În anii 1499 și 1503, Ștefan cel Mare dobândește de la nepoatele boierului Damianovici⁴, prin schimb și cumpărare, proprietățile moștenite de la bunicul lor, pe care le va dărui noii mănăstirii ridicate de către acesta lângă hotarul satului Ruși, având hramul Pogorârea Sfântului Duh. După această dată, despre cele două vechi mănăstiri nu mai există mențiuni documentare, fapt ce presupune că au fost părăsite, călugării retrăgându-se la noua mănăstire domnească.

Timp de circa un secol acesta a fost singurul lăcaș de cult din semi-depresiunea Dobrovățului, așezat pe partea dreaptă a pârâului și care dăinuie până în zilele noastre.

În jurul anului 1607, Simion Movilă, domnitorul Moldovei (1606-1607), ridică în imediata vecinătate a mănăstirii o bisericuță paraclis, cu hramul Sfântul Gheorghe, numită și Biserica Mică⁵, în care preoții de mir vor săvârși slujbe religioase pentru locuitorii satelor amintite. În anul 1651, domnitorul Vasile Lupu,

*Comunicări susținute la ședințele Filialei Iași a Comisiei de Heraldică, Genealogie și Sigilografie a Academiei Române, sub titlul *Lăcașuri de cult și slujitorii lor la Dobrovăț* (252 din 11 mai și 253 din 8 iunie 2021).

¹ *Documenta Romaniae Historica, A. Moldova (DRH)*, vol. III, București, Editura Academiei, 1980, p. 446.

² Al. I. Gonța, *Două mănăstiri moldovenești din secolul al XV-lea de pe valea Dobrovățului dispărute*, în „Mitropolia Moldovei și Sucevei”, Anul XXXVI, Nr. 1-2, ianuarie-februarie 1960, p. 121.

³ *DRH*, vol. III, p. 528.

⁴ *Ibidem*, p. 444-447, 526-530.

⁵ Voica Maria Pușcașu, Nicolae Pușcașu, *Mănăstirea Dobrovățului, Monografie arheologică și istorică*, Putna, Editura Mitropolit Iacov Putneanul, 2012, p. 98-100.

cu consimțământul ierarhilor bisericii, închină ctitoria voievodului Ștefan cel Mare la Muntele Sfânt, aceasta devenind metoc al mănăstirii Zograf⁶. Instalarea egumenilor greci și bulgari în fruntea sfântului lăcaș nu va avea rezultatul scontat. Aceste închinări s-au făcut „spre paguba țării și spre adâncă nemulțumire a clerului și a enoriașilor români”⁷. Nu numai că nu s-a întreprins nimic pentru repararea și întreținerea lăcașului de cult, aflat într-o stare deplorabilă la data închinării, dar se spune că au apărut și o serie de stări conflictuale între călugării greci și localnici. În urma unor împrejurări încă nedesluite, spre sfârșitul secolului al XVII-lea și începutul secolului al XVIII-lea, conform mărturiilor arheologice⁸, vatra satului Călugăreni este strămutată de pe partea dreaptă pe partea stângă a pârâului Dobrovăț, la limita sud-estică, într-o zonă deluroasă și împădurită care asigura mai multă protecție locuitorilor în fața unor posibile amenințări. Datorită grupurilor de migranți care au venit în Moldova, începând de la jumătatea secolului al XVIII-lea și până în prima parte a secolului al XIX-lea⁹, numărul familiilor din Dobrovăț s-a dublat. Ei se aflau sub protecția mănăstirii care le oferea loc de casă, grădină și pășune în schimbul muncilor pe care trebuiau să la presteze în folosul acesteia. Satul Călugăreni, devenit între timp Pahomia, s-a extins spre partea nordică, zonă ce a fost numită Deleni, apoi așezarea s-a întins și mai mult spre nord, atingând încă din prima jumătate a secolului al XIX-lea actualul perimetru¹⁰. Această parte a satului a fost numită Moldoveni¹¹, probabil pentru a se deosebi de cealaltă așezare de pe partea dreaptă, Ruși. Începând cu anii 1850, cele două așezări, de pe o parte și cealaltă a pârâului Dobrovăț, au fost denumite în documentele oficiale ca Dobrovăț-Moldoveni și Dobrovăț-Ruși¹². Constituirea acestei noi așezări, cu populație eterogenă, a pus problema ridicării unei biserici proprii.

La inițiativa unor localnici, având și sprijinul preoților de mir care slujeau în cadrul mănăstirii¹³, dar și a unor ieromonahi pământeni, viețuitori ai mănăstirii, pe la sfârșitul secolului al XVIII-lea, fără a avea aprobarea egumenului și, se pare,

⁶ Melchisedec Ștefănescu, *Notițe istorice și arheologice adunate de pe la 48 monastiri și Biserici antice din Moldova*, București, 1885, p.138-139.

⁷ Mircea Păcurariu, *Istoria Bisericii Ortodoxe Române*, București, EIBMBOR, 1981, p. 225.

⁸ V. Chirica, Marcel Tanasachi, *Repertoriul arheologic al județului Iași*, Iași, 1984, p. 124-127.

⁹ Matei D. Vlad, *Colonizarea rurală în Țara Românească și Moldova (sec. XV-XVIII)*, București, Editura Academiei, 1973, p. 77-95; I. Nistor, *Emigrările de peste munți*, București, 1915, p. 18-19.

¹⁰ Biblioteca Academiei Române, Colecția de hărți, cota III-461, ediția I-a, 1829 și cota XIX-1, ediția a II-a, 1853.

¹¹ SJAN, Iași, Colecția Planuri și hărți, Planul topografic al Domeniului Coroanei Dobrovăț Institutul geografic al Armatei, 1889, scara 1:200.000.

¹² SJAN, Iași, Fond Visteria Moldovei, *Catagrafia fiscală a Visteriei Moldovei din anul 1851*, dosar 431/1851, p.222 r.

¹³ Daniel Niță-Danielescu, *Preoțimea de mir în Moldova la începutul veacului al XIX-lea*, în „Analele Științifice ale Universității „Alexandru Ioan Cuza”, Iași, s.n., tom IX, Teologie, 2004, p.369.

nici pe cea a episcopului¹⁴, la marginea cătunului Pahomia, lângă cimitirul deja existent, a fost ridicată o frumoasă biserică din lemn de stejar¹⁵, cu hramul Sfântul Mare Mucenic Pantelimon care, din păcate, a rămas nesfințită o perioadă mai îndelungată de timp, după ce așezarea a ieșit de sub autoritatea Episcopiei Romanului și a trecut în cea a Hușilor (1812). O contribuție decisivă la ridicarea noului edificiu bisericesc se pare că a avut-o ieromonahul Pahomie, amintit într-o însemnare de la 1771, pe o carte veche bisericească aflată la mănăstire¹⁶. Legenda spune că acesta ar fi oficiat slujbe pentru oamenii stabiliți aici și, în semn de recunoștință, numele său a fost atribuit satului care la început, așa cum am arătat, s-a chemat Călugăreni. O altă însemnare, din anul 1782, ne oferă informații esențiale despre slujitorii de mir din cadrul mănăstirii, dar și despre înrudirea acestora cu unul dintre ieromonahii de aici (Anexa nr.1). Este vorba despre „Sfinția sa Părintele monah Teodosie, care au fost moș Preotului Grigorie și frate diaconului Nestor”¹⁷. Așadar, diaconul Nistor, al cărui nume îl găsim în documentele recensământului populației Moldovei de la 1774¹⁸, ca preot de mir la mănăstirea Dobrovăț, era fratele ieromonahului Teodosie și tatăl celui care avea să devină preotul Grigorie Nestor. Aceste informații ne ajută să aproximăm și datele de naștere ale celor doi, tată și fiu. Dacă la 1782, Grigorie, cel care va deveni întâiul slujitor al bisericii cu hramul Sfântul Mare Mucenic Pantelimon, era deja preot, putem deduce că se născuse în urmă cu cel puțin 25 de ani, adică în jurul anilor 1757, iar tatăl său, diaconul Nistor, cu cel puțin un sfert de secol mai devreme, adică prin 1732. Nu știm cât au trăit aceștia, dar presupunem că diaconul Nestor s-a săvârșit din viață înainte de anul 1809 când, slujitor la biserica Pogorârea Sfântului Duh, se afla fiul său Grigorie¹⁹, cel care slujea și la 1820 alături de fiul său, ipodiaconul Ionuț Nestor, la biserica Sfântul Mare Mucenic Pantelimon²⁰. Acesta ar fi trăit până prin anii 1830, deoarece la 1831 îl aflăm ca preot slujitor pe fiul său, preotul iconom Neculai²¹. Într-o serie de publicații, printre ctitorii bisericii cu hramul Sfântul Mare Mucenic Pantelimon, deja amintiți (ieromon. Pahomie și pr. Grigorie Nestor), figurează și numele unor localnici precum Ștefan Pavăl, Ion

¹⁴ *Ibidem*, p. 366.

¹⁵ Costin Clit, Mihai Rotaru, *Un chestionar inedit despre bisericile din ținutul istoric al Vasluiului*, Bârlad, Editura Sfera, 2004, p. 36.

¹⁶ G.T. Kirileanu, *Martor la istoria României (1872-1960)*, Jurnal epistolar, vol. II, 1915-1918, Ediție îngrijită de Constantin Bostan, București, Editura RAO, 2013, p.259.

¹⁷ *Ibidem*, p. 257.

¹⁸ *Moldova în epoca feudalismului*, vol. VII, partea I, Recensămintele populației Moldovei în anii 1772-1773 și 1774, Chișinău, 1975, p. 223.

¹⁹ Constantin N. Tomescu, *Biserica din Principatele Române la 1808-1812, Mărturii și documente*, Galați, Editura Partener, 2010, p.85.

²⁰ *Catagrafiile Visteriei Moldovei (1820-1845)*, II, Ținutul Vaslui, Partea 1 (1820), volum editat de Mircea Ciubotaru și Lucian Valeriu-Lefter, Iași, Editura Demiurg PLUS, 2016, p. 179.

²¹ SJAN, Iași, Fond Visteria Moldovei, *Catagrafia fiscală a Visteriei Moldovei din anul 1831*, dosar 197/1831, f. 72v.

Polcovnicu și Iov Miron²². La o analiză atentă a izvoarelor istorice din perioada în care a fost ridicată și sfințită biserica (1797-1815), se observă că numele lui Ștefan Pavăl apare pentru prima dată în Catagrafia fiscală de la 1820, ca slugă a spătarului Alixandru Hrisoverghi. Tot atunci este menționat și numele lui Pavăl Miron, birnic, butnar al căminarului Nastase Scorțăscu. De remarcat că la recenământul din 1774 aceste nume nu se regăseau în tabele, dar se știe cu certitudine că fiica lui Ștefan Pavăl, Antonia (n. 1802), avea să devină soția preotului Constantin Tonegaru, cel care a slujit la Dobrovăț între anii 1831-1877, iar cei din familia Miron aveau să se numere printre locuitorii înstăriți ai satului. Sunt familii stabilite în Dobrovăț după anii 1774 și nu este exclus ca aceștia să se fi aflat printre cei care au pus umărul la ridicarea sfântului lăcaș de cult. Ceea ce surprinde însă, este faptul că nici un nume dintre cele de la 1774 nu se regăsește menționat la ctitori, deși existau printre ei și privilegiați, cu scutiri la multe dintre dările impuse în vremea aceea. Numele Polcovnicu, celălalt controversat ctitor, nu este amintit în documente nici la 1774 și nici la 1820. O explicație a acestor inadvertențe poate fi aceea că datele privind ctitorii bisericii din Dobrovăț au fost raportate Episcopiei Hușilor, în anii 1894 și 1929, răspunzând la un chestionar, de către preotul Dumitru Rogojină, numit la Dobrovăț în 1875 și care a preluat de la localnici informații distorsionate de timp. Așa se explică și faptul că s-a creat confuzie între numele preotului Grigorie Nestor și cel al nepotului acestuia, preotul Grigore Neculai, precum și în ceea ce privește ctitoria bisericii paraclis cu hramul Sfântul Gheorghe, care este atribuită tot domnitorului Ștefan cel Mare și nu lui Simion Movilă²³.

În jurul ridicării bisericii cu hramul Sfântul Mare Mucenic Pantelimon, în lipsa unor informații documentare, a fost creată o adevărată legendă²⁴. Se spune că edificiul a fost necesar deoarece slujbele de la mănăstire erau ținute de către egumenii mănăstirii în limba greacă, pe care enoriașii nu o înțelegeau, argument ce nu poate fi luat în considerare deoarece preoții de mir din vremea respectivă, în cazul de față diaconii Nistor și Vasile, erau români, angajați de mănăstire ca să slujească pentru localnici. Mai degrabă, explicația poate fi aceea că noua așezare de pe partea stângă a Dobrovățului se afla la o distanță considerabilă față de mănăstire, pe care trebuiau să o parcurgă localnicii pentru a participa la slujbele religioase. Un alt aspect legendar este și acela că preotul Grigorie, ctitorul noului lăcaș, ar fi dispărut în împrejurări obscure, prin implicarea egumenului mănăstirii. Nimic mai fals! După cum ne indică documentele vremii, preotul Grigorie Nestor, a atins vârsta senectuții, iar după dânsul au urmat încă doi descendenți, preotul iconom Neculai și preotul Grigore Neculai.

Catagrafia fiscală din 1831, pe lângă numele preotului iconom Neculai, ne indică numele a încă trei preoți, doi dascăli și un paraclisier, toți slujitori la biserica

²² Costin Clit, Mihai Rotaru, *op. cit.*, p.36.

²³ *Ibidem*.

²⁴ Informație primită de la dascălul Petrea Postelnicu, fost slujitor la biserica Sfântul Mare Mucenic Pantelimon din Dobrovăț.

cu hramul Sfântul Mare Mucenic Pantelimon, precum și gradele de rudenie dintre aceștia și preotul Grigorie Nestor²⁵.

Primul nume este cel al preotului Ion (Moisi), ginerele preotului Grigorie, căsătorit cu fiica acestuia, Elena, urmat de preotul Gheorghii, nepotul preotului Grigorie și fiu al lui Vasile Hanganu, căsătorit cu Ruxanda. Cel din urmă slujitor era preotul Constantin (Tonegaru), ginerele lui Ștefan Pavăl, cel care s-ar fi aflat printre ctitorii bisericii Sfântul Mare Mucenic Pantelimon. Tot aici sunt menționate și numele dascălilor Ioan (sîn diacon Ioniță), care ar fi putut să fie fiul ipodiaconului Ionuț de la 1820, dascălul Neculai (sîn preot Neculai Dodan) și Simion al diaconului, ponomar sau paraclisier, posibil fratele celuiilalt dascăl, Ioan, și fiu al diaconului Ioniță de la 1820.

Preotul iconom Neculai a avut un fiu, Grigore, tot preot, cunoscut sub numele de Grigore Neculau, care a trăit între anii 1821-1871 și a fost căsătorit cu Rarița, fiica lui Ioniță polcovnic²⁶. La rândul său, preotul Grigore Neculau, confundat adesea cu bunicul său, Grigorie Nestor²⁷, a avut cel puțin opt copii (două fete și șase băieți), dintre care doar unul a dus mai departe tradiția familiei, devenind dascăl. Numele său a fost Vasile, născut în anul 1841, anul decesului fiind necunoscut. A fost căsătorit cu Catinca (Ecaterina) care a trăit între anii 1845-1931. Printre urmașii dascălului Vasile Neculau s-a aflat și Alexandru, care a trăit între anii 1868-1920²⁸. Era comerciant și a fost căsătorit cu Maria a Boghioaiei din satul Dumasca, sat aflat atunci în componența Dobrovățului. Ea a trăit între anii 1876-1940. Din această căsătorie au rezultat patru copii, printre care și Aurel, născut în anul 1907²⁹, devenit ofițer de carieră la Regimentul 24 Artilerie Roman și apoi la Gruparea 5 Apărare contra Aeronavelor București, erou al celui de-al Doilea Război Mondial. Căpitanul Aurel Nicolau (în Memoriul personal aflat la arhivele militare nu mai apare cu numele Neculau) a fost decorat cu Ordinul Steaua României³⁰. Fusesse propus să fie avansat în gradul de maior înainte de termen, dar, din păcate, pe data de întâi august 1942, înceta din viață la Spitalul militar Regina Elisabeta. Un alt urmaș al preotului Grigore Neculau, a fost Gheorghe, născut în anul 1864, decedat în 1917, căsătorit în anul 1888 cu Catinca Pogor (n. 1882), fiica lui Vasile Pogor și a Antoniei³¹. Acesta a îndeplinit funcția de gardian la penitenciarul Dobrovăț, care a funcționat în incinta mănăstirii între anii 1865-1900, precum și cea de ajutor de primar și ofițer al stării civile. Urmașii acestuia locuiesc și astăzi în Dobrovăț. Alt fiu al preotului Grigore Neculau a fost Toader (1857-1920), căsătorit în 1883 cu Ioana Radu (n. 1863), fiica lui Vasile Radu și a Mariei, descendenții unei

²⁵ SJAN, Iași, Fond Visteria Moldovei, *Catagrafia fiscală a Visteriei Moldovei din anul 1831*, Dosar 197/1831, f.72v.

²⁶ SJAN, Iași, Fond Starea civilă a comunei Dobrovăț, dosar 1/1871, Decedați.

²⁷ Costin Clit, Mihai Rotaru, *op. cit.*, p.36.

²⁸ Starea civilă, Primăria comunei Dobrovăț, jud. Iași, Registrul unic, 1920, nr. crt. 19, Decedați.

²⁹ *Ibidem*, Registrul unic, 1907, nr. crt. 51, Născuți.

³⁰ Arhivele Militare Naționale Române, Fond DCI-3042, Inv. nr. S928/26.05.1982, anul 1929, nr.crt. 129, dosar 1/1929; dosar 2/1929.

³¹ SAJN, Iași, Fond Starea civilă a comunei Dobrovăț, dosar 1/1888, Căsătoriți.

familiei de călărăși care, la fel ca fratele său Gheorghe, a fost gardian la aceeași unitate de detenție³².

Preotul Ion Moisi, fiul lui Gavrilă Moisë, s-a născut în jurul anilor 1794 și a trăit până în anul 1872³³. A fost căsătorit cu Elena, fiica sachelariului Grigorie Nestor, care a trăit între anii 1804-1854³⁴. Preotul Ion Moisi a slujit atât la biserica cu hramul Sfântul Mare Mucenic Pantelimon cât și la biserica mănăstirii, cu hramul Pogorârea Sfântului Duh. Aici se păstrează ultima consemnare despre el, în anul 1852, ca preot duhovnic³⁵. Dintre urmașii preotului Ion Moisi, amintim numele Mariei, născută în anul 1832 și căsătorită în anul 1850 cu preotul Luca Florescu, fiul lui Iordache Florescu³⁶. O altă fată a preotului Ion Moisi, Catinca (Ecaterina), născută în anul 1841 a fost măritată cu dascălul Ion Tonegaru³⁷. Tot dintre urmașii preotului Moisi, menționăm pe Trifile (1838-1913)³⁸, căsătorit cu Nastasia (Anastasia), născută Tăbăcaru din Ciortești (sat din apropierea Dobrovățului), care a trăit între anii 1843-1932 și printre urmașii căruia ne regăsim și noi³⁹. Gheorghe, a fost un alt fiu al preotului Moisi, care a trăit între anii 1837-1900, având și acesta descendenți până în zilele noastre⁴⁰.

Preotul Gheorghii, iconom la 1855⁴¹, fiul lui Vasile Hanganu și nepot al preotului Grigorie, s-a născut în jurul anilor 1798 și a fost căsătorit cu Ruxanda, fiica lui Vasile Gavrița, născută în 1811⁴². Se pare că urmașii preotului Gheorghii s-au numit Gheorghiu, iar despre un nepot al acestuia, preotul Iancu Gheorghiu, aflăm din actul de căsătorie a fiicei sale, Olimpiada Gheorghiu, din 1889, când acesta nu mai era în viață. Preotul Iancu Gheorghiu fusese căsătorit cu Marghioala, născută în anul 1868⁴³.

Cu preotul Luca Florescu (1830-1875)⁴⁴ se încheie brusc și dramatic, prin trecerea acestuia la cele veșnice pe când avea numai 45 de ani, șirul slujitorilor bisericești care se trag din cel care a fost diaconul Nistor (Nestor) sau care au realizat alianțe matrimoniale cu descendenții acestuia.

³² *Ibidem*, dosar 1/1883, Căsătoriți.

³³ *Ibidem*, dosar 1/1872, act nr. 110, Decedați.

³⁴ *Ibidem*, dosar 3/1854, fila 2, Decedați.

³⁵ Costin Clit, *Documente hușene*, III (1595-1884), Iași, Editura PIM, 2014, p. 497.

³⁶ SJAN, Iași, Fond Starea civilă a comunei Dobrovăț, dosar 1/1850, p.4, nr.crt. 14, Căsătoriți.

³⁷ *Ibidem*, dosar 1/1861, p. 11, nr. crt. 5, Născuți.

³⁸ Starea civilă, Primăria com. Dobrovăț, jud. Iași, Registrul unic, 1913, act nr. 73, Decedați.

³⁹ M. Acatrinei, Comunicare la ședința nr. 244 din 10 martie 2020 a Comisiei de Heraldică, Genealogie și Sigilografie a Academiei, Filiala Iași sub titlul *Genealogia unei ramuri a familiei Acatrinei din Dobrovăț (Iași)*, p. 14.

⁴⁰ *Ibidem*, p. 13.

⁴¹ SJAN, Iași, Fond Visteria Moldovei, Catagrafia fiscală a Visteriei Moldovei din anul 1831, dosar 197/1831, f. 72v.

⁴² *Ibidem*, Fond Starea civilă a comunei Dobrovăț, dosar 1/1834, p. 1, nr. crt.1, Născuți.

⁴³ *Ibidem*, dosar 1/1840, f. 23, Născuți.

⁴⁴ *Ibidem*, dosar 1/1875, f. 89, Decedați.

Ultimul dintre slujitorii bisericii cu hramul Sfântul Mare Mucenic Pantelimon menționați în Catagrafia fiscală de la 1831⁴⁵, dar și cel mai longeviv, a fost preotul Constantin Tonegaru (Anexa nr. 2). S-a născut în anul 1788 și a răposat în anul 1877⁴⁶. A fost căsătorit cu Antonia, fiica lui Ștefan Pavel. Aceasta a trăit între anii 1802-1870. Au avut împreună nu mai puțin de opt copii, șase băieți și două fete.

Doar doi dintre băieții preotului Constantin Tonegaru au ales să slujească biserica. Este vorba despre dascălul Neculai, numit și Pogor, care s-a născut în anul 1806 și a fost căsătorit cu Smaranda, fiica preotului iconom Neculai (n. 1810)⁴⁷. Corelând vârsta preotului cu cea a dascălului Neculai, dar și cu vârstele celorlalți copii, se pare că acesta nu a fost fiul natural al preotului, fiind adoptat de la familia Pogor Cîrjanu din Dobrovăț⁴⁸. Dascălul Neculai Pogor a avut patru copii, dintre care doar de la unul (Vasile), au fost identificați descendenți ce au trăit până în deceniul opt al secolului XX⁴⁹. Cel de-al doilea fiu al pr. Tonegaru, Vasile (1824-1880)⁵⁰, care a călcat pe urmele părintelui său, devenind dascăl, s-a căsătorit în anul 1860 cu Nastasia (1829-1888), fiica diaconului Mihai din satul vecin, Miclești, și au avut împreună opt copii, dintre care șapte băieți. Unul dintre aceștia, Adam (1862-1925)⁵¹, a fost, la fel ca și tatăl său, dascăl și s-a căsătorit în anul 1888 cu Maria, născută în anul 1867, fiica dascălului Vasile Neculau, descendentul preotului Grigore Neculau. Nu au fost identificați urmași ai acestora decât din primele două generații.

Doar de la trei dintre fiii dascălului Vasile Tonegaru au fost identificați urmași care trăiesc până în zilele noastre, Costache (1860-1943)⁵², Ion (1861-1914)⁵³ și Alexandru (1860-1906)⁵⁴, dar în al cărui act de deces s-a consemnat mențiunea „părinți necunoscuți”, mențiune pe care o apreciem ca fiind eronată deoarece în toate actele de stare civilă, până la deces, Alecu este menționat drept fiu al dascălului Vasile Tonegaru și Nastasia. Și anii de naștere ai celor doi frați, Costache și Alexandru (Alecu), neidentificați în mitrice, dar stabiliți prin deducție din celelalte acte de stare civilă, ar fi putut fi înșcriși greșit, dacă nu cumva proveneau dintr-o naștere gemelară. Este o întregă cazuistică pe această temă. Se practica rotunjirea anilor, așa că nu ne putem baza pe date corecte, cercetând numai registrele stării civile.

Toți cei trei fii ai dascălului Vasile au avut, la rândul lor, numeroși copii, nepoți și strănepoți. Dintre aceștia amintim pe fiul lui Costache, colonel dr. Petru

⁴⁵ SJAN, Iași, Fond, Visteria Moldovei, Catagrafia fiscală a Visteriei Moldovei din anul 1831, dosar 197/1831, f. 72v.

⁴⁶ SJAN, Fond Starea civilă a comunei Dobrovăț, jud. Iași, dosar 1/1877, p. 60, Decedați.

⁴⁷ *Ibidem*, dosar 1/1840, f. 22, Născuți.

⁴⁸ *Ibidem*, dosar 1/1881, Căsătorii.

⁴⁹ *Ibidem*, dosar 1/1886, Născuți.

⁵⁰ *Ibidem*, dosar dosar 1/1880, Decedați.

⁵¹ *Ibidem*, dosar 1/1888, Căsătorii.

⁵² Starea civilă, Primăria com. Dobrovăț, jud. Iași, Registrul unic, 1943, act nr. 94, Decedați.

⁵³ *Ibidem*, Registrul unic, 1914, Decedați.

⁵⁴ *Ibidem*, Registrul unic, 1906, act nr. 74, Decedați.

Tonegaru (1901-1968)⁵⁵, medic militar în cel de-al Doilea Război Mondial și pe învățătorul Mihai Tonegaru (1905-1990)⁵⁶, căsătorit cu Maria Parfene, sora preotului Gheorghe Parfene și cumnata preotului Neculai Isăilă, asupra cărora ne vom opri la momentul potrivit. Un nepot al lui Costache, este profesorul de matematică, Miron (Mircea) Tonegaru (n. 1937), cu preocupări artistice remarcabile, un împătimit al acordeonului, care a fost de multe ori în atenția publicului. Unul dintre strănepoții lui Costache este Emil Tonegaru (n.1955), fost diriginte al oficiului poștal din Dobrovăț, căsătorit cu educatoarea Ileana Ciobanu. Dintre descendenții lui Ion Tonegaru, amintim pe inginerul Florin Tonegaru (n. 1953), fost director la Societatea Comercială de Utilaj Transport Bacău, căsătorit cu economista Angelica Beda, șef serviciu la Trezoreria Bacău, acum stabiliți în Hemeiș-Bacău.

După preotul Constantin Tonegaru, un alt nume avea să marcheze peste 50 de ani de slujire bisericească în lăcașurile de cult ale Dobrovățului, preotul Dumitru (Dimitrie) Rogojină (Anexa nr.3). Acesta s-a născut la data de 8 iunie 1855, în satul Valea-Rea din ținutul Vasluiului⁵⁷ și s-a stins din viață pe data de 19 martie 1930. A absolvit Seminarul Teologic din Huși și a fost hirotonit la data de 14 aprilie 1875. A fost căsătorit cu Maria (1855-1933), fiica preotului Ion V. Arbore, de asemenea un slujitor al bisericii din ținutul Vasluiului⁵⁸. Întreaga viață a acestei familii a fost marcată de o cumplită dramă. Deși au avut opt copii, dintre care șase băieți și două fete, cei mai mulți dintre aceștia au decedat la vârste tinere sau chiar foarte tinere. Primul lor copil a fost Neculai (1876 - cca.1940), absolvent al Școlii fiilor de militari din Iași și a Școlii militare de ofițeri de infanterie, devenind în anul 1900 ofițer de carieră, mai întâi la Regimentul 7 Racova 25 Vaslui și, din 1905, la Regimentul 16 Suceava din Fălticeni. În anul 1905 acesta și-a schimbat numele în Racoveanu, iar în anul 1910 s-a căsătorit cu Matilda Viorica Frunzetti⁵⁹. Dintr-o fotografie veche găsită la familia Rogojină, se pare că din această căsătorie a rezultat cel puțin un copil (fetiță, din ceea ce se poate distinge în fotografie). Următorul copil al preotului Rogojină, Mihai, a trăit doar 26 de ani (1878-1905), trecând la cele veșnice pe când era student⁶⁰. Făcuse școala de ofițeri de rezervă și avea gradul de sublocotenent⁶¹.

Urmează o fată cu numele Ecaterina, care a murit la vârsta de 18 ani (1880-1899)⁶², iar al patrulea copil, Grigore, și-a pierdut viața în împrejurări tragice, la numai 5 ani (1883-1888)⁶³, fiind împușcat din greșală cu revolverul, de către

⁵⁵ *Ibidem*, Registrul unic, 1901, Născuți.

⁵⁶ *Ibidem*, Registrul unic, 1905, Născuți.

⁵⁷ Costin Clit, Mihai Rotaru, *op. cit.*, p. 36.

⁵⁸ Starea civilă, Primăria com. Dobrovăț, jud. Iași, Registrul unic, 1933, act nr. 39, Decedați.

⁵⁹ Arhivele Militare Naționale Române, Fond DCI-3042, Inv. nr. S928/26.05.1982, anul 1914, nr. crt. 374/14.10.2010.

⁶⁰ Starea civilă, Primăria com. Dobrovăț, jud. Iași, Registrul unic, 1905, act nr. 2, Decedați.

⁶¹ Arhivele Militare Naționale Române, Fond DCI, nr. 3042, Inv. nr. S928/26.05.1982, anul 1914, nr.crt. 51/14.10.2010.

⁶² SJAN, Fond Starea civilă a comunei Dobrovăț, jud. Iași, dosar 1/1889, Decedați.

⁶³ *Ibidem*, dosar 1/1888, Decedați.

servitorul familiei, un anume Gheorghe Petrea Iovițe. Altă fetiță, Natalița, s-a stins din viață înainte de a împlini vârsta de un an (1887-1888). Următorul copil, Emil, născut în anul 1889, se pare că nici el nu a supraviețuit prea mult timp, data decesului fiind incertă. În anul 1893 se naște cel de-al șaptelea copil al preotului Rogojină, care avea să poarte numele Constantin și căruia i s-a spus Costea⁶⁴. Acesta a trăit ceva mai mult, până la vârsta de 51 de ani, găsindu-și sfârșitul în luna decembrie 1944, într-un lagăr de concentrare sovietic, la Donbas. Absolvide patru clase de liceu și școala de subofițeri, devenind plutonier în rezervă⁶⁵. Nu se cunoaște ce ocupație civilă a avut, dar sunt consemnări despre implicarea sa în viața culturală a satului. A fost membru al Societății Culturale Dobrovăț, înființată în 1899 prin inițiativa factorilor din conducerea Domeniului Coroanei, cu sediul la Dobrovăț. Cânta la chitară și participa la evenimentele cultural-artistice⁶⁶. Nu a fost căsătorit, dar a lăsat în urma sa patru copii (doi băieți și două fete), născuți din relația acestuia cu slujnica familiei, Arhiria Bandrabur (1905-1944), văduvă. După decesul celor doi, copiii au fost luați sub tutelă de către o rudă a Arhiriei, iar în anul 1947, judecătoria Vaslui, în baza unor înscrisuri și a probei cu martori, hotărăște recunoașterea copiilor ca fiind ai lui Constantin Rogojină, aceștia urmând să poarte numele Rogojină și să moștenească averea, deloc neglijabilă, a preotului⁶⁷. Ultimul copil al familiei preotului Rogojină a fost un băiat, născut în anul 1896, care a primit la botez tot numele Emil⁶⁸. Nu este primul caz întâlnit la Dobrovăț când, numele unui copil decedat era atribuit următorului născut. Probabil, marcat de sfârșitul dramatic al celorlalți copii, și sub influența unor superstiții, Emil, la vârsta de 7 ani, este înfiat formal de către familia a Todiresei, păstrând numele Rogojină. Emil Rogojină a fost absolvent al Seminarului Teologic din Huși (ca și părintele său) și ar fi participat la Primul Război Mondial, cu gradul de căpitan⁶⁹. Însă numele acestuia nu a fost identificat în arhivele militare, dar în anul 1920 îl găsim la Chișinău, cu gradul de subcomisar (probabil subinspector) de poliție, an în care se căsătorește cu Sonia, născută Crepș, din Lăpușna (Basarabia)⁷⁰. Ulterior s-a retras la Dobrovăț unde a practicat profesia de cântăreț bisericesc. Aici s-a născut, în anul 1927, singurul lor copil, botezat cu numele Dragoș⁷¹, iar în anul următor, pe data de 13 iulie, Emil Rogojină, în vârstă de 32 de ani, se săvârșește din viață⁷², la fel de dramatic ca și frații săi. În luna septembrie 1929, Sonia Rogojină se recăsătorește cu șeful postului de jandarmi din localitate, plutonierul Hurghiș Iorgu⁷³. Ulterior, pe

⁶⁴ *Ibidem*, dosar 1/1893, Născuți.

⁶⁵ Arhivele Militare Naționale Române, Fond DCI, nr. 3042, Inv. nr. S928/26.05.1982, anul 1914, nr.crt. 51/14.10.2010.

⁶⁶ Ion Alecu Iacobuță, *op. cit.*, p. 167.

⁶⁷ SJAN, Vaslui, Fond Tribunalul Vaslui, dosar nr. 99, nr. inv. 932, Sentința civilă nr.93 din 12 iunie 1947.

⁶⁸ SJAN, Iași, Fond Starea civilă a comunei Dobrovăț, jud. Iași, dosar 1/1896, Născuți.

⁶⁹ Ioan Alecu Iacobuță, *op. cit.*, Anexa C.

⁷⁰ SJAN, Iași, Fond Starea civilă a comunei Dobrovăț, jud. Iași, dosar 1/1896, Născuți.

⁷¹ Starea civilă, Primăria com. Dobrovăț, jud. Iași, Registrul unic, 1927, act nr. 106, Născuți.

⁷² *Ibidem*, Registrul unic, 1928, act nr. 72, Decedați.

⁷³ *Ibidem*, Registrul unic, 1929, act nr. 12, Căsătoriți.

actul de căsătorie a fost consemnat și decesul Soniei, la data de 16 iulie 1985, în orașul Onești din județul Bacău. Numele lui Dragoș, fiul lui Emil și al Soniei, îl regăsim pe un act de vânzare-cumpărare din anul 1957⁷⁴, când acesta vinde casa din Dobrovăț, moștenită de la tatăl său, lui Meletie Andrușca, agent sanitar în această localitate. Nu se cunoaște dacă Dragoș Rogojină a avut urmași. Din informațiile furnizate de către fostul cântăreț bisericesc, Petrea Postelnicu, preotul Dumitru Rogojină și soția sa Maria și-au trăit ultimii ani ai vieții în această casă, deși casa construită de ei era așezată în altă zonă a satului, între biserica unde slujea și cimitir. De aici înțelegem că preotul a ales să locuiască alături de fiul cel mic, Emil, pe care, poate, îl știa suferind, iar în cealaltă casă a locuit singur, până în 1930, Costea. După care, în această gospodărie a trăit până la sfârșitul vieții, Arhiria Bandrabur. S-a aflat că pe timpul vieții, preotul Rogojină a avut mai multe litigii cu sătenii pe seama unor proprietăți funciare, printre care și cu urmașa unui fost cântăreț bisericesc, Ion (Iancu) Hanganu, pe nume Chira Hanganu⁷⁵. Era vorba, probabil, despre pământurile cu care a fost împrumătată parohia la 1864. Preotul Rogojină își doarme somnul de veci în cimitirul din Dobrovăț, dar mormintele soției și ale copiilor săi nu mai pot fi identificate. În prezent, numele preotului Rogojină este dus mai departe de către urmașii celui de-al doilea băiat al lui Costea, Tănase. Aceștia sunt, Dumitru Rogojină (n. 1954) și cei trei fii ai săi. Toți locuiesc în Iași.

Alți slujitori ai lăcașurilor de cult din Dobrovăț până spre sfârșitul secolului al XIX-lea au fost ierodiaconul Ionichie Simionescu care, la 1878, slujea la biserica Pogorârea Sfântului Duh, iar la 1879 la biserica Sfântul Pantelimon⁷⁶. Un alt nume este cel al preotului Neculai Buzdugan (1850-1877), născut în localitatea Tomoiu, plasa Cotu Morii, județul Cahul, căsătorit cu Maria, fiica lui Gheorghe și Ecaterina Postelnicu din Dobrovăț, decedat la doar 27 de ani⁷⁷. În catagrafia fiscală de la 1845-1851 apare numele preotului Iancu, fiul diaconului porții, slujitor la biserica Sfântul Pantelimon⁷⁸. Nu se cunoaște exact dacă nu cumva acesta este una și aceeași persoană cu preotul Iancu Gheorghiu, descendent al preotului Gheorghe despre care am mai amintit. Preotul Ion Apostoleanu, slujește între anii 1875-1880 la biserica Pogorârea Sfântului Duh⁷⁹. Un alt preot a fost Nicolae Dăscălescu, care a trăit între anii 1855-1901⁸⁰. La 1879 îl găsim preot paroh la biserica Sfântul Pantelimon pe

⁷⁴ Act de vânzare-cumpărare nr. 442 din 1957, între Rogojină Dragoș și Andrușca Meletie (copie primită de la Mândița Belcea, fostă Andrușca).

⁷⁵ SJAN, Iași, Fond Primăria Dobrovăț, nr. inv. 2386, dosar 3/1884, f.181.

⁷⁶ Costin Clit, *Tablouri eclesiastice inedite privind bisericile din ținutul istoric al Vasluiului de la 1875 și 1878*, în revista „Elanul”, nr. 34, dec. 2004.

⁷⁷ SJAN, Iași, Starea civilă a comunei Dobrovăț, jud. Iași, dosar 1/1887, Decedați.

⁷⁸ SJAN, Iași, Fond Visteria Moldovei, Catagrafia fiscală a Visteriei Moldovei din anii 1845-1851 (Catagrafia locuitorilor din plasa Crasna, județul Vaslui, Dosar nr.431/1851, f.222v).

⁷⁹ Costin Clit, *Tablouri eclesiastice inedite privind bisericile din ținutul istoric al Vasluiului de la 1875 și 1878*, în revista „Elanul”, nr. 34, decembrie 2004.

⁸⁰ Idem, *Descrieri inedite ale bisericilor din fostul județ Vaslui din anul 1894*, în revista „Elanul”, nr. 29, martie, 2004.

ieromonahul Agathon Neculau⁸¹, posibil tot un descendent al preotului Grigorie Nestor. La biserica paraclis cu hramul Sfântul Gheorghe, aflată în incinta mănăstirii, în perioada 1878-1880, slujea ieromonahul Sava Ion⁸². Dintre cântăreții bisericești amintim numele lui Adam, fiul lui Gheorghe Munteanu (1851), slujitor la biserica Sfântul Pantelimon⁸³, Zamfir, fiul dascălului Alexandru Corciovă (1851) la biserica Pogorârea Sfântului Duh⁸⁴, Ion Constantinescu și Gheorghe Tătaru (1875-1879), la biserica Pogorârea Sfântului Duh⁸⁵, precum și Ion (Iancu) Hanganu care, în 1875, slujea alături de preotul Constantin Tonegaru și fiul acestuia, dascălul Vasile Tonegaru, la biserica Sfântul Pantelimon⁸⁶.

După anii 1900 apar nume noi de preoți și dascăli. Preotul Nicolae Donose, născut în Dobrovăț⁸⁷, care a trăit între anii 1885-1960, a absolvit Seminarul Teologic din Iași, fiind hirotonit preot la parohia Golăiești din jud. Iași, iar după doi ani se transferă la Dobrovăț. În 1915 a absolvit Facultatea de Teologie, după care a fost încorporat la Regimentul 65 Infanterie Vaslui, luând parte la Primul Război Mondial. A fost demobilizat în 1818 cu gradul de căpitan. În continuare acesta a fost profesor la Seminarul Veniamin Costache din Iași unde preda oratoria bisericească, fiind un talentat vorbitor și cunoscător a mai multor limbi străine (greacă, latină, germană, franceză, italiană). Urmează preotul Gheorghe Mihoci (1908-1982), născut în comuna Tanacu, județul Vaslui, căsătorit cu Lucreția Machedon din Dobrovăț⁸⁸. A slujit între anii 1930-1946 la biserica Pogorârea Sfântului Duh, după care s-a transferat la biserica Sfântul Andrei din Iași unde a slujit până la sfârșitul vieții. Preotul Gheorghe Mihoci a fost și un mare animator al vieții cultural-artistice din Dobrovăț, atât în calitate de dirijor, dar și de interpret. În anul 1929, la parohia Dobrovăț-Ruși slujea preotul Alexandru Ion Șalariu, născut în anul 1882 și absolvent al Seminarului Teologic din Chișinău, alături de dascălii Ioan Iacobuță și Nicolae Sprivac⁸⁹. Tot în același an, la biserica Sfântul Pantelimon, din Dobrovăț-Moldoveni, alături de preotul Dumitru Rogojină, slujeau dascălii Vasile Moga și Alecu (Alexandru) Hanganu⁹⁰. După decesul dascălului Moga, în 1938, a urmat dascălul Constantin Samson⁹¹, iar după moartea dascălului Alecu Hanganu, i-a succedat fiul acestuia, Aurel Hanganu⁹². Tot în perioada interbelică, la

⁸¹ Idem, *Un tablou eclesiastic inedit privind județul Vaslui la 1879*, în revista „Elanul”, nr. 37, martie, 2005.

⁸² *Ibidem*.

⁸³ Costin Clit, *Documente hușene*, vol. III, p.497.

⁸⁴ *Ibidem*.

⁸⁵ Idem, *Tablouri eclesiastice inedite privind bisericile din ținutul istoric al Vasluiului de la 1875 și 1878*, în revista „Elanul”, nr. 34, decembrie 2004.

⁸⁶ *Ibidem*.

⁸⁷ Ioan Alecu Iacobuță, *op. cit.*, p. 161.

⁸⁸ *Ibidem*, p. 162.

⁸⁹ Costin Clit, Mihai Rotaru, *op. cit.*, p. 37.

⁹⁰ *Ibidem*, p. 36.

⁹¹ Informație primită de la Petrea Postelnicu.

⁹² *Ibidem*.

biserica Sfântul Pantelimon, a slujit și dascălul Vasile Radu⁹³. După cel de-al doilea Război Mondial, la biserica Sfântul Gheorghe din Dobrovăț-Ruși a slujit mai bine de un deceniu, preotul Grigore Parfene⁹⁴, născut în anul 1919, cumnat cu preotul Neculai Isăilă, cel cu care vom încheia seria de slujitori ai bisericii. Acesta a fost mai întâi monah la mănăstirea Dobrovățului și, cu sprijinul cumnatului său, preotul Isăilă, ajuns protopop, devine preot de mir. După circa un deceniu și jumătate de slujire bisericească, se mută la Iași, abandonează slujba preoției și profesează, conform pregătirii sale, în contabilitate.

Printre ultimii slujitori ai bisericii din Dobrovăț, și unul dintre cei mai longevivi, a fost preotul Neculai Isăilă⁹⁵. Născut în anul 1907, în localitatea Hârsova din județul Vaslui, absolvent al Seminarului Teologic din Huși și al Facultății de Teologie din Chișinău, căsătorit cu Ecaterina Parfene, profesoară de lucru manual, preotul Isăilă a slujit la biserica cu hramul Sfântul Mare Mucenic Pantelimon, timp de 51 de ani. A ajuns la rangul bisericesc de protopop. Acesta a avut o autoritate recunoscută în rândul enoriașilor, reușind să repare biserica, să ridice monumentul eroilor din cele două războaie mondiale și să sistematizeze cimitirul din Dobrovăț-Moldoveni. Avea și un deosebit talent artistic. Înainte de studiile teologice făcuse un an de artă teatrală și doar la insistența părinților a renunțat, alegând calea preoției⁹⁶. Studiase vioara și saxofonul, fiind președintele Societății Culturale Dobrovăț și dirijorul orchestrei de muzică populară cu care a obținut numeroase premii și distincții la concursurile județene. A trecut la cele veșnice în anul 1982 și se odihnește alături de soția și socrii săi în cimitirul din Dobrovăț-Moldoveni. Unicul fiu al preotului Isăilă, Niculuță, a fost inginer geolog, a lucrat și a trăit până la sfârșitul vieții în orașul Câmpulung-Moldovenesc și s-a stins din viață la doar câțiva ani în urma tatălui său. A fost căsătorit de două ori și a avut o singură fată, Luiza, din a doua căsătorie⁹⁷.

Din condicile mitricale au mai fost reținute numele preoților Trofin (1840), la biserica Sfânta Troiță din cătunul Perju, aflat pe atunci în componența Dobrovățului și a preotului Lazăr Ochiu (1862), căsătorit cu Catinca, slujitor la biserica Adormirea Maicii Domnului din Dumasca, cătun aflat, de asemenea, tot în componența Dobrovățului. La 1852 îl găsim consemnat în mitrice pe preotul Ioan, fiul diaconului Gheorghe, probabil cel care era preot la 1831, nepot al preotului Grigorie⁹⁸.

Ultimul dintre cântăreții bisericești care a slujit alături de preotul Isăilă la biserica Sfântul Mare Mucenic Pantelimon, este Petrea Postelnicu, descendentul unei familii de postelnice, născut în anul 1938 în Dobrovăț, fiul lui Dumitru și Elena, căsătorit cu Lucica Climinte.

⁹³ *Ibidem.*

⁹⁴ *Ibidem.*

⁹⁵ Ioan Alecu Iacobuță, *op. cit.*, p. 161-162.

⁹⁶ Informație primită de la Petrea Postelnicu.

⁹⁷ *Ibidem.*

⁹⁸ Costin Clit, *Documente hușene*, vol. III, p. 497.

În perioada 1780-1864, la mănăstirea Dobrovăț s-au succedat peste zece egumeni, dintre care amintim pe Acachie, Serafim, Agapie, Varlaam Cuza, Anania, Akakie din Rusciuc, Nathanail și Silvestru⁹⁹. În anul 1865, mănăstirea a fost desființată, iar în incinta acesteia a funcționat una dintre cele mai mari închisori din țară¹⁰⁰. În anul 1913¹⁰¹, prin decret regal, mănăstirea a fost reînființată, dar de-abia din anul 1930 așezarea monahală și-a reluat activitatea¹⁰², iar dintre stareți amintim numele ieromonahilor Damian Lascăr, Samson Ciopată, Anania Roman și Valerian Marcu¹⁰³. După 1948, mănăstirea a fost închisă din nou și a fost reînființată în anul 1990. În prezent, starețul mănăstirii este ieromonahul Chesarie, pe numele de mirean, Vasile Codreanu.

După anii 1990, în Dobrovăț, au mai fost zidite încă două biserici. Prima, în fostul cătun Moldoveni, având tot hramul Sfântul Mare Mucenic Pantelimon, dar și Sfinții Arhangheli Mihail și Gavril, sfințită la 23 august 1998, unde a slujit preotul Nicolae Opariuc, cel care a fost și ctitor. În prezent aici slujește preotul Ioan-Ovidiu Sârghie. Cea de-a doua biserică, ridicată în fostul cătun Ruși prin străduința preotului paroh Nicolae Pătrăuceanu, cu hramul Nașterea Maicii Domnului, a fost sfințită la 26 august 2007. În vechea biserică din lemn cu hramul Sfântul Mare Mucenic Pantelimon, este slujitor preotul Nistor Mihalache.

În concluzie, micro-depresiunea Dobrovățului, ascunsă între Codrii Iașilor și străbătută de pârâul care a dat numele acestei așezări, a fost locuită încă din cele mai vechi timpuri, așa cum mărturisesc izvoarele arheologice. Cei dintâi preoți despre care s-a amintit aici, au slujit în cadrul mănăstirii și nu este exclus ca tot aici să-și fi însușit învățătura bisericească. Din păcate, nu au fost identificate informații privind originea acestora, dar este posibil ca ei, în perioade tulburi, să fi trecut munții din Transilvania spre Moldova și să se fi stabilit la mănăstirea Dobrovățului. Descendenții acestora au marcat viața spirituală a așezării timp de peste un secol, deoarece în vremurile acelea „preoțimea alcătuia o tagmă închisă, moștenindu-se, de obicei, din tată în fiu ... fiind preferați la hirotonie și ginerii de preoți”¹⁰⁴. Din nefericire, până la preotul Rogojină, nici unul dintre ei nu are o piatră de mormânt la căpătâi, iar cei mai mulți dintre urmașii acestora nu-și cunosc ascendenții decât din ultimele două-trei generații.

⁹⁹ Voica-Maria Pușcașu, Nicolae Pușcașu, *op. cit.*, p. 64-107.

¹⁰⁰ *Marele dicționar geografic al României*, III, București, 1900, p. 157.

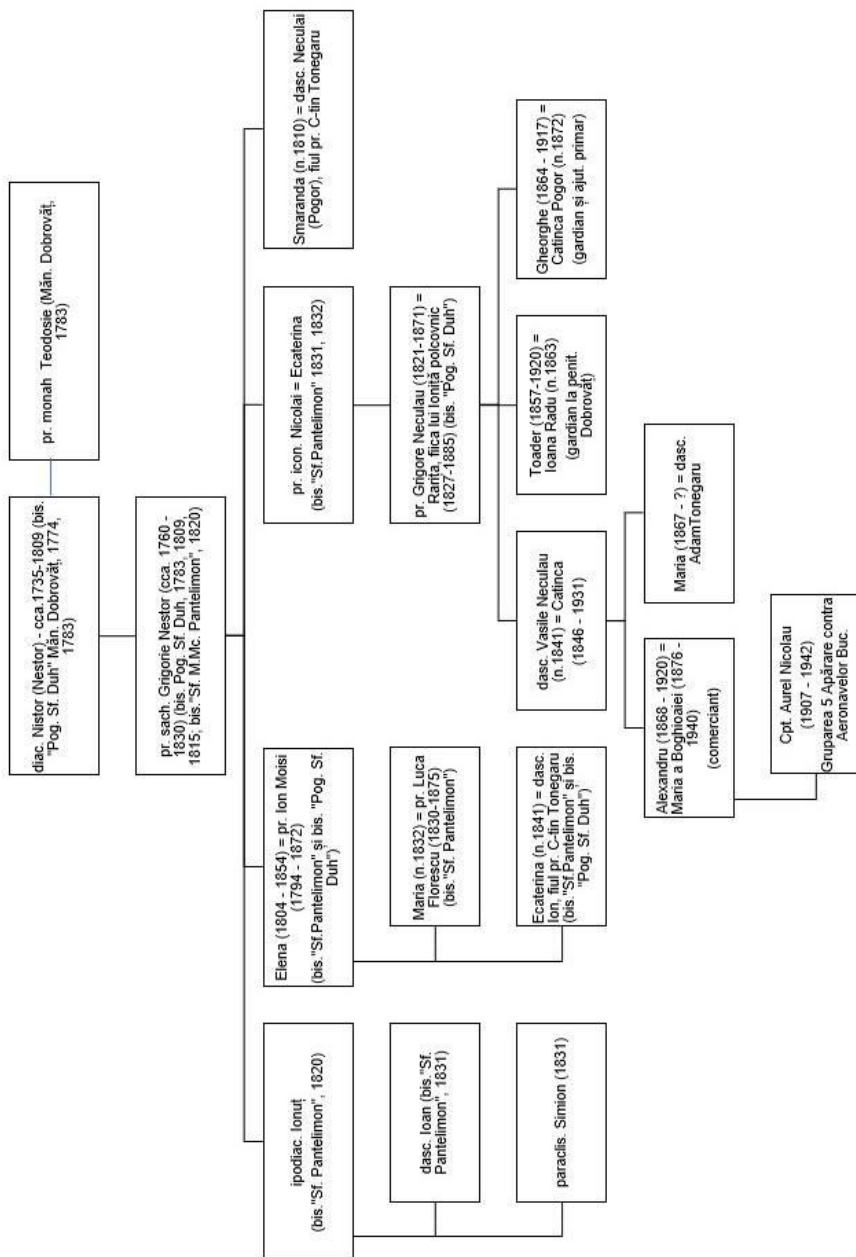
¹⁰¹ Ierom. Marcu Petcu, Nicolae Lihăceanu, pr. Adrian Pintilie, Ramona-Anca Crețu, *Pagini din istoria monahismului ortodox în revistele teologice din România, Așezăminte monahale*, Editura Bibliotecii Naționale a României, Editura Mitropolit Iacov Putneanu, 2011, p. 512.

¹⁰² *Ibidem*.

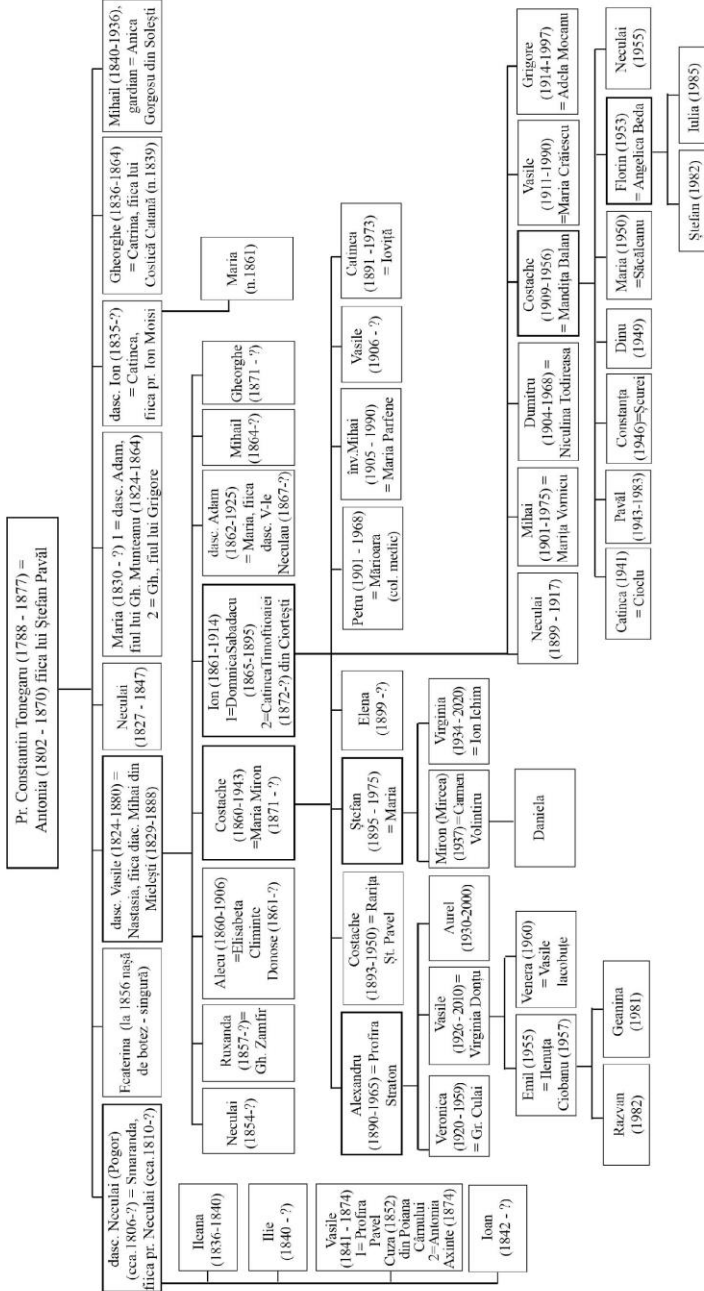
¹⁰³ *Ibidem*.

¹⁰⁴ Mircea Păcurariu, *op. cit.*, p. 588-589.

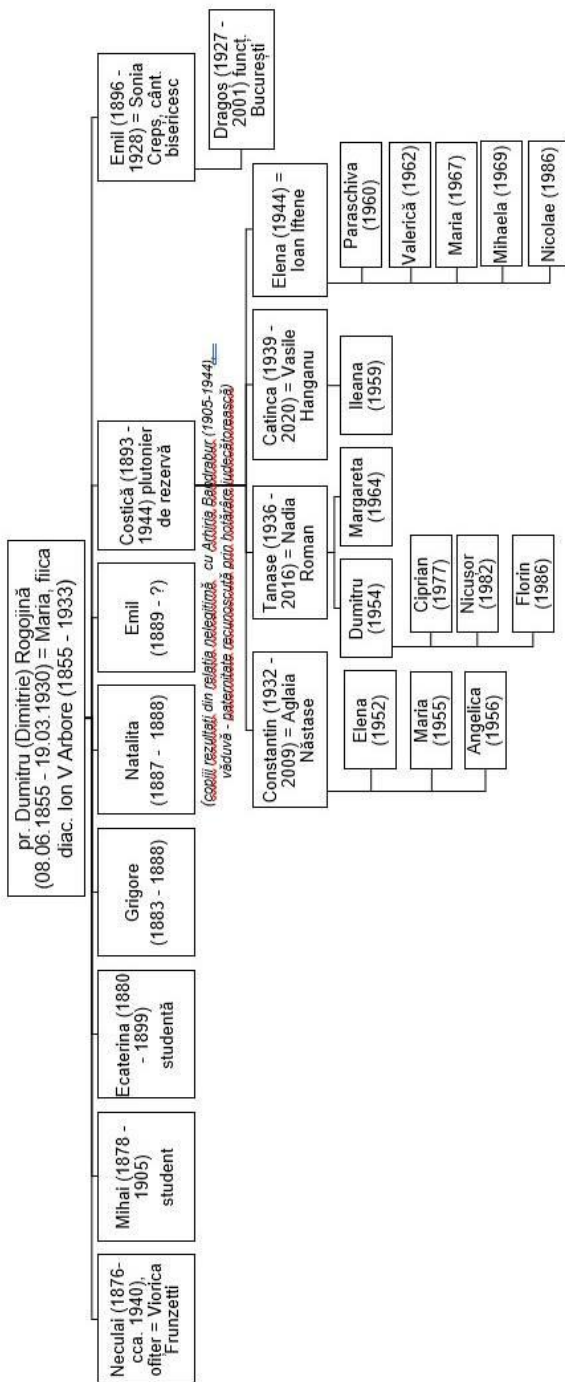
Descendenții diaconului Nistor (Nestor), preot de mir la bis. „Pog. Sf. Duh” de la Mănăstirea Dobrovăț în 1774

Schia genealogicã a pr. Constantin Tonegaru

Schita genealogică a preotului Dumitru Rogojină

RAMURA BASARABEANĂ A FAMILIEI ALBOTĂ ÎN SECOLUL AL XIX-LEA¹

Silviu ANDRIEȘ-TABAC

Procesul de recunoaștere a nobleței familiei Albotă în Basarabia a fost demarat de proprietarul moșiei Zgura² din județul Soroca, Alexandru Albotă, fiul lui Vasile, nepotul lui Axente, la 1850³. Datorită acestui personaj au fost regăsite documentele și rudeniile mai vechi, ba chiar și numele vechi de familie – Albotă sau Albot, cum apare ortografiat în documentele basarabene cel mai des – pe cale să se piardă. Două dintre documentele prezentate de solicitant Adunării Deputaților Nobilimii Basarabiei consemnează descendențele și tradiția genealogică a familiei.

Din porunca domnului Grigore Ghica din 21 iulie 1775 către ispravnicii de Soroca [f. 3-4v], executarea căreia a încheiat un litigiu familial demarat în 1764⁴, aflăm că Sandul Albotă clucerul de la 1701 – un personaj prezent în spițele genealogice cunoscute, nepot de frate al lui Toader zis Flondor de la cumpăna secolelor XVII și XVIII și văr al primilor Flondorești⁵ – a mai avut un fiu Lupu, preot în satul Ciuciulea ținutul Soroca⁶, care la rândul său l-a avut pe Axente. Axente, rămânând de mic orfan de tată, a crescut pe lângă bunicul său (matern) Manolache Ioanichie, datorită strădaniilor căruia a fost hirotonisit preot în același sat Ciuciulea. Aflând despre faptul că un cumnat (rus. „svoiac”) al său Gheorghe (ginerelul lui Sandul Albotă), împreună cu Gavril Velișcu („copil de casă”, „nepotul de soră al clucerului Sandu Albotă”) și alte rude au vândut hatmanului Rosset pe la 1763-1764 câteva moșii de familie albotești recăpătate, – anume satele Grecova, Speova (Speea) și Uhorceni pe Cubolta, cu pământurile aferente, și o moșie pe Căinar, toate în ținutul Sorociei, – fără a-i plăti sau delimita și lui cota-parte ce i se cuvenea, Axente Albotă s-a plâns Domniei, și-a făcut recunoscută descendența și

¹ Comunicare prezentată la *Al XIV-lea Congres de Genealogie și Heraldică*, Iași, 15 mai 2008.

² Sat unit cu satul Zgurița, raionul Drochia, la 21 septembrie 1970 (*RSS Moldovenească. Orânduire administrativ-teritorială la data de 1 aprilie 1988*, Chișinău, 1988, p. 152).

³ *Arhiva Națională a Republicii Moldova* (în continuare – ANRM), F. 88, inv. 2, d. 427, f. 1-2v. Dosarul citat reprezintă dosarul de recunoaștere a nobleței familiei Albotă din arhiva Adunării Deputaților Nobilimii Basarabiei. În continuare, pentru economie de spațiu și ușurarea lecturii, exceptând unele documente mai importante, dosarul va fi citat numai cu fila în textul de bază, între paranteze pătrate.

⁴ Despre acest proces, cu documente și comentarii genealogice, vezi: Gh. Ghibănescu, *Ispisoace și zapise (Documente slavo-române)*, vol. VI, p. I, Iași, 1931, p. 1-49.

⁵ *Familiile boierești din Moldova și Țara Românească. Enciclopedie istorică, genealogică și biografică*, vol. I, coordonator și coautor Mihai. Dim. Sturdza, București: Simetria, 2004, p. 44.

⁶ Actualmente în raionul Glodeni, Republica Moldova.

implicit dreptul la moștenire de la Sandul Albotă, iar la 1775 și banii ce i se cuveneau pe drept.

Cel de-al doilea act istorico-genealogic datează din 29 martie 1837 și reprezintă o tranzacție de împăcare dintre Alboteștii de pe ambele maluri ale Prutului [f. 5-6v]. Descendenții „marelui vornic Petru Albotă” din județul Botoșani, au dat acest act de învoială rudei lor, moșierului Zgurei basarabene Alexandru Albotă, care era nepotul preotului Axente. Astfel, aceștia au consemnat că provin cu toții de la strămoșul comun, marele vornic Petru Albotă, și că de la acesta au moștenit în ținutul Sorocii mai multe moșii, printre care Speova⁷, Grecova⁸, Uhurceni⁹, Alboteni¹⁰, Patrașcani¹¹, parte din Băxani¹², și moșia Ghitcanii¹³, pe ambele maluri ale Căinarului, între moșiile Nicorești¹⁴ și Popești¹⁵ – pământuri care au fost neîntrerupt stăpânite de strămoșii lor până la cunoscuta pustiire a locurilor arătate de către „agareni”. În aceste condiții Alboteștii ar fi abandonat totul și s-ar fi retras pentru a-și salva viața „în locuri mai populate de oameni”, iar moșiile arătate erau stăpânite „de cine putea și cu denumirile pe care le dorea”, până s-au încheiat jafurile și Alboteștii s-au întors din pribegie, recăpătându-și proprietățile. Apoi, din moșiile străbune au vândut hatmanului Vasile Rosset patru: Speova, Grecova, Uhurceni și Alboteni, iar altor persoane au vândut Pătrășcanii și partea din Băxani, iar Ghitcanii au rămas nevânduți, deoarece familia stăpânea efectiv numai partea de est, restul moșiei – partea de vest – fiind împresurată de alți proprietari. Demersurile oficiale întru restabilirea stăpânirii întregre asupra moșiei Ghitcanii au fost încredințate de familie preotului Dimitraș din satul Băxani, care în schimb își ținea vitele pe această moșie. Preotul Dimitraș, însă, s-a dovedit a fi viclean și, în cârdășie cu boierul Ianache Jurja, stăpânind un teren mai sus de Ghitcani, a

⁷ Speea, Speae, Speiva – vale și pârâu în fostul județ Soroca, afluent de stânga al văii și pârâului Cubolta, intrând în Cubolta între satele Chetrosu de Jos și Chetrosu de Sus, menționată în documentele din secolul XVI ca loc de sat (Zamfir Arbore, *Dicționarul geografic al Basarabiei*, reeditare, Chișinău, 2001, p. 193; Alexandru I. Gonța, *Documente privind istoria României, A. Moldova, veacurile XIV-XVII (1384-1625). Indicele numelor de locuri*, București, 1990, p. 237). Azi probabil în teritoriul satelor Chetrosu (fost Chetrosu de Sus) și Baroncea (fost Chetrosu de Jos), raionul Drochia.

⁸ Greci, sat menționat în documentele secolelor XVI-XVII, azi dispărut, localizat între satele contemporane Cubolta și Alexăndreni, raionul Sângerei (Alexandru I. Gonța, *op. cit.*, p. 114).

⁹ Uhorceni, sat menționat în documentele secolului XVI, azi dispărut, localizat în teritoriul satului Nădușita (Gribova), raionul Drochia (Alexandru I. Gonța, *op. cit.*, p. 267).

¹⁰ Alboteni, sat menționat în documentele secolului XVI, azi dispărut, localizat lângă satul Zgurița, raionul Drochia (Alexandru I. Gonța, *op. cit.*, p. 16).

¹¹ Patrașcani, Pătrășcani, Petroșcani – sat pe Căinar, menționat în documentele secolului XVI, azi dispărut, localizat în raionul Drochia (Alexandru I. Gonța, *op. cit.*, p. 185).

¹² Azi în raionul Soroca.

¹³ Ghitcani, sat pe Căinar, menționat în documentele secolului XVII, azi dispărut, localizat în raionul Drochia, în hotar cu Popeștii (Alexandru I. Gonța, *op. cit.*, p. 109).

¹⁴ Satul Nicurești a fost unit cu satul Zgurița, raionul Drochia, la 21 septembrie 1970 (*RSS Moldovenească. Orânduire administrativ-teritorială ...*, p. 157).

¹⁵ Azi Popeștii de Sus și Popeștii de Jos, raionul Drochia.

transferat denumirea Ghitcani asupra acestei moșii, a redenumit Ghitcanii adevărați în Zăpădeni și a ascuns documentele Ghitcanilor. La 1784 Divanul Țării l-a obligat pe preotul Dimitraș să plece de pe moșia Ghitcanilor, să repare paguba pricinuită și să întoarcă documentele familiei Albotă, dând și recipise. Afacerea nu a fost însă încheiată până la 1812, când Prutul deveni hotar între cele două părți ale Moldovei și Alboteștii au rămas în dreapta Prutului, exceptându-i pe copiii nevârstnici ai răposatului Vasile Albotă, nepoții lui Axente Albotă, care au rămas în stânga Prutului, pierzând legătura cu familia și nefiind la curent cu afacerile legate de proprietăți.

Alexandru, fiul lui Vasile Albotă, ajungând în legiuita vârstă, a reluat atât legăturile cu Alboteștii din Principat, cât și lupta pentru recăpătarea Ghitcanilor și a altor proprietăți. Constatând că bunicul său Axente fusese recompensat de familie încă la 1775 pentru cele patru moșii vândute hatmanului Rosset (Grecova, Speova, Uhurceni și Alboteni), a rămas cu pretenții doar asupra Pătrășcanilor, a părții din Băxani și a Ghitcanilor, aflată încă în litigiu, dar nu cu urmașii preotului Dimitraș, ci cu maiorul Petru Ochincă, care la cumpărarea unor părți din Băxani ar fi primit fără niciun drept și unele documente pentru Ghitcani. În aceste condiții învoiala în sânul Alboteștilor s-a făcut după cum urmează. Alexandru Albotă a renunțat la părțile sale din Pătrășcani și Băxani, fără însă a pierde dreptul de răscumpărare prioritară, a mai dat 100 de galbeni și doi cai cu tot cu hamuri, primind în schimb dreptul exclusiv asupra moșiei Ghitcani. Învoiala a fost semnată din partea botoșenenilor de către Gheorghe Ahondoli Albot, Bălașa Albot, Catinca soția lui Pătrașcu Albot, Constantin Sifescu Tănasă, Frăsina fiica lui Vasile Vâlcu, Ecaterina fiica răposatei Eudochia Albot, Constantin al lui Stamati Albot și călugărul Nichita fiul lui Stamati Albot.

La 15 iunie 1846, Alexandru Albotă, în vederea confirmării proprietăților funciare ale neamului său și implicit a nobleței lui, a adresat o cerere către Biroul hotarnic regional al Basarabiei [f. 7-8v], în care arăta că moșiile Grecova, Speova, Uhurceni și Alboteni pe Cubolta, județul Soroca, ar fi fost dăruite ca răsplată domnească marelui vornic Petru Albotă, apoi ar fi fost confirmate fiului său Gheorghe Albotă, pârălăbul de Soroca, împreună cu frații și surorile acestuia, apoi ar fi fost vândute de urmași hatmanului Vasile Rosset, care le-a dăruit Mănăstirii Sf. Spiridon, care mănăstire le și stăpânea la acea dată împreună cu satul Chetrosu situat pe aceste moșii. Biroul hotarnic, verificând starea moșiilor invocate a făcut referire la cartea de danie a lui Bogdan voievod din 16 februarie 1570 către logofătul Petrea Albotă¹⁶, cartea de întăritură a lui Iancu Voievod din 20 februarie 1580 către același personaj, la acea dată mare vătav de Iași¹⁷, cartea lui Ieremia Movilă Voievod din 25 martie 1600 dată lui Gheorghe pârălăb de Soroca și fraților lui¹⁸, zăpisul de vânzare către hatmanul Vasile Rosset din 23 ianuarie 1764 a unei jumătăți din satul Alboteni, cu jumătate de iaz și pod de moară, zăpisul de vânzare către hatmanul Vasile Rosset nedatat (1763-1764) a patru moșii, trei pe Cubolta

¹⁶ *DIR*, XVI, A. Moldova, vol. II, nr. 233, p. 218-220.

¹⁷ *Ibidem*, vol. III, nr. 168, p. 132-134.

¹⁸ *Ibidem*, vol. IV, nr. 347, p. 281-284.

(satul Grecova la gura Văii Grecului, satul Speova și satul Uhurceni) și un loc de sat pe Căinar în dreptul Albotenilor, vândute de Gavril Velișcu, Gheorghe, ginerele lui Sandul Albotă și alții, foaia de donație nedată (1768, după istoricii satului¹⁹) a clucerului Nicolae Rosset către spitalul și Mănăstirea Sf. Spiridon a satului Chetrosu.

Cererea lui Alexandru Albotă de recunoaștere a nobleței, depusă la Adunarea Deputaților Nobilimii Basarabiei la 5 septembrie 1850, a fost discutată în ședința acesteia din 21 mai 1852. Adunarea a decis recunoașterea nobleței și introducerea petiționarului împreună cu fiii Dimitrie, Dionisie, Constantin și Antip în partea I a Cărții genealogice, la județul Soroca, fapt care l-a nemulțumit, Alexandru Albotă sperând înscrierea în partea a VI-a a Cărții genealogice, unde era inclusă nobilimea cu vechime dovedită de peste 100 de ani de la 1812. Petiția sa către Senatul Guvernator din 24 ianuarie 1853, a fost discutată în Departamentul de heraldică la 19 mai același an, Departamentul solicitând explicații suplimentare de la Adunarea Nobilimii. Adunarea Nobilimii a luat din nou în discuție solicitarea lui Alexandru Albotă la 29 iulie 1853 și a constatat că solicitantul și-a demonstrat documentar doar descendența din clucerul Sandul Albotă, fără a se dovedi descendența acestuia din urmă din logofătul Albotă și marele vornic Petru Albotă. La 1 februarie 1854, Senatul Guvernator a confirmat decizia Adunării Deputaților Nobilimii Basarabiei din 21 mai 1852, prin care Alexandru Albotă cu fiii Dimitrie, Dionisie, Constantin și Antip erau recunoscuți nobili ereditari și înscriși în partea I a Cărții genealogice [f. 14-29].

Revenind pe făgaș genealogic, menționăm că **Alexandru** (*circa 1802, † 1866²⁰), fiul preotului Vasile Albotă, a intrat în serviciu în Judecătoria de zemstvă Iași (= Bălți) la 6 octombrie 1819 în calitate de slujitor de cancelarie, este promovat subcancelarist la 7 decembrie 1821, registrator gubernial la 28 septembrie 1822, registrator colegial cu vechime din 31 decembrie 1825 la 30 octombrie 1826. Activează la această judecătorie până la 1828, demisionând din serviciu la 10 august 1833. La 1832, este menționat ca posesor al moșiei Cotova, iar la 6 octombrie 1833 a cumpărat moșia Zgura [f. 11]. În anii 1839-1850, a purtat judecăți pentru delimitarea hotarelor proprietăților familiei Albotă în moșia Zgura²¹ și pentru veniturile de la moșia Cureșnița²².

¹⁹ Vitalie Zagaievschi, *Chetrosu, în Localitățile Republicii Moldova: Itinerar documentar-publicistic ilustrat*, vol. 3, Chișinău, 2001, p. 448. Aici donatorul este numit clucerul Ioan Russet.

²⁰ ANRM, F. 41, inv. 1, d. 840, f. 1.

²¹ ANRM, F. 37, inv. 2, d. 1718. Dosar referitor la stabilirea hotarelor moșiilor Popești, Dângeni, Bulboci, Zgura, jud. Soroca, care aparțin moșierilor C. Lambrino, Alexandru V. Albotă și P. Catargi, 1839-1843; F. 37, inv. 3, d. 308. Dosar referitor la stabilirea hotarelor moșiilor Zgura, Popești, Bulboci ș.a., jud. Soroca, care aparțin moșierilor Alexandru V. Albotă, M. Krupenski și C. Lambrino, și P. Catargi, 1843-1850. Ambele dosare sunt voluminoase și informative.

²² ANRM, F. 37, inv. 3, d. 618. Dosarul acțiunii intentate de moșierul moșiei Zgura, jud. Soroca, Albotă răzeșilor moșiei Cureșnița în sumă de 20985 ruble pentru pământ, 1845-1849.

Alexandru a fost căsătorit cu **Ecaterina**, fiica lui Chiril, și a avut copiii:

Dimitrie (*23 noiembrie 1826; bo 25 nov. 1826, catedrala Sf. Nicolae din Bălți, nașă Maria, fiica lui Andrei Brașovan [f. 12]) la 1869 locuia la Zgura, era bolnăvicios și s-a plâns Judecătoriei de circumscripție Soroca-Iași pe frații săi că l-ar fi nedreptățit la împărțirea moștenirii rămase după tatăl său, fără însă a prezenta dovezi²³;

Antip (* cca 1830, † ante 8 noiembrie 1844);

Zinovia (* cca 1831, x nobilul Ioan, fiul lui Constantin, Trohin [f. 68-69]), a fost recunoscută nobilă de Adunarea Nobilimii la 1 februarie 1869 [f. 68-69], la neamul tatălui său răposat;

Dionisie (* 3 septembrie 1832, s. Măcăreuca, jud. Iași; bo 9 sept. 1832, biserica Adormirii din s. Măcăreuca, naș nobilul Ioan, fiul lui Constantin Buzne, moșier din s. Cremenciug [f. 12-12v]), menționat în gradul de secretar gubernial la 31 ianuarie 1869 [f. 69]. Se pare că el este cel ce a administrat după moartea tatălui și apoi a înstrăinat moșiile Zgura²⁴ și Nicurești²⁵. La 12 ianuarie 1880, Adunarea Deputaților Nobilimii din Basarabia urma să discute chestiunea încetării tutelei asupra bunurilor lui Dionisie Albotă pentru risipă²⁶. Fiica lui Dionisie, **Eugenia** (†1924), a fost căsătorită cu Dimitrie (1868-1923), fiul lui Ioan Anghel²⁷;

Zinovie (* cca 1834, † ante 4 septembrie 1850);

Constantin (* 5 iunie 1840, s. Măcăreuca, jud. Soroca; bo 9 iunie 1832, biserica Adormirii din s. Măcăreuca, naș consilierul de curte Ioan, fiul lui Iacov Savici din orașul Soroca [f. 12v-13]);

²³ ANRM, F. 41, inv. 1, d. 840, 4 file.

²⁴ ANRM, F. 37, inv. 5, d. 1762. Dosar referitor la săvârșirea actului de vânzare-cumpărare a unui teren din moșia Zgura, jud. Soroca, vândut de moșierul D. A. Albotă negustorului din Soroca S. I. Miller, 1866-1867;

F. 8, inv. 2, d. 138. Diploma statutară a satului Zgura de Jos, jud. Soroca, proprietatea nobililor D. A. Albotă și Z. A. Trohin, 1868;

F. 8, inv. 2, d. 139. Diploma statutară a satului Zgura de Sus, jud. Soroca, proprietatea nobilului D. A. Albotă, 1868;

F. 36, inv. 1, d. 422. Dosar referitor la aprobarea actului de vânzare-cumpărare a pământului moșiei Zgura, jud. Soroca, vândut de moșierul D. A. Albotă negustorului S. M. Flexor pentru 24000 ruble, 1870.

²⁵ ANRM, F. 36, inv. 1, d. 379 (exclus din inventar). Dosar referitor la aprobarea zapisului de vânzare anticipată a unei părți din moșia Nicurești, jud. Soroca, vândută de moșierul D. A. Albotă negustorului din Soroca I. B. S. Bondarevski pentru 12000 ruble;

F. 39, inv. 10, d. 244. Dosar intentat de D. A. Albotă nobilului din s. Nicurești, jud. Soroca, E. O. Gavrilov privind dreptul de stăpânire asupra unei părți din moșia Nicurești, 1872.

²⁶ ANRM, F. 88, inv. 1, d. 2018, f. 1. Dosarul dat nu conține nici un document asupra acestei chestiuni, exceptând invitația la ședință a deputaților care cuprinde în ordinea de zi problema anunțată.

²⁷ Gheorghe Bezviconi, *Arhondologia Basarabiei*, II, în „*Din trecutul nostru*”, 1936, nr. 28-30, ianuarie-martie, p. 48.

Antip (* 8 noiembrie 1840, s. Măcăreuca, jud. Soroca; bo 10 noiembrie 1844, biserica Adormirii din s. Măcăreuca, naș nobilul Ioan, fiul lui Constantin Buzne, moșier din s. Cremenciug [f. 13-13v]).

* * *

Alexandru Albotă n-a fost singurul descendent al preotului Vasile Albotă. După registrele de spovedanie și mitricale din s. Ciuciulea și diferite mărturii ale locuitorilor satelor Ciuciulea și Cornești, s-a aflat că preotul Vasile s-ar fi născut pe la 1765, că a fost căsătorit cu Ilinca/ Elena (* circa 1771) și a avut copiii: Ioan (* circa 1798-1799, † înc. 1836, s. Cornești), Alexandru (* cca 1801-1803), Maranda/ Maria (*circa 1806, x Ghinculov, mama preotului Vasile Ghinculov din s. Năvârneț, care confirma rudenia și numele de familie al lui Nicolae Albotă la 1892 [f. 86v]), Dimitrie (* circa 1809), Safta (* circa 1811), Iordache (* circa 1811-1814, † iunie 1853²⁸) [f. 43-44, 86-87v].

* * *

Dacă Alexandru Albotă și-a recunoscut relativ ușor calitatea de dvoreanin rus, nu la fel au stat lucrurile în cazul descendenților fratelui său mai mare Ioan.

La 5 februarie 1863, Nicolae Albotă, fiul răposatului secretar gubernial Ioan Albotă, nepotul preotului Vasile Albotă, locuitor al satului Cornești, jud. Iași (= Bălți), a solicitat recunoașterea nobleței sale și înscrierea sa la neamul unchiului său Alexandru, deja recunoscut de Senatul Guvernator. În cazul acestei ramuri de Albotești, s-a ivit o problemă greu de rezolvat. Tatăl solicitantului toată viața purtase numele de familie Vasiliev. Corespondența și cercetările întreprinse de autorități la acest subiect ne sunt de un real folos genealogic.

Consistoriul Duhovnicesc din Chișinău, în ședința din 21 iunie 1860 [f. 43-44v], a stabilit următoarele. Secretarul gubernial Ioan, fiul preotului Vasile Albotă din s. Ciuciulea, fiind născut înainte de 1812, pe când în Basarabia nu existau încă registre metricele pe la biserici, la momentul intrării în serviciu la Judecătoria de zemstvă Iași în 1818, și-a luat numele de familie Vasiliev, după prenumele tatălui său, sub care nume a activat și a și murit, fără a se îngriji de dovedirea numelui adevărat de familie Albotă. Doi colegi de serviciu de la Judecătoria de zemstvă Iași – Egor Mahu și Egor Pavlov – au arătat că Ioan, fiul preotului Vasile din s. Ciuciulea, a purtat mai întâi numele Popa, apoi numele Vasiliev și în sfârșit pe cel de Albotă. La decesul său survenit la începutul anului 1836, acesta a fost înregistrat în registrul metrical al bisericii satului Cornești cu numele Popa.

Și fratele său Alexandru, pe timpul serviciului la aceeași Judecătorie de zemstvă Iași purtase numele Vasiliev. Chiar și în cererea sa de recunoaștere a nobleței din 1850 acesta s-a intitulat oficial într-o formulă neobișnuită – „Alexandr Vasiliev sîn Axentiev Albot” (Alexandru, fiul lui Vasile, fiul lui Axente Albotă), insistând deci pe descendența mai veche.

²⁸ ANRM, F. 37, inv. 4, d. 655, f. 3, 19.

După registrele de spovedanie și metricale din s. Ciuciulea, s-a aflat că preotul Vasile apărea fie numai cu prenumele, fie cu patronimicul „Avxentiev”, iar preoții satului Ciuciulea Dimitrie Mihailovici și Nicolae Iosifici, la 1860, au arătat că preotul Vasile era trecut în registrele de spovedanie fără numele de familie pentru că înainte vreme în Basarabia nu exista obiceiul ca preoții să fie numiți cu numele lor de familie ci numai cu cel patronimic [f. 44]. Același preot Dimitrie Mihailovici, care, după cum am stabilit, este un strămoș direct al cunoscutului istoric Paul Mihail²⁹, la cea de-a doua cercetare asupra originii familiei Albotă întreprinsă la 1892, adăuga pentru exemplificare cazul său propriu: fratele său Alexandru, diacon în satul Obreja, poartă numele Andronachievici, după prenumele străbunicului, iar el-însuși – poartă numele Mihailovici, după prenumele bunicului, pe când numele adevărat de familie al lor este „Grib” [f. 86-86v].

Cu toate că cercetările la fața locului la Ciuciulea, au arătat că preotul satului Vasile, fiul preotului Axente, nepotul preotului Lupu, a avut trei feciori: Ioan, Alexandru și Iordache (în afară de alți copii consemnați în registrele de spovedanie) și cu toate că moșierul satului Zgura Alexandru Albotă a recunoscut și confirmat aceste înrudiri, Consistoriul Duhovnesc din Chișinău a refuzat să elibereze un certificat de naștere a preotului Vasile cu numele Albotă.

La adresarea sa către Adunarea Deputaților Nobilimii Basarabiei din 1863, Nicolae, fiul lui Ioan Albotă, a anexat două mărturii despre descendența sa albotească. La 5 februarie 1860, 34 de nobili basarabeni au confirmat printr-un certificat scris că Nicolae Vasiliev este fiul secretarului gubernial Ivan Vasiliev, frate drept din același tată cu registratorul colegial Alexandru Albotă, ambii fii ai preotului Vasile Albotă și că numele lor adevărat, ca și al strămoșilor lor este cel de Albotă [f. 45-45v]. Iar la 1 februarie 1863, verii lui Nicolae, Constantin și Dionisie, fiii lui Alexandru Albotă au confirmat printr-un certificat scris rudenia arătată [f. 45v-46v].

Adunarea Nobilimii, la 12 aprilie 1863, examinând actele prezentate de Nicolae Albotă le-a considerat suficiente pentru a-i recunoaște solicitantului noblețea și a-l înscrie în partea I-a a Cărții genealogice, la județul Iași, alături de neamul unchiului său [f. 49-60], dar Departamentul de Heraldică, la 2 noiembrie 1864, în lipsa actelor oficiale emenate de la Consistoriul Duhovnesc, prin care să se arate explicit filiația din Vasile Albotă și numele de familie Albotă al petiționarului, nu a confirmat decizia Adunării Nobilimii din Basarabia [f. 61-61v]. Demersurile lui Nicolae au fost reluate abia peste 20 de ani, mai ales de dragul fiului său Alexandru, prin înaintarea unei noi cereri către Adunarea Nobilimii la 13 decembrie 1883 [f. 74], care la 13 decembrie același an a decis înscrierea fiului Alexandru la neamul tatălui său Nicolae Albotă [f. 76]. Actul despre filiația din Vasile Albotă dat într-un sfârșit de Consistoriul Duhovnesc a fost prezentat Adunării de Nicolae Albotă și fiul său Alexandru, însă, abia la 8 octombrie 1892 [f. 84 și f. 102-102v]. Consistoriul Duhovnesc întreprinsese o nouă cercetare în

²⁹ Dumitru → Gheorghe → Iustin → Paul (Paul Mihail, *Cărturari de țară din secolele XVII-XX: Familia Mihail, în Născut în Cornova. Omagiu lui Paul Mihail*, Chișinău, 2006, p. 181-189).

problema dată și în decizia sa din 3 iulie/ 11 august 1892 a hotărât recunoașterea descendenței lui Ioan din preotul Vasile, fiul lui Axente, Albotă și soția sa Elena, înlocuind în certificatul de naștere al acestuia numele Vasiliev cu numele Albotă. Recunoscând, de asemenea, descendența lui Nicolae din Ioan și soția sa Maria, precum și frăția dreaptă dintre Ioan și Alexandru Albotă, s-a decis eliberarea certificatelor de naștere conforme [f. 86-87v].

Senatul Guvernator, în ședința din 31 mai 1893, nu a aprobat, însă decizia Adunării Deputaților Nobilimii din Basarabia din 13 octombrie 1892 despre recunoașterea nobleței lui Nicolae și Alexandru Albotă, pe motiv că lipsea un certificat prin care să se dovedească faptul că de la retragerea lui Ioan Albotă din serviciu și până la nașterea fiului Nicolae acesta nu a fost lipsit de drepturile de nobil și nu a fost supus judecății. După obținerea certificatului solicitat la 27 septembrie 1893 [f. 103], Adunarea Nobilimii la 30 septembrie 1893 și-a confirmat deciziile anterioare referitoare la Nicolae și Alexandru Albotă [f. 91-94v], iar la 4 ianuarie 1894 Senatul Guvernator a recunoscut noblețea celor doi și înscrierea lor în partea I-a a Cărții genealogice [f. 100]

Revenind pe făgaș genealogic, vom arăta că secretarul gubernial **Ioan** (* circa 1799, † înc. 1836, s. Cornești [f. 44]), fiul preotului Vasile Albotă din s. Ciuciulea, jud. Iași, fratele mai mare al lui Alexandru Albotă, a funcționat la Judecătoria de zemstvă Iași. A intrat în serviciu la 18 ianuarie 1818, fiind promovat registrator gubernial la 6 mai 1821, șef de birou la 15 mai 1823, registrator colegial la 31 decembrie 1824, secretar gubernial la 31 decembrie 1827. S-a retras din serviciu la 21 iulie 1828 [f. 47-47v]. A fost căsătorit cu **Maria**, fiica căpitanului moldovean Alexei Satanoglu, arătată în registrul de spovedanie din 1837 al s. Cornești drept văduva „Maria Ivanova Popa”, numele după tată (a lui Ioan) aici fiind probabil greșit, căci în documente mai noi o regăsim cu cel de „Alexeeva” (a lui Alexei). Cununia lor s-a legat în biserica s. Cornești, la 1829, mirii fiind denumiți „registratorul gubernial Ioan Vasiliev, fiul preotului Vasile Avxentiev” și „Maria, fiica lui Alexe Grecu” [f. 87]. Au avut copiii: **Iacob** (* cca 1831), **Maria** și **Nicolae** (* 1836).

Nicolae (* 27 august 1836, s. Cornești, bo 10 septembrie, biserica Sf. Mihail din Cornești, naș Evstafie, fiul lui Stati, Tatel, posesorul satului Tudorești [f. 47v-48, 84], † imediat înainte de 1 decembrie 1894³⁰) la 1872 era în proces de judecată pentru moștenirea unor părți din moșiile Cureșnița, Ghitcani și Ciuciuleni, cu seliștile Cotovița, Dângeni și Zăpodeni, jud. Soroca [f. 70-71v]. A locuit și stăpânit la Cornești, fapt consemnat în mai multe dosare păstrate la Arhiva Națională a Republicii Moldova³¹. La 28 octombrie 1877, moșierul Nicolae Albotă,

³⁰ ANRM, F. 39, inv. 2, d. 475.

³¹ ANRM, F. 260, inv. 1, d. 718. Carte de hotărnicie a unei părți de moșie a satului Cornești, jud. Iași, proprietatea nobilului Nicolae Albotă, 1883;

F. 260, inv. 2, d. 3130. Carte de hotărnicie a părții de stepă din moșia Cornești, jud. Iași, proprietatea nobilului Nicolae Albotă, 1883;

F. 11, inv. 1, d. 790. Planul părții de stepă din moșia Cornești, jud. Iași, proprietatea nobilului Nicolae Albotă, 1906.

care poseda la Cornești 540 desetine de pământ, a cerut despăgubiri pentru 45 desetine de fânături ocupate de calea ferată și de corturile spitalului militar, în care se aduceau răniți din Balcani³². Nicolae a fost căsătorit cu **Maria**, fiica lui Constantin, și a avut un fiu **Alexandru** (* 1 ianuarie 1867, s. Cornești, bo 5 ianuarie, biserica Sf. Mihail din Cornești, nașă Ecaterina, fiica nobilului Ioan, fiul lui Constantin Cupcea din s. Hârcești [f. 75-75v, 84v-85]), cel pentru care s-au reluat demersurile de recunoaștere a nobleței. Alexandru a făcut clasele a III-a – a V-a la Liceul Real din Chișinău în anii 1880-1883 [f. 75v]. După moartea tatălui în 1894, a moștenit proprietățile din Cornești³³, iar mai târziu, pe la 1908, a cumpărat proprietăți imobile la Chișinău³⁴. A fost căsătorită cu **Natalia**, fiica lui Anatolie, cu care a avut o fiică **Nina** (* 10 iulie 1905, Chișinău, bo 1 octombrie, catedrala „Nașterea Domnului” din Chișinău, nași nobilul Nicolae, fiul lui Nicolae Feona, și Maria, fiica lui Anatolie Razumovschi [f. 111]). Nina Albotă, în urma cererii tatălui său din 23 septembrie 1914, care la această dată locuia în Chișinău, în casa din strada Bulgară nr. 14 [f. 110], la 16 noiembrie 1914 a fost recunoscută nobilă de Adunarea Deputaților Nobilimii din Basarabia, cu înscriere în partea I-a a Cărții genealogice și cu scutire de taxe în folosul trezoreriei nobilimii din cauza sărăciei tatălui ei [f. 112-112v]. Nina Albotă a fost ultima reprezentantă recunoscută a ramurii nobililor Albotă din Basarabia.

* * *

Dintre fiii preotului Vasile, am depistat date de arhivă și despre mezinul **Iordache/ Gheorghe/ Egor**³⁵, născut pe la 1811-1814. Ca și frații mai mari, a funcționat în Judecătoria de zemstvă Iași, intrând în serviciu la 12 septembrie 1835 ca funcționar de cancelarie. A fost promovat copist la 13 martie 1826, subcancelarist la 26 august 1826, cancelarist la 4 martie 1837, registrator colegial la 24 iulie 1842, cu vechime din 12 septembrie 1839. S-a retras din serviciu în 1842. A fost posesor al moșia Scumpia, jud. Bălți. Prin moștenire, stăpâna o pătrime din moșia Cureșnița. A murit imediat înainte de 26 iunie 1853, zi în care a fost inventariată averea sa. Printre actele inventariate cu această ocazie se menționează și foaia de zestre a răposatei sale soții **Elisabeta Bunescu**, datată 10 noiembrie 1844, fapt care ne determină să credem că anul 1844 este anul primei sale căsătorii. Pe la 1844-1845 au avut împreună o fiică **Olimpia/ Olimpiada**, care la 20 decembrie 1863 solicita înlocuirea tutorelui său Dionisie Albot cu fratele

³² Tudor Țopa, *Cornești*, în *Localitățile Republicii Moldova: Itinerar documentar-publicistic ilustrat*, vol. 4, Chișinău, 2002, p. 594.

³³ ANRM, F. 39, inv. 2, d. 475. Dosarul Judecătoriei districtuale Chișinău cu privire la introducerea nobilului Alexandru, fiul lui Nicolae, Albotă în posesia proprietăților imobile moștenite în județul Bălți, conform hotărârii judecătorești din 1 decembrie 1894, 4-9 februarie 1895, 3 file.

³⁴ ANRM, F. 1437, inv. 60, d. 435. Dosar cu privire la înregistrarea actului de danie asupra averii imobile, cumpărate de A. N. Albotă în orașul Chișinău pentru 11084 ruble, 1908.

³⁵ ANRM, F. 37, inv. 4, d. 655. Dosar referitor la administrarea tutelară a averii răposatului moșier Egor Albotă din jud. Soroca, 15 august 1854 – 11 aprilie 1867.

acestui Constantin. Din a doua căsătorie, cu **Ecaterina** (poate Gavriliță ?), a mai avut o fiică **Anastasia** (*1849), care la 22 decembrie 1866 solicita numirea drept tutore al său pe nobilul Alexandru Gavriliță. După moarte tatălui lor, cele două orfane au rămas în grija unchiului lor patern Alexandru Albotă.

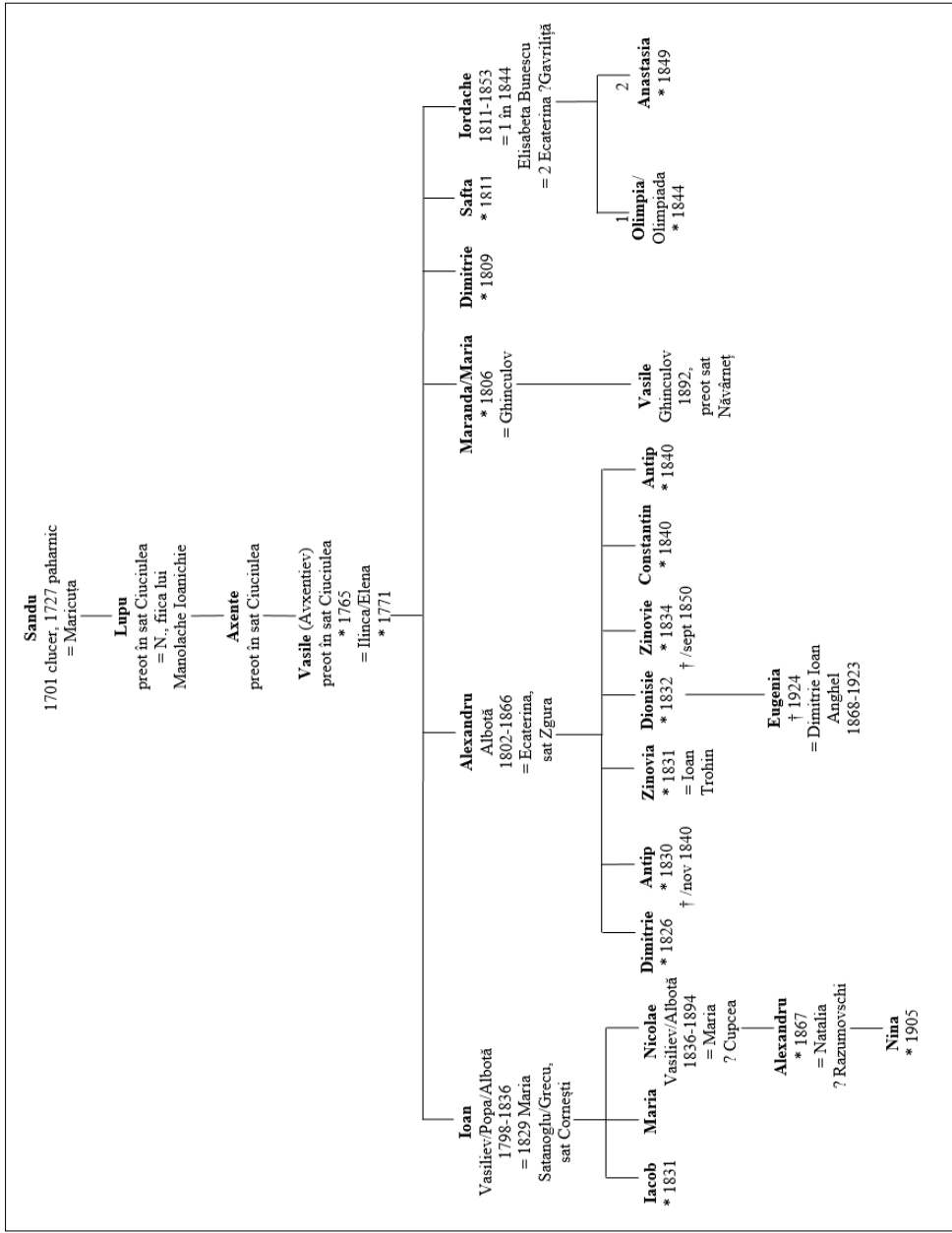
Despre Anastasia se știe că în 1876, la 26 de ani era nemăritată și viețuia în casa unchiului său Nicolae Albotă din Cornești. La 2 iunie 1826, pe la ora șapte și jumătate după masă, întristată de ceva, a ieșit din casă și în neștire s-a aruncat în fântâna din ogradă, dar a fost salvată de oameni (vizitiul boieresc Vasile Lupșa) și adusă în simțiri. Ancheta realizată în acest caz n-a putut stabili vreun motiv rațional al tentativei de sinucidere și Consistoriul Duhovnicesc din Chișinău a decis supunerea Anastasiei Albotă procedurii de împăcare a conștiinței prin spovedanie în fața duhovnicului ei.³⁶

* * *

Rude ale familiei Flondor, boierii Albotă din Basarabia, după cum arăta și Gheorghe Bezviconi, sunt urmașii clucerului Sandu (1775), un descendent al vornicului Petre și al logofătului Albotă. Aceștia au fost înregistrați în prima parte a Cărții genealogice a nobilimii basarabene în 1852, prezentând acte doveditoare acceptate doar de la 1806. La Arhiva Națională a Republicii Moldova s-a păstrat dosarul de recunoaștere a nobleței familiei, acte referitoare la proprietățile funciare (în special despre moșia Zgura, județul Soroca), alte documente care au permis refacerea sumară a cronicii de familie. Monografia genealogică a neamului Albotă, însă, încă își așteaptă autorul.

3 ianuarie 2021, Chișinău.

³⁶ ANRM, F. 208, inv. 6, d. 866, 8 file.

DESTINE EROICE*

ANIȘOARA TRINCĂ BURUIANĂ

Satele Popești și Pocreaca situate pe moșia Popești, din obârșia pârâului Vaslui(eț), dăinuiau din cele mai vechi timpuri. Întemeiate înainte de domnia lui Alexandru cel Bun (1400–1432), voievodul Moldovei, satele aparțineau de ocolul Crasna, ținutul Vaslui¹, fiind stăpânite de dregătorii domnești ai vremii. Moșia Popești de lângă Dobrovăț „își trage numele” de la Stan Popovici, „poate același cu Stan Preușescul” (...), iar satul Popești de pe moșia numită identic „a fost și al neamului Tăutu”². În a doua jumătate a secolului al XV-lea, moșia intrase în stăpânirea logofătului Ion Tăutu, „cu drese ce a avut Tăutul de la Ștefan voievod cel Bătrân”³.

Descendenții lui Ioan Tăutu, săpâni ai moșiei din obârșia Vaslui(eț)ului, în vremea domniei lui Vasile Lupu, au vândut-o la 1647 unor răzeși din Pribești, satele devenind răzeșești⁴. Treptat, satul Popești a fost înglobat în Pocreaca și, din anul 1876 nu mai apare ca sat de sine stătător⁵.

* *Destine eroice*, comunicare prezentată, în anul centenar, la al XVIII-lea Congres Național de Genealogie și Heraldică, Iași, 10–12 mai 2018, Muzeul Unirii.

¹ Mihai Costăchescu, *Documente Moldovenesti înainte de Ștefan cel Mare*, I, Iași, Editura „Viața Românească”, 1931, p. 35: „Satele din acest uric sânt cel puțin tot atât de vechi ca și descălecarea”.

² Mihai Costăchescu, *op. cit.* p. 35: p. 263; p. 269. „Stan Preușescul este boier mare, cunoscut în documentele timpului. Apare în Divan în uricul din 18 noiembrie 1409, în 15 februarie 1410 și în 14 aprilie 1411. El este același, cred, cu Stan Popovici din 13 aprilie 1415. Era fiul unui preot, al unui popă, și acest popă, cred, e întemeietorul satului Popești”; Ștefan S. Gorovei, *Genealogii pierdute, sate uitate* în „Studii și Materiale de Istorie Medie” (SMIM), XXIX, 2011, p. 74. Anexa A: <1400 (6908)> februarie <12>. „Iuga voievod, domn al Țării Moldovei, dăruiește lui Șerb Hindău satul lui Solomon pe Topolița și satele Muntenii și Pântecești pe Cracău”(…). Credința lui Iuga voievod (se arată credința dregătorilor domnești, printre care și „credința lui Stan Popovici și credința tuturor boierilor moldoveni”. Stan Popovici era dregător domnesc la 1400. Dacă el era „întemeietorul satului Popești”, satul ar fi avut, deja, cel puțin câteva zeci de ani vechime.

³ I. Bogdan, *Documentele lui Ștefan cel Mare*, II, București, 1913, p. 241–244. DIR, XVI, III, p. 330, nr. 401; p. 362, nr. 442. Datat după prima apariție în Sfatul domnesc a lui Ioan Tăutul logofăt (v. DRH, A, Moldova, II, p. 299–301, nr. 199).

⁴ BAR, *Mss.* nr. 827, f. 7v.; f. 21r; f. 21v.; f. 32r.; Th. Codrescu, *Uricariul, sau Colecțiune de diferite acte ce pot servi la istoria românilor*, Iași, Tipografia „Buciumul Român”, 1895, XX, p. 276–277; XXII, p. 184; XXIII, p. 206–208; Ștefan S. Gorovei, *Mănăstirea Trestiana*, în MMS, XLIV, nr. 9–10, 1968, p. 566.

⁵ *Tezaurul Toponomic al României. Moldova, I. Repertoriul istoric al unităților administrativ-teritoriale, 1772–1888*, coordonator Dragoș Moldovan, București, 1991–1992. Și în 1925, Pocreaca a devenit comună, plasa Crasna, Vaslui.

Strămoșul comun al răzeșilor, *Dumbravă Giosanul*, menționat la 1639, în vremea domniei lui Vasile Lupu⁶, a devenit din 1671, luna decembrie⁷, *primul răzeș al moșiei cu descendenți* în următoarele generații, cei ce au format obște răzeșească a satului, veacuri întregi.

Din rândul lor, s-au ridicat preoții la cele două lăcașe de cult ale satului⁸. Cunoscători ai slovei scrise, preoții i-au îndrumat cu pricepere și dăruire pe răzeși – mazili și ruptași –, stăruind pentru păstrarea moșiei răzeșești, pentru menținerea stării lor sociale, unii dintre ei fiind înscriși la „neamuri” (la 1851)⁹. În decursul anilor, au vândut părți din moșia lor dregătorilor domnești – spătarului Darie (1659, 1667), casei Roset (1720, 1797), vornicului Neculai Milu (1837, 1842), logofătului Alecu Balș (1845), părți stăpânite de cumpărători câteva decenii (casa Roset, un veac).

Moșia se micșora, dar contestând vânzările făcute „fără știrea și voia lor”, urmașii au reușit să-și răscumpere unele părți de moșie.

Prețuindu-și moșia obștii, răzeșii își iubeau satul, familia, neamul și țara. Împlineau cele impuse de domnie, contribuind și la întreținerea oștirilor în vremea stăpânirilor străine. *Sama de banii neagiunsurilor cheltuelilor oștinești pe iulie, avgust și săptemvrie 1822* cuprinde contribuțiile ținuturilor Moldovei, după numărul de locuitori și starea lor¹⁰. Când se iveau primejdii, își lăsau munca, familia, casa, devenind oastași apărători ai țării, cunoscându-și datoria din moși-strămoși. Satele nu au fost lipsite de oameni curajoși, de luptători conștienți de cauza pentru care luptau, oricând a fost nevoie de brațul lor înarmat, după vremuri. Și astfel de nevoi nu i-au ocolit. Drept mărturie, stau crucile din cimitire, monumentele ce amintesc numele lor, eroi locali, eroi ai neamului! Luptătorii pe front au fost răsplățiți pentru faptele lor de arme cu decorații și medalii. Dovezile (brevete de medalii, fotografii) au fost păstrate de fiii și nepoții lor.

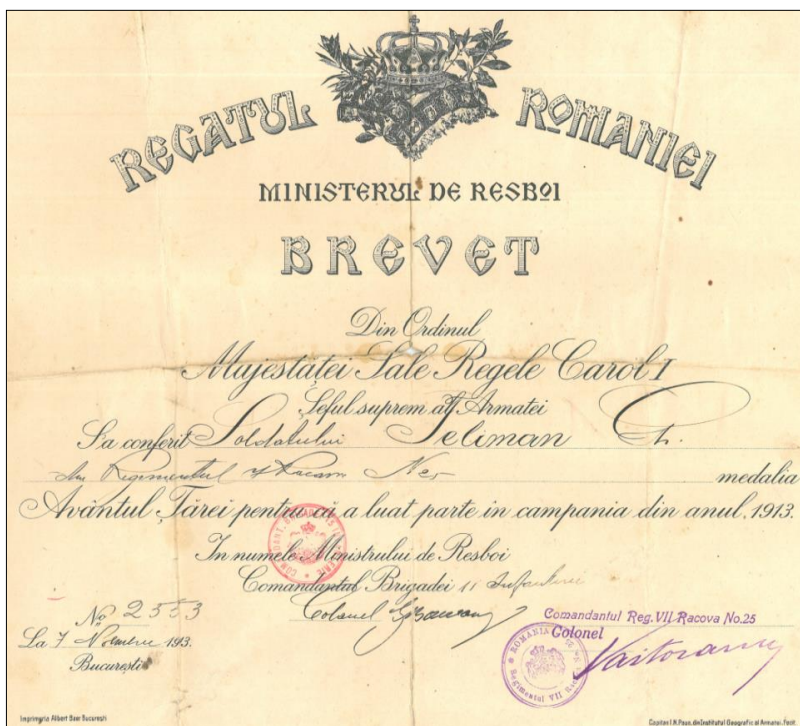
⁶ BAR, *Mss.* nr. 827, f. 5v. f. 30r.; f. 31r.; Th. Codrescu, *op. cit.*, XX, p. 273–274.

⁷ *Ibidem*, *Mss.* 827, f. 31r., în decembrie 1671, *Diata* Tudorii, soră cu Dumbravă Giosanul, Isăcuț și Chelsia. Tudora le lăsa lor partea ei de moșie, dar și nepotului de frate, lui Grigoraș, înfiat din tinerețe, cu clauza de a avea drept la moștenire și de la părinții naturali și de a dona partea primităde la ea Mănăstirii Trestiana, când „nu o va mai putea ține”.

⁸ *Preoții Dumbravă din Popești (Vaslui), 1647–1945*, comunicare la ședința (225 din 13 februarie 2018), Filialei Iași a Comisiei Naționale de Heraldică, Genealogie și Sigilografie a Academiei Române, în „Teologie și Viață. Revistă de gândire și spiritualitate creștină”, s.n., XXVIII (XCIV), nr. 5–8, mai-august, 2018, Iași, Editura „Doxologia”, p. 78–93.

⁹ SJAN, Iași, Vistieria Moldovei, dosar 431/1851, f. 210r.

¹⁰ Petronel Zahariuc, *Începutul domniei lui Ioniță Sandu Sturza. Un fragment din istoria anului*, editori Lucian-Valeriu Lefter, Mihai-Bogdan Atanasiu, *In honorem Mircea Ciubotaru*, Iași, Editura Universității „Alexandru I. Cuza”, 2015, p. 508–509: Locuitorii ținutului Vaslui plățiseră 18.595 lei (14.607 lei de la birnici; 976 lei plătită de 244 mazili; 1.408 lei, de 352 ruptași). Suma mai mare o plățiseră cei din ținutul Putna: 70.716 lei, cea mai mică, 7.647 lei, cei din ținutul Cărligătura.

Brevetul medaliei „Avântul Țării”, conferit din ordinul M.S. Regele Carol I, șeful suprem al Armatei, soldatului Teliman Gheorghe din Regimentul „Racova” No. 25, pentru că „a luat parte în campania din anul 1913” – Comandantul Reg. VII Racova No. 25, colonel Văitoianu.

În 1913, Arthur Văitoianu la comanda Diviziei 10 Infanterie, a participat activ la luptele de la Flămânda și Turtucaia¹¹.

Asemenea medalii se poate să fi primit mulți tineri din satele comunei, mobilizați în campania din 1913. De numele lor își aminteau bătrânii; erau străbunicii bunicilor de astăzi.

În următoarele campanii militare, destinul multor români a fost tragic¹². Unii luptători pe front au devenit eroi. Istoria le-a păstrat numele. Urmașii îi comemorează, an de an, de Ziua Eroilor.

*

¹¹ În 1916, Arthur Văitoianu a comandat “Grupul Prahova”, Corpului II Armată; a fost general de divizie la Mărăști și **Soveja** (1917), general de Corp de Armată, inspector al Armatei și guvernator al Basarabiei (1918), când a condus Ministerul de Interne, apoi, ministru de război. A primit **Ordinul „Coroana României”** în grad de ofițer (1910); **Medalia „Avântul Țării”** (1914); **Ordinul „Mihai Viteazul”**, clasa III, **Ordinul „Steaua României”**, în grad de ofițer și **Ordinul Regina Maria** (1917).

¹² Florian Tucă, *Bărbai ai datoriei 1877–1878. Mic dicționar*, Editura Militară, București, 1979; Gheorghe Calmuțchi, *Eroii morți*, Editura Viața Românească, Iași, 1928, p. 32–33; DIR, *Istoria războiului pentru Independență*, II, Editura Academiei, București, 1952–1955.

Tragic a fost și destinul tânărului ofițer *Iustin Handoca* (născut 1853, în Pocreaca), fiul șetrarului Dimitrie Handoca (fost ispravnic și subprefect de Crasna, Vaslui), stabilit cu reședința în Pocreaca, în 1845, unde și-a dus traiul de maturitate cu familia sa, soția Ecaterina, și numeroșii lor copii până în anul 1890, când s-a stabilit în Iași. Iustin Handoca urmase cursul secundar al liceului din Iași (Academia Mihăileană) și Școala divizionară, devenind ofițer. Ca sublocotenent (încadrat în Cp.7/R.5 Infanterie), a luptat vitejește cu plutonul ce-l comanda în cele patru atacuri date de Marea Unitate, pentru cucerirea Independenței de stat a României, în 1877. S-a distins în atacul din 3 iulie de la Nicopol, în luptele de pe malul Dunării, sub focul bateriilor turcești, la 27 august, în asaltul R.13 Dorobanți la <Grivița 1> și în atacul unităților Diviziei 4 Infanterie asupra redutei <Grivița 1>, la 30 august, când Iustin a fost grav rănit, stingându-se din viață doar după câteva zile¹³.

Fiul șetrarului Dumitrache Handoca a făcut „cinste întregii sale familii”¹⁴. A făcut cinste familiei sale, dar și Armatei și Țării, pentru a cărei Independență luptase, cum îi dictase conștiința, sacrificându-și visurile de tinerețe.

Fără Independență nu se putea visa la reîntregirea României! A fost medaliat cu medaliile: „Virtutea Militară”, „Steaua României”, „Crucea Trecerii Dunării” și „Apărătorii Independenței”.

Familia întreagă, părinții și cei doisprezece frați îl așteptaseră acasă, dar nu aveau să-l mai revadă.

¹³ Florian Tucă, *op.cit.* p. 136–137; Gheorghe Calmuțchi, *op. cit.*, p. 32-33.

¹⁴ SJAN, Iași, Colecția Manuscrise, *Manuscris nr. 2633*, Dumitru I. Handoca, *Documente și mărturii ale familiei Handoca (Andoca), Moldova, secolele XVI-XX. Studiu genealogic al familiei Andoca (Handoca)*, 1983, dactilogramă cu arbori genealogici. Dactilograma în „Prutul”. Revistă de cultură, s.n., XVII, 1(61), p. 117: „Mama sa, Catinca Handoca, a primit pensie, ca mamă de erou, până la moarte. Acest erou face cinste întregii familii”.

Ofițerul Iustin Handoca erou al războiului de Independență din 1877–1878, Cp.7/R.5, Infanterie; grav rănit în atacul asupra redutei <Grivița 1>; d. 10 septembrie 1877 și înmormântat la Turnu Măgurele.

Constantin (Costache) Handoca, fratele eroului (n. la 15 decembrie 1848, în Pocreaca)¹⁵, a devenit avocat și a profesat la Vaslui. El a primit dreptul de a purta medaliile fratelui său, Iustin, căzut eroic la 1877, drept acordat prin Decretul Regal din anul 1939 unuia dintre membrii fiecărei familii din care proveniseră eroii¹⁶.

Autorii citați îi menționau ca fiind din aceeași familie pe ofițerii Handoca Luchian, considerat „frate” cu Iustin, când luptau împreună pe malul Dunării, dar și pe maiorul (lt. col). Grigore Handoca, comandantul Batalionului 2 Dorobanți, rănit la 6 septembrie 1877, la Grivița, „frate” lui Iustin. În realitate, erau doar „frați de arme”¹⁷. Erau rude, cu siguranță, ca urmași ai familiei Handoca, din generațiile descendente din clucerul Andoca, din prima jumătate a sec. al XVI-lea, despre care au fost publicate studii istorice importante¹⁸.

*Alexandru D. Handoca (1857–1927,
fiul șetrarului Dumitrache Handoca, Pocreaca), avocat al statului, Iași*

¹⁵ SJAN, Iași, Comitetul Central de Inspecțiune Școlară, dosar 52/1864; Dumitru I. Handoca, *Documente și mărturii ale familiei Handoca (Andoca)*...Datele de naștere ale copiilor fuseseră notate de tatăl lor, Dumitrache Handoca, cu multă rigurozitate, în *Ceaslovul* pe care îl avea la îndemână, pentru familia sa.

¹⁶ Tudor-Radu Tiron, *Tradiția Independenței și a Reîntregirii. Decorațiile conferite în temeiul Decretului Regal nr. 3870 din 27 octombrie 1939*.

¹⁷ Florian Tucă, *op.cit.* p. 136–137; Gheorghe Calmuțchi, *op. cit.*, p. 32–33; p. 49; *Cercetări vechi și noi despre familia Handoca*, în „**IN**. Buletinul Muzeului de Istorie a Moldovei”, s.n., XXII, Iași, 2016, p. 45–54

¹⁸ Mircea Ciubotaru, *Comuna Ipatele. Toponimie*, Editura „Apollonia”, Iași, 2000.

Împreună cu familia – soția Eufrosina (d. 1959), fotografie din Iași, 1922, patru din cei cinci fii: Dumitru, Alexandru, Constantin, Marcel, Toader și fiucele: Elvira, Alice și Ortansa

Fiii avocatului Alexandru Handoca, nepoți șetrarului Dumitrache A. Handoca: *Dumitru*, studii economice, Iași; d. 1972; *Alexandru*, studii economice, Iași, d. 1994; *Constantin* farmacist, București, d. 1978; (fiul farmacistului, Mircea Handoca¹⁹ profesor universitar, Iași); *Marcel* medic, Iași, d. 1984; *Toader* avocat, București, d. 1998; fiucele: *Elvira* director de bancă, București; d. 1974; *Alice*

¹⁹ Criticul Alex Stăfănescu îl consideră pe Mircea Handoca „omul providențial al posterității lui Mircea Eliade”, „editor și biograf, competent și devotat”, care a depus un efort imens de ordonare a bogatului material bibliografic. Când accesul la aparatura de copiere era restricționat în România, Mircea Handoca a copiat manual o cantitate mare din scrierile inedite ale lui Mircea Eliade, readucând în circulație opera savantului român”. *Constantin Handoca* și soția sa, Martha-Helene, n. Labin farmaciști, au fost părinții lui Mircea Handoca (n. 12 aprilie 1929, Botoșani). A urmat Liceul Național, Iași (1939–1944), Liceul „Al. Ghica”, Alexandria (1944–1947), Facultatea de Filologie a Universității din București (1947–1951). A debutat în „Studii și cercetări de istorie literară și folclor” (1962).

casnică (d. 1983), c. Romano medic, Iași; d. 1963; fără copii; *Ortansa* casnică; (d. 1987), c. Vicol profesor de chimie, la Huși și București ²⁰.

Descendentă din neamul Handoca, D-na Irina Roxana Petre s-a preocupat de cercetarea vieții strămoșilor familiei sale ²¹.

*

Printre cei din marea familie a satului care au luptat în războiul din 1877–1878, a fost și ostașul *Tudorache Păsat Trincă*, dar și alți tineri de care își mai amintesc bătrânii, numindu-i pe: *Costea Corciovă*, *Horhotă (Niță) Vasile*, *Dumitrache Postelnicu*, *Dumitru Zamfir*, desigur, mulți alții, până la terminarea misiunii Unității ²² și a Marii Unități din care făceau parte cei din județele Vaslui și Iași – Regimentul 13 Dorobanți din Divizia a 3-a Activă ²³.

Destinul ostașului, diferit de al tânărului ofițer, Iustin Handoca, l-a dus mai departe în viață. Purta în piept decorațiile primite! A trăit 86 de ani.

Descendent din neamul Dumbravă, a opta generație, tatăl său era Petre Trincă ruptaș, fiul lui Vasile Trincă (1807, 1843), nepot lui Apostol Trincă (1774) și Paraschivei, fiica lui Andronic(u) Dumbravă (nepotul lui Dumbravă Giosanul de la 1639) ²⁴.

Tudorache Păsat Trincă (1851–1937), luptător în Războiul de Independență, 1877–1878, în R.13 Dorobanți/D. 3 Activă.

²⁰ Date și fotografiile oferite, cu amabilitate, de doamna Irina Juncu, muzeograf, Iași, nepoata avocatului Alexandru Handoca. Adresez D-nei Irina Juncu mulțumiri pentru contribuția valoroasă adusă la completarea studiului de față.

²¹ Irina Roxana Petre, *Neamul Handoca în a doua jumătate a secolului al XIX-lea și prima jumătate a secolului al XX-lea*, comunicare prezentată la cel de-al XVI-lea Congres Național de Genealogie și Heraldică (Iași, 10–12 mai 2012).

²² Unitatea – R13 Dorobanți, din Divizia a 3-a activă –, „pentru curajul în fața inamicului și devotamentul față de Țară”, a fost desconcentrată la 3 ianuarie 1878”. Hotărârea fusese luată și rostită de Regele Carol I, consemnată în *Ordinul de zi* pe întreaga Armată.

²³ *Istoria Războiului de la 1877*, Editura militară, București, 1887, p. 219–317.

²⁴ SJAN, Iași, Tribunalul Vaslui, dosar 65/ 1845, f. 34r. *Spîțe răzeșești din Țara de Jos. Preoții Dumbravă din Popești (Vaslui), 1647–1945*, comunicare în ședința (225/13 februarie 2018), Filialei Iași a Comisiei Naționale de Heraldică, Genealogie și Sigilografie a Academiei Române, în „**Prutul**. Revistă de cultură”, s.n., IX (XVIII), 2020, 1 (65), p. 211–229.

Născut în anul 1851, se căsătorise în noiembrie 1875, cu Paraschiva Atudoresii²⁵ din Dumitreștii răzeșilor înrudiți cu cei din Pocreaca; au avut unsprezece copii între 1876–1897: șase fii și cinci fiice (Profira, c. Corciovă; Ana, c. Manole; Tasia, c. V. Donose; Maria, c. Tincu și Agripina c. Ioan Ene Postelnicu²⁶). Fiii Ioan, Gheorghe, Costache și Dumitru și-au păstrat ambele nume – Trincă Păsat. (Unii dintre feciorii lui Costache, plecați în Iași și în Banat, doar numele Păsat). Neculai și Marin și-au păstrat doar numele Trincă.

Ioan, Gheorghe, Neculai, Costache, Dumitru (Dumitrache), dar și trei gineri au fost luptători pe front în Marele Război de Reîntregire. Dintre ei, *Neculai Trincă* și-a lăsat „amintire” un picior în luptele de la Mărășești, devenind invalid de război; *Gheorghe Trincă, zis Păsat*, a fost invalid de război. (Un alt Neculai Trincă, din același trunchi de familie), a murit pe front²⁷, în 1916. *Ioan Trincă* și sergenul *Costache Trincă zis Păsat* frați, au fost decorați, primind „Crucea Comemorativă cu bareta”²⁸. *Dumitru* (n.1876), căsătorit cu Maria (Marița), n. Teslaru (Ioan și Zamfira), au avut patru copii. Acești urmași, împreună cu cei de seama lor, tineri ai satelor din zonă, făceau parte din generațiile ce aveau să lupte, să moară, să devină invalizi în Al Doilea Război Mondial. „Norocoșii” au trăit să înfrunte vremurile ce aveau să vină curând...

Sfârșit de septembrie 1917. *Dumitru (Dumitrache) Păsat Trincă*, primul dintre fiii lui Tudorache, a luptat pe front la Mărășești, în Marele Război de Reîntregire a neamului. Unitatea din care făcea parte, având mari pierderi, trebuia să treacă în refacere. Pe traseu, ostașii din apropierea localităților de baștină erau lăsați să-și vadă familiile. A fost lăsat și Dumitru. Slăbit, obosit de marșurile lungi și istovitoare, de nopțile nedormite, de hrana puțină îmbucată pe apucate, de gândurile răvășite ale unui om tânăr ce trebuia să facă față vremurilor grele în care trăia, dorind să-și vadă pe ai săi, nevasta și patru copii, o fată și trei băieți –, fiul mai mare fiind de vreo de doisprezece ani. Dumitru coborâse în gara Bârnova și o tăiasse drept, spre soare răsare, direct peste dealuri, traversând Dobrovățul; trecea peste țarina atât de cunoscută din copilărie, unde-i erau ogoarele, mergând întins spre satul natal. Era o zi de Duminică.

O zi de Duminică plină de durere în care Maria, nevasta lui, plecase la târg pentru cumpărături: târguieli de înmormântare. În casa lor era jale. Fiul mai mare plecase în pădure cu alți copii, dăduse peste o grenadă rătăcită și explozia îi fusese fatală.

Dumitrache se apropia de casă. Domnul îl ocrotise, scăpase cu viață până atunci. Nerăbdarea lui creștea și inima îi bătea mai tare. Ceva nedefinit i se profila în suflet. Ajunsesse în sat. Se apropie de casă și intră în curte. Îl mira liniștea totală... Ușa incuiată; ocoli casa, nimeni; privi pe fereastră, se frecă la ochi și mai privi odată; nu-i venea a crede: fiul său zăcea întins pe masă! Văzuse multe pe front, se

²⁵ SJAN, Iași, Stare civilă comuna Poiana Cârnelui, dosar C/1875, f. 36r.

²⁶ *Ibidem*, Starea Civilă, comuna Poiana Cârnelui, dosare N, C, M /1876–1893.

²⁷ *Ibidem*, Fond Primăria comunei Pocreaca, dosar 10/1928; dosar 52/1939.

²⁸ *Ibidem*, dosar 52/1939.

obișnuise cu ororile războiului, dar ce vedea, întrecea puterea lui de rezistență! Șocol resimțit a avut urmări. După puțini ani, inima i-a cedat. A lăsat în urmă trei copii orfani de tată, în vremuri grele.

*

Fiecare destin marca alte destine. Adunate și înmulțite, suferințele au avut un rezultat ce nu a fost egal cu al unor familii sau nații netrecute prin urgia războaielor.

Destine! Destine diferite, multe dintre ele greu de trăit, în vremuri atât de tragice pentru țară, pentru oamenii fără vină.

Sunt fapte de viață ce se petrec, par neobservate, dar ele rămân pitite în mintea și în sufletul multora, generații la rând, și le marchează viața.

Despre sublocotenentul *Mihai Enea*, născut în 1878, în Pocreaca, se știa în sat că era fiul lui Mihalache Enea dascăl și al Mariei Enea, și nepot preotului Vasile Eni (Iani)²⁹. A urmat Școala Normală „Vasile Lupu” din Iași, formându-se pentru a „dăscăli” copiii satului, devenind învățător.

Înrolat ca ofițer de rezervă, a luptat în Primul Război Mondial. Se afla împreună cu preotul satului, Nicolae Donose locotenent, în asaltul dat asupra cotei 896, din zona Cașin, la 8 noiembrie 1917, când a fost rănit. A însemnat data pe o icoană purtată la piept. Ziua Sfinților Arhangheli Mihail și Gavril, zi onomastică.

După război, vindecat, a continuat să-și facă datoria de învățător, de director al Școlii Dobrovăț până în anul 1929. A înființat Banca populară și Căminul cultural din Dobrovăț. Dar viața sa se încheiase. A decedat tânăr, în 1929, la doar 51 de ani.

***Sublocotenentul Mihai Enea, n. 1878,
în Pocreaca, rănit la 8 noiembrie 1917, la cota 896, Cașin***

²⁹ SJAN, Iași, Judecătoria ținutului Vaslui, *dosar 32/1837*, Tr. 1801, Op. 2062.

Drept recunoștință, numele său a fost dat de consăteni, posibil foști elevi, căminului cultural al satului³⁰.

Ce a urmat, însă, avea să-i rănească și sufletul, după moarte, pentru că fiul său, tânărul locotenent Mihai M. Enea, ofițer activ, avea să cadă eroic pe frontul de est, în luna august 1941, la Bugalic, în apropiere de Odesa³¹. Tată și fiu, destine tragice!

*

Viața unui alt tânăr, asemenea vieții celor din generațiile tinere ale timpului, a fost plină de zbucium.

Pe *Dumitru Năstase Cuza* sau Dumitru Năstase, cum era cunoscut în sat, nepot lui Pavel Cuza, strănepot unui Ioanu Cuza, destinul l-a purtat în *toate* campaniile militare din veacul al XX-lea.

Pin anii 1850, în Pocreaca se stabiliseră trei familii Cuza³². În *Catagrafiile* 1845 și 1851 ale satului, numele Cuza nu a fost înregistrat, dar multe documente inedite din arhivele locale și din Arhivele Naționale ieșene păstrează date despre aceste familii.

Gheorghe Ghibănescu a scris și a făcut o amplă spiță de neam a vechii familii Cuza, cu strămoși cunoscuți în veacul al XV-lea. În lucrarea sa, cita din *Arhondologia Moldovei* a paharnicului C. Sion: „Toader Cuza și Velicico Cuza (...) alcătuiesc ramurile trunchiului Cuzesc, cari s’au scoborât în rândul boierilor de țară (...). Mai sunt Cuzești la Șofrănești, ținutul Vasluiului, mai săraci; mai sunt și prin alte sate răzăși, unii privilegiați, alții mazili (...) și toți aceștia sunt urmași din clucerul Toderășco Cuza și sunt un neam cu Cuzeștii. Ceea ce spune paharnicul C. Sion se verifică prin acte³³. Autorul compara moșiile rămase urmașilor Cuzești, cu marile moșii stăpânite de neamul Cuza în secolele anterioare.

Datele înscrise în catagrafiile ținutului Vaslui, în Starea civilă a orașului Iași (anii 1865–1900), în documentele inedite din arhivele locale confirmă afirmațiile. Astfel, în satele Crăieștii și Ghindăreștii trăia la 1820 bejenarul Ion

³⁰ Ioan Alecu Iacobuță, *op. cit.*, p. 159. Icoana cu datele notate pe verso a fost preluată și păstrată de fiica sa, Aurelia Enea, căsătorită Ștefan.

³¹ *Anuarul Școalelor 1899–1900*, București, 1900; Ioan Alecu Iacobuță, *Dobrovăț, istorie și legendă*, Iași, Editura „Graphix”, 1994, p.164.

³² *Ramuri pierdute. Răzeșii Cuza de la Popești, Vaslui*, comunicare în ședința (221/ 16 mai 2017) Filialei Iași a Comisiei Naționale de Heraldică, Genealogie și Sigilografie a Academiei Române.

³³ Gh. Ghibănescu, *Cuzeștii, monografie istorică*, București, Editura „Socec”, 1912, p. 28; p. 31–32. În finalul citatului, se relatează despre Constantin Cuza, neguțător șlicar în Iași, fiul lui Sillion Cuza, urmași din Toderășco Cuza.

Cuza (dat în bir în 1817)³⁴. La 1831, nu mai era înregistrat. În satul Vulturești erau înscrși (la 1820) doi „liudi birnici” – Constandin Cuza și Vasile Cuza³⁵. În 1831, Vasile Cuza fusese înregistrat la văduvi, dar un alt Cuza, Constandin, era înscris la rubrica „feciori de privilegiați neașezați la treaptă”³⁶.

În *Catagrafia* 1820, Ținutul Iași, ocolul Braniștii, pe moșia Costuleni-Rotari a Sfintei Mitropolii, erau înscrși la nr. curente: 55, Iacob Ionel; 56, **Pavăl Ionel**; 81, **Pavăl Ionel**; (sic!) 87, Ștefan Ionel; 91, Antonu a lui Ionel, după patronim, fiind frați. Interesant este că nume asemănătoare sau poate identice? cu cele din Pocreaca se aflau în aceeași catagrafie, deci în același ocol, în satele vecine³⁷.

În 1854, o familie Cuza se afla menționată într-un document de Stare civilă: Năstase Cuza de 30 ani, *născut la 1854*, în cătuna Pocreaca, fiu major al lui *Pavălu Cuza și al Ilenei Cuza* –, data, în actul de căsătorie a tânărului³⁸. Când și cum se stabiliseră în sat, în lipsa unui act doveditor încă nevit, se poate doar intui, privind mai atent viața satului din perioada acelor ani. Astfel, vecinătatea moșiei Popești și a Mănăstirii Trestiana cu moșia Mănăstirii Dobrovăț a înlesnit o bună cunoaștere și colaborare a locuitorilor (mulți fiind înrudiți prin căsătorii), precum și a clericilor – preoți, diaconi și călugări. Frații Vasile Cuza (Varlaam Sardeon arhimandritul Mănăstirii Dobrovăț) și Ioan Cuza, tatăl viitorului domn, arendaseră moșia Mănăstirii Dobrovăț între anii 1815–1834³⁹. Cunoșteau satele Popești, Pocreaca și Trestiana, cu vechea Mănăstire Trestiana⁴⁰. Colaborarea între cele două mănăstiri existase în vechime și se păstra⁴¹. Comisul Alexandru Hrisoverghi, fost ispravnic de Vaslui, se adresa în august 1813 spătarului Gheorghe Cuza ispravnic,

³⁴ *Catagrafiile Vistieriei Moldovei, 1820–1845, IX, Ținutul Vaslui, Partea 1 (1820)*, volum editat de Mircea Ciubotaru și Lucian-Valeriu Lefter, Iași, Casa Editorială „Demiurg”, 2016, p. 16.

³⁵ *Ibidem, op. cit.*, p. 184.

³⁶ SJAN, Iași, Vistieria Moldovei, dosar 197/1831.

³⁷ *Catagrafiile Vistieriei Moldovei, 1820–1845, II, Ținutul Iași, Partea 1 (1820)*, volum editat de Marius Adumitroaei, Mircea Ciubotaru și Silviu Văcaru. Introducere de Mircea Ciubotaru, ocolul Braniștii, p. 195. Pe aceeași pagină, la Bohotin erau înscrși: Ion Păsat, Neculai Păsat, Toader Flondor postelnicel, Pavăl Bogdaproste mazil ot Vasluiu; la Bazga, Ionu Gorgu și Lupu Spănu, iar la Hilița, Costache Herei iertat de bir și Vasili, fiul lui Herei sudet. Toate numele acestor locuitori par a fi fost identice cu numele celor din Pocreaca, dar e posibil să fi fost înrudite, fii și nepoți stabiliți în braniște.

³⁸ SJAN, Iași, Starea civilă comuna Poiana Cârnelui, C/1885, f. 80r.

³⁹ Ioan Alecu Iacobuță, *op. cit.*, p. 41.

⁴⁰ Protosinghel Glicherie Lovin, *op. cit.* p. 27. Antonie Dumbravă era cunoscut și apreciat de Grigore Cuza, ministrul Departamentului bisericesc, om politic de seamă în vremea lui Grigore Ghica vodă.

⁴¹ Ierodiacon Avraam Bugu, *Monahul Pafnutie, protopsalt și caligraf al Mănăstirii Putna*, comunicare susținută la Simpozionul „Ștefan cel Mare și Sfânt. Atlet al credinței creștine”, 11–14 iulie 2018, la Sf. Mănăstire Putna. Monahul Pafnutie, viețuitor al Mănăstirii Putna, venise de la Mănăstirea Dobrovăț; în 1525, copiase un *Triod* pentru Mănăstirea Dobrovăț. Cunoștea și ținea legătura și cu Mănăstirea Trestiana, dăruindu-i cărți, dovadă a bunei colaborări între slujitorii mănăstirilor.

în pricina ce avea cu răzeșii de Popești și Pocreaca⁴². Satele, moșiile, starea economică a oricărei proprietăți, starea socială se cunoșteau. Roseteștii din Pribești cunoșteau istoria răzeșilor veniți în urmă cu mai bine de un veac și jumătate din Pribești pe moșia Popești și Pocreaca⁴³. În 1852–1853, anii de început ai egumeniei lui Antonie Dumbravă, (fiu din răzeșii Pocreaii), la Mănăstirea Bogdana, Bacău, preoții și răzeșii din Pocreaca adunau materiale de construcție pregătind zidirea bisericii. Fost director al Episcopiei de Huși, Antonie Dumbravă⁴⁴ nu putea fi străin de ceea ce își propuseseră consătenii săi, mulți dintre ei fiindu-i rude apropiate – frați, nepoți de frați... A fost vremea când, Pavăl Ioanu (Ionelu) Cuza, probabil ca *bejenar*, posibil și prin căsătorie, s-a stabilit în satul răzășesc Pocreaca, înainte de luna august 1854, când s-a născut fiul său, Năstase Cuza⁴⁵. Cu atât mai mult cu cât din 1843, în Pocreaca, mai era venit prin căsătorie un Grigore Ionel, numit în actele de după 1865 și Grigore Cuza. Un fapt simplu le era comun celor doi, dar și lui Toader Ionel, zis și Cuza, menționat în arhivele din Iași, dar și în arhiva bisericii locale: semnau ei, în documente, cu slove chirilice⁴⁶.

Născut în august 1895, Dumitru, fiul lui Năstase Cuza, a urmat o școală agricolă, iar mai târziu, Școala militară de subofițeri din orașul Câmpina (Prahova). În 1913, aflați la Câmpina, împreună cu cei din generația sa, au fost mobilizați și trimiși în războiul balcanic, campania din Bulgaria. Erau foarte tineri, dar în 1916 a fost mobilizat și trimis pe front, în linia întâi. A luptat în marile bătălii de pe valea Oituzului, inclusiv în memorabila bătălie din 8–22 august 1917. Ca luptător în prima linie, a văzut multe, i-au rămas în amintiri urgiile războiului, suferințele zilnice, greu de îndurat. A luptat și pe frontul de vest, până la Budapesta, în 1919. După primul război mondial, având pregătire și experiență, a fost numit instructor de premilitari. Era printre cei câțiva instructori locali ce pregăteau tinerii comunei, înainte de încorporare în serviciul militar obligatoriu.

Concentrat în Al Doilea Război Mondial (într-o unitate de aprovizionare), a plecat pe front împreună cu noile contingente de tineri din care făceau parte și nepotul său de soră, Pavel Horhotă (fiul Minodorei Cuza), vărul său, Neculai Asaftei (ginerel Paraschivei Cuza), verii săi mai tineri – Vasile Pașcu și Ion Pașcu (fiii Marandei Cuza), toți patru, căzuți în luptă, eroi. După luptele de la Cotul Donului, revenind în țară, Dumitru N. Cuza a fost iarăși mobilizat, fiind trimis în Transilvania până la terminarea războiului, în anul 1945. Venind din Ardeal, în gara Iași a fost arestat de o patrulă rusească și încadrat într-o coloană de prizonieri; s-a

⁴² Ion Bianu, *op. cit.*, p. 324; p. 332. La 1810, comisul Alexandru Hrisoverghi a fost rânduit de Divanul Cnejeiei Moldovei, prin Isprăvnicia Vaslui, să cerceteze pricina dintre Mănăstirea Galata și răzeșii de Popești și Pocreaca.

⁴³ Th. Codrescu, *op. cit.*, XXIII, p. 206–208; BAR, *Mss.* nr. 827, f. 31v.

⁴⁴ Costin Clit, *Documente hușene*, IV, nr. 307–308, p. 339/1839; SJAN, Iași, Fond MCIP, dosar 97/1851, f. 16r.

⁴⁵ SJAN, Iași, Starea civilă comuna Poiana Cârnelui, C/1885, f. 80r. Actul de deces al lui Pavăl Ionelu (Cuza) din 1881 arăta: „a fost căsătorit cu Ileana Pavălu Moraru”.

⁴⁶ *Ibidem*, Starea civilă comuna Poiana Cârnelui, dosar 1/1870-N, f. 26r.; dosar 1/1874-M, f. 123r.

aflat în mare pericol de a fi trimis în Siberia. Întâmplarea și-a avut, însă, rostul ei, fiind salvat la timp din arest.

De la 18 la 50 de ani, exceptând perioada interbelică, tinerețea unor generații trăită în calvarul războaielor. Pentru meritele sale a fost decorat cu medalia „Crucea comemorativă cu bareta”⁴⁷.

A trăit 94 de ani, cu familia sa, soția Ecaterina, născută Hanganu, în comuna Bucium, Iași (părinții, Neculai Hanganu și Maria, fiica scriitorului Demostene Botez). În 1945, plăteau cote de război, alături de toți locuitorii comunei⁴⁸. Din anul 1950, familia Dumitru și Ecaterina Cuza s-a stabilit în Iași. Copiii familiei, născuți între 1925 și 1940, – cinci fiice și doi fii, au fost numiți: Maria, Elena, Lucia, Ana, Valeria, Gheorghe Cuza și Constantin Cuza.

Contemporan cu el, un fost premilitar, i-a realizat, din amintiri „portretul” – profilul fizic și moral⁴⁹. „Era om înalt, robust, cu privirea pătrunzătoare, directă, caldă; avea o fire calmă, îngăduitoare, era înțelegător, răbdător, prevăzător, reținut în aprecieri, cu mult tact; dădea curaj tinerilor pe care îi instruia; un om rezistent, experimentat, hotărât, cu principii de viață”.

Familia Cuza și-a dat jertfa de sânge pentru apărarea țării, precum alte familii ale satului. Doi din fiii Marandei Cuza (căsătorită Pașcu) – Pașcu Vasile, mort în Rusia și Pașcu Ion, dispărut în război; nepotul Paraschivei Cuza, Neculai Asaftei, căzut la Odesa, în 1941; un fiu al Minodorei Cuza, Horhotă Pavel, dispărut în război, în 1941.

Sunt simple însemnări ce reprezintă viața și suferința unor tineri –, „povești” de viață, înscrise în marea „istorie a neamului”. Ei și-au împlinit datoria și jurământul față de Țară – conștiința omului depinde de trăirea sa lăuntrică. Au făcut parte din istoria generațiilor încărcate de povara unor mari responsabilități.

Câți oameni, atâtea destine⁵⁰. Rememorarea faptelor celor deveniți eroi, morți sau dispăruți este de datoria urmașilor⁵¹.

⁴⁷ SJAN, Iași, Primăria comunei Pocreaca, dosar 52/1939.

⁴⁸ *Ibidem*, Primăria comunei Pocreaca, dosar 2/1926. f. 76r., f. 77r.; f. 3r.; dosar 86/1945, f. 149r.; f. 161r; f. 398v.

⁴⁹ Trincă P. Dumitru, n. 1923, fost premilitar în perioada anilor 1939–1941.

⁵⁰ A fost nevoie de încă trei cimitire în comună când epidemia de tifos cuprinsese efectivele de militari încartiruiți în Poieni și Pocreaca, dar și populația satelor. Acolo au murit trei sute zece ostași din R.3 Dorobanți, Olt, încartiruiți în zonă. Pe Monumentul eroilor din cimitirul satului este scris a fi fost 400 de ostași. E posibil, dar tabelul din arhiva bisericii cuprinde, nominal, datele personale ale celor 310 ostași morți în perioada încartiruirii în zonă, la 1917.

⁵¹ SJAN, Iași, Primăria comunei Pocreaca, dosar 52/1939, f. 14r, f. 22r.; dosar 81/1944, f. 395r.

**Dumitru Năstase Cuza
în campania din 1919**

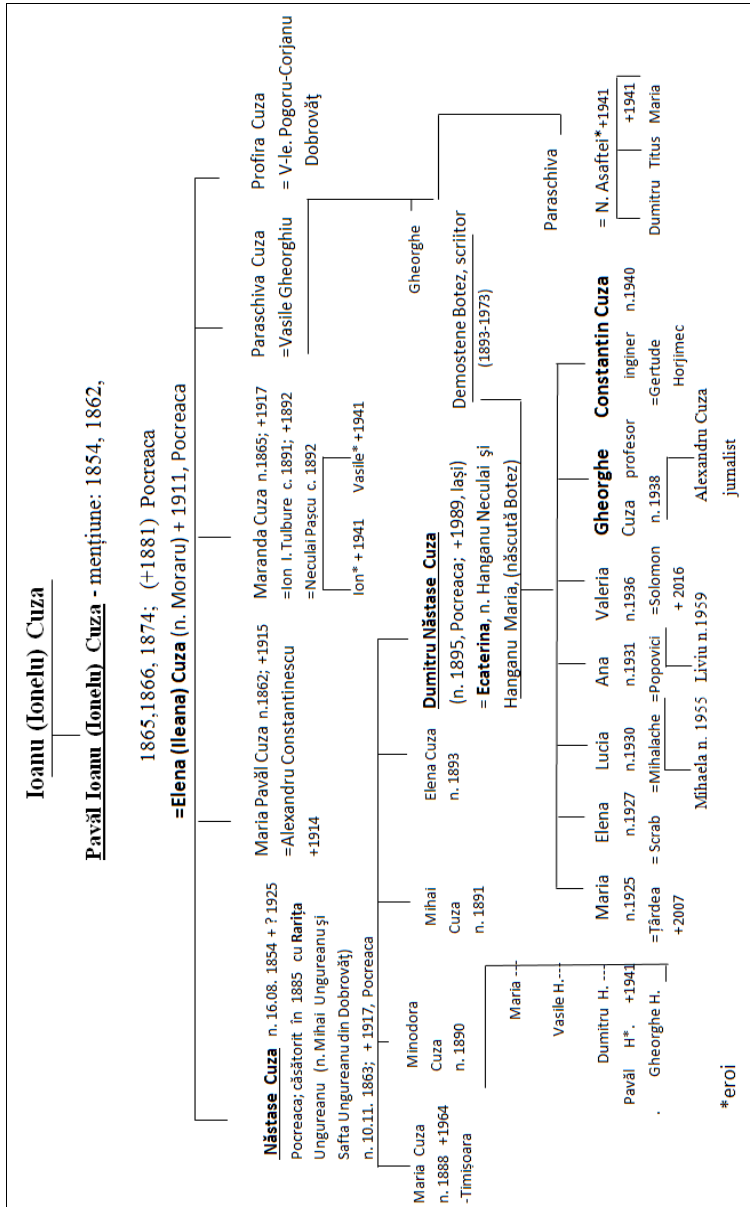
... amintirea unei zile

mirii...

Ecaterina și Dumitru N. Cuza

Poate și prin jertfa lor România și-a cucerit Independența.

Și ei au strigat din toată inima la Mărășești: „Pe aici nu se trece”! Și nu s-a trecut!

Prin sacrificiul generațiilor eroice s-a împlinit visul neuitat al românilor din toate timpurile. **Au făurit România Mare!**

<u>Dispăruti - din anul 1916 -</u>		
1	Tăuțer	<u>Dumitru</u>
2	Barbocan	<u>Gheorghe</u>
3	Bute	<u>Alexandru</u>
4	Boldureanu	<u>Dumitru</u>
5	Lupescu	<u>Vasile</u>
6	Tesire	<u>Ioan</u>
7	Chimbar	<u>Costache</u>
8	Tobol	<u>Vasile</u>
9	Artene	<u>Dumitru</u>
10	Asuleanu	<u>Gheorghe</u>
11	Leancă	<u>Grigore</u>
12	Diotor	<u>Alexandru</u>

Dispăruți - din anul 1916

Decedați în război: soldații V. I. Ciocoiu, Ion V. Horhotă (în 1917, pe frontul din Carpați); Dumitru Artene, Regimentul 25 Infanterie, Vaslui, în luptele de la Piatra Runcului, la 13 octombrie 1916, menționați în documente din arhiva primăriei Pocreaca⁵².

⁵² SJAN, Iași, Primăria comunei Pocreaca, dosar 4/1926, f. 10r.

<u>Tabel</u>					
de eroi	morți	nr. doborât	nr.	anul 1916 -	
1	Antoi	Ioan	25	Moscolu	Lupu
2	Aparosebete	Todor	26	Horloze	Ioan
3	Fogari	gheorghe	27	Cotra	Vasile
4	Pavante	Ioan	28	gheti	Vasile
5	Isac	Vasile	29	Ștefănești	Ion
6	Horloze	gheorghe	30	Alexandru	Ion
7	Subești	Ioan	31	Iminea	Trigore
8	Căluș	Vasile	32	Frumușani	Alexandru
9	Trinca	Ioan	33	Horloze	Alexandru
10	Neuțeanu	gheorghe	34	Filip	Vasile
11	Tătăruș	Vasile			
12	Hârjeu	Vasile			
13	Neandroșe	Ioan			
14	Macovei	Ioan			
15	Isache	Ștefan			
16	Tobol	Mihail			
17	Botolache	Petru			
18	Barboacă	Vasile			
19	Barboacă	Dumitru			
20	Ștefănești	Todor			
21	Antoi	Vasile			
22	Măstăruș	gheorghe			
23	Păuleanu	Alexandru			
24	Todorașcu	Ion			

Tabel de eroi morți în războiul din anul 1916
Tabele întocmite de cei în drept, în acei ani grei, sunt redate așa cum s-au păstrat în
arhive, spre a se evita omisiunile sau subiectivismul.

ARTUR GOROVEI: ADDENDA ET CORRIGENDA

Ștefan S. GOROVEI

O explicație se cuvine, cred, în legătură cu titlul și cu sensul paginilor care urmează.

Câteva bune decenii am păstrat o atitudine rezervată în privința contribuțiilor pe care le-aș fi putut aduce la cunoașterea unor aspecte din viața și activitatea bunicului meu, valorificând materialele care, prin moștenire, au ajuns în păstrarea mea, ca și multe informații orale primite de la părinții mei, de la alte rude, ca și de la cei care i-au fost prieteni și cu care am avut șansa să fiu și eu contemporan. Au fost mai multe cauze care au concurat la adoptarea acestei poziții, dar nu este aici locul pentru astfel de amintiri triste. A venit, totuși, clipa când mi-am dat seama că, în fond, este vorba, pur și simplu, de o datorie, pe care trebuie s-o îndeplinesc, indiferent de opiniile critice, ironice ori chiar sarcastice cu care aș fi întâmpinat. Așa am început, acum câțiva ani, să încredințez tiparului feluritele materiale documentare, moștenite ori adunate de mine însumi de-a lungul timpului. Pentru formularea explicațiilor și adnotărilor care mi se păreau necesare nu am avut întotdeauna la îndemână sursele de informare cele mai potrivite, cu biblioteca și arhiva împărțite între Iași și Fălticeni. Pe de altă parte, explorarea *Jurnalului* (cinci volume) și a *Amintirilor* (tot cinci volume) – la care trebuie apelat în chip necondiționat pentru orice reconstituire biografică – nu este o întreprindere ușoară și nu e de mirare că unele amănunte pot trece neobservate la prima parcurgere (pe ecranul computerului) a celor câteva mii de pagini¹. În sfârșit, se întâmplă că unele informații, mai mult sau mai puțin colaterale, mi-au ajuns la cunoștință, dintr-un motiv sau altul, după predarea sau după apariția textelor mele. Socotind că asemenea informații și precizări trebuie neapărat integrate respectivelor texte – ca adaosuri, confirmări sau corectări – le-am adunat în aceste *addenda et corrigenda*. Am adăugat și unele observații pe marginea unei afirmații pe care o întâlnesc tot mai des, dar niciodată cu trimitere la un izvor sigur.

*

1. La studiul *Artur Gorovei – cercetător al istoriei sale familiale*, în „Carpica”, XLVIII, 2019, p. 282–325.

¹ Sunt dator să exprim și aici grațitudinea mea d-nei dr. Astrid Cambose și d-lui prof. univ. dr. Bogdan Crețu pentru desăvârșita amabilitate cu care mi-au înlesnit accesul la cele zece volume păstrate în Biblioteca Academiei Române.

În legătură cu prima întâlnire dintre un Gorovei din Moldova și unul din Ardeal și Ungaria², am reprodus și comentat (p. 307–308) o relatare a bunicului meu, după care părintele său, Petru I. Gorovei, pe când era arendaș la Sârca (1854–1859), ar fi găzduit, în vremea ocupației austriece prilejuite de Războiul Crimeii, un ofițer ungar purtând același nume de familie ca și el. O mărturie documentară nu am avut la dispoziție. Ulterior, am identificat una care poate fi socotită indirectă. Un austriac, Moritz Edler von Angeli (1829–1904), a participat la acea campanie ca ofițer în Regimentul 37 sârbo-bănățean; din amintirile publicate mai târziu³, se vede că această unitate militară, intrând în Moldova, a poposit în Fălticeni și apoi s-a îndreptat spre Iași trecând prin Târgu-Frumos⁴. Dar, pe această direcție, drumul spre Iași trecea – pe atunci, ca și în zilele noastre – **prin Sârca**, așa încât relatarea lui Artur Gorovei capătă consistență. Am bănuțit că ofițerul ar putea fi Gorove Antal, erou al revoluției de la 1848, dar nu sunt sigur că la 1854 mai era militar activ; în schimb, observ că ruda sa, Gorove János de la Dumbrăveni (Sibiu), scria lui Artur Gorovei, în 1919, că tatăl său cunoscuse personal niște Gorovei în Moldova⁵. Proba concludentă o va aduce dovada despre unitatea militară în care fusese încorporat acest personaj.

2. La articolul *Mici contribuții la istoria Mănăstirii Gorovei*, în „**Monumentul XXII**. Lucrările Simpozionului Internațional *Monumentul – tradiție și viitor, ediția a XXII-a, Iași, 2020*”, volum coordonat de Lucian-Valeriu Lefter și Aurica Ichim, Editura „Doxologia”, Iași, 2021, p. 211–256.

Pe baza informațiilor cunoscute la data redactării, am apreciat (p. 214–215) că Artur Gorovei a vizitat prima dată acest așezământ monahal în 1926, semnalând însă că „relatarea acestei vizite în *Amintiri*⁶ lasă impresia că ar fi existat și vizite anterioare”; anume, în *Amintiri* scrisese așa: „De multă vreme nu fusesem prin locurile acestea, pe unde s-ar cuveni să vin mai adeseori, ca să stau la sfat, în așa de bun răgaz, cu străbunii mei”.

Avea dreptate, memoria nu-l înșelase. Făcuse prima călătorie acolo cu **patru decenii mai înainte**: murind unchiul său Nicu Gorovei la 1 octombrie 1886,

² Despre această familie, coborâtoare din armeni plecați din Moldova în Ardeal la sfârșitul secolului al XVII-lea sau la începutul celui următor și posibilă descendență dintr-un vechi trunchi comun: Ștefan S. Gorovei, *Armenians from Moldavia in Transylvania, Hungary and the Larger World. A Case Study*, în „*Studia Universitatis Babeș-Bolyai*”, *Historia*, 64, 2019, 1, p. 87–122.

³ Moritz Edler von Angeli, *Altes Eisen. Intimes aus Kriegs- und Friedensjahren*, J. G. Cotta'sche Buchhandlung Nachfolger, Stuttgart, 1900.

⁴ I. G. Caragea [poate C. I. Karadja ?!], *Un ofițer austriac despre Moldova pe la 1854*, în „*Revista Istorică*”, VI, 1920, 3-6, p. 115–116.

⁵ Ștefan S. Gorovei, *Armenians from Moldavia in Transylvania, Hungary and the Larger World. A Case Study*, cit., p. 117 (scrisoarea din 31 decembrie 1919).

⁶ Cf. idem, *Artur Gorovei – cercetător al istoriei sale familiale*, în „*Carpica*”, XLVIII, 2019, p. 320.

a plecat la Dorohoi; înmormântarea s-a făcut la 3 octombrie 1886, la Mănăstirea Gorovei⁷.

Deci aceasta este prima vizită acolo, așa încât sunt corecte amândouă relatările, și cea din *Amințiri*, pe care am dat-o în „Carpica”, databilă în 1926, când spunea că de multă vreme nu mai fusese pe acolo, și cea din *Jurnal* din 1929, când a spus că era a patra vizită, dar prima oară la hram. Deci cronologia acestor vizite este așa: 1886, 1926, 1928, 1929.

3. La articolul *Artur Gorovei către Theodor Râșcanu*, în „**Prutul**. Revistă de cultură”, s.n., VIII (XVII), 2018, 2 (62), p. 161–175.

Scrisoarea nr. 6, din 25 ianuarie 1940 (p. 169–170), despre „infiltrații evrești în boierimea română”, aduce ca exemplu pe Ioniță Botez (presupus evreu botezat) și bogata lui posteritate din cele trei căsătorii, dintre care prima cu o Smaranda, presupusă ca aparținând unei familii Caldarariu (de aceeași origine).

D-l profesor Costin Clit a avut șansa de a găsi, între hârtiile rămase de la Alexandru Saint-Georges (1886–1954), un șir de însemnări genealogice privind aceeași posteritate⁸ (căreia îi aparținea și el, ca strănepot al lui Ioniță Botez și al Smarandei). Aceste însemnări aduc importante precizări despre cei doi soți. Aga Ioniță Botez era fiul căminarului Vasile Botez († 1 noiembrie 1825) și al primei sale soții (numele a rămas necunoscut). Conform testamentului său, Smaranda aparținea unei familii *Lupu*; o adnotare a lui Al. Saint-Georges îi dă, însă, alt nume de familie: *Brăescu*⁹.

Porecla *Botez* poate avea mai multe explicații; atitudini și contexte variate au determinat-o pe aceea curentă în Fălțiceni veacurilor XIX–XX, reprodusă de Artur Gorovei în scrisoarea către Theodor Râșcanu. Descoperiri și cercetări genealogice viitoare vor conduce, desigur, la clarificări și precizări mai ample.

4. La articolul „*Castelul*” de la Bâdilița. *Mică istorie a unui monument dispărut*, în „**Monumentul XXII**. Lucrările Simpozionului Internațional *Monumentul – tradiție și viitor, ediția a XXII-a, Iași, 2020*”, volum coordonat de Lucian-Valeriu Lefter și Aurica Ichim, Editura „Doxologia”, Iași, 2021, p. 101–122.

La câteva zile după ce textul a plecat spre coordonatorii volumului, am identificat o frumoasă și mai amănunțită descriere a casei de la Bâdilița, în câteva pagini memorialistice pe care Artur Gorovei le-a încredințat unei reviste basarabene

⁷ *Jurnal*, I, p. 15 / f. 26^r.

⁸ Costin Clit, *Aga Ioniță Botez, ctitorul schitului Țibucani*, în „Acta Bacoviensia. Anuarul Arhivelor Naționale Bacău”, XIV, 2019, p. 433–454. La Mănăstirea Țibucani, d-l Clit a găsit chiar și portretul noului ctitor, „aga și cavaleriu Ioniță Botez”: Costin Clit, *Inscripții din biserici*, în „**Prutul**. Revistă de cultură”, s.n., X (XIX), 2020, 2 (66), p. 180.

⁹ Această alianță matrimonială nu figurează în arborele genealogic publicat acum câțiva ani: Mihai Dim. Sturdza, *Familii boierești din Moldova și Țara Românească. Enciclopedie istorică, genealogică și biografică*, II, coordonator și coautor ~, Editura „Simetria”, București, 2011, p. 164–168.

în anii războiului¹⁰. Descrierea este importantă, întrucât aparține cuiva care a cunoscut casa îndeaproape; de aceea, socotesc utilă reproducerea pasajelor respective¹¹:

Satul [Bâdilița] nu era tocmai 11 mare și, cu trecerea vremii, s-a împărțit între moștenitori. O parte a rămas a lui Iancu Borș, bunicul meu; alta, a frățâne-său Petrache; alte părți, mai mici, au trecut la alte rude, la Ileana Tăutu, la Costache Harhas, iar o parte, nu știu a cui, devenise moșie mănăstirească și pe aceasta o ținea tata în arendă.

Toți acești proprietari locuiau în sat, unde aveau casele lor. Casa bunicului era un fel de cetate. La poartă era o arcadă boltită, de piatră, cu o cameră pentru portar, iar casa, cu două rânduri, avea două intrări. În etajul de jos intrai pe sub un portal, cu balcon la etajul de sus. Ușa de intrare, dintr-o singură scândură groasă de stejar, ferecată cu chingi de fier și cuie late cât palma, se înțepenea pe dinăuntru cu un drug mare, ale cărui capete lunecau în părțile de piatră, groși mai mult de un metru. La etajul de sus se intra printr-un cerdac, în dosul casei, pe o ușă tot așa de puternic zăvorâtă.

În una din odăi, sub un pat, era ascuns un oblon, în podele, pe care dacă-l ridicai, ți se pierdea vederea în bezna unei tainițe, o cameră în rândul de jos, fără uși, fără ferestre, așa că existența ei nu putea nici măcar fi bănuită.

În tainița aceasta se ascundeau boierii, în vremuri de năvăliri de tâlhari. Câteva zile trăiau mistuiți, fără să vadă lumina soarelui, până ce trecea primejdia. Într-un părete, o vatră pe care ardea o candelă sau o feștilă, a[1] cărei fum ieșea printr-un tub larg, lucrat în părete, ca la un cămin, și care se pierdea într-un hogoag, simulat pe acoperemânt. Pentru hrană, aveau provizii.

Moșia strămoșească s-a vândut, și unul din ultimii proprietari, curios de a pătrunde ascunzișurile acestei tainițe, a spart un părete, a spart fundul tainiței, și a găsit un borcan de sticlă plin cu cafea râșnită. Și a mai găsit o țevă de metal, care intra prin temelie dinspre dealul bisericii și ieșea, tot pe sub temelie, înspre vale. N-a putut, ori n-a voit, să urmărească începutul și sfârșitul acestei țevi, prin care se aducea apă în tainiță.

¹⁰ Artur Gorovei, *Amintiri*, în „Cuget Moldovenesc”, XI, 1942, 4-5, p. 39–46; această revistă era editată de Societatea Culturală Națională „George Enescu”.

¹¹ Ele se află la p. 40–42; semnul 11 marchează trecerea la pagina următoare.

S-au mai găsit, subt scara pe care te urcai la etajul de sus: osemintele unui prunc, îngropate la câteva palme adâncime.

Cum s-ar putea pătrunde misterul acesta !

Cine știe ce cucoană a voit să ascundă fructul unei greșeli, sau ce ducă să-și șteargă urmele rușinii, săvârșind o pruncucidere care-i va fi tulburat liniștea întregii vieți !

Și-ți vine să crezi că păcatul acesta a fost pedepsit mult mai târziu, când flăcările au distrus casa în care s-a comis nelegiuirea, cine știe când, cine știe de către cine !

Că era veche această casă. [...] ¹²

Kiriak Borș, bunicul mamei mele, era un om foarte puternic. El s-a luptat vitejește cu Porfir haiducul, care-l asediase cu ceata lui în fortăreața din Bădiliță, și l-a învins pe Porfir, care i s-a închinat și a făcut jurământ să nu se mai apropie de hotarul moșiei boierului celui așa de vânjos.

5. La articolul *Artur Gorovei și Academia Română. Contribuții*, în „Anuarul Muzeului Etnografic al Moldovei”, XXI, 1921, p. 203–258.

În legătură cu alegerea ca membru de onoare al Academiei Române (25 mai 1940), am remarcat cu regret cu volumul de corespondență editat în 1970 nu a inclus nici adresa oficială care trebuie să se fi trimis celui în cauză (p. 209), nici scrisoarea prin care Sextil Pușcariu l-a anunțat de acest eveniment și care este menționată în *Jurnal* sub data de 29 mai 1940 (p. 220). Am avut surpriza să constat că destinatarul a transcris această scrisoare (sau doar o parte din ea) în același *Jurnal*, însă în însemnările din ultima zi a anului, cu formula „Îmi stă în minte scrisoarea lui Sextil Pușcariu”. Iată textul¹³:

Am marea plăcere de a vă aduce la cunoștință că Academia Română v-a ales ieri, în urma propunerii ce i-am

¹² Urmează, reprodus parțial (p. 42), contractul din 1801, pentru construirea acestei case, după dorința lui Chiriak Borș, nepotul lui Ierothei, episcop al Hușilor în 1744–1752. Casa de la Bădiliță este evocată, cu aproximativ aceleași amănunte, în schița *Miltiade*, publicată în „Cuget clar” (Noul „Sămănător”), II, 1937-1938, p. 770–774. Personajul central al schiței, Miltiade Kiriacos, fusese căsătorit cu o vară primară a mamei lui Artur Gorovei, Ana Morțun, care va cădea și ea victimă unui odios asasinat. Iar „Cuconul Iorgu”, din cauza căruia s-a sinucis Miltiade, este „prințul” George Suțu (1862–1935), nepotul de fiu al ultimului domn fanariot al Moldovei, Mihai vodă Suțu.

¹³ *Jurnal*, IV, p. 193–194 / f. 98^f–98^v. Textul nu diferă de acela redat în *Introducerea la Scrisori către Artur Gorovei*, ediție îngrijită și introducere de Maria Luiza Ungureanu, Editura „Minerva”, București, 1970, p. XXIII, cu deosebirea că aici în loc de „a dat anilor scurși noblețe ...”, apare „a dat anilor aceeași noblețe”. Scrisoarea trebuie să dateze din 26 mai 1940. În însemnarea din 29 mai 1940, Artur Gorovei precizează că Pușcariu i-a cerut să răspundă, „de preferință telegrafic”, dacă primește această alegere. Poate că scrisoarea avea un *post-scriptum* sau o anexă cu respectiva cerință.

făcut, cu mare însuflețire, membru de onoare al ei. Trecându-vă din rândul membrilor corespondenți în cel al membrilor de onoare, ea nu a adus un omagiu numărului de ani, ci activității rodnice și variate, pe teren științific și literar, cari a dat anilor scurși noblețe și drept de recunoștință unanimă.

Cu expresia celei mai înalte considerațiuni,
al d-voastră,
Sextil Pușcariu

Probabil în cursul anului 1940 – nu știu dacă înainte sau după data de 25 mai – a trimis la Academie o parte însemnată a arhivei sale de acte vechi; faptul este consemnat în *Jurnal*, sub data de 20 decembrie 1940¹⁴:

Am început să mă desfac de colecția de documente; copiii mei nu se ocupă cu fleacuri de acestea, nici Mya, și atunci pentru ce să le mai păstrez ? Și dacă vin rușii peste noi ? Am trimes la Academia Română primul transport: 427 documente, începând din 1400, din care multe slavone; 2 condici cu documentele rosetești, a[le] moșiilor lor, și o serie de manuscrise de ale prințului Grigori Sturdza.

Inventariate de Damian P. Bogdan, documentele au format pachetele CCXX–CCXXIII din colecția *Documente istorice*¹⁵.

Pentru perioada cât a deținut calitatea de membru de onoare al Academiei Române (mai 1940 – iunie 1948), e de observat că, în afara celor trei lucrări acceptate pentru *Memoriile Secțiunii Literare*¹⁶, a mai trimis la București două texte care nu au avut aceeași soartă: unul despre Teodor Ștefanelli (1849–1920) și altul despre poetul și arheologul Nicolae Beldiceanu (1844–1896). Cel dintâi a fost citit

¹⁴ *Jurnal*, IV, p. 191 / f. 97^r.

¹⁵ Biblioteca Academiei Române, *Creșterea colecțiilor în anii 1938–1942. [No. XLIX–LIII]. Stampe, manuscrise, documente, numismatică*, Editura Academiei Române, București, 1944, p. 71–98 (385 de documente). În secțiunea *Manuscrise*, figurează (p. 69) două „Opise de documente privitoare la moșii ale familiei Rosetti”, probabil cele două condici. Nu știu nici cum au intrat toate aceste documente în arhiva lui Artur Gorovei, nici sub ce formă au ieșit (vânzare, donație, depunere); în volumul menționat, ele sunt cuprinse sub „Colecția Artur Gorovei”, în timp ce altele sunt trecute sub numele „donația”, „arhiva” sau pur și simplu „documente de la ...”.

¹⁶ *Șerpele de casă. Cercetări de folklor* (ședința de la 6 iunie 1941); *Popoarele balcanice în folklorul românesc* (ședința de la 17 octombrie 1941) și *Legenda arborilor îmbrățișați. Cercetări de folklor* (fără indicarea ședinței). Toate fac parte din tomul XI (1941–1942) al *Memoriilor Secțiunii Literare*, reprezentând memoriile 1, 4 și 6, apărute în 1941 (primul) și 1942 (celelalte două). Studiul *Șerpele de casă* a fost reeditat în Artur Gorovei, *Literatură populară. Culegeri și studii*, ediție îngrijită, studiu introductiv, note, bibliografie și indici de Iordan Datcu, Editura „Minerva”, București, 1976, p. 405–413; pentru *Legenda arborilor îmbrățișați* (p. 393–404), a fost preferată, în această ediție, versiunea cu trei decenii mai veche, publicată în „Șezătoarea”, XIII, 1913, p. 136–154.

de Alexandru Lapedatu în ședința intimă din 14 martie 1941¹⁷, eveniment consemnat și în *Jurnal*, la 20 martie, după gazetele vremii¹⁸. Cel de-al doilea a fost mai ... năpăstuit. Redactat, probabil, în vara anului 1941, a fost returnat autorului, fără nici o explicație, abia în decembrie 1946¹⁹; am regăsit acest manuscris și-l voi publica separat, cu toate precizările cuvenite.

Din aceeași etapă a raporturilor lui Artur Gorovei cu Academia Română, am identificat două participări la ședințele înaltului for (pentru etapa anterioară, 1915–1940, nu am identificat nici una), anume **vineri, 6 octombrie 1944 și luni, 26 mai 1947**. Prima este consemnată în *Anale*²⁰:

Trecând la altă ordine de idei, d-l Președinte [al ședinței: D. Gusti, vicepreședinte al Academiei – *nota mea*] salută cu căldură pe d-l coleg de onoare Artur Gorovei, prezent la ședință, adăugând un cuvânt deosebit de elogiu pentru meritele bine cunoscute ale distinsului nostru coleg.

D-l ARTUR GOROVEI mulțumește mișcat.

Iar în *Jurnal*, sub data respectivă, a notat²¹:

La Academie. Sadoveanu mă vede când intru pe ușă, îmi face loc lângă el și anunță pe președintele Gusti că am intrat eu. Gusti se scoală în picioare, recomandă asistenții pe „octogenarul” coleg, vorbește despre lucrările mele de folklor, pe care le laudă, și urmează aplauzele mulțimei. S-a vorbit în jurnale despre aceasta.

Pe cea de-a doua o cunosc doar din *Jurnal*, unde se află următoarea însemnare sub data de *luni, 26 mai 1947*²²:

¹⁷ *Analele Academiei Române. Desbaterile*, LXI, 1940-1941, Monitorul Oficial și Imprimeriile Statului, Imprimeria Națională, București, 1941, p. 74: „D-l Secretar General Alex. Lăpădatu aduce la cunoștință că d-l Artur Gorovei, membru de onoare, a trimis o notă cuprinzând amintiri ale sale despre Teodor Stefanelli, cum și cuvântarea funebră pe care a rostit-o în numele Academiei la moartea lui, în Folticeni, unde Stefanelli a murit în pribegie”; urmează textul (p. 74–79). „Memoriul” relua, după un obicei al autorului, articolul *Teodor Ștefanelli. Amintiri*, publicat în „Făt-Frumos”, XI, 1936, 4 (iulie-septembrie), p. 133-140. Pentru acest articol, v. și *Scrisori către Leca Morariu*, I, ediție îngrijită de Eugen Dimitriu, prefață și note: Emil Satco, redactor: Alis Niculică, Fundația Culturală „Leca Morariu”, Biblioteca Bucovinei „I. G. Sbierea”, Suceava, 2006, p. 226, nr. 8 (scrisoare din 22 martie 1936, cu completări la „niște Amintiri ale mele despre Ștefanelli”: completările apar și în nota trimisă la Academie).

¹⁸ *Jurnal*, IV, p. 199 / f. 101^r: „În jurnale se publică ședința Academiei Române, la care Lăpădatu a cetit memoriul ce am trimis despre Teodor Stefanelli”.

¹⁹ Ștefan S. Gorovei, *G. T. Kirileanu – noi mărturii epistolare (II)*, în „**Prutul**. Revistă de cultură”, s.n., IX (XVIII), 2010, 2 (64), p. 125.

²⁰ *Analele Academiei Române. Desbaterile*, LXIV, 1943-1945, Monitorul Oficial și Imprimeriile Statului, Imprimeria Națională, București, 1946, p. 132

²¹ *Jurnal*, IV, p. 435 / f. 169^f.

²² *Jurnal*, V, p. 44–45, f. 24^v–25^f.

La Academia Română. Când am intrat eu în sală, preotul Patraș – așa mi se pare – din Ardeal, ținea o comunicare pe care [se pare] că nimeni nu o asculta; înșira cifre după cifre, care au făcut ca publicul asistent, destul de civilizată, să părăsască sala, când s-a isprăvit comunicarea. Nu era o comunicare pentru Academie. A urmat apoi o comunicare a Dlui General Rosetti, despre mizeria de la Biblioteca Academiei, la care a fost și Dsa mulți ani director. A vorbit și de closetele care s-au coborât din rândul de sus, mai jos, despre becurile care s-au furat, despre membrii Academiei cari nu au restituit cărțile împrumutate. Și câte a vorbit Dl General. Eu am ieșit cu Sadoveanu și Gala Galaction, ales membru ordinar al Academiei.

Analele pentru acest an precizează pentru ședința din 26 mai 1947²³: conferențiarul era Ioan Lupaș, iar comunicarea se intitula *Momente din istoria economică a românilor în veacul al XIX-lea*. Se semnaleză prezența lui Galaction, proaspăt ales (24 mai) membru activ al Academiei, dar nu și a lui Artur Gorovei. Intervenția lui Radu Rosetti²⁴ este redată fără amănuntele mai stânjitoare.

Am datoria să îndrept și o regretabilă scăpare din vedere. Discutând, pe larg, despre apariția volumului *Descântecel românilor* (1931), ar fi trebuit să precizez că această lucrare a cunoscut o ediție critică, datorată cunoscutului etnolog Iordan Datcu²⁵; atrag atenția în special asupra *Comentariilor* finale (p. 418–427), cu o privire pătrunzătoare asupra firii și trăirilor autorului.

6. La articolul *Artur Gorovei. Ultimele (I)*, în „Anuarul Muzeului Etnografic al Moldovei”, XVIII, 2018, p. 497–548.

Povestind, într-o scrisoare din ultimele sale luni de viață (decembrie 1950), despre tratamentul urmat pentru surzenia care-l chinuia, Artur Gorovei scrie: „cu urechea dreaptă eu nu aud de vreo 70 de ani” (p. 530; v. și p. 529, nota 93). Ceea ce m-a determinat să adnotez (p. 530, nota 96): „afirmația pare exagerată, întrucât conduce la anii adolescenței ! Poate că trebuie înțeles *de pe la 70 de ani*”.

Și totuși, **nu era o eroare**, ci doar o apreciere cronologică ușor exagerată ! În adevăr, urechea îi fusese afectată încă de pe când avea 22 de ani. Însemnări din *Jurnal*, din 1887-1888, atestă acest lucru.

La 6 decembrie 1887, nota în *Jurnal*: „sunt bolnav de o ureche”²⁶; 12 zile mai târziu, revenea cu amănunte²⁷:

²³ *Analele Academiei Române. Dezbaterile*, LXVI, 1946-1947, Editura Academiei Române, București, 2000, [volum îngrijit de Dorina N. Rusu], p. 295–305.

²⁴ *Ibidem*, p. 298–301.

²⁵ Artur Gorovei, *Literatură populară*, II, ediție îngrijită, introducere, note, comentarii, bibliografie și glosar de Iordan Datcu, Editura „Minerva”, București, 1985.

²⁶ *Jurnal*, I, p. 74 / f. 66^v.

²⁷ *Ibidem*, p. 81 / f. 70^f.

Popovici, intern la Sf. Spiridon, m-a făcut, în astă sară, să mă descurajez cu desăvârșire, spunându-mi că timpanul de la urechea de care sufer, s-a nimicit. Afîta ar trebui ca să fiu complet nenorocit. Ce mă voi face eu surd !

În primăvara anului următor, părea aproape de vindecare. Însemnarea din 8 mai 1888²⁸ descrie suferința fizică și psihică a tânărului de 24 de ani:

Când de doi ani trecuți ești surd de o ureche, și după ce în această vreme ai colindat de a surda o sumedenie de doctori, și astăzi îți spune unul că peste cinci zile vei auzi precum auzeai odinioară, ce bucurie poate să fie de o samă cu aceasta ? O așa bucurie am avut eu astăzi.

Doctorul Herzenberg a găsit în urechea mea un abces cît o mazere și plin de supurațiuni. Mi-a dat niște picături cari să le pun în ureche pînă vineri, cînd mă voi duce iar la el și atunci îmi va spăla urechea și va scoate, cu instrumente, pelița abcesului și imediat voi auzi.

Dacă ar fi așa cum procește el, nu-mi închipui că aş putea avea o bucurie mai mare. Aș naște din nou pe lume. Întristarea mea veșnică, poate chiar și înclinarea spre pesimism se datorește în mare parte surzeniei mele. Scăp cu urechea, scăp și de o mare supărare.

Dar dacă D^f e prea optimist ? Dar dacă operația ce-mi va face-o nu reușește ? Dar dacă mi se întâmplă ceva mai rău ? Tot sânt surd, sau nu aud bine (fiindcă surd nu sunt) cu urechea dreaptă, ei bine, nu voi auzi deloc cu ea, în cazul cel mai rău, dar am încercat și aceasta, și sânt dator să încerc totul. [...]

Să te văd, Doctore Herzenberg: scapă-mă de ureche și bun nume îți voi face.

Să aud ? Mi se pare așa de greu lucru.

Cu stînga aud destul de bine. Cînd voi auzi cu amîndouă ?

Prin urmare, de prin 1886 a căpătat această afecțiune la urechea dreaptă. În 1950 erau, în adevăr, „vreo” 70 de ani, adică, mai exact, vreo 64-65 de ani.

Jurnalul mai oferă amănunte despre afecțiunea de la ureche în însemnările de vineri 13 mai²⁹ (când s-a prezentat la medic și operația a fost amînată) și sîmbătă 14 mai³⁰, când operația s-a săvârșit, dar fără succesul așteptat:

Presimțirile mele nu m-au înșelat. Cu urechea nu mi-a făcut nimic Dr. Herzenberg. Iar proverbul românesc: „la lauda

²⁸ *Ibidem*, p. 122 / f. 90^v – 123 / f. 91^r.

²⁹ *Ibidem*, p. 125 / f. 92^r.

³⁰ *Ibidem*, p. 125 / f. 92^r – 126 / f. 92^v. Aici, ziua de săptămână a fost notată greșit (tot vineri !).

mare să te duci cu sacul mic”. Era cu neputință să am și eu o bucurie. Mai mult rău mi-a făcut, de cât simțeam înainte. Când aștepti ceva și ești aproape sigur să ți se împlinească, și la urmă îți vezi nimicită speranța, e mai rău decât dacă nu ai fi avut-o niciodată. Din cauza acestei urechi sunt vecinic nemulțămît și trist, nu-mi place lumea, devin mizantrop. Nu știu unde voi ieși.

Viitorul biograf va trebui, cred, să ia în considerare existența acestei afecțiuni stânjenitoare, care l-a însoțit până la sfârșitul vieții și care nu a putut să rămână fără urmări în comportamentul său, marcat de egoism și mizantropie.

7. Despre „simpatiile legionare”.

„Navigând” pe Internet în căutare de informații, mai noi sau mai rare, pentru cercetările mele genealogice, s-a întâmplat să găsesc și unele neașteptate despre Artur Gorovei, relative la fapte cu totul necunoscute mie. E firesc: accesul larg la mijloacele acestea de informare constituie unul dintre marile beneficii ale cercetării științifice din zilele noastre. Dăunează doar faptul că, de cele mai multe ori, pentru unele dintre aceste informații nu se indică nici o sursă, ceea ce face imposibil controlul și, până la urmă, continuarea cercetării în problema respectivă. În această situație se află și informațiile, comunicate în spațiul virtual, despre apartenența lui Artur Gorovei la mișcarea legionară sau despre simpatiile sale pentru aceasta. Astfel, pe diverse *site*-uri am găsit o afirmație niciodată documentată: că ar fi făcut parte din Senatul legionar³¹ (constituit în 1929), sau chiar că ar fi fost „Senator din partea Partidului Legionar”³² ! Dintr-o lucrare recentă, am aflat că scrierile sale etnografice au fost epurate (la vremea epurărilor...), întrucât făcuse parte dintre cei care „au avut simpatii legionare (Artur Gorovei, Ernest Bernea)”³³.

În căutarea de lămuriri, și nefiindu-mi cunoscute lucrări speciale consacrate istoriei Fălticenilor în anii 1940-1941, m-am adresat unei surse credibile, care mi se pare a fi *Jurnalul*. Iată ce informații am găsit în consemnările de acolo, susceptibile să indice stări de spirit, atitudini sau simpatii.

Marți, 26 noiembrie [1940]. Am fost la Aurel George Stino. [...] Era acolo și Lala Lovinescu³⁴, primarul, cu cămașa verde și cu obișnuitele curele; era și „domnul” Enache,

³¹ https://ro.wikipedia.org/wiki/Arthur_Gorovei; <http://www.miscarea.net/gorovei.htm> (aici, sub semnătura *Nicolae Niță*); <https://legiunea.org/arthur-gorovei/>; https://www.goodreads.com/author/show/8377823.Arthur_Gorovei.

³² <https://edu-opinion.com/2021/02/19/arthur-gorovei/> Toate aceste *site*-uri accesate la 20 noiembrie 2021.

³³ Elena Chiaburu, *Cercetarea culturii populare în România după 1945. Index librorum prohibitorum*, în „Anuarul Muzeului Etnografic al Moldovei”, XIX, 2019, p. 93.

³⁴ Vasile Lovinescu (1905–1984), simbololog esoterist, „ucenic” al lui René Guénon, a devenit cunoscut mai cu seamă după 1989.

învățător, ajutor de legionari la Suceava – acum – pe care Aurel îl consideră un geniu. Conducătorii țării !...³⁵.

Duminică, 19 ianuar [1941]. [...] Toate [trenurile] sunt la dispoziția germanilor, cari au invadat țara, cu învoirea gardiștilor³⁶.

Sâmbătă, 25 ianuar [1941]. În zilele de 21, 22 și 23 ianuar am avut revoluție, chiar în Folticeni. Pusă la cale de ministrul de Interne, general Petrovicescu, a izbucnit în București și s-a întins până la noi. În București fost dusă lupta cu arme de foc, de potlogarii cari au prădat lumea și au îngrămădit lucrurile furate în locurile centrelor gardiste, de bolșevicii cari au acățat pe case steagul roșu, cari au tras cu mitralierele în clădirea Consiliului de Miniștri și în soldați, au uns cu gaz un soldat și i-au dat foc, etc. La noi, după îndemnul unui Dulgheriu, a unui bucovinean, șeful gardiștilor, a unui subprefect, a unui comisar Barbu, a unui Focșăneanu, funcționar la Casierie, și altora, au ocupat Prefectura, poșta, telefoanele, chemând satele să li vie în ajutor, dar a intervenit armata și lucrurile s-au liniștit. Preotul Todicescu a transportat, pe umăr, mitraliera de la Casierie la sediul legionar din str. Vârnav³⁷, iar în urma lui mergea o sanie, încărcată cu muniții de război. Se zice că sunt stăruinți ca preutul să fie scos din orice urmărire. Aceștia sunt gardiștii lui Zelinski Codreanu, pe care generalul Antonescu l-a divinizat³⁸.

Duminică, 26 ianuar [1941]. Trăim ca niște cârțiți; nu avem nici o știre: nici ziare, nici scrisori, iar la radio ascultăm același discurs jăluitoar al Führerului nostru [...]. Stăcescu³⁹ a

³⁵ *Jurnal*, IV, p. 190 / f. 96^v.

³⁶ *Jurnal*, IV, p. 195 / f. 99^f.

³⁷ Actuala stradă Nicolae Bălcescu. Imobilul respectiv este identificabil cu frumoasa casă a familiei Peltz, aflată la colțul cu strada Sucevei (având în curte un minunat castan comestibil !) și în care ulterior și-a avut sediul Camera Agricolă; deși în foarte bună stare, casa a fost dărâmată în anii '60 pentru a face loc complexului existent și azi. Această precizare se află într-o scrisoare trimisă de Artur Gorovei lui G. T. Kirileanu la **26 ianuarie 1941**, editată însă (G. T. Kirileanu, *Corespondență*, ediție îngrijită, note, tabel cronologic, bibliografie și indici de Mircea Handoca, Editura „Minerva”, București, 1977, p. 482, nr. 24) sub anul **1940**, ceea ce este o eroare (probabil chiar a emitentului: din neatenție, a pus anul abia încheiat !). Evenimentele sunt povestite cu un plus de amănunte, dar, din păcate, relatarea este întreruptă de patru ori cu croșete pentru a elimina noțiunile socotite „impure” de cenzura vremii, ceea ce face necesară reeditarea *integrală* a scrisorii.

³⁸ *Jurnal*, IV, p. 195 / f. 99^f – 196 / f. 99^v. Ciudată menționarea „bolșevicilor” în acest context...

³⁹ Titu Stăcescu (1892-1952), magistrat, mutilat de război, cumnatul lui Mircea A. Gorovei. După 1950, a fost arestat și trimis la Canal; a murit la Poarta Albă.

depus, în astă sară, jurământ de primar, în locul lui Lala Lovinescu⁴⁰.

*Vineri, 21 febr[uar 1941]. [...] Eram să fiu și eu ucis de gardiști; s-a găsit lista proscrisilor, între care figuram și eu, și Sorin, și toți proprietarii*⁴¹.

Mai pot adăuga un fragment dintr-o scrisoare adresată, la 9 decembrie 1940, unui tânăr (pe atunci) prieten (document în posesia mea):

Dacă ar fi să aștept vremea când voi fi bine dispus, ca să vă răspund la scrisoarea D^v, cine știe când aș fi în stare să scriu. Și cum voiți să nu fiu indispus, enervat, veșnic alarmat, când trăim în niște timpuri cum parcă n-au mai fost în țara noastră. Sub stăpânirea unor oameni cari se laudă că arma lor este dragostea, și dragostea aceasta este asasinarea mișelească.

Și nu ni se spune nimic, nici nu se dă voie să se publice în ziare numele celor asinați.

Aud că și Sadoveanu ar fi fost ucis⁴². Cum să aflui dacă este adevărat acest zvon care circulă ? Să-i scriu să-l întreb?.....

Atmosfera din Fălticeni aceluși timp se reflectă, parțial, și în amintirile scriitorului Theodor Cazaban (1921–2016)⁴³; el menționează că Vasile (Lala) Lovinescu, primarul legionar al Fălticeniilor – fiul avocatului Octav Lovinescu (1875–1952, coleg de barou al lui Artur Gorovei) și nepotul lui Vasile Th. Lovinescu, fostul director al Gimnaziului „Alec Donici” – „a fost rugat, sub guvernarea legionară, să devină primar, fiindcă legionarii nu aveau figuri prea importante la Fălticeni [...]. El însă nu era legionar. Avea doar o anumită simpatie. Întâi a refuzat, pe urmă a acceptat postul. A rămas primar la Fălticeni timp de patru luni, sau chiar mai puțin”⁴⁴, continuând – spre iritarea camarazilor – să-și viziteze zilnic prietenul evreu, dr. Samuel Bercovici (1887–1958), talmudist, „un rar erudit în varii domenii”⁴⁵. Tot așa cum Artur Gorovei a continuat să viziteze familia Stino,

⁴⁰ *Jurnal*, IV, p. 196 / f. 99^v.

⁴¹ *Jurnal*, IV, p. 198 / f. 100^v.

⁴² Tensiunea din casa lui Sadoveanu, la acea vreme, este descrisă de Mihail Șerban, *Amintiri*, Editura pentru Literatură, București, 1969, p. 36–37.

⁴³ Cf. Theodor Cazaban în dialog cu Cristian Bădiliță, *Captiv în lumea liberă*, Editura „Echinox”, Cluj, 2002.

⁴⁴ *Ibidem*, p. 38. V. și p. 55. Prefectul legionar Enache (p. 39) va fi fiind una și aceeași persoană cu „domnul” Enache, din însemnările lui Artur Gorovei ? Dar oare a fost acest Enache cu adevărat prefect al județului Baia în timpul guvernării legionare ? Din lista publicată de Vasile Costăchescu, *Istoria orașului Fălticeni. Cu un scurt istoric al județului Baia 1340–1941*, Tipografia Românească C. Popovici, Fălticeni, 1941, p. 291, se vede că de la 20 septembrie 1940 până la 22 ianuarie 1941 acest post a fost ocupat de inginerul Constantin Grigorescu.

⁴⁵ Cătălin Ciolca, *Cartea Fălticeniilor – de la A la Z*, ediția a II-a, revăzută și adăugită, Editura PIM, Iași, 2010, p. 33.

în ciuda faptului că tânărul profesor de franceză – altminteri, asiduu colaborator al revistelor lui N. Iorga – împărtășea și el acele „simpatii”.

Ca și în alte împrejurări, legăturile de familie și prietenii intelectuale au prevalat, lăsând în umbră opiniile și opțiunile politice. Poate că acesta ar fi terenul potrivit pentru cercetarea și aprecierea relațiilor dintre oamenii aparținând unui anumit eșalon social și a „simpatiilor” pe care le-au asumat, le-au afișat, le-au împărtășit sau doar le-au nutrit.

CORESPONDENȚĂ DE FAMILIE: ELENA NAE IONESCU

Ștefan S. GOROVEI

Colaborarea la colecția de *Studii și documente literare* editată de I. E. Torouțiu (1888–1953) i-a oferit lui Artur Gorovei prilejul să se refere, de vreo două ori, în corespondența cu acest cărturar unic¹, și la comoara de scrisori care se adunase în vistieria sa. Torouțiu îl întrebese, desigur, dacă scrisorile acestea nu ar merita și ele să fie date la tipar. Gorovei răspundea, la 19 septembrie 1932²:

În legătură cu scrisorile mele personale, dacă ar fi să se publice toate câte le-am primit eu, indiferent *de la cine ar fi* (cum ziceți dv.), cred că nu ar ajunge 10 volume, cu litera întrebuițată în *Stud[ii] și doc[umente]*, pentru a le tipări pe toate. Am fost un maniac, am păstrat tot ce am primit, în lunga mea viață; dacă și-ar pune cineva în gând să-mi facă biografia, ar înnebuni citind miile de scrisori, clasate după autorii lor și dată. Nu știu câte mii vor fi, dar sunt multe. Am să aleg însă numai pe ale acelor persoane care au avut un rost în viața noastră culturală. Pentru istoria noastră socială, ar fi interesante multe din scrisorile ce am primit de la părinții mei, de la sora mea, de la rudele mele și de la unii prieteni [...].

Rândurile acestea au avut un ecou imediat, știrea despre cele „10 volume” străbătând în *Introducerea* pusă de I. E. Torouțiu în fruntea celui de-al treilea tom al colecției sale³. Urmarea a fost că, peste numai patru luni, la 18 ianuarie 1933, Artur Gorovei revenea cu precizări privind corespondența sa, împreună cu un proiect pentru eventuala ei valorificare. Avertizându-și prietenul că în estimarea anterioară fusese „moderat”, ca să nu-l înspăimânte, el îi prezenta situația generală a vastei corespondențe, care se adunase „începând din copilărie”⁴:

¹ Cf. Iordan Datcu, *Artur Gorovei în scrisori către I. E. Torouțiu*, în „Anuarul Muzeului Etnografic al Moldovei”, XVI, 2016, p. 361–388: 25 de scrisori, cuprinse între august 1932 și martie 1947. În schimb, **nici o scrisoare de la Torouțiu** nu a fost cuprinsă în volumul *Scrisori către Artur Gorovei*, ediție îngrijită și introducere de Maria Luiza Ungureanu, Editura „Minerva”, București, 1970. Conform inventarului alcătuit de Mircea A. Gorovei, existau 25 de scrisori, trei telegrame și o carte de vizită (în volumele **6**, **12** și **17**).

² Iordan Datcu, *op. cit.*, p. 368.

³ I. E. Torouțiu, *Studii și documente literare*, III, «Junimea», Institutul de Arte Grafice „Bucovina”, București, 1932, p. XIV: „Ca folklorist și cercetător istoric literar [Artur Gorovei] a avut întinse legături cu oameni de știință, scriitori, poeți, români și străini și a adunat în casa sa din Folticeni corespondență și alt material documentar, istoric și literar, atât de bogat, încât el însuși ar fi în stare să înfăptuiască o colecție de zece volume”.

⁴ Iordan Datcu, *op. cit.*, p. 375.

Scrisorile acestea le pot împărți în 4 categorii: de la familie, scrisori de la persoane cu un rost în literatură, scrisori cu privire la *Șezătoarea* și scrisori politice. [...]

Scrisorile de la familie sunt extrem de numeroase.

Eu am fost singurul băiet la părinți, pe lângă trei surori [...] și din 1880, când m-am dus la Iași, la Liceul Național, am primit, de la mama și de la o soră a mea, câte o scrisoare, și uneori câte două, în fiecare săptămână. Asta a ținut câțiva ani. Apoi, când eram student la București, la Iași, aceeași avalanșă de scrisori. Sora mea [Constanța], măritată la Focșani [cu avocatul Nicolae S. Rainu], îmi scria în fiecare săptămână și asta a durat de la 1894 până în 1932, când a murit. Scrisorile ei, puse în pachete, fac un lanț mai lung de un metru, în dulapul în care stau rânduite. Lăsând la o parte scrisorile de la neamuri, unchi, veri, vere etc., vin apoi scrisorile celor doi feciori ai mei, dintre care acele din timpul războiului sunt chiar interesante.

Desigur, Artur Gorovei avea dreptate: *biografia* sa nu se poate scrie fără parcurgerea acestor sute sau mii de scrisori primite de la rude și prieteni; din păcate, în prea puține cazuri s-au păstrat și scrisorile sale către aceștia, așa încât „epistolograful”⁵ rămâne mai în umbră⁶, iar dialogul epistolar rămâne, prea deseori, un monolog...

Dilema evidențiată de corespondența Gorovei-Torouțiu s-a rezolvat într-un chip neașteptat în anii '60, când, prin vânzare, au intrat în colecțiile Bibliotecii Academiei Române 3968 de mărturii epistolare (plus încă alte 587 de piese anexe), adică tot ceea ce însemna „scrisori de la persoane cu un rost în literatură, scrisori cu privire la *Șezătoarea* și scrisori politice”, dar și multe de la persoane din afara acestor categorii. „În casa sa din Folticeni” (pentru a prelua expresia lui Torouțiu) a rămas – traversând anii războiului și ai intemperțiilor politice care l-au succedat – corespondența primită de la membrii familiei și de la rude mai apropiate sau mai îndepărtate. Deși oarecum împușcată în diverse împrejurări și din diverse pricini, și aceasta cuprinde câteva mii de mărturii epistolare dintre anii 1878 și 1951. Două „volume” (sau pachete) poartă eticheta *Scrisori de la familie*: mătuși, unchi, veri și vere din partea tatălui, a mamei, a soției i se adresau cu felurite rugăminți, cereri, întrebări sau răspundeau la întrebări (solicitări) ale sale, ori pur și simplu își comunicau noutățile din viața lor. Într-unul din pachete, o banderolă lată închide

⁵ Cf. N. Scurtu, *Însemnări despre epistolograful Artur Gorovei*, în „România Literară”, 46, 2014, nr. 44, p. 15.

⁶ Nu insist asupra cazurilor în care editarea corespondenței cu însemnați oameni de cultură (precum Ioan Bianu, G. T. Kirileanu, Leca Morariu) a urmat criteriilor de selecție arbitrare, ca și în cazul editării scrisorilor primite de Artur Gorovei: le-am semnalat de câte ori am avut prilejul.

două scrisori (fără plicuri) și două cărți postale. Pe banderolă, expeditorul este indicat astfel:

Ileana Nae Ionescu
n. Natalia Fotino
(Grecinski)

Nu mică a fost surpriza când am identificat acest firav mănunchi strecurat între altele mai voluminoase. Ileana, frumoasa soție a cunoscutului și controversatului filosof și om politic Nae Ionescu (1890–1940), era una dintre nepoatele lui Artur Gorovei, văr primar al mamei ei, Natalia Fotino (născută Grecinski). Cu mult timp în urmă, pe când compilam și coroboram spițele genealogice lăsate de bunicul meu, am „întâlnit-o” pe Elena Fotino, măritată cu N. Ionescu, mamă a doi băieți, Radu și Răzvan; de la tatăl meu aveam să aflu că „N. Ionescu” era chiar celebrul Nae Ionescu... N-am putut să nu mă întreb cum de această înrudire nu a lăsat urme în corespondența bunicului meu. Pe urmă, când am știut mai multe, am înțeles că între folcloristul de la Fălticeni și filosoful de la București nu putea exista nici un fir de unire – în afara aceluia întruchipat de Ileana.

Figura acestei femei cu existență dramatică a ajuns în atenția publică odată cu editarea „corespondenței de dragoste” și apoi a jurnalului ei⁷, prilejuind remarci critice (chiar crude) și sublinieri acide, pe care, după credința mea, nu le merita. Cunoașterea mai îndeaproape a copilăriei și adolescenței sale ar putea contribui la mai buna înțelegere a firii sale, a trăirilor și reacțiilor sale. Urmașă, după mamă, a unui polonez pripășit în Moldova (Constantin Grecinski⁸), iar după tată a unui vestit medic grec, „arhiatros” al Moldovei îndelungă vreme (Antonie Fotino)⁹, Elena Fotino a avut neșansa de a trăi o dramă familială despre care nu a vorbit. Avea doar opt ani când și-a pierdut mama, rămânând cea mai mare dintre cele trei fete, la care trebuia să se adauge, se pare, încă un copil, a cărui „facere” ar fi provocat moartea.

⁷ Nae Ionescu, Elena-Margareta Fotino, *Corespondența de dragoste (1911–1935)* [pe copertă: Nae Ionescu, *Corespondența de dragoste*], două volume, ediție, introducere, note și indice: Dora Mezdrea. Scrisorile în limbile germană și franceză au fost traduse de Anca-Irina Ionescu, Editura „Anastasia”, București, 1997; Elena-Margareta Ionescu, *Jurnal cu și fără Nae Ionescu*, ediție îngrijită de Dora Mezdrea și Anca-Irina Ionescu, Editura „Crater”, București, 1999. Este posibil ca unele inadvertențe din notele și comentariile acestor volume, semnalate în paginile de față, să fi fost îndreptate în edițiile ulterioare, la care nu am mai avut acces. Dacă acest lucru s-a întâmplat, îi rog pe editori și pe cititori să accepte scuzele mele

⁸ Căsătorit cu Caliochia Gorovei (1833–1916), fiica banului Ioan Gorovei de la Dorohoi (1783–1848) și mătușa paternă a lui Artur Gorovei. Fiicele sale au fost: **Natalia** (căsătorită cu ofițerul Petru Fotino, mama Ileanei); **Elena** (dezmierdată **Luța**, căsătorită cu avocatul Gheorghe Misihănescu); **Matilda** (căsătorită cu profesorul Ion Simionescu) și **Lucreția** (căsătorită Ionescu, apoi Ivașcu) – Artur Gorovei, *Însemnări despre familie*, în „Arhiva Moldaviei”, VII, 2015, p. 311.

⁹ George Trohani, *Schiță genealogică: înrudirea familiilor Bolomey-Fotino*, în „Cercetări Numismatice”, XV, 2009, p. 337.

Data exactă și împrejurările decesului se pot reconstitui, sumar, după însemnările lui Artur Gorovei – „a murit, de facere, în iunie 1897”¹⁰ – coroborate cu însuși actul de deces¹¹; acesta din urmă ne dă ziua și ora aproximativă a morții (7 iunie ora 5 după amiază)¹². Zilele Nataliei Fotino s-au sfârșit în Fălticeni, într-o casă aflată la nr. 20 pe strada care pe atunci se numea Română (azi, e strada 1 Mai); decesul a fost declarat nu de soț, ci de doi martori, Gh. Gh. Gutter¹³, „birocrat” în vârstă de 21 de ani „din acest oraș” și un anume I. Popovici, funcționar, locuind pe strada Sf. Neculai (azi, strada Mihail Sadoveanu); soțul, „Domnul căpitan Petru Fotino, de ani treizeci și șase, militar”, este arătat, totuși, ca „domiciliat în acest oraș”. Formularul actului (o ștampilă în tuș violet) nu are locuri pentru indicarea părinților și a cauzei morții. Se menționează, doar, că decesul a fost constatat de dr. Ioan Rossignon, personaj de vază al târgului și – după cum rezultă dintr-una din scrisorile care urmează – apropiat al familiei.

Aceasta este versiunea pe care o dau documentele și o consemnare târzie. În *Jurnalul* său, Artur Gorovei nu a însemnat nimic: întregul an 1897 este reprezentat de o singură pagină, purtând data de *duminică, 5 ianuarie*. Dar chiar pe când scriam acest mic articol, gândul mi s-a îndreptat, pe neștiute, spre acel „lanț” de pachete cuprinzând corespondența cu sora sa de la Focșani. Acolo am găsit, strecurată între scrisorile adresate Constanței Rainu (vol. 36 a: *Constanța. Scrisori de la Artur 1881-1898*), una trimisă de Artur Gorovei la 11 iunie 1897 mamei sale, care – aflată atunci la Focșani – ceruse amănunte despre moartea Nataliei Fotino. Transcriu pasajele respective:

Doctorii susțin că Natalia a murit de tifos, complicat și cu alte boli, între cari albumina. La 21 mai s-a pus în pat și chiar de la începutul boalei a început a pierde cunoștința, încât dumineca trecută n-a mai cunoscut nici pe țața Caliopia, care venise în acea zi.

¹⁰ Artur Gorovei, *Însemnări despre familie*, cit., p. 311.

¹¹ Mulțumesc colegului și prietenului Ioan Scripcariuc pentru amabilitatea cu care mi-a înlesnit accesul la acest act.

¹² În act se arată că decedata avea 32 de ani, deci s-ar fi născut în **1865**; același an rezultă din certificatul de naștere al Elenei Fotino, unde se arată că mama ei avea, în 1889, vârsta de 24 de ani (Nae Ionescu, Elena-Margareta Fotino, *Corespondența de dragoste*, cit., I, p. 49, nota 2). S-ar putea, însă, ca Natalia Grecinski să-și fi scăzut vârsta cu prilejul căsătoriei: vărul ei primar, Artur Gorovei, care a cunoscut-o foarte bine, a notat că ea era născută la 30 ianuarie **1863** (Artur Gorovei, *op. cit.*, p. 311). Părinții ei se căsătoriseră la 1859, trebuie deci să presupunem existența unor copii morți în pruncie.

¹³ Probabil identic cu viitorul farmacist George Gutter, frate al avocatului fălticencian Constantin Gutter – cf. Ernest Grințescu, *Scurt istoric al familiei noastre*, în „Revista de Istorie Socială”, XIII-XIV (2008-2010), 2011, p. 440 și nota 96. Familia, probabil de origine austriacă, se stabilise în Bucovina după încorporarea ei în Imperiul Habsburgic, lăsând ramuri la Suceava și Siret; cf. Bogdan-Petru Niculică, *Josef von Gutter (1809–1886). Realizările unui pionier al arheologiei Bucovinei*, în „Analele Bucovinei”, XXIII, 2016, 2 (47), p. 469–484. Avocatul C. Gutter a avut de soție pe una dintre fiicele doctorului Rossignon.

Într-un timp, două zile a fost adevărat nebună, încât se temeau toți că va sfârși prin nebunie. Vineri doctorii declară că peste trei zile va începe convalescența, și cu toate acestea sâmbătă a început a scădea temperatura și la 6 fără 20 a murit.

În tot timpul boalei noi n-am fost pe acolo, temându-ne de tifos; sâmbătă, pe la 5 ceasuri, a trimes Petru după mine, dar nu eram acasă. A doua oară când a trimes, Natalia deja murise.

Sâmbătă noaptea au venit Matilda și Lucreția, duminică a venit Ivașcu și Cost. Fotino¹⁴. Din familia lui n-a fost altul nimene.

Deocamdată copilele ei nu știau că a murit. Toate erau la Luța. Cea mai mare, Ilenuța, a înțeles că mă-sa e moartă și când da ochii cu cineva din familie, îl apuca de gât și începea a plânge, fără a zice nimic. Luni a dus-o acasă, dar mi se pare că pe mă-sa nu a văzut-o moartă.

Luni la 4 a pornit cortejul și pe la 6 a fost gata înmormântarea. Pe noapte am oprit la noi pe Ivașcu și Lucreția, a doua zi, marți, i-am avut pe toți la dejun și marți la 6 sara au plecat toți la Botoșani, luând și pe Luța cu toți copiii, afară de cele două fete cari învață la școală.

Alte câteva amănunte se pot culege din scrisoarea pe care soția lui Artur Gorovei a trimis-o cumnatei sale Constanța Rainu la 15 iunie 1897, păstrată în același pachet. Ea confirmă că Natalia Fotino nu a murit de tifos și adaugă:

Eu mai degrabă cred că buruienile ce i-a dat femeia pe care ea nu a vrut să o numească niciodată a[u] lucrat în sânge, încât încetul cu încetul s-a otrăvit.

Îmi spunea Luța că era foarte frumoasă ca moartă și părea că e de 17 ani, era cu părul rătezat din cauză că se încâlcise așa de tare de dușurile ce i le făcea la cap încât se bătucise.

¹⁴ Ivașcu este soțul Lucreției Grecinski. Nu știu cine este „Cost. Fotino”: lipsește din genealogia alcătuită de d-l George Trohani (*supra*, nota 9). Într-o scrisoare a Elenei Fotino către Nae Ionescu, din 7 iulie 1913, este vorba despre decesul (4 iulie 1913) unui **Costică Fotino**, a cărui soție era *tante Éléonore* (Nae Ionescu, Elena-Margareta Fotino, *Corespondența de dragoste*, cit., I, p. 152, corelat cu p. 227 și 253, unde este evocată figura Eleonorei de „acum douăzeci de ani”). În adnotările ediției, Eleonora este socotită o mătușă maternă, soră a Nataliei Grecinski (v., de exemplu, *ibidem*, p. 141, nota 2) și este indexată ca atare, dar Caliopia Grecinski a avut numai patru fete, nici una numită Eleonora (cf. *supra*, nota 8). În octombrie 1895, Artur Gorovei scria cumnatului său N. Rainu despre manevrele politice în cadrul cărora un **Costache Fotino** era vizat pentru un post de subprefect. Este, poate, același personaj care a venit la înmormântarea Nataliei Fotino, doi ani mai târziu.

Mă duceam și stăteam cu biata tața Caliochia și fetele, că erau de tot sângure [...].

Înmormântare a avut frumoasă, Radu¹⁵ i-a dat carul funebru gratis, muzica militară iarăși gratis, coroni a avut vreo câteva, 4 sau 5.

Pe Nunuța am luat-o cu mine la mama, fiindcă era la Luța și pe acolo a dus-o pe biata mă-sa. Îți face grozavă milă să vezi copiii, Nunuța plângea neconținut fără să spuie nimic.

Nu poate să nu intrige referirea la „buruienile ce i-a dat femeia” al cărei nume a rămas sub pecetea tainei și poate că este o legătură între acest „tratament” și însemnarea despre moartea „de facere”¹⁶...

Este de observat că bătrâna Caliochia Grecinski a venit la fata ei curând după ce aceasta a căzut la pat, dar soțul¹⁷ nu este pomenit decât în ziua morții: *Caliochia și fetele erau de tot sângure...*

Și Natalia avusese o adolescență chinuită – nu am amănunte, dar deduc aceasta din ceea ce cunosc: era când la Dorohoi (probabil în grija unchilor de acolo, Grigore și Nicu Gorovei), când la Fălțiceni (în grija unchiului de aici, Petru Gorovei). Era și ea o fire romanțioasă și exaltată, suferind probabil din cauza situației din familie (fiica ei spune, în scrisoarea din 1924, că surorile Natalia și Matilda „au fost despărțite”). Aceste trăiri dureroase le va încerca și Elena Fotino, înstrăinată, totuși, de familia mamei sale. În pasionatele scrisori adresate prietenului care îi va deveni logodnic și soț, mama și bunica maternă (moartă la 1 octombrie 1916, pe când Ileanuța era în Germania, cu soțul ei) sunt prezențe extrem de palide, mai degrabă absente în raport cu noianul de prieteni și felurite alte rude. Între

¹⁵ Iorgu Radu (1852–1905), primar al orașului Fălțiceni din octombrie 1895 până în septembrie 1897. Magistrat cu studii la Bruxelles (drept și științe politice și administrative), a fost profesor la Facultatea de Drept a Universității din Iași (Cătălin Ciolca, *Cartea Fălțiceniilor – de la A la Z*, ediția a II-a, revăzută și adăugită, Editura PIM, Iași, 2010, p. 192). Era vărul primar al Elenei Gorovei.

¹⁶ Amănuntele sugerează o încercare de întrerupere a unei sarcini, faptă constant condamnată de Biserică și aspru pedepsită din vechime. Iar pentru aceasta „ierburile” au constituit „tratamentul” predilect – cf. Maria Magdalena Székely, *Eseu despre copilărie în Moldova veacului al XVII-lea*, în *SMIM*, XXXIII, 2015, p. 391–392.

¹⁷ Într-o notă aferentă unei scrisori din 1911 a Elenei Fotino (care la acea vreme semna cu celălalt prenume, *Margareta*), se dau următoarele amănunte cu privire la tatăl ei: „Petru C. Fotino, născut în 1861 la Fălțiceni, județul Botoșani [sic !], de profesiune militar, a locuit la Fălțiceni și apoi la **Botoșani, str. Sfinții Voievozi, nr. 198, de la căsătoria sa cu Natalia Grecinski, la 11 noiembrie 1888, până la moartea acesteia** (prin 1896) [sic !], când s-a mutat la Bârlad...” (Nae Ionescu, Elena-Margareta Fotino, *Correspondența de dragoste*, cit., I, p. 53, nota 1; sublinierea îmi aparține). Dacă lucrurile stau așa, atunci cum se explică viața Nataliei Fotino la Fălțiceni, unde va și muri în 1897, împreună cu fetele, dintre care cea mai mare era deja școlăriță în același oraș ?! Trebuie, oare, să avem în vedere o separare a soților Fotino ? În septembrie 1892, când i-a murit tatăl (Constantin Grecinski s-a sinucis) și o fată de un an și câteva luni (Gabriela), Natalia Fotino era în Botoșani.

acestea, revine destul de des *tante Nathalie Neculcea*, pe care o vizita cu regularitate și cu plăcere. Nu știu dacă, în multitudinea de studii consacrate, în ultimul sfert de veac, lui Nae Ionescu și familiei sale, s-a observat că această persoană era una dintre ultimele descendente ale cronicarului Ion Neculce. Ea era o vară primară a ofițerului Petru Fotino, întrucât tatăl ei, căminarul Neculai Neculce, fusese căsătorit cu o fiică a doctorului Antonie Fotino¹⁸, probabil o fiică din prima căsătorie a acestuia, neînregistrată de genealogistul familiei¹⁹. Relațiile Neculceștilor cu familia Fotino se oglindesc și în testamentul vornicului Ioan Neculce, din 23 septembrie 1846, din care se vede că un anume **A. Fotino** era „fiul de botez al soției” sale, Smaranda Mavrocordat²⁰. La genealogia *acestor* Fotino mai este, desigur, mult de lucru în ceea ce privește începuturile lor pe pământ românesc²¹.

Amândoi corespondenții din 1897, ale căror mărturii le-am reprodus, sunt impresionați de reacțiile Ilenuței (Nunuța) sub povara șocului produs de boala și moartea mamei sale: **plâns și tăcere**. O indelebilă pecete i-a marcat, atunci, personalitatea.

Dar sufletul ei se deschide în cele două scrisori trimise unchiului său la distanță de zece ani una de cealaltă. Se vede că amintirile timpului petrecut la Fălțiceni îi erau vii și, trebuie să adaug, corecte. Astfel, casa profesorului Vidrighin, existentă și azi, unde familia Gorovei a locuit din octombrie 1896 până în octombrie

¹⁸ I. Tanoviceanu, *Contribuțiuni la biografiile unora din cronicarii moldoveni*, în **ARMSI**, s. II, t. XXVII; 1905, p. 18; M. Costăchescu, *Satul Prigoreni cu trupurile sale, Avrămieni și Râțul (din jud. Iași) (Schiță istorică)*, în „**Ioan Neculce**. Buletinul Muzeului Municipal Iași”, V, 1925, p. 67.

¹⁹ Cf. George Trohani, *Schiță genealogică: înrudirea familiilor Bolomey-Fotino*, cit. (*supra*, nota 9), p. 338. Nu este singura absență din acest studiu: lipsește și căminăreasa Frăsâna (Eufrosina), **sora doctorului Fotino**, moartă în Iași la 13 ianuarie 1843; era probabil văduvă și lăsa un fiu, Iancu – Mihai-Răzvan Ungureanu, *Izvoare genealogice inedite: vidomostiile deceselor boierești (1834–1856)*, I, în **ArhGen**, I (VI), 1994, 1-2, p. 314 și 316, nota 8.

²⁰ M. Costăchescu, *op. cit.*, p. 69. Vornicul Ioan Neculce (unchiul lui Neculai) a murit la câteva zile după ce și-a făcut testamentul, anume la 29 septembrie 1846 – Mihai-Răzvan Ungureanu, *op. cit.*, II, în **ArhGen**, I (VI), 1994, 3-4, p. 314 – și a fost îngropat la Sf. Spiridon, ca și părinții săi (M. Costăchescu, *op. cit.*, p. 68).

²¹ Nu cred că trebuie neglijate nici informațiile furnizate de paharnicul Sion, chiar dacă par neverosimile, întrucât el vorbește de contemporani ai săi (Paharnicul Costandin Sion, *Arhondologia Moldovei. Amintiri și note contimporane. Boierii moldoveni*, text ales și stabilit, glosar și indice de Rodica Rotaru, prefață de Mircea Angheliescu, postfață, note și comentarii de Ștefan S. Gorovei, Editura „Minerva”, București, 1973, p. 295–296). În Fălțiceni și-au încrucișat drumurile nu mai puțin de trei purtători ai acestui nume – Petru Fotino (soțul Nataliei Grecinski), un George Fotino, căsătorit cu una din „prințesele” Suțu și un alt George Fotino, căsătorit cu Maria Dimitriu (acesta din urmă este menționat de Artur Gorovei în scrisoarea din 11 iunie 1897 în legătură cu un accident pe care, împreună cu soția sa, Marița, îl avusese în aceleași zile în Fălțiceni, fără a nota, însă, eventuala rudenie cu proaspătul văduv). Toți trei au fost ofițeri !

1899²², avea trepte la intrare. Drumul din strada Română la familia Rossignon (casă păstrată, lângă actuala Poștă²³) prin strada Boian înseamnă un ocol, și Elena Fotino l-a reținut și l-a explicat („pe acolo se ducea și mama”). Și, desigur, o impresionase memoria bolnavă a lui Nicu Gheorghiu, nepotul de soră al lui Artur Gorovei...

Nu știu dacă scrisorile care urmează au fost singurele și, bineînțeles, nu cunosc răspunsurile lui Artur Gorovei (nici nu știu dacă urmașii le vor fi păstrat). E de crezut că el a dat curs rugăminții exprimate în prima scrisoare și se va fi îngrijit de mormântul Nataliei Fotino (*dacă* mai exista la vremea aceea, a dispărut cu totul între timp: cred că nu mai exista nici în copilăria mea, când îl însoțeam pe tatăl meu la cimitirul Tâmpeschi, pentru a aprinde lumânări la mormintele rudelor și cunoscuților). Și iarăși nu știu dacă, scriindu-i Ilenutei, îi va fi povestit unchiul său ce dragoste mare²⁴ se aprinsese între el și mama ei, până în pragul unei căsătorii pe care a oprit-o starea economică foarte precară a familiei și intervenția ofițerului Fotino care a cerut-o pe Natalia Grecinski în căsătorie. Dar aceasta este o altă poveste, care nu-și are locul aici.

1.

București 16/29 mart [1914-1915]

Dragă Artur, nu știu dacă[-]mi dai voie să-ți spun așa cum îți spuneam când eram copil mic, nici nu știu dacă îți mai aduci aminte de mine și, totuși[i], îndrăznesc să-ți fac o rugămintă, pe care, te rog, mult de tot, să mi-o îndeplinești. Iată despre ce este vorba: vorbind acum 2 ani cu Matilda despre mormântul mamei, mi-a spus că e într-o stare jalnică. Lucrul acesta m-a întristat foarte mult; cu atât mai mult cu cât nu puteam face nimic pentru a repara o uitare așa de aparentă a mamei noastre. Acum, însă, fiindcă dispun de câțiva bani, te rog interesează-te mata – dacă asta nu te supără deloc – cât m-ar costa îngrădirea mormântului, bun înțeles, frumos făcută cu un grilaj bun

²² Cf. Ștefan S. Gorovei, „1843 septembrie 20 m-am mutat în casă”. *Peripeziile unei case cu pisanie*, în *Monumentul XX, partea a 2-a. Lucrările Simpozionului Internațional Monumentul – tradiție și viitor, Ediția a XX-a, Iași, 2018*, volum coordonat de Lucian-Valeriu Lefter și Aurica Ichim, Editura „Doxologia”, Iași, 2019, p. 262–263.

²³ Eugen Dimitriu, *Un album al viselor frumoase*, Editura „GeorgeTofan”, Suceava, 2009, p. 316.

²⁴ Tânărul Artur Gorovei era – cum l-a caracterizat Izabela Sadoveanu (1870–1941) – „veșnic amoretat de o copilă cu ochii vineți” (cf. Ion Teodorescu, Izabela Sadoveanu, *Amintiri*, ediție îngrijită de Aristița Avramescu, cuvânt înainte și note de Tiberiu Avramescu, Editura „Eminescu”, București, 1980, p. 321; v. și p. 328: „Artur Gorovei, deși covârșit de melancolia unui amor nenorocit...”). Între altele, a fost îndrăgostit de trei vere primare (fetele Grecinski: Natalia, Matilda și Lucreția) și de o vară de gradul al doilea, Adela Morțun (căsătorită cu Al. Philostrat). Până la urmă, s-a căsătorit tot cu o rudă: deși mai mică cu opt ani decât el, Elena Văsescu era o vară de gradul al doilea a mamei sale !

și când s-ar putea face lucrul acesta. Și la vară, dacă bunul Dumnezeu îmi va ajuta, voi veni și eu într-o zi la Folticeni, ca să văd ce-a mai rămas din ceea ce fusese buna și nenorocita noastră mamă.

Dacă cererea mea nu te supără, răspunde-mi, te rog, pe adresa:

71, Calea Griviței, 71
București

Primește mulțumirile mele odată cu afectuoase complimente și salutări, sărutări Lențucăi.

Ileanuța Fotino

Fig. 1 (a-d). Indicarea adresei îngăduie o datare destul de precisă: din septembrie 1913 până la 15 aprilie 1915, Ileanuța Fotino a stat la pensionul „Edelweiss”, din Calea Griviței nr.71 (*Correspondența de dragoste*, I, p. 201, nr. 73; II, p. 16, nr. 259 și 260). Deci această scrisoare nu poate să dateze decât din martie 1914 sau martie 1915.

2.

Muenchen, 41 Schellingstrasse 41 I, 9/22 aprilie
[1916]

Vă urăm amândoi [sper că știți că m-am măritat²⁵] petrecere frumoasă, mulțumire și bucurie în toate. Salutări afectuoase și îmbrățișări,

E. și N. Ionescu

Fig. 2 (a-b). C.p. „Königreich Bayern. Postkarte”. Ștampile poștale din Muenchen, 22.4.16, respectiv 22 APR.16. Adresa – *Domnului / Artur Gorovei / Folticeni / Rumâniën* – este scrisă de Nae Ionescu.

3.

[Focșani, 3 (?) IAN 923]

Dragă Moș Artur, îți mulțumesc pentru scrisoarea bună pe care mi-ai scris-o și-ți doresc un An Nou fericit.

Cu tot dragul

Ileanuța

C.p.-felicitare. Adresa: *D^{lui} Artur Gorovei / Folticeni*. Ștampila de plecare: FOCȘANI 3 (?) IAN 923; de sosire: FOLTICENI ... JAN.9...

²⁵ S-a logodit în septembrie 1913 și s-a căsătorit la 25 noiembrie 1915 – cf. *Correspondența de dragoste*, I, p. 38–39.

4.

Duminică, 24 noemvre [1924]

București, Str. Porumbaru 4

Dragă Moș Artur, te vei mira, desigur, când vei vedea de unde-ți vin aceste rânduri. Și totuși[i], dac-ai ști de câte ori ți-au fost adresate în gând, te vei mira că nu le-ai primit încă până acum. De câțiva ani deja, citindu-te din când în când, simt nevoia de a mă apropia de mata. Zilele acestea am citit articolul despre N. Gane²⁶ și ca totdeauna scrisul matale a deșteptat în mine amintiri vechi și scumpe și mi-a mărit nostalgia, care mă chinuiește uneori și mă împinge spre locul primilor ani ai copilăriei mele. Revăd casa lui Gane, revăd casa matale cu scări multe (așa mi se păreau atunci, cel puțin) cu grădina din față și cu Nicușor Gheorghiu, elev de liceu, care mă umplea de admirație, înșirându-mi numele sfinților din calendar, fără a greși sau sări vreunul !

Și mai ales, revăd casa noastră, din strada Romană²⁷, unde s-a prăpădit biată mama. Mă văd, după moartea ei, ducându-mă la Madame Rossignon²⁸ și trecând totdeauna pe str. Boian²⁹, fiindcă știam că pe acolo se ducea și mama. Mi se părea că, cu toată vitregia soartei, călcând pe urma pașilor ei, mă apropii de ea. Ce iluzie de copil sensibil ! Biată mama ! Plecând dintre noi, a luat cu ea și liniștea sufletelor noastre. Dorul de ea l-am purtat în mine de-a lungul anilor copilăriei și tinereții mele. Și azi, când am și eu copii³⁰ – de vârsta noastră când am pierdut-o – același dor mă chinuiește adesea.

Nu mi-a rămas de la ea nici cel puțin o fotografie – obiect banal și meschin, dar care fixează, cu aproximație, cel puțin trăsăturile fizice. Nu cunosc mai pe nimeni, care să-mi poată vorbi de ea. Matilda era prea copil, când ar fi putut s-o cunoască, iar mai pe urmă au fost despărțite. M-am adresat D^{nei} Rossignon, dar mi-a răspuns evaziv, spunându-mi: „Tu ești mai drăguță decât ea. Ea plângea mereu. A fost o femeie nenorocită”.

²⁶ A fost tipărit în „Adevărul Literar și Artistic”, V, nr. 207, din 23 noiembrie 1924. Acest element datează scrisoarea.

²⁷ Desigur, strada *Română*.

²⁸ Virginia Rossignon (1850–1933), născută Scaramanga, soția medicului Ioan Rossignon (1846–1918), pentru care v. Cătălin Ciolca, *Cartea Fălticenilor – de la A la Z*, cit. (*supra*, nota 15), p. 199.

²⁹ Azi, strada Ion Dragoslav.

³⁰ Radu (n. 1917) și Răzvan (n. 1918).

Asta o știam eu mai bine decât ea, sau cel puțin tot atât de bine ca și ea, printr-o intuiție a lucrurilor, pe care o au uneori copiii, poate, mai tare decât oamenii mari. Și tocmai acest fapt mă face să-ți scriu azi: cred că mata ai cunoscut-o mai bine decât alții și te-aș ruga să-mi povestești tot ce știi despre ea. Nu te superi, nu-i așa ? Cu această împrejurare, îți răscolesc o serie de amintiri plăcute sau triste, și cum știu că scrii frumos, vei așterne, poate, câteva rânduri prețioase despre ea, cari îți vor da și matale o dată mai mult prilejul să fii un bun literat și o va răsplăti pe ea, care a fost atât de nenorocită și de uitată. N-a mai rămas din ea decât dorul și amintirea pioasă pe cari le-a lăsat în sufletul meu: nici cel puțin bucățica de pământ hărăzită celui din urmă muritor, ca ultim locaș pe pământ, nu se știe unde e.

Dragă Moș Artur, iartă-mi aceste rânduri, sau mai bine zis scuză că ți le-am adresat matale.

Cu toată dragostea te îmbrățișez, în speranța că voi primi în curând câteva rânduri de la mata.

Ilenuța

P. S. Nu e așa că sunt tare egoistă și nepoliticoasă ? Nici cel puțin nu te-am întrebat dacă ești sănătos și mulțumit, dacă Mircea și Sorin o duc bine...

Fig. 3 (a-b).

București 16/09 mart - Scriso
 Astur, nu știu dacă mi mai dai vi
 să-ți spun așa cum îți spuneam
 eram copil mic, nici nu știu dacă îți
 mai aduci aminte de mine și, totu,
 îndrăznește să-ți fac o rugămint,
 pe care, te rog, mult de tot, să
 mi-o îndeplinești - Vata deșeură
 este vată - robind acum Lani cu

Măritia deșeură mormântul mamei,
 mi-o spus că e într-o stăru jal
 nică. Lucrul acesta m'o întărește
 foarte mult; eu atât mai mult
 eu cât nu puteam face nimic fru
 tu și repara o uitare așa de apa
 rentă a mamei noastre - Veni, mi
 fiindcă dispun de câțiva bani, te rog
 întredeschide-te mamei, - dacă asta nu
 te supără - debe - cât m'ar costă

Fig. 1 (a-b) – Scrisoarea din 1914-1915

îngrădirea mormântului, bun int
 tel, frumos făcută cu un gârlu
 bun și când s'ar putea face lu
 cul acesta - și la voră, dacă
 bunul Dumnezeu, mi va ajuta,
 voi veni și eu într-o zi la Tel
 Hieni, ca să văd ce-a mai rămas
 din ceea ce fusese bună și minoasă
 noastră mamă -
 Dacă cerca mea nu te supără,

raspunde mi, te rog, pe adresa:
 și, calto Grinței, și
 București -
 Primește mulțumirile mele date
 cu afectuosate complimente și so
 lutan, sănătate Lențucăi,
 Stanuto Fotino.

Fig. 1 (c-d) – Scrisoarea din 1914-1915

München, 41 Seidlingstrasse 41! 9/16 april.
 Vă urăm amândoi [Șper că știți că m'am
 mântat] petrecere frumoasă, multă umire și bu-
 curie în toată - Salutați afectuos și în-
 brașări, E și N. Ionescu

Fig. 2 (a-b) – Felicitarea din 1916

Sumireș, 24 noembrie - 1924
 București, Str. Pământului 4.

Dragă Moș Arthur, Te vei mira, desigur, când
 vei vedea, de unde-ți vin aceste rânduri. Și totuși, dar ai
 ști, de cât ori ți-au fost adesea în gând, te vei mira că
 nu te-ai primit încă până acum. Și câțiva ani deșeur, cîm-
 du-ți din când în când, sînt nerăia de o mă așteptare de mo-
 te. Fie că aștea am citit amărul despre N. Gane și că
 feteauna scrierul marelui a deșteptat în mine amintiri vechi și
 simpe și mi-a mînt năstalgia, care mă chinăuete uneori și mă
 împinge spre locul finular ori ai copilăriei mele. Revăd căsăli
 Gane, revăd căsă marelui cu scări multe, (cîși mi te poștea
 atunci, cel puțin) cu grădina din față și cu tîlcușul Gheor-
 ghiu, elu de liceu, călă mă umplea de admirație, îndrăgindu-mi nu-
 melu flinților din calendar, fără o greșă sau fără vreunul!
 Și mai ești, revăd căsă noastră, din Str. Romani, unde t'a
 frăpădit frăta mama. Mă vîd, după moartea ei, ducându-mă
 la Madamă Rodignon și trecînd feteauna pe Str. Porțan,
 sîndea știam că pe acolo te ducă și mama. Mă de frăta,
 că cu toate vitregia noastră, călcînd pe urma pașilor ei, mă
 aștept de ea. O iluzie de copil senșitil! Frăta mama! De-
 când dintr'nei, a luat cu ea și liniștea sufletelor noastre.
 Doar de ea te am purtat în mine dealongul orilor copilă-

Fig. 3 (a) – Scrisoarea din 1924

dragă mea Arthur, iată mi ești îndată, sau mai bine zis, deși eu și te-am adresat
 mamei. Cu toate dragostea și imbrățișările în speranța că vei primi în curând celor
 răsunând dela mama.

Henrieta

P. S. Tu și apa
 că sunt foarte
 eguitate și nepo-
 trăcoare - 9 zile
 cel puțin, nu și am
 înțeles, dar eu
 cămătar și multu-
 mit, dară să-l
 și scriu o dată
 fine ...

nei și amarele mele și azi, când am și eu copii - de vârsta noastră, când am făcut-o - același dar mă chinuiești adesea.

Tu mi-ai rămas de la ea nici cel puțin o fotografie - obiect banal și meschin, dar care fixată, cu aproximație, cel puțin trăsăturile fizice. Tu cunoști mai pe nimeni, care să-mi poată vorbi de ea. Matilda era jura copil, când or fi fost s'o cunoască, iar mai pe urmă eu fost despărțită - M'am adresat unei Rodignon, dar mi-a răspuns evaziv, spunându-mi: „Tu ești mai dragută decât ea. E o plângătoare mare. A fost o femeie nenorocită.”

Asta o fiom eu mai bine decât ea, sau cel puțin tot o cât de bine ca ea, fiindcă o intuiție a lucrurilor, pe care o au uneori copiii, poate, mai tare decât oamenii mari. Și de mai acest fapt, mă face să fi și azi azi: evad, că m'atunci cunosc-o mai bine decât alții și te-ai ruga să-mi vorbești tot ce ști despre ea. Tu și săpări, nu-i așa? Cu această împrejurare, îți înșulele o serie de amintiri plăcute sau triste, și cum știu, că scrii jurnal, vei așterne, poate, câteva rânduri frumoase despre ea, cari îți vor da și mamei o dată mai mult prilejul să fi un bun literat și o să răsplătești pe ea, care a fost atât de nenorocită și de uitată. M'am mai rămas din ea, decât dorul și amintirea pierdută, pe care te-o ține în sufletul meu: nici cel puțin bucuria de pământ străvădită celui din urmă murtor, ce ultimă bucurie pe pământ, nu se știu unde e.

Fig. 3 (b) – Scrisoarea din 1924

**SATE DE PE VALEA TUTOVEI: CĂLIMĂNEȘTI ȘI TĂMĂȘENI.
DOCUMENTE INEDITE DIN SECOLELE XVII-XIX**

Costin CLIT

Satul Călimănești, comuna Puiești, județul Vaslui, cu referințe sumare într-un repertoriu bibliografic¹ foarte util cercetătorilor, constituie subiectul abordat sau trecut în revistă de intelectualii vasluieni: etnografi², muzeografi³, profesori⁴, ingineri⁵ și jurnaliști⁶. O abordare puțin mai detaliată a perioadei de care ne ocupăm o găsim la Dan Ravaru care valorizează colecțiile de documente publicate până în 1999 și chiar se folosește de rezumatele unor documente din inventarele arhivistice de la Arhivele Naționale din Iași, fără a le cerceta. Satul Tămășeni, astăzi dispărut, era situat pe apa Tutovei între Călimănești și Cristești⁷, cu partea de jos a satului numită Giosăni, iar cea de sus Suseni.

O primă atestare documentară este din 30 iulie 1439, când Iliăș și Ștefan al II-lea întăresc lui Oană Roșca gramatic și fratelui său Cojea Pătru, pentru că i-au „slujit drept și credincios”, „dreptcredincioasa lor vislujenie, în țara noastră, satele pe Tutova”: Călimănești, unde este Ion, Lălești, Coțmănești (Pogana), unde a fost Coțman, Colesăua, unde au fost Hodco și Măciucă, și Fântirele, seliștea lui Brătan, cu loc de moară, pe Tutova, prisaca lui Micșin, pe Pârâul Sec, un loc de fânaț, toate cu hotarele vechi, precum și un loc în pustiu pentru a-și întemeia un sat. Sunt anulate privilegiile „*dintâi cu acest privilegiu, pentru că vechile lor privilegii pe care le-au avut de la părintele nostru și de la <înseși domniile> noastre au pierit și au ars*”⁸. Existența satului Călimănești este anterioară date de 30 iulie 1439, cel

¹ Nicolae Stoicescu, *Repertoriul bibliografic al localităților și monumentelor medievale din Moldova*, București, Direcția Patrimoniului Cultural Național. Biblioteca Monumentelor Istorice din România, 1974, p. 161.

² Dan Ravaru, *Cartea Puieștilor*, Vaslui, Tipografia ADC, 1999.

³ Laurențiu Chiriac, *Monumentele religioase medievale din zona Bârladului*, Iași, Editura Kolos, 2007, p. 226-227.

⁴ C. Gherghescu, *150 de ani de învățământ puieștean*, 2018.

⁵ Vasile Filip, *Călimănești – Satul dintre două zări*, Iași, Editura PIM, 2020.

⁶ Dumitru V. Marin (Prof. Dr.), *Călimănești – Vaslui ... Un sat ca multe altele; Un martor din epocă, Neculai Popa. Sat, biserică, oameni, întâmplări, documente și mărturii*, Iași, Editura PIM, 2021.

⁷ Arhivele Naționale Istorice Centrale, Colecția V. Adamache, Colecția V. Adamache, I/13; CDM, V, p. 477, nr. 1745.

⁸ Gheorghe Ghibănescu, în „Teodor Codrescu. Revistă istorică scrisă de ...”, anul I (1915-1916), Iași, 1916, p. 145-148; Idem, *Surete și izvoade (Documente slavo-române între 1230-1546)*, Iași, Viața românească S.A., 1927, XVIII, p. 43-45; Mihai Costăchescu, *Documente moldovenești înainte de Ștefan cel Mare*, Iași, Viața Românească, 1932, II (1438-1456), p.

puțin din timpul domnului Alexandru cel Bun (1400-1432) așa cum ne sugerează și documentul amintit.

Petru Aron întărește la 15 iulie 1448 fraților Roșca și Cojea satele „Călimănești, sub Dumbravă, unde este casa lui Roșca, și, pe Tutova, Broșteni, unde este casa lui Cojea, și seliștea anume a lui Stan, și, mai jos de Micul, unde a fost Căliman, și Călimănești, unde a fost Călimănescul, și Bogești, unde ... și, la obârșia Luminătei, la fântână, seliștea de lângă Ivul, de asemenea și Măciucă, și, mai jos Muncelul, și cu <seliștea lui> Brăta<n>, și prisaca lui Micșin, și, la Seaca, mai jos de prisacă, un loc de pustie, și, la Prut, mai sus de Fau<rei>, ...<Mi>roslăveștilor, un loc <din> pustie, și, pe Ialan, Micșinești, al copiilor lui Micși<n>”⁹.

Călimăneștii de „sub Dumbravă” din 15 iulie 1488 sunt localizați cu probabilitate în istoriografia locală în Secuieni, județul Bacău¹⁰. Ștefan cel Mare întărește la 8 decembrie 1466 lui Bodea de la Dumbrava locul vândut de Tatul de la Bârzota „din pustie pe Bârzota, unde a fost mănăstirea”, situat la gura pârauli Bârzota, între Sălceni și Crivești, aproape de apa Bârladului (conform lui Ioan Bogdan)¹¹. Dumbrava este localizată în ținutul Tutova¹².

Nastasia, fiica Ruscăi, nepoata nepoata Negriței, dă la 11 septembrie sau 6 noiembrie 1611 paharnicului Buculeaiu a patra parte din satul Călimănești și a patra parte din Tămășeani cu vad de moară, cu loc de prisacă despre apus, ce provenea de la „Rusca, descălecătur(ă) a moș-meu Negriței”. În document sunt amintiți și feciorii Nastasiei¹³. Documentul din 1611 și cele care îi urmează, mai ales din secolul al XVIII-lea, sunt importante pentru cercetător prin prisma informațiilor genealogice pe care le oferă, fiind legate de dreptul asupra pământului. Putem constata o formă de manifestare a conștiinței genealogice legată de paharnicul Buculeaiu, frații săi,

51-54; *DIR*, veacul XIV, XV, A. Moldova, I (1384-1475), p. 165-166; *DRH*, A. Moldova, București, Editura Academiei, 1975, volumul I (1384-1448), întocmit de C. Cihodaru, I. Caproșu și L. Șimanschi, p. 281-283, nr. 199; Catalogul documentelor moldovenești din Direcția Arhivelor Centrale, Supliment, I (1403-1700), întocmit de Maria Soveja, Mihai Regleanu, Doina Tinculescu, Marcel Ciucă, Gabriela Birceanu (în continuare CDM. Supliment I) București, 1975, p. 28-29, nr. 17.

⁹ „Miron Costin”, I, 4, p. 49 (traducere din 1700 martie 5); Alex. Băleanu, *Documente și regeste moldovenești*, în „Cercetări istorice”, X-XII (1934-1936), nr. 1, p. 257-302; Gh. Ghibănescu, *Surete și izvoade*, XVIII, p. 57-60; Mihai Costăchescu, *op. cit.*, p. 316-318; *DIR*, veacul XIV, XV, A. Moldova, I, p. 230-231; *DRH*, A. Moldova, I, p. 400-401, nr. 281; CDM. Supliment I, p. 35-36, nr. 33.

¹⁰ Dan Răvaru, *op. cit.*, p. 38.

¹¹ Ioan Bogdan, *Documentele lui Ștefan cel Mare*, București, Atelierele grafice Socec & Co., 1913, I, p. 112-113; *DIR*, veacul XIV, XV, A. Moldova, I, p.p. 351-351; *DRH*, A. Moldova, II, p. 204-206, nr. 142.

¹² Dan Răvaru, *op. cit.*, p. 40.

¹³ Arhivele Naționale Istorice Centrale, Colecția V. Adamache, I/3; Catalogul documentelor moldovenești din Direcția Arhivelor Centrale, Supliment, I (1403-1700), întocmit de Maria Soveja, Mihai Regleanu, Doina Tinculescu, Marcel Ciucă, Gabriela Birceanu (în continuare CDM, Supliment I) București, 1975, p. 118, nr. 289.

copiii și nepoții lor, prezentă și la începutul secolului al XIX-lea. Actele de vânzare, danie și răscumpărare, respectiv aplicarea dreptului de protimisis, dovedesc descendența din vechiul stăpân Buculeaiu de-a lungul a peste două secole¹⁴. Un izvod a părților de moșie vândute din Tămășeni, anterior datei de 9 noiembrie 1803, face referire la Buculeiu, Drăgan, Măcsin și urmașii lor¹⁵. Zapisul de vânzare a satului Simzânești, de la ținutul Tutova, a lui Ion vistier, întărit de domnul Constantin Movilă la 18 decembrie 1611 lui Vitold logofătul îi atestă pe cei care dau mărturia: Luca paharnic, Buculei, Tănăsii, Drăgan, Alexa, Pricop și Ionaca¹⁶.

Documentele publicate până acum atestă câțiva martori din Călimănești, anume: Măcsin, Dumitru pitar (20 noiembrie 1632¹⁷; 25 decembrie 1632¹⁸), Grozav (1633 august, după 9-1634 martie)¹⁹, Buculaiu paharnic (20 ianuarie 1637)²⁰, Măcsin, Tănăsie (29 aprilie 1639)²¹, Maxim, jurător la 3 februarie 1641²², Apostol (3 mai 1641)²³, Isac „s(ă)nu de Călimănești”, Tămas (5 octombrie 1641)²⁴. Mărturia lui Silion cel bătrân din 9 mai 1720 atestă cumpărătura făcută de „moșul Ion Măcsin” de la Giosana, împărțită în trei părți: Arion cel bătrân, Macăsin (Măcsin) și Hornețu. A patra parte a lui Arion cel bătrân (partea Cernii) va fi cumpărată de Silion, iar a lui Măcsin este împărțită între cei șase copii²⁵.

La 11 septembrie 1652, Vasile Lupu întărește lui Chirița, feciorul lui Toader din Călimănești și fraților lui partea de moșie din Călimănești și Tămășeni pentru că „ș-au cheltuit tatăl lor Toader opt galbeni pentru acea cumpărătură înblând în pără, și până acmu nu i-au mai întorsu răzeshii nimic dintr-aceia cheltuial(ă)”²⁶.

¹⁴ Maria Magdalena Szekely, *Structuri de familie în societatea medievală moldovenească*, în „Arhiva Genealogică”, IV (IX), 1997, nr. 1-2, Iași, Editura Academiei Române, p. 111-117.

¹⁵ Arhivele Naționale Istorice Centrale, Colecția V. Adamache, I/40.

¹⁶ DIR, XVII, A. Moldova, III, p. 40-41, nr. 66.

¹⁷ DRH, A. Moldova, XXI, volum întocmit de C. Cihodaru, I. Caproșu și L. Șimanschi, p. 305-306, nr. 245; Theodor Codrescu, *Uricarul*, Iași, Editura Buciumul roman, 1891, XVI, p. 198-199; Iacov Antonovici, Episcopul Hușilor, *Documente bârlădene*, Bârlad, Tipografia și legătoria de cărți Const. D. Lupașcu, 1924, volumul IV, p. 66-67 (a se vedea și ediția anastatică, Bârlad, Editura Sfera, 2012).

¹⁸ DRH, A. Moldova, XXI, p. 331-332, nr. 263; Theodor Codrescu, *op. cit.*, p. 199-200; Iacov Antonovici, *op. cit.*, p. 67-68.

¹⁹ DRH, A. Moldova, XXI, p. 434, nr. 341.

²⁰ DRH, A. Moldova, XXIV, volum întocmit de C. Cihodaru și I. Caproșu, p. 12-13, nr. 15, Academia Română, *Creșterea colecțiilor*, XXXI-XLIII, 1920-1932, p. 20.

²¹ DRH, A. Moldova, XXV, volum întocmit de Nistor Ciocan, Dumitru Agache, Georgeta Ignat și Marius Chelcu, p. 134-135, nr. 120.

²² DRH, A. Moldova, XXVI, volum întocmit de I. Caproșu, p. 19, nr. 22; Theodor Codrescu, *Uricarul*, 1892, XX, p. 72-74; Academia Română, *Creșterea colecțiilor*, București, 1908, p. 66.

²³ DRH, A. Moldova, XXVI, p. 106-107, nr. 98.

²⁴ Ibidem, p. 231, nr. 274.

²⁵ Arhivele Naționale Istorice Centrale, Colecția V. Adamache,, Colecția V. Adamache, I/10; CDM, V, p. 460, nr. 1679.

²⁶ Arhivele Naționale Istorice Centrale, Colecția V. Adamache,, Colecția V. Adamache, I/6 și I/6bis; CDM. Supliment I, p. 232, nr. 707.

Nicoară Țițeu din Călimănești și fiii lui dăruiesc la 20 august 1671 postelnicului Oprilă moșie în Polițani, ținutul Tutova²⁷. Simeon din Călimănești și Iftodie, ginerele lui Dumitrașco Băltăgel se roagă la 16 octombrie 1708 de vistiernicul Ion Păladi ca să le cumpere „moșie din Bicani și din Balasănești, care iaste alături cu Bicani pre apa Smilii”²⁸. Silion din Călimănești, ginerele lui Dumitrașco Scântee, „căzând la mare datorie la Turci” vinde vistiernicului Ion Pălade la 12 septembrie 1709 părțile din moșia Bicani și Balasănești, precum și Iftodie, cumnatul său, pentru „arvonă” luată²⁹. Nicolai, fiul lui Dumitrașco Scântei și al Ancuții, fata lui Ionașco Băltag, schimbă la 24 august 1715 cu Simeon de Călimănești și sora sa Tofana partea lui din Bicani și Balasănești, primind părțile din Bogești și Pleșești³⁰.

Din veleatul 7225 (1716 septembrie 1-1717 august 31) datează învoiala răzeșilor din Călimănești și Lălești pentru hotarul despărțitor al celor două moșii, conform căreia valea Stănișului era stăpânită „de Lălești până în drum(ul) Călimăneștilor ci mergi în codru și până în matca văi(i) Fulgului. Iar de acolo din matca văi(i) dispre apus și până în zare Răchitoasă s-au stăpânit de răzășii de Călimănești, și ei ni-au dat iarăși din drept(ul) gurii văii Stăniș până în cest(a) parte dispre apus pi din gios de poiana Gudrii ci esti în zare Răchitoasii”. Actul de învoială atestă elemente clericale din zonă: diaconul Ceapă, preotul Manolachi și monahul Pădolicu de la mănăstirea Răchitoasa³¹.

Conform „Mărturie pentru împărțirea pământurilor din satul Tămășeni” din 18 mai 1720 Buculeaiu/Buculei, cel din 1611, avea patru frați: Drăgan, Macsăn, Arion și Duca. **Buculei** a avut două fete, anume Ileana, măritată cu Efrim (are mai mulți fii, printre care Nicolae din Zmeiani și Măriuța) și Măricuța Lungoae/Lungul (are șase copii: Ioan Lungul, Chirița, Daniil/Dănăilă, Păladi, Ileana, Antimiia). **Drăgan** a avut doi fii, anume Zaharia și Andonii, **Macsăn/Macsin** a avut patru fete și doi băieți, anume Ioana, Anghelina, Zlata, Nastasiia, Istratie și Dumitrașco. **Arion** are doi băieți, Necoară și Veniamin egumenul iar **Duca** are pe Guroae și Sădora/Sidora³².

Măriuța, fiica lui Efrim (Ifrim) și a Ilenii, fata lui Buculeaiu, dăruiește la 18 octombrie 1692 pârcălabului Ion și jupănesii sale a ei „driapt(ă) ocină și moșie din sat den Călimănești, cât este parti maicei méli Ileanei, fetei lui Buculeaiu, den tot locul, cu tot vinitul, din vatră de sat, și din câmpu, și den păduri, și cu loc de fănaț, și cu vad de moar(ă)”³³. Neculai și Ion Bădărău, fii pârcălabului Ion, vând la

²⁷ *Colecția Achiziții Noi. Indice chronologic, Nr. 25*, vol. I (Sf. Sec. XIII-1685), întocmit de Marcel-Dumitru Ciucă, Silvia Vătafu-Găitan, București, 2002, p. 195, nr. 2604.

²⁸ Preotul Ioan Antonovici, *Documente bârlădene*, Bârlad, Tipografia și legătoria de cărți Const. D. Lupașcu, 1915, volumul III, p. 115-116, nr. CIV.

²⁹ *Ibidem*, p. 114-115, nr. CIII.

³⁰ *Ibidem*, p. 117, nr. CVI.

³¹ Arhivele Naționale Istorice Centrale, Colecția V. Adamache., Colecția V. Adamache, I/9; CDM, V, p. 407, nr. 1495.

³² Arhivele Naționale Istorice Centrale, Colecția V. Adamache, Colecția V. Adamache, I/11.

³³ Arhivele Naționale Istorice Centrale, Colecția V. Adamache, Colecția V. Adamache, I/7 și I/7bis; CDM. Supliment I, p. 318, nr. 1014.

22 iulie 1767 lui Ioniță Sălav cu prețul de 20 de lei partea de moșie din Călimănești vândută de „moșă-sa Eliana, fata lui Buculeiu pah(arnic)” și dată danie părintelui lor („scoțind noi moșia la vânzare am întrebat pe dum(nea)lor, fiind nepoți Elenii, fetei lui Buculeiu pah(arnic), și au zis c-ar cumpăra-o dumn(e)alor”)³⁴. Todosie, fiul lui Vasilache din Chetreni, nepotul Cozmii din Găiceana și al Anghelinei, fiica lui „Macsin brat Buculeiu”, zălogește la 17 mai 1713, partea moșului său din Călimănești și Chetreni, pârcaľabului Stamatii pentru „o blăstămăție de am furat niște cai cu Pricopie sin Rogojinarului, cari ni i-au dat Macsin să-i ducem la Necorești la Vas(i)lachi Pană ca să-i pėtriacă, cari cai au fostu a lui Gavril Coruii”³⁵.

Partea lui **Ion Lungul**, fiul Măricuții, a fost împărțită între urmașii săi, Iftimie (vândută lui Ion treti spătar) și Damaschina (vândută lui Silav). Partea **Chiriții** moștenită de Vasilachi, Vasilca, Silion și Prohir va fi vândută lui Ion spătar de Prohir. Partea lui **Dănăilă**, rămasă nevândută, rămâne celor patru urmași: Vasili, Stratul, Nastasiia și Mărza. **Pălade** are doi copiii, Costantin și Ion, a căror parte rămâne nevândută. Nevândute rămân și părțile lui Ioana și Floare și Ilisăiia revenite de la **Ileana**, sau ale **Antimiei** a cărei urmăși nu le cunoaștem numele. **Drăgăan** a avut doi urmași, Zaharie și Andoni, primul are pe Neculai armașul, Maria, măritată cu Pascal armașul, Ioniță Cociubanul, Ghiorghită și Mărușca Dăncioaia (partea Zahariei și a Mariei a fost cumpărată de Lupul treti logofăt), în timp ce partea lui Andoni rămâne nevândută. Dintre moștenitorii lui **Macsin** (Ioana, Anghelina, Zlata, Nastasiia, Istratie și Dumitrașco). Sunt cunoscuți feciorii lui Dumitrașco: Silion, Ion și Iftimie (Lupașcu, fiul său, vinde partea lui Ion spătar). Partea lui Arion este primită danie de Ion treti spătar după hotărătul din 1720. Nevândută rămâne la 1720 și partea lui **Duca**³⁶.

Dintre urmașii vătafului Costantin Cozma sunt identificați documentar: Andriian (Andrii), Constantin și Vasilachi căpitan. Documentele cercetate fac referire la fiii lui Andriian (Andrii) Cozma: Ioniță cupețul (17 iunie 1765, 6 iunie 1766, 2 iunie 1769, 4 martie 1792) și Antohi (6 iunie 1766, 2 iunie 1769, 24 ianuarie 1777, 25 martie 1778). O fiică a lui Ioniță Cozma se va mărita cu Ilie Tuduri.

Costandin diaconul și Toader din Bârlad, nepoții Guroaiei, vând cu 28 de lei lui Costantin Cozma la 20 iulie 1742 „o parte de moșii den satu den Tămășeni, parte moșe-me Anastasii Guroi și a mătușe no(a)stră a Sidorii, ce s-ar alege părțile no(a)stre într-acel hotar”³⁷.

Pentru achitarea unei datorii către un turc („ne-au scos³ de la 30 lei ce se face să dăm camăta unor bani”) de către vătaful Costantin Cozma, soții Dumitru Păduri și Anița, fata lui Ion Cocioban, nepoata Zaharii, fiul lui Drăgan din Călimănești, îi dăruiesc la 22 august 1742 a lor dreaptă „ocină și moșie din sat din

³⁴ Arhivele Naționale Istorice Centrale, Colecția V. Adamache, I/35.

³⁵ Arhivele Naționale Istorice Centrale, Colecția V. Adamache, Colecția V. Adamache, I/8; CDM, V, p. 315, nr. 1165; vezi și Colecția V. Adamache, I/10; CDM, V, p. 460, nr. 1679.

³⁶ Arhivele Naționale Istorice Centrale, Colecția V. Adamache, I/11 și 22

³⁷ Arhivele Naționale Istorice Centrale, Colecția V. Adamache, I/23.

Tămășeni, de pe apa Tutovei, ce se hotărăște, Călimănești, parte Zaharii sãn Drăgan, ce i s-ar alege osebit de parte Marii Armămoia², fata Zaharie, parte lui Marușcă și parte lui Andonie, brat Zaharii, dănuști a lui Neculaiu arma(ș) și a lui Ghiorghiu(ă) brat ego³⁸. La 5 august 1749, cei doi soți împreună cu feciorii lor, Neculai și Gavril, vând lui Costantin Cozma o parte din moșia de la Călimăneștii de Sus (Suseni) și de Jos (Giosana), ocină de pe „st(r)ămoș(ul) nostru Zaharii sin Drăgan, bratu lui Macsãn și lui Buculei”, cu prețul de 15 lei, din tot locu și cu tot venitul, din camp, pădure, cu vad de moară, loc de prisacă, de arat și de cosit, cu livezi și loc de casă în siliște, și săpături în obârșie. La hotărâțul moșiei din 1804, paharnicul Ioan Jora găsește partea Zahariei „ce o arată acest vânzătoriu vândută di a dat Cociobanu la spat(arul) Ioan Gheuca în velet 7244 <1736> maiu 2”³⁹.

Dintre urmașii vătafului Costantin Cozma sunt identificați documentar: Andriian (Andrii), Constantin și Vasilachi căpitan. Documentele cercetate fac referire la fiii lui Andriian (Andrii) Cozma: Ioniță cupețul (17 iunie 1765, 6 iunie 1766, 2 iunie 1769, 4 martie 1792) și Antohi (6 iunie 1766, 2 iunie 1769, 24 ianuarie 1777, 25 martie 1778). O fiică a lui Ioniță Cozma se va mărita cu Ilie Tuduri.

În 1758, Dumitrașcu Silion și răzeșii săi din Călimănești contestă achizițiile funciare ale fraților Andriian și Vasilachi căpitan în Călimănești și invocă dreptul de protimisis pentru a întoarce banii „fiind că nici ar fi răzeș(i), nici rudă, cu acei ce i-au vândut moșie în Călimănești”. Cei doi frați demonstrează calitatea de răzeși moșeni de baștină în Călimăneștii de Sus, „baștină după cum n-au tăgăduit nici Silion” și își prezentă actele de cumpărare, așa cum se văd mai jos. Timp de 13 ani, Cozmuleștii au stăpânit pământul „de a valma” cu Silion și răzeșii săi, iar achizițiile s-au făcut „cu știrea lui Dumitrașcu Silion și a lui Andrunachi Silion, a altor răzeș(i)”, invocându-se și sorocul fixat de vistiernicul Dumitrașcu Păladi „ca ori să iscălească în zapisul vânzării ori să de banii. Și nici au vrut să iscăliască, nici au dat banii, de care soroc nici Silion cu răzeșii lui n-au tăgăduit, fără au zis că ei au dat ban(i) ca să nu mai poată răscumpăra”. Prin cartea de judecată din 9 iunie 1758, Silion și răzeșii sunt dați „rămaș”⁴⁰.

Chirica, fiul Néchitii, nepotul popii Petre, strănepotul popii Iftode dă la 9 aprilie 1745 zapisul de danie către Costantin „snă lui Costantin Cozmii ot Călimăneștii” prin care îi dăruiește părțile de moșii din siliștile Călimănești, Croitori și Tămășeni („3 pământuri de ocin(ă) a moși-me Nastasii și Anghelinii tij i-am mai vândut 7 pământuri parti lui Nanot(ă) un bătrân care esti cunpăratură di la moși-meu Dumitrașco Gheuca stolnic”), ținutul Tutova, deoarece rămas la „sărăcii și la multă néputință”, nesprijinit de niamuri, a fost „strânsu di pi ușili străinilor” de beneficiarul actului său, pe care l-a luat „în locu de fiu și dumn(ea)lui să mă ții să mă sprijâniascâcât oi avi(a) zile, iar dup(ă) ce oi muri iar să mă grijască”⁴¹.

³⁸ Arhivele Naționale Istorice Centrale, Colecția V. Adamache, I/24.

³⁹ Arhivele Naționale Istorice Centrale, Colecția V. Adamache, I/29.

⁴⁰ Arhivele Naționale Istorice Centrale, Colecția V. Adamache, I/32.

⁴¹ Arhivele Naționale Istorice Centrale, Colecția V. Adamache, I/25.

Toader Stamati vinde la 16 iunie 1745 „cumătrului Andriiu Cozmii ș(i) a fraților dumilorsale” părțile sale de moșie din Călimăneștii de sus și de jos (Giosana), din Tămășeni și Croitorii de sus și de jos, moștenite de de la tatăl său, de la moșul său Macsin și fiicele acestuia, Nastasia și Anghelina⁴². Fraților Dumitrașco și Andronache Silion li se cere prin răvașul din 4 august 1745 să invoce și să uziteze de dreptul de protimisis asupra părților de moșie din Călimănești vândute lui Andreiu Cozma de către Stamate, „dator unui turcu”⁴³.

Costandin diacon, fiul lui Călămaz/Călimaz, nepotul Nastasii, fata lui Duca, fratele lui Macsin, vinde la 1 mai 1749 lui Costandin Cozma și fraților săi cu prețul de 12 lei părțile de moșie din Călimăneștii de sus (Suseni) și jos (Giosana) de pe „Duca brat lui (Ma)csân și lui Buculei”, cu loc de arătură, de cosit, de prisacă, vaduri de moară și pădure⁴⁴.

În hotarul moșiei Călimănești popa Toader Pierdevară și frații lui își vor construi case pe părțile cumpărate de Andriian și Constantin Cozma, fără a plăti dejma și obiceiul pământului, pentru care se vor judeca în fața banului Ioan Bogdan. Matei Ghica, domnul Moldovei, poruncește la 3 iulie 1754 banului Ioniță Palade, ispravnicul ținutului Tutova, să le fixeze soroc pentru mutarea caselor, iar în caz contrar să rânduiască un zapciu „să le răsipască”⁴⁵. În același timp, frații Andriian și Constantin Cozma se plâneau de „gâlceava” avută cu Dumitrașco Silion „pentru iarba de fânațu di pre hotarul Călimăneștilor și a Croitorilor cu a Fântănealilor și a Tămășeanilor, că unde pun semne să cosască Cozmuleștii, Dumitrașco Silion merge de cosește piste semnele lor și dejmă nu va să dea”, așa cum reiese din porunca domnului Matei Ghica către banul Ioniță Palade, ispravnicul ținutului Tutova, din 3 iulie 1754, în vederea cercetării ce se impunea asupra pricinii⁴⁶.

Prezența Cozmuleștilor se face simțită și după judecata din 9 iunie 1758, când Dumitașcu Silion și răzeșii săi sunt dați „rămaș”⁴⁷. Grigore Alexandru Ghica voievod poruncește la 17 iunie 1765 lui Constantin Sturza biv vel stolnic și lui Lupu Bujoranu să cerceteze și să aleagă părțile de moșie din Călimănești, Tămășeni și Mărășești, ținutul Tutova, ale lui Ioniță cupețul, fiul lui Andrian Cozma. Documentul reflectă amenajarea prisăcii de Andrian Cozma „cu toporul din păduri” și construirea unei mori „unde n-au mai fost vad di moară”, împresurate de răzeși. Domnul poruncește cercetarea pricinii, alegerea părților lui Ioniță Cozma, stâlpirea „cu pietri hotară înpregiur” și întocmirea mărturiei hotarnice⁴⁸.

Ioniță și Antohi, fiii lui Andrei Cozma primesc la 2 iunie 1769 zapisul pentru un vad de moară și un loc de prisacă de la Tămășeni de la Ioniță Sălav și Antohi Lungul care se recunosc „rămași” în urma judecății făcută de Ion Bogdan ban lui „Andri(ian) Cozma c(u) unchi-m(e)u popa Sandul Sălav”. „Și vrâ(n)d ca

⁴² Arhivele Naționale Istorice Centrale, Colecția V. Adamache, I/26.

⁴³ Arhivele Naționale Istorice Centrale, Colecția V. Adamache, I/27.

⁴⁴ Arhivele Naționale Istorice Centrale, Colecția V. Adamache, I/28.

⁴⁵ Arhivele Naționale Istorice Centrale, Colecția V. Adamache, I/31.

⁴⁶ Arhivele Naționale Istorice Centrale, Colecția V. Adamache, I/31.

⁴⁷ Arhivele Naționale Istorice Centrale, Colecția V. Adamache, I/32.

⁴⁸ Arhivele Naționale Istorice Centrale, Colecția V. Adamache, I/33.

s(ă) ne (ei) zapis(u)lu că era și alti părți de moși(i) într-acel zapis, am dat acestu zapis zapăs al nostru ca s(ă) hi(e) dumnalor hodenii de noi și de ne(a)m(u)lu nostru”⁴⁹.

Partea de moșie din Călimănești („din partea de gios, partea Ilianii, fetei lui Buculéiu păh(arnic)”, cumpărată la 22 iulie 1767 de la frații Neculai și Ion Bădărău, fii lui Ion pârçalabul, cu 20 de lei⁵⁰, va fi vândută la 24 februarie 1777 de cumpărătorul Ioniță Sălav (soțea sa era Floarea) lui Antohie Cozma. „Fiind eu nepot Ilénii, fetéi lui Buculéiu, am cumpărat-o ace danie, iar acum eu având casă grea și fiind și dator, am mersu pe la nemurile méle și am cerut ca să-m(i) fac(ă) bine și nu mi-au făcut. Și am ajuns la dumnalui jupânul Antohie Cozma de me-au făcut bine cu 93 lei, adecă cu noozeceșitrei de lei, și acum împlinindu-se vadeao banilor și dumnalui cerșindu-ș(i) banii, n-am avut ca să-i dau”. Zapisul de vânzare a fost scrșis de Filothei ot schitul Lipova⁵¹.

Antohi Cozma cumpără la 25 martie 1775 de la Vasile Merăuță și feciorii săi Ștefan și Ioniță cu 15 lei jumătate de livadă cu pruni din Călimănești, iar jumătate o primește danie pentru binele făcut, ce se învecina cu partea lui Grozav: „cari această parti îmi esti din bătrânul lui Albiș, din parti din sus, cari frați mii n-au nici o triabă dintr-acist bătrân. Și fiind vândută di Vasiliu Capră dumi(sale) răpăusatului Andriiu Cozmii această parti și cu alti părți di moșii tot dintru acist bătrân, eu m-am sculat și li-am răscumpăratdi la dumnalui Andriiu Cozma și pi urmă aceast(ă) giunătați di livadă cu loc am vândut-o fiului dum(isale), cum și giunătați i-am dat-o dani, după cum arată mai sus”⁵².

Prin schimbul făcut la 4 martie 1792 cu Gheorghe, fiul lui Antohi Lungul din Cristești (Crăstești), Ioniță Cozma primește părțile din Ivănești de pe Rahova, din Călimănești și Tămășeni, pentru care cedează părțile din Cristești din deal, Spineni și Bobești⁵³.

Izvodul de părțile de moșie ce s-au vândut din Tămășeni, datat anterior zilei de 9 noiembrie 1803, consemnează și bătrânii Nanotă, Susanu și Cârlig⁵⁴.

Prin căsătoria cu fiica lui Ioniță Cozma, Ilie Tuduri, a cărui familie cobora din slugerul Pascal Tuduri⁵⁵, ajunge proprietar în moșia Călimănești. Ilie Tuduri este întâlnit ca medelnicer (14 martie 1815⁵⁶, 12 martie 1816⁵⁷), fost mare medelnicer (20 iunie 1815)⁵⁸ și serdar/fost mare serdar (3 iunie 1823⁵⁹, 14 noiembrie 1823)⁶⁰.

⁴⁹ Arhivele Naționale Istorice Centrale, Colecția V. Adamache, I/36.

⁵⁰ Arhivele Naționale Istorice Centrale, Colecția V. Adamache, I/35.

⁵¹ Arhivele Naționale Istorice Centrale, Colecția V. Adamache, I/37.

⁵² Arhivele Naționale Istorice Centrale, Colecția V. Adamache, I/38.

⁵³ Arhivele Naționale Istorice Centrale, Colecția V. Adamache, I/39.

⁵⁴ Arhivele Naționale Istorice Centrale, Colecția V. Adamache, I/40.

⁵⁵ Arhivele Naționale Istorice Centrale, Colecția V. Adamache, I/91.

⁵⁶ Arhivele Naționale Istorice Centrale, Colecția V. Adamache, I/51.

⁵⁷ Arhivele Naționale Istorice Centrale, Colecția V. Adamache, I/54.

⁵⁸ Arhivele Naționale Istorice Centrale, Colecția V. Adamache, I/52.

⁵⁹ Arhivele Naționale Istorice Centrale, Colecția V. Adamache, I/59.

⁶⁰ Arhivele Naționale Istorice Centrale, Colecția V. Adamache, I/61.

După preluarea zestrii de la Ioniță Cozma, se plânge la 9 noiembrie 1803 domnului Alexandru Costantin Moruzi de împresurarea pe care o pătimesc părțile sale de moșie „, despre răzăș(i)”, cerând rânduirea biv vel paharnicului Ioan Jora la alegerea și stâlpirea cu pietre de hotar „ca să nu mai fiu totde(a)una în supărare, ce să facă căzuta cercetare după dreptate (...) scrisorilor ce am, și să mi le deosăb(e)ască făr(ă) de a căuta interes, ci după dreptate ci a cuno(a)ști”. Porunca domnească survine la 12 noiembrie 1803⁶¹. Mărturia hotarnică, din care se păstrează un fragment, a părților primite de la socrul său Ioniță Cozma este dată de Ioan Jora la 15 mai 1804. Lui Ilie Tuduri îi revine în esență bătrânul Hornețu, care a fost stăpânit de Ioniță Lucaciu medelnicer, dar și alte părți⁶².

Spătarul Ștefan Sturdza și căminarul Iordachi Giurgi, ispravnicii ținutului Tutova judecă la 10 decembrie 1804 pretențiile ridicate de preotul Gheorghe și răzeșii lui părțile de moșie primite de Ilie Tuduri zestre în Călimănești, dând câștig de cauză celui din urmă⁶³. La 12 decembrie 1804, Ilie Tuduri se învoiește cu răzeșii de Călimănești pentru niște vii, urmând: „ca hotărâtura aciasta să rămâi cum s-au făcut, și noi încă să viile să nu li schimbăm, ci să plătim dijmă din viili noastre câți ni s-au aflat la hotărât(ul) moșiei gata pe ace parte, din sus câți cinci vedri di pogonu, iar nu mai mult, după care tocmală și țidule am luat din mâna dum(i)s(a)li carii ni-am aflat cu viile după cum ni-am tocmit, iar carii vor voi de acum înainte să mai fac(ă) vii pe a dum(i)s(a)li parte, vor ave deosebit(ă) tocmală cu dum(nea)lui. Și poenile din Fulgu ce vinu pa parte dum(i)s(al)i, și pomi pe undi avem, să plătim dijmă după ponturi”⁶⁴. Ilie Tuduri se judecă cu preotul Gheorghe Brăescu și răzeșii din moșia Tămășeni și Călimănești, ținutul Tutova, pentru o parte „de pe o Sidora, ce-ar fi fost fată unui strămoș a lor Duca”. Pe baza zapiselor prezentate, Divanul hotărăște la 15 mai 1805 stăpânirea părților revendicate de preotul Gheorghe Brăescu de către Ilie Tuduri⁶⁵.

Nicolai și Grigoraș Tuduri, cu locuința în ținutul Putna (probabil la Bătinești, lângă Țifești), proprietarii moșiei Cucoreni, ocolul Turia, ținutul Iași, fac la 11 ianuarie 1817 schimb de moșii cu biv vel vornicul Theodor Balș, după ce fratele lor mai mare „medelnicerul Ilie Tuduri ș-au alcătuit partea sa, dându-o în schimb”⁶⁶ la 5 iunie 1816⁶⁷ spătarului Mihălachi Racoviță, „împreună cu a triia parte din danie și cumpărătura ce avem de la unchiul nostru medelnicer(ul) Nicolai Tudori (care acum să chiamă monahul Nifon Tudori)”. În schimbul efectuat va fi inclusă și partea medelnicerului Ilie Tuduri. Frații Tuduri primesc în schimb de la biv vel vornicul Theodor Balș „a patra parte din moșie Ciureștii, aliasă și stâlpită, i părțale din Chimeni și Păcurărești, nehotărâte și neale(a)să, care aceste părți toate

⁶¹ Arhivele Naționale Istorice Centrale, Colecția V. Adamache, I/41.

⁶² Arhivele Naționale Istorice Centrale, Colecția V. Adamache, I/43.

⁶³ Arhivele Naționale Istorice Centrale, Colecția V. Adamache, I/44.

⁶⁴ Arhivele Naționale Istorice Centrale, Colecția V. Adamache, I/45.

⁶⁵ Arhivele Naționale Istorice Centrale, Colecția V. Adamache, I/46.

⁶⁶ ANI, Colecția Documente, 438 / 119 (Condica documentelor moșiilor moștenite de către Mihail Sturza de la logofătul Teodor Balș).

⁶⁷ ANI, Colecția Documente, 438 / 118.

sânt la ținutul Tutovii; avându-le și dumniului luate iarăș(i) cu schimbu de la dumnealui Ioan Strezescul, și ni-au mai dat încă și 13000 lei, adică treisprezeci mii lei”⁶⁸. Mitropolitul Veniamin Costachi își dă binecuvântarea la 16 februarie 1832 pentru primirea în soborul mănăstirii Neamțului a monahului Nicanor (banul Nicolae Tuduri)⁶⁹. Nicanor contribuie la construcția cișmelei de la mănăstirea Secu în 1836⁷⁰, afierosește un rând de *Minee* în 1847 schitului Pocrov⁷¹, ridică o casă monahală cu 11 chilii și un paraclis de iarnă⁷². Numele său este întâlnit în cataografia viețuitorilor mănăstirilor Neamț și Secu din 1848, când avea 70 de ani⁷³.

Ilie Tuduri cumpără și face diferite schimburi în Călimănești, se judecă sub diferite pretexte, așa cum ne demonstrează documentele păstrate. Perilipsisul actelor părților de moșie din Călimănești, Josana și Tămășeni, întocmit la 14 decembrie 1836, va fi semnat de Iancu Istrati și serdarul Ilie Tuduri⁷⁴. Serdarul Iancu Istrate îi arendează lui Ilie Tuduri la 2 martie 1837 părțile sale de moșie din Călimănești, Josana și Tămășeni pentru o perioadă de un an de zile (23 aprilie 1837 și 23 aprilie 1838)⁷⁵, pentru ca la 27 martie 1837 Divanul Apelativ al Țării de Jos să întărească lui Iancu Istrate cele trei moșii cumpărate prin mezat de la Ilie Tuduri⁷⁶. Domnul Mihail Sturza îi întărește serdarului Iancu Istrate la 18 septembrie 1837 părțile de moșie din Călimănești, Josana și Tămășeni cumpărate prin mezat de la Ilie Tuduri⁷⁷. Despre banul Iancu Istrate se credea că ajunge cumpărător la Călimănești la 7 noiembrie 1838⁷⁸. Iancu Istrati a fost căsătorit cu Elenca, născută Adamachi.

Moșia Giosana/Josana se învecina cu moșia Călimăneștii și era împărțită în trei bătrâni, conform mărturiei din 9 mai 1720 a lui Silion cel bătrân, dar și a unor documente mai târzii: împărțită în trei bătrâni Horneț, Arion și Macsin. Partea lui Arion a fost cumpărată de Silion, „cari să cheamă parte Cernii”. Partea lui Macsin va fi împărțită între cei șase copii ai săi: Ioana, Anghelina, Zlata, Nastasiia, Istratie

⁶⁸ ANI, Colecția Documente, 438 / 119.

⁶⁹ Costin Clit, *Corespondența mitropoliei Moldovei cu stareții mănăstirii Neamțului și Secului*, 2017, p. 110, nr. 130; Extras din „Cadențe peste timp” Revista cadrelor militare în rezervă și a veteranilor de război din județul Vaslui, Anul V, nr. 2 (10)/2017, Huși.

⁷⁰ Idem, Pomelnicul mănăstirii Secu din 1845, în „Buletinul informativ al Simpozionului Național Rolul Mănăstirii Secu în viața religioasă a Țării Moldovei”, Piatra Neamț, Editura Cetatea Doamnei, 2017, III, p. 227.

⁷¹ Idem, *Însemnări de pe cărțile din biblioteca Mănăstirii Neamțului* (I), în „Prutul”, Huși, serie nouă, Anul VIII (XVII), nr. 1 (61), 2018, p. 197.

⁷² Arhim. Dosoftei Șcheu, *Schitul Pocrov, loc de taină și lumină*, Iași, Editura Trinitas, 2007, p. 33.

⁷³ Costin Clit, *O cataografie a viețuitorilor din Mănăstirile Neamț și Secu de la 1848*, în „Buletinul informativ al Simpozionului Național Rolul Mănăstirii Secu în viața religioasă a Țării Moldovei”, Piatra Neamț, Editura Cetatea Doamnei, 2019, V, p. 162.

⁷⁴ Arhivele Naționale Istorice Centrale, Colecția V. Adamache, I/81.

⁷⁵ Arhivele Naționale Istorice Centrale, Colecția V. Adamache, I/82.

⁷⁶ Arhivele Naționale Istorice Centrale, Colecția V. Adamache, I/83.

⁷⁷ Arhivele Naționale Istorice Centrale, Colecția V. Adamache, I/90.

⁷⁸ Dan Ravaru, *Cartea Puieștilor*, p. 54.

și Dumitrașco⁷⁹. În partea de sus a satului – Susăni – din partea lui Nanotă, jumătate ajunge la Stămati pârcălabul și Gavril Pascal armaș de pe Gheucești și jumătate preotului Gligorie, cumpărată de la Ion Costin, partea Anghelinii, și în fine îi revine lui Ion spătar. Părțile lui Ionașco Albeș și a lui Brăilă vor fi vândute lui Lupașco, vânzare atestată de zapisele prezentate la hotărâțul din 1720. Partea Grozăveștilor, stăpânită de Grozav, cel cu 9 feciori – Stratul, Ștefan, Vasili, Ion, Gavril, Iana, Tofana, Zlata și Damaschina – ajunge în cea mai mare parte în stăpânirea lui Ion trei logofăt, părți vândute, conform mărturiei unei nurori – Ioana –, de „Gavril Boziianul și Sandul, ginerii lui Ion Grozavel”. Tatăl lui Ion trei logofăt cumpărase partea Treliei, ce venea de la popa Iftodii⁸⁰. Ionașcu Albeș/Albiș și fratele său Brăilă stăpâneau părți de moșie în bătrânul Susanu din Tămășeni⁸¹.

Medelnicerul Ioniță Lucaci își amaneta vătafului Andrian Cozma la 6 mai 1742 partea sa de moșie din Giosana (a treia parte din bătrânul Horneț, cumpărată de Budatu, moșul său). În cazul nerestituirii sumei de 25 de lei în cinci, vătaful urma să rămână „dreptu moștitoru stăpânitoru în veci”, alături de moșiile ce mai are în jur⁸².

Scrisoarea de mărturie semnată de mai mulți răzeși din satul Călimănești din 26 martie 1804, dată la cercetarea făcută de Ioan Jora biv vel paharnic, pentru alegerea părților de moșie cerută de Ilie Tuduri răzeș, ginerele lui Ioniță Cozma, reflectăfărâmițarea proprietăților funciare din zonă și împărțirea moșiilor în 10 bătrâni (Călimănești), 3 bătrâni (Giosana) și respective 10 bătrâni (Tămășeni)⁸³.

Documentele cercetate fac referire și la membrii familia Gheuca. De pildă, la 17 mai 1720 Gheuceștii dețineau șapte pământuri în moșia Tămășeni⁸⁴, „cumpărătura lui Dumitrașco Gheucăi stol(ni)c”. Prisaca Gheucăi din satul Lălești se întindea la 21 mai 1720 până în „păr(ă) în păraul văi(i) lui Ifrim”⁸⁵. Vornicul Dumitrașco Gheuca a cumpărat în preajmă ocini, cum ar fi în satele Crăești, Hălmăgeni, Glodeni, Cârna, Băicani (conform mărturiei din 5 mai 1632)⁸⁶, cumpără părți de ocină la 18 mai 1632 în Cristești, Glodeni, Hălmăgeni, Strâmba⁸⁷. Gligorașco, fiul lui Dumitrașco Gheuca plătește „capul cumnatu-său, Căzacului, de la pedzare, ș-au dat un cal bun, dreptu 12 ughi și șese galbeni bani gata”, pentru care primește partea acestuia de ocină din Fârțenești, la ținutul Covurluiului și partea din Strâmba, de pe valea Tutovei⁸⁸. Gligorașco Gheuca își stabilește reședința în satul Ruși, iar fiii săi, Gavril și Pascal cumpără pământ în satul Strâmba⁸⁹.

⁷⁹ Arhivele Naționale Istorice Centrale, Colecția V. Adamache, I/10.

⁸⁰ Arhivele Naționale Istorice Centrale, Colecția V. Adamache, I/11 și 22.

⁸¹ Arhivele Naționale Istorice Centrale, Colecția V. Adamache, I/40.

⁸² Arhivele Naționale Istorice Centrale, Colecția V. Adamache, I/21.

⁸³ Arhivele Naționale Istorice Centrale, Colecția V. Adamache, I/42.

⁸⁴ Arhivele Naționale Istorice Centrale, Colecția V. Adamache, I/11.

⁸⁵ Arhivele Naționale Istorice Centrale, Colecția V. Adamache, I/12.

⁸⁶ DRH, A. Moldova, XIX, p. 65-66, nr. 61.

⁸⁷ Ibidem, p. 82-83, nr. 76.

⁸⁸ DRH, A. Moldova, XXVIII, p. 240-241, nr. 299; Iacov Antonovici, *Documente bârlădene*, IV, p. 90-91, nr. LV.

⁸⁹ Dan Răvaru, *Cartea Puieștilor*, p. 48.

Spătarul Ion Gheuca cumpără la 20 mai 1736 ocina din satul Călimănești a lui Adam, nepotul lui Ioniță Cociobanul, nepotul lui Zaharia, și mamei lui Ruxanda Cociubănița⁹⁰.

Pavel Gheuca cercetează la 22 aprilie 1742, când era paharnic, pricina dintre Sandu Sălav preotul din Călimănești și razeșii lui din Tămășeni și Călimăneștii de Jos, cu Andreian Cozma⁹¹. La 6 mai 1742 este întâlnit ca martor⁹².

Biserica

Documentar este atestată biserica din satul Cristești la 21 mai 1720⁹³. În moșia Tămășeni era razeș la 17 noiembrie 1720 diaconul Ion ot Călimănești, alături de popa Gligoraș sin căpitanul ot Mărișăști, popa Costantin ot Ruseni, popa Ghiorghii zet popii Băncos ot Cărstești⁹⁴. Diaconul Ion Ceapă este semnat și în actul de învoială din veleatul 7225 <1716 septembrie 1-1717 august 31>⁹⁵. Luând de bază informațiile adunate de la preoți de Ion Antonovici (*Note istorice și tradiționale privitoare la bisericile din județul Tutova, între timp publicate*⁹⁶), în care nu se poate avea încredere, Laurențiu Chiriac consideră drept certă existența unei biserici în Călimănești la 6 aprilie 1648. Deocamdată nu există certitudinea uricului dat de Vasile Lupu la 6 aprilie 1648. Un al doilea argument ar fi în opinia aceluiași autor „mențiunea că la 1717 razeșii din Lălești și cei din Călimănești au făcut o învoială cu moșiile lor – printre care apare în hotarele Călimăneștilor și „locul den sus de bisărica din vâlcea”, citând eronat CDM, V, doc. 1165⁹⁷, unde avem în realitate rezumatul unui document din 17 mai 1713⁹⁸. Rezumatul documentului amintit este în CDM, V, p. 407, nr. 1495, însă fără nici o referire „bisărica din vâlcea”. În studiul de față publicăm ambele documente.

Conform informațiilor din 1879, biserica cu hramul Adormirea Maicii Domnului ar fi fost fondată de preotul Iftode la 1732⁹⁹. Mărturia pentru împărțirea pământurilor din satul Tămășeni, ținutul Tutova, pe bătrâni și pe razeșii descendenți din 18 mai 1720 îl amintește pe popa Iftodie¹⁰⁰.

În Călimănești sunt atestați la 1772-1774 trei preoți și doi diaconi¹⁰¹, la 1809 slujea Gheorghie Brăescu¹⁰², cel care la 15 iunie 1805 se judeca cu cu Ilie

⁹⁰ Arhivele Naționale Istorice Centrale, Colecția V. Adamache, I/14.

⁹¹ Arhivele Naționale Istorice Centrale, Colecția V. Adamache, I/20.

⁹² Arhivele Naționale Istorice Centrale, Colecția V. Adamache, I/21.

⁹³ ANIC, Colecția V. Adamache, I/12; CDM, V, p. 462, nr. 1686.

⁹⁴ ANIC, Colecția V. Adamache, I/13; CDM, V, p. 477, nr. 1745.

⁹⁵ Arhivele Naționale Istorice Centrale, Colecția V. Adamache, I/9.

⁹⁶ Ion N. Oprea, *Ioan Antonovici – Depozitarul*, Opere, vol. I-II, Iași, Editura PIM, 2011, 494 + 486 p.

⁹⁷ Laurențiu Chiriac, *Monumentele religioase medievale ale Bârladului*, p. 227.

⁹⁸ CDM, V, p. 315, nr. 1165.

⁹⁹ Arhiva Episcopiei Hușilor, Fond Episcopia Hușilor, dosar 21/1879, f. 20.

¹⁰⁰ Arhivele Naționale Istorice Centrale, Colecția V. Adamache, I/11.

¹⁰¹ Laurențiu Chiriac, *op. cit.*, p. 227.

¹⁰² Constantin N. Tomescu, *Biserica din Principatele Române la 1808-1812. Mărturii și documente*, Ediție îngrijită și note: pr. Eugen Drăgoi, Galați, Editura Partener, 2010, p. 75

Tuduri, ginerele lui Ioniță Cozma, pentru o parte de moșie ce li s-ar fi convenit de pe Sidora¹⁰³. Redăm și informațiile consemnate în publicațiile bisericești despre începuturile bisericii și reparațiile survenite de-a lungul timpului. Biserica parohială Adormirea Maicii Domnului era (re)construită din lemn între anii 1802 și 1807 și a fost reparată în 1905¹⁰⁴. În 1934 se susținea construirea lăcașului din lemn la 1807¹⁰⁵, în 1936 și 1938 este consemnat anul 1802 și banul Iancu Istrate drept ctitor, reparațiile din 1895 și 1907¹⁰⁶.

Preotul Sandul Sălav din Călimănești se plângea în 1742 de presupusele abuzuri ale lui Andreian Cozma: construirea unei mori „pe parti Călimăneștilor și Tămă(șe)nilor de gios”, folosirea abuziva a prisăcii părintești și presupusa vânzare a o „parti moșului Cozmii”, pricini cercetate de paharnicul Pavăl (Păvălașco) Gheuca, așa cum reiese din cartea de judecată din 22 aprilie 1742 dată de Ion Bogdan vel stolnic, care nu îi dă dreptate jăluitoare¹⁰⁷.

Preotul Ioan Pascăl, fiul preotului Ștefan Pascal, a slujit biserica Adormirea Maicii Domnului și credincioșii din Călimănești (la 1878 în comuna Lălești) de la 18 ianuarie 1860, de când datează decretul de hirotonire în diacon, până în august 1878 (decesul său este anunțat Episcopiei la 23 august)¹⁰⁸.

Cântărețul bisericesc Vasile Gherasim ocupase pe la 1870 locul „desertatului” Nicolae Modiga, iar la 19 iulie 1872 este cerut definitiv pentru biserica din Călimănești. Cartea de cântăreț îi va fi eliberată la 31 iulie 1872.

În 1909, parohia Călimănești îngloba satele Călimănești, Stâncășeni și Lălești, fiind deservită de preotul Constantin Nacu, născut la 5 septembrie 1860, absolvent al Seminarului inferior, fiind permutat din Rădeni, județul Tutova la 24 septembrie 1891¹⁰⁹. Slujea și în 1934¹¹⁰ sau 1935 ca preot ajutor alături preotul Mih. Hoțoiu, numit în acest an¹¹¹. La 1 octombrie 1935 va fi numit preotul Gh. Mocanu, care slujea și la 1938¹¹².

¹⁰³ Arhivele Naționale Istorice Centrale, Colecția V. Adamache, I/46.

¹⁰⁴ Administrațiunea Cassei Bisericii, „Anuar”, 1909, p. 429.

¹⁰⁵ „Anuarul Eparhiei Hușilor pe anul 1934”, Huși, Tipografia și Librăria George Cerchez, 1934, p. 59.

¹⁰⁶ „Anuarul Eparhiei Hușilor pe anul 1935”, Huși, Atelierele Zanet Corlăteanu, p. 77; „Anuarul Eparhiei Hușilor pe anul 1938”, Huși, Tipografia și Librăria George Cerchez, p. 121.

¹⁰⁷ Arhivele Naționale Istorice Centrale, Colecția V. Adamache, I/20.

¹⁰⁸ Arhiva Episcopiei Hușilor, Fond Episcopia Hușilor, dosar 47/1877, f. 111-112; pentru deces vezi și Arhiva Episcopiei Hușilor, Fond Episcopia Hușilor, dosar 23/1879, f. 3.

¹⁰⁹ Administrațiunea Cassei Bisericii, „Anuar”, 1909, p. 429.

¹¹⁰ „Anuarul Eparhiei Hușilor pe anul 1934”, p. 59.

¹¹¹ „Anuarul Eparhiei Hușilor pe anul 1935”, p. 77.

¹¹² „Anuarul Eparhiei Hușilor pe anul 1938”, p. 121.

DOCUMENTE

1. 1611 (7120) <septembrie 11>¹. *Nastasia, fata Ruscăi, nepoata Negrilei, dă paharnicului Buculeaiu a patra parte din satul Călimănești și a patra parte din Tămășeni, cu vad de moară, cu loc de prisacă despre apus.*

Adică eu Nastasiia, fata Ruscăi, nepoata Negrilei, făcut-am acestu adevărat zapis al meu la mână dumisali pãharnicului Buculeaiu precum i-am dat a mia driaptă ocină și moșie, a patra parte de sat din Călimănești, și a pat(r)a partea din Tămășeni, cu vad de mor(i) și cu loc de prisacă desupra² apus, car(e) acel loc de prisacă îmi iaste dată mie de la maică-mia Rusca, descălecătur(ă) a moș-meu Negrii, și om dat dumisale pãh(arnicului) Buculeiu pentru un cal ce me-(a)u fostu furat ficiorii mei, car(e) acel cal i-au fost prețul șeptedzeci de lei. Și am dat aceste părți de moșie din trãbe satele ca să-i fie dumisale driaptă ocină și moșia în véci de veci, ca să-și facă dumnalui pe cest zapis și dres domnesc.

Și la acestu zapis s-au tãmplat mulți o(a)min(i), și de sus și de gios, anume Macsin, și Roman, și Tãnasie, și Vasilie, și Dumitru, și Arion, și Ștefan. Și eu pop(a) Miftode am scris cum m-au învățat Nastasiia.

Лет *зрк <7120> <septembrie 11>¹

<Pe verso>: Zapisul Nastasiiei ot Tãmășeni; 7120 noem(v)r(ie) 6.

Arhivele Naționale Istorice Centrale, Colecția V. Adamache, I/3. Original, rupt, lipit pe altă hârtie, pătat. Cu o copie; Ibidem, I/81, nr. 6 (rezumat); *Ibidem*, I/81bis, nr. 6 (rezumat).

ALTE EDIȚII: *Catalogul documentelor moldovenești din Direcția Arhivelor Centrale* (CDM), Supliment, I (1403-1700), întocmit de Maria Soveja, Mihai Regleanu, Doina Tinculescu, Marcel Ciucă, Gabriela Birceanu (în continuare CDM. Supliment I) București, 1975, p. 118, nr. 289.

¹ Completat după perilipsul I/81, nr. 6 și I/81bis, nr. 6.

² Așa în text.

2. 1652 (7161) septembrie 11. *Vasile Lupu voievod întărește lui Chirița, feciorul lui Toader din Călimănești și fraților lui partea de moșie din Călimănești și Tãmășeni, cumpărată de tatăl lor și alți răzeși ai lui.*

† **Ио Василіе ввевода, Б(о)жію м(и)л(о)стію, г(о)сп(о)д(а)ръ Земли Молдовскон.** Dat-am cartea domniei méle(c) cestor oamini, anume Chirița, feciorul lui Toader din Călimănești cu frații lui, spré céia ca să fie mari și putérnici cu cartea domniei méle a-ș(i) ținé și a opri o cunpărătur(ă) ce-au cunpărat tatăl lor Toader și cu alți răzeși a lui, acolo la sat la Călimănești și la Tãmășeni, ș-au cheltuit tatăl lor Toader opt galbeni pentru acea cunpărătură înblând în pără, și până acmu nu i-au mai întorsu răzeșii nimic dintr-acea cheltuial(ă). Pentr-acéia să aibă feciorii lui

Toader a o țină cu tot venitul, iar altu nimi den răzēșii lor să n-aibă treabă a să amesteca la acea cunpăratur(ă) fără feciorii lui Toader până nu le vor întoarce la acea cheltuial(ă) ce le va face părțile lor, iar deaca vor întoarce, ei vor țină frățēști, iar cui va părea vreo strănbătati să vie de faț(ă). **Тоѣ пишем.**

Ѓ **Ис,** л(ѣ)т(о) *зрѣд <7161/1652> сеп(темвр)е **ѿ** <11>.

Сам г(о)сп(о)д(и)нъ велел.

† **Ангел** <писал>

<Pe verso>: Carti domne(a)scă de la Vasili vo(evo)d de stăpâniri Tămășen(i); 7161 săpt(emvrie) 11.

Arhivele Naționale Istorice Centrale, Colecția V. Adamache, I/6. Original, filigran, rupt la îndoituri, pătat, sigiliu mijlociu în chinovar; Ibidem, I/6bis. Copie din secolul XVIII; Ibidem, I/81, nr. 5 (rezumat); Ibidem, I/81bis, nr. 5 (rezumat).

ALTE EDIȚII: CDM. Supliment I, p. 232, nr. 707 (rezumat).

3. 1692 (7201) octombrie 18. *Măriuța, snă lui Efrim, și a Ileanei, fata lui Buculeaiu (Văcălău), dăruiește de bună voie părcălabului Ion și giupănesii sale, ocina din satul Călimănești, partea mamei sale, din tot locul, cu tot venitul, din vatra de sat, din câmp, pădure, cu loc de fânaț, cu vad de moară.*

† Adecă eu Mirăuț snă Efrim și Ileanei, fētei (lui B)¹uculeai, scriu și mărturisăsc cu cest adevărat zăpis al meu, de nim(e) si(lit)¹, nici asuprit, ce de a mea bună voce, am dat și am dăruit a mea driapt(ă) ocină și moșie din sat den Călimănești, cât este parti maicei méli Ileanei, fetei lui Buculeaiu, den tot locul, cu tot vinitul, din vatră de sat, și din câmpu, și den păduri, și cu loc de fânaț, și cu vad de moar(ă). Această moșie am dat-o dumisali părcălabului Ion și giupăneasăi dumisali, și cuconilor, și nepoților dumisali în veaci.

Și când am făcut acest zăpis au fost mulți oameni buni și bătrâni și boiari, anum(e) dumnealui aga Apostul, și Dabij(a) logof(ă)t, și preuții cei d(o)mnești de Bărlad, erei Grăjdian, și preutul Ignat, și Păladie vornicul, și Toderășco vornicul ot Bărlad, și Vas(i)lie vornicul snă popa ot tam. Și ca s(ă) aibă a-ș(i) faci dres d(o)mnesc de pe zăpisul meu și pentru credința mi-am (p)¹us dégetul, și dumnealor acești boiari au iscălit. Și eu Neculai diiac am scris zăpisul să s(e) știe.

О БЪРЛАД В(ѣ) л(ѣ)т(о) *зса <7201/1692> окт(омвр)е **ѿ <18>.**

Ага Апостул.

Мерăуț.

ѿз Давиж Скърлет вив фтори л(о)гоф(е)т искал

Ион Пъл(а)де в постилник.

ѿн(дрен ѿ)вѣза постелник.

(...) **вornик искал.**

Дѿмитрашко (...) вѣт(ав) искал.

S-au cercetat la hotărât.

Ioan Jora pah(arnic) <m.p.>.
1804 mart(ie) 26.

<Pe verso>: Zapis di moșii din Călimăneștidi la Ioniți Silavu. / 7201
oct(omvrie) 18.

Arhivele Naționale Istorice Centrale, Colecția V. Adamache, I/7. Original, rupt, lipit pe altă hârtie, sigiliu inelar în fum; Ibidem, I/7bis. Copie din secolul XVIII; Ibidem, I/81, nr. 8 (rezumat); Ibidem, I/81bis, nr. 8 (rezumat).

ALTE EDIȚII: CDM. Supliment I, p. 318, nr. 1014 (rezumat).

¹ Rupt.

4. 1713 (7221) mai 17. *Todosie, fiul lui Vasilache din Chetreni, nepotul Cozmii din Găiceana, zălogește lui Stamatii părcălabul partea de moșie a moșului său Cozma, cu iaz, cu pietre de moară, partea de pădure, partea din Călimănești și cea din Chetreni.*

† Adecă eu Todosie sin Vas(i)lachi de Chetren(i), nepotul Cozmii de Găiceana, făcut-am zapisul meu la mâna dum(i)sale părcălab(u)lui Stamatii, pe cum făcându eu o blăstămăție de am furat niște cai cu Pricopie sin Rogojinarului, cari ni i-au dat Macsin să-i ducem la Necorești la Vas(i)lachi Pană ca să-i pétriacă, cari cai au fostu a lui Gavril Coruiu. Și ducându-i noi la Nicorești, i-am dat pe mâna lui Costantin sin Rogojinarului Platon¹, și dovedindu-să lucrul cum că Pană n-au știut de dusul cailor acelorai cu mărturii și cu rurământu², și rămâindu noi drepti vinovați cum c-am furat noi cai Cor(o)eștilor și cădzindu noi la glo(a)ba dum(i)sale părcălab(u)lui, am cădzut cu rugăminte ș-am pus și dzi pentru glo(a)ba dum(i)sale, și ni-am luat și-n chizeșie unul de de alaltul². Eu am luat pe ficiori(i) Rog(o)jinarului, și Rogojinarul m-au luat pe min(e) în chiz(ă)șie și ni-am pus dzi pân în 23 dzile a lui marti(e) să dăm dumisale glo(a)ba, și ne-amu pus zalog moșiile părinților mei, a tătate² meu Vas(i)lachi sin Cozmii de Găiceana, to(a)tă parte de moșii a moș-meu Cozmii, și cu iazul ce este acolo, cu p(i)etri de mo(a)ră cu totul, dintr-apă și din pădure, și din câmpu. Așjidire am mai pus și moșie din Călimănești

și din Petreni, iar a tătăne meu ș-a moș-meu, zălog ca să stăm fațe, iar carii am lipsi dintre noi, să fii cu moșiile volnicu dumnalui a le vinde ș-ale ține.

Și cându s-au făcut acestu zăpis s-au tămplat preotul Ion ot Rus(eni), și eu Ionițe tij din Rus(eni), și alți o(a)men(i) bun(i) carii mai gios s-au iscălit și ș-au pus degetele. Și pentru credința ni-am pus și degetile.

Λ(Ϝ)Ϝ(ϙ) *Зска <7221/1713> мли зѣ <17>.

Todosii.

Popa Ion.

Platon.

Pricopii.

Ioniți.

<Note tergală pe verso>: Zăpis de la Todos(ie) nepot Cozmii ot Pășcan; Acestu Todosie esti nepot Anghelini(i), feti(i) lui Macsin brat Buculeiu; S-au cercetat și au mersu tot la parte lui Gligoraș Stămati și s-au adeverit. / <ss> Ioan Jora pah(arnic). / (1)804 mart(ie) 25.

Arhivele Naționale Istorice Centrale, Colecția V. Adamache, I/8. Original, filigran, note tergală din 1804 martie 25. Cu o copie veche. Ibidem, V/81, nr. 9 și V/81bis, nr. 9.

ALTE EDIȚII: CDM, V (1701-1720), întocmit de Veronica Vasilescu, Doina Duca-Tincuțescu, București, 1974, p. 315, nr. 1165 (rezumat).

¹ Rupt.

² Așa în text.

5. <1716 septembrie 1-1717 august 31> (7225). *Învoiala dintre răzeșii din Lălești cu cei din Călimănești pentru hotarul dintre moșiile lor.*

Copiia di pi învoi(a)la răzășilor di Lălești cu răzășii de Călimănești din let 7225 <1716 septembrie 1-1717 august 31>.

Adică noi răzășii de Lălești și Călimănești precum am știut di la părinții noștri ni-am apucat stăpânind de la moșii strămoșii noștri și noi ni-am învoit cu răzășii de Călimănești, cari mai gios ni vom iscăli cari vom ști carte, iar cari nu vom ști carte ni vom pune numele și degitili întru ace(a)stă învoială ci am făcut între noi că apucând noi din bătrâni vale Stănișului stăpânind de Lălești până în drum(ul) Călimăneștilor ci mergi în codru și până în matca văi(i) Fulgului. Iar de acolo din matca văi(i) dispre apus și până în zare Răchitoasăi s-au stăpânit de răzășii de Călimănești, și ei ni-au dat iarăși din drept(ul) gurii văii Stăniș până în cest(a) parte dispre apus pi din gios de poiana Gudrii ci esti în zare Răchitoasii, și ca să nu mai avem pricină între noi de astăzi înaintea. Și mi-au ertat și un m(i)el ce-l luasăm din oile părintelui diaconu Ion Ceapă din codru. Și eu de învoiala ci am făcut cu

numiții de gios am dat vale Stănișului până în matca Fulgului după învoiala ci am făcut cu dănșai.

Let 7225.

† Eu Costandin Drăguțu Lălești.

† Eu Merăuță Boța ot Călimănești.

† Eu Ion Jărebia.

Diacon Ion Ceapă.

Ierei Manolachi m-am întâmplat față.

Monah Podoliciu am scris cu zisa numițil(o)r și am iscălit.

Monah Podoliciu – Răchitoasa.

Această copii di pi ce adivărată am scris-o, cu cari poslăduindu-o din cuvânt în cuvânt și fiind întocmai o am adevărit.

(1)834 apr(ilie) 9.

<ss> Iordachi Tudori.

Ci adivărat(ă) di pe care s-au scris copii aceasta este la meni. <ss>.

<Pe verso>: Copii di pi învoia(la) răzășilor di Lălești cu Călimăneștii din let 7225.

Arhivele Naționale Istorice Centrale, Colecția V. Adamache, I/9. Copie din 1834 aprilie 9.

ALTE EDIȚII: CDM, V, p. 407, nr. 1495 (rezumat).

6. 1720 (7228) mai 9. Mărturia lui Silion cel bătrân de la Călimănești privitoare la împărțirea pământurilor.

Copii di pi mărturie lui Silion cel bătrân s-au scos di pi cum arată mai gios.

Eu Silion di Călimănești mărturisăscu cu sufletul miu precum știu ce-am apucatu din bătrâni la împărțari pe cumu împărție bătrânii de la Călimănești de la Giosana ce-au cumpăratu moșul Ion Macsin, și să împarti în trii părți, o parti e Arion cel bătrân, o parti e Macăsin, o parti e Hornețu, iar din parte lui Arion celu bătrân, am cumpărat eu Silion a patra parti, cari să cheamă parte Cernii, iară parte lui Maxin și împar(r)ti în 6 părți¹, o parti e Anghelina, o parti e Io(a)na, o parti e Zlata, o parti e Nastasie, o parti e Istratii, o parti e Dumitrașcu. Și parte Nastasii, fetii lui Maxin, cari esti Dahina și Todosie, feti lui Sipiridon, parte Nastasii să vini 9 pământuri pol de moșii ce dreaptă din siliște Călimăneștilor să vine 1 pământu și 12 pași, și din Tămășen(i) tij 1 pământu și 12 pași tij parte Nastasii, și vini parte Anghelinii 9 pământuri pol tij din Giosana, iar fată lui Maxin cari esti dintr-înșu Tudosi sinu Vas(i)lachi, nepot Anghelinii, tij să mai vini Anghelinii din Călimănești din siliști 1 pământu, 12 pași, și în Tămășen(i) tij 1 pământu, 12 pași tij Anghelinii. Cari acesti părți¹ le propești Stămatii parcălabul cu un zapis a lui Tudosii, ficior lui Vas(i)lachi, nepotu Anghelinii. Și să vini în Tămășen(i) în parte dispre apus în

margine hotarului din sus 7 pământuri, și să vini tij în Tămășen(i) în parte dispre răsăritul, parte lui Nanotă 6 pământuri, a cinci parte din giunătați di locu. Așa știu și mărturisăscu cu sufletul miu pe cum am apucatu la împărțare. Și pentru credința am iscălitu.

Le(a)tu 7228 <1720> maiu 9

Am iscălitu eu Silion.

Eu preotul Gligoraș, marturu ot Mărișăști.

Și eu popa Ghiorghie am scris această m(ă)rturii cu zisa lui Silion.

<Pe fila a doua>:

† Izvod di câti pământuri s-au vinit în Tămășen(i) pisti totu anumi să s(e) știi, și în Călimănești în satu și în Giosana.

123 pământuri în Tămășen(i).

171 pământuri în Giosana.

150 pământuri în Călimănești în vatra satului.

<Pe verso-ul filei a doua>: Suretu di pi mărturie lui Silion cel bătrân ci au mărturisătu cu sufletul lui cum să împărțe¹ moșiili din Călimănești.

Arhivele Naționale Istorice Centrale, Colecția V. Adamache, I/10. Suret.

ALTE EDIȚII: CDM, V, p. 460, nr. 1679 (rezumat).

¹ În text „пръци”.

7. 1720 (7228) mai 18. *Mărturie pentru împărțirea pământurilor din satul Tămășeni, ținutul Tutova, pe bătrâni și pe răzeși descendenți.*

125 pământur(i) s-au aflat în tot hotarul la sat la Tămășini pe Tutova, pământul 24 paș(i) și pasul pășit a om di mijlocu, și cum este împărțala răzășilor pe cum au dat satului Silioanu și Ionu diiaconul snă Ceap(ă) și alți răzăș(i) de ai miei.

Ot Tămășani 7228 (1720) mai 18.

62 păm(ântur(i) pol giunătați di sat, este parte Giosanilor cari să înparte în 5 părți cum arată mai gios.

Care mărturii Silionu cu sufletul său ca au apucat din bătrâni împărțala moșilor lor din zăce pământuri, 1^{iu} au luoat Buculeiu 5 pământuri parte Nastasăi, fata Negritii cumpărătură și mai ia al șasăle pământ și de moșiia, iar cialilante 4 pământuri ce rămănu să s(e) de moșiia de înparte pi frați, 1 pământ Drăganu, 1 pământ(t) Macsănu, 1 pământ(t) Arionu, pământ(t) Duca, fraț(i) lui Buculeiu. Deci câte cât li s-au vinit diplin pe împărțala lor, iar că s-au însămnat mai gios tot anumi:

35 păm(ânturi) p(o)l parte lui Buculei i s-au vinit den giunătați di sat cum scrii mai sus, și Buculei au avut două fete, care să vine unuia câte 18 păm(ânturi), 18 paș(i), cum arată mai gios.

18 păm(ânturi), 18 paș(i), parte Ileenii, fata lui Buculeiu, și din Iliana este Neculai de Zmeiani cu frații săi. Deci această parte este poprită din ficiorul Măricuții de Postolachi și cu frații săi care să numescu mai giosu.

18 păm(ânturi), 18 pași, parte Măricuții Lungoae, ci-i sor(ă) cu Iliana, tij fata lui Buculeiu, care au avut 5 ficior(i), și să vine de frati în șasă părți, cum scrii mai gios.

3 păm(ânturi), 7 paș(i), Ioanu Lungul sãn Măricuții, și din Lungul Ion sânt doi ficiori, Iftimiia și Damaschina, care li să vine parte uniia câte 1 păm(ânt), 16 paș(i) pol. Deci Iftemi este vândut la Ion r̂ spăt(ar), iar Damaschina este vândută la Sălav.

3 păm(ânturi), 7 paș(i), Chirița, din Chirița este Vasălachi, și Vasălca, și Simionu, și Prohir, care să vine de frati câti 20 paș(i), 1 palmi. Deci parte Chiriții au eșit în vânzare toată la Ion r̂ spăt(ar) de Prohir și a tuturor fraților.

3 păm(ânturi), 3 paș(i), Daniil tij sãn Măricuții, și are 4 ficiori, anumi Vasălie, și Stratul, și Nastasăe, și Măriia, care să vine de frate câte 18 paș(i) pol nevânduți

3 păm(ânturi), 3 paș(i), Păladi brat Dănăilă, din Păladi este Costandin și Ioan, cari să vine unuia că(te) un pământ, 13 paș(i) pol, tij nevânduți .

3 păm(ânturi), 3 paș(i), Ili(a)na, sor(ă) lui Păladi, din Iliana este Io(a)na, și Flore, și Ilisiia, care să vine uniia câte un pământ și un paș, tiju nevânduți.

3 păm(ânturi), 3 paș(i), Antimiia, sor(ă) Ilinii, din Antimiia este tiju nevânduți.

Până aice s-au plinit parte lui Buculei, și să începi părțile fraților lui Buculei, cum însămnează mai gios.

5 păm(ânturi), 6 paș(i), Drăgan brat Buculei, și din Drăgan sânt ficiori: Zahariia și Andoniei, care să vinu de frati câti 3 păm(ânturi), 3 paș(i). Deci din Zahariia este Neculai armașul, și Măriia, fimeia lui Pascal armașu, și Ioniți Cociobanul, și Ghiorghiti, și Mărușca Doncioae, și li să vine unuia numai câti 15 paș(i) din celea 5 păm(ânturi) a tatului lor a Zaharii, și parte Mării au eșit în vânzare la Lupu r̂ log(o)f(ă)t 15 paș(i), fără di a fraților, iar parte lui Andonii au rămas nevândută și este Ursul dintr-însul cu frații săi.

5 păm(ânturi), 6 paș(i), Maxin brat Drăgan, și din Maxin sânt ficiorii 6, și precum să vine parte pe ficiorii lui:

1 păm(ânt), 1 paș, Ioana.

1 păm(ânt), 1 paș, Anghelina.

1 păm(ânt), 1 paș, Zlata.

1 păm(ânt), 1 paș, Nastasiia.

1 păm(ânt), 1 paș, Istratie.

1 păm(ânt), 1 paș, Dumitrașco. Și din Dumitrașco sânt 7 ficior(i), anume Sillion, și Ioan, și Iftimi, care să vine parte unuia câte 6 paș(i) pol, și a triia parte dintr-un paș, și Iftimi au eșit în vânzare la r̂ spăt(a)r din ficiorul sãn Lupașcu.

6 pământur(i), păm(ântul) 5 paș(i), Arion Maxăn, și din Arion sânt ficiori Necoară și Veniiamen egumen cu frații lor, nevândut. Această parte au dat-o după hotărât daniil lui Ion r̂ spăt(a)r, Roman sãn Gligori Olăcarciul.

6 pământur(i), pământul) 5 paș(i), Duca brat Arion. Și din Duca este Guro(a)e și Sădora tij nevânduț(i).

Și până aice să plinesc pol din sat parte Giosenilor și s(e) începe parte Susănilor.

62 pământ(uri) pol, faci tij pol sat Tămășeani parte Susenilor, care să înparte iar în cinci părți cum scrii anumi mai gios.

12 pământ(uri), 12 paș(i), parte lui Nanotă, și dintr-această parte au dat sam(ă) răzăș(ii) că au șeas(e) pământ(uri) întâi Ceuceștii, care aceste 6 pământ(uri) s-au vinit în parte(a) lui Stamatie parte și lui Gavril Pascal armașul de pe Ceucești, iar șeasă pământ(uri), 6 paș(i), s-au vinit parte popei lui Grigorie cumpăratură cu zăpis di la Ioan Costin parte Anghelinei, și această parte au eșit în dani la Ioan r̂ spăt(a)r.

12 pământ(uri), 12 paș(i), Iosipeștilor cu Cozmuleștii.

12 pământ(uri), 12 paș(i), Ionașco Albiș sãn Teliman sãn Brăil, cari să vine parte unuia câte 4 pământ(uri), 4 paș(i). Deci au dat samă Lupașco cum Albiș și Brăil sânt vânduț(i) la dănsul și va aduci și zăpisăli de față. Deci cum vor arăta zăpisăle așea va fi. Au adus Lupașco zăpisul și s-au dovidit.

12 pământ(uri), 12 paș(i), parte Grozaveștilor, și din Grozav sânt 9 ficiori, anumi Stratul, și Ștefan, și Vasălie, și Ioan, și Gavril, și Ioana, și Tofana, și Zlata, și Damaschina, care să vinu parte unuia câte un pământ, 9 paș(i). Deci aceste părți toati dete samă Ioana, nora Grozăveștilor, precum au vândut Gavril Boziian și Sandu, ginirile lui Ion Grozavel, Ioan Grozavel și părțile altora frați la Lupul r̂ log(o)f(ă)t, iar ei să-ș(i) ia dintr-altă moșii a lor ce au.

12 pământ(uri), 12 paș(i), popa Iftodie. Din Iftodii este popa Petre Pecet Andrii, să(n) Treale, care li să vinu unuia parte câte 4 pământ(uri), 4 paș(i), din parte Trălii, au dat samă Lupașco că este cumpărat de tată său, și are și zăpis. Deci să-ș(i) aducă zăpisule precum s-au apucat la a(l)ți.

Popa Grigoraș și alții.

† 7 pământuri tij s-au mai aflat parte Gheuceștilor în capul hotarului de sus a Tămășănilor în co(a)sta despre apus cumpăratură lui Dimitrașcu stol(ni)c din hotarul Călimăneștilor carile sânt aleasă diosăbi, care aceste părți s-au s-au vinit mai dinainte vreme în parte lui Stamatie păr(călab) sãn Pascal armașul cu frații lor și am înnoit și noi sămnul acela di am făcut o cruce întru giugastru supt margine pădurii din deal.

Grigori vornic.

Cucoranu.

Axinti uricari.

<La sfârșitul documentului>: No. 12/ Înpărțala a toată moșia.

Arhivele Naționale Istorice Centrale, Colecția V. Adamache, I/11. Copie; ibidem, V/81, nr. 12 (rezumat) și V/81bis, nr. 12 (rezumat).

ALTE EDIȚII: CDM, V, p. 461-462, nr. 1684 (rezumat).

8.1720 (7228) mai 21, Cristești. Izvod pentru măsurătoarea ce s-a făcut la Cristești, la satul Lălești, siliștea Hălmăgenilor și Tămășenii de la ținutul Tutova.

Copii.

Iz(vodul) precum s-au măsurat sat(u)l Crăsteștii și alte seliște ce-s pe Tut(o)va, pe cum arată anume mai gios, și la ce seliște pre câți păm(ântu)r(i) s-au aflat, pământul câte de 24 paș(i), și pasul a om de mijloc pășâ(t), ca să s(e) știe.

U Crăstești let 7228 <1720> mai 21.

Păm(ântu)r(i)	Polr	Câți păm(ântu)r(i) s-au aflat la <i>Crăstești</i> .
27	-	Din părau(1) Fântănei dispre apus păn(ă) în hotarul Lăleștilor.
6	1/2	Dispre răsărit peste părau păn(ă) în iaz.
17	-	Din hotarul Lăleștilor în gios dialul de curmezăș.
20	-	Din izvor și după dial păn(ă) în iazul cel nou.
9	-	De la izvor în sus păn(ă) în hotarul Tămășănilor.
65	-	Din hotarul Grădeștilor în sus costișa Crăsteștilor păn(ă) în fântăna Catrănis(i).
5	-	Cu 3 ploșance din fântăna Catrenii în sus.
8	-	Din părau(1) satului pe șas păn(ă) în moara Mihăi.
6	-	Șașă ploșance pe dial din săpătura lui Chiriac în sus păn(ă) supt rădiu.
6	-	Din vale de bisărică, cari dau cu capeteli la vale spri iaz.
169	1/2	
<i>Satul Lăleștii</i>		
20	-	Din hotarul Crăsteștil(o)r în sus coasta dispre păduri păn(ă) drept ușa casii lui Talpă.
22	1/2	Cari fiind scurti și s-au îndoit câți doă pământuri drept unul din casa lui Talpă în sus păr(ă) în marginea dumbrăvii Costineștil(o)r în parte boeril(o)r s-au venit.
8	-	Tij s-au îndoit, fiind scurte din măsură fundătura de gios, tij boeril(o)r s-au venit.
5	-	Tij s-au întrii, fiind și mai scurte, câți trii pământuri s-au socotit drept unul, tot fundătura de gios pără unde să obărșăști, la boeri s-au venit.
6	-	S-au socotit locul din fântăna Gavriloai păr(ă) în Purcăreață pi vali în sus pe de îmbe părțile de părau. S-au venit răzășil(o)r cel(o)r nevânduți.
9	-	Cu unili ce s-au îndoitfiind mai scurti din Purcăreați păn(ă) în Ochiu, cu un pământ ce esti pisti părau dispre răsărit, tij răzășil(o)r s-au venit.
2	-	S-au socotit fundătura din Ochiu în sus curățiturile, tij răzășil(o)r s-au venit.
1	1/2	s-au socotit Stănicu(1) dispre răsărit, drept potriua Ochiului,

		tij răzășil(o)r s-au venit.
3	-	S-au socotit costișa pin din vali de prisaca Gheucăi, păr(ă) în părăul văi(i) lui Ifrim, la boeri s-au venit.
21	-	Din părăul văi(i) lui Ifrim în gios păn(ă) în pomii Mihăi, tij la boeri s-au venit.
56	-	S-au aflat în doă racle, în țarină pi deal din părăul Lăleștil(o)r spre răsărit păn(ă) la un hat, dispre cornul pădurii dispre Tămășăni.
11	-	Di acolo din hat înnainte păn(ă) în hotarul Tămășănil(o)r în zarea dealului. Din acesti doă condei s-au venit și la boeri și la răzăși.
165	½	Fac pisti tot.
<i>Siliștea Hălmăgenil(o)r.</i>		
24	-	Din capul dumbrăvii în gios păn(ă) în odai la răpa Hălmăgenil(o)r.
84	-	Din hotarul Tămășănil(o)r păn(ă) în hotarul Grădeștil(o)r dispre răsărit de Tutova.
108	-	Facu.
<i>Tămășăanii</i>		
59	-	Coasta de pisti Tutova di cătră răsărit, carili dau cu capitile în drumul Tutovii din hotarul Glodenilor în gios Hălmăgenil(o)r.
64	-	Coasta dispre apus di cătră hotarul Lăleștil(o)r din hotar(ul) Cărsteștil(o)r în sus păn(ă) în hotarul Călimăneștil(o)r, undi să hotărăști cu celi 7 pământuri ce sint de Călimănești, cumpărătura lui Dumitrașco Gheucăi stol(ni)c, undi s-au făcut și o cruci supt margine pădurii într-un giugastru, carile acel sămn s-au pus de s-au înnoit ca să să știi că di acolo să începi hotarul Călimăneștil(o)r în sus.
1	-	Tij s-au mai aflat în zarea dealului dispre hotarul Călimăneștil(o)r la capul cornului pădurii.
1	-	Tij di la rupturi în gios, iar șășurile nu s-au măsurat, fiind loc de fănăț ca să să știi.
125	-	Facu.

Acsănti uricar, hotarnic.

Asemine de pe ce adivărată.

<ss> Chirica ban.

Această copii s-au scos după cel adivărat de cătră mini și esti întocmai.

(1)827 iunii 5.

<ss> Iordachi Ioanu diiac.

<Pe verso>: Copii di pi izvodul cum s-au hotărât pământurili la Crăstești, și la Lălești, și Hălăgăeni, și la Tămășeni. La let 7228 <1720> mai 21; De pe nom(e)r(ul) 4; Originalul să află la Crăsteștii de gios la dum(nea)l(ui) Ioniță Tuduri.

Arhivele Naționale Istorice Centrale, Colecția V. Adamache, I/12. Copie din 5 iunie 1827, difolio; ibidem, V/81, nr. 64 (are numai văleatul 7228).

ALTE EDIȚII: CDM, V, p. 462, nr. 1686 (rezumat).

9.1720 (7229) noembrie 17. Mărturia hotarnică pentru Tămășeni.

Suret di pi mă(rtu)rie hotarnică ot Tămășen(i) ot Tutova.

ЛЕТ ✕ЗСК✕ <7229/1720> НО(ЕМ)В(РІЕ) ЗІ <17>.

De la Crăstescul.

Milostivi și lumenati doamni, să fii mării ta sănătos. Facim știri mării tali ca domnului milostiv. Iat(ă) că după luminată poronca mării am vin(i)t la săliște Tămășen(i) ci esti pi apa Tutovii întri Crăș(te)ști și întri Călimănești, și am sătră(n)su¹ oamin(i) bun(i) migieși și ră(ze)și di Tămășen(i), anumi pe popa Gligoraș săn căpitanul ot Mărișăști ră(ze)șesuș, și popa Costa(n)tin ot Ruseni, și popa Ghiorghiți zet Băncos ot Cărștești răzeșu, și diiaconul Ion ot Călimănești răzeșu, și Vas(i)le Sălav ot tam răzeșu, și Sălion ot tam curteanul răzeș, și Lupașcu ot Iftimii ot Călimănești tij răzeșu, și Vasălachi snātu Chiriții Lungul răzeș, și Niculai snăt Obrejăi răzeș, și Prohiril ot Chiriții călugăr răzeș, și Cligori Tiliman ot Călimănești răzeș, și alți oamen(i) cari s-au iscălit cu toții la isvodul din alesături, cari împreună cu toți am măsurat tot satul Tămășenii și am aflat 125 di pământuri în tot hotarul Tămășenilor, pământul de 24 pași, și pas(u)lu pășit a unui om di mijloc, cari esti din cin(ci) palmi.

Deci din luminată poronca mării tali am socotit împreună cu toți di am făcut înprățale² ca se alegem prățili³ a boerului mării tali Lupul Ghi(u)ca Ț logofăt și Ion Ț spă(tar) sănovii Oprișan sulger, și cum au dat sămă răzeșii am ales toati prățile³ a dumisali și di moșii și di zapsă și di cumpărături și di dani, și s-au vinit 47 di pământuri, 5 pași pol, cari am făcut și isvod tot anumi din ci bătrân au ișit vânzările și daniili, și am și stălpit di cătră alți răzeși, dincotro le-u dat răzeșii în co(a)sta Tămășenilor dispri apus Tutovii, dispri apus di am lipit di hotar Cărșteștilor, și und(e) au agiuns la măsură 47 pământuri și 5 pași am pus un stălpu în coștișă într-un piscu din vali di drum, cari stălpu hotărești la deal dispre apus la păduri în zari pe undi să împreună cu hotarul Lăleștilor. Așășdire și di la acel stălpu hotărești locul la vali în drept(ul) locului spre răsăret până în matca Tutovii undi am făcut un bour într-un ștejaru în țarmurili Tutovii, di acolo în gios matca Tutovii până la hotarul Criștiștilor. Atâta-i tot hotarulul aceștii bucăți di loc, iar osăbit di acești părți di moșii s-au mai aflat 7 pământuri tot într-această coastă dispre apus în hotarul din gios di cătră Călimănești, parte Goceștilor cari li sint hotărâti di di multu.

Deci undi ne-(a)u arătat răzeșii semnili celi vechile-(a)m mai înnoțiși noi, am făcut o cruci într-un giugastru în margine(a) pădurii dispre hotarul

Călimăneștilor, iar dispre parte(a) răzeșilor di Tămășen(i) am pus un stălp di piatră carili hotărăști dintr-a Tutovii la dial spre apus până în hotarul iar a Lăleștilor, și într-acești stâlpi⁴ au mai rămas parte răzeșilor 17 pământuri, și au mai rămas și în co(a)ste dispre răsărit din apa Tutovii 59 di pământuri.

Deci precum am hotărât împreună cu răzeșii, facim știre⁵ mării tali, să fii mărie ta sănătos.

Ot Crăștești.

Robu mării tali hotarnicici⁵.

Gligori Cucoranul vornicu gloată.

Rugătoriul mării tali popa Gligorașu. Axinti uricariul.

Erei Ghe(o)rgħii ot Cărstești zet popii Băncos. Silion.

Neculaiu Cozma răzeș. Prohir sãn Cheriții vânzătorul.

Vas(i)lii Sălavu răzeș. Vas(i)li sãn Chiriții răzeș. Cligori⁵ Tiliman răzeș.

Lupașcu sãn Iftimii răzeș.

Și acestu suret s-au scos la let 7274 <1765 septembrie 1-1776 august 31> di pi ispisocul cari arată a dum(i)sali Iordachi Gh(e)oca⁶ ot Cărstești⁷.

<La sfârșitul documentului>: 7229 noem(v)r(ie) 29 / Suret de pi hotarnica Tămășănilor.

Arhivele Naționale Istorice Centrale, Colecția V. Adamache, I/13. Copie din 7274, difolio; Altă copie, difolio.

ALTE EDIȚII: CDM, V, p. 477, nr. 1745 (rezumat, cu data 29 noiembrie 1720).

¹ strănsu.

² împărțale.

³ părțili.

⁴ stâlpi.

⁵ Așa în text.

⁶ Completat după cealaltă copie.

⁷ Crăștești.

10. **1736 (7244) mai 20.** *Adam, nepotul lui Ioniță Cociobanul, nepotul lui Zaharia, și mama lui Ruxanda Cociubănița, vând spătarului Ion Gheuca ocina lor din satul Călimănești, ținutul Tutova, toată partea Zaharii din camp, pădure, cu loc de prisacă, cu livezi și loc de siliște în vatra satului cu 30 de lei.*

† Adică-te eu Adam, ficiorul lui Ioniț(ă) Cociobanolui, nepot Zaharii, depreun(ă) și cu maică-mia Rucsanda Cociobănița, scriem și mărturisim cu acest adevărat zăpis al nostru precum noi de nimia siliț(i), nici asupriț(i), ci di-a noastră bună voia am vândut a no(a)stră dreaptă ocină și moșie din sat din Călimănești, de la ținutul Tutovii, toat(ă) partia moșă-nostru a Zaharii, câtă să va alegei din câmpă, și din pădur(e), și cu loc de iazu, și cu loc de prisac(ă), și cu livezi, și loc de silești în

vatra satului. Această moșie ce scrie mai sus am vândut-o dumisal(e) lui Ion Gheuca spăt(ar) dreaptă triizeci lei.

Și când am vândut noi aceasta moșie s-au tănplat mulți oameni buni și boeri și răzeș(i) și megieși, carii mai gios s-au iscălit, și făcându-ne dumnealui plat(a) diplin în mânule noastre, am dat și noi acest zapis în mânule dumisal(e), ca să-i fie dumisal(e) dreaptă ocină și moșie dumisal(e) și giupănesii dumisal(e) și cuconilor dumisal(e), și nime să nu aibă a să amesteca piste zapisul nostru, nici din rudel(e) no(a)stre, nici din răzeșii noștri, căci că noi am (în)trebat pe toț(i) când am vândut această) moșie și nu s-au aflat nimia s-o cunper(e) de la noi, iar de s-ar scula cineva din rudele no(a)stre să trag(ă) vro bucățic(ă) din partia aceasta ce-am vândut-o noi, să aibă a cere de la noi să-i dăm de-aiure dintr-ăltă moșie, iar la aceasta să n-aibă nime a să amesteca. Și pentru credința am și iscălit și am pus și degetel(e).

Лит *Зсма <7244/1736> мли к <20>.

Adam Cociobanul.

Și eu Iordachi dascal am scris zapisul acesta.

<Pe fila a doua>:

La hotărât(ul) moșie(i) Călimăneștii cercetându-s(e) acest zapis, i s-au ales parte lui triizăci și șapți stănșani pol din bătrănu lui Drăgan, care ne neco(nă)scându nici o pricină despre alți răzăși, l-am adevérit.

(1)804 mart(ie) 25

<ss> Ioan Jora pah(arnic).

<Pe verso-ul filei a doua>: 7244 mai 20; Zapis de la Adam sin Coci(o)bănișii pe moșie din Călimănești.

Arhivele Naționale Istorice Centrale, Colecția V. Adamache, I/14.

11. 1740 (7249) noiembrie 8. *Grigore Ghica voievod întărește lui Vasilache Cozma stăpânirea asupra unui loc de casă a lui Grozav, din satul Călimănești, pe care l-ar fi cumpărat popa Toader Cherdivară de la o strănepoată a lui Grozav, fără să fie din niamul acestuia și fără știrea rudelor și a răzeșilor.*

† **Ио Григоріе Гика воєвода, Б(о)ж(ію) м(и)л(ост)ію, г(ос)п(о)даръ Земли Молдовскон.** Dat-am carti domnii mele lui Vasilachi Cozma, să fiie volnic cu carti domnii mele a opri un loc di casă a lui Grozav ce iasti în sat în Călimănești, cari acel loc di casă l-ar fi cumpărat popa Toader Cherdivară de la o strănepoată acelui Grozav, și lui nu s-au cădzut a cumpăra nefiind niam și nici pe răzăș(i), nici pe alti niamuri acelui Grozav nu i-au întrebat. Iară di ar ave ceva a răspundi, să vie de față la divan. Aceasta scriem.

Лет *Зсма <7249/1730> ноем(вріе) и <8>.

<În partea de jos>: Zapis di Călimănești; 7249 noem(brie) 8.

Arhivele Naționale Istorice Centrale, Colecția V. Adamache, I/15. Original, sigiliu inelar în chinovar. Cu o copie.

12. 1741 (7249) iulie 10. *Grigore Ghica voievod poruncește lui Vasile Sturdza fost mare stolnic să judece pricina dintre Sandul, fiul Damaschinei, nepotul lui Grozav, frații lui și răzeșii lor cu Ambrosie dichiul de la Mănăstirea Răchitoasa, care ar fi cumpărat de la o soră a lui Sandu o parte de moșie din Călimănești fără știrea rudelor și răzeșilor și aceștia nu-l primesc între ei.*

† **Ио Григоріе Гика воевода, Божію м(и)л(о)с(т)ію, г(о)сп(о)даръ З(е)мли Молдовскіи.** Scriem domniia mea la credincios boiariul nostru dumn(ea)lui Vasile Sturdzi biv vel stolnic. Facem știri dum(i)tal(e) că aice la d(o)mnii mea au dat jalubă Sandul sin Damaschini, fetii lui Grozav di Călimănești ot Tutova, și alți frați și răzeși a lor din Călimănești, pe Ambrosie dichiul di la Răchitoasa, dzicând acestu Sandul Damaschin cu frații și răzeșii lui din Călimănești precum ar fi cumpăratu acel Ambrosie dichiul di trii patru ani o parte de moșie din Călimănești di la o vară primari acestui Sandul Damaschin, fără știre lor, și ei nici unii din răzeș(i) nu-l primăscu cumpărătoriu, nici sintu iscăliț(i) în zapis.

Pentru care iată căți scriem dum(i)tal(e) să chemi pe acel Ambrosie față și s(ă) le ei sama cu dreptati și di a fi așe, din vreme că aceștie jăluiră că numai trii lei i-au dat pe ace parte de moșie fără știri răzeșiiilor, și acum aflând răzeșii nu-l primăscu cumpărătoriu între dănșii, să faci dreptate acestor oameni, și după cum vii afla pricina și s-ar cădi(a) mai cu dreptate să-i giudeci, și di s-ar cădi(a) a întoarce acești răzeș(i) bani, să-i întoarcă aceștie răzeș(i) banii și s(ă) ție ei moșie, fiind a niamului lor. Și cum vii afla și-i giudeca să dai și mărturie ca s(ă) avem știre.

У Ис, л(ѣ)т(о) *зсмѣ <7249/1731.> юлі(е) ѿ <10>.

Б(е)л лѡг(о)ф(е)т.

Прочи в лѡг(о)ф(е)т.

<Pe verso-ul filei a doua>: 7249 iuli(e) 10.

Arhivele Naționale Istorice Centrale, Colecția V. Adamache, I/16.
Original, difolio, sigiliu mare rotund, în chinovar.

13. 1741 (7249) iulie 11. Sandul, ficiorul Damaschinei, nepotul lui Grozav din Călimănești, și Anița, soția sa, dăruiesc lui Andrian Cozma partea lor de moșie din Călimănești cu loc de casă unde a fost casa lui Grozav, cu vad de moară, cu locuri de fânaș, cu țarină și locuri de prisacă și moșia din satul Andriești, pe apa Tutovei, părțile lui Grozav.

† Adecă eu, Sandul, ficiorul Damaschinii, nepotul lui Grozav di Călimănești, dinpreună cu femeia mea Anița, și cu copiii noștri, făcut-am scrisoare noastră la mâna dum(i)sale vătavului Andrian Cozmii, să s(e) știe că am dat dum(i)sale danie driaptă ocină și moșie noastră, a trie parti cât să va alege, parti moșului meu Grozav, din sat din Călimănești, de la ținutul Tutovei, cu loc de casă, undi au fost casa lui Grozav, și cu vad di moară în părau, și cu locuri di prisacă, cu pomeț, și cu locuri di fânași, și cu țarină, și în obârșie Călimăneștilor.

Așijdere am mai dat dum(i)sale iarăș danie și parti me di moșie cât să va alege din sat din Andriești, pe apa Tutovii, cu vad de moară, și cu locuri di prisacă, cu câmpu, și cu pomeț, care aceste moșii ne sânt de la moșul nostru Grozav.

Deci așa am voit, di nime siliț(i), nici asupriț(i), ce de a noastră bună voiia, și am dat dum(i)sale di la noi danie, fiindu-ne dumn(ea)lui niam, și făcându-ne mult bine la gruel și nevoia noastră. La care nime din fraț(i) sau din niamul meu să n-aibă triabă a să amesteca la a noastră danii, iar de ar avea cineva din fraț(i) sau din niamul nostru a răspunde ceva pentru aceste părți di moșii ce-am dat danie dum(i)sale, cum că ar fi și ei la toate părtaș(i), mai avem noi și alte părți di moșii care să știu cu noi să aibă a răspundi. Iar dumn(ea)lui să-ș(i) stăpâniască moșiile ce li-am dat dum(nealui) cu tot locul și cu tot vinitul, rămâind vecinici moșii dum(i)sale și cuconilor dum(i)sali în veci, și pe zăpisul nostru să aibă dumn(ea)lui a-ș(i) faci și ispisoc domnesc.

Și pentru mai mari credința ni-am pus degitile.

† Eu préutul Sandul am scris și martur.
Лет *зсмѣ <7249/1731.> исл(іе) кд <24>.

<Pe fila a doua>: S-au cercetat <ss> Ioan Jora pah(arnic) / 1804 mart(ie) 25.

Arhivele Naționale Istorice Centrale, Colecția V. Adamache, I/18. Original.
Cu o copie.

15. <1742 (7250)> ianuarie 17. *Răvașul lui Ioniță Lucaci medelnicer către vătaful Andriu Cozma din Călimănești, ținutul Tutova, prin care cere un umprumut de 30 de lei.*

† Cu frățască dragoste mă închin dumital(e) vătafi Andriu Cozmo. Vei ști dum(itale) că mă aflu bolnavu și n-am putut să viu păn(ă) la dumnata. Dar după răvașul dum(itale) ce mie scris dum(neata) ca si înștiințaz pe răzeși, eu m-am întâlnitu cu Dimitrașcu Silion, și em spus că am pusu parte ace(a)sta di moșii amanetu dreptu doauăzeci i cinci lei, și cum că mai am trebuinți de triizeci lei bani și dum(nealui) nu mi-au dat nici un răspunsu.

Deci a-ș fi venit singur la dum(neata) și ț(i)-aș fi făcut supărare să-mi mai dai triizeci lei bani, dar n-am putut, și dum(neata) dacă îi voi să-mi mai faci bini cu acești bani. Dă Dum. Dumnăzeu sănătati, or(i) banii ț(i)-oi da dum(i)tal(e), ori ori moșie ț(i)-oi face-o vânzetoari. Și cu trimesul acesta vei da dum(itale) banii și vei popri răvașul meu acesta în locu di sinetu.

Și sintu a dum(itale) ca un frati.

ген(аріе) зі <17>.

<ss> Ионици Лѣкач мед(селничар).

Și viindu eu la dum(neata) oi aduci și zapisul moși-mieu Budatul și dum(neata) stăpânești moșie cu zapisul meu cu paci.

Arhivele Naționale Istorice Centrale, Colecția V. Adamache, I/19. Original.
Cu o copie.

16. 1742 (7250) aprilie 22. *Carte de judecată de la Ioan Bogdan vel stolnic în pricina dintre Sandu Sălav preotul din Călimănești și răzeșii lui din Tămășeni și Călimăneștii de Jos, cu Andreian Cozma pentru o moară și prisacă.*

Ion Bogdan vel stolnicu.

Cum au venit înainti no(a)stră Sandul Sălav preutul de Călimănești și cu toț(i) răzășii lui lui ¹ dé sat de Tămășeni și de Călimănești din parti den gios, arătând că Andreian Cozma ar hi făcut o mo(a)ră pé parti Călimăneștilor și Tămă(șe)nilor de gios, dzăcând ei că le-a înpresor(a) Andreian moșiea cu strâmbătate. La care vinind și Andreian Cozma faț(ă) au dat sam(ă) cum nu esti mo(a)ra lor făcut(ă) pé parti Tămășanilor și Călimăneștilor de gios, ci esti pé parti lor a Călimăneștilor și

Tămășanilor de sus. Și la aceasta am socotit ș-am trimis pe Pavăl Gheuca păh(arnic) să strângă mégieș(i) și s(ă) vadă pe ce parti de loc esti mo(a)ra, și mărgând păharnicul Păvălașcu au întrebat răzășai locului acelua ș-au aflat că esti mo(a)ra drept pe hotarul Călimăneștilor și Tămășanilor de sus, și într-acel loc niciodat(ă) mo(a)ră n-au mai fost. Acu au tăet pădure(a) luncii di-au făcut mo(a)ră. Și în gios arat(ă) păh(arnic) Păvălașcocă au și Giosăni ca trii vaduri de mo(a)ră.

Așijdere mai jălui popa Sălav cum au avut el un loc de prisacă a părinților lui ș-au mărșu Cozma în tăriea lui ș-au pus stupi, la care dede sam(ă) Andriian Cozma cum el n-au pus stupi pe locul popii lui Sălav, ce-au pus pe locul lui tăind pădure din codru mereu de ș-au făcut loc dé prisacă. Și la aceia iarăș mărgând păh(arnicul) Păvălașco Gheuca, au mărșu ș-au văzut că adevărat într-acel loc ce-au pus Andriian stupii niciodat(ă) prisac(ă) n-au fost, ce adevărat din pădure au făcut acel loc de prisacă.

Și încă mai arătă popa Sălav cum parti moșului Cozmii ar hi vândută și cumpărat(ă) de alții, dar n-arătă de cine(-i) cumpărat(ă), și când sau cu ce dovad(ă) dovedește, și cum de tot niamul Cozmii din strămoșai lui au fu tot de baștin(ă) stăpânitor și cum de nu-l scos(e) nime. Pentru aceia am socotit că nici cu o dreptate nu s(e) apucă popa Sălav de Cozma, ce mai multcu zavistié grăește asupra Cozmii neavând nici un fel de dovad(ă) cu mărturii sau scrisori. Pentru aceia am socotit după cum de v(e)ac ș-au stăpânit Cozmuléștii moșie, să-ș(i) stăpâniască de acmu înnainti. Aceast(a) facem știre.

Л(ѣ)Т(о) *зсн <7250/1742> апр(иліе) кв <22>.
ИОН БОГДАН ВЕЛ СТОЛНИК.

<Pe verso-ul filei a doua>: Mărturii de giudecat(ă) ot Tăm(ă)șini, mo(a)ra, pris(a)ca; 7250 apr(ilie) 22; Tămășeni.

Arhivele Naționale Istorice Centrale, Colecția V. Adamache, I/20. Original. Cu o copie.

¹ Repetiția conform documentului.

17. 1742 (7250) mai 6. *Ioniță Lucaciu medelnicer amanetează lui Andrian Cozma o moșie, anume Giosana, ce se mărginește cu Călimăneștii, ținutul Tutova, pentru 25 de lei.*

Adăcă eu, Ioniți Lucaciu med(elnicer), dat-amu acestu adivăritu zapisu al meu la mâna dum(i)sali vătavului Andrien Cozmii, precum să si știi că e(a)-mu pusu amanetu o moșii a me, ce esti pe Totuva, dreptu 25 lei, anumi Giosana, ce si hotărești cu Călimăneștii, și ace Giosană să înparti în trii bătrâni, anumi Hornețu bătrânu, anumi Arionu bătrânu, anumi Macsinu bătrânu, e(a)ri a triie parti, parte lui Hornețu esti dreptu a me, ce amu cumupărătură di al moși-mieu Budatulu, totu bătrânu lui Hornețu. Ace(a)stă parti amu datu numitului mai susu în cinci ani si si hrăne(a)scă, și la a vadeaoa însămunatu să aibu să aibu a-i da acei 25 lei, e(a)ră

nedându banii la a vade si rămân(ă) dumn(ea)lui dreptu moștinatoru stăpânitoru în veci ca pe dre(a)pta moșii a dumisale necletită ce mai arii dumnului petr-acel(i) hotară.

Și la acestu zapisu s-au mai întâ(m)platu și alți o(a)meni carii mai giosu s-au iscălitu, și pentru credința amu iscălitu și eu.

Лет \times зсн <7250/1742> мли ш <6>.

Ионици Лскач мед(елникер).

Iorga Pav(el) ot vist(ierie), martur.

Павел Геска пьх(арник), мартур.

La hotărât moșai Giosana s-au ales parte acestui zap(i)s două suti nouăzăci și unu stănjăni, 21 palmi din moșăia Giosana tot bătrănu lui Hornețu și s-au adiverit. 1804 mart(ie) 26.

<ss> Ioan Jora pah(arnic).

<Pe verso-ul filei a doua>: Zapis de un bătrân din Giosana, anumi Hornețu, ci esti zălojătă di la Ioniți Lucaciu medelniceru, iară pământuri să află 171 pământuri, cari să vin 57 pământuri di bătrân; Num(ă)r 16 / 7250 mai 6.

Arhivele Naționale Istorice Centrale, Colecția V. Adamache, I/21. Original. Cu o copie.

18. 1742 (7250) mai 10 sau 18. Suret de pe alegerea „ce-au hotărât spătariul Ion Gheuca” la Tămășeni, ținutul Tutova.

† Suretul de pe alesul ce-au hotărât spătariul Ion Gheuca Tămășenii ot Tutova.

Л(к)т(с) \times зсн <7250/1742> мли и̂ <10>.

62 pământuri p(o)l, giuământate de sat iaste parte de gios.

125 pământuri s-au aflat în tot hotarul la sat la Tămășeni pe Tutova, pământul 24 paș(i) și pasul pășit a om de mijloc, și cum iasti împărțala răzășilor, precum au dat samă Silion și Ion diaconul snă Ciapă și alți răzăș(i) di ai lor.

Л(к)т(с) \times зсн <7250/1742> мли и̂ <18>.

62 pământuri p(o)l, giuământate de sat iaste a Giosănilor, care să înparte în 5 părți cum arată mai gios. Care mărturisi Silion cu sufletul său că au apucat din bătrâni împărțala moșilor lor, din zăce pământuri întâi au luat Buculei 5 pământuri), parti Nastasii, fata Negritii, cumpărătură, și mai ia al șesăle pământ și de moșia, iar cele 4 pământuri ce rămân sint (...) ¹e moșie le înpart pe frați: un pământ Drăgan, un pământ) Macsin, un pământ) Arion, un pământ Duca, fraț(i) lui Buculei. Deci câte cât li s-au vinit diplin pre împărțala lor, iată că s-au însămnat mai gios tot anumi.

37 pământur(i) p(o)l parte lui Buculei i s-au venit din giuământati de sat cum scrie mai sus. Și Buculei au avut două fete, care să vine unie câti 18 pământuri), 18 paș(i), cum arată mai în gios.

18 pământuri, 18 paș(i), parti Ileenii, fata lui Buculei, și din Ileana iasti Neculai di Zmienii cu frații săi. Deci această parti iasti oprită de ficiorii Măricuții, de Postolachi și cu frații săi, carii să numască mai gios.

18 păm(ân)t(uri), 18 paș(i), parte Măricuții Lungoaia, ce-i sor(ă) cu Ile(a)na tij fată lui Buculei, care au avut 6 ficiori, și să vine de frati în 6 părți, cum scrie mai gios:

3 păm(ânturi), 3 paș(i), Ion Lungul sin Măricuții, și din Ion Lungul sint 2 ficiori, Iftimie și Damaschina, carele să vine parti unuia, parte 1 păm(ânt), 13 paș(i) p(o)l. deci Iftimie iasti vândută la Ion treti spăt(ar), iar Damaschina iasti vândută la Silav.

3 păm(ânturi), 3 paș(i), Chirița. Din Chirița iaste Vasilachi, și Vasilca, și Sillion, și Prohir, care să vine de frati câti 20 paș(i), 1 palmă. Deci parti Chiriții au eșit în vânzare toată la Ion spăt(ar) de Prohir și a tuturor fraților.

3 păm(ânturi), 3 paș(i), Dănăilă snă Măricuții tij și are 4 ficiori, anumi Vasili, Stratul, Nastasiia și Mârze, care să vine pe¹ frate câti 18 paș(i) p(o)l, nevânduți.

3 păm(ânturi), 3 paș(i), Păladi brat Dănăilă. Deci Păladi iasti Costantin și Ion, care să vine unuia câte 1 pământ, 13 paș(i) p(o)l tij nevânduți.

3 păm(ânturi), 3 paș(i), Ili(a)na sor(ă) lui Păladi. Din Ili(a)na iasti Ioana, și Floare, și Ilisăiia, care să vine unuia câte 1 păm(ânt), 1 pas, nevânduți.

3 păm(ânturi), 3 paș(i), Antimie sor(ă) Ilinii, din Antimiia iasti (...)², tij nevânduți.

Până aice s-au plinit parti lui Buculei și să începi părțile fraților lui Buculei, cum însămniaz(ă) mai gios.

6 pământuri, 6 paș(i), D(răg)¹an brat Buculei. Și din Drăgan sânt ficiori Zaharie și Andoni, care să vin de frati câti 3 păm(ânturi), 3 paș(i). Deci din Zaharie iasti Neculaiu armașul și Mărie, femeia lui Pascal armaș, și Ioniță Cociubanul, și Ghiorghiț, și Mărușca Dăncioaia. Și li să vine unuia numai câte 15 paș(i) din cele 3 păm(ânturi), 3 paș(i), a tătului lor a Zahariei și parte Măriei au eșit în vânzare la Lupul treti log(o)f(ă)t 15 paș(i) făr(ă) de a fraților, iar parti lui Andonia rămas nevândută, și iasti Ursul dintr-însul cu frații săi.

6 pământuri, 6 paș(i), Macsin brat Drăgan, și din Macsin sint ficiori 6 (...)¹, precum să vine parti pe ficiorii lui:

1 păm(ânt), 1 pas, Ioana.

1 păm(ânt), 1 pas, Anghelina.

1 păm(ânt), 1 pas, Zlata.

1 păm(ânt), 1 pas, Nastasiia.

1 păm(ânt), 1 pas, Istratiie.

1 păm(ânt), 1 pas, Dumitrașco. Și din Dumitrașco sint 3 ficiori, anumi Sillion, și Ion, și Iftimie, care să vine parti unuia câti 7 paș(i) p(o)l și a trie parti dintr-un pas. Și Iftimie au eșit în vânzare la Ion spăt(ar) di ficiorul său Lupașco.

6 pământuri, 6 paș(i), Arion brat Macsin, și din Arion sânt ficiori Necoară și Veniamin egumenul cu cu frații lor nevânduți(i). Această parte au dat-o după hotărât danie lui Ion treti spăt(ar), Roman sin Grigori olăcariul.

6 pământuri, 6 paș(i), Duca brat Arion, și din Duca iasti Guroaia și Sidora tij nevânduț(i).

Și păr(ă) aice să plinești p(o)l sat parti Giosănilor și să începi parte Susănilor.

62 păm(ânturi) p(o)l, faci tij p(o)l sat din Tămășeni, care să înparti în 5 părți, cum arată în gios:

12 păm(ânturi), 12 paș(i), parti lui Nanotă, și dintr-această parti au dat samă răzășii că eu 6 păm(ânturi) întâi Gheuceștii, care acești 6 păm(ânturi) s-au venit în parti lui Stămăti parcălabul și lui Gavril Pascal arm(aș) de pe Gheucești, iar 6 pământuri (...) ¹ s-au venit parti popii lui Gligorii, cumpăratur(ă) cu (za) ¹ pis de la Ion Costin, parti Anghelinii, și această parti au iașit în danie la Ion spăt(ar).

12 păm(ânturi), 12 paș(i), parte Iosipeștilor cu Cozmuleștii.

12 păm(ânturi), 12 paș(i), Ionașco Albeș, Sătiliman să Brăila, care să vi(ne) ¹ parte unuia câte 4 păm(ânturi), 4 paș(i). Deci au dat sam(ă) Lupașco cum Albeș și Brăilă sint vânduț(i) la dânsul și va aduci și zapisăle di față. Deci cum vor arăta zapisăle așa va fi. Au adus Lupașc(u) zapisele și s-au dovedit.

12 păm(ânturi), 12 paș(i), parte Grozăveștilor, și din Grozav sint 9 ficiori ¹, anumi Stratul, i Ștefan, i Vasili, i Ion, i Gavril, i Iana, i Tofana, i Zlata, i Damaschina, care să vine parti unuia câti 1 păm(ânt), 9 paș(i). Deci aceste părți toati dede samă Ioana, nora Grozaveștilor, precum au vândut Gavril Boziiianul și Sandul, gineri lui Ion Grozavel și părțile altor frați la Lupul r̂ log(o)f(e)t, iar el să-ș(i) dintr-alt(ă) moșii a lui ce au.

12 pământuri, 12 paș(i), popa Iftodii din Iftodiia, iasti popa Petre să(n) Andrei au dat samă Lupașco să Trele, care să vine unuia parti cât(e) 4 păm(ânturi), 4 paș(i). Deci parti Treliei au dat samă Lupașcu că iasti cumpărată di tata-său, și iasti și zapis. Deci să-ș(i) aducă zapisăli precum s-au apucat la (...) ¹.

7 păm(ânturi) tij s-au mai aflat parti Gheuceștilor în capul hotarului di sus a Tămășenilor în coasta despre apus, cumpăratur(ă) lui Dumitrașco stol(nic) din hotarul Călimăneștilor, careli sânt alese diosăbi, cari acești părți s-au vinit mai dinainte vremi în parti lui Stămăti parcălab să(n) Pascal armașul cu frații lor. Și am înnoit și noi sămnnul acela de am făcut o cruce într-un giugastru supt margini pădurii din dial.

Popa Gligoraș.

Lupașc snă Fisimie.

Vasili Cozma.

Vasili Silav.

Gavril Pascal biv armaș.

Gligor(i) ¹ (...) ¹ oran vor(nic) glot(nii).

Axintie uricar.

Acestu ales a Tămășenilor l-am dat în mâna lui Carpu Dorobățu, unchiu meu să mi-l de iar după ce s-a giudeca.

ΛΕΤ *ЗНС <7256/1748> АБГѸСТ ḡ <6>.

<ss>.

¹ Rupt.

² Loc gol.

19. 1742 (7250) iulie 20. *Costantin diaconul și fratele său Toader, nepoții Guroaiei, din târgul Bârlad, vând lui Costantin Cozma, o parte de moșie din satul Tămășeni, câtă de cuvenea Anastasiei Guroi și Sidoriei, cu 28 de lei.*

Adic(ă) eu, Costantin diiaconul, și eu To(a)der brat ego, nepoții Guro(a)i, den târgu den Bârlad, dat-am acestu adevărat zapis a nostru la mâna dumisal(e) lui Costantin Cozmii, precum nesiliți, neasupriți, ce de a no(a)stră bună voi, precum să să știi că i-am vândut o parte de moșii den satu den Tămășeni, parte moșe-me Anastasii Guroi și a mătușe no(a)stră a Sidorii, ce s-ar alege părțile no(a)stre într-acel hotar carii numit mai sus, dreptu douăzeci și optu de lei bani gata. Pe tocmala ce-am avut ne-(a)m luat plata deplin de la dumnalui și ne-(a)m vâ(n)dut dumisal(e) această parte de moșii carii scrii mai sus, ca să-i fii dumisali ocin(ă) și moșii în veci dumisal(e) și cuconilor dumisal(e) și nepoților și strănepoților.

Și pe acestu adevărat zapis ce i-am dat noi dumisal(e) să aibă a-ș(i) face și dres g(os)pod ca să stăpănască pe acea parte de moșii den tot locul cu tot venitul den câmpul, den pădure, den loc de fânaț, den țarină, cu loc de prisac(ă), cu vad de mor(i).

Și la această tocmal(ă) a no(a)str(ă) s-au tănplat mulți o(a)men(i) buni și de cinste, bătrâni și tineri, preuți și mireni, ca(r)i mai gios n(e)-am iscălitu.

Лет *зсн <7250/1742> ислѣ к <20>.

Pentru mai mare credința n(e)-am și iscălit.

Eu Costantin diiacon am vândut, și eu To(a)der brat ego, nepoții Guro(a)i și a Sidorii.

Eu Vasilie preutul ot Grecéni martur.

Eu Ioniță Similan vameșă ot Bârlad.

Eu Iliiaș Pantazi mart(ur) ot Bârlad.

Eu Panaite ot Bârlad mart(ur), brat Bursucanului.

Eu Merăuțe amă pus degetul.

Și eu (...) am scris zapisul cu zisa dumn(ea)lui.

Trizăci și opt stânjăni, 2 palmi s-au ales parte(a) acestui zap(i)s la hotărât(ul) moșăi Tămășănilor, bătrănu(l) Ducăi, tot dintr-această moșii, și nifiindu pricină dispre răzăși s-au adevărit.

<ss> 1804 mart(ie) 26.

<ss> Ioan Jora pah(arnic).

<Pe verso-ul filei a doua>: Zapisul de la Călman de cumpărătur(ă) o(t) Tăm(ă)șen(i); 7250 iul(ie) 20; Num(ă)r 18.

Arhivele Naționale Istorice Centrale, Colecția V. Adamache, I/23.
Original, difolio.

20. 1742 (7250) august 22. *Dumitru Păduri și Anița, soția sa, fata lui Ion Cocioban, nepoata Zaharii, fiul lui Drăgan din Călimănești, dăruiește lui Andreian Cozma vâtaf părțile lor de moșie din Tămășeni pe apa Tutovii, pentru achitarea unei datorii către un turc.*

† Adec(ă) eu, Dumitru Păduri împreună cu soțul meu Anița, fata lui Cociobanul, nepo(a)ta Zahariei snă Drăgan ot Călimănești, noi de a no(a)stră bună voia, de nime siliț(i), nici asupriți¹, am dat danie dumisali lui Andreian Cozmii vâtavului a no(a)stră dreaptă ocină și moșie din sat din Tămășeni, de pe apa Tutovei, ce se hotărește, Călimănești, parte Zaharii sãn Drăgan, ce i s-ar alege osebit de parte Marii Armămoaia², fata Zaharie, parte lui Marușcă și parte lui Andonie, brat Zaharii, dănești a lui Neculaiu arma(ș) și a lui Ghiorghiuț(ă) brat ego. Toate acești părți le-(a)m dat dum(i)sali car(a) mai sus scrii pentru mari bine ce ne-au făcut d(u)mnalului no(u)ă, că fiind noi datori la un turc, dumnalui ne-(a)u scos de la ace datorie. Deci noi înc(ă) am dat daniie dum(i)iali aceli părți de moșii cari sus s-au scris, iar de s-ar scula din frați sau din nepoț(i) se-i fac(ă) vreuni(i) supărari, cu noi se-ș(i) întrebi, iar cin(e) s-ar scula dintre noi, sau nepoț(i), sa(u) strănepoț(i), se fiie anaftima, că ceste părți le-(a)m dat dum(i)sali că ne-au scos³ de la 30 lei ce se face să dăm camăta unor bani.

Лет ³зсн <7250/1742> лв(гъст) кб <22>.

Pentru credința am și iscălit.

†з, ерѣи ... пис да знает.

† Dumitru.

Și eu Anița am pus degetul.

La hotărât(ul) moșai Tămășanii s-au ales parte acestui zap(i)s trizăci și opt stânjăni, 2 palmi., bătrănu lui Drăgan, cari nefiindu pricină s-au adevărit.

<ss> Ioan Jora.

<Pe verso-ul filei a doua>:

15 paș(i) Ioniț(ă) Coci(o)ban.

15 paș(i) parte lui Niculaiu armaș sin Zaharii.

15 paș(i) parti lui Ghiorghiuț(ă) sin Zah(a)rii.

15 paș(i) Marușca Dăncio(a)e, fat(a) (Za)harii biz parti Marii, fat(a) Zah(a)rii, vândut Lupului log(o)făt.

3 pământuri, 3 p(a)ș(i), Andonii brat Zah(a)rii, stărpu, tot Păduri am dat danii.

<Pe verso-ul filei a doua>: 17 lei dat; 17 lei.

<Pe verso-ul filei a doua>: Zapisul de danie de la Dumitru Pădure de(n)preună cu soțul lui Anița, din Tămășeni.

¹ În text „asupriți”.

² Probabil „Armășoia”.

³ În text „scos”.

21. 1745 (7253) aprilie 9. *Chirica, feciorul Nechitii, nepotul popii Petre, strănepotul popii Iftodie din Călimănești, dăruiește lui Costandin Cozma trei părți de moșii din siliștile Călimănești, Croitori și Tămășeni, ținutul Tutova.*

† Adică eu, Chirica, ficior Néchitii, nepot popii Pitrii, strănepot popii lui Iftodii din săliști din Călimănești, și din Croitor(i), și din Tămășini, făcut-am acestu adivărat zapis al mieu la mâna dumisali lui Costantin snă lui Costantin Cozmii ot Călimăneștii, ce di nimi sâlit, nici asuprit, ci di a mi bun(ă) voea am dat danie a meli dripti ocini și moșii dumisali lui Costantin Cozmii trei părți di moșii din trii săliști, anumi din sat din Călimăniști, și din Croitor(i), și din Tămășenii, părțile ce s-or aligi a meli drepti din cutitrăli săliștili ce s-au numit mai sus; pentru căci eu ficior, din to(a)t(ă) danii mi n-am avut, și rămâindu la sârăcii și la multă néputință, și din niamurili mili nimi nu m-au căutat, iar dumn(ea)lui Costantin Cozma m-au strânsu di pi ușili străinilor, ci văzindu și eu de la dumn(ea)lui multă mil(ă) și socotință, l-am luat în locu de fiu și dumn(ea)lui să mă ții să mă sprijăniascăcât oi avi(a) zile, iar dup(ă) ce oi muri iar să mă grijască.

Pentru aceia și eu i-am dat danii acsti trii părți di moșii, din tot locul, cu tot vinitul, din câmpu, di(n) păduri, cu locul di prisăci, cu vaduri di moar(ă), cu loc di fânaț, și cu săpături și livezi, și cu tot vinitul. Pentru aceasta i-am dat aceasta moșii danii, ca să fii dumisali driapt(ă) ocină și moșii în vici. Și pi acestu adicvărat zapis al miu ci i-am dat, să aibă dumn(ea)lui a-ș(i) faci și dres domneștii, iar cini din niamurili mili să vor ispiti cât de puțin ca să străci danii mi, unul ca acila să fie suptu blăstămul Domnului Hristos și a Maicii Priciste, și a tut(ur)or Svinților.

Și la această danii cându am făcut-o și am dat-o, s-au tâmplat mulți oameni di frunti și di cinsti, și p(ă)rinți din târgu din Bărlad, car(e) mai gios sintu iscăliți. Cari pintru mare credința mi-am pus numile și digitul, să să știi.

Л(Ѧ)Т(Ѧ) *ЗСНГ <7253/1745> АП(Р)И(І)Е ☉ <9>.

Eu preot Grozav ot B(âr)lad și protropop m-am (tâm)plătu.

Chirica snă Nichitii.

Ioniță vamiș, marătură¹ ot Bărlad.

...

Neculai Talpiș păh(arnic), mart(or).

Și eu Ion(i)ț(ă) Sion am scris cu zisa Chiricăi snă Néchitii.

Și eu Andriiu Bântăș co(...), înca m-am tlâmpl(a)t la această danii d(...).

Și eu Nechit(a) diacon ma(r)t(or).

La hotărât moșai Călimăneștii cercetându-s(e) acest zapis s-au ales parte lui doi stânjâni, 4 palmi, parte Chiricăi, ficior Nechitii din bătrânu(l) popii Iftodoi, care nefiindu precenă l-am adevărit.

1804 mart(ie) 25

<ss> Ioan Jora.

S-au mai ales parte Chiricăi din Tămășani un stânjânu pi zap(i)s(ul) acesta.

<ss> Ioan Jora.

<Pe verso-ul filei a doua>: No. 64/ 7253 apr(ilie) 9; Zapisul de la Chirica de dănie ot Călimănești, i Tăm(ă)șen(i), i Croitor.

Arhivele Naționale Istorice Centrale, Colecția V. Adamache, I/25. Original, difolio. Cu o copie.

¹ martor.

22. 1745 (7253) iunie 16. *Toader Stamati vinde lui Andrei Cozma și fraților săi părțile sale de moșie din Călimăneștii de sus și de jos, din Tămășeni și Croitorii de sus și de jos, moștenite de la tatăl său de la Nastasia și Anghelina, fiicele lui Macsin, cu preț de 40 de lei.*

† Adică eu, To(a)der Stămati, dat-am acest adevărat zapis al meu la mâna dum(i)sali cumătrului Andriiu Cozmii ș(i) a fraților dumilorsale pe cum de nimi sălit, nici asuprit, ce de a me bun(ă) voe am vândut acesti părți de moșie ce scriu mai gios de la moși-me Macsim cu tocmală ce am avut cu dumnalor în Călimănești de gios, ce să chiam(ă) Giosana, însă cu o hliză de loc din capul dunbrăvii în sus, ocin(i) driapti ce avem și cunpărături di la tat-meu și di la moși-meu, și după cum arat(ă) și o mărturie a lui Silion cel bătrân, carele li-am dat în mâna dumilorsali.

Așijderi i-am mai vândut 3 pământuri în săliște Călimăneștilor de sus în frunti, parti Nastasii moș-me și Anghelinii, fete lui Macsin, ce esti cunpărătur(ă), iar din Giosana să vine moșii Nastasăi 9 pământuri și giunătați și parti Anghelinii surori-sa tij 9 pământuri și giunătați ce esti vândut noo după cum arat(ă) zapisul.

Așijdere am mai vândut și din Tămășeni 3 pământuri de ocin(ă) a moși-me Nastasii și Anghelinii tij i-am mai vândut 7 pământuri parti lui Nanot(ă) un bătrân care esti cunpărătură di la moși-me Dumitrașco Gheuca stolnic.

Așijdere și din Croitori de sus i-am mai vândut parte moși-me Nastasii, fetii lui Macsin și Anghelinii soruri-sa a trie parti din bătrânul Macsin, avându 6 ficiori, și din Croitorii di gios parti moși-me Nastasii și Anghelinii din giunătați de bătrân ce-au cunpărat moși-me Macsim parti Schiupului,

Acesti părți de moșie li-am vândut din tot locu lui, cu tot vinitul, câmpu de ra(...), și pădure cu livezi și locuri de prisăci, și cu delnițe de fân, și săpături, și vaduri de mo(a)ră, și acesti părți de moșie li-am vândut dumilosale drept patruzeci de lei noi, ca să-i fie dumilorsali drepti ocini și moșii în vici, și niamului dumilosali, și pe acest adevărat zapis să-ș(i) fac(ă) și dres domnescu. Și la tocmala

no(a)stră când am făcut acestu zăpis s-au tănplat mulți boeri mari și cu mini buni, care mai gios sânt iscăliț(i). Și pentru mai mare credința m-am și iscălit.

Λ(κ)Τ(ο) <7253/1745> ЮНИ(ε) ΣΙ <16>.

Eu To(a)der Stămatie.

Григорн Гεσκα.

εγο ο σημιονις βαμας¹.

....

Și noi vornici.

Maftiu fuost vornic o(t) Bărlad, m-am tănplat martur.

† Eu, Ioniț(ă) vornic, martur.

Eu, Lupul Cupiț, marturu, părcălab.

Eu, Merăuț Boțe, martur.

Iftimi Cozma marturu.

Dumitrașcu Sil(io)n, martur.

La hotărât moșâi Călimăneștii cercetându-s(e) acest zăpis s-au ales parte lui din moșâia Călimăneștii triizăci de stănjăni, parte a două surori, fetele lui Macsăn păhărnicele, viinduli-să câte 15 stănjăni di parte, și nefiindu nefiindu pricină despre răzăși l-am adeverit.

1804 mart(ie) 25

<ss> Ioan Jora.

S-au mai ales parte acestui zăpis din Tămășăni nouăzăci și un stănjăn și șapți palmi lui Nanotă, 76 stănjăni, 5 palmi, și parti fetelor lui Macsăn 15 stănjăni, 2 palmi, și parti fetelor lui Macsăn 15 stănjăni, 2 palmi, și nifiindu pricină și pentru acesti părți s-au adeverit.

<ss> Ioan Jora.

<Pe verso-ul filei a doua>:

Acestu zăpis ci cuprindi să s(e) știi:

1 hliz(ă) de loc cap(u)lu dunbrăv(ii) în sus pi obârșii văii, parti Giosăni, săpături, cumpăratur(i) lui Stamatii și a moș-său și ocină dr(e)aptă baștină.

19 păm(ântu)ri în Gios(a)na, parti Nasta(sii), moșii lui Stămatii, și parte Anghelinii, surori-sa, fetil(e) lui Macsănu.

3 păm(ân)tur(i) tij parti Nastasii și parti Anghilin(ii), sur(or)-sa, fet(i)le lui Macsănu în vatra satului Căl(i)mănești, în frunte.

3 păm(ânturi) tij în Tăm(ă)șin(i) de jos, parti Nastasii și Anghilini(i) baștin(ă) dr(e)aptă.

7 păm(ân)turi tij parte lui Nanot(ă) on bătrânu cumpăratur(ă) Gheocăi stolnicului dispri apusu tij ot Tăm(ă)șini.

1 trii parti din bătr(ân)ul lui Macsănu, din Croitori de sus, parti Nastasii și Anghilin(ii), fet(i)le lui Macsănu, cu săp(ă)tur(i) la dunbrava, avându 6 ficiori Macsănu.

Din Croitori di gios, parti Nastasii și Anghilin(ii) din giu(m)ătati de bătrânu ce-au cumpărat Macsănu, parte Scop(u)lui tij.

<Pe verso-ul filei a doua>: 7253 iuni(e) 16 / Num. 21; Zapis ot Călimănești di înt(ăritu)ru Stămatie.

Arhivele Naționale Istorice Centrale, Colecția V. Adamache, I/26. Original, difolio. Cu o copie; ibidem, I/32 (rezumat).

¹ eu, Simion vameș.

23. 1745 (7253) august 4. *Răvaș către Dumitrașcu și Andronache Sălion prin care sunt înștiințați că Tudor Stamati a vândut părțile sale de moșie din Călimănești și alte locuri lui Andrei Cozma și sunt sfătuiți să uzeze de dreptul de preemțiune.*

† Dumitrașco Sălioani și Andronachi Sălioani, sãn(ă)tati. Pentru niști părți de moșie ce are ficiorul lui Stamati în Călimănești și aiure, care au vândut-o lui Andreiu Cozmii, precum am vădzut și zapisul, fiindu Stamati dator unui turcu și aducându carti mării sali lui vod(ă) ca să-i plinim, într-alt chip nu s-au putut ș-au scos Stămatie acea parti de moșie vândzătoare ca să plat(e)ască datorie tătâne-său, ce fiindu voi mai aproapi să cadu să o cumpăraț(i). Ce iată că vă puiu dză pără în 2 săptămâni să căutați să întoarceți bani, să luaț(i) voi moșie sus iscaliți în zapis. Acestaș răvaș cetindu-l, să-l dai la mâna lui Andriiu.

Λ(κ)Τ(σ) ⚭ ⚭ <7253/1745> ΔΒ(Γ&CΤ) Α̂ <4>.

(...) pah.

Arhivele Naționale Istorice Centrale, Colecția V. Adamache, I/27. Original.

24. 1749 (7257) mai 1. *Costandin diacon, fiul lui Călămaz/Călimaz, nepotul Nastasii, fata lui Duca, fratele lui Macsin, vinde lui Costandin Cozma și fraților săi, părți de moșie ce i se cuveneau după moșul său Duca, din Călimăneștii de sus și de jos, cu loc de arătură, de cosit, de prisacă, vaduri de moară și pădure, cu 12 lei.*

Adic(ă) eu, Costand(in) diiacon sin Călămaz, nepot Nastasii, fetei lui Duca brat Macsem din sat din Călimăn(e)ști ot țin(u)tu Tutovei, scriu și mărturisescu cu acestu adevărat și încred(i)nțat zapis al meu, că d(e) nimi nisilit, nici asuprit, ci de a me bun(ă) voie, întrebatu-m-am și cu soț meu Mariia, dinpreun cu feciori(i) și cu fetile mele, și (a)mu socotit de bun(ă) voiia noastră și am vând(u)tu niște părți de moșie ce avem de baștin(ă) în sat în Călimănești ot ținutul Tutovei, de p(e) moși-meu Duca brat lui (Ma)¹csăn și lui Buculei, dum(i)sale lui Costand(in) Cozmei și fraților săi dreptu doisprăzeci lei, parte moși-meu a Ducăi brat Buculei, ce să va alege în Călimănești în selește satului, și în Călimăneștii de sus, ce să număscu Suseni, și în Călimănești de gios, ce să numește Giosana, locu de câmpu, de arat, și de cosit, și cu săpături, și cu loc de prise(a)c(ă), și cu vaduri de moară(ă) în părau(l) Călimăneștilor, și cu pădur(e), tot locul și cu tot venitu(l) cât s-ar alege. Aceste părți de moșie de pă moși-mieu Duca brat Buculei.

Deci și noi văzând deplin plata întru mânilor noastre, după cum mai sus să numește, i-am dat acestu adevărat și încredințat zapis al nostru la mân(a) dumisale, ca să stăpân(e)ască aceste părți de moșie ce mai sus numite, dum(nea)lui Costand(in) Cozma, și coconi(i) dumisale, și nipoț(i), strănepoț(i), în veci, și să-ș fac(ă) și drese domnești de stăpânire pe acestu zapis. Și pentru mai mar(e) cred(i)nța, ne-(a)m și iscălit mai jos, și s-au tânplat la această tocmală și așăzar(e), preoți, și boeri, și alți oam(eni) buni, car(e) mai jos s-au iscălit.

Și zapisu(l) acesta s-au scris în târgu în Bârlad.

МАН А <1> *ЗЧНЗ <7257/1749>.

Eu Costantin deiacon Călimazu, (ne)pot Gorăoi Nastas, feti(i) Ducă(i).

Marie suț² lui.

Vasăli Cost(a)ntin, martur, m-am tânplat.

Eu preot Grozav, m-am tlăplat.

Arăsăni Negruț, m-am tă(m)plat.

<ss> Gligoraș Cozma.

Și eu Toader am scris zapis(ul) cu zisa lui Costand(in) Calamaz, nepot lui Nastasii Guro(a)i, fetii Ducăi, brat Buculei, ot Bârlad.

La hotărât moșăi Călimăneștilor, cercetându-s(e) zapis(ul), s-au ales parte lui 75 stănjăni, 2 palmi pe bătrănu(l) lui Ducă, cari nefiindu pricină despre alți răzeși l-am adiverit.

(1)804 mart(ie) 25

<ss> Ioan Jora.

<Pe verso-ul filei a doua>: 7257 mai 1; Zapisul de la Căl(i)maz de moșie o(t) Căl(i)mineștii, parte Ducăi brat Buculei și lui Macsin.

Arhivele Naționale Istorice Centrale, Colecția V. Adamache, I/28. Original, difolio. Cu o copie, difolio; ibidem, I/32 (rezumat).

¹ Tăiat.

² soț.

25. 1749 (7257) august 5. *Dumitru Păduri cu soția sa Anița și copiii lor, Neculai și Gavril, vând lui Costantin Cozma o parte de moșie din satul Călimănești din sus și din jos, ce li se cuvenea după moșul lor Zaharia, fiul lui Drăgan, fratele lui Buculei, cu 15 lei.*

Adecă eu, Dumitru Păduri împreună cu soțul meu Anița, și cu ficiorii mei, anu(me) Neculai și Gavril și cu alți copii al mei, dat-am acestu adevăratu zapes al nostru la mâna dumisale lui Costantin Cozmi, precum să să știi că di nimini săliț(i), nici asupriț(i), ce de a no(a)stră bun(ă) voe, am vândutu dum(n)ăsa(le) numitu-i mai sus, o parte de moșie den satu den Călemănești ot ținutul Tutovei, ce am ceste moșii ocene de pe st(r)ămoș(ul) nostru Zaharii sin Drăgan, bratu lui Macsăn și lui Buculei, însă ce ne să alegi parte no(a)stră de moșie de pe strămoșul nostru

numitului mai sus den Călimăneștei de susu, ce să număscu Susăni, și den Călemăneștii de gios, ce să număscu Ge(o)săna, driptu cinsprădzăci lei ban(i) gata.

Deci și noi vădzându plata deplin întru mân(ile) no(a)stre e-am datu acestu adevăratu zapes al nostru la mâna dumisale nomitului mai susu, ca să aibă dum(ne)alui a stăpâni aceste părți de moșie den tutu locul și cu tu(tu) vinitul, den câ(m)pu, și den pădure, cu văd de mo(a)ră, și cu loc de prisacă, și loc de aratu, și de cosātu, și cu livezi, și loc de casă în sălește, și c(u) săpătur(i) pe obârșie, ca să-i fii dumisale și n(e)amului dumisale dr(e)aptă ocină și moșii în veci, și să aibă dum(nea)lui a-ș(i) faci și dres gospodpe ces(t) zapes. Și pentru credința ne-(a)m iscălitu.

Лет *зснз <7257/1749> ав(гѣст) ѿ <5>.

D(u)miru Păd(u)ri, am vândutu.

Aneța sãn Cuciobanulu, a vă(n)dtutu.

Neculai sãn Gavril sãnnu tij.

Și a(l)ți copi(i) al noștri care ne i-au datu Dumnădzău.

La hotărât moșii Călimăneștii, cercetându-s(e) zapes(ul) s-au gășât parte(a) acestui Zaharii, ce o arată acest vânzătoriu vândută di a dat Cociobanu la spat(arul) Ioan Gheuca în velet 7244 <1736> maiu 2, în care cuprinzându-s(e) toată parte(a) acelu Zaharii, n-au mai rămas nemecă să să mai ei și zapis(ul) acesta.

(1)804 mart(ie) 25

<ss> Ioan Jora.

<Pe verso-ul filei a doua>: 7257 avg(us)t 5 / Num(ă)r(ul) 23; Zapisul de la Dumitru Pădur(e) de moșii o(t) Căl(i)mănești de sus și gios, parte lui Drăgan.

Arhivele Naționale Istorice Centrale, Colecția V. Adamache, I/29. Original, difolio. Cu o copie; ibidem, I/32 (rezumat).

26. 1754 (7262) iulie 3. *Matei Ghica voievod poruncește lui Ioniță Palade ban, ispravnicul ținutului Tutovei, să cheme pe popa Toader Pierdevară și pe frații lui, să le pună soroc ca să-și mute casele de pe moșia lui Andriian și Constantin Cozma mazili, potrivit cu cartea de judecată ce s-a luat în această pricină, mai ales că nu vor să plătească dijma și alte venituri.*

† Иѡ Матей Гика воевода б(о)жиеи м(н)л(о)стїю, г(о)сп(о)дар(ъ) Зимли Молдавскои. Scriem domniia mea la cinstit și credincios boiariul nostru dumnealui Ioniță Păladi ban, isprav(nic) de ținutul Tutovii. Facem știre dumitali că ni-au dat jalobă Andriian Cozma mazil și frate-său Costantin Cozma mazil pentru un popă, anume Toader Pierdevară, cu frații sei, dzicând că s-au giudecat cu dânșii la dumnealui vel vor(nic) Ion Bogdan pentru casăle ce au pe moșie ce-au cumpărat Andriian Cozma și Costantin Cozma în hotarul Călimăneștilor ot ținutul Tutovii, și s-au hotărât să-ș(i) mute casele di pe parte Cozmuleștilor de sus scriși, ș-au dat și zapis că să vor muta. Și până acmu nu ș-au mai mutat casele, și nu numai că n-au căutat să s(e) mute, ce încă nici obiceiul locului și al dejmii nu vor să plătiască.

Pentru care după jalba ce ni-au dat, iată că-ț(i) scriem să aduci față(ă) pe acel popă cu frații sei și să iai sama, cetind și scrisor(i) ce-or fi având. Și de este după cum s-au jăluit să aibă dreptati, puindu-le soroc să-ș(i) mute casele, și de n-or înțalege să le mute până la sorocul ce li-i pune, să rânduiești zapciu să le răsipască, și dejma și alt vinit a locului ce-a fi, încă să le împlinești și să dai mărturie pe cum vii alege giudecata, ca de nu s-ar odihni vreo parte, viind la divan să avem știre. Aceasta scriem.

* $\widehat{\text{зсзв}}$ <7262/1754> ишли(е) г̂ <3>.
 КАНТ(А) ЛОГ(ОФЕТ) ПРОЧИ.

Arhivele Naționale Istorice Centrale, Colecția V. Adamache, I/30. Original, difolio, sigiliu mijlociu în chinovar, octogonal. Cu o copie.

27. 1754 (7262) iulie 3. *Matei Ghica voievod poruncește lui Ioniță Palade ban, ispravnicul ținutului Tutova, să judece pricina dintre jăluitorii Andriian și Constantin Cozma mazili, cu Dumitrașcu Silion pentru niște fânețuri de pe hotarul Călimăneștilor cu Tămășenii, ținutul Tutova.*

† ИѠ МАТЕН ГИКА В(О)ВОДА В(О)ЖИЕЮ М(И)Л(О)СТІЮ, Г(О)СП(О)ДАРЪ(Ь) ЗЕМЛИ МОЛДАВСКОИ. Scriem domniia mea la cinstit și credincios boiariul nostru dumnealui Ioniță Păladi ban, ispravnicul de ținutul Tutovii. Facem știre dumitale că ni-au jăluit Andriian Cozma și Costantin Cozma, mazili pentru Dumitrașco Silion, dzicând că au gâlceavă cu dânsul pentru iarba de fânațu di pre hotarul Călimăneștilor și a Croitorilor cu a Fântănealilor și a Tămășeanilor, că unde pun semne să cosască Cozmuleștii, Dumitrașco Silion merge de cosește piste semnele lor și dejmă nu va să dea. Pentru care după jalba ce ni-au dat, iată că-ț(i) scriem să aduci față pe Dumitrașco Silion și să iai sama ce-i pricina între dâșii. Și după cum va fi cu dreptul să giudici și să curmi prin carte de giudecată, și de vor pofți ca să-ș(i) aliagă și moșiile, să mergi să li și alegi, atâta baștina cât și cumpărături ce-or fi cumpărat, și să le hotărăști în semne și să le dai mărturii în semne, și să-i odihnești cu dreptate lor, să nu ne mai vie jalbă. Aceasta scriem.

* $\widehat{\text{зсзв}}$ <7262/1754> ишли(е) г̂ <3>.
 КАНТ(А) ЛОГ(ОФЕТ) ПРОЧИ.

<Pe verso>: Nomr. 24 / 7262 iulii 3. Carte g(os)p(o)d de la Matei Ghica v(oie)v(o)d.

Arhivele Naționale Istorice Centrale, Colecția V. Adamache, I/31. Original, sigiliu mijlociu în chinovar, octogonal. Cu o copie.

28. 1758 (7266) iunie 9. *Carte de judecată a Divanului în pricina dintre Dumitrașco Silion și răzeșii lui cu Andrii Cozma și fratele său Vasilachi căpitan pentru părți de moșie din Călimănești, ținutul Tutova, cumpărate de Cozmulești și pe care Silion ar fi vrut să le cumpere.*

† Facem știré cu această carte de giudecată, că din poronca prea înălțat(ului) domnul nostru mărie sa Scarlat Grigori Ghica v(oie)v(o)d s-au giudecat de față înainte noastră Dumitrașcu Silion cu toț(i) răzeșii lui din Călimănești, de la țin(u)t(ul) Tutovii, cu Andrii Cozma mazil și cu frate-său Vasilachi căp(i)t(an), pentru niște părți de moșie din Călimănești ce au jeluit Dumitrașcu Silion cu răzeșii lui că ei fiind răzeș(i) de baștină la moșie Călimăneștii, s-au sculat acest Andrii Cozma cu frații lui și au cumpărat cât(e)va părți de moșie de la niamurile și răzeșii lui făr(ă) de știre lui, pe care au cerut acu să întoarcă Cozmii banii, fiind că nici ar fi răzeș(i), nici rudă, cu acei ce i-au vândut moșie în Călimănești.

Deci am întrebat și pe Andrii Cozma și pe frate-său Vasilachi Cozma la aceasta ce au a răspunde; Și ei au răspunsu întâi că cum este Dumitrașcu Silion cu răzeșii moșen(i) de baștină în Călimănești, așe sânt și ei în giumątate de sat în parte de sus, baștină după cum n-au tăgăduit nici Silion. Și pentru că era(u) și ei răzeș(i) au cumpărat, și pe cumpărăturile lor au arătat și zapisé:

Întâi un zapis de la un Toader sin Stamati din anii $\times 3\text{C}\text{N}\text{F}$ <7253/1745 (7253) iunie 16>, în care scrie că au vândut lui Andrii Cozmii și fraților lui părțile lui de moșie din Călimănești și din parte de sus și din parte de gios, ce să chiamă acum Giosana, după cum le încheie și le arată anume zapisul drept 40 lei.

Alt zapis de la Dumitru Păduré din anii $\times 3\text{C}\text{N}\text{Z}$ <7257/1749 august 5>, ce scrii că au vândut parte lui de moșie din Călimănești și din gios și din parte de sus iar lui Andrii Cozmii și fraților lui drept 15 lei bani.

Așijderea au mai arătat și alt zapis de la un Costandin Călămaz diiacon din anii $\times 3\text{C}\text{N}\text{Z}$ <7257/1749) mai 1>, scrii că au vândut parte lui ce s-a alegedin Călimănești drept 12 lei. Și alt zapis de la Grozav din let ()¹, scrii că au dat daniile lui Andrii Cozmii și fraților lui a patra parte de sat din Călimănești, după cum mai pre largu arată zapisile.

Și pe acest(e) zapisé au dat samă Cozmuleștii că de când au cumpărat ei aceste părți de moșie sânt 13 ani, care de atunci și până acu tot de a valma cu dânșii au stăpănit. Și osăbit că când au cumpărat ei aceste părți de moșie au fost și cu știrea lui Dumitrașcu Silion și a lui Andrunachi Silion, a altor răzeș(i)², după cum au arătat la aceasta și dovadă un soroc ce li-au dus de la dum(nealui) vist(iernicul) Dumitrașcu Păladî, cari s-au văzut și de față ca ori să iscălească în zapisul vânzării ori să de banii. Și nici au vrut să iscăliască, nici au dat banii, de care soroc nici Silion cu răzeșii lui n-au tăgăduit, fără au zis că ei au dat ban(i) ca să nu mai poată răscumpăra.

La care stând noi di i-am luat sama după dreptate la o pricină ca aceasta, și după testamentul g(os)p(o)d ce este făcut cu sfat de obști, care hotărești pe rudenii

sau răzeș(i) ce va fi de față și va privi la moșie ori la vie stăpânindu-s(e) de cei ce nu s-ar căde și n-ar zice nimică până în șasă lun(i), să nu mai fii volnic a mai întoarce, ce să stăpâniască cel ce au cumpărat, de vrémi ce Dumitrașcu Silion cu răzeșii lui în 13 ani n-au căutat să fi întorsu banii pe aceste părți de moșie, nici de acum să nu mai întorcă de vrémi ce s-au dovedit din singur gura lui Silion că au știut de vânzare(a) acestor părți de moșie.

Pentru aceia i-am dat pe Silion cu răzeșii lui rămaș din toată giudecata și am hotărât de acmu înainte să nu mai aibă ei a să amesteca întru nimică la aceste părți di moșie, iar Andrii Cozma cu frati-său Vasilachi căp(i)t(an) să aibă a-ș(i) stăpâni numitele părți de moșie din Călimănești cu bună pace în veci ca pe a lor drept(e) ocin(i) și moșie după scrisori ce-au arătat. Și după cum li s-au hotărât giudecata li-am dat și de la noi această carté de giudecată. Aceasta înștiințăm.

✱ $\overline{\text{зсзс}}$ <7266/1758> $\overline{\text{исн(іе)}}$ $\overline{\text{с}}$ <9>.

Ion Bogdan vel log(o)f(ă)t.

Lupu Balș vel vor(nic).

V(a)s(ile) Roset v(e)l vor(nic).

Ion Palade vel spăt(ar).

<Pe verso>: N. 2 / Carti de giud(e)cat(ă) di rămas ot Călimăniști cu Dumitrașcu Sălion și cu răzeșăi lui.

Arhivele Naționale Istorice Centrale, Colecția V. Adamache, I/32. Original. Cu o copie.

¹ Loc gol.

² Scris deasupra cu altă cerneală.

29. 1765 iunie 17. *Grigore Alexandru Ghica voievod poruncește lui Constantin Sturza biv vel stolnicși lui Lupu Bujoranu să cerceteze și să aleagă părțile de moșie din Călimănești, Tămășeni și Mărășești, ținutul Tutova, ale lui Ioniță cupeșul, fiul lui Andrian Cozma, fixând pietre de hotar, asemenea și pentru vadul de moară și locul de prisacă, împresurate de răzeși.*

† **Ио ГригориѦ АлиѦандрѦ Гика в(о)в(о)д(а) вож(і)ю мил(о)ст(і)ю,** **г(о)сп(о)д(а)р(ъ) ЗѦмли Молдавскон.** Scriem domnie me la credincios boeriul nostru, dumn(ealui) Costandin Sturză biv vil stol(nic) i la boeriul nostru Lupul Bojoranu (...)¹. Vă facim știre că aice la domnie me au dat jalobă Ioniță Cupeți, ficior lui Andriian Cozma, arătând că are câtiva părți de moșii baștină și cumpărătură într-acești săliști, anumi Călimăniștii, și Tămășini, și Mărășăștii, la ținu(tul) Tutovii, și încă pi săliști Tămășinii zăci Ioniță Cozma cum că tatăl său Andriian Cozma au deșchis cu toporul din păduri di au făcut un loc de prisac(ă), și au făcut și o moară în părău(l) Tutovi(i), unde n-au mai fost vad di moară. Acum să scoală cei ci mai sânt răzăș(i) la acisti săliști și împresoară părțile lui Andriian Cozma, atâta baștina, cât și cumpărăturile, cum și locul cil di prisac(ă) ci l-au făcut

Cozma cu toporul din păduri, iar răzăș(ii) acie zâc precum că au fost loc vechiu de prisac(ă) și-l împresoară ei.

Pentru care iată vă scriem, luând carti domnii mele să vă sculați să mergeți acolo la numitele săliști și să strângiți fați pe toți răzăș(ii) și împregiuraș(ii), și să stați să luați sama cu amărunt(ul) după scrisori vechi și după mărturiile oaminilor bătrâni și să dovidiți în câți bătrâni înblă acile săliști și fiiștecare răzăș câtă parte are și din ci bătrân să tragi, și după cum vii găsi cu dreptati să alegeți dum(neavoastră) parte lui Ioniți Cozma cât să va dovidi baștina, cum și cumpărăturile ce s-ar dovidi cu driptati c-au cumpărat Andriian Cozma. Iarăș să cercetez(i) dum(neata) cu amărunt(ul) după dreptati și să li alegi și să-i stâlpiști cu pietri disosăbit, atâta baștina cât și cumpărăturile. Precum și pentru vadul acil de moară și pentru locul cel de prisac(ă) ce l-au făcut Andriian Cozma, iarăș să cercetez(i) dum(neata), și dovidindu-s(e) că locul undi au făcut moara și locul cel de prisac(ă) n-au fost vad di moară s-au loc di prisac(ă) vechi, ci li-au făcut Cozma din temelii, și dovidindu-s(e) așe cu dreptati să-i alegiți dum(neavoastră) părțile Cozmii baștina și cumpărătur(i)le pe acel loc undi este moara și locul cel de prisac(ă), și să-l stâlpiști cu pietri hotară împregiur și să dați și mărturii hotarnic(ă) iscălită de dum(neavoastră) și de toți cii ce să vor întâmpla la hotărât.

Aceasta scriem, iar neodihnindu-s(e) vreo parti să li dați(i) zi de soroc și cu mărturie dum(neavoastră) să vii la divan.

*¹ΛΨΞΕ <1765> ЮНИ(Е) ЗІ <17>.

Проч(и) вел ворн(ик).

Arhivele Naționale Istorice Centrale, Colecția V. Adamache, I/33. Original, sigiliu octogonal. Cu o copie.

¹ Loc gol.

30. 1766 iunie 6. *Grigore Alexandru Ghica voievod întărește lui Ioniță și Antohi Cozma, fiii lui Andrian Cozma, toate părțile de moșie din Călimăneștii de Sus și de Jos, ținutul Tutova, cum și o parte din moșie din Tămășeni, cu loc de prisacă.*

† **Ио Григорие Илиѡандрѣ Гика в(о)евода бож(ію) мил(о)ст(ію),**
 г(о)сподар(ъ) Земли Молдавскѡи. Dat-am carte domnii meli lui Ioniț(ă) și lui
 Antohi Cozma, ficiorii lui Andriian Cozmii, să fie volnici cu carte domnii meli a-și
 stăpâni și a-și dejmui a lor drepti ocine și moșii, toati părțile din Călimănești, și celi
 din sus și celi din gios, după zapisă ce au și după carte de giudecată ce au la mâna
 lor pe aceli părți de moșii, iscălită de răposatul Ion Bogdan log(ă)f(ăt), și de
 dum(nealui) vor(nicul) Lupul Balș, și și de dum(nealui) hat(manul) Vasile Ros(e)t,
 și de dum(nealui) vist(iernicul) Filip Catargiu, cum și o carti den moșie Tămășenii,
 cu moară ce iasti făcută pe ace parti, și cu loc de prisacă, după carte de giudecată ce
 au de la răposatul Ion Bogdan log(o)f(ăt), să aibă a o stăpâni și să ia de a zăce din
 țarini cu pâine, din câmpi cu fânaț, din prisăci cu stupi, însă din 50 unul, iar fiind
 mai puțini să ia câti o para de stup, și din tot locul, cu tot venitul p(e) obicei. Iar
 cine v-ar ave mai mult a răspunde cu dres și scrisori ce vor fi având, să vie la divan.
 Într-alt chip să nu fie. Aceasta scriem.

***ΛΨΞΣ <1766> юни(е) њ <6>.**

Проч(и) вел лог(о)ф(е)т.

<Pe verso-ul filei a doua>: 1766 iun(ie) 6 / N. 29 30; Nomr. 48 29; Carti
 domne(a)scă di Tămășen(i).

Arhivele Naționale Istorice Centrale, Colecția V. Adamache, I/34. Original,
 difolio, sigiliu octogonal. Cu o copie.

31. 1767 iulie 22. *Neculai și Ion Bădărău, vând lui Ioniță Sălav drept 20
 de lei o parte de moșie din satul Călimănești ce fusese dăruită lui Ion părcălab,
 tatăl lor, de către Eliana, fiica lui Buculeiu, moașa cumpărătorului.*

Adică eu Neculaiu Bădărău, și eu Ion Bădărău, făcut-am scrisoarea noastră
 la mâna dumi(sale) Ioniți Sălav, și a feciorilor, și al nepoților, și strănepoților
 dumi(sale), precum să să știie că au vândut moașă-sa Eliana, fata lui Buculeiu
 pah(arnic) o parte de moșie în sat în Călimănești, cari moșie au fost dată daniie
 tatălui nostru Ion părcălab, după cum scrie și zapisul de daniie ce au fost la noi, și
 acum scoțind noi moșia la vânzare am întrebat pe dum(nea)lor, fiind nepoți Elenii,
 fetei lui Buculeiu pah(arnic), și au zis c-ar cumpăra-o dumn(e)alor. Și făcând
 tocmală, de a noastră bună voe am vândut-o dumisali drept douăzăci lei, și ni-au dat
 dumnalui plata deplin în mânele noastre, și noi i-am dat dumi(sale) zapis(ul) cel
 vechiu de daniie ce-au fost la mâna noastră, al moșu-său.

Și când am dat noi această scrisoare s-au tâmplat mulți oameni buni și
 preuț(i), cari mai gios sânt iscăliți. Și noi încă pentru mai mare credința am iscălit,
 ca să să crieză.

Лет *зсое <1775/1767> исл(и)е кѣ <22>.

Și eu Neculaiu Bădărău.

Eu Ion Bădărău.

Și eu Pănteleiu monah ot Cărjăoani, martur.

Costantin Bo(r)șu.

Vasil(e) Isac.

La hotărât moșai Călimăneștii cercetându-s(e) acest zăpis i s-au ales parte lui 225 stănjăni, trii palmi, care nenăscându nici o pricină, s-au adevărit.

1804 mart(ie) 26.

Ioan Jora pah(arnic).

<Pe verso>: 7275 iuli(e) 22; Zăpis di moșii din Călimănești di la Ioniți Silevu.

Arhivele Naționale Istorice Centrale, Colecția V. Adamache, I/35. Original.
Cu o copie.

32. 1769 (7277) iunie 2. *Zăpisul lui Ioniță Sălav către Ioniță și Antohi, fiii lui Andrei Cozma, pentru un vad de moară și un loc de prisacă de la Tămășeni pentru care s-a judecat el și unchiul său Sandul Sălav cu Andrei Cozma și au pierdut la judecată.*

Adic(ă)-ti eu, I(o)n(i)ță Sălav. Făcut-am i(u) Antohî Lu(n)g(u)l screso(a)r(e) me la mâna dum(i)sale lui Ion(i)ța și Antoh(i) sănovi dum(i)sale Andriu Cozmi, precum avându noi multă precine de giudecat(ă) pântru un vad de mo(a)r(ă) și pă(n)tru un loc de prisac(ă), ce esti la Tămășeni, și trăgându-i noi la giudecat(ă) cu-n zăpis ce-(a)m avut, și-ntr-acei zăpis fiindu și alti părți de moșii la noi și scoțând o carti de la dumnalui logofătu(l) Bogdan ce-au giudecat pe Andri(ian) Cozma c(u) unchi-m(e)u popa Sandul Sălav, și giudecându-l și cu noi ne(-au) dat rămaș. Și vrâ(n)d ca s(ă) ne (ei)¹ zăpis(u)lu că era și alti părți de moși(i) într-acei zăpis, am dat acestu zăpis zăpâs al nostru ca s(ă) hi(e) dumnalor hodenii de noi și de ne(a)m(u)lu nostru. Și la acestu zăpus² s-au tă(m)plat mulță³ o(a)m(en)i bun(i) care ma(i) gios sânt) iscăliți.

ЛѢТ *ЗСОЗ <7277/1769> ИСН(ІЕ) В <2>.

Antoh(i) Lungul (...).

Arhivele Naționale Istorice Centrale, Colecția V. Adamache, I/36. Original.
Cu o copie.

¹ Lipsește în original. Se regăsește în copie.

² zăpis.

³ mulți.

33. 1777 februarie 24. *Ioniță Sălav vinde lui Antohie Cozma o parte de moșie din satul Călimănești, ținutul Tutova, din partea de jos, partea Ilenii, fiica lui Buculeiu, pentru 93 de lei ce datorează lui Antohie.*

Adecă eu, Ioniți Sălavi, făcut-am adevărat zăpisul meu, la mâna dumisale jupânului Antohie Cozma, pręcum să să știe că i-am vândut o parte de moșie din sat

din Călimănești, din partea de gios, partea Ilianii, fetei lui Buculéiu păh(arnic), fiindu-mi și mie cu(m)părătură de la Niculae Bădărău și de la Ioan Bădărău, la care le-au fost și dumilorsale danie; de Măriuța, fata Ilénii, ce-au făcut-o un Ifrim, și s-au dat danie unui părcălab, anume Ioan, fiind acești numiți mai sus Neculae i Ioan Bădărău, ca să o poată stăpâni. Fiindu-lé peste mână au scos acea danie la vânzare, au întreat din răzeș(i) care s-or afla ca să o cumpere. Fiind eu nepot Ilénii, fetéi lui Buculéiu, am cumpărat-o ace danie, iar acum eu având casă grea și fiind și dator, am mersu pe la nemurile méle și am cerut ca să-m(i) fac(ă) bine și nu mi-au făcut. Și am ajuns la dumnalui jupânul Antohie Cozma de me-au făcut bine cu 93 lei, adecă cu noozeceșitrei de lei, și acum împlinindu-se vadeao banilor și dumnalui cerșindu-ș(i) banii, n-am avut ca să-i dau. Acum fiind dumnalui răzeș de baștină de pe cum arată mai sus, i-am dat această parte de moșie, care arată mai sus, cât s-a alége: cu baștina, și de cumpărătură, și cu tot venitul din tot locul, adecă cu vad de moară, cu săliști, cu loc de fânațu, cu codru, cu loc de prisac(ă), cu săpături, dreptu acești bani, dinpreună cu doao zapisă veche, unul cel de danie, unul cel de cumpărătură, ca să aibă dumnalui a stăpâni în pace în véci. La care să aibă a-ș(i) face dumnalui și dresă dumnești după zapisul meu.

Și când am făcut acest zapis la mâna dumisale s-au întâmplat și din marile răzeș și din câțiva neguțitori oameni streini dinpreună și din lăcuiitorii cei mai de gios. Și pentru mai mare încredințare am iscălit.

Лет \times АΨΘΞ <1777> фев(р)варіе КЛ <24>.

Eu, I(o)niță Sălav, de(n)preune cu soțul m(e)u cu Florea, am vândut ace(a)sta cu(m)păr(ă)tură, și nim(e) din ficior(ii) m(e)i sau den nepoți m(e)i să n-a(i)bă tre(a)ba, fi(i)nd că mult bine me-(a)u făcut dumnalui Antohi Cozma, și pă(n)tru credința am iscălit.

Ion(i)ță Sălavu.

Și eu ieromonah Filothei ot schitul Lipova am scris cu zisa dum(i)sa(le) Ioniț(ă) Sălav.

Cercetându-s(e) și acesta, s-au adevérit.

<ss> Ioan Jora pah(arnic).

1804 mart(ie) 26

<Pe verso-ul filei a doua>: 1777 fev(ruarie) 24. Zapis di moșii din Călimănești, Salavu.

Arhivele Naționale Istorice Centrale, Colecția V. Adamache, I/37. Original. Cu o copie.

34. 1778 martie 25. *Vasile Merăuță cu feciorii lui Ștefan și Ioniță vând lui Antohi Cozma cu 15 lei jumătate dintr-o livadă de pruni din Călimănești, șinutul Tutova, iar cealalăt jumătate i-o dăruiesc.*

Adică eu, Vasiliu Mărăuți înpriună cu ficiorii mii, anumi Ștefan și Ioniță, di nimi siliți, nici asupriți, ci di a no(a)stră bună voi am vândut a mi(a) dri(a)ptă ocină

și moșii, o livadă di pirji cu loc cu tot, ci esti în siliști dispri apus, ci să hotărăști din sus cu parti lui Grozav și din gios păn(ă) în fântână din costiși, cari s-au măsurat cizăcișipatru stânjâni în sus și în gios, și patruzăci stânjâni din pârău la dial păn(ă) diasupra livezii, și stânjinul di optu palme. Această parti, giunătati di livadă cu loc cu tot, am vândut-o dumisali cuconului Antohii Cozmii, dript cinspri(ze)ci lei bani, iar giunătati di livadă cu loc cu tot i-am dat-o dumi(sale) daniu cu toată voe mi(a) pentru mult bini ci mi-au făcut, cari această parti îmi esti din bătrânul lui Albiș, din parti din sus, cari frați mii n-au nici o triabă dintr-acist bătrân. Și fiind vândută di Vasilii Capră dumi(sale) răpăusatului Andriiu Cozmii această parti și cu alti părți di moșii tot dintru acist bătrân, eu m-am sculat și li-am răscumpăratdi la dumnalui Andriiu Cozma și pi urmă aceast(ă) giunătati di livadă cu loc am vândut-o fiului dum(isale), cum și giunătati i-am dat-o daniu, după cum arată mai sus. Și zapisul vichiu au rămas la mâna mi(a), fiind și alti părți di moșii.

Și la această tocmială a no(a)stră s-au întâmplat o(a)mini buni carii mai gios s-au iscălit. Și pentru credința am pus și digitul ca să să criază.

Лит *АУСН <1778> Март(іе) кѣ <25>.

Eu, Vasilii Mărăuți, am vândut și am pus digi(tul).

Eu, Ștefan sin Vasilii Mărăuți.

Eu, Ioniți sin Vasilii Mărăuți.

Eu, Dumitrașcu Duca, m-am întâmplat.

Eu, Costantin Borșu, martur.

Și eu am scris acist zapisu cu zisa lor și am iscălit.

<ss> Nicolaiu Obreji.

<Pe verso-ul filei a doua>: 1778 mart(ie) 25 / Zapisul lui Vasilii Mărăuță di livada din siliști cu loc cu tot dispri apus part(ea) din sus.

Arhivele Naționale Istorice Centrale, Colecția V. Adamache, I/38. Original, difolio. Cu o copie.

35. 1792 martie 4. *Gheorghe, fiul lui Antohi Lungul din Cristești (Crăstești) face schimb cu Ioniță Cozma, dându-i părțile din Ivănești de pe Rahova, părțile din Călimănești, Tămășeni, primind părțile lui Ioniță din Cristești din deal, din Spineni și Bobești.*

Adecă eu, Gheorghii sãn Antohii Lungu lot Crăștiștii de de(a)l, dat-am scrisoare(a) mi(a) la cinsti(tă) mâna dum(isa)li cuconului Ioniți Cozmii, precum să si știi că de bună voia mi(a) socotindu-mă și învoindu-mă cu dum(isa)li, am schimbat acesti părți de moșii, adecă am dat dum(isa)li parte me de moșii de Ivănești de pi Racova și de pi Totova, iar a dat dum(isa)li parte mi(a) de Călimănești și de Tămășini. Și dum(nea)l(u)i încă mi-(a)u dat parti dum(isa)li de Crăsteștii de de(a)l, și di Spineni, și di Bobești, cu schimbătură. Pre care moșii și părți de moșii așa ne-(a)m așăzat și ne-(a)m învoit ca să stăpâne(as)că di acum înainti dum(isa)li cuconu(l) Ioniți părțili mili di sus arătati, și eu să stăpânesc părțili dum(nea)l(u)i cu bună paci în veci. Și oricari dintri noi ar vre să înto(a)rcă, să nu fii

volnici, ce di vor ieși moșii mai multă, ori din părți mili la hotărât, ori dintr-a dum(isa)li, să avem a înto(a)rci bani pe stânjănu câti un leu la parte cui s-a căde. Și spre încredințare am iscălit.

*^ΛΨ^ЧВБ <1792> МАРТИ(Е) А^Λ <14>.

<ss> Gheorghî Lungul.

Văzându între dum(nea)lor învoiri de bună voi a schimbului, am scris cu zisa dum(nea)lui acest zăpis și am iscălit.

<ss> Sandul Bălăz mart(or).

<Pe verso-ul filei întâi>: La hotărât moșai Călimăneștii i Tămășinii s-au ales parti acestui zap(i)s din Călimănești trii stânjăni și șăs(e) palmi, iar din Tămășani i s-au ales doi stânjăni, care fiindu schimbătură dumi(sale) Ioniță Cozmei cu alt(e) părți, după cum arată în zăpis și schimbu fiindu bunu cu priimire tuturor, s-au adevărit.

1804 mart(ie) 26.

<ss> Ioan Jora pah(arnic).

<Pe verso-ul copiei>: Zăpisul lui Ghiorghî Lungului di Călimănești i Tămășani.

Arhivele Naționale Istorice Centrale, Colecția V. Adamache, I/39. Original. Cu o copie.

36. <ante 1803 noiembrie 9>. Izvod de părțile de moșie ce s-au vândut din Tămășeni, ținutul Tutova.

Izvod di cii vânduți din Tămășani.

Iftemi sîn Lungu di Buculeiu.

Profirii, ficior Chiriții, tij.

Mărie, fimeia lui Pascal armaș, fata Zahariei, nepoata lui Drăganu.

Iftemii diiaconu sîn Dumitrașcu, nepot lui Macsăm.

Pascal armaș din bătrănu(l) lui Nanotă.

Ionașcu Albiș din bătrănu(l) Susanu.

Brăilă brat Albiș, tij.

Ioana, fimeia lui Grozav, tij.

Trele din popa Iftodi.

Popa Gligori din bătrănu(l) Nanotă, parte Anghelini(i).

Damaschina, fata lui Ion Lungu, din Măricuța, fată lui Buculeiu.

Ion sîn Dumitrașcu, din bătrănu(l) Macsăm.

Parte Măriei uricăriții din bătrănu(l) Cârlig.

Popa Gligoraș, tij.

Pascal armaș din Macsănu.

Selion, tij.

Arhivele Naționale Istorice Centrale, Colecția V. Adamache, I/40. Original.
Cu o copie.

37. <ante 1803 noiembrie 9>. „Izvodu de câti fun(ii) s-au aflat din capul moșii <Tămășeni> din sus loc di păduri cu săpături din hotarul Mărișești”.

Izvodu de câti fun(ii) s-au aflat din capul moșii din sus luc¹ di păduri cu săpături din hotarul Mărișești (...) în su(s), măsurându-s(e) s-au găsit:

45 fun(ii), și fun(ia) di 20 stânjăn(i), și stânjănul di 8 palme.

18 fun(ii), alături pi din gios, ci s(e) arat(ă) că au scos din Giosana această parti.

35 fun(ii), loc di câmpu di hran(ă), Călimănești, din capul dumbrăv(ii) în gios păr(ă) în hotarul Giosana.

31 fun(ii), 6 stânjăn(i) tij pi costiș(ă) dispre Tutov(a).

27 fun(ii), 3 stânjăn(i) săliște co(a)sta dispre apus, cu livez(i) și cu vii.

43 fun(ii), Giosan(a), ce s(e) numești Călimănești, ce-au datu sam(a) că au luat un Macsin di un rău di Cârstești.

4 fun(ii), stâlpit, ce-au dat sam(a) că esti luat di Giosana au Ghică.

11 fun(ii), 7 stânjăn(i) Tăm(ă)șen(i), co(a)sta dispre apus păr(ă) în hotarul spătariului.

42 fun(ii), 3 stânjăn(i), parti dispri răsărit tij Tămășen(i) din hotarul lui Isac în gios păr(ă) în hotarul spătariului.

Arhivele Naționale Istorice Centrale, Colecția V. Adamache, I/40. Original.

¹loc.

38. 1803 noiembrie 9. *Ilie Tudori, ginerele lui Ioniță Cozma, se plânge domnului Alexandru Costantin Moruzi de împresurarea părții sale de moșie din Călimănești, ținutul Tutova.*

Pre înălțate doamne

Fiind că la țân(u)t(ul) Tutovii am niști părți de moșii, care moșii pățimesc multă împresurare despre răzăș(i), pentru aceasta mă rog mării tale ca să să rânduiască pe dumi(sale) pah(arnicul) Ioan Jora, tot de la cel țân(u)t, ca să margă să ale(a)gă părțile mele și să pui și p(i)etre hotară, ca să nu mai fiu totde(a)una în supărare, ce să facă căzuta cercetare după dreptate (...) scrisorilor ce am, și să mi le deosăb(e)ască făr(ă) de a căuta interes, ci după dreptate ci a cuno(a)ști.

Pre plecat la mila mării tale.

<ss> Ilii Tuduri.

Mergi la dumi(sale) vel log(o)f(ă)t de Țara de Gios.

(1)803 noemv(rie) 9

♠ log(o)f(ă)t.

Arhivele Naționale Istorice Centrale, Colecția V. Adamache, I/41, f. 1-1v.
Original. Cu o copie.

39. 1803 noiembrie 12. *Alexandru Costantin Moruzi voievod poruncește biv vel paharnicului Ioan Jora să meargă la Călimănești, ținutul Tutova, să cerceteze, să hotărască și să stâlpească cu pietre de hotar părțile de moșie ale lui Ilie Tudori, ginerele lui Ioniță Cozma.*

Noi Alexandru Const(an)d(in) Muruz v(oi)e v(o)d, cu mila lui D(u)mnezeu domn Țării Mold(o)vii.

Credincios boer domnii mele, dum(neata) Ioan Jora biv vel pah(arnic), săn(ă)tate. Dintr-această jalobă ce au dat domnii mele acest Ilie Tudori, pre care vei înțelege arătare ce face că în moșie Călimăneștii di la țin(utul) Tutovii, ar fi având părțile sale di baștină și s-ar fi împresurând de cătră răzeșii numitii moșii. Pentru care cerșând ca să să li deosăbască, spre a să pute folosî cu cuviincios vinit, te orânduim domnie me ca să mergi la stare locului numitei moșii, undi strângând di faț(ă) pe toț(i) răzeșii și megieș(i), cu scrisorile ci vor fi având, cum și jăluitar(ul) iarăș cu dovezile ci va fi având să faci cu amărunt(ul) cercetare tuturor scrisorilor, și când ti vei încredința că jăluitar(ul) ari părțile sale și nu va fi vreo pricină, atunci să i li disbaț(i) di supt împresurare stâlpindu-le și cu p(i)etri hotară pi la locurile ci va cere trebuința și va da dreptate, după cari să dai și mărturie hotarnică iscălită pe obicei. Iar dacă la hotărât ar naști vreo pricină întri răzăș(i) sau megieș(i), p(i)etre hotară nu vei puni, ci cu mărturie di curgire pricinii și hartă închipuită di stare(a) locului cu zi de soroc să-i trimiț(i) la Divan.

1803 no(ie)m(vrie) 12.

Proci vel log(o)f(ă)t.

S-au trecut.

Arhivele Naționale Istorice Centrale, Colecția V. Adamache, I/41, f. 1v.-2.
Original, difolio, sigiliu octogonal. Cu o copie.

40. 1804 martie 26. *Scrisoare de mărturie semnată de mai mulți răzeși din satul Călimănești, ținutul Tutova, dată la cercetarea făcută de Ioan Jora biv vel paharnic, pentru alegerea părților de moșie cerută de Ilie Tudori răzeș, ginerele lui Ioniță Cozma.*

Adecă noi care mai gios ne vom iscăli, dat-am adevărată scrisoare no(a)stră dumis(ale) Ioanu Jora biv vel păh(arnic), că fi(i)ndu dumi(sale) rânduitu din luminata poroncă go(spo)d ca să hotărască moșiia Călimănești, pe care o împărțim în 10 bătrâni, și moșiia Giosana, ce să înparte în 3 bătrâni i moșiia Tămășeni, ce să înparti iar(ă)și în 10 bătrâni, ce sânt în Călimănești. Dar fiind precina într-acestaș chip că după ce stăpânem 720 stânjâni în moșii în Giosana, mai stăpânem 307 stânjâni pen mijlocu moșii Călimăneștilor tot cu acestu nume di parti din moșie în Giosana, cari apucând nestrămutată stăpânire de la moșii și părinții noștri într-

acestu chip pân(ă) acum. Și acum viind dumi(sale) păh(arnicul) la fața locului spre ai da sfârșit pricini(i) hotărâtului, și cunoscându-să atâtu de cătră dumi(sale), cât și de noi răzășii, la această moșie Giosana este ruptă din vechime tot den trup(ul) moșii Călimăneștilor, având ace bucată de loc tot di acolo, dar fiind că ne-(a)u fostu stăpânire așa păr(ă) acum nu s-au pus la mejloc moșia Giosana ca să s(e) împărță dinpreună cu moșia Călimăneștii, că fiind alți bătrâni în moșia Giosana, iar(ă)și să înțelege că au fostu cumpărată. Și pentru ca să lipsa(s)că ace bucată di loc de mijloc Călimăneștilor, ce este cu nume de Giosana, ne-(a)m învoitu noi răzășii și am priimit să luăm 154 stânjâni den trupul moșii Călimăneștilor alătore cu moșia no(a)stră Giosana și să luom răzășilor de Călimănești 307 stânjâni ce este ace bucată de loc, ca să nu să mai pomene(a)scă în mijlocu moșii Călimăneștilor și parti de Giosana.

Și pentru ca să s(e) facă împărțala într-acestaș(i) chip ca să rămâi moșia Călimănești curați de o parte și de altă parte Giosana strânsă la un loc, am făcutu acestu schimbu învoindu-ne între noi de am datu 153 stânjâni noi răzășii de Giosana răzășilor de Călimănești mai multu peste ce am luat, fiind locum ai strâmtu. Deosăbit ne-(a)m mai învoitu iară unde să luăm parti din moșie Călimăneștii întâi den margine moșii din gios di unde să desparte de Giosana, dându în sus parte Cozmei până alătore den gios de casa lui Ștefanu Ifremu și de acole în su(s) să s(e) de parte răzășilor bătrâni(i) Albeș și Iftodi pe undi li să va împlini parti acelor 2 bătrâni. Și de la împlinire(a) acelora în sus să s(e) dei iar(ă)șe parte(a) Cozmei cât i să mai face păr(ă) i să să va împlini toată partea, și de acole în sus să-ș(i) ia răzășii până să va isprăvi moșea. Și ne-(a)m mai învoitu pentru Giosana ca den margene den gios să s(e) înceapă a să da părțile Cozmei pân(ă) unde va agiunge și în sus să rămâi a răzășilor, și den Tămășeni iar(ă)și den margene moșii din sus să s(e) dei părțile Cozmei până unde va agi(u)nge în gios, și despre răsărit și despre apu(s) din capu în cap.

(1)804 mart(ie) 26

Ilie Tudori răzeș.

Ion(i)ț(ă) S(i)lion, răzeș di Călimănești.

Co(stan)d(in) (...), răzăș.

Diiaconul Năstas, răzeș.

(...).

Diiacon (...), răzeș.

Pavăl Dvugulți, răzăș.

Vasilachi Popa, răzăș.

Neculaiu Drăguș, răzăș.

Costache Merăuț, răzăș.

Roman Bugan, răzăș.

Gheorghii Silav răzăș.

Eu, Angheluți Sălav, răzăș.

Ioniță Popa, răzăș.

Arhivele Naționale Istorice Centrale, Colecția V. Adamache, I/42. Original, difolio. Cu o copie.

41. 1804 mai 15. Mărturie hotarnică dată de Ioan Jora fost mare paharnic lui Ilie Tuduri pentru alegerea și stâlpirea părților sale de moșie din Călimănești, ținutul Tutova, de pe partea socrului Ioniță Cozma.

Ci s-au dat măsurându-să din p(i)etrile răzășilor în sus, 421 stânj(eni), cu doi stânj(e)ni ci au dat Ștefan Mereuță pentru locul livezii di sus arătat, ci au vândut-o tata-său Cozmii, cari ace(a)sta i să mai faci din hotarul Călimăneștil(o)r, și undi s-au împlinit această sumă di stânj(e)ni în sus s-au pus iarăș două p(i)etri, una în șăsu din sus de șăpot și cam spre răsărit, și una în zare(a) dealului dispre răsărit, den sus di gardu(l) unii curături și în linie acestor doouă p(i)etre. Înspre apus din vale din viia popii lui Vasăle Teliman, iarăș s-au făcut boor într-un stejar, și această hlizi mergi dreaptă p(r)in codru pisti vale(a) Fulgului, până în zare(a) Zăletinului. Și așa închiendu-să tot hotarul Călimăneștilor, am ales părțale dumis(ale) și din moșiia Giosana din bătrânii ci au cuprins cu cumpărăturile după zapisăle acesti:

Stânj(eni)	Palmi	
291	2	I s-au dat pi un zapis din velet 7250 <1742> maiu 6, a lui Ioniță Lucaciu medelnicer, ci au fost pusă amanet în cinci ani pentru douăzeci și cinci lei, în cari zapis arată că di nu va da banii la vade să rămâi moșie di istov. Și trecând di atunce și pără acum 63 ani, să vede că banii n-au dat și moșiia i s-au dat supt stăpânire dumis(ale) tot bătrânul Hornețu.
116	2	S-au dat doouă părți a douo feti a lui Macsân, viindu-le de parte câti 58 stâ(n)j(eni) și una palmă, și un zapis a lui Toadir Stamati din velet 7253 <1745> iuni(e) 16.
407	4	Fac, cari și la această somă de stânj(eni) au eșit pricină la parte(a) lui Hornețu, ci esti pusă amanet Cozmii de Lucaciu med(elni)cer, vrând ciialanți răzăși, adică căp(i)t(a)nu(l) Ioniț(ă) Sălav i Ștefan Mereuță și cu alții ai lor, vrând a cumpăra pisti 63 ani cu protimisăre răzăși(lo)r și cu cuvânt că esti moșie zălogită vre să întoarcă banii lui Ioniță Cozmăi și să-i ia în stăpânire(a) lor. Acest bătrân a lui Hornețuapoi făcându-li-să cercetare de sânt neam cu acel Lucaciu medel(ni)ce(r), ca să li să dei protii de răscumpărare, fiind această parti zălogită, s-au dovedit că nici un neam cu Lucaciu medel(ni)cer nu sânt, cu care să poată agiuta să de banii și să ia în stăpânire(a) lor moșie, mai ales fiind trecuți 63 ani de atunce, și ei nici o cerire într-atâta curgire di vremi n-au făcut. S-au dat tot supt stăpânire(a) Cozmii, stâlpindu-să la un loc această somă di 407 stânjeni și patru palmi, măsurându-să din hotarul a unor șapți pământuri ci au fost mai dinainte alesă dintru ace(a)stă moșie Giosana, cari cuprindu 83 stânj(eni) pără în hotarul Tămășănilor în sus pără

		<p>undi s-au împlinit această, cari faci pisti tot parte(a) aceasta ci i s-au ales acum și din Giosana și cu celi șapte pământuri 490 stânjăni, 4 palmi.</p> <p>Și așa săvârșându-să și hotarul moșii Giosana, am ales părțile dumis(ale) ci au avut a tragi cu zăpis și din moșia Tămășăni, după cum să arată în gios:</p>
Stânj(en)	Palmi	
67	7	Parte Sâdorii și a Nastasâi Guro(a)i ci li vindî diiaconu(l) Costandin și frătili său Toader cu zăpis(ul) lor din velet 7250 <1742> iul(i)e 20.
67	7	I s-au dat parte a doi ficiori a lui Drăgan cu zăpisu(l) lor din velet 7250 <1742> avg(us)t 22.
30	-	S-au dat parte a două feti a lui Macsânu pi un zăpis a lui Toader Stămati din velet 7253 <1745> iuni(e) 16.
2	-	S-au dat un zăpis a lui Gheorghii Lungu, parte lui din bătrânu(l) Buculeiu din vilit 1792 mart(ie) 4,
67	7	S-au dat pi un zăpis di la medelniceriu Iordachi Gheouca din velet 1780 săpt(emvrie) 16, parte Olăcariului din bătrânu(l) Arionu.
1	4	S-au dat parte Chiricăi ci zăpis(ul) său din veletu 7253 <1745> apr(ilie) 9, parte lui din bătrânu(l) popa Iftodi.
14	-	S-au dat baștina Cozmii ci au tras în stăpânire sa parte lui Vasâli Cozma șătrariu, i a Saftei, i a lui Andreiu Cozma, i a lui Vasâlachi Cozma.
251	1	<p>Fac, care și la aceasta sumă stânjăni iarăș au iașitu pricină la parte Sădorei și a Nastasâi, ci să arată mai sus, cerându-o preotu(l) Gheorghie în stăpânire sa parte Sâdorii, cu cuvântu că el să tragi din Sâdora, și Costandin diiaconu n-au putut ca să vânză și parte mătușă-sa. Dar văzându-s(e) zăpisu(l) că cuprinde amândou(ă) părțile și stăpânire Cozmeleștilor au fost dinpreună cu iai nestrămutat.</p> <p>S-au cunoscut că că cerire preotului esti fără cuvânt și s-au dat tot supt stăpânire Cozmii, asămine pricină au mai ieșit tot dintr-această sumă, pricinuindu-i d(umnea)lui Ioniți Miclescu a nu da parte Olăcariului ci să arată mai sus după zăpis(ul) socrului d(umi)salii, zăcându-i că socru(l) d(umi)salei medelniceriu Iordachi nu i-su spus de acel zăpis ci au dat dani. Cari și aceasta văzându-să că esti fără de nici un cuvânt, nu să poati înputernici pi dum(nea)lui a o opri. Au rămas totu în stăpânire dumisalei Ilii Tudoreiu.</p> <p>Care și această sumă stălpindu-s(e), așa i s-au dat, adică stânjinei 420 pi drept moara d(umi)sali, care mergu din zare Iazărului, piste apa Tutovei, pără în zare(a) dealului Lăleștilor, și să hotărăscu margina din sus despre răsărit cu</p>

	<p>moșie Glodenii și din gios cu răzășii, undi s-au stâlpit cu p(i)etre, iar despre apus de apa Tutovei, margina din sus să alătură iarăș cu a du(mi)salei parte din Giosana, 69 stânjâni i s-au dat despre apus alătore cu acești 120 stânjâni din gios pără în hotarul Gheucăi, unde s-au înnoit hotaru(l), puind și altă piatră. Însă acești 69 stânjâni mergu numai pără în apa Tutovei, iară nu pără în zare(a) Iazărului, care s-au dat pentru vânzările răzășilor, ce au făcut tot dinainte la Gheuca 93 stânjâni, i s-au mai dat dispre răsărit de apa Tutovei, începând măsura din hotarul Hălmăgenilor în sus pără undi au agiunsu această somă, unde s-au stâlpit iarăș cu p(i)etri hotar, care și această somă di stânjini mergi iarăș numai pără în apa Tutovei, iară nu pără în zare(a) Lăleștilor, tot din pricina vânzărilor ci s-au făcut la Gheouca.</p> <p>Și așa începându-s(e) toate hotarăli aceste di sus arătati, am dat această mărturie hotarnică la mâna du(mi)salei Ilii Tudoriiu.</p>
--	--

1804 maiu 15

<ss> Ioan Jora paharnic.

Arhivele Naționale Istorice Centrale, Colecția V. Adamache, I/43. Copie, fragment.

42. 1804 decemvrie 10. *Carte de judecată de la isprăvnicia ținutului Tutovei dată lui Ilie Tuduri, ginerele lui Ioniță Cozma, privitoare la părțile de moșie ale acestuia la Călimănești și pretențiile ridicate de preotul Gheorghe și răzeșii lui.*

Aducându-ni luminată carte mării sali lui vodă răzășii de moșie Călimăneștii, anumi preutu(l) Gheorghii și cu alții ai lor pentru înpresurare ci ar fi pătimind de cătră Ioniță Cozma, că la hotărătura părțalor lui li-ar fi cuprins toati viile și livezâli lor, unde esti îndestul loc stârpu ca să-ș(i) împliniască parte sa.

Pentru cari ni să poroncești ca aducând pe numitul Ioniță Cozma de fați, unde fiind și jăluitorii, să li facim cercetari pricinii după jaluba lor și după dreptate să punim la cale. După poroncă s-au chemat pe Ilii Tudori, având moșie luată de zăstre, și stând de fați împreună cu jăluitorii i-am întreat ci înpresurari pătimăsc dispre Ilii Tudori.

Și au răspuns că hotărându-și părțili lui la locul unde i-au dat hotarnicu(l) ar fi cuprinzând câtiva vii a lor și ceru ca ace parti să o împartă în două, adică giământati să rămâi tot la acel loc și giământati să-i o dei la altă parte.

Așijdire au cerut preotu(l) Gheorghii ca parte Ducăi, atât de Călimănești, cât și din Tămășăni, ce-au tras-o Ilii Tudori la stăpânire, fiind că să înparte pe două feti, adică Nastasăe și Sidora, și că Cos(tan)d(i)n Cozma are zapis de cumpărătură numai di la Cos(tan)d(i)n diiaconu sân Calimah, nepot Nastasii, să-ș(i) tragă și el parte Sidorii la stăpânire sa. Înpotriva cărie ceriri a preutului, Ilie Tudorini-au arătat un

zapis di la numitu Cos(tan)d(i)n Diaconu sânc Calimah din let 7257 <1749> 1 pe Călimănești, în carili scrii că au vândut parte moșului său Ducăi lui Cos(tan)d(i)n Cozmii. Au mai arătat și alt zapis tot di la acel Cos(tan)d(i)n diiaconu sânc Calimah pe Tămășani din let 7250 <1742> iuli(e) 20, în carili scrii că au vândut atât parte bună-sa Nastasii, cât și a mătușă-sa Sidorii, iarăș(i) lui Cos(tan)d(i)n Cozmii.

Preotu(l) dinpotrivă au răspunsu că desi n-are zapisă într-acestaș chip, dar stăpânire niamului Sidorii au fostu nelipsită. La aceasta Ilie au cerut dovadă, și dacă va fi dovadă el nu să va da în laturi din dreptate. La cari preutul n-au putut să arăti nici o dovadă.

Deci luând sama amânduror părțâl(o)r, am socotit cât pentru parte hotărâtă de vremi ci nu voesc să-i o lasi undi i-au dat-o hotarnicu(l) pricinuinduli-să înpresurare, să-i o de într-altă parte ori să-i de loc pe parte lor ca să li facă viile ci le cuprinde, și păr(ă) le va rădica de dijmă să nu fii supărați jăluitorii. Nepriimind a da lui Ilii parte sa toată într-altă parte la altă margini pentru că trebui să li cuprindă și mai multe vii, au rămas ca Ilie să-ș(i) stăpâniască parte tot unde i s-au dat, îndatorindu-să ca să li facă vii pentru vii și să lipsască pricinile dintre dânșii, iar pentru parte Sidorii ci o trage preotu(l) Gheorghii în parte sa, de vremi ci dovadă n-au avut de la vânzare numitului Cos(tan)d(i)n diiaconu sânc Calimah c-ar fi stăpânit urmașii Sidorii într-aceli părți și nici au lăcuit acolo, afară de numitul preot carili să află lăcuind din vreme ci s-au căsătorit, fiindu-i preutiasa răzăși di pi altă parti într-aceli hotară și măcar că urmașii unii surori nu pute(au) să vânzi și parte ceialalte.

Dar văzând zapisi de vânzari cuprinzătoare pe amândouă părțile de sumă de ani și stăpânire Cozmuleștil(o)r nestrămutată, de ar fi fostu măcar și nehotărâti părțâli între dânșii și dacă pricini vreodată n-au avut pentru parte aceii Sidorii n-au avut, noi n-am putut să îndatorim pe Ilie Tudori ca să-și lasi din stăpânire sa și parte aceii Sidorii pără când preutul va dovidi că stăpânire urmașilor Sidorii au fostu di a valuma¹ cu cumpărătorii fără de nici o pricinuire dispre dânșii, și atunce să-ș(i) tragă driaptă parte sa ca un niam ce-au stăpânit.

Intrând și în cercetare(a) mori ice să stăpânești de pârât, altă mai multă pretenții n-au putut să arăti jăluitorii decât că s-ar căde și ei să aibă parte, dar fiind că stăpânire dispre Cozmulești după însuș jaluba și arătare lor esti nestrămutată de sumă de ani, și însuși Ioniți Sălion, tot răzăș cu jăluitorii, au arătat că moara să stăpânești di Cozmulești cu învoiala și priimire tuturor răzășil(o)r din vechiu, n-am putut socoti că ar ave jăluitorii vreo dreptate că să s(e) urmezi stăpânire precum și pără acum. Deci și de la noi precum am aflat și am socotit, am dat această mărturie la mâna lui Ilie Tudori ca să-i fie spre îndreptare.

1804 dec(em)vr(ie) 10.

<ss> Ștefan Sturdza spat(ar).

<ss> Iordachi Giurgi cam(ina)r.

S-au tecut în condică.

<Pe verso-ul filei a doua>: Carte de giudecat(ă) di Călimănești de la isprăvnicii. / Nomr. 33.

Arhivele Naționale Istorice Centrale, Colecția V. Adamache, I/44. Original, difolio. Cu o copie.

¹ valma.

43. 1804 decembrie 12. *Scrisoare de învoială dintre răzeșii de Călimănești și Ilie Tuduri privitoare la niște vii pentru care se judecaseră la isprăvnicie.*

Adic(ă) noi răzeș(ii) di Călimănești dăm zapis(ul) nostru la mâna dum(i)s(a)li Iliei Tuduri, precum să știi că hotărând dum(nea)lui moșia Călimăneștii cu celi di prin pregiur(ul) lor cu poroncă domniasc(ă). Pe hliza ce au luat din sus în Călimănești au venit vr(e)o patru vii a noastri, pi cari noi n-am priimit ca să dăm dijmă, socotind că a fi chip să s(e) fac(ă) într-alt chip hotărătura. Și aducând noi carti g(os)p(o)d cătră cinstita isprăvnicie ca să ni giudecăm, am venit de fațe înainte cinstitei isprăvniciei împreună cu dum(nea)lui și ni-am giudecat, și giudecata ni-au hotărât așa: ori să dăm hliza aceasta de în capăt moșiei de sus păr(ă) undi va agiungi în gios și se s(e) muti hotarăli acolo, lucru cari noă nu ni-au dat mâna, căci apoi să cuprindă mai bini di zeci vii mai multi di cât celi patru, ori să rămâi hotărătura bună aciasta, și care nu ni vom mulțemi se dăm dijmă, să dăm loc pe moșie noastră, și dum(nea)lui să niu fac(ă) vii de roadă cât a noastri, și atunce să rămâi viili noastri cu tot a dum(i)s(a)li și acele a noastre.

Deci noi văzând hotărâre giudecății așa și că într-alt chip nu se poate, de iznoavă ni-am învoit cu dum(nea)lui ca hotărătura aciasta să rămâi cum s-au făcut, și noi încă să viile să nu li schimbăm, ci să plătim dijmă din viili noastre câti ni s-au aflat la hotărât(ul) moșiei gata pe ace parte, din sus câti cinci vedri di pogonu, iar nu mai mult, după care tocmală și țidule am luat din mâna dum(i)s(a)li carii ni-am aflat cu viile după cum ni-am tocmit, iar carii vor voi de acum înainte să mai fac(ă) vii pe a dum(i)s(a)li parte, vor ave deosebit(ă) tocmală cu dum(nea)lui. Și poenile din Fulgu ce vinu pa parte dum(i)s(alii), și pomi pe undi avem, să plătim dijmă după ponturi. Și după aciastă tocmală cum mai sus să arat(ă) învoindu-ni am iscălit ca de acum înain(te) să nu mai fii pricini între noi.

1804 dec(em)v(rie) 12.

Irii Ioan Căliș (?).

Erei Va(sii)li preo(t), răzeș.

Eu, Ștefan rezeș.

Eu, diiaconu Năstasi.

Iftimii State.

Ioniță.

De la isprăv(ni)ci(a) Tutovei.

Viindu și înainte noastră și arătându că de a lor bună voi au dat această scrisoare s-au încredințat și cu ali no(a)stri iscălituri.

(1)804 dec(em)v(rie) 12.

<ss> Ștefan Sturdza spat(ar).

<ss> Iordachi Giurgi cam(ina)r.

<Pe verso-ul filei a doua>: 1804 dec(em)v(rie) 12; Învoiala răzășilor după giudecată.

Arhivele Naționale Istorice Centrale, Colecția V. Adamache, I/45. Original

44. 1805 mai 15. *Carte de judecată de la Divanul marilor boieri în pricina dintre preotul Gheorghe Brăescu și alți răzeși din moșia Tămășeni și Călimănești, ținutul Tutova, cu Ilie Tuduri, ginerele lui Ioniță Cozma, pentru o parte de moșie ce li s-ar fi convenit de pe Sidora, fiica lui Duca, strămoșul lor, dar pe care a cuprins-o Ioniță Cozma.*

Preotul Gheorghii Brăiascul și alții împreună cu dânsul, răzăși de moșie Tămășanii și Călimăneștii de la țin(u)t(ul) Tutovii, prin jalobă au făcut arătare că într-aceste două numite hotară Tămășanii și Călimăneștii, ar fi trăgând și ei parte de pe o Sidora, ce-ar fi fost fată unui strămoș a lor Duca, asupra cărora părți s-ar fi urmat stăpânire(a) niamului lor până la dânsii (afară di parte(a) unii surori acei Sidora, anume Guro(a)i ce iaste știută de dânsii că au i(e)șit cu vânzare), iar acum iar fi lipsit din stăpânire Ioniță Cozma cu pricina părții di la Guro(a)i, sora Sidorii. Pentru care au cerșut ca prin giudecată să-ș(i) afle dreptate.

Deci înfătoșându-să la Divan înaintea noastră cu Ilie Tuduri, ginerele lui Ioniță Cozma, carele cu zăstre de la socru-său stăpânești într-acesti hotară, la cercetare ce s-au făcut asupra pricinei, scos-au Ilie Tuduri de au arătat:

Întâi un zăpis din anii * $\widehat{3\text{C}\text{H}}$ <7250/1742> $\widehat{\text{И}\text{С}\text{Л}\text{И}\text{Е}\text{ К}}$ <20> de la un diiacon Costandin și frate-său Toad(e)r, nepoții Guro(a)i din târgul Bârladului, prin care vând lui Costantin Cozmii / adecă unchiului lui Ioniță Cozma, socrul lui Ilie Tuduri / o parte de moșie din sat din Tămășani, parte moși-sa Anastasii Guro(a)i și a mătușii lor a Sidorii, ci s-ar alege părți lor într-acei hotară.

Al doile(a), alt zăpis din * $\widehat{3\text{C}\text{H}\text{З}}$ <7257/1749> $\widehat{\text{М}\text{А}\text{И}\text{ А}}$ <1>, iarăș de la acel Costantin diiaconul, ficiorul lui Călimaz, nepotul Nastăsii, fetei Ducăi, frate lui Maxim din sat din Călimănești de la ținut(ul) Tutovii, prin care vindî tot lui Costandin Cozmii și fraților săi niști părți de moșie ce ave de baștină în sat în Călimănești de pe moșul său Duca, parte moșul(ui) său a Ducăi, fratele lui Buculeiu, ce să va alege în Călimănești în săliște satului și în Călimăneștii de sus, ce să numesc Susăanii, și în Călimăneștii de gios, ce să numești Giosana, loc de câmpu de arat și de cosât, și cu săpături, și cu locuri de prisacă, și cu vaduri de moară în pârau(l) Călimăneștilor, și cu păduri, tot locul și cu tot venitul cât s-ar alege. Aceste părți de moșie de pe moșul său Duca, fratele lui Buculeiu.

Și pe lângă zăpessul acesta s-au mai văzut și o carte din anii * $\widehat{3\text{C}\text{H}\text{З}}$ <7266/1758> $\widehat{\text{И}\text{С}\text{Л}\text{И}\text{Е}\text{ К}}$ <9> de la veliții boeri ai Divanului, prin care să cuprindă giudecata ce au avut atunce un Dumitrașc(u) Silion cu toți răzeșii lui di Călimănești cu Andrei Cozma mazil / tatăl lui Ioniță Cozma / și cu frate-său Vasălachi, pentru nești părți de moșii din Călimănești ce-(a)u cerut Silion cu ai săi să răscumpere de la Cozmulești, între care să cuprindă și zăpisul lui Costantin diiacon, acest din * $\widehat{3\text{C}\text{H}\text{З}}$. Și la ace(a)stă giudecată dovedindu-să cumpărătura Cozmuleștilor de

treisprizăci ani, prin știre răzășilor după sorocul ce li-au fost dus ca ori să iscăliască în zăpăsul vânzării, ori să de banii, și nici au vrut să iscăliască, nici au dat banei, de care soroc nici răzășii n-au tăgăduit, fără numai au zis că ei au dat bani ca să nu mai poată răscumpăra, i-au dat rămași din toată giudecata, hotărând să nu să mai amestece întru nimic la aceste părți de moșie. Iar Cozmuleștii să aibă a-ș(i) stăpâni numiteli părți de moșie di Călimănești cu bună pace cum pre largu să arată prin zăpăsi pomenite în carte(a) această de giudecată, asupra căriia carte li s-au dat Cozmuleștilor și carte domniască de stăpănit din * $\overline{\text{AWA}}$ <1766> ИС'НИЕ С <6> de la domnul Grigori Alexandru Ghica v(oi)e vod.

Din care arătate scrisori văzându-să cumpărăturile Cozmuleștilor, atâta de învechite, însă 63 di ani de la zăpăsul cu care au cumpărat parte din Tămășani și 56 de ani de la zăpăsul părții din Călimănești, și o nestrămutată stăpânire a lor, cum să dovedești și din osăbită carte de giudecată din trecutul an * $\overline{\text{AWA}}$ <1804> de la ispravnicii țân(u)t(u)lui dum(nea)lor spăta(arul) Ștefan Sturza și cămenariul Iordachi Giurgi.

Dreptate(a) dar nu-i arată acum pe jăluitori la cererea lor, căci de n-ar fi și fost deplin stăpân acel vânzător Costantin diiaconul pe întregi părțile Ducăi din Tămășani și din Călimănești, câte el au vândut. Dacă vânzările lui au fost prin știre a toți răzășii, și cumpărătorii cum și urmașii lor au stăpănit făr(ă) de nici o împotrivre, apoi însuși a lor tăcere adeveresc vânzările lui de buni și cumpărăturili cu bună credință.

Drept aceia am giudecat ca Ilie Tuduri, ginirile lui Ioniță Cozma să-ș(i) stăpăniască părțile dintr-aceste două hotară Tămășanii și Călimăneștii întocma după zăpăsele de mai sus arătate a lui Costandin diiaconul, iar când jăluitorii vor dovedi cu vrednici încredințări că în urma vânzărilor lui Costandin diiaconul și a cumpărăturilor Cozmuleștilor din urmașii acei Sidora vor fi stăpănit cu numili ei în părțile aceste vândute osăbit de alte părți ce stăpănești numitul preot Gheorghii Brăiascul de când el se află trăitor în Călimănești, atunce îș(i) vor căuta prin deosăbită giudecată, asupra cărie hotărări s-au dat de la Divan și această carte de giudecată lui Ilie Tuduri.

* $\overline{\text{AWA}}$ <1804> МАИ ЕИ <15>.

<ss> Co(stan)di(n) Grecean vel log(o)f(ă)t.

<ss> (...) Balș v(e)l vor(ni)c.

<ss> Vasile Roset vel vor(ni)c.

<ss> (...) vel ban.

S-au trecut în condică. Mare cond(icar).

<Pe verso>: 1810 mai 15. Carte de giudecată di Călimănești, Tămășani, de la Divanu.

Arhivele Naționale Istorice Centrale, Colecția V. Adamache, I/46. Original.

Handwritten text in Cyrillic script, likely a manuscript page. The text is dense and appears to be a list or a collection of entries, possibly related to a historical document or a religious text. The script is cursive and somewhat difficult to decipher due to its age and style. The text is written on aged, yellowed paper with some visible wear and tear.

11 septembrie 1611

CARIERA LUI TEODOR BURADA ÎN DOCUMENTE INEDITE

Costin CLIT
Cosmin NIȚĂ

Personalitatea lui Teodor Burada a suscitât interesul cercetătorilor, recent fiind publicat în întregime testamentul său¹, după unele întreprinderi fragmentare ale istoricilor², demers editorial apreciat de specialiști³.

În depozitul Muzeului Istorie a Moldovei din cadrul Complexului Muzeal Național „Moldova” din Iași se păstrează o mapă din piele roșie stanțată cu motive vegetale, vopsite cu auriu, ce are dimensiunile de 37,5 × 25 cm. Mapa conține 87 de file ce cuprind 42 de documente ce au fost adunate și păstrate de Teodor Burada, de la actele mitricale ce ne oferă informații despre membrii familiei, până la cele care ne indică ascensiunea în funcțiile administrative.

Născut la Odobești, ținutul Putna, în noaptea din 28 spre 29 iunie 1800, nu la 28 august cum se acreditează un unele scrieri⁴, a fost fiul preotului Radu Burada, decedat la 20 martie 1827, și a Elenei, decedată la 19 iulie 1851, după ce îmbrăcase schima monahală sub numele Efracsia (a se vedea documentul nr. I). În testament este dat numele de călugărie Evghenia⁵. Teodor Burada s-a căsătorit la 28 septembrie 1830 cu Maria Isăcescu din Iași, născută la 15 aprilie 1812, fiica sătrărarului Ioan Isăcescu și a Casandrei (decedată la 28 octombrie 1843). Oficierea cununiei religioase a fost săvârșită de arhiepiscopul Varlaam Cuza, nacealnicul mănăstirii Sfântul Spiridon, nașii fiind postelnicul Grigorie Crupenschi și postelniceasa „Zoi Lăscărăchioai”, născută Sturza. Teodor.

Actele mitricale adeverite de Teodor și Maria Burada la 4 mai 1859 indică pe membrii familiei și tragedia provocată de moartea prematură a unora dintre ei. Îi menționăm și noi: Gheorghe (născut la 2 august 1831), Elena (5 octombrie 1832-1833), Nicu (30 septembrie 1833-6 februarie 1843), Marița (21 aprilie 1836-21 decembrie 1850), Elenco (25 martie 1837-17 august 1838), Catinca (27 iulie 1838-30 septembrie 1838), Toderiță (născut la 3 octombrie 1839), Costandin (1 februarie

¹ Teodor Burada, *Testamentul meu*, Ediție îngrijită, postfață, indice și glosar de Liviu Papuc și Vasile Pop-Luca, Iași, Editura „Cronica”, 1998; A se vedea și Teodor R. Burada, *Testamentul meu*, Focșani, Editura Terra, 2019.

² A. D. Xenopol, *Din scrierile Vornicului Teodor Burada - Amintiri din călătoriile Vornicului Teodor Burada în țară și în străinătate în anul 1826*, în „Arhiva”, XIX (1908), nr. 1, p. 2-8; nr. 2, p. 49-56; nr. 3, p. 97-103; în „Teodor Codrescu”, V, 1935, nr. 8, p. 122-125; nr. 9, p. 138-141; nr. 10, 1936, p. 154-157.

³ Mircea Ciubotaru, *Un testament din vremea holerei*, în „Convorbiri literare”, An 133, nr. 4 (1999), p. 46.

⁴ Lucia Berdan, *Dicționarul literaturii române de la origini până 1900*, București, Editura Academiei Republicii Socialiste România, 1979, p. 135.

⁵ Teodor Burada, *op. cit.*, p. 49-50.

1841-27 august 1857), Mihăiță (născut la 1 martie 1842), Paraschița (18 noiembrie 1843-11 martie 1848), Alecul (16 februarie 1845-3 martie 1848), Ștefănachi (4 septembrie 1846-11 septembrie 1848), Elenco (31 octombrie 1847-19 septembrie 1848), Efrosina (născută la 8 mai 1849) și Ioan (6 martie 1851). Numele copiilor morți la 18 iulie 1834 și 5 iunie 1835 în vârstă de opt și respectiv șase luni nici nu mai sunt însemnate⁶.

Teodor Burada sfârșește la 14 iunie 1866, la patru zile în urma unui atac de apoplexie, și este înmormântat la biserica cu hramul Adormirea Maicii Domnului (Vulpe) din Iași. Văduva Maria Burada rămâne îndurerată și cu cinci copii din care doi minori, iar Mihail urma studiilor de medicină la Paris.

Dintre copiii săi se vor remarca în domeniul muzicii: Gheorghe (1831-1870), Teodor (1839-1923); Constantin (1841-1857), dr. Mihail (1843-1918) și Ion (1851-1917), incluși de altfel în dicționarele personalităților românești editate de-a lungul timpului⁷. Unul dintre ei, Teodor Burada (1839-1923), este însărcinat la 15 noiembrie 1884 cu prezidarea Curților de jurați din județele Dorohoi, Botoșani, și Suceava în sesiunea I-a din 1885⁸, va fi numit la 24 martie 1889 episcop din partea primăriei al bisericii Sfinții Atanasie și Chiril din Iași⁹. Benedetto Franchetti, fost maistru și director al Operei Italiene din București inițiază în 1878 aducerea la Iași a unei trupe de operă italiană din străinătate cu ajutorul financiar al autorităților locale. Consiliul, după alocarea sumei de 12000 de lei, dispune la 22 august 1878 formarea unei comisii alcătuită din Teodor Burada, C. Cristodulo Cerchez, N. Gr. Suțu, A. Mavrocordat și N. Luchian, „care să aibă privighere asupra modului formării acestei trupe și a calității persoanelor trupei, asupra calității Orchestrei ...”¹⁰. Alexandru Lahovari, ministrul de externe al Regatului României, îi transmitea la 15 decembrie 1890 mulțumirile lui Carol I și ale nepotului Ferdinand de Hohenzollern-Sigmaringen pentru „cele două exemplare din scrierea Domniei Văstre „*Cercetări despre școlile românești din Turcia*”, destinate Regelui și Alteței Sale Regale Prințepelui Moscenitor”¹¹. La 7 martie 1905, Teodor Burada va fi ales delegat la Colegiu III din comuna Copou, pentru care i se înmânează certificatul necesar participării la alegerea Consiliului județean din 20 martie¹². Participă la evenimentele culturale desfășurate în comunitatea ieșeană, cum ar fi de pildă dezvelirea din sala Conservatorului la 20 martie a bustului compozitorului Gavril Muzicescu, absolvent al Seminarului din Huși, opera profesorului D. Tronescu, „ca unu ce ați contribuit”¹³ sau la banchetul organizat de Societatea Științifică și Literară din Iași (președinte: Leon C. Cosmovici) la 8 martie 1908 în onoarea

⁶ A se vedea și *File de pomelnic*, în „Teodor Codrescu”, Revistă istorică, Iași, Anul V, nr. 1, 1935, p. 11.

⁷ Teodor Burada, *op. cit.*, p. 123.

⁸ Muzeul de Istorie a Moldovei, Iași, inv. 3309.

⁹ Muzeul de Istorie a Moldovei, Iași, inv. 3308.

¹⁰ Muzeul de Istorie a Moldovei, Iași, inv. 3314.

¹¹ Muzeul de Istorie a Moldovei, Iași, inv. 3310.

¹² Muzeul de Istorie a Moldovei, Iași, inv. 3311.

¹³ Muzeul de Istorie a Moldovei, Iași, inv. 3315.

istoricului A. D. Xenopol după cursul ținut la Sorbona, „care a avut un însemnat răsunet atât în presa străină cât și în cea din țară”¹⁴.

Documentele pe care le publicăm ne oferă o imagine de ansamblu a evoluției sale în aparatul administrativ al epocii: scriitor la cancelaria stărostiei ținutului Putna de la 1819, căpitan de târg în Odobești „pe la” 1823-1825, apoi la cancelaria Divanului împlinitor, secțiile II și III, în anii 1829-1831, la Divanul judecătoresc (1832-1833), Divanul domnesc (1833-1839), director la Divanul apelativ al Țării de Jos (1839-1841), unde își continuă activitatea în cancelarie până în 1843, avocat al Mitropoliei (27 mai 1841-15 martie 1843), cilen la judecătoria ținutului Iași (31 iulie 1843-25 mai 1844), vechil al Mitropoliei și mănăstirilor Râșca, Bisericiani, Pângărați, Bogdana, Coșula, Mavromolu și Zagavii, cu schiturile atingătoare (15 mai 1846-9 ianuarie 1847; 5 mai 1851-12 septembrie 1852), director al Cancelariei mitropolitane (9 martie 1851), membru al Divanului de întărituri (21 august 1856-1857), președinte al Tribunalului criminal (23 martie 1857-1858), membru al Divanului domnesc (1 februarie-7 aprilie 1858), președinte al Comisiei epitropicești (7 aprilie 1858-1859).

Îl întâlnim ca mare sluger (primește rangul la 7 ianuarie 1823¹⁵; atestat în documentele de față între 1829 și 1835), stolnic (10 octombrie 1835-1840), vel căminar (29 decembrie 1840-1841), vel ban (2 iunie 1841-1848), spătar (22 mai 1848-1857), postelnic (14 mai 1857-1858), vornic (30 septembrie 1858-1866).

Dosarul din care publicăm mai jos documentele a fost descoperit de coautorul acestui articol, domnul Cosmin Niță. Am ales publicarea lor în ordinea aleasă de cel care l-a întocmit, fără a respecta evoluția cronologică.

DOCUMENTE

I

Mitricești însămnări, despre timpurile nașterilor suptiscălitului, a soțai sale și a copiilor noștri i a răposării a cea mai mare parte din copii, prescrisă aicea din alte cărți, precum în gios anume să arată despre fiecari.

La anul 1800 iunie 28, pe la m(i)ezul nopții, spre 29 iuni(e), m-am născut eu Teodor Burada în târgul Odobeștii, țân(u)t(ul) Putna, din părinți ortodocsi, preotul Radul Burada și soțâia sa Elena; din cari tatăl meu au răposatu la anul 1827 mart(ie) 20, iar mama mea, călugărită shimonahă cu numele de Efpracsâia, au răposat la anul 1851 iulie 19.

La anul 1812 apr(ilie) 15 m-am născut eu Mariia Isăceasca în orașul Eșâi, din părinți ortodocsi, șatrarul Ioan Isăcescul și soțâia sa Casandra; din cari tatăl meu când au murit nu știu, fiind copilă de țără, iar maica mea au răposat la anul 1843 oct(om)vr(ie) 28 zâli.

¹⁴ Muzeul de Istorie a Moldovei, Iași, inv. 3313.

¹⁵ Teodor Burada, *op. cit.*, p. 122.

La anul 1830 sept(em)vr(ie) 28 ne-am luat suptiscălițai întru legiuită însoțare cetindu-ni-să Sfânta Taină a cununii de cătră fericitul întru pomenire arhiereul Varlaam Cuza, nacealnicul m(ă)n(ăsti)r(ii) Sfânt(ul) Spiridon, iar nănași ne-au fost d(omniile) d(umnea)l(o)r post(elnicul) Grigorie Crupenschi și post(elni)ceasa Zoi Lăscărăchioai, născută Sturza.

Prescrisu-s-au acestea aicea în anul 1859 maiu 4 zâli.

Vor(ni)c(ul) T(eodor) Burada.

Vor(ni)ce(a)s(a) Maria Burada.

La anul 1866 iuni(e) 14 s-au săvârșit din viață iubitul meu soțu d(umnealui) Teodor Burada, lovit de apoplexii, cari numai 4 zâli au trăit, însă fără să mai vorbească sau să să mai uite cu ochii, ci au stătut acestea zâli într-un somnu foarte greu și a patra zî s-au și dus din moarte la viață, lăsându-mă cu 5 copii, din cari 2 nevrăsnici, iar 3 mai mari, din cari unu anumi Mihail să gășă încă în studii de medicină la Paris, și la 16 s-au înmormântat la bis(e)rica cu hramul Adormirii Maicii Domnului, poreclită Vulpea. Și am scris eu soțaiia lui spre aducerea aminte copiilor mei.

M(aria) Burada <m.p.>.

Muzeul de Istorie a Moldovei, Iași, inv. 2252, f.1-1v.

II

N ^o .	Mitricești însămări despre fii noștri	
1.	La anul 1831 avg(u)st 2, duminică dimineața la 10 ½ ceasuri, s-au născut fiul nostru Gheorghie, și după trei săptămâni s-au botezat de cătră d(umnealui) vor(ni)c(ul) Drăghici, atuncea sărd(a)r.	
2.	La anul 1832 oct(om)vr(ie) 5, marți dimineața pe la 5 ½ ceasuri, s-au născut fiica noastră Elena, și s-au botezat după opt zâli de cătră d(umnealui) sărd(a)r(ul) Gavril Avram.	S-au săvârșat din viață la anul 1833 6, mercuri pe la 7 ceasuri din noapte.
3.	La anul 1833 sept(em)vr(ie) 30, sâmbătă sara pe la 11 ½ ceasuri, s-au născut fiul nostru Nicul, și s-au botezat după trei săptămâni de cătră dumi(sale) logofeteasa Safta Strătulat.	S-au săvârșat din viață la anul 1843 fevr(uarie) 6, sâmbătă pe la 12 ceasuri din noapte.
4.	La anul 1834 iulie 18 s-au întâmplat perzaniia unui fiu de 8 luni.	
5.	La anul 1835 iunie 5 s-au întâmplat perzaniia a unii fiice de 6 luni.	
6.	La anul 1836 apr(ilie) 21, marți pe la 2 ¼ ceasuri după amiază, s-au născut fiica noastră	După o boală hronică ci au pătimit curs de 7 ani, la

	Marița, și s-au botezat după 16 zâli de cătră spat(a)r(ul) Iancu Stamati, atuncea cam(ina)r.	anul 1850 dechemv(rie) 21 s-au săvârșat din viață pe la 9 ceasuri dimineața.
7.	La anul 1837 mart(ie) 25, pe la 10 ceasuri dimineața, s-au născut fiica noastră Elenco, și s-au botezat după 16 zâli de cătră spat(a)r(ul) Iordachi Profiriu, atuncea clucer.	S-au săvârșat din viață la anul 1838 afg(us)t 17, mercuri pe la 12 ceasuri noaptea.
8.	La anul 1838 iulie 27, pe la 10 ceasuri și 10 menunte demineața, s-au născut fiica noastră Catinca, și s-au botezat după 5 zâli de cătră d(umnealui) spat(a)r(ul) Mihalachi Șandrea sârd(ar).	S-au săvârșat din viață la anul 1838 sept(embrie) 30 noaptea pe la 11 ceasuri și 15 menunte.
9.	La anul 1839 oct(om)vr(ie) 3, pe la 10 ceasuri din noapte, s-au născut fiul nostru Toderiță, și s-au botezat la 20 tot oct(om)v(rie) de cătră d(umnealui) spat(a)r(ul) Vasâle Panopolu, atuncea comis.	
10.	La anul 1841 fevr(uarie) 1, la 7 ceasuri dimineața, s-au născut fiul nostru Costandin, și s-au botezat de cătră vor(ni)c(ul) Gheorghie Sturza de la Tăcuta la 13 fevr(uarie).	După o boală hronică ci au pătimit mai bine de un an s-au săvârșat din această viață vremelnică la anul 1857 avg(us)t 27, pe la 11 ceasuri din zî.
11.	La anul 1842 mart(ie) 1, pe la 2 ceasuri după mezul noptii, s-au născut fiul nostru Mihăiță, și s-au botezat după 8 zâle de cătră comisul Costache Cațiche.	
12.	La anul 1843 noem(v)r(ie) 18, joi, pe la un ceas după mezul noptii, s-au născut fiica no(a)stră Paraschița, și s-au botezat după 20 zâli de cătră comisul Ioan Vraghie.	S-au săvârșat din viață la 1848 mart(ie) 11, pe la 5 ceasuri și 40 menunte după amezăzi.
13.	La anul 1845 fevr(uarie) 16, sara pe la 9 ceasuri, s-au născut fiul nostru Alecul, și s-au botezat la 25 fevr(uarie) de cătră d(umnealui) spat(a)r(ul) Gheorghie Cozmița.	S-au săvârșat din viață la anul 1848 mart(ie) 3, pe la 11 ceasuri și giunărate din zî.
14.	La anul 1846 sept(em)v(rie) 4, mercuri pe 7 ceasuri sara, s-au născut fiul nostru Ștefânachi, și s-au botezat la 25 sept(em)vr(ie) de cătră log(o)f(ă)t(ul) Costache Sturza.	S-au săvârșat din viață la 1848 sept(em)vr(ie) 11, pe la 8 ceasuri dimineața, sâmbătă.
15.	La anul 1847 oct(om)v(rie) 31, vineri sara pe la 7 ceasuri, s-au născut fiica noastră Elenco, și s-au botezat la 13 noemvr(ie) de cătră d(umnea)ei vorniceasa Sevastița Buhuș,	S-au săvârșat din viață la anul 1848 sept(emvrie) 19, pe la 4 ceasuri după mezul noptii, duminică fiind.

	născută Sturza.	
16.	La anul 1849 mai 8, pe la 5 ceasuri dimineața, s-au născut fiica noastră Efrosâna, și s-au botezat la 19 maiu de cătră d(umnealui) cumnatul Evdochim Ianov.	
17.	La anul 1851 mart(ie) 6, pe la un ceas și giumătate după amezăzi, s-au născut fiiul nostru Ioanu, și s-au botezat la 23 mart(ie) de cătră dumi(sale) cumnatul Evdochim Ianovu.	

Aceștia fiind până acum născuți de supt iscăliți. Adevărim amândoi părinții.

În 4 maiu 1859.

Vor(ni)c(ul) Teodor Burada.

Vor(ni)c(easa) Maria Burada.

Muzeul de Istorie a Moldovei, Iași, inv. 2252, f. 2-4.

III

Mărturie

Subiscăliții încredințăm prin aceasta că cunoaștem pe d(umnea)lui vornicul Teodoru Burada încă din anul 1819 pe când se găsea scriitoriu în cașteria starostiei ținut(ului) Putna / acumu Prefectura Districtului Putna / unde a slujitu mai mulți ani, fiindu-i locul nașterii sale în târgul Odobeștii a aceluiașu districtu, și în care târgu pe la 1823, (18)24 și 1825 au ocupatu și locul de căpitanu / numitu acumu de comisariu / și a căruia vrâsta pe la citatulu anu 1819, pre cătu ne aducemu aminte, au pututu fi aproape de 20 de ani, despre care dăm aceasta la mâna d(umisa)le vornicului spre știință și regulă la trebuința ce va ave întru aceasta.

1861 ghenari în 20 zile.

S(tefan) Catar(giu) <m.p.>.

Mih(ăiță) (Mihalachi) vornic <m.p.>.

I. Cantacuzin(o) <m.p.>.

Aga D(imitrie) Gane <m.p.>.

Post. Raducanul Harmezeler <m.p.>.

(...).

G. Asani <m.p.>.

G. Beldiman post(elnic) <m.p.>.

N. Milu log(o)f(e)t <m.p.>.

D. Danul (?) <m.p.>.

Gr. Carp <m.p.>.

Grigore Cuza <m.p.>.

(...).

Teod(o)r Balș <m.p.>. Știind aceste ca unul ce am fost staroste la Putna și hatman la anii 1824 și 1825.

Muzeul de Istorie a Moldovei, Iași, inv. 2252, f. 9.

IV

Mărturie.

Subiscăliții, încredințăm prin aceasta, că în anii 1829, 1830 și 1831, d(umnea)lui vornic(ul) Teodoru Burada (atuncea slugeru) au servitu neîntreruptu în cursulu acestor ani în deosebitele secții a canțeleriei atârinate de numitul atuncea – Divanu împlinitoriu – unde cu toții ne găse(a)mu amploiați în deosebite ramuri, și în care vreme la secția a III^a a căreia șefu mă găseamu eu vornicul Mihăiță Mihalachi, atirnatu de aceasta servindu d(umnea)lui Burada mai bine de un anu și jumătate, de unde adeseori au fostu și comandarisitu de cătră pomenitulu Divanu în trimitere prin țară cu feliuirite însărcinări. Asemene și la secția a II^a, a căreia șefu mă găse(a)mu eu aga Dimitrie Gane, au servitu d(umnea)lui Burada atârnatu și de aceasta apro(a)pe de un anu și jumătate. Despre care am datu d(umi)sale înscrisul de față de a-i sluji spre știință și regulă la trebuințele ce va avea întru aceasta.

1861 ghenari 10

Mih(ăiță) Mih(alachi) vornic <m.p.>.

Aga D(imitrie) Gane <m.p.>.

(...) <m.p.>.

L(ascarache) Mihalache post(elnic) <m.p.>.

A. (...) <m.p.>.

(...) Drăghici <m.p.>.

Acesti sânt cunoscute și știute de subiscălitul, care am fostu nacealnic otdelenie al triile ... dum(nealui) Burada în ștatul otdelenii ce am ...

1861 mart(ie) 28.

Eși.

Teod(o)r Balș <m.p.>.

Muzeul de Istorie a Moldovei, Iași, inv. 2252, f. 11.

V

Молдавского Исполнительного Дивана.

Открытое предписание	Poruncă deșchisă
Исправникам Молдавского княжества и прочитм земским чиновникам коим оное предявлено будет. Чиновникам Дивана сулджерам	Ispravnicilor ținutului și tuturor cinovnicilor pământești cărora aceasta să va înfăoșa di cătră cinovnicul Divanului d(umnealui) sluger

<p>Тудоракием Бурада который командирован по делам службы строжайше предписывается а Гг. Воинские чины приглашаются требование его по предмету взять от спатаря Стаматина и Василия Андриеша квитанций о перевозке припасов из покупки ворника Драгича.</p> <p>Исполнять и удовлетворять с точностью усердием и без малейшаго промедление под опасением примернаго взыскания за ослушание или небрежение.</p> <p>Вице председатель Дивана молдавского княжества генерал майор и кавалер.</p> <p>Миркович <m.p.>.</p>	<p>Tudurachi Burada carele s-au rânduie asupra dum(nealo)r spat(arul) Stamatin și spat(arul) Vasâle Andrieș.</p> <p>Cu asprimé să poroncești, iar pe dumnealor cinurile oștenești să poște cerirea numitului în pricina di a lua di la numiții pentru teslimarisirea rămășițurilor din pripasâli cumpărate di d(umnealui) vor(ni)c(ul) Drăghici spre a împlini întocmai cu osârdie și fără cea mai mică prelungire, îngrijindu-să ca să nu cadă supt răspundire cea de pildă pentru nescultaré sau nebăgare în samă.</p> <p>Teodor Balș <m.p.>.</p>
--	---

Nº 201.
1831 года ian(ua)r(ie) 18.
Г. Яссы.

Muzeul de Istorie a Moldovei, Iași, inv. 2252, f. 13.

¹ Transcrierea din limba rusă aparține domnului Valentin Constantinov, căruia îi mulțumim și pe această cale.

Copie
N° 4
1832 iulie 2

Dum(nea)lui banu(l) Enachi Stamat, secretar mesăi, la 8 a trecutii luni prin docladul său cătră acest Divan, au făcut arătari că madeaoa meztaturil(o)r ce de mai înainte și acum esti asupra sa, fiind că după enstrucțiili de acum au luat prefaceri cu multă osăbiri din aceia ci până în trecutul an (1)831 să păză, cum atunce era numai o masă singură alcătuită întru lucrarea l(o)r, fără amestecare a 8 ținut(u)ri în pricini giudecătorești di averi nemișcătoari, cât și cu lucrarea publicațiil(o)r a particulearnicil(o)r vânzări și schimburil(o)r din toată țara, rugându-să ca să i să rădici sarcina lucruril(o)r giudecătorești acelor opt ținuturi, și să rămâi însărcinat numai cu meztaturili, cu publicațâili și cu schimburili din toată țara, pi cari doclad s-au pus rezăluțâi cu ușurința sau îngiumătătarea lucrăril(o)r ci-i însărcinat jăl(ui)torul, fiind legat cu a legii scăderi pentru a să pute întimpina alcătuirea mesăi ce ari a să dispărâi.

Apoi jăl(uito)r(ul) până la închegarea opșteștii adunări aice, ci ari a hotărâ sporirea di legi și di cinovnici, dacă vroește ușurință în lucrări trebui a îngiumătăți și leafa sa, care leafă îngiumătățiindu-să apoi îi va rămâne numai 350 lei pe lună dinpreună și cu a emacului său, iar de nu, apoi să se va îndeletnici cu îngrijări asupra a toati lucrăril(o)r mesăi sali, a căroră răspundiri îl pr(ive)ște numai pe dumi(sale) jăluitorul. După care la 1ⁱ a curgătoarii luni iuli(e) supt această răzăluție au însămnat dumi(sale) banu(l) următoarili că, prelungind vremea socotinței sali după această rezăluței a cinstitului Divan până acum prin această a sa însămnari arată mulțămiri di a i să îngiumătăți și leafa di vremi ci i să îngiumătăză și greutatea slujbii, în urmarea căriia Divanu(l) unindu-să cu cerirea dumi(sale) banului întru ușurința lucruril(o)r și îngiumătătării și a lefii, au încheiat a sa hotărâre că la masa dumi(sale) banului să rămâe numai lucrăril meztaturil(o)r a publicațâil(o)r particulearnicil(o)r vânzări și a schimburil(o)r din tot prințipatul cu leafa însămnată mai sus de 350 lei pi lună cu a emacului său din înpreună, iară pentru lucrăril giudecătorești a ținuturil(o)r de sus, și anumi ținutul Eșii, Cârligătura, Hârlău, Dorohoi, Botoșanii, Herta, Suceava și Neamtu, aflătoari pără acum la această masă, alcătuindu-să o altă masăcu numiri de săcțiia al 2 le a averil(o)r nemișcătoari, să hotărâști pe dum(nea)lui sluger Tudurachi Burada secretar ei.

Iscăliți
Vor(ni)c(ul) Grigori Ghica.
Vor(ni)c(ul) Neculai Dimachi.
Vor(ni)c(ul) Ștefan Catargiu.
I. Cantacuzin(o).
Beldiman spatâr.
Iordachi Bălșuche spătâr.

D(umnealui) comis Iordachi.

Divanul giudecătoresc a Prin(cu)p(a)t(ului) Moldavveii.

Copiia aceasta fiind întocmai di pi originalul éi ci este la condida (?) jurnalil(o)r, drept aceia în urmare(a) ceriri(i) ci prin jalbă au făcut d(umisal)i sluger Tudurachi Burada, s-au încredințat cu iscăliturile și pecete Divanului.

(...) <m.p.>.

(...) post(elnic) <m.p.>.

I. Cantacuzin(o) <m.p.>.

Dimitrie Braun com(is) <m.p.>.

D(erector) aga Enachi (...) <m.n.>.

Șăf secții p(...) Vasili Lazarachi <m.p.>.

Registreat(or) Ioan Cămpan <m.p.>.

Secția III.

Parte III.

No. 1858.

Anul 1833 apr(ilie) 18.

Eșii.

Muzeul de Istorie a Moldovei, Iași, inv. 2252, f. 15-15v.

VII

Priimit: noemvr(ie) 30 / 1832.

No. 6454.

Ace(a)stă jalobă să să păstrează la dela ștatului. Cantacuzin(o) <m.p.>.

(1)832 dechemvr(ie) 10.

Alegirea făcută odată de însuși toți cinovnicii cu întărirea și a prisudstfii pentru această însărcinare asupra jă(...) nu poate fi prihănită fără mai întâi dovediti pricini, lucru ce păra acum nu numai nu numai că s-au ivit, dar mai vârtos prisudstfii nu iaste mulțămîtă de a sa purtare.

Grigori Ghica vor(nic) <m.p.>.

(...) <m.p.>.

(...) <m.p.>.

Cantacuzin(o) <m.p.>.

Cătră cinst(itul) Divan giudecătoresc al Prințipatului Moldavvii.

De la sluger(ul) Tudurachi Burada protocolistul acestuea Divan.
Jalbă.

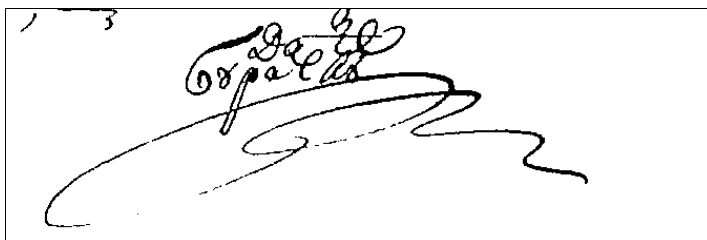
Deși eu cu feliuri de chipuri dintru început m-am apărat a nu fi răshocic (?) acestui Divan, dar rugăciunile tuturor cinovnicil(o)r a aceștii canțilerii ne-au înduplecat de am priimit, având dovadă la aceasta însuș docladu(l) dum(i)lorsali aflătoriu ladella ștatului, după cari văzându-să purtările mele că sânt cinstiti atât în împărțala lefilor cătră cinovnici, cât și în alte lucrări a canțilerii, nici o îndoială nu au mai rămas dispri persoana me, atâ dum(i)sali prezidentului, cât și tuturor cilenurilor a-mi încredința luarea lefil(o)r dum(i)sali de la Vistirii.

Acum dar dum(nea)lui pah(arnicul) Pangrati (ș)i d(umnealui) pah(arnicul) Lazarachi, fără a-m(i) faci cunoscut cari sânt greșălili mele cătră canțilerii, invitind pe toți cinovnicii, iei au făcut pe ascuns doclat cătră presusfii, cerând scoatere me de a mai fi răshoscic (?) și a puni pe altu.

Așadar, eu ca unu(l) ci prețuesc cinste pe cari o gonesc din mica me copilării, cunoscând aceasta de atac, rog pe cin(stitul) Divan di a nu li să încuviința (...) fără rezon a dum(nealo)r ceriri pân(ă) când însumi voi da jalobă oboleniei, căci de va auzi cineva că eu sânt dat afară dintru aceasta după docladu(l) dum(i)sali, fără îndoială vor zăci că mâncând liafa cuiva și nemaifiind suferiti Divanului urmării meli m-au scos din aceasta. Totodată mă rog cinst(itului) Divan ca să facă pătrunzătoari cercetari tuturor cinovnicil(o)ra aceștii canțilerii dacă eu am a da vreun ban cuiva, și atunci înpotrivă o va găsi pe canțilerii datoari mii pisti 400 lei, precum num(ai) la d(umnealui) pah(arnicul) Pangrati am a lua pisti o sută cincizăci lei, împrumutându-l la ne(voi)le ce-au avut, și luându-le sâneturi a mi-i opri din liafa acestor trii luni.

Burada sluger <m.p.>.

(1)832 noem(v)ri(e) 29.

Muzeul de Istorie a Moldovei, Iași, inv. 2252, f. 17-17v.

VIII

Atestatu de la Divanul giudecătoresc al Prințipatului Moldavviei.

Acest Divan având în vederi încă de la acea după organicescul reglement deșchidere a presusfii lui, și până acum că unul din cinovnicii lui, anume sluger(ul) Tudorachi Burada, care cu neconținere să află slujând, și a căruia purtări sânt mărturisătoare de cinstite și fără vreo prihănire nici o zmințeală nu au dat lucrărilor ci au fost încredințate asupra sa, atât în vremea când s-au aflat pomoșic mesii averil(o)r nemișcătoare și a mezaturilor, precum și rășhocic canțilerii, cât și când au fost secret(a)r la masa averil(o)r nemișcătoare, numai puțân și de când după a sa vrednicie au pășâta slujba de protocolist la acest Divan.

De aceia dar pentru ca și la toți de opștie în toată vremea și la tot felul de locuri să fie cunoscute a sale cinstite purtări și a sa vrednicie cu cari în așa scurtă vremi au înaintat atâta de mult i s-au dat acest atestat încredințat cu iscăliturile și punerea pecețâi Divanului.

Grigori Ghica vor(nic) <m.p.>.

(...) vornic <m.p.>.

(...) vor(nic) <m.p.>.

Cantacuzin(o) <m.p.>.

Dimitrie Braun comis.

Der(e)ct(o)r Enachi Stiate.

Registr(a)t(o)r Ioan Câmpan.

Secția III.

No. 1861.

Anul 1833 april(ie) 19 zile.

Muzeul de Istorie a Moldovei, Iași, inv. 2252, f. 19.

IX

Vel stolnic.

Domnescul Divan a Prințipatului Moldaviei.

La întrupare(a) ștatului canțileriei Domnescului Divan, precum s-au regularisât a fi pe lângă șefii secțiilor și un protocolist agiutor derectorului, s-au înfășoșat dum(isa)li sul(gerul) Teodor Burada cu atestatul din 19 apr(ilie) 1833, supt N° 1861, ce i s-au dat de la disființatul Divan giudecătoresc mărturisitor slujbilor sale ce au săvârșit în canțelerăie acelui Divan cu toată destoinicie la secție unde au stătut șef i arahoșcic canțelerii și apoi protocolist, la care prin bunile sale purtări ș-au adiverit neprihănire în slujbă.

Pe temeiurile mai sus arătate s-au așăzat în ștatal canțeleriei Domnescului Divan protocolist, unde au slujât de la înființare(a) Domnescului Divan și pân(ă) la trecutul an 1833 oct(om)v(rie) 7 cu toată sârguința și destoinicie, fără nici o abatire sau prihănire, și fără a-ș(i) lua nici o purcă (?) în curgire vremii slujbii sale la acest Divan.

Cunoscută fiind dar a sa destoinicie și sârguinți, căci după îndatorire pusă asupra sa de cătră dum(i)s(al)i derectorul canțeleriei prin zapisca din 24 a trecutei luni maiu cu N° 64, au regularisit pe formă toată arhiva acestui Divan, și pe lângă aciasta apoi în vreme opuscului ce au fost luat dum(isa)li derectorul la trecuta lună avgust, prin jurnalul din 17 aceiaș(i) luni cu N° 64, s-au însărcinat pe dum(isa)li îndeplinător locului dum(isa)li derectorului pe vreme de 20 zile, pe care loc l-au îndeplinit cu toată sârguința și destoinicie fără nici o prihănire.

Și fiind că prin jaloba ce au fost dat acestui Divan la 7 oct(om)v(rie) anului trecut, au cerut a fi ovolnit din slujbă, dar acum prin osăbită jalubă au cerut a i să da atestat mărturisitor slujbilor și purtărilor sale, i s-au dat acest atestat încredințat cu iscăliturile și punire peceții acestui Divan.

(Teodor) Balș log(o)f(e)t <m.p.>.

(...) vornic <m.p.>.

Vor(nic) Cantacuzin(o) <m.p.>.

(...) hat(man) <m.p.>.

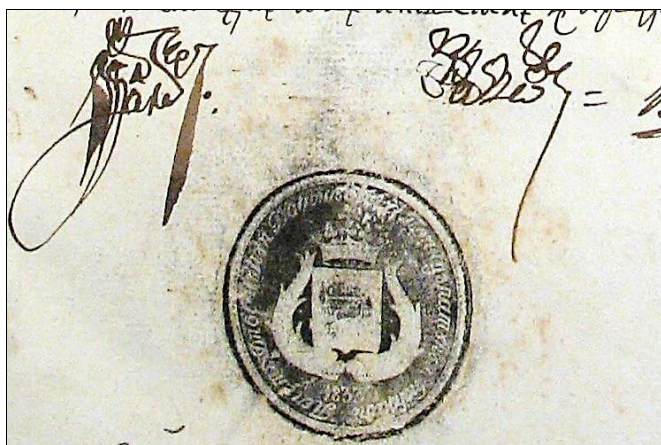
Alecu (...) hat(man) <m.p.>.

(...) post(elnic) <m.p.>.

Derector Iordachi <m.p.>.

N° 1725.

1834 dechemv(rie) 31 zile.

Muzeul de Istorie a Moldovei, Iași, inv. 2252, f. 21.

X

CU MILA LUI DUMNEZĂU
NOI
MIHAIL GRIGORIU STURZA V(OE)V(OD), DOMN ȚĂRII
MOLDOVII.

Dum(nealui) sulgerului Tudurachi Burada

După prerogativa ce avem di a prețui ostinelile jărtfite în slujbili patriei, Noi luându în milostivă priiviri slujbili jărtfite de dumne(a)ta, în putere(a) pravilii întărită la 10 a trecutii luni mart(ie) te înaintim la rangul de vel stolnic, potrivit cu postu(l) di protocolist ci ai ocuparisit în canțăleriia Divanului domnesc, dându-ț(i) dreptate a te iscăli și a fi opștești cunoscut cu însușările acestui rang. Pentru cari am și pus înainti(a) Sfatului administrativu a domniei meli ca să treacă pe dum(nea)ta în acturile ocârmuri(i) cu rangul di stolnic. După o asăminea hărăziri ne rămâni a nădăjdui că dum(nea)ta și pi viitorimi te vei sârgui a spori în jărtfiri di osteneli în priirea patriei.

Mihail Sturza v(oe)v(od) <m.p.>.

N° 288.

Vel post(elnic) proci.

Șef secției stolnicu Vasile Dobrolet (?) <m.p.>.

N. 238.

1835 octomvri(e) 10

Muzeul de Istorie a Moldovei, Iași, inv. 2252, f. 23.

XI

Log(o)f(e)ția mare a dreptății.

Cinstit d(umnealui) stolnicul(u)i Tudurachi Burada.

Preînălțatul domn după decretul slobozit la 22 a curgătorului cu N° 97, au binivoit a rându pe dumne(a)ta derector la Divanul apelativ a Țării de Gios în locul fostul(u)i pân(ă) acum caminariu Iordachi Pangrati cari s-au dipărtat.

Deci alăturându-să dumitalii odată cu aciaastă vestiri și decretul pominit ți s(e) faci cunoscut ca să păzâți cătră lucrare(a) slujbii, priimind de la domniia lui cam(i)nar(ul) Pangrati prin șefii de secții și arhivariul Divanul(u)i toati dellile după opisâle ci vor fi în îndeplină măsură a lor, precum și instrucțiunile i modelile de forme. Asămine vei lua pliroforii și decursul pricinil(o)r de față lucrătoari și de stare dipozituril(o)r i a cauțiil(o)r, priimind și toati mobilitațiile din lăuntru canțilerii după anumi izvod, după cari apoi dum(nea)lui va rămâne slobod, iar dumne(a)ta să înbrătoșăz slujba ci ți să încredințazi cu toată sirguintă, făcând și logofițaei raport de stari în care vei găsi canțelerie Div(anului).

(...) log(o)f(e)t <m.p.>.

Pogor spat(a)r <m.p.>.

Șef s(e)cției <ss>.

Secția I^{iu}.

N° 5767.

1839 sep(tem)v(rie) 23 zili.

Muzeul de Istorie a Moldovei, Iași, inv. 2252, f. 25.

XII

Noi Mihail Grigoriu Sturza v(oe)vod, cu mila lui Dumnezău domn Țării Moldaviei.

Cătră stolnic(ul) Burada.

În locul fostului pân(ă) acum director la Divanul apilativ a Țării de Gios cami(na)r(ul) Iordachi Pangrati, domniia noastră orânduim pe dumn(ea)ta și îț(i) poruncim ca după priimirea acestui decret să mergi la zisul Divan și să înbrătoșăzi slujba potrivit instrucțiilor atingătoare de a ei îndatoriri.

(...) <m.p.>.

Pogor spat(a)r <m.p.>.

No. 433.

Șef secției (...) <m.p.>.

Secție I.

Por(...) al 3^{le}.

No. 97.

Anul 1839 sept(em)vri(e) 22 zile.

Iașii.

Muzeul de Istorie a Moldovei, Iași, inv. 2252, f. 27.

XIII

CU MILA LUI DUMNEZEU
NOI
NOI MIHAIL GRIGORIU STURZA V(OE)V(OD)
DOMN ȚĂRII MOLDOVII

Dum(i)s(ale) stolnicului Tudurachi Burada.

Din anafora înfățișată noă de cătră Logofîție dreptății supt No.7243, încredințându-ne despre destoinicie cu cari ocuparisăști postu(l) de derector la Divanu(l) Țării de Gios, numai puțân și despre ace întrebuițată la Divanu(l) domnesc, unde pi lângă însărcinare ci ai avut de protocolist aducând în bună regulă arhiva, ai împlinit și îndatorire de derector. Spre răsplătire(a) jărtfirilor ci ai făcut în priința slujbii, Noi prin acest al nostru domnesc decret te înaintim la rang de vel căm(i)n(a)r, potrivit cu prerogativa ci avem și pravila întărită la 10 mart(ie) 1835, și dar dând dumitale dreptate a te iscăli și a fi obștești cunoscut cu acest rang. Am poroncit și Sfatului ca să te treacă prin acturile cărmuirii cu rang de vel căm(i)n(a)r.

Mihail Sturza v(oe)v(od) <m.p.>.

No. 1225.

Vel post(elnic) proci.

Secție a doa din Post(elni)ci(e).

No. 1220.

1840 dec(em)vr(ie) 29.

Muzeul de Istorie a Moldovei, Iași, inv. 2252, f. 29.

XIV

Logofeția mari a dreptății.

Cătră dumn(ealui) cam(ina)r(ul) Tudurachi Burada.

Pre înălțatul domn încuviințând cerirea dum(i)t(al)e ci di a fi ovolnit de la îndatoririle slujbii de director canțelierii Devanului apelativ a Țării de Gios, cu decretul la 25 a curgătoarei luni cu N° 165, au binivoit a rânduî director la zâsul Devan pe dum(nea)l(ui) comis(ul) Costachi Pangrate, de care ți să faci cunoscut ca după înfătoșarea numitul(u)i nou director, dum(nea)ta vei urma a teslimarisî canțelieriia întocmai după cuprindirea cărții logofețării ce i s-au dat supt N° 2739, și vei rămâne slobod de la această îndatoriri.

În lipsa dumn(ealui) logofătul.

Pogor agă <m.p.>.

Șef secției banul Pleșoianu (?) <m.p.>.

Secția 1^{iu}.

N° 2738.

1841 mai 25 zili.

Muzeul de Istorie a Moldovei, Iași, inv. 2252, f. 31.

XV

PRINCIPATELE-UNITE

SANTA MITROPOLIE

a

Moldovei și Sucevei

Secția judecătorească.

N. 477.

Iassi, martie 16. 1861.

Domnul meu

La cerirea ce ați făcut prin suplica din 22 a trecutei luni februarie, de a vi se da oficială știință despre luna și ziua a anului 1841, în care adică D(omnia) Voastră ați început serviciul ca avocat căutării procesurilor casei mitropoliei și a m(ănă)s(tirilor) pământești, prin aceasta cu onoare vi se răspunde, că, după cercetările făcute în în condicele și actele Mitropoliei, s-a aflat că o asemenea funcție să vede încredințată asupra D(umnea)voastră din ziua de 27 maiu a pominitului an 1841, prin decretul supt N° 2551 al Mitropolitului de atunci Veniamin Costache, pe care ați prelungit-o până la 15 mart(ie) 1843.

I. Corjăscu <m.p.>.

Șef secției (...) <m.p.>.

Domniei sale Domnului Teodor Burada.

Muzeul de Istorie a Moldovei, Iași, inv. 2252, f. 32.

XVI

CU MILA LUI DUMNEZEU
NOI
NOI MIHAIL GRIGORIU STURZA V(OE)V(OD)
DOMN ȚĂRII MOLDOVII

Dum(nealui) căminar Tudurachi Burada.

Luând în bagare de samă sârguința și distoiniciia i neprihănită purtare de care ai dat dovadă în postu(l) ci ai ocuparisât de director la Divanu(l) Țării (de) Gios și gășând de cuviință a nu treci cu vedere(a) a dum(i)tale merite, iată prin acest al nostru domnesc decret te înaintim la rang de vel ban, dându-ți dreptate a te iscăli și a fi obștești cunoscut în acest rang. Pentru cari poroncim și Sfatului ca să te treacă prin acturile cărmuirii cu rang de ban.

Mihail Sturza v(oe)v(o)d <m.p.>.

No. 1392.

Vel post(elnic) proci.

Șef secției Costache Dobr(...) <m.p.>.

Secție a doa din Secretariatul de Stat.

N°. 1349.

În 2 iunii 1841.

Muzeul de Istorie a Moldovei, Iași, inv. 2252, f. 35.

XVII

Departamentul trebilor din lăuntru.

Cătră dum(i)t(ale) banul Teodor Burada.

Întru neapărata trebuință ce urmează în oraș de un loc îndemănatu spre statornicire comănzilor pojarnicești și a comisarilor de cvartaluri, Eforia orășienească cu raportul supt N° 1131 înfățoșază cel mai nemeritu pentru cvartalul al 3^{le} un loc a dum(i)tale aproape de biserica Curalarilor, piste drum de lăcuința dum(i)s(ale) Gavril Moldovanu, ce l-ai fi scosu la vânzari, lăsându-l niștor jădovi cu cel mai di pe urmă preț de trii suti optuzăci galbini, după care și reveduindu-să s-au gășitu întru totu îndemănatu și potrivit.

Pe acestu temeu Departamentul poștești pe dum(nea)ta ca pe un patriotu și deopotrivă interesatu în îmbunătățirile obștești a protimisi pe Eforie spre cumpărare(a) locului, agiutându-o încă spre dovadă de buna dum(i)tale plecare la neîndemănare(a) în care să gășăști, cu oareșce scăderi din prețul lăsatu de jădovi, după care și Departamentul să vie în îndatorire a înfățoșă și în obștime și preînălțatului domn a dum(i)tale bună vroință spre cuvenita recunoștință.

C. Sturdza <m.p.>.

Cercetat.

Secsia a 2^a.
Şeful secşii Mih. (...) spat(a)r <m.p.>.
1842 iulii 25 zile.

Muzeul de Istorie a Moldovei, Iaşi, inv. 2252, f. 37.

XVIII

La dipartament. 1842 iulie 29.

Asupra celor înşămnate mie prin adresul din 25 a curgătoarei luni supt N. 13959 atingătoari de un loc ce l-am avut aproape de biserica Curărarilor şi pe cari s-au socotit de îndămânatîc spre statornicirea comănzâlor pojarniceşti, eu întru tot supus răspund cin(s)t(itului) Departament că de cătră mine socotindu-să de asămine arătatul loc încă de mai înainte intrării cu raportu a Eforiei cătră cin(s)t(itul) Dep(artament) am fost propus la mulţi şi din boerii mahalagii şi din târgoveţi ca să facem o curama între noi spre a-l plăti cu toţâi, după cari apoi prin jalobă cătră cin(s)t(itul) Depart(ament) să hărăzâm Eforiei oraşului spre statorniciripe el a unor asămine comănzî pricinuitoare de un nepreţuit folos tuturor mahalagiilor şi târgoveţâlor înpregiuraşi, însă nimine nu s-au găsat ca să mă întovărăşască la asămine faptă. Şi așa eu având în priivire pe de o parti că stare mea nu rădică de a să hărăzî pomenitul loc Eforii, precum arăt mai sus numai salt (?) de cătră mine, iară pi de alta că un număr de patru jâdovi să ţân de mine de vreo cinci şasă luni de zâli cu propunere de a le vinde, mai în săptămâna trecută şi anume cu câteva zile înaintea închiderei presusfiilor giudecătoreşti prin particularnică alcătuirii l-am şi vândut numiţilor în preţu de 380 # blanci.

Aşadar fiind că din partea competentului Divan numiţilor jâdovi n-au apucat a li să slobozî act de vecinica stăpânire, potrivit rostirei reglementului, decât numai o vremelnică încredinţare, că zapisul esti supt adivărata iscălitură a mea, înpregiurare care după toate legile drumul Eforii oraşului de protimisis au rămas deşchis de a o răscumpăra, de aceia eu şi acuma, ca şi mai înainte, nu mă dipărtez a jârtvi întru cumpărare zâsului loc, aceia nu după putinţa mea am făgăduit, adică 700 lei şi pe cari bani mă rog cin(s)t(itului) Depart(ament) de a mi să poronci într-a cui mână să-i şi număr.

Iscălit / Ban Burada.

Muzeul de Istorie a Moldovei, Iaşi, inv. 2252, f. 39.

XIX

Departamentul trebilor din lăuntru.

Cătră dum(nea)lui banul Theodor Burada.

Buna voință ce dum(nea)ta ai arătat Departamentului prin înscrisul din 28 a trecutii luni iulii, cu jărtvire a doăzăci galbini din suma cumpărăturii de la dum(nea)ta a locului pe care urmeazi a să statornici comanda pojarnicească a cvartalului al 3^{le}, fiindu urmare de laudă pentru un patriot și Departamentului de toată plăceri, îți însămneazi a sa mulțimiri, poftindu totuodată că această sumă să o încredințazi ân primire Eforii orășienești spre urmare numai celor poruncite odată cu aceasta.

D. D. (...) vor(ni)c <m.p.>.

Douăzăci galbeni s-au priimit de cătră mine. Dec(em)v(rie) 16.

(...) <m.p.>.

Șeful secsii Mih(...) spat(a)r.

Secsia a 2^a.

No. 1753.

1842 săp(tem)v(rie) 14.

Muzeul de Istorie a Moldovei, Iași, inv. 2252, f. 41.

XX

Io Mihail Grigoriu Sturza v(oe)voda, cu mila lui Dumnezeu domn Țării Moldaviei.

Cinst(it) credincios boeriul domnii mele banului Toader Burada.

În locul fostului pân(ă) acum cilen la săcție întâiu din giudecătorie țânut(u)lui Eșii slugerul Costachi Botescu, pi cari l-am trecut în asămine îndatorire la giudecătorie țânut(u)lui Vasluiu, domnie noastră orânduim pe dum(nea)ta și îț(i) poroncim ca după primire acestui decret să mergi la arătata giudecătorie și să pășăști cătră lucrare(a) slujbei potrivit instrucțiilor date.

Catargi vel log(o)f(e)t <m.p.>.

Șef (...) Pleșescu <m.p.>.

Secție I.

N° 189.

1843 iuli(e) 31.

Muzeul de Istorie a Moldovei, Iași, inv. 2252, f. 45.

XXI

Log(o)f(e)ția dreptății.

Dum(i)s(ale) banului Teodor Burada.

Preînălțatul domn depărtând pe dum(nea)ta di la îndatorire de cilen ci ai avut până acum la secția întâiu a giud(e)c(ătoriei) țâ(nu)tului Eșii cu decretul

slobozât la 24 ali aceștii luni supt No. 98, au binevoit a rânduî în locu-ț(i) pe dum(nea)lui cam(ina)r(ul) Scarlat Herescu, despre cari ți să face cunoscut.

Marile log(o)f(e)t a dreptății și cavaler Catargi <m.p.>.

Șef (...) Pleșescu <m.p.>.

Secția 1.

No. 3390.

1844 maiu 25 zile.

Iași.

Muzeul de Istorie a Moldovei, Iași, inv. 2252, f. 47.

XXII

DEPARTAMENTUL AVERILOR BISERICESTI.

Prin aciasta faci știré că în toate pricinile de giudicată ci au și vor ave prin tribunalurile din capitalie mitropolii și monastirile Râșca, Bisericanii, Pângărații, Bogdana, Coșula, Mavromolu și Zagaviia, cu schiturile atingătoare de dânsile, s-au rânduî deplin înputernicit vechil pe dumi(sale) banul Teodor Burada, carile datoriu este a să înfătoșă la instanțiile din capitalie unde și când va fi chemat și în urmare a faci în vremi potrivit formil(o)rși toati legiuitele lucrări câte să ating de a sa însărcinare și datorie pentru apărarea dreptățil(o)r acestor casă; spre a fi dar cunoscut și priimit întru mărginire însă de a nu pute iscăli mulțămire sau nemulțămire nici într-o pricinăși nici la o întâmplare, fără înadins dizlegarea acestui Dipartament, i s-au dat această înputernicire.

(...) <m.p.>.

Pentru șeful secției G. Dulcescu <m.p.>.

Secția 1^u.

No. 966.

1846 maiu 15 zile.

Muzeul de Istorie a Moldovei, Iași, inv. 2252, f. 49.

XXIII

Cinstit dumisale banului Teodor Burada.

În urmarea cererei dumatiale de a fi slobod din îndatorirea ce purtai ca vechil în capitalie în pricinile mitropoliei și a m(ă)n(ăsti)rilor pământești, Departamentul acesta al Averilor bisericesti îți face cunoscut ca să trădai la canțelerica sa atât lucrările ce ai urmat a face în cursul vechilăcului dumatiale, cât și toate documentele ce ai priimit în deosăbite pricini întocmai după opisele ce se păstrează întru aceasta.

D. D. C. Burghel post(eln)ic <m.p.>.

Șeful secției Dulcescu <m.p.>.

Secția I.

N° 43,

1847 ghenarie 9.

La 10 ghen(a)ri(e) am trădat toate delile și documenturile în primire șefului de secție d(umnealui) Dulcescu.

Muzeul de Istorie a Moldovei, Iași, inv. 2252, f. 49.

XXIV

Cinstit d(umi)sale banului Teodor Burada!

În urmarea jalobei d(umi)tale prin care arătând că după anaforaoa fostului vel logofăt depărtându-te din slujba de cilen ce ave(a)ila judecătoria ținut(ului) Eșii, Secția 1, ar fi poroncit și împlinirea de la d(umnea)ta a 60 # prin Vornicia de aprozi supt cuvânt că ai fi luat asemenea sumă rușfert de la d(umnea)lui vornicul Ioan Luca, ai cerut că de vreme ce prea înălțatul domn încredințându-se în urmă de nevinovăția d(umi)tale au poroncit oprirea împlinirii, și să se tragă din Vornicie porunca ce i s-au fost dat întru asemenea.

Departamentul dreptății neavând știință de lucrările din urmă au cerut mai întâi a asemenea de la Vornicie, din a căria raport neputându-se lua întemeetă lămurire, fiind cuprinzător că: „după sprafca făcută nu s-au găsit povod de contenirea aceștii lucrări, decât după știința luată din canțilerie s-ar fi contenit din înalta poruncă”. Prin anaforaoa cu N° 4497 din 15 octomvrie anul curgător 1847 au supus înălțimei sale toate împregiurările întru aceasta, cerându dislegare de urmare, supra căria înălțimea sa au binevoit a însămna rezoluția următoare: „Să va disființa ace lucrare după încredințările luate de noi s-au oprit atunci”. Deci această înaltă hotărâre, Departamentul împărtășindu-o Vorniciei de aprozi odată cu aceasta supt N^o (...) ¹ spre întocmai urmare, face cunoscut și d(umi)tale spre știință.

Logofătul dreptății (...) <m.p.>.

Cercetat.

Șeful secții Stafanov spat(ar).

Secția I.

N° 5095

1847 noemv(rie) 17 zile.

Muzeul de Istorie a Moldovei, Iași, inv. 2252, f. 51.

¹ Spațiu gol.

XXV

Dumisale spatariului Teodor Burada.

Prea înălțatul domn stăpânitor luând în băgare de samă slujbile ce ai săvârșit au binevoit a te înainta la rangul de spatar.

Prin urmare gios iscălitul află plăcere ați alătura pe lângă aceasta domnescul decret supt No. 3278, înformăluit după cuviință.

Secretar de stat (...) Beldiman <m.p.>.

Secția I^u.

Secretariatul de Stat.

No. 1073.

Anul 1848 mai 22 zile.

Eșii.

Muzeul de Istorie a Moldovei, Iași, inv. 2252, f. 54.

XXVI

NOI

GRIGORI ALECSANDRU GHICA V(OIE)V(OD) CU
MILA LUI DUMNEZEU DOMN ȚERII MOLDOVEI

D(umi)sale spatariului Teodor Burada.

Preasfințitul mitropolit, prin anafora din 28 a trecutei luni februarie, făcându-ne cunoscut că înpregiurările d(umi)sale paharnicului Ioan Scortan, nu-l iartă a prelungi mai mult postul ce ocupă de director a canțileriei mitropoliei, Ne-au recomandat pentru această funcție pe d(umnea)ta; Domniea noastră, priimind recomendația presfinției sale, prin decretul de față te întărim director a canțileriei mitropoliei, rămâind în deplină încredere despre buna purtare și activitatea ce vei disvăli în această funcție, spre a răspunde chiemărei și alegirei ce s-au făcut în persoana d(umi)tale.

Noi Ghiga v(oe)v(o)d <m.p.>.

(Nr.) 163.

Grigore Cuza procit <m.p.>.

Șef secției Dulcescu <m.p.>.

Secția a II^a din Depart(amentul) Averelor Bisericești și al Învățăturei
Publice.

Masa I^a.

N°. 1019.

1851 martie 9 zile.

Iași.

Muzeul de Istorie a Moldovei, Iași, inv. 2252, f. 56.

XXVII

Departamentul averilor bisericești și al învățăturilor publice

Prin aceasta face știut că în toate pricinile de giudecată ce ai și vor avea prin tribunalurile din capitalie mitropolia cu schiturile ei și monastirile Slatina, Râșca, Bisericianii, Pângărații, Bogdana, Coșula, Mavromolul, mitoc mitropoliei, și Zagavia cu schiturile atârătoare de dânsăle, precum și Casa scoalelor, s-au rânduit vechilu pe d(umnea)lui spat(a)r(ul) Teodor Burada, carile datori este a să înfătoșa la instanțiile din capitalie unde și când va fi chemat și în urmare a face în vreme potrivit formelor și toate legiuitele lucrări câte să ating de a sa însărcinare și datorie pentru pentru apărare dreptăților acestor case, spre a fi dar cunoscut și priimit întru mărginire însă de a nu pute iscăli mulțămire sau nemulțămire nici într-o pricină și la nici o întâmplare fără înadins dizlegare acestui Departament, i s-au dat această înputernicire suptscrisă de vornicul averilor bisericesti și pecetea postului.

Grigore Cuza <m.p.>.

Șef s(e)cției <m.p.>.

Secția a III^a.

N° 1938.

1851 maiu 5 zile.

Giudecătoria țin(utului) Eșii. Secția I^u.

În urmare ceririi ci au făcut Dipartament(ul) averilor bisericesti și învățăturilor publice prin adresul din 5 a curgătoarii luni, No. 1938, să încredințaz(ă) pi formă vichilimeoa di fați ci să dă cătră spătarul Teodor Burada.

(...) Grigori <m.p.>.

(...) <m.p.>.

I. Buzdugan <m.p.>.

Direct(or) <m.p.>.

Șef Grigorov <m.p.>.

N. 224.

1851 mai 7.

Muzeul de Istorie a Moldovei, Iași, inv. 2252, f. 58.

XXVIII

Priimit în 14 sept(emvrie) 1852.

Cinstit dumisale spat(arului) Teodor Burada!

Din adresul preasfințitului mitropolit sub N° 1209, luându-să încredințare că d(umnea)ta ai cerut a te retrage de la îndatorirea de vechil în capitală a mitropoliei și a monastiril(o)r pământești din împrejurare că leafa de 12 mii lei ce prime(a)i pe an s-au redus prin modificarea budgetului din poronca preainălțatului domn la 7000 lei.

Depart(amentul) acesta a averilor bisericești și a învățaturil(o)r publice după încuviințarea luată de la înălțimea sa pe anafora supt N° 4333, vă face cunoscut că după cerirea ci aț(i) făcut rămâneț(i) de astăz(i) slobod de la arătata îndatorire, arătându-vă tot odată a sa păreri de rău pentru asăminea retragire și mulțămindu-vă despre zelul cu care aț(i) defendat (?) interesăle casăi centrale a clerului în câtă vremi aț(i) purtat această îndatorire. Așadar actele lucrărilor și documentile le veți aduce Depart(amentului) dinpreună cu vichilimea și alcătuirea.

Grigore Cuza <m.p.>.
Șef secției (...) <m.p.>.
Secția III^a.
N. 4403.
1852 sept(e)mv(rie) 12 zile.

Muzeul de Istorie a Moldovei, Iași, inv. 2252, f. 60.

XXIX

Onorat d(umi)sale spat(ar)ului) Teodor Burada.

Escelenția sa domnul caimacam prin decretul supt N° 5 binevoindu a numi pe d(umnea)ta în funcșia de membru Divanului de întărituri în locul ce până acum s-au ocupat de d(umnea)lui aga Teodor Calimahi. Depart(amentul) dreptății cu placere vestește d(umi)tale despre o asemine bună voință, comunicându-vă pe lângă aceasta alăturat și numeratul decret cu poftire ca îndată după a lui priimire să pășiți în lucrare funcșiei încredințată d(umi)tale conformu cu a lui cuprindere.

Ministrul dreptății și cavaleriu C. Catargiu <m.p.>.
Șeful secției Vărlănescu (?) <m.p.>.
Secția I^{ea}.
N° 6726.
1856 avgust 21.

Muzeul de Istorie a Moldovei, Iași, inv. 2252, f. 62.

XXX

CAIMACAMIEA Principatului Moldovei.

D(umi)ta(le) spat(a)r Tudurachi Burada.

În postul de membru Divanului de întărituri ocupat până acum de d(umnea)lui aga Teodor Calimahi, Eu am găsit de cuviință a numi pe d(umnea)ta membru arătatului Divan; să face dar cunoscut d(umi)tale ca după primirea acestui decret să pășăști în lucrarea arătata funcșii cu tot zelul și activitatea dorită conform instrucțiilor ce sânt date.

T(eodor) Balș <m.p.>.

Șeful secției Vărlănescu (?) <m.p.>.

Prin lucrarea secției 1^a

din

Departamentul dreptății

N. 5

1856 avgust 21 zile.

Muzeul de Istorie a Moldovei, Iași, inv. 2252, f. 64.

XXXI

CAIMACAMIEA PRINCIPATULUI MOLDOVEI.

Du(misa)le spatar Teodor Burada

După trecirea d(umi)sale vornicului Iacovachi Leon în postul de membru Domnescului Divan, rămâind vacant postul de prezident Tribunalului criminal; Eu prin ofisul de față gășâm de cuviință a rândui pe d(umnea)ta president numitului tribunal. Se face dar cunoscut d(umi)tale ca după primirea acestuea să pășăști în lucrarea funcției citate, sârguindu-te ca prin păzirea cu sfințenie a legilor și a formelor statornicite să răspunzi și în acest prilej la chemarea făcută dumitale de guvern.

N(icolae) Conachi Vogoridi <m.p.>.

N. 83.

Șef secției Vărlănescu <m.p.>.

Prin lucrarea Secției 1^{iu}

din

Departamentul Dreptăței.

N° 20.

1857 mart(ie) 23 zile.

Muzeul de Istorie a Moldovei, Iași, inv. 2252, f. 66.

XXXII

Onorat d(umi)sale spatar(ului) Teodor Burada

Exelenția sa prințul caimacam prin decretul sub N° 20 au binevoita înainti pe d(umnea)ta din funcția de membru ce ai ocupat până acum la Divanul de întărituri, în postul de prezident Tribunalului criminal, rămas vacant după trecirea d(umi)sale vornicului Iacovachi Leon în acel de cilen Domnescului Divan. În urmare Ministeriul dreptății făcând cunoscut d(umi)itale aceasta spre știință și regulă, vă pofteste se pășiți în lucrarea slujbei ce vi se încredințază, conform enumeratului decret și a instrucțiilor ce sint date.

(...) <m.p.>.

Șef secției Vârlănescu <m.p.>.

Secția I.

N° 2346.

1857 mart(ie) 23 zile.

Muzeul de Istorie a Moldovei, Iași, inv. 2252, f. 68.

XXXIII

CAIMACAMIEA
PRINCIPATULUI MOLDOVEI.

Du(mi)ta(le) post(elnice) Teodor Burada

La Divanul de întărituri urmând vacanție de prezident în locul d(umi)sale post(elnic) Dimitrie Corne, carile s-au dimisionat; Noi întru încredințare ce avem de cunoștința și sirguința du(mnea)voastră în lucrări, te numim prezident numitului Divan, unde nu avem îndoială ca prin sirguința și vrednicia ce-ți cunoaștem îți vei câștiga obșteasca mulțămire și vei dobândi nouă drituri de înmeridire și ipolipsul nostru.

N(icolae) Konachi Vogoridi <m.p.>.
301.
(...) <m.p.>.
Şef Vârlănescu <m.p.>.

Prin lucrarea Sec(ţiei) I^a
din
Ministerul Dreptăţii.
N° 101.
1857 mai 24 zile.

Muzeul de Istorie a Moldovei, Iaşi, inv. 2252, f. 70.

XXXIV

Primit în 24 maiu, la un ceas după 12 ameză.

Onorat d(umi)sale post(elnicul) Teodor Burada.

Ecseleñtia sa prinţul caimacam prin decretul sub N° 101 au binevoit a numi pe d(umnea)v(oast)r(ă) în postul de prezident Divanului de întărituri în locul d(umi)sale post(elnicului) Dimitrie Corne, carile s-au dimisionat. Ministerul dreptăţii află îndestulă placere a vesti d(umnea)voastră o asămine înaltă bună voinţă ce vi s-au făcut de cătră guvern prin o dreaptă apreţuire meritelor ce vă caracterizase, şi dar împărtăşinduvi-le alăturatul decret, vă poşteşti să păşiţiîn lucrare(a) postului citat, când totodată veţi priimi de la fostul prezident chee lăzei depozetelor cu lămurirele cuvenite despre câtime unor asămine, cât şi osebitele obiecte privitoare pe acest post.

Ministru dreptăţii.
Cost(antin) log(ofă)t <m.p.>.
Şef Vârlănescu <m.p.>.
Secs(ia) I.
N° 4012.
1857 mai 24 zile.

Muzeul de Istorie a Moldovei, Iaşi, inv. 2252, f. 72.

XXXV

PRINSUL NECOLAI KONACHI VOGORIDI
CAIMACAMU
PRINCIPATULUI MOLDOVEI.

D(umi)t(ale) post. Teodor Burada

La Divanul domnescu urmând vacanție de un membru în locul d(umi)sale vornic(ul) Iacovachi Leon; Noi prin ofisul de față, am găsit de cuviințe a rândui pe d(umnea)ta cu asemenea îndatorire; facem dar cunoscut d(umi)itale că după primire acestui să pășăști în lucrare(a) funcsiei citate, sirguindu-te ca prin păzire(a) cu sfințanie a legilor și a formilor statornicite să răspunzi cu deplinătate la chiemare(a) ce îți facem.

N(icolae) Konachi Vogoridi <m.p.>.

N°. 984.

D. Liga (?) <m.p.>.

Șef Vârlănescu <m.p.>.

Prin lucrarea Secs(iei) I^a

din

Ministerul Dreptăței.

N° 30.

1858 februar(ie) 1^a zile.

Muzeul de Istorie a Moldovei, Iași, inv. 2252, f. 74.

XXXVI

Onorat d(umi)sale post(elnic) Teodor Burada.

Ecselenția sa prințul caimacam prin decretul sub N° 30, au binevoit a vă rândui pe d(umnea)voastră membru Divanului domnesc în locul d(umi)sale vornic(ului) Iacovachi Leon; Ministeriul acesta al dreptății cu plăceri vă faci cunoscut despre această bunăvoință și vă îndeamnă să pășiți în lucrarea funcției citate conform alăturatului decret și a instrucțiilor ce sânt date.

D. Liga (?) <m.p.>.

Șef Vârlănescu <m.p.>.

Secs(ia) I.

N° 1095.

1858 februar(ie) 1.

Muzeul de Istorie a Moldovei, Iași, inv. 2252, f. 76.

XXXVII

PRINSUL NECOLAI KONACHI VOGORIDI
CAIMACAMU
PRINCIPATULUI MOLDOVEI.

Dumisale postelnicului Teodor Burada.

Luând în osebită considerație servițiile săvârșite de d(umnea)ta în tot timpul cu credință Patriei, precum și activitate(a) i onestitate(a) ce caracteriz(e)ază persoana d(umi)tale; Noi prin ofisul de față am găsit de cuviință a treci pe d(umnea)ta în postul de prezident Comisiei epitropicești din acel de membru ce ocupi la Domnescul Divan și aceasta în privirea neapăratei trebuinți simțite de o persoană cu calități de a închizeșlui siguranția averii și viitorul orfanilor. Facem dar cunoscut d(umi)tale ca după priimirea acestui al nostru ofis, se pășești în lucrarea funcșiei citate, sirguindu-te ca prin păzirea cu sfințenie a așezămintelor statornicite se răspunzi și în acest prilej la chiemarea și deplina încredințare ce avem în persoana d(umi)tale, precum și la dreptile așteptări ale opiniei publice.

N(icolae) Konachi Vogoridi <m.p.>.

N°. 1180.

Cercetat (...) <m.p.>.

Șef secsiei Vârlănescu <m.p.>.

Prin lucrarea Secs(iei) I

din

Ministerul Dreptăței.

N° 102.

1858 april(ie) 7 zile.

Muzeul de Istorie a Moldovei, Iași, inv. 2252, f. 78.

XXXVIII

Onorat dumisale post(elnicului) Teodor Burada.

Ecselenția sa prințul caimacam prin ofisul N° 102 au binevoit a rândui pe d(umnea)voastră în postul de president comisiei epitropicești în locul d(umi)sale colonelului Costin Vârnăvu, carile s-au trecut în locul d(umnea)voastră membru la Domnescul Divan. Această bunăvoință a ecselenției sale Ministerul dreptății comunicându d(umnea)voastră, totodată vă poftește ca după primirea alăturatului ofis, să pășiți în lucrarea arătatului post, conform celor ecsprimate de ecselenția sa prin citatul ofis.

Ministrul iustiției.

G. Beldiman log(o)f(e)t <m.p.>.

Șef secsiei Vârlănescu <m.p.>.

Secția I.

N. 3280.

1858 april(ie) 8 zile.

Muzeul de Istorie a Moldovei, Iași, inv. 2252, f. 80.

XXXIX

Caimacamul domniei Principatului Moldovei.

Cunoscutu și știutu facu la toți căroră se cuvine a ști, că luându în considerație servițiile ce d(umnealui) spat(a)r(ul) T(eodor) Burada au plinitu, nu mai puțin și ale sale merite personale, și credința cătră Patrie, dupre prerogativele date Căimăcămiei, îi hărăzăscu rangul de post(elnic), în care însuși-me orânduescu d(umnealui) Secretariului de Stat a-l înregistra în cartea rangurilor spre a fi obștește cunoscutu și onoratu dupre cuviință.

Datu-s-au în rezidența Iasilor, anul mântuirii una mie optu sute cincizeci șapte, luna maiu în 14 zile.

N(icolae) Konachi Vogoridi <m.p.>.

N°. 33.

Secretaru de statu.

Directorul A. Fotino <m.p.>.

Șeful secției I. Anghelichi <m.p.>.

No. 36. SECȚIA I din SECRET(ARIATUL) de STAT.

Muzeul de Istorie a Moldovei, Iași, inv. 2252, f. 82.

XL

Copie.

Prea înălțate doamne,

Casnicile interesi neîngăduindu-mă în timpul de față de a mai prelungi purtarea sarcinii slujbei ci ocup de prezedent al Comisâi epitropicești, întru tot supus rog pe înălțimea voastră ca să binevroiți a porunci eliberarea mea de la îndatoririle zăsâi slujbe, și după trecire de câteva luni de zâli, cerând trebuința, voi fi gata a servi ori în cari post veți binevroi a mă orândui.

Al înălțimii voastre prea plecat și supusă slugă.

Vor(ni)c(ul) T(eodor) Burada.

1859 fevr(uarie) 10.

Muzeul de Istorie a Moldovei, Iași, inv. 2252, f. 84.

XLI

Dom(n)ii sale domnului Teodor Burada!

Pre înălțatul domnu stăpânitoriu prin ordonanța No. 10 au binevoitu a întări în funcșia de prezedent Comis(i)ei epitropicești ci s-au ocupat de dumne(a)v(oastră) pe dumnealui Iordachi Boean, despre care Ministeriul cu onoare vă face cunoscut, spre știință și cuvenita regulă.

(...) <m.p.>.

(...) <m.p.>.

Secsiunea I.

N. 1521.
1859 mart(ie) 5 zile.

Muzeul de Istorie a Moldovei, Iași, inv. 2252, f. 86.

XLII

PRINȚUL NECOLAI CONACHI VOGORIDI
Caimacamul Principatului Moldovei

Cunoscutu și știutu facu la toți căroră se cuvine a ști, că luându în considerație servițiile ce d(umnealui) post(elnicul) Teodor Burada au plinitu, nu mai puțin ale sale merite personale și credința cătră Patrie, duple prerogativele date căimăcămiei, îi hărăzesc rangul de vornic în care însușime orânduescu d(umnealui) Secretariului de Stat a-l înregistra în cartea rangurilor spre a fi obștește cunoscutu și onorat duple cuviință.

Datu-s-au în Rezidenția Iasilor, anul mântuirii una mie optu sute cincizeci optu, luna septemvrie în 30 zile.

N(icolae) Konachi Vogoridi <m.p.>.

Nº. 1830.

SECRETAR DE STAT

Directorul A. Fotino <m.p.>.

Șeful Secției I. Anghelichi <m.p.>.

No. 1642. / Secția I din Secret(ariatul) de Stat.

Muzeul de Istorie a Moldovei, Iași, inv. 2252, f. 87.

PAUL PĂLTĂNEA. CORESPONDENȚĂ INEDITĂ CU STRĂINĂTATEA 1965-2001

Cristian-Dragoș CĂLDĂRARU

Una dintre personalitățile marcante ale vieții științifice și culturale din România anilor 1965-2007 a fost și istoricul Paul Păltănea, un neobosit cercetător, care a lăsat în urmă o bogată corespondență de peste 4.000 de scrisori, corespondență intrată în patrimoniul Muzeului de Istorie Galați și valorificată științific. Un prim set de scrisori se referă la corespondența lui Paul Păltănea din perioada 1946-1949, perioadă în care idealurile tânărului absolvent al Facultății de Istorie din București i-au fost grav afectate¹.

După eliberarea din primii patru ani de închisoare, fără a fi judecat și condamnat (1948-1952)², Paul Păltănea a reușit să se angajeze, după jumătate de an – în iulie 1953 – ca „*planificator la o cooperativă de frizerie, și apoi la una de construcții*”; în toamna anului 1957, obținând diploma de licență a fost „*repartizat în învățământ, prin dispozițiile Securității, în Dobrogea, la Școala generală din com Văcăreni*”, unde a funcționat până la 5 aprilie 1959, când a fost din nou arestat sub motiv că era legionar și a „*uneltit contra ordinii sociale*”³. După un simulacru de proces a fost condamnat la 18 ani „*muncă silnică*”. Urmare a Decretului de grațiere nr. 411/24 iulie 1964 Paul Păltănea a fost „*grațiat*” pe data de 29 iulie 1964⁴, făcând parte din cei 3.467 de deținuți politic, grațiați ca urmare a presiunilor internaționale.

După revenirea acasă, primul drum îl face la Măneciu-jud. Prahova, la casa unchiului său, prof. Ion Tohăneanu – fost director al Liceului „Vasile Alecsandri” din Galați – pentru a-și vedea băiatul, Basarab, ajuns la vârsta de 7 ani.

La câteva luni de la eliberare, ca urmare a Decretului Consiliului de Stat al R.P.R. nr.41/10 februarie 1965, i-a fost „*ridicată pedeapsa complementară a pierderii dreptului de a ocupa o funcție publică*”, și s-a angajat restaurator la Muzeul Regional de Istorie din Galați (30 aprilie 1965), trecând apoi pe postul de muzeograf. Din acel moment Paul Păltănea își începe cariera de cercetător,

¹ Cristian-Dragoș Căldăraru, „Paul Păltănea. Corespondență 1946-1959”, *Danubius*, XXXVIII, 2020, p. 445-485.

² Arhiva C.N.S.A.S., Dos. P-15658, f. 1, „Adresa nr. 42/00842637, din 6. XII. 1955, Ministerul Afacerilor Interne-Serviciul C - către Direcția Regională M.A.I. Galați”, Paul Păltănea a fost „pus în libertate la 29. XII. 1952, conform hotărârii comisiei speciale M.A.I. DIN Colonia de Muncă *Capul Midia*”.

³ Idem, Dos. P-15659, vol. 1, f. 144.

⁴ Idem, vol. 4, f. 48; Paul Păltănea, *Ferestre deschise la un deceniu de temniță comunistă*, cuvânt înainte, Cristian-Dragoș Căldăraru, Galați, Editura Muzeului de Istorie Galați, 2012, p. 7-8.

muzeograf și bibliotecar, reluând corespondența cu istorici și oameni de cultură din țară și străinătate.

Primul proiect științific ce i-a fost încredințat a fost cel de transformare a conacului familiei Negri de la Mânjina în „Casa memorială Costache Negri”, com. Costache Negri, jud. Galați. Inaugurarea a avut loc pe 21 mai 1967, odată cu reluare tradiționalei sărbători locale „Întâlnirile de la Mânjina”.

Corespondența cu lumea științifică, întreruptă în anul 1959, a fost reluată după 1964 și a continuat, neîntrerupt până în ianuarie 2007. O bună parte din bibliografia necesară studiilor legate de istoria locală și națională românească a dobândit-o din bogata corespondență cu personalități din străinătate.

Vom descoperi acrimbia pe care o avea în legătură cu cercetarea documentară a relațiilor comerciale dintre portul Galați cu porturile din Marsilia, Toulon, Lyon, Anvers, Istanbul, Rotterdam, sau cercetarea bibliografiei pentru un studiu dedicat lui Charles Guébardt, botanist elvețian care a locuit în Galați la mijlocul secolului al XIX-lea și a lăsat o „descriere a Moldovei”⁵. S-a adresat de asemenea unor prestigioase biblioteci, universități, muzee din Franța, Belgia, Olanda, Polonia, Ungaria, Austria, Elveția, Anglia, Bulgaria, Grecia, Cehoslovacia, Turcia, Spania, Italia sau Portugalia, solicitând informații privind spațiul românesc din perioada medievală și modernă.

Munca de cercetare depusă pentru organizarea „Casei Memoriale Costache Negri” l-a determinat pe Paul Păltănea să aprofundeze viața și activitatea lui Costache Negri, dar și a familiei sale, iar rezultatul fiind publicarea mai multor studii și a cărții „Viața lui Costache Negri”, edițiile 1985 și 2006.

Înscrierea la doctorat în 1968 l-a determinat pe Paul Păltănea să cerceteze acte și documente relative la istoria orașului Galați aflate în arhive și biblioteci din străinătate.

Obținerea doctoratului în istorie, la 21 decembrie 1973, cu teza „Istoria Galaților din cele mai vechi timpuri până în 1918”, sub conducerea științifică a academicianului Constantin C. Giurescu, i-a adus și o mare tristețe deoarece nu i-a fost acordat avizul de către Secretariatul Județean Galați al P.C.R., pentru recunoașterea titlului de doctor în istorie; motivul: „*cele două condamnări*”. Dreptatea a venit după 1989.

Cu toate acestea din 1965 până în 2007 a cercetat, fișat și publicat trei cărți (*Viața lui Costache Negri, Istoria Galaților din cele mai vechi timpuri până în 1918, I-II, Neamul logofătului Costache Conachi*), și sute de articole și studii, beneficiind, în parte, de aportul bibliografiei din străinătate.

⁵ Paul Păltănea, „O nouă descriere a Moldovei de botanistul Charles Guébardt”, *Cercetări Istorice*, IX-X, 1978-1979, pp. 597-628.

CORESPONDENȚĂ

1

Marsilia, 4 august 1965

Prefectura din Bouches-du-Rhône
Arhivele departamentale, comunale și spitalicești
AV / MV – 609

Domnului Profesor Păltănea Paul,
Str. Lupeni nr. 3, etaj II
Galați, România

Domnule Profesor,

Am primit scrisoarea dumneavoastră din 25 iulie prin care ne întrebați dacă există documente privind schimburile comerciale dintre Galați și Franța.

În acest scop, am făcut cercetări în fondurile arhivelor din secolele 18 și 19. După primele constatări, comerțul dintre Galați și Marsilia nu pare să fi fost foarte important. Și domnul Charles Carrière, specialist în istoria comerțului din Marsilia, a afirmat același lucru într-o conferință din 27 iunie 1963. Pentru secolul 18, am consultat: Robert Paris, *Histoire du commerce de Marseille (Istoria comerțului din Marsilia)*, t. V, pp. de la 453 la 466. Comerțul prin Marea Neagră este tratat foarte succint și nu se vorbește deloc despre Galați. Nu am identificat nimic pentru secolul 18 în inventarele arhivelor, cu excepția unui dosar: *Arhivele departamentului Bouches-du-Rhône*, c. 4637, unde există manuscrisul unei lucrări: „Éclaircissements sur le commerce de la Mer Noire” (Clarificări despre comerțul de la Marea Neagră), realizate de Peyssonnel, fost consul la Izmir, în 1785. Vorbește despre Galați în următorii termeni: „*Galațiul este un loc pustiu unde se află un port destul de bun vara, dar unde vasele nu ar putea rămâne peste iarnă fără risc*”. S-ar părea deci că n-au existat multe relații comerciale între Galați și Marsilia.

De altfel, pentru istoria relațiilor comerciale, mai există, pentru istoricii relațiilor comerciale, o serie foarte importantă de documente: registrele de la „*Santé Maritime*” (*Sănătatea Maritimă*) unde administratorii aveau sarcina să verifice sănătatea persoanelor ce soseau de peste mări, notau în fiecare zi sosirea vapoarelor, originea lor și natura încărcăturii. Ca să-mi dau seama de importanța traficului între Galați și Marsilia în prima jumătate a secolului 19, am examinat registrul anului 1830 și am identificat un singur vas sosit pe 30 august 1830, încărcat cu piele și carne.

Însă în această perioadă au avut loc numeroase schimburi între Odessa și Constantinopol, pe de o parte, și Marsilia, pe de altă parte. Pentru o cercetare completă, ar trebui examinate în detaliu registrele de la Sănătate dintre 1750 și 1850, ceea ce nu ați putea face decât dumneavoastră.

Mai mult, există la Marsilia arhive care v-ar putea furniza indicații prețioase. Este vorba despre cele de la Camera de Comerț. Camera de Comerț din Marsilia a fost înființată în 1599, iar în arhivele lor se află numeroase dosare despre toate porturile cu care Marsilia a avut relații comerciale.

În concluzie, vă sfătuiesc să contactați *Camera de Comerț din Marsilia, Palais de la Bourse, Canebière, Marsilia (Serviciul Arhive)*, ca să-i întrebați dacă puteți găsi la ei elemente care vă interesează. De asemenea, dacă doriți să vă aplecați în detaliu asupra cercetărilor dumneavoastră, veniți la Marsilia să petreceți câteva zile ca să preluați dumneavoastră înșivă documentația completă.

Vă rămân la dispoziție.

Cu cele mai bune gânduri,

Directorul Serviciului Arhive,

Departamentul Bouches-du-Rhone

s.s. André Villard

(Traducere din lb. franceză, Anca Alexandru)

2

Lyon, 28 august 1965

Prefectura din Rhône

Arhivele departamentale, comunale și spitalicești

2, Chemin de Montauban, Lyon (5e)

Nr. 1682 div. 310

Republica Franceză

Directorul Serviciului Arhive din Rhône

Domnului Păltănea Paul,

Str. Lupeni nr. 1, etaj II

Galați, (România)

Domnule,

În urma cercetărilor efectuate pentru a vă putea informa în legătură cu ceea ce ați solicitat în scrisoarea dumneavoastră din 26 iulie, vă aduc la cunoștință cu regret că Prosper Durand, administratorii care i-au succedat, și „*La Société française des moulins et boulangeries mécaniques des Principautés Danubiennes*” (Societatea franceză a morilor și a brutăriilor mecanice din Principatele Danubiene) nu sunt menționați în documentele din seria „M” (Administrație Generală și Economie) unde ar fi trebuit să apară în mod normal.

Totuși, această serie fiind în acest moment în curs de clasare, nu e imposibil — deși puțin probabil — să găsim ulterior o indicație. Dacă va fi cazul, vă voi trimite imediat informația.

Cu cele mai bune gânduri,

p. Directorul Serviciului Arhive,

Conservator,

s.s.Fr. Ollivier

P.S. Vă recomandăm să vă adresați și *Tribunalului de Comerț* din Lyon care conservă declarațiile societăților din acea vreme.

(Traducere din lb. franceză, Anca Alexandru)

3

Marsilia, 7 septembrie 1965

Camera de Comerț și Industrie din Marsilia
Cabinet, Arhivist Șef Servicii Istorice

Profesor Păltănea Paul
Str. Lupeni 3, etaj II
Galați, România

Domnule,

Răspund scrisorii dumneavoastră din 27 august în legătură cu informațiile despre schimburile comerciale dintre Moldova și Franța și în mod special despre rolul Galațiului între secolele 17 și 19.

Am onoarea să vă informez că există în *Arhivele Camerei de Comerț* un dosar despre România (1830-1879) în care majoritatea documentelor conțin informații despre comerțul moldo-francez și despre importanța Galațiului. Sunt în total cam 130 de pagini. Dacă doriți aceste documente, avem posibilitatea să le dăm unui fotograf să le microfildmeze, apoi vi le va trimite și vă va indica suma de plată (aproximativ 65, Fr.).

Pentru studiul dumneavoastră, ar trebui să consultați și registrele deliberărilor și copiile scrisorilor de la Cameră, *Le Sémaphore (Semaforul)*, Jurnalul economic din Marsilia (1828-1944), pentru a căror examinare ar trebui să veniți la Marsilia.

Cu cea mai înaltă considerație,
Președintele Tribunalului de Comerț din Lyon
s.s. indescifrabil
(Traducere din lb. franceză, Anca Alexandru)

4

Istanbul, 16 septembrie 1965

Președinția Consiliului de Miniștri
Direcția Generală a Arhivelor
5 / 821
Obiect: Informații solicitate

Domnului Profesor

Păltănea Paul
Str. Lupeni nr. 1, etaj II
Galați, România

Domnule Profesor,

Ca răspuns la scrisoarea dumneavoastră din data de 6 august, sunt onorat să vă informez: conform regulilor în vigoare, este necesară obținerea în prealabil, pe cale diplomatică, a unei autorizații pentru a putea intra și a face cercetări în Arhivele noastre, precizând dinainte ceea ce urmează să studiați. Odată autorizația obținută, veți fi obligat să veniți personal la Istanbul pentru a căuta în Arhivele noastre informațiile care vă sunt necesare.

Cu cea mai înaltă considerație,

s.s.Mithat Sertoğlu

Director General *Arhivele Președinției Consiliului*, Istanbul
(Traducere din lb. franceză, Anca Alexandru)

5

Lyon, 6 octombrie 1965

Tribunalul de Comerț din Lyon
Președinte

Domnului Profesor Păltănea Paul
Str. Lupeni 3, etaj II
Galați, România

Domnule Profesor,

Răspund scrisorii dumneavoastră prin care mă întrebați dacă *Tribunalul* deține informații despre un om de afaceri care activa la Lyon pe la 1860. Regret că nu vă pot da aceste informații. Registrul Comerțului unde sunt înscrși comercianții nu există în Franța decât începând cu 1920. Tribunalul nu deține nicio urmă despre comercianții care au aparținut anterior de circumscripția sa.

Cu cele mai bune gânduri,

Președinte,

s.s. R. Gindre

(Traducere din lb. franceză, Anca Alexandru)

6

Marsilia, 25 octombrie 1965

Prefectura din Bouches-du- Rhône

Domnului Profesor Păltănea Paul
Str. Lupeni 3, etaj II
Galați, România

Domnule Profesor,

Am primit scrisoarea dumneavoastră din 21 septembrie, și țin să vă mulțumesc pentru frumoasa carte poștală pe care mi-ați trimis-o.

Vă comunic, de asemenea, informațiile de care aveți nevoie:

1. Conferința Domnului Charles Carrière nu a fost publicată integral, dar există un rezumat pe care vi-l trimit în copie.
2. Manuscrisul lui Peyssonnel a fost publicat în 1787 la Paris. Cu toate acestea, noi nu îl deținem la Arhivele din Bouches-du-Rhone. Se prezintă ca un volum format din 15 caiete cu aproximativ 10 foliouri, adică în total 340 de pagini scrise, format 32 / 21 cm.

Peyssonnel, care fusese consul la Izmir, a dorit să-și publice observațiile despre țările pe care le-a vizitat. Cum nu există ilustrații cu hărți, nu-i putem urmări traseele decât citind cu atenție ceea ce scrie, ceea ce dumneavoastră v-ar fi cu siguranță mult mai ușor decât îmi este mie, care nu cunosc aceste regiuni.

Există un capitol despre Bulgaria, unul despre Valahia, altul despre Moldova. În acesta din urmă, autorul amintește de trei ori despre Galați. Vă anexez aici copia celor trei pasaje, care, mă tem, nu vă vor spune mare lucru. Ar trebui să puteți citi toată această parte a manuscrisului, însă, din păcate, nu pot să o fotocopiez. Aici sunt detalii despre diverse mărfuri din țară, despre comerțul din regiunea Dunării și despre cum erau organizate porturile.

I-am pus întrebări personal domnului Charles Carrière și mi-a spus că, în decursul cercetărilor sale despre traficul maritim din secolul 18, nu a găsit nicio mențiune despre vreo navă care să fi venit din Marsilia la Galați. De altfel, faptul că pentru anul 1830 nu am găsit nici eu decât o singură urmă a unui vapor care ar fi sosit la Galați plecat din Marsilia pare să confirme că stabilirea acestor relații comerciale a fost destul de lentă.

Cu cele mai bune gânduri,

Directorul Serviciului Arhive, Departamentul Bouches-du-Rhone
s.s. indescifrabil

Anexe

Arhivele departamentale din Bouches-du-Rhone

Extras din Registru seria C nr. 4637

„Comerț — Supliment — Lămuriri cu privire la comerțul de la Marea Neagră” de Peyssonnel — 1785

Capitolul: Bulgaria

p. 286: *„Galațiul este, de asemenea, un loc pustiu unde se află un port destul de bun vara, dar unde vasele nu ar putea rămâne peste iarnă fără risc”.*

Capitolul: Moldova

p. 316: *„Galațiul este principalul port comercial al Moldovei. E situat pe malul nordic al Dunării, la 40 sau 45 de leghe de gurile de vărsare. Acest oraș este administrat de un ofițer moldovean numit de voievod, i se spune Pârcălab. În toate orașele din Moldova mai există și un ofițer turc numit Beșleagă, care răspunde de musulmanii stabiliți aici și de cei care vin pentru afaceri. Cele mai multe mărfuri destinate Moldovei sunt descărcate la Galați și tot aici sunt încărcate cele care provin din regiune. De obicei, vasele nu rămân la Galați peste iarnă, ci merg la Sunia (Sulina), una din gurile Dunării, unde este un port bun”.*

p. 322: *„La Galați sunt doi vameși, unul turc și celălalt moldovean. Turcul ia vamă musulmanilor în valoare de 3%, iar moldoveanul le cere taxă creștinilor în valoare de 4%, dar ne putem înțelege foarte ușor cu acesta din urmă și evaluarea pe care o face mărfurilor reduce cu mult taxele vamale”.*

(Traducere din lb. franceză, Anca Alexandru)

7

București, 10 ianuarie 1966

Ambasada Austriei la București

Domnului Prof. Paul Păltănea
Galați, Str. Lupeni 3, et. II

Referitor la scrisoarea dumneavoastră din data de 3 ianuarie 1966, Ambasada Austriei are onoarea să vă informeze că nu are posibilitatea să vă ajute în cercetările dumneavoastră. Puteți intra în contact direct cu Atașatul Cultural de pe lângă Ambasada R.S.R. la Viena, IV, str. Prinț Eugen, str. Nr. 40, sau cu Arhiva Teatrului, Nationalbibliothek, Viena, I, Josafspatz.

Însărcinat cu Afaceri,

s.s.indescifrabil

(Traducere din lb. franceză, Anca Alexandru)

8

Draguignan, 11 ianuarie 1966

Departamentul Var⁶
Arhivele Departamentale,
Comunale și Spitalicești
Conservarea obiectelor de artă

Domnului Profesor Păltănea Paul
Str. Lupeni 3, etaj II
Galați, România

Domnule Profesor,

La *Arhivele Departamentale* din Var nu există fonduri de arhivă cu informații despre comerțul dintre Galați și Toulon. Ați putea să vă adresați Drei Forget, Conservator la *Arhivele Portului* din Toulon și/sau la *Prefectura Maritimă-Toulon*, care ar putea avea informații despre acest subiect cu condiția ca achizițiile de lemn pentru construcții să privească Marina Militară.

Vă puteți adresa, de asemenea, și Dlui Rebuffat, arhivist, Șef Servicii Istorice la Camera de Comerț din Marsilia, care ar putea deține corespondență despre comerțul dintre Provence și Galați.

Cu cea mai înaltă considerație,
Director Servicii Arhive din Var
s.s.indescifrabil
(Traducere din lb. franceză, Anca Alexandru)

9

Paris, 8 martie 1966

ARCHIVUM

Revistă Internațională publicată sub auspiciile
Consiliului Internațional al Arhivelor
60, rue des Francs-Bourgeois, Paris, IIIe
Referință nr. 7346, ARC. IX.

Prof. Paul Păltănea
Str. Lupeni 3, et. II, Galați
Republica Socialistă România

Domnule Profesor,

Am onoarea să vă confirm primirea scrisorii dumneavoastră din data de 9 februarie 1966 prin care ne solicitați adresele a doi dintre colaboratorii revistei

⁶ Var, este un departament din sudul Franței, creat în urma revoluției din 1789, situat în regiunea Provence-Alpi-Coasta de Azur.

„Archivum”. Dl Profesor Kresimir Nemeth este arhivist superior în orașul Zagreb, adresa dumnealui: *Arhivele orașului Zagreb*, Opaticka 29, Zagreb.

Cât despre Dl Ferreira, cred că cel mai bine ar fi să-i scrieți la adresa *Inspecției Generale a Arhivelor și Bibliotecilor din Portugalia*, Ministerul Educației Naționale, Praça da Biblioteca, Lisabona.

Cu cea mai înaltă considerație,

s.s.C. Kecskemeti

Secretar, Consiliul Internațional al Arhivelor

(Traducere din lb. franceză, Anca Alexandru)

10

Toulon, 1 iunie 1966

Place d'Armes
Toulon - naval
Marina Națională
A III-a Regiune Maritimă
Arhivele Portului din Toulon
Nr. D1 / 286

Domnul Profesor Paul Păltănea
Str. Lupeni 3, etaj II, Galați
Republica Socialistă România

Domnule Profesor,

Vă rog să mă scuzați că va răspund atât de târziu.

Am făcut cercetări îndelungate legate de întrebările pe care mi le puneți și, din păcate, au fost întrerupte de mai multe ori din diverse motive ce țin de serviciu.

În ceea ce privește comerțul cu lemn (anul 1782), câteva documente îl menționează, dar doar până la Constantinopol. Nimic despre Galați.

Vă anexez aici copia acestor mențiuni. Dacă ar fi fost de natură să vă intereseze, aș fi continuat cercetările, fie anterior, fie posterior acestei date.

Cât despre fabricile de conserve (1858), nu găsim absolut nimic. Trebuie spus și că fondul de „piață” este extrem de sărac în vremea respectivă, iar corespondența, de asemenea, nu spune nimic despre acest lucru.

Cu regret și cea mai înaltă considerație,

s.s.indescifrabil

Arhivist - paleograf

Conservator, Arhiva III, Regiunea Maritimă

Arhivele Portului din Toulon

Scrisori către Curte 1782. 1 A¹ 234

„f° 9 din 27 ianuarie

Monsenior,

Nava Sirena pe care am cumpărat-o pentru a transporta lemnele Regelui, de la Constantinopol, trebuie să sosească dintr-un moment în altul în acest port. Vom proceda imediat la armarea ei, cu toată celeritatea de care are nevoie această expediție.

S. Fournier, cesionarul acestui vas, ne-a propus să luăm cu chirie, la prețul stabilit de Camera de Comerț, lenjeriile, cuferele și alte bunuri pentru a le transporta la Constantinopol, în contul unor negustori din Marsilia. Această propunere ni s-a părut avantajoasă și ne-am gândit ca ar fi bine să o acceptăm (...) și vă rugăm să permiteți, de asemenea, să fie luate la Constantinopol, în aceleași condiții, și alte mărfuri, pentru a completa încărcătura acestei nave, după ce vom fi îmbarcat toate lemnele care vor încăpea.

.....
f° 99 din 23 septembrie, la ora 7 și ³/₄ seara

Solicitarea de noi ordine pentru plecarea navelor cu scopul de a prelua lemnul rămas la Constantinopol, așteptându-ne la calitate mai proastă decât o are cel pe care l-am primit deja.

Monsenior,

Cele două vase nu vor putea pleca spre Constantinopol mai târziu de primele zile ale lunii octombrie. Am hotărât să vă cerem ordinul printr-o adresă extraordinară, în urma vizitei pe care am făcut-o ieri, până la ultimul detaliu, a tuturor lemnurilor cumpărate de Dl de St. Priest. Procesul-verbal anexat vă va arăta că nu e niciunul bun de folosit. Presupunând că cele care au rămas de adus nu sunt încinse și putrede ca acestea, din cauza unei prea lungi staționări prin șantierele în care au fost depuse, aceste lemne de brad, uscate și casante în mod natural, nu pot fi folosite în siguranță pentru catarge și vergi, iar dacă vrem să le dăm altă destinație, prețul depozitării lor în Port va fi exorbitant în raport cu utilizarea pe care le-am da-o.

Am dori să știm așadar dacă, în ciuda acestor considerații, ordonați în continuare expedierea navelor Sirena și Goëlette Impériale.

Decizia pe care v-o solicităm se reduce deci fie la renunțarea totală a expedierii celor două vase, fie trimiteți numai unul, dacă sperați la o schimbare mai fericită, deși există probabilitatea, având în vedere starea primului transport, ca ceea ce a rămas la Constantinopol să fie, în mare parte, tot rebut”.

(Traducere din lb. franceză, Anca Alexandru)

Strasbourg, 10 iunie 1966

Biblioteca Națională și Universitară
6, Place de la République, Strasbourg
Tel. 35 57 40-41
ML/Wi, Administrator

Domnul Profesor Paul Păltănea,
Str. Lupeni 3, Etaj II, Galați
Republica Socialistă România

Domnule,

Am primit scrisoarea dumneavoastră din data de 24 mai despre corespondența botanistului alsacian Jean Daniel Buchinger (1803-1888).

Deținem în colecția noastră de manuscrise corespondența lui Buchinger dintre 1828 și 1887, sub numerele 524-537. Este vorba despre 14 cutii mari în care scrisorile sunt clasate în ordinea alfabetică a corespondenților, iar asta reprezintă mai mult de 9.000 de scrisori pentru 814 corespondenți.

Înțelegeți că, în aceste condiții, ne este imposibil să facem o căutare pentru că ar presupune examinarea minuțioasă a tuturor acestor scrisori.

În ultima cutie se află un volum mare, de 680 de pagini, compus de Buchinger, care conține un tabel cronologic al scrisorilor primite și expediate de el. Cu toate acestea, pentru a putea identifica personajul care vă interesează, ar trebui cunoscută data aproximativă a corespondenței dintre ei.

Mai există și o listă alfabetică sumară, pe 11 file, cu numele corespondenților și anii scrisorilor. Ați dori o reproducere pe microfilm (0,30 Fr. fila) sau xerografiată (0,50 fila)?

Cu cea mai înaltă considerație,
Conservator, Serviciul de documente despre Alsacia
s.s.Dna M. Lang
(Traducere din lb. franceză, Anca Alexandru)

Paris, 15 iunie 1966

AR/AK — 32560/8217
Biblioteca Națională
Departamentul Imprimare
Conservator-Şef

Domnul Profesor Paul Păltănea

Str. Lupeni nr. 3, et. II
Galați, România

Domnule,

Ca răspuns la scrisoarea dumneavoastră de pe 1 iunie, găsiți mai jos referințele celor două lucrări care v-ar putea interesa.

1. O lucrare de bază:

Rally (Alexandre), Rally (Getta Hélène), *Bibliographie franco-roumaine*, Paris, Leroux, 1930, 2 vol., in 8°, sala cataloagelor naționale 471.

Această bibliografie conține un index de nume proprii. A se vedea: Galați. Cota Bibliotecii Naționale este marcată în dreptul fiecărei lucrări pe care aceasta o deține. Veți găsi în jur de treizeci de referințe.

2. Hopf (Charles), *Chroniques gréco-romanes inédites ou peu connues*, Berlin, 1873, (J. 19025

Cu cea mai înaltă considerație,

p.Conservator-șef,

s.s.Yvette de la Fontenelle

(Traducere din lb. franceză, Anca Alexandru)

13

Budapesta, 1 martie 1967

Biblioteca Națională „Szechenyi”
Budapesta, (p. 335), str. Muzeului, 14-16
Nr. Inregistrare: 336/1967
Obiect: trimitere microfilm
Redactor: R. Falta

Muzeul Regional de Istorie
Str. Al. I. Cuza, nr. 80
Galati, R. S. Romania
Paul Paltanea

Stimatul meu Domn!

Răspunzând la cererea dumneavoastră adresată nouă, vă informăm că am comandat la depozitul nostru de microfilme copii de pe capitolele care se ocupă de Moldova, Valahia și Ardeal din cartea cu titlul:

Herrn Jenne's Reisen nach st. Peterburg einen Theil von Deutschland, Frankreich, Kroatien, Slavonien, Italien, die Moldau, Vallachei, Siebenburgen und Ungarn....Pesth 1888, Trattner.

Microfilmele vă vor fi trimise direct de către secția de Împrumuturi Interbibliotecare a Bibliotecii *Szechenyi*.

Cu stimă,

Șef serviciu principal

p. Dr. Pajkossy György
Şef serviciu,
s.s. Indescifrabil
(Traducere din lb. maghiară, Sara Mihály și Ladislau Moşoiu)

14

1 noiembrie 1967, Galați

Stimate domnule dr. Pajkossy György,

Primiți-mi cele mai sincere mulțumiri pentru favoarea deosebită ce mi-ați mărturisit.

Datele bibliografice trimise o să-mi fie de mare folos pentru cercetările mele viitoare referitoare la legăturile comerciale dintre orașul Galați și porturile austro-ungare.

Până aflu care din lucrările semnalate pot fi găsite și în bibliotecile noastre naționale, cu atât mai mult că am primit informarea bibliografică din partea dumneavoastră și de la secretara științifică a Academiei Istorice a Ungariei, Ormos Maria, vă rog foarte frumos, dacă este posibil, fiți amabil să-mi trimiteți câte un microfilm privind ilustrațiile orașului Galați din următoarele lucrări:

1. William Beattie, *The Danube, its history, scenary and thopography*. Ilustrated bay W. H. Bartlett, London, 1844, George Virtue, p. 229-230, *Gallatcz*. 953.1230
2. *Ungaria și lumea mare*, 1877, nr. 8, (targul Galați, articol cu poza) și nr. 21 (poze cu razboiul ruso-turc: Galați – poza), H. 23.371.
3. Jerrold Walter, *The Danube*, London (1911), Methuen, XII, (2), 315; (p. 82, 295, *Galatz*), 48804.

Dacă se poate trimite micofilmul solicitat, vă rog fiți amabil să menționați pe fiecare lucrare, pe care pagină se găsește poza respectivă.

Și o ultimă rugăminte: dacă este posibil și nu vă deranjez prea mult, fiți amabil să mă înștiințați dacă acelele înscrisuri care nu se găsesc în bibliotecile noastre naționale mi le puteți trimite mie personal sau trebuie să mă adresez Bibliotecii Centrale.

Pentru ajutorul deosebit de util, pe care mi l-ați oferit cu cordialitate, îndrăznesc să vă asigur de marea mea cinste.

Cu mulțumiri deosebite,
s.s. Paul Paltanea

(Traducere din lb. maghiară, Sara Mihály și Ladislau Moşoiu)

15

10 noiembrie 1967, Budapesta

Academia Maghiară de Științe
Institutul de Științe Istorice
Budapesta, I, str. Uri, 51-53;

332

Prof. Paul Păltănea
Str. Lupeni, nr. 3
Galați,

Stimate domn Profesor,

La scrisoarea dumneavoastră din 23 octombrie a anului curent, cu părere de rău vă împărtășim că, în conformitate informațiile noastre, cu știința noastră, întreprinderea economică gălățeană a lui Festetics încă nu a câștigat aprecierea necesară în scrierile noastre istorice. În măsura în care în arhiva familiei pot fi găsite asemenea referiri, până acum referiri nepublicate, vă poate dăm exclusiv doar Bakács István de la *Arhiva Națională Maghiară*, Budapesta, I, Piața Becsi Kapu, 4, cel mai bun cunoscător al arhivelor Festetics.

În anexa scrisorii noastre am atașat pentru dumneavoastră, în baza bibliografiei Kosáry Domokos⁷, *Introducere în izvoarele și literatura istorică maghiară*, vol. I-III, Budapesta, 1951–1958, din volumul III, referirile celor mai importante proiecte contemporane cu privire la legăturile economice estice, direcțiile, ca și lista prelucrată ulterior a acestor obiective ale Imperiului Habsburgic, respectiv Ungariei secolelor XVII-XVIII, ce se pot întâlni în continuare, printre altele, în capitolele potrivite din lucrările lui Kosáry. Lista nu cuprinde, conform punctului nostru de vedere, prelucrările cunoscute doar în România (Meteș, Nistor etc.).

Sperăm ca prin aceasta să vă fim de folos; rezultatele cercetărilor dumneavoastră le așteptăm cu interes.

Cu respect,
s.s.Sz. Ormos Mária
Secretar științific

- Pál Almásy, Vom Handel des Königreichs Ungern. Schlözers StaatsAnzeigen 1793, XVIII, Köt, 69, p. 16-39.

- Bartling C. S, *Erster Brief über die Donau-Commerz-Schiffart. An einen seiner Freunde*, Eien, 1768, 30, 1.

- Batthyány Vince gr, Reise nach Constantinopel. Zeitschrift von und für Ungern, II-IV, 1802-1803, Pest, 1810, 270, 1.

- Beer, A, Die österreichische Handelspolitik unter Maria Theresia und Joseph II. Archiv für österreichische Geschichte, 86, 1898.

- Belitzky Janos, A magyar gabonakivitel története 1860-ig, Bp. 1932 (*Istoria exportului maghiar de grâne până la 1860*, Budapesta, 1932).

⁷ Kosáry Domokos (1913-2007), istoric, președinte al Academiei Maghiare de Științe (1990-1996).

- Csapodi Csaba, Az államtanács közgazdasági felfogása II. József korában. (Domanovszky Sándor-émlékkönyv és kny, Bp, 1937, (*Concepția economică a Sfaturii Țării în timpul lui Iosif al II-lea, cu privire deosebită la Ungaria. Damonovszky – Carte de memorii*, Budapesta 1937).

- Damonovszky, Alexander, Die Vergangenheit der ungarischen Donau-Handelschiffahrt. Ungarische Jahrbücher, 1922, 161-187.

Domanovszky Sándor, *Despre trecutul navigației Dunăre – Marea Neagră*, Bp. [Budapesta] 1918.

- J. Dullinger, „Comaniile comerciale ale Austriei spre Orient și Indiile de Est în prima jumătate a secolului XVIII”, *Secolul. Revista de istorie socială și economică*, VII, 1900, 44-83.

- Eckhart Ferenc (Francisc), *Politica economică a Curții de la Viena în timpul Mariei Tereza*, Bp. [Budapesta], 1922.

- Ferenc (Francisc) Eckhart, *Politica economica a curtii de la Viena in Ungaria 1780- 1815*, Bp. [Budapesta], 1958, p. 492.

- Eckhart Ferenc (Francisc), *Propagatorii economiei noastre in secolul XVIII. Secolul*, 1918, p. 356-391, detaliat despre negoțul turcesc.

- E. Fischer, *Legăturile comerciale ale Brașovului pe Marea Neagră. Corespondența Asociației de Studii regionale transilvane*, vol. XXXV.

- *Propunerile negustorului Balint Gollner din Karlovac (Croatia) din decembrie 1790, respectiv ianuarie 1791, prezentate Adunării țării în interesul unei asociații de negustori pe Dunare - Marea Neagra, în Depozitul Național de Scrisori*, Budapesta, Lad. KKK, Fascicol XI, nr. 85 – ediția contemporană, *Ad excelsis process et in lytos status et ordines caes. reg. privilegiata producto-mercantili societate*, Pozsoni (Bratislava), 1791, p. 41.

- Valentin Gollner, *Über die österreichische Handlung nach der Donau abwärts, in das schwarze und mittels desselben in das mittelländische Meer und das Ausland. Ihre Vortheile für den Handelsmann und den Staat*, Wien 1792.

- *Legatura dintre prezentările lui Gollner si Comercialia hungarica (1791 – 1792)*, manuscrisul din Biblioteca Nationala Szecseny [Fol. Germ. 270].

- Gönczi Erzsébet Verzák: *V.A. Verzák și chestiunea circulației dunărene. Dizertatie olografă, Facultatea de Științe „Péter Pázmány”*, însemnare pe dizertația doctorală acceptată, Budapesta, 1925.

- J. Grunzel, *Die Handelsbeziehungen Österreich-Ungarns zu den Balkanländern (Relațiile comerciale Austro-Ungariei cu țările Balcanice)*, Wien, 1892.

- Hans Halm, *Habsburgischer Osthandel im 18 Jahrhundert. Österreich un Neuußland Bd.II: Donauhandel und -Schiffahrt 1781—1787 (Comerțul Habsburg cu Rusia în secolul XVIII. Comerțul și transportul pe Dunăre, 1781—1787)*, München 1954.

- O. Hecht, *Die Handelsbeziehungen Beziehungen Österreich-Ungarns zur Türkei. Zeitschrift für Volkswirtschaft, Sozialpolitik und Verealtung (Relațiile comerciale Austro-Ungariei cu Turcia. Jurnal economic, politică ocială și administrație)*, XII, 1913, p. 67-109.

- Martin Hochmeister, *Versuch eines allegemeinen Handlungs -Gewevbs- und Reise kalendars von Hermannstadt, Nagyszeben, 1790.*

(Traducere din lb. maghiară, Ladislau Moșoiu)

16

22 noiembrie 1967, Budapesta

Universitatea „Eötvös Loránd”
Catedra de Turcologie
Budapesta, Str. Barnabas, nr. 1, Pesta

Stimate domnule profesor,

În timpul cercetărilor mele privind comerțul estic prin Principatele române și în mod deosebit prin portul gălățean, nu m-am întâlnit cu date de arhivă și nici bibliografice, dar sincer să fiu nici nu am acordat o atenție deosebită la acestea. Dar, în viitor, acordând atenție acestui fapt, dacă voi pica pe asemenea date vă voi informa.

Referitor la comerțul din jurul anilor 1500 din Kilia și Akkerman, am găsit în anii trecuți la Istanbul un *Jurnal de port* deosebit de prețios, pe care îl voi cerceta în viitorul apropiat; în acesta, dacă despre Galați, în mod deosebit nu, dar cu siguranță vor fi date despre Principatele române; în fond el atunci ținea de acesta.

Cu stimă și mult respect,

s.s. Káldy Nagy-Gyula⁸

(Traducere din lb. maghiară, Ladislau Moșoiu)

17

26 decembrie 1967, Galati

Stimate domnule Bodó Sándor⁹

Am aflat din *Buletinul de Informare Științifică*, editat de Academia Română de Științe, despre articolul „Juguri în Hajdusag” [*Hajdusag = tinut din Ungaria*], care a apărut în *Ethnographia*.

Vă rog foarte frumos, dacă nu vă este greu, fiți amabil să mă informați și pe mine dacă în cercetările dumneavoastră de până acum ați găsit referiri și la *juguri*

⁸ Káldy Nagy-Gyula (1927-2011), turcolog, profesor universitar în cadrul Catedrei de Turcologie a Universității Eötvös Loránd din Budapesta. În perioada 1960-1970 a cercetat, publicat și achiziționat o serie de documente otomane, microfiliate, de la Istanbul. Este autorul unei monografii a sultanului Suleiman Magnificul.

⁹ Bodó Sándor (1943-2021), etnograf, muzeograf, director general al *Muzeului de Istorie din Budapesta*.

umane¹⁰. Dacă întâlniți orice date despre asemenea instrumente de opresiune și exploatare din perioada evului mediu, vă rog frumos, dacă se poate, să-mi semnalati și mie orice referire bibliografică despre problema semnalată.

Cu stima și mult respect,

Paul Paltanea

(Traducere din lb. maghiară, Sara Mihály)

18

4 ianuarie 1968, Budapesta

Domnului

Paul Păltănea

Galati, Str. Lupeni, nr. 3

La scrisoarea dumneavoastră din 16 decembrie a anului trecut, cu părere de rău vă informez că Arhiva Națională păstrează doar actele ramurii princiare din Keszthely [*resedinta regiunii Balaton*] a familiei Festetics. În jurul anilor 1788 groful György Festetics (1755-1819) a fost capul acestei familii, care în acea perioadă s-a ocupat mai puțin de administrarea situației legate de avere. Tatal său, Pál F(estetics), a fost șeful *Camerei Maghiare* în perioada 1772-1782. În actele rămase de la el în arhiva familiei, legate de activitățile sale oficiale, sunt multe observații, prezentări ale comerțului extern maghiar, respectiv ale dezvoltării acestuia. Dar în nici un material scris nu se găsesc date din care să poată rezulta că Pál F(estetics) sau György Festetics ar fi înființat la Galați o Camera de Comerț. Nici monografia familiei Dezső Szabó, *Istoria familiei princiare Festetics*, Budapesta, 1928, nu amintește așa ceva.

Sper ca în viitorul apropiat să pot să vă stau dispoziție cu mai mult succes.

Cu respect,

s.s. Bakács István¹¹

Șef serviciu

(Traducere din lb. maghiară, Ladislau Moșoiu)

19

9 ianuarie 1968, Budapesta

Biblioteca Națională „Szechenyi”

Budapesta, I, Piața Poarta Vienei, 4

¹⁰ Paul Păltănea, „Știri despre *jugul* pentru oameni”, *Danubius*, XXXIV, Galați, 2016, pp. 511-516, manuscris publicat după moartea autorului.

¹¹ Bakács István (1908-1991), istoric și arhivist, a lucrat la *Muzeul Național Maghiar și Arhivele Naționale Maghiare*.

Budapesta, I, casața postală 3
Telefon: 160-199; 161-501-503
Nr. 3530/1967

Paul Păltănea
Str. Lupeni, nr. 3
Galății, R.S. România

Referitor la solicitările cuprinse în scrisoarea din 16 decembrie 1967, vă comunic următoarele:

Vă stau la dispoziție documentele semnalate în cutia KKK Fasc. 8-nr. 51 și Fasc. 11 nr-85, aflate în păstrarea *Arhiva Națională Maghiară*. După documente putem trimite copii-microfilm. Tehnica acestui demers este posibilă în două moduri:

1. Prin demers bancar, dumneavoastră plățiți echivalentul a 50 forinți în unități monetare românești pe următoarea adresa: *Arhiva Națională Maghiară*, Factura de încasare, Banca Națională Maghiară 108 311-70. După sosirea banilor vom efectua elaborarea microfilmului și-l vom trimite pe adresa dumneavoastră;

2. Dumneavoastră aveți posibilitatea să cereți aprobarea conducerii *Arhivelor Romane* ca să elaborăm copia-microfilm în cadrul schimbului de filme maghiaro-român. În acest caz nu trebuie să trimiteți bani pe adresa noastră, dar acest mod de rezolvare este mult mai îndelungat ca în modul precedent.

Materialul referitor la Galați din *Arhiva Nationala Maghiara* se poate găsi în primul rând în compartimentul *Acta Generalia* din *Arhiva Cancelariei Maghiare*. Dar identificarea acesteia necesita multă muncă de cercetare la care instituția noastră nu se poate angaja. Cercetarea o puteți efectua dumneavoastră personal sau o puteți rezolva prin împuternicit.

În ce privește cererea pentru prezentarea *Comercialia hungarica 1791-1792* fiți bun să vă adresați direct către Biblioteca Nationala „Szechenyi”, Budapesta, VIII, Str. Muzeului, 14/16.

Arhivele Naționale Maghiare

p. Director General

s.s.indescifrabil

(Traducere din lb. maghiară, Ladislau Moșoiu)

20

Budapesta, 10 ianuarie 1968

Biblioteca Națională „Szechenyi”

1802

Budapesta, VIII, Str. Muzeului, 14

Obiect: punere la dispoziție de date

Numar document: 2670/1967

Administrator: Kemény G. Gábor

Paul Păltănea
Str. Lupeni, nr. 3
Galati, R.S.R.

Mult stimat domnule Profesor,

În scrisoarea din 5 decembrie trecut ați solicitat, în baza unei liste bibliografice cu ilustrații legate de Galați, microfilmarea ilustrațiilor dintr-un total de trei lucrări, respectiv reviste.

Permiteți-ne să remarcăm că în adnotările noastre am precizat separat toate locurile unde se găsesc ilustrațiile, deci și paginile referitoare la Galați. Această remarcă o considerăm necesară deoarece fiind vorba despre cele două monografii dunărene englezesti din lucrările lui W. Beattie și W. Jerrod – cum am semnalat – găsim doar date despre Galați, lucrările neprezentând ilustrații despre Galați.

Din această cauză vă putem trimite doar cele două ilustrații aflate în numărul 8 și 21 din revista „*Magyarország es a Nagyvilág, 1877*” [Ungaria și Lumea Largă, 1877]. Vă transmitem anexat și lucrarea din 1844 a lui Beattie de doar două pagini din care presupunem că vă interesează în mod deosebit cuvântul cheie Galați.

Lista bibliografică a microfilmelor anexate la scrisoarea noastră este următoarea:

1. Galati a free port ..., text, Beattie, W.: *The Danube, its history, scenery and topography*, London 1844, Virtue. p. 229-230;

2. Târgul Galațiului, imagine, „*Magyarország es a Nagyvilág 1788 febr. 25*” [Ungaria și Lumea Largă, 25 febr 1877]. nr. 8, p. 117;

3. Imagini din războiul ruso – turc, Galați (imagine), „*Magyarország es a Nagyvilág 27 mai 1788*” [Ungaria și Lumea Largă 1877, majus 27], nr. 21, p. 325.

În fine, vă comunicăm că pentru împrumutarea lucrărilor ce lipsesc din bibliotecile românești fiți amabil să vă adresați Serviciului de relații dintre Biblioteca orașenească din Galați sau Biblioteca bucureșteană amintită și de dumneavoastră. Adresa: Biblioteca Națională „Széchenyi” – împrumuturi între biblioteci – Budapesta, VIII, Piata Pollack Mihaly, 10.

Anexat: 4 buc. microfilme

Cu deosebita stima,

s.s.Dr. György Pajkossy

Șef serviciu

(Traducere din lb. maghiară, Ladislau Moșoiu)

21

11 ianuarie 1968, Miskolc

Stimate Domnule Păltănea!

Scrisoarea dumneavoastră din 26 decembrie 1967, în fine a ajuns la mine în 8 ianuarie 1968, și mă străduiesc să răspund cât mai repede.

După apariția lucrării mele despre *Jugul din Hajdusag* am mai scris despre o adevărată problemă – de data aceasta cu destinație națională. Cunoscând astfel scrierile referitoare la aceasta și adunând din toată țara materialele recenzate, pot să spun că în ungherea din bazinul carpatic, în secolele trecute, *jugul uman* era necunoscut. Nu avem nici un fel de date despre *jugul uman* sau despre un asemenea instrument în cadrul exploatării mediavale.

Analizând subiectul până la capăt, îmi vin două lucruri în minte care s-ar putea să aibă legătură cu tema dumneavoastră:

1. Pe cursurile de apă, dar în cazuri rare, a existat și la noi obiceiul tractării navelor, dar dispozitivul din lemn îndoit nu diferea ca formă de cele cunoscute și în alte locuri (Europa Centrală și de Est). Referitor la aceasta a scris Jenő Belkóski „Nave din lemn pe Tisa”, Szolnok, 1955. În caz de necesitate această lucrare o puteți cere de la directorul Muzeului „*Damjanich*” din Szolnok,.

2. Lucrătorii noștri terasieri foloseau un „*ham uman*” care însă nu era un instrument de pedeapsă ci o invenție populară pentru a-și ușura munca și a o face mai productivă. Referitor la aceasta pot aminti lucrările lui Imre Katona în „*Etnografia*” și în alte lucrări.

Sper să vă fiu de folos cu modesta și mica comunicare.

Cu stima și salutări din inimă!

s.s.Sándor Bodó

Muzeolog,

Muzeul „Ottó Herman”, Miskolc

(Traducere din lb. maghiară, Ladislau Moșoiu)

22

18 ianuarie 1968¹²

Profesor Păltănea Paul

Str. Lupeni 3, etaj II

Galați, România

Dragă Doamnă Dr. Walerian Sobisiak¹³,

Am găsit adresa dumneavoastră prin amabilitatea Domnului Vasile Neamțu¹⁴ de la Iași. Vă rog frumos să-mi comunicați dacă aveți informații despre

¹² Paul Păltănea a trimis trei scrisori cu același text și aceeași dată (18 ianuarie 1968), profesorilor: Walerian Sobisiak (Polonia), Brainimir Bratanić (Slovenia) și Hristo Vakarelski (Bulgaria).

¹³ Walerian Sobisiak (1924-1987), istoric și etnograf, a fost director adjunct al Institutului de Studii Culturale din cadrul Universității din Varșovia.

folosirea oamenilor ca mijloc de tracțiune în exploatarea agriculturii prin utilizarea jugului de lemn. Știți dacă există piese similare în muzeele din Polonia? Sau mi-ați putea da niște referințe bibliografice?

Cu cea mai înaltă considerație,

s.s.Paul Păltănea

Conservator,

Muzeul Regional de Istorie Galați, România

(Traducere din lb. franceză, Anca Alexandru)

23

Sofia, 29.I. 1968

Hr(isto) Vakarelski¹⁵

Sofia

nl. Beli Iskar 5

Domnului Profesor Păltănea Paul

Str. Lupeni 3, etaj II

Galați, România

Stimate Coleg Păltănea

Vă pot spune că nici în Bulgaria și (atât cât cunosc) nici în Macedonia, nu există cazuri de folosire a oamenilor ca mijloace de tracțiune în exploatarea agriculturii; nu au fost nici în trecutul apropiat. La noi nu există o astfel de literatură.

Cu considerație amicală,

s.s. Hristo Vakarelski

(Traducere din lb. franceză, Anca Alexandru)

24

Budapesta, 7 februarie 1968

Domnului Paul Păltănea,

Galați, Str. Lupeni, nr. România

La scrisoare Dv din 30 ianuarie a.c. vă pot comunica următoarele:

¹⁴ Vasile Neamțu (1922-2005), profesor universitar al Facultății de Istorie din Iași, vicepreședinte al Comisiei Monumentelor Istorice pentru Moldova, membru al Comisiei pentru Istoria orașelor din România, membru de onoare al Societății de Istorie și Retrologie Agrară din România, membru de onoare al Institutului de Arheologie din Iași.

¹⁵ Hristo Vakarelski (1896-1979), etnograf, filolog, profesor la Institutul și Muzeul Etnografic din Sofia, membru al Societății Geografice bulgare și al Societății Etnologice poloneze.

Festetics János József, a fost fratele mai mic a lui György care a întemeiat Georgiconu din Keszthely¹⁶; a trăit între 1764-1847 (soția se numea Rohr Katalin). Atunci când tată său, Pál Festetics, pe care l-am amintit în scrisoarea precedentă și care a fost președintele Camerei Maghiare, în 1782, Festetics János József era minor. Mai târziu a gestionat averile familiale în locul fratelui, care până în 1791 a îndeplinit această sarcină.

În arhiva familială de la Keszthely, János József nu are fond personal, și nici în alte fonduri ale arhivei nu există date referitoare la Casa Comercială din Galați. Monografia scrisă despre familie, nu conține date mai precise despre viața și activitatea lui Festetics János József.

Însă văd o contradicție în aceea că această Casă Comercială din Galați s-a desființat în 1788, dar ar fi fost înființată de János József.

Cu respect,

s.s. Bakács István

Șef serviciu

(Traducere din lb. maghiară, Ladislau Moșoiu)

25

Varșovia, 30 aprilie 1968

Biblioteca Națională a Poloniei

Nr. I-II-631-71/68

Domnul Prof. Paul Păltănea
Str. Lupeni nr. 3
Galați, România

Domnule Profesor,

Ca răspuns la scrisoarea dumneavoastră din data de 4, regretăm să vă anunțăm că bibliografiile noastre istorice nu menționează deloc materiale despre istoria orașului Galați, nici despre relațiile sale cu Grecia. Istoricii polonezi au fost întotdeauna interesați de Balcani, dar în special din perspectiva relațiilor cu Polonia. Cât despre istoria ce vizează România — știm mai degrabă de relațiile cu Moldova și Valahia, unde istoria orașului Galați nu apare decât într-un mic fragment. Am vrea totuși să vă semnalăm următoarele patru lucrări:

1. Batowski Henryk, *Państwo balkańskie. 1800-1923* (*Statele Balcanice. 1800-1923*), Kraków, 1938, s.327 (cote: II.610.004/15; II.366.673).

2. Handelsman Marcell, *Le Prince Czartoryski et la Roumanie, 1834-1850*, Varsovie, 1933, s.45 (cote: II.598.488; II.598.489).

¹⁶ Georgicon sau Școala de Economie Științifică.

3. Rogalski Leon, *Dzieje ksiestw naddunajskich (Istoria Prinților Dunăreni)*, T. 1-2, Warszawa, 1861, s.812 și 659 (cote: II.66.866; II.598.489).

4. Finkel Ludwik, *Bibliografia Historii Polskiej (Bibliografia Istoriei Poloneze)*, Réimpression offsetique de 1891-1914, T. 1-3, Warszawa, 1955.

Primele trei poziții, ce prezintă cotele de la Biblioteca Națională, pot fi împrumutate Bibliotecii Universitare din București. Acestea conțin o bibliografie a materiei și ați putea găsi aici o contribuție la istoria orașului Galați.

A patra lucrare (Bibliografia lui L. Funkel, cu index geografic) cuprinde aproximativ 160 de poziții despre istoria Moldovei și Valahiei. Sperăm că această lucrare, care se găsește cu siguranță la Biblioteca Universitară din București, vă va fi ușor accesibilă și vă va ajuta în cercetările dumneavoastră.

Cu cea mai înaltă considerație,

Director-adjunct,

s.s. Zbigniew Daszkowski

(Traducere din lb. franceză, Anca Alexandru)

26

Rotterdam, 11 martie 1969

Arhivele Municipale Rotterdam

Drs. R.A.D. Renting

Arhivar, Mathenesserlaan 315

Telefon (010) 25 49 50, Giro 161800

Kenmerk 1969 / 293 - P.

Subiectul: Relații economice Rotterdam – Galați

Profesor P. Păltănea

Str. Lupeni 3, etaj II

Republica Socialistă România

Stimate Domnule Profesor,

Am putut căuta, cu aproximație, dacă au existat legături economice între Galați și Rotterdam, și în ce măsură, pentru perioada cuprinsă între 1711 și 1905.

Arhivele notarilor din Rotterdam dintre 1585 și 1842, conservate la Arhivele din Rotterdam, și cele dintre 1711 și 1842, accesibile printre altele în ordinea alfabetică a numelor topografice și care conțin multe acte din comerț, nu citează Galațiul. De aici putem trage concluzia că până în 1842 nu au existat relații comerciale între orașele noastre.

Din perioada 1861-1905, în care Rotterdam devenise mare port modern, există „*schepenboeken*” - registrele navelor - la Căpitania portului Rotterdam, care dau informații de calitate despre ceea ce vă interesează; referințele acestor registre:

„*Schepenboeken 1861-1905*”, 19 volume, Archief Havenmeester Rotterdam, numerele 56-74.

În registre sunt notate, în fiecare zi, intrarea navelor în port, naționalitatea, tonajele, porturile de destinație sau de proveniență — aspect care nu este întotdeauna clar — precum și brokerii care le navloseau (care erau închiriate). Prin sondaj, am văzut că orașul Galați apare de mai multe ori în registrele navelor.

Nu știu care erau mărfurile pentru sau de la Galați. Poate că arhivele acelor brokeri conțin ceva despre asta. Dacă firmele care navloseau există încă, documentele sunt uneori conservate.

Arhivele de după 1905 de care aveți nevoie sunt încă în posesia birourilor care le-au primit sau creat.

Consultarea documentelor la Arhivele din Rotterdam este liberă. Asistenții mei vă vor ajuta cu plăcere când veți veni la Rotterdam pentru a căuta informații în registrele navelor.

Această muncă nu este dificilă, dar ia timp.

Cu cea mai înaltă considerație,

Arhivistul orașului Rotterdam

s.s.indescifrabil

(Traducere din lb. franceză, Anca Alexandru)

27

Anvers, 28 martie 1969

Ministerul Educației Naționale
Arhivele Statului din Anvers
Door Verstraeteplaats 5
Tel. (03) 353552

Domnului Profesor Paul Păltănea
Str. Lupeni nr. 3, etaj II Galați,
Republica Socialistă România
12.3.1969-16.306

Domnule Profesor,

Ca răspuns la scrisoarea dumneavoastră, cu regret vă spun că cercetările efectuate în arhivele care se află în administrarea mea nu au dus la descoperirea unor documente despre legăturile economice dintre Anvers și orașul Galați.

La noi sunt depozitate doar arhivele Guvernului Provincial al Provinciei Anvers. La seria J, numerele de la 184 la 186 se găsesc documentele despre relațiile comerciale cu țări străine.

Aceste documente acoperă anii din 1796 până în 1860, dar nu conțin niciun element care să illustreze legăturile cu teritoriul actual al României. Este posibil ca documentele ulterioare (perioada din 1860 până astăzi) să fie mai interesante din

acest punct de vedere. Pentru asta, vă puteți adresa Guvernului Provincial din Anvers (Koningin Elisabethlei 18, Anvers) unde sunt conservate aceste documente.

Este posibil, de asemenea, ca și Arhivele orașului Anvers (Venusstraat 11, Anvers) să dețină documente care v-ar putea interesa; la fel, și Arhivele Generale ale Regatului de la Bruxelles (Galerie Ravenstein 78, rue Ravenstein 18, Bruxelles 1).

Cu cele mai bune gânduri,
Conservator-Şef Serviciu
s.s. Dr. A. Bousse
(Traducere din lb. franceză, Anca Alexandru)

28

Budapesta, 1 aprilie 1969

Biblioteca Națională „Szechenyi”
Budapesta, I, Piața Poarta Vienei, 4
Căsuța poștală 3
Telefon: 160-199; 161-501-503
Nr: 890/1969

Paul Păltănea
Str. Lupeni, nr. 3
Galați, R.S. România

La cererea dumneavoastră din luna a 3-a, anul curent vă răspundem mai jos: Lucrarea lui N. Iorga, „Studii și documente privitoare la istoria românilor”, menționată la care faceți referire în scrisoarea dumneavoastră, în prima observație de la p. 85, volumul IV, se face referire doar la faptul că această corespondență a lui *Panait Nico Zaraful* se găsește între documentele de limbă greacă din *Arhivele Nationale Maghiare*; nu menționează fondul sau sectorul care deține corespondența. *Arhiva Națională Maghiară* nu are un fond sau un sector special care să dețină materiale în limba greacă sau corespondența lui Panait Nico Zaraful; de asemenea corespondența nu are urme nici în fondul multilingv cu referire specială la limba greacă.

În măsura în care corespondența căutată s-ar găsi în *Arhiva Nationala Maghiara*, ar putea fi anexa unui fișier cu arhiva privind hotărâri ale autorităților guvenamentale din secolul XVIII. Dar, în acest caz ea poate fi găsită doar prin căutari mai îndelungate la care *Arhiva Natională* nu se poate angaja. În măsura în care dumneavoastră vă angajați la aceasta, desigur că vă vom asigura sprijinul în conformitate cu reglementările noastre.

s.s.Dr. Ember Győző¹⁷

¹⁷ Ember Győző (1909-1993), istoric, membru al Academiei Maghiare de Științe din 1945, director general al Arhivelor Naționale Maghiare (1949-1978) și președinte al Societății Maghiare de Istorie (1967-1976).

Directorul general al
Arhivelor Naționale Maghiare
(Traducere din lb. maghiară, Ladislau Moșoiu)

29

Besançon, 9 august 1972

Orașul Besançon
Biblioteca Municipală
Telefon: 83 52 63
1, Rue de la République

Domnul Paul Păltănea
Str. Lupeni nr. 3
Galați, R.S. România

Domnule,

Am primit scrisoarea dumneavoastră din data de 4 august și doresc să vă informez că în cataloagele noastre nu este menționat numele Costache Negri printre corespondenții lui Edouard Grenier ale cărui scrisori sunt conservate aici (v. *Catalogul general al manuscriselor bibliotecilor publice din Franța. Departamente, tomurile XXXIII, partea a doua, și XLV [cuprinsuri], precum și un supliment needitat*).

După cum știți fără îndoială, 32 de scrisori ale poetului român Vasile Alecsandri, publicate de Georges Gazier în 1911, figurează în această corespondență (manuscrisul 1423).

Cu cea mai înaltă considerație,
Pentru Conservator,
Bibliotecar,
s.s. O. Paris
(Traducere din lb. franceză, Anca Alexandru)

30

Geneva, 26 martie 1973

Conservatorul și Grădină Botanică
Geneva, Route de Lausanne 192
Ierbarele reunite *Boissier, de Candolle și Delessert*
Dir. prof. Jacques Miège

Domnul Paul Păltănea
Muzeul de Istorie din Galați

345

Galați, România

Domnule,

În urma unei erori, am primit scrisoarea dumneavoastră fără adresă. Vă scriu, la întâmplare, pe adresa Muzeului de Istorie din Galați.

O parte esențială a Bibliotecii „De Candolle” se află astăzi la *Conservatorul Botanic* din orașul Geneva, unde este întreținută cu mare atenție. Familia De Candolle mai posedă încă, probabil, câteva documente, dar cred că sunt mai degrabă personale decât botanice.

Vă stau la dispoziție, dacă aveți nevoie de mai multe informații.

Cu cea mai înaltă considerație,

Director,

s.s. Prof. Jacques Miège

(Traducere din lb. franceză, Anca Alexandru)

31

6 iulie 1973

Dragă Domnule Director Jacques Miège,

Vă rog să acceptați mulțumirile mele călduroase pentru amabilitatea dumneavoastră excepțională și îndrăznesc să vă solicit încă o informație. Guébbardt menționează în scrisoarea din 18/30 mai 1848 că i-a trimis lui Alphonse de Candolle „o mică însemnare geografico-botanică despre Moldova” ca să o publice în *Journal scientifique* (Jurnal științific).

Un manuscris cu o descriere de felul acesta, făcută de Charles Guébbardt, a fost publicat la București în 1947 de către Scarlet Callimachi (*Pages inédites sur la Moldavie — Pagini inedite despre Moldova*). Manuscrisul, împărțit în cinci capitole, are 65 de pagini și a fost cumpărat la Napoli. Dacă doriți un microfilm al acestei lucrări, vi-l voi trimite.

Întrebarea mea este dacă mi-ați putea comunica, când aveți timp, dacă această descriere a fost publicată în jurnalul științific al lui A. de Candolle.

Cu cea mai înaltă considerație,

P. Păltănea

(Traducere din lb. franceză, Anca Alexandru)

32

Geneva, 23 august 1973

Orașul Geneva

Conservatorul și Grădina Botanică

Route de Lausanne 192

346

Ierbarele *Boissier, de Candolle și Delessert* reunite
Dir. prof. Jacques Miège

Domnul Paul Păltănea
Muzeul de Istorie din Galați
Galați, România

Domnule,

Vă rog să mă scuzați că răspund atât de târziu scrisorii dumneavoastră din data de 6 iulie 1973 prin care îmi cereți informații despre corespondența dintre Guébbardt și A. de Candolle.

Vă anexez două fotocopii ale scrisorilor lui Guébbardt din 12/24 februarie 1848 și 18/30 mai 1848. Scrisoarea din noiembrie 1847, de care aveți nevoie, nu există în arhivele noastre.

Starea acestor scrisori nu este excelentă. Scrisul este foarte șters, de aceea vă trimit și o transcriere dactilografiată a acestor texte. Operațiunea ne-a luat ceva timp, așa se explică întârzierea cu care vă răspund.

În speranța că aceste documente vă vor ajuta în cercetările dumneavoastră, vă transmit cele mai bune gânduri,

Director,
s.s.Prof. Jacques Miège
(Traducere din lb. franceză, Anca Alexandru)

33

Geneva, 16 noiembrie 1973

Orașul Geneva
Conservator și Grădină Botanică
Route de Lausanne 192
Ierbarele *Boissier, de Candolle și Delessert* reunite
Director, prof. Jacques Miège

Domnul P. Păltănea
Str. Lupeni 3
Galați, R.S. România

Domnule,

Ați scris acum ceva timp profesorului Miège în legătură cu câteva documente de arhivă despre Guébbardt, care sunt în responsabilitatea mea. Văd astăzi, prin scrisoarea dumneavoastră din 15.9.73, pe care mi-a transmis-o profesorul, că sunteți interesat în continuare de acest om de știință.

Găsiți anexate fotografiile manuscrisului pe care-l căutați, precum și cele ale textului publicat, pornind de la aceste manuscrise, de către A.L.P.P. de Candolle. Vă mai trimit în plus, v-ar putea interesa, și un al doilea manuscris al lui Guébbardt, pe care-l deținem și în care vorbește despre plantele din Moldova.

347

Aș dori, în schimbul acestor mărunte servicii, să aveți amabilitatea, dacă este posibil, să ne trimiteți volumul XII al Florei României, apărut recent, și pe care nu l-am putut procura.

Ne interesează, de asemenea, și textul lui Guébhardt publicat de Callimachi în 1947, pe care-l menționați. Am prefera să avem textul sau, dacă nu se poate, mai degrabă fotocopii decât microfilme.

Vă suntem extrem de recunoscători pentru oferta de a ne trimite literatura științifică a țării dumneavoastră și vă stăm la dispoziție pentru propriile dumneavoastră nevoi.

Cu cele mai bune gânduri,

Conservator,

s.s.H.M. Burdet

(Traducere din lb. franceză, Anca Alexandru)

34

Strasbourg, 11 Decembrie 1973

Biblioteca Națională și Universitară

6, Place de la République

B.P. N° 1029/F

67070 Strasbourg Cedex

Tel. (88)36 00 68

GL/Hu

Domnul Paul Păltănea

Str. Lupeni 3, Galați

România

Domnule,

În urma solicitării de informații venite din partea dumneavoastră în legătură cu scrisorile lui Guébhardt adresate lui Buchinger despre Moldova, vă informez cu regret că dosarul cu scrisorile trimise lui Buchinger nu conține decât una singură de la Guébhardt, ce datează din 1842, și nu se amintește nimic despre Moldova. Subiectul scrisorii: schimb de dubluri (în special plante exotice) și publicarea unei lucrări despre flora Franței, în fascicule.

Cu cea mai înaltă considerație,

Serviciul de scrieri despre Alsacia

s.s.G. Littler, Conservator

(Traducere din lb. franceză, Anca Alexandru)

35

Geneva, 4 februarie 1974

Orașul Geneva

Conservator și Grădină Botanică

Route de Lausanne 192

Ierbarele Boissier, de Candolle și Delessert reunite

348

Director, prof. Jacques Miège

Domnul P. Păltănea
Str. Lupeni 3
Galați, R.S. România

Stimate Domn,

Am primit scrisoarea dumneavoastră din 26 ianuarie și vă mulțumesc. Iată lista documentelor pe care le avem despre Guébhardt:

1. scrisoare manuscrisă, 22.4.1812;
2. scrisoare manuscrisă, 28.7.1812;
3. copia unei scrisori din 28.7.1812 și o anexă din 29.10.1812;
4. scrisoare manuscrisă, 18.7.1814;
5. scrisoare manuscrisă, 9.9.1814;
6. scrisoare manuscrisă, 1815;
7. scrisoare manuscrisă, 29.4.1817;
8. scrisoare manuscrisă, 17.11.1838
9. Catalogul plantelor nr. 1 din noiembrie 1838, Ch. Guébhard, 12, rue d'Antin, Paris;
10. scrisoare manuscrisă, 29 aprilie 1840;
11. manuscris *Enumeratio plantarum per annos 1842 ad 1848 in Moldavia collegit et observavit, c. Guébhardt*;
12. manuscrisul din care este extras 13;
13. *Notice géographique et botanique sur la Moldavie pour servir d'introduction à la flore de ce pays (Însemnări geografice și botanice despre Moldova care vor servi drept introducere la flora acestei țări)* de Ch. Guébhard, Biblioteca Universală din Geneva, februarie 1849.

Aceste piese v-au fost deja comunicate în parte. Dacă unele vă lipsesc, vă rog să-mi spuneți care anume.

Cu cea mai înaltă considerație,
s.s.H.M. Burdet, Conservator
(Traducere din lb. franceză, Anca Alexandru)

37

22 februarie 1974, Galați

P. Păltănea
Str. Lupeni 3
Galați, R.S. România

Biblioteca Națională și Universitară
Strasbourg, Franța
Domnului G. Littler

Dragă Domnule G. Littler,

Vă mulțumesc mult pentru amabilitatea dumneavoastră și îndrăznesc să vă deranjez încă o dată. Guébardt menționează într-un jurnal de călătorie, *Amintiri din Moldova*, publicat în România, următoarele informații: „Am plecat de la Paris în septembrie 1842... m-am oprit la Strasbourg doar pentru câteva ore pentru a-l vizita pe unul dintre corespondenții mei, Dl Buchinger, care continuă cu un zel dintre cele mai laudabile planul unei vaste asocieri între botaniști din diverse țări, cu scopul de a-și procura ușor și cu cheltuieli puține plantele necesare completării propriilor ierbare”¹⁸.

M-ar interesa să cunosc data completă și localitatea de unde Guebhardt a expediat scrisoarea pe care ați avut amabilitatea să mi-o semnalați.

Cu cea mai înaltă considerație,

s.s.P. Păltănea

(Traducere din lb. franceză, Anca Alexandru)

38

22 februarie 1974, Galați

P. Păltănea

Str. Lupeni 3

Galați, R.S. România

Domnului H.M Burdet,

Conservatorul și Grădina Botanică

Route de Lausanne 192

Geneva, Elveția

Dragă Domnule H.M. Burdet,

Vă mulțumesc încă o dată pentru amabilitatea dumneavoastră. Vă rog să-mi expediați xerocopiile ale scrisorilor adresate lui Candolle de către Charles Guébardt: 22.4.1812, 28.7.1812, xxx 1812, 18.7.1814, 9.9.1814, 9.?.1815, 29.?.1817, xxx 1838. Îmi sunt necesare pentru a putea improviza o schiță biografică care va însoți textul descrierii Moldovei ce va fi publicat într-o revistă de specialitate.

Observ că nu menționați primirea volumului *Fauna României*. Sper că l-ați primit.

Cu cea mai înaltă considerație,

s.s.P. Păltănea

¹⁸ Scarlat Callimachi, *Pagini inedite despre Moldova. Însemnările unui călător străin din întâia parte a veacului al XIX-lea la București*, București, 1947, p. 9.

(Traducere din lb. franceză, Anca Alexandru)

39

22 februarie 1974, Galați

P. Păltănea
Str. Lupeni 3
Galați, R.S. România

Domnului Primar al Orașului Neuchâtel
Neuchâtel, Elveția

Dragă Domnule Primar,

Permiteți-mi să apelez la amabilitatea dumneavoastră pentru a completa informațiile despre activitatea botanistului Charles Guébhardt în România (Moldova), unde a locuit între anii 1842-1848.

Știu, dintr-o sursă românească, că s-a născut la Neuchâtel. Vă rog – sigur, dacă este posibil – să-mi comunicați data exactă a nașterii sale (în 1812 era la Napoli) și data la care a murit, numele părinților și eventual alte informații despre activitatea sa. M-ar interesa să știu și dacă a fost în corespondență cu persoane din Neuchâtel în timpul sejurului său în Moldova (1842-1848)

Vă rămân îndatorat.

Cu cele mai bune gânduri,

s.s.Prof. Paul Păltănea

(Traducere din lb. franceză, Anca Alexandru)

40

22 februarie 1974, Galați

P. Păltănea
Str. Lupeni 3
Galați, R.S. România

Muzeul Național de Istorie Naturală
Laboratorul de Fanerogamie
16 Rue Buffon
Paris V^e, Franța
Domnului Michel Guédès

Dragă Domnule Director,

351

Permiteți-mi să apelez la amabilitatea dumneavoastră pentru a completa informațiile despre activitatea botanistului Charles Guébhardt în România (Moldova), unde a locuit între anii 1842-1848.

Botanistul român D. Brîndză semnala în 1880 că a văzut în „*Jerbarul Parisului*” plante din Moldova, expediate de Guébhardt. Solicitarea mea ar fi – sigur, dacă este posibil – să-mi comunicați inventarul plantelor trimise de Guébhardt și să-mi spuneți dacă există în arhiva „*Jerbarului*” o corespondență a lui Guébhardt expediată din Moldova în perioada menționată mai sus. În cazul în care ar exista o asemenea corespondență, v-aș ruga să aveți amabilitatea de a-mi face un microfilm sau xerocopii, compensând valoarea acestora prin cărțile românești de specialitate de care aveți nevoie.

Guébhardt a părăsit Moldova probabil în vara anului 1848. Știm că a revenit la Paris – de unde plecase în 1842 – dar nu mai știm nimic despre activitatea sa ulterioară. Dumneavoastră dețineți informații despre activitatea lui Guébhardt de după 1848?

Vă rămân îndatorat și vă transmit cele mai bune gânduri,
s.s.Prof. Paul Păltănea
(Traducere din lb. franceză, Anca Alexandru)

41

22 februarie 1974, Galați

P. Păltănea
Str. Lupeni 3
Galați, R.S. România

Universitatea „Paul Valéry”
Montpellier, Franța
Domnului Profesor Louis Michel

Dragă Domnule Profesor Louis Michel,

Am avut ocazia să găsesc o scrisoare a poetului provensal Melchior Barthés, care în 1882 locuia la Saint Pons (Hérault), Rue Villeneuve, datată 14 noiembrie 1882, adresată poetului român Vasile Alecsandri după decernarea premiului de la Montpellier.

Citind articolul dumneavoastră apărut în revista *Cronica* din 21 decembrie 1973, îndrăznesc să apelez la amabilitatea dumneavoastră, solicitându-vă să-mi comunicați dacă mai putem găsi în arhiva poetului Melchior Barthés răspunsul lui Vasile Alecsandri la scrisoarea lui Barthés din 14 noiembrie 1882 când anunța și expedierea unui exemplar din volumul *Flouretos de Montagna*.

Doamna Marie Platon, cu care am avut un schimb de scrisori, nu știe nimic despre această corespondență.

Cu cea mai înaltă considerație,
s.s.Prof. Paul Păltănea
Str. Lupeni 3

Galați, R.S. România

(Traducere din lb. franceză, Anca Alexandru)

42

Strasbourg, 5 martie 1974

Biblioteca Națională și Universitară
6, Place de la République
B.P. N° 1029/F
67070 Strasbourg Cedex
Tel. (88)36 00 68
GL/Hu

Domnul Paul Păltănea
Str. Lupeni 3, Galați
România

Domnule,

Scrisoarea lui Guéhardt pe care v-o semnalasem într-o scrisoare precedentă este datată: Paris, 19 februarie 1842. Este scrisă pe o hârtie cu antet a Ministerului de război.

Cu cea mai înaltă considerație,
Serviciul de scrieri despre Alsacia
s.s.G. Littler, Conservator
(Traducere din lb. franceză, Anca Alexandru)

43

6 martie 1974

Arhivele Statului Neuchâtel
2001 Château de Neuchâtel

Domnul Paul Păltănea, profesor
Str. Lupeni 3
Galați, R.S. România

Domnule,

Cancelaria comunală din Neuchâtel ne-a transmis scrisoarea dumneavoastră despre botanistul Charles Guébard care s-ar fi născut în acest oraș înainte de a ajunge în România (1842-1848).

353

Din păcate, nu am găsit nimic despre această persoană în arhivele Stării Civile, nici în tabelul genealogic aparent complet al familiei. Acesta nu ar putea fi Charles-Emmanuel Guébard, născut la Neuchâtel în 1772, comerciant la Livorno și mort la Napoli în 1812. Este poate, dar puțin probabil, nepotul său Frédéric-Charles-Victor, născut la Alexandria, în Egipt, pe 23 decembrie 1825. La botezul acestui copil, în 1826, pastorul reformat îl numește naș pe un anume Charles Guébard, fratele tatălui. Tabelul genealogic indică numele a șapte frați și surori ai lui Frédéric-Henri (tatăl lui Frédéric-Charles-Victor), dintre care șase născuți la Neuchâtel și unul la Ins în cantonul Berna, între 1797 și 1806, fără a-l cita pe Charles! Dintr-o familie de origine germană, reunită în comuna Orbe (regiunea Vaud) în 1724, apoi la Neuchâtel în 1794, acest Charles, până acum necunoscut, să se fi născut în afara orașului de origine, după ceilalți copii? Fișele noastre de lucru, Buletinul Societății de Științe Naturale din Neuchâtel și diverse alte repertorii nu spun nimic despre botanist. Să fi fost un amator care culegea plante în timpul călătoriilor? Membrii cunoscuți ai familiei Guébard făceau comerț în mod activ în diverse țări din Europa și din Orientul-Apropiat.

Cu cele mai călduroase salutări,
Arhivist adjunct,
s.s.Courvoisier
(Traducere din lb. franceză, Anca Alexandru)

44

Geneva, 15.3.1974

Conservator și Grădină Botanică
Route de Lausanne 192
1202 Geneva, Elveția
Bibliotecă

Domnului Profesor Păltănea Paul
Str. Lupeni 3, etaj II
Galați, România

Domnule,

Avem plăcerea să vă trimitem fotocopiile solicitate. În ceea ce privește volumul *Flora României*, încă nu a ajuns la noi.

Cu cele mai călduroase salutări,
Bibliotecar,
s.s.indescifrabil
(Traducere din lb. franceză, Anca Alexandru)

Geneva, 8.4.1974

Conservator și Grădină Botanică
 Geneva, Route de Lausanne 192
 Ierbarele Boissier, de Candolle și Delessert reunite
 Dir. prof. Jacques Miège

Domnului Profesor Păltănea Paul
 Str. Lupeni 3, etaj II
 Galați, România

Stimate Domnule,

Tocmai am primit exemplarul din *Flora României*, vol. XII, pe care ați avut amabilitatea să ni-l oferiți și țin să vă mulțumesc.

În speranța că vă voi putea fi de folos, dacă mai aveți nevoie de ceva, vă transmit cele mai calde salutări.

s.s.H.M. Burdet, Conservator
 (Traducere din lb. franceză, Anca Alexandru)

46

10 aprilie 1974, Galați

Dragă Domnule Doctor,

Am primit scrisoarea dumneavoastră și vă mulțumesc pentru amabilitatea deosebită pe care ați avut-o în legătură cu solicitarea mea.

Dacă nu este prea dificil pentru dumneavoastră, vă rog frumos să-mi faceți o fotografie cu notița lui Melchior Barthes despre care mi-ați vorbit. Vă rămân îndatorat.

Cu cea mai înaltă considerație,
 s.s.Prof. Paul Păltănea
 (Traducere din lb. franceză, Anca Alexandru)

47

10 aprilie 1974, Galați

P. Păltănea
 Str. Lupeni 3
 Galați, R.S. România

Domnului Courvoisier,
 Arhivele Statului

Dragă Doamnă Courvoisier,

Am primit scrisoarea dumneavoastră din 6 martie și vă mulțumesc pentru amabilitatea deosebită.

Permiteți-mi să revin cu câteva detalii extrase din corespondența expedită de Charles Guébardt lui Augustin-Pyramus de Candolle între anii 1812-1838, în speranța că veți găsi totuși câteva date biografice ale botanistului Charles Guébardt.

Mi-ați comunicat că Charles-Emmanuel Guébardt a murit la Napoli în 1812. Charles Guébardt i-a scris lui Augustin-Pyramus de Candolle pe 24 noiembrie 1812 că tatăl său a fost asasinat la Napoli. În consecință, eu cred că Charles Guébardt este fiul lui Charles-Emmanuel Guébardt.

Într-o altă scrisoare din 22 aprilie 1812, Guébardt spune că este din Neuchâtel, cunoștință specială a Domnilor Buren și Chaillet, cu primul fiind coleg de școală (nu cunosc numele institutului la care au studiat Guébardt și Buren).

În aceeași scrisoare, Charles Guébardt se intitulează „*Membre și corespondent la Napoli al Societății botanice din Altenbourg în Saxe*”. Cu o altă ocazie, pe 28 iulie 1812, menționează că la plecarea în Italia a fost obligat să lase la Neuchâtel un „*ierbar aproape complet... pentru că altfel ar fi ocupat doar el singur o mașină întreagă*”. După plecarea sa, în cursul aceluiași an, a întreținut o corespondență cu Domnul Chaillet.

La începutul verii 1814, Charles Guébardt era la Neuchâtel și apoi a plecat la Livornne, de unde i-a expedit cărți lui Augustin-Pyramus de Candolle prin intermediul casei Senn Guébardt și C-ie.

Din corespondența sa rezultă că a fost un botanist amator; profesia sa fiind aceea de funcționar comercial. În 1838 era contabil la Paris, la casa Delisle.

Nu știu dacă aceste informații sunt utile pentru lămurirea parternității lui Guébardt. Dacă totuși veți găsi câteva noutăți, vă rog frumos să mi le comunicați.

Cu cea mai înaltă considerație,

s.s. Prof. Paul Păltănea

(Traducere din lb. franceză, Anca Alexandru)

48

10 aprilie 1974, Galați

P. Păltănea
Str. Lupeni 3
Galați, R.S. România

Biblioteca Națională și Universitară
6 Place de la République
Strasbourg, Franța

Domnului Conservator G. Littler

Dragă Domnule G. Littler,

Am primit scrisoarea dumneavoastră din 5 martie 1974 și vă mulțumesc pentru amabilitatea deosebită.

Cu cea mai înaltă considerație,

s.s.Prof. Paul Păltănea

(Traducere din lb. franceză, Anca Alexandru)

49

10 aprilie 1974, Galați

Dragă Domnule,

Am primit fotocopiile corespondenței lui Guébhardt și vă mulțumesc pentru amabilitatea dumneavoastră excepțională.

Caut să văd care e soarta volumului *Flora României* expediat în februarie. În cazul în care veți primi volumul, vă rog frumos să mă anunțați.

Cu cea mai înaltă considerație,

s.s.Prof. Paul Păltănea

(Traducere din lb. franceză, Anca Alexandru)

50

13 mai 1974

P. Păltănea

Str. Lupeni 3

Galați, R.S. România

Domnului Primar din Saont-Pons

Canton Hérault, Arondismentul Béziers

Franța

Dragă Domnule Primar,

Am avut ocazia să găsesc o scrisoare a poetului provensal Melchior Barthés, prin care îi scria din Saint-Pons (Hérault), Rue Villeneuve, pe 14 noiembrie 1882, poetului român Vasile Alecsandri că i-a trimis volumul *Flouretos de Montagna*, un omagiu pentru că i-a fost decernat premiul în anul acela, la Montpellier.

Fac apel la amabilitatea dumneavoastră pentru a-mi comunica dacă mai există arhiva poetului Melchior Barthés, unde probabil este păstrat răspunsul poetului român Vasile Alecsandri.

Cu cea mai înaltă considerație,

s.s.Prof. Paul Păltănea

(Traducere din lb. franceză, Anca Alexandru)

51

13 mai 1974

P. Păltănea
Str. Lupeni 3
Galați, R.S. România

Universitatea „Paul Valéry” din Montpellier
Arte și Litere, Limbi și Științe umaniste

Dragă Doamnă Profesor Louis Michel,

La sfârșitul lunii februarie v-am trimis o scrisoare – care probabil s-a rătăcit – prin care vă informam că am avut ocazia să găsesc o scrisoare a poetului provensal Melchior Barthés, care locuia în 1882 la Saint-Pons (Hérault), Rue Villeneuve, adresată poetului român Vasile Alecsandri după decernarea premiului de la Montpellier.

V-am rugat atunci, și îndrăznesc și acum să-mi reînnoiesc solicitarea, să-mi comunicați câteva referințe bibliografice despre poetul provensal – în literatura franceză existentă în România nu există nicio informație; am consultat Biblioteca Franceză de la București, dar fără rezultat – și eventual unde a fost conservată arhiva poetului pentru a căuta răspunsul lui Vasile Alecsandri la scrisoarea lui Barthés din 14 noiembrie 1882, când anunța expedierea unui exemplar al volumului *Flouretos de montagna*.

Doamna Marie Platon, cu care am avut un schimb de scrisori, nu cunoaște nimic despre această corespondență.

Cu cea mai înaltă considerație,

s.s.Prof. Paul Păltănea

(Traducere din lb. franceză, Anca Alexandru)

52

13 mai 1974

P. Păltănea
Str. Lupeni 3
Galați, R.S. România

358

Conservatorul și Grădina Botanică
Route de Lausanne 192
Geneva 1202, Elveția
Domnului Conservator H. Burdet

Dragă Doamnă Conservator H. Burdet,

Sunt încântat că ați primit volumul pe care vi l-am expediat și că în acest mod am putut să vă recompensez – puțin – amabilitatea pe care mi-ați arătat-o.

Pentru a-mi completa studiul despre manuscrisul lui Guébbardt am avut nevoie de câteva detalii și pentru că doriți să vă faceți util, îndrăznesc să vă rog să-mi comunicați paginile și referințele despre flora Moldovei utilizate de Alphonse de Candolle în „*Geografia botanică argumentată*”, Paris, 1855, după informațiile găsite la Guébbardt.

Botanistul D. Brândză¹⁹, primul care a subliniat importanța cercetărilor lui Guébbardt, crede că a văzut în 1880, în Biblioteca lui Candolle, o scrisoare de la Guébbardt, datată noiembrie 1847, adresată lui Alphonse de Candolle, în care povestește în ce condiții a sosit la Galați în 1842, invitat de printul D. Moruzzi. Această scrisoare a dispărut? Sau, dacă a ajuns în altă arhivă, nu aș putea totuși să obțin o copie?

Vă mulțumesc pentru intereseul acordat cercetărilor mele.

s.s.Prof. Paul Păltănea

(Traducere din lb. franceză, Anca Alexandru)

53

13 mai 1974

P. Păltănea
Str. Lupeni 3
Galați, R.S. România

Muzeului Național de Istorie Naturală
54 Rue Cuvier, Paris V^e, Franța
Domnului Director

Dragă Doamnă Director,

¹⁹ Lucian Predescu, *Enciclopedia României. Material românesc, oameni și înfăptuiri, Cugetarea*, Ediție anastatică, București, 1999, p. 125, „Dimitrie Brândză (1846-1895), medic, naturalist și botanist la Universitățile din Iași și București, membru titular al Academiei Române, fondator al Grădinii Botanice din București, membru al Societății Geografice Române, autor de manuale de zoologie, botanică și geologie”.

La sfârșitul lunii februarie v-am expediat o scrisoare, care probabil s-a rătăcit, prin care vă rugam să aveți amabilitatea să-mi comunicați câteva referințe despre botanistul Charles Guébardt, stabilit o perioadă la Paris, apoi, între anii 1842-1848 în Moldova.

Botanistul român D. Brîndză semnala în 1880 că a văzut în „*Ierbarul Parisului*” plante din Moldova, expediate de Guébardt. Solicitarea mea ar fi – sigur, dacă este posibil – să-mi comunicați inventarul plantelor trimise de Guébardt și să-mi spuneți dacă există în arhiva „*Ierbarului*” o corespondență a lui Guébardt expediată din Moldova în perioada menționată mai sus. În cazul în care ar exista o asemenea corespondență, v-aș ruga să aveți amabilitatea de a-mi face un microfilm sau xerocpii, compensând valoarea acestora prin cărțile românești de specialitate de care ați avea nevoie.

Guébardt a părăsit Moldova probabil în vara anului 1848. Știm că a revenit la Paris – de unde plecase în 1842 – dar nu mai știm nimic despre activitatea sa ulterioară.

Dumneavoastră dețineți informații despre activitatea lui Guébardt de după 1848?

Vă rămân îndatorat și vă transmit cele mai bune gânduri,

s.s.Paul Păltănea

(Traducere din lb. franceză, Anca Alexandru)

54

Paris, 22 mai 1974

Muzeul Național de Istorie Naturală
Laboratorul de Fanerogamie
16, Rue Buffon, Paris (V^e), Tel. 331 30 35
Franța

Prof. Paul Păltănea
Str. Lupeni 3
Galați, R.S. România

Domnule Profesor,

Domnul Profesor Leroy, Directorul acestui laborator, mi-a transmis scrisoarea dumneavoastră despre Charles Guébardt și doresc să vă răspund, căci avem, într-adevăr, un document care vă interesează.

Este vorba despre un manuscris: *Enumeratio plantarum quas in Moldavia collegit et observavit Carolus Guebhard annos 1842... 1848*.

Are mai mult de 300 de pagini. O să văd dacă îl pot microfilma pentru dumneavoastră, dar scrisul e dificil de citit, foarte fin, cerneala ștearsă. Rezultatul riscă să fie prost. Fără îndoială, cel mai bine ar fi să vi-l împrumutăm. Pentru asta, ați putea să-mi dați adresa oficială de la serviciul științific?

360

Ierbarul nostru conține 183 de plante din Moldova, culese de G(uébhardt) și primite în data de 5.8.1850. Nu vă pot da lista. Poate că sunt cele din manuscris. Sunt încorporate în Ierbarul nostru general care are câteva milioane de părți. Dacă aveți o listă a speciilor care vă interesează, pot verifica dacă deținem eşantioane de la G(uébhardt).

Știți că și alte plante din Moldova, de la G(uébhardt), se află la Geneva (Conservatorul Botanic, Route de Lausanne), la Institutul Botanic de la Florența și la cel de la Caen (Franța).

La Geneva se găsesc, de asemenea, plante recoltate de G(uébhardt) în regiunile din jurul orașului Napoli. De altfel, G(uébhardt) a publicat într-o revistă din Geneva (*Arhiva Bibliotecii Universitare Sc. Belles Lettres et Arts*, Partea Sc. I, seria 10, 1849, 89-110) lucrarea „Notice géographique et botanique sur la Moldavie” („Însemnări geografice și botanice despre Moldova”). Dacă nu ați făcut-o deja, ar trebui, cu siguranță, să contactați Conservatorul de la Geneva, în special pe Dl H. Burdet, conservatorul Bibliotecii.

În ceea ce mă privește, caut documente biografice și vă voi scrie în curând.

Cu cea mai înaltă considerație,

s.s.Michel Guédès

(Traducere din lb. franceză, Anca Alexandru)

55

27 mai 1974

Sindicatul de Inițiativă
Saint-Pons de Thomières²⁰
34 - Hérault

Prof. Paul Păltănea
Str. Lupeni 3
Galați, R.S. România

Domnule Profesor,

Nu există nicio corespondență a lui Melchior Barthés în arhivele orașului St-Pons.

Dar ați putea încerca să-i scrieți doctorului Étienne Barthés, care era în activitate acum câțiva ani și încă nu a murit, cred: Sargé sur Braye, 41170 Mondoubleau.

Dacă această persoană a dispărut, copiii săi vor putea, cu siguranță, să vă dea câteva informații despre strămoșul lor.

Cu cele mai bune gânduri,

s.s.Claire Granier

(Traducere din lb. franceză, Anca Alexandru)

²⁰ Saint-Pons de Thomières, Departamentul Hérault din sudul Franței.

Galati, 19 iunie 1974

Prof. Paul Păltănea
Str. Lupeni 3
Galați, R.S. România

Dragă Domnule Director,

Domnul Michel Guédès de la Muzeul Național de Istorie Naturală din Paris a avut amabilitatea să mă informeze că botanistul elvețian Charles Guébhardt a depus, probabil prin 1848, la Institutul dumneavoastră, o serie de plante culese de Guébhardt în Moldova (provincie din România) între anii 1842-1847.

Studiind acum activitatea acestui botanist, vă rog frumos să-mi comunicați la ce dată și în ce condiții a depus Guébhardt aceste plante. Probabil că au fost însoțite de un catalog intitulat *Enumeratio plantarum*.

În cazul în care aceste piese au fost depuse însoțite de o scrisoare, aș putea avea conținutul acesteia?

Vă mulțumesc anticipat și vă transmit cele mai bune gânduri,

s.s.Paul Păltănea

Str. Lupeni 3

Galați, R.S. România

(Traducere din lb. franceză, Anca Alexandru)

Galati, 19 iunie 1974,

Prof. Paul Păltănea
Str. Lupeni 3
Galați, R.S. România

Muzeul Național de Istorie Naturală
Botanică-Fanerogamie
16, Rue de Buffon, F - 75005 Paris
Franța

Dragă Domnule Michel Guédès,

Am primit cele două scrisori pe care mi le-ați expediat și vă mulțumesc pentru deosebita dumneavoastră amabilitate.

Înainte să vă scriu, am schimbat câteva scrisori cu Domnul H. Burdet care a avut amabilitatea să-mi facă un microfilm al lucrării *Enumeratio plantarum*. Ca urmare, vă mulțumesc pentru buna intenție, vă rog doar să-mi indicați cota din manuscris.

Mă informați că plantele culese de Guébhardt au fost primite pe 5 august 1850. *Enumeratio plantarum* a fost depus la aceeași dată? În ce condiții au fost livrate? De către Guébhardt personal sau prin intermediul unei scrisori, iar în acest caz, mi-ați putea comunica conținutul acestei scrisori?

Vă solicit aceste informații deoarece din în formațiile unui prieten a lui Guébhardt – francezul Menestrier, care l-a cunoscut bine la Galați – botanistul elvețian a murit în (p. 366) Moldova, în timpul unei epidemii de holeră, în vara anului 1848.

Vă mulțumesc încă o dată și vă transmit cea mai bune gânduri.

s.s. Prof. Paul Păltănea

(Traducere din lb. franceză, Anca Alexandru)

58

Galați, 19 iunie 1974

Prof. Paul Păltănea
Str. Lupeni 3, Galați
R.S. România

Domnului Doctor Etienne Barthés
Mondoubleau 41170
Sargé sur Braye, Franța

Dragă Doamnă Doctor Etienne Barthés,

Am adresa dumneavoastră prin amabilitatea Domnului Claire Granier (sper că i-am scris corect numele), cu care am avut un schimb de scrisori.

Am avut ocazia să găsesc o scrisoare a poetului Melchior Barthés, prin care îi scria de la Saint-Pons (Rue, Villeneuve), pe 14 noiembrie 1882, poetului român Vasile Alecsandri, căruia i-a expediat volumul său *Flouretos de montagna*, drept omagiu pentru premiul pe care l-a primit în anul acela la Montpellier.

Fac apel la amabilitatea dumneavoastră de a-mi comunica dacă există în arhiva familiei Barthés răspunsul poetului român Vasile Alexandri la scrisoarea menționată mai sus. În cazul în care această scrisoare există, mi-ați putea trimite conținutul ei?

Vă mulțumesc anticipat. Cu cea mai înaltă considerație,

s.s. Prof. Paul Păltănea

(Traducere din lb. franceză, Anca Alexandru)

59

Galați, 19 iunie 1974

Prof. Paul Păltănea
Str. Lupeni 3, Galați
R.S. România

Lui Claire Granier
Sindicatul de Inițiativă de la Saint Pons de
Thomières,
34, Herault, Franța

Dragă Doamnă Claire Granier,

Am primit amabila dumneavoastră scrisoare și vă mulțumesc mult pentru
disponibilitatea dumneavoastră.

Vă rog să mă scuzați dacă v-am scris greșit numele.

Vă mulțumesc încă o dată!

Cu cea mai înaltă considerație,

s.s. Paul Păltănea

(Traducere din lb. franceză, Anca Alexandru)

60

Marti 2 iulie 1974

Universitatea „Paul Valéry” din Montpellier

Arte și Litere, Limbi și Științe Umaniste

Prof. Paul Păltănea

Str. Lupeni 3, Galați

R.S. România

Stimate Domn,

Îmi cer scuze că răspund atât de târziu scrisorii dumneavoastră, dar am
încercat să mă informez. Nu știu cine deține arhiva sau corespondența lui Melchior
Barthés; dacă voi descoperi vreodată, vă voi informa, cu siguranță.

Salutări cordiale,

s.s. L. Michel

(Traducere din lb. franceză, Anca Alexandru)

61

9 iulie 1974

Doctor E. Barthés

Facultatea de Medicină din Paris

Mondoubleau, (Loir-et-Cher)

Prof. Paul Păltănea

Str. Lupeni 3, Galați

364

Stimate Domnule,

Am căutat ce-ar fi putut exista printre însemnările străbunicului meu Melchior Barthés.

Practic nu a păstrat decât scrisorile și corespondența pe care a avut-o cu Mistral (Frédéric).

Am găsit totuși o urmă pe un carnetel, unde scrisese în octombrie sau noiembrie 1882: „*Să nu uităm să-i trimitem sau să-l contactăm pe prietenul meu, marele poet român Vasile Alecsandri...*”.

N-am mai găsit nicio altă urmă. Dacă mai găsesc ceva, vă voi comunica, cu siguranță.

Cu cea mai înaltă considerație,

s.s. E. Barthes

(Traducere din lb. franceză, Anca Alexandru)

62

1974, Caen, 29 iulie

Universitatea din Caen
14032 Caen Cedex
SG N° 1926 DD/BT
Secretarul General al Universității

Către,
Domnul Profesor Dr. Paul
Păltănea
Str. Lupeni nr. 3
Galați, R.S. România

Domnule Profesor,

Vă anunț cu părere de rău că îmi este imposibil să răspund solicitării dumneavoastră privind activitatea botanistului elvețian Charles Guébardt. Într-adevăr Universitatea din Caen nu mai este în măsură să întrețină *Ierbarul* pe care-l posedă. Sunt în curs demersuri pentru cedarea acestuia către Muzeul Național de Istorie Naturală din Paris.

Cu cea mai înaltă considerație,

Secretar General,

s.s. R. Caucal

(Traducere din lb. franceză, Anca Alexandru)

17.9.1974

Doctor E. Barthés
 Facultatea de Medicină din Paris
 Mondoubleau, (Loir-et-Cher)

Prof. Paul Păltănea
 Str. Lupeni 3 Galați
 R.S. România

Domnule Profesor,

La întoarcerea din vacanță am găsit în corespondența mea scrisoarea dumneavoastră din 29 iulie. Îmi cer scuze că vă răspund atât de târziu.

Așa cum mi-ați solicitat, vă trimit fotocopia paginii pe care am găsit-o în carnetul de însemnări al străbunicului meu, unde se află nota destul de prost scrisă, dar care, cred, are legătură cu poetul român.

Iată exact ceea ce citesc: „*Să nu uităm să trimitem un exemplar din Flouretos de Montagna prietenului meu, marele poet român Vasile Alecsandri*”.

Cu cea mai înaltă considerație,
 s.s.E. Barthés

(Traducere din lb. franceză, Anca Alexandru)

Galați, 24 aprilie 1976

Prof. Paul Păltănea
 Str. Lupeni, nr. 3
 Galați, 6200, R.S. România

Dragă Domnule Ministru, Martial de la Fournière,

Am primit scrisoarea Dumneavoastră și anexele. Vă mulțumesc pentru amabilitatea excepțională și pentru interesul pe care l-ați arătat cercetărilor mele.

Cu cea mai înaltă considerație,
 s.s.Prof. Paul Păltănea

(Traducere din lb. franceză, Anca Alexandru)

12 ianuarie 1978, Galați

Prof. Paul Păltănea
 Str. Lupeni, nr. 3

Galați, 6200, R.S. România

Dragă Doamnă Olga Donici,
(Geneva)

Am primit scrisoarea dumneavoastră și documentele anexate și vă mulțumesc călduros pentru amabilitate.

Cartea despre Costache Negri, care conține un scurt capitol despre familia Donici – ramura ascendentă a lui Manolache Donici – este în curs de pregătire și sper că va fi terminată în anii următori.

Până atunci, vă ofer un articol despre Costache Negri, ce conține mai multe date inedite, care sper că vă va interesa.

Vă mulțumesc încă o dată pentru amabilitatea dumneavoastră.

Cu cele mai bune gânduri,

Paul Păltănea

(Traducere din lb. franceză, Anca Alexandru)

66

Galați, 3 martie 1978

Paul Păltănea
Căsuța poștală 87
Of. poștal I, Galați, 6200

Dragă Domnule Dr. Zoltan Havasi,

Am găsit adresa dumneavoastră în corespondența pe care ați avut-o cu Biblioteca „V.A. Urechia”, unde lucrez.

Vă rog frumos să-i transmiteți scrisoarea anexată dlui Füves Odön, pentru că nu-i cunosc adresa.

Cu cea mai înaltă considerație,

s.s.Paul Păltănea

(Traducere din lb. franceză, Anca Alexandru)

67

Galați, 31 martie 1978

Paul Păltănea
Căsuța poștală 87
Of. poștal I, Galați, 6200

Biblioteca Națională a Ungariei „Szechenyi”
Budapesta VIII, Múzeum Körút 14
Dr. Zoltan Havasi

367

Director general adjunct

Dragă Domnule Dr. Füves Odön,

Cunoscând studiul dumneavoastră despre fiul lui Bălcescu, îndrăznesc să vă rog, dacă este posibil, să-mi comunicați informații privind prezența lui Bălcescu și a lui Costache Negri la Budapesta și relațiile pe care C. Negri le-a avut cu oamenii politici unguri.

Se știe că Bălcescu și Negri au plecat de la București pe 2 iunie 1846, dar nu știu când au ajuns la Budapesta și cât timp au petrecut aici.

În lunile aprilie-august 1849, C. Negri a fost la Constantinopol și, după relatările lui I. Ghica, Negri a ținut o corespondență cu Gyula Andrásy și Kázemér Batthyány, probabil în legătură cu negocierile lui Bălcescu cu oamenii lui Kossuth.

Mi-ați putea comunica informații noi despre aceste chestiuni?

Vă mulțumesc pentru amabilitatea dumneavoastră.

Cu cea mai înaltă considerație,

s.s.Paul Păltănea

(Traducere din lb. franceză, Anca Alexandru)

68

12 mai 1978

H. 1225, Budapesta XXII,
Bartók Béla u. 3/c
Ungaria

Paul Păltănea
Căsuța poștală 87
Of. poștal I, Galați, 6200

Stimate Domnule Păltănea,

Vă mulțumesc pentru scrisoarea dumneavoastră. Sunt un cercetător interesat de neoeleastică. Mă ocup de temele românești în măsura în care se referă la românii separatiști din Ungaria. Îl cunosc puțin pe Bălcescu pentru că fiul său a fost botezat de un preot grec de la Pesta.

Cercetătorul care s-a ocupat cel mai mult de Bălcescu a fost I. Tóth Zoltán, dar, din păcate, a murit. Cea mai cunoscută operă a sa este *Viața lui Miklós* (Nicolae) *Bălcescu 1819-1852*.

La pagina 55 din această lucrare putem citi următoarele: „*Cu un împrumut de la Societatea Literară din București la care Bălcescu era secretar, trebuie că a*

plecat la Paris spre sfârșitul anului 1846 sau în prima jumătate a lunii iunie²¹. La puțin timp după o excursie în Moldova, de Paște, a fost la Negri, la Mânjina, cu maiorul Filipescu și C. Negri. În anul acela, mulți plecaseră să studieze la Paris. Bălcescu s-a întâlnit acolo cu cei mai buni prieteni: Ghica, Kogălniceanu, Rosetti și frații Brătianu”. La Paris a locuit împreună cu Golescu²².

Așadar, cartea nu menționează nimic despre sejurul lui Bălcescu și al lui Negri la Pesta.

La pagina 68: „În martie 1848, se pare că Bălcescu a fost la Hanovra, apoi, trecând pe la Dresda, a călătorit spre București cu vaporul, prin Viena și Pesta. La Pesta, s-a întâlnit, fără îndoială, cu românii de acolo, deci și cu Murgu, prietenul său profesor. Atunci s-a născut ideea apropierii ungaro-române de mai târziu. Bălcescu a ajuns la București în jurul datei de 20 aprilie”.

La pagina 127: „Bălcescu s-a întâlnit cu Kázmér Batthyány pe 29 mai 1849”.

La pagina 128: „Scrisoarea lui Bălcescu a fost trimisă la București, lui Ghika, prin Gyula Andrásy, noul ambasador la Constantinopol”.

În ceea ce privește celelalte informații pe care le-ați solicitat, din păcate, nu le-am găsit.

Vă sfătuiesc să vă adresați profesorului Dániel Csatóry, expert în problemele românești.

Cu cele mai bune gânduri,

s.s.Dr. Ödön Füves

(Traducere din lb. maghiară, Ladislau Moșoiu)

69

1 iunie 1978, Galați

Profesor Paul Păltănea
Căsuța poștală 87
Oficiul poștal I, Galați, 6200
R.S. România

Către,
Primarul localității Le Vésinet, Franța

Dragă Doamnă Primar,

Vă deranjez cu această scrisoare în speranța că, prin amabilitatea dumneavoastră, aș putea afla, dacă va fi posibil, informații privind corespondența expediată către Baligot de Beyne, fostul secretar al prințului român Alexandru I.

²¹ Arhiva Academiei de Științe din România, ms 996 + 146, scrisoarea lui L. Laurian, din 21 iunie 1846.

²² G. Maxim-Burdujanu: „Demetre G. Golescu (1808-1892), *Mélanges de l'École Roumaine en France*, Paris, 1930, p. 43-44.

Cuza, care în 1876 a locuit la Le Vésinet. Este adevărat că au trecut 100 de ani de atunci, dar poate aveți cunoștință dacă această corespondență a rămas în cadrul familiei sau a fost depusă la o instituție publică. Mă interesează scrisorile trimise de bunii săi prieteni români, Costache Negri, V. Alecsandri.

Vă mulțumesc pentru amabilitatea dumneavoastră.

Cu cea mai înaltă considerație,

s.s.Profesor Paul Păltănea

(Traducere din lb. franceză, Anca Alexandru)

70

2 iunie 1978, Galați

Paul Păltănea

Căsuța poștală 87

Of. poștal I, Galați / 6200

R.S. România

Dragă Domnule Dr. Füves Odön,

Vă mulțumesc mult pentru deosebita dumneavoastră amabilitate. I-aș scrie domnului profesor Dániel Csatóry, dar nu am adresa dumnealui.

Cu cea mai înaltă considerație,

s.s.Paul Păltănea

(Traducere din lb. franceză, Anca Alexandru)

71

Budapesta, 19 iunie 1978

Stimate Domnule Păltănea,

Am primit scrisoarea dumneavoastră pentru care vă mulțumesc. Aceasta este adresa profesorului Csatóry:

Dr. Csatóry Dániel, 6701 Szeged, József Attila Tudományegyetem, Bölcsész tudományi Kar, Ungaria.

Vă doresc spor la treabă!

Cu salutări amicale,

s.s.Dr. Füves Ödön

(Traducere din lb. maghiară, Ladislau Moșoiu)

72

8 iulie 1978, Galați

Paul Păltănea

Căsuța poștală 87

370

Of. poștal I, Galați, 6200
R.S. România

Dragă Doamnă Director,

Fac apel la amabilitatea dumneavoastră cu rugămintea de a-mi completa informațiile privind sejurul la Riga al unui tânăr român, devenit mai târziu un distins om politic.

Este vorba despre Costache Negri (Costake Negry) care a fost la Riga în data de 17 martie 1834, când a obținut un nou pașaport. Dacă mai dețineți registrele în care era înscrisă sosirea călătorilor, iar numele Costache Negri este menționat, vă rog frumos să-mi comunicați data sosirii la Riga, data plecării și eventual alte detalii, dacă sunt indicate.

Cu cea mai înaltă considerație,
s.s.Paul Păltănea
(Traducere din lb. maghiară, Ladislau Moșoiu)

73

10 iulie 1978, Galați

Paul Păltănea
Căsuța poștală 87
Of. poștal I, Galați, 6200
R.S. România

Biblioteca Națională a Franței
Departamentul de Periodice

Dragă Doamnă Director,

Apelez la amabilitatea dumneavoastră și vă rog să-mi comunicați o informație privind legăturile unui grup de revoluționari români cu două ziare franțuzești, în 1848.

Pe 25 iulie 1848, V. Alecsandri, C. Negri și alți emigranți revoluționari au expediat un manifest al poporului român, adresat „popoarelor independente”, pentru a fi publicat în ziarele *Le National* și *La Réforme*.

Textul apelului este cunoscut, dar nu știu dacă a fost publicat în jurnalele menționate. Dacă a fost publicat, vă rog să-mi comunicați numărul și data apariției acestor ziare.

De asemenea, dacă este posibil, vă rog să-mi expediați și un microfilm al acestora.

Cu cea mai înaltă considerație,
s.s.Paul Păltănea
(Traducere din lb. franceză, Anca Alexandru)

371

Paris, 28 iulie 1978

Biblioteca Națională a Franței
Departamentul de Periodice

Domnului Paul Păltănea
Căsuța poștală 87 Of. poștal I
Galați, 6200

Domnule,

Ca răspuns la scrisoarea dumneavoastră din data de 10 iulie, vă anunț cu regret că nici *Le National*, nici *La Réforme* nu au publicat un Cuprins și nu prezintă nici măcar lista colaboratorilor. Cercetarea de care aveți nevoie ar presupune deci lectura completă a acestor două ziare începând cu 25 iulie 1848 cel puțin. Căutarea ar fi cu atât mai dificilă cu cât, în acea perioadă, articolele nu aveau nici titluri.

Uitându-ne prin sondaj în câteva numere ale acestor două ziare din perioada de până la sfârșitul lui septembrie 1848, nu am reușit să găsim numele Vasile Alecsandri sau C. Negri.

Le Moniteur universel, singurul ziar din acea perioadă care a publicat un Cuprins, nu face nicio referire la scrisoarea despre care vorbiți. De altfel, Catalogul general al cărților imprimate și conservate la Biblioteca națională nu face decât să indice numele lui Alecsandri ca autor al mai multor lucrări despre poezia populară românească.

Cu cele mai calde urări de bine,
Pentru Conservator Șef,
s.s.indescifrabil
(Traducere din lb. franceză, Anca Alexandru)

8 octombrie 1978, Galați

Paul Păltănea
Căsuța poștală 87
Of. poștal I, Galați, 6200
R.S. România

Institutul de Istorie din Praga

Dragă Domnule Director,

Îndrăznesc să fac apel la amabilitatea dumneavoastră în speranța că voi putea găsi corespondența dintre Costache Negri, colaborator intim al prințului

Alexandru I. Cuza, și Eugène Hummel, un francez stabilit la Pregkowitz, aproape de Praga, unde deține o fabrică de bere.

Știu sigur că această corespondență a avut loc în lunile aprilie-mai 1855, când C. Negri a luat parte la conferințele de la Viena. Am cunoștință despre trei scrisori adresate de Hummel lui Negri, dar mă interesează să găsesc și scrisorile pe care Negri i le-a trimis lui Hummel. Este cunoscută activitatea acestui fabricant francez? Corespondența sa este păstrată în arhive?

Vă rog frumos să-mi comunicați, dacă aveți posibilitatea să căutați, câteva informații despre chestiunile menționate mai sus.

Cu cea mai înaltă considerație,

s.s. Paul Păltănea

(Traducere din lb. franceză, Anca Alexandru)

76

7 februarie 1979

Doc. Dr. Jurij Křížek, DrSc
Director Adjunct al Institutului

Paul Păltănea
Căsuța poștală 87
Of. poștal I, Galați,
6200, R.S. România

Stimate Domnule Paul Păltănea,

Scrisoarea dumneavoastră din data de 8 octombrie 1978 a beneficiat de toată atenția mea și aș dori să vă asigur că voi face tot posibilul să găsesc în arhivele noastre corespondența care vă interesează. Pe de altă parte - sunt sigur că veți aprecia - cu atât mai mult cu cât este vorba despre o cercetare foarte specială, care poate lua mult timp, vă rog deci să nu vă impăcientați.

Fiți sigur, Domnule, că nu voi întârzia să vă informez dacă găsim ceva. Veți avea un răspuns pozitiv sau negativ.

Cu cea mai înaltă considerație,

s.s. Jurij Křížek

(Traducere din lb. franceză, Anca Alexandru)

77

23 iulie 1979

Biblioteca Leyde
Olanda

Dr. Paul Păltănea
Căsuța poștală 87

373

Of. poștal I, Galați,

Dragă Doamnă Director,

Fac apel la amabilitatea dumneavoastră pentru a-mi comunica un text despre Mihai, prințul Valahiei, care se află probabil în *Historische Kronyck* imprimat la Leyde în 1697. În prima parte a *Historische Kronyck*, unde sunt povestite evenimentele istorice de până în 1576, se află o planșă (XVII) care conține portretul lui „*Michael Waywoda van Wallachien*” (poziția nr. 9). În a doua parte a *Historische Kronyck*, pe care nu am văzut-o, există probabil legătura cu regatul prințului Mihai (1593-1601).

Am nevoie de acest text; de aceea, vă rog, fiți amabil să mi-l transmiteți în traducere franceză sau germană. Dacă este posibil, vă solicit și o xerox copie a textului olandez.

Vă mulțumesc pentru amabilitatea dumneavoastră,
Cu cea mai înaltă considerație,
s.s.Paul Păltănea
(Traducere din lb. franceză, Anca Alexandru)

78

27 august 1979

Dr. Paul Păltănea
Căsuța poștală 87
Of. poștal I
Galați, 6200

Biblioteca Augsburg

Dragă Doamnă Director,

Vă rog frumos să-mi transmiteți o xerox copie a ziarului *Allgemeine Zeitung* de la Augsburg, nr. 73 din 13 martie 1856, căci nu se găsește în bibliotecile din România.

Vă mulțumesc pentru amabilitatea dumneavoastră,
Cu cea mai înaltă considerație,
s.s.Paul Păltănea
(Traducere din lb. franceză, Anca Alexandru)

79

30 mai 1980, Galați

Dr. Paul Păltănea
Căsuța poștală 87
Of. poștal I,
Galați, 6200, România

374

Muzeul „Frédéric Mistral”
B-dul Lamartine
Maillane, Franța
Charles Galtier

Dragă Doamnă Director,

Am fost informat de către Domnul Profesor D. Pop, care a vizitat Muzeul dumneavoastră, că aveți în colecție câteva scrisori expediate de Vasile Alexandrescu-Urechia către Mistral și alți scriitori provensali.

Sunt bibliotecar la Biblioteca „V.A. Urechia” care conservă manuscrisele și scrisorile trimise de A. Arnavielle, T. Aubenal, Bras Dieudonné, A. Roque-Ferrier. Pentru a-mi completa informațiile despre relațiile lui Vasile A. Urechia cu scriitorii provensali, Vă rog frumos, Doamnă Director, să-mi expediați un microfilm cu scrisorile lui Vasile A. Urechia. Dacă Vă interesează, Vă expediez *Catalogul manuscriselor și al scrisorilor Bibliotecii „V.A. Urechia”* (în limba română).

Cu cea mai înaltă considerație,

s.s. Paul Pălănea

(Traducere din lb. franceză, Anca Alexandru)

80

Eygalières, 14 iunie 1980

Charles Galtier
Avenue de la Lèque
13810 Eygalières
Telefon: (90) 95 90 38

Dr. Paul Pălănea
Căsuța poștală 87
Galați, 6200,
R.S. România

Doamnă Profesor,

Vă mulțumesc pentru amabila dumneavoastră scrisoare din data de 30 mai. Muzeul *Mistral* din Maillane deține, într-adevăr, corespondența mai multor scriitori români, iar prietenul nostru, Profesorul D. Pop, a lucrat în special pe cea a lui Vasile Alecsandri.

În ceea ce-l privește pe Vasile Alexandrescu Urechia, nu există decât o singură scrisoare, datată 1880, clasată la nr. 225-46.

Cer acordul reprezentanților de Drepturi morale și patrimoniale:

- Domnul Primar din Maillane,

- Domnul Claude Goyard, 29 avenue Georges Mandel, 75016 Paris,

- Avocat Elie Tramier, 2 rue Portail-Bienson, 84000 Avignon,

administratori ai proprietății literare și vă voi trimite o fotocopie a acestei scrisori.

375

Voi primi cu mare plăcere, pentru Muzeul nostru, *Catalogul Bibliotecii „Urechia”* și vă mulțumesc anticipat.

Cu ocazia comemorării a 150 de ani de la nașterea lui F. Mistral, dorim să expunem la Maillane traduceri marilor sale opere, care au fost făcute în întreaga lume. Mi-ați putea da referințele traducerilor românești, dacă există?

Vă mulțumesc încă o dată!

Cu cea mai înaltă considerație,

s.s.Charles Galtier

(Traducere din lb. franceză, Anca Alexandru)

81

21 august 1980, Galați

Dr. Paul Păltănea
Căsuța poștală 87
Of. poștal I, Galați, 6200,
R.S. România

Charles Galtier
Avenue de la Lèque
13810 Eygalières
Telefon: (90) 95 90 38

Dragă Doamnă Charles Galtier,

Răspund la amabila dumneavoastră scrisoare din data de 14 iunie trimițându-vă *Catalogul manuscriselor și al scrisorilor* de la Biblioteca „V.A. Urechia” din Galați. Scriitorii provenșali prezenți în catalog sunt:

- A.Arnavielle, nr. 13.371; T. Aubanel, 16; P. Barbe, 21 și 377; L. Berluc-Perussis, 23, 390, 962, 963; W. Wyse-Bonaparte, 25, 962; M. Bourrelly, 29,962; D. Bras, 30, 458; A. Cavalier, 510; A. Espagne, 100; C. Gleizes, 123; C. Laforgue, 165, 756, 963; A. Langlade, 166; A. Roque-Ferrier, 263, 962-967; L. Roumieux, 268; A. Roux, 269; Savian, 272; A.Tavan, 294.

În ceea ce privește traducerile în română ale operelor lui Mistral, vă comunic câteva informații, cu siguranță, incomplete. Ați putea solicita o listă completă prin intermediul Bibliotecii din Montpellier, la Biblioteca Centrală de Stat, str. Ion Ghica 2, București, sau direct la Institutul de Istorie și Teorie Literară „G. Călinescu”, Bulevardul Republicii 73, București.

Traducerile:

Anton Naum, „Toboșarul de la Arcole” („Le Tambour d'Arcole”), *Convorbiri literare*, 16, 1882, p. 281-284; „Mireia” („Mireia”, fragment), *Convorbiri literare*, 16, 1882, p. 281-284; Traducțiuni din F. Mistral, „Gap”, Imprimerie Felibrienne, 1882, 20 p. Traduceri (Traductions), Iași, Tipografia Națională, 1890.

Alexandru Naum, „Mireia”, *Convorbiri literare*, 63, 1930, p. 50-66; „Mireia. Cîntul a doilea” („Deuxieme chant”), *Convorbiri literare*, 65, 1932, p.

469-482; "Mireia. Cîntul a treilea (Troisième chant), Convorbiri literare, 66, 1933, p. 626-641; Mireia, Cîntul al patrulea (Quatrième chant), Convorbiri literare, 67, 1934, p.961-975.

Jean Boniface Hétrat, „Cântecul lui Megali” („Le chansoun de Megali”) dans la revue *Arhiva*, Iași, 5, 1893, p. 85, 89-93. A été republié dans les revues *Vieața nouă*, 2, 1906, p. 285-291 et *Adevărul lietarr și artistic*, 1930, nr. 506, 17 august, p. 3; Din Cîntul III. Fragment din poemul „Mireio” („Mireio”, Troisième chant), *Arhiva*, 17, 1906, p.370-37L.

Teică Nicolae, *Mireio. Poem provensal în română*, București, Editura Meridiane, 1979.

Vasile Damaschin, „Étienne Frédéric Mistral” (article commémoratif), *Convorbiri literare*, 63, 1930, p. 496-499.

Informații interesante se găsesc în cartea Doamnei Maria Platon, care a vizitat Muzeul Mistral, *Vasile Alecsandri, poeții felibri și Cîntecul gînteii latine*, Iași, 1980 (*Vasile Alecsandri și Félibrige*).

Cu cea mai înaltă considerație,

s.s.Dr. Paul Păltănea

(Traducere din lb. franceză, Anca Alexandru)

82

Paris, 6 aprilie 1981

Biblioteca Națională din Paris
Departamentul de cărți imprimate
58, rue Richelieu, 75084 Paris Cedex 02

Dr. Paul Păltănea
Căsuța poștală 87
Of. poștal I, Galați, 6200
R.S. România
V. scrisoarea din 19.3.81

Domnule,

Le Nouveau Théâtre du Monde ou la Géographie Royale (Noul Teatru al Lumii sau Geografia Regală) este de Nicolas Gueudeville (și nu Guedeville) și de Ferrarius, al cărui prenume nu l-am putut identifica.

Lucrarea este conservată la Departamentul de Hărți și Planuri, cota GE. CC 1519.

În ceea ce privește a doua parte a solicitării dumneavoastră, nu vă putem spune dacă avem atlase sau cărți cu semnul distinctiv pe care ni l-ați indicat.

Cu cele mai bune gânduri,

Conservator, responsabil Sala Cataloage și Bibliografii,

s.s.Andrée Lheritier

(Traducere din lb. franceză, Anca Alexandru)

83

13 mai 1981, Galați

Dr. Paul Păltănea
Căsuța poștala 87
Galați, Of. poștal I, 6200
R.S. România

Dragă Doamnă Director Jacques Miège,

Au trecut câțiva ani de când, cu mare amabilitate, mi-ați oferit copii ale manuscriselor și scrisorilor lui Charles Guébard existente în colecțiile Conservatorului și ale Grădinii Botanice.

Publicând *Notice géographique et botanique sur la Moldavie* (Însemnări geografice și botanice despre Moldova), îmi permit să vă ofer un exemplar. Profit de această ocazie pentru a vă mulțumi încă o dată pentru amabilitatea dumneavoastră și vă rog să-i transmiteți mulțumirile mele și domnului conservator H.M. Burdet.

Cu cea mai înaltă considerație,

Dr. Paul Păltănea

(Traducere din lb. franceză, Anca Alexandru)

84

Geneva, 9 iunie 1981

Universitatea din Geneva
Institutul de Botanică Sistematică și de Biogeografie
Departamentul de biologie vegetală
Director: Prof. J. Miège
1, chemin de l'Impératrice
1929 Chambésy - Tel. (022) 32 69 69

Doctor Paul Păltănea

Căsuța poștala 87

Galați, Of. poștal I, 6200

R.S. România

Stimate Domn și Coleg,

378

Vă mulțumesc pentru exemplarul din *Notice géographique et botanique sur la Moldavie* (Însemnări geografice și botanice despre Moldova), pe care l-am citit cu mare interes. Mi-a oferit descrierea unei regiuni captivante prin particularitățile sale și care, de pe vremea lui Guébbhard, probabil că s-a transformat considerabil.

Cu cele mai bune gânduri,
s.s.Profesor J. Miège
(Traducere din lb. franceză, Anca Alexandru)

85

11 septembrie 1981, Galați

Dr. Paul Păltănea
Căsuța poștală 87
Oficiul poștal I, Galați, 6200
R.S. România

Primăria orașului Sceaux
Franța

Dragă Domnule Primar,

Îmi permit să fac apel la amabilitatea dumneavoastră în speranța că mi-ați putea comunica câteva informații despre prezența la Sceaux, în iunie 1885, a poetului român Vasile Alecsandri (premiat în 1878 la Montpellier), cu ocazia sărbătorii anuale dedicate comemorării lui Jean Pierre Claris de Florian. Mă interesează informații din presa locală sau din arhiva primăriei, primarul fiind atunci prezent la festivități.

Cunosc discursul pronunțat la această festivitate rostit de Paul Marieton și răspunsul lui Vasile Alecsandri, ambele publicate în *Revue des Felibres*, iulie 1885.

Vă mulțumesc pentru amabilitatea dumneavoastră.
Cu cele mai bune gânduri,
Dr. Paul Păltănea
(Traducere din lb. franceză, Anca Alexandru)

86

25 august 1982, Galați

Paul Păltănea
Căsuța poștală 87
Oficiul poștal I, Galați, 6200
R.S. România

Dragă Domnule Th. Verrou-Karakosta,

Consultând *Balkan bibliography* am reținut numele dumneavoastră și îndrăznesc să vă deranjez cu următoarea solicitare.

379

Pregătesc o monografie despre familia poetului Costache Conachi. Aceasta familie a ctitorit o mănăstire la Galați, înainte de 1733, ce purta hramul *Sfântul Dumitru*. I s-a mai spus „*Badiul*”. A fost demolată în 1849. Înainte de 1813, poetul s-a dedicat mănăstirii Esfigmenu de la Athos.

Nu am găsit documente despre mănăstirea „*Badiul*” dinainte de 1733, nici în arhivele românești, nici în articolul lui L. Petit și W. Regel, *Acte de la Esfigmenu*, 1906.

Vă rog, așadar, dacă aveți posibilitatea, să-mi indicați adresa mănăstirii Esfigmenu sau a unui cercetător științific ce mi-ar putea furniza informații despre fondarea mănăstirii.

Cu cea mai înaltă considerație,

Paul Păltănea

(Traducere din lb. franceză, Anca Alexandru)

87

7 septembrie 1982

Thomy Verrou-Karakostas (Dna)

Institutul pentru Studii Balcanice

Tsimiski 45

Thessaloniki, Grecia

Paul Păltănea

Căsuța poștală 87

Oficiul poștal I,

Galați, 6200,R.S. România

Stimate Domnule Păltănea,

Vă mulțumesc pentru amabila dumneavoastră scrisoare din 25 august 1982.

N-am găsit niciun cercetător care v-ar putea ajuta în demersul dumneavoastră, în schimb am găsit adresa mănăstirii.

Puteți scrie la: Părintele Theoklitos Gérmanos, Mănăstirea Esfigmenu, Agio Oros, Grecia. Când îi scrieți, îi puteți spune că aveți adresa lui de la Dl A. Karathanasis, colaborator al Institutului nostru, pe care îl cunoaște personal.

Cu cele mai bune gânduri,

s.s.Thomy Verrou-Karakostas

(Traducere din lb. franceză, Anca Alexandru)

88

4 octombrie 1982, Galați

Dr. Paul Păltănea

Căsuța poștală 87

Of. poștal I, Galați, 6200

R.S. România

380

Preacucernice Părinte Theoklitos Gérmanos,

Domnul A. Karathanasis, cu care am avut un schimb de scrisori, a avut amabilitatea să-mi comunice adresa Dumneavoastră. Îndrăznesc deci să vă fac o solicitare în legătură cu o mănăstire din Galați (România).

Pregătesc o monografie despre o familie de boieri (nobili) români, pe nume Conachi. Această familie a ctitorit înainte de 1733, la Galați, pe malul Dunării, o mănăstire ce purta hramul *Sfântul Dumitru*. I s-a mai spus „*Badiul*”. Înainte de 1813 s-a dedicat în același timp mănăstirilor Florești și Esfigmenu.

Nu știu cine este fondatorul acestei mănăstiri. După câteva însemnări de familie ce datează din secolul 19, mănăstirea a fost fondată de Angheluță (diminutivul lui Anghel) din Galați, probabil la sfârșitul secolului 17. Remarcabilul istoric N. Iorga afirma într-un articol scris în română („Daniile românești la Muntele Athos”, în *Revista istorică*, XIX, 1932, p. 20) că mănăstirea „*Badiul*” a fost fondată de Constantin Conachi și Iordache Cantacuzino înainte de 1733 pentru că în acel an prințul Constantin Mavrocordat a făcut o donație acestei mănăstiri.

Mănăstirea, ruinată, a fost demolată în 1849. Presupun că în arhiva mănăstirii Esfigmenu există documente despre mănăstirea „*Badiul*” din Galați. Dacă este așa, vă rog frumos să mi le comunicați, în rezumat sau integral. În cazul în care există monografii despre mănăstirea Esfigmenu, care conțin informații și despre mănăstirea „*Badiul*”, vă rog, de asemenea, să mi le indicați.

Cu cea mai înaltă considerație,

Dr. Paul Păltănea

(Traducere din lb. franceză, Anca Alexandru)

90

25 ianuarie 1983, Galați

Dr. Paul Păltănea

Căsuța poștală 87

Of. poștal I, Galați, 6200

R.S. România

Dragă Doamnă Martine Constans,

Îndrăznesc să fac apel la amabilitatea dumneavoastră pentru că am nevoie de câteva informații pe care nu am putut să le obțin de la persoane particulare.

Costache Negri, diplomat al prințului Alexandru Cuza, care a trăit la Paris în anii 1833, 1839, 1846, 1848, a avut o fiică, Joséphine, născută dintr-o relație neoficială. În 1848, Joséphine era la Paris și studia într-o școală din cartierul Beaujon. Informația este exactă, căci e menționată de Costache Negri într-o scrisoare adresată fiicei sale.

Parizienii pe care i-am întrebat m-au informat că această școală nu mai există în cartierul Beaujon. În speranța că la Arhivele Naționale se află încă arhiva

acestei școli, vă rog frumos să-mi comunicați datele de stare civilă ale lui Joséphine, dacă le găsiți, și eventual corespondența dintre Negri și direcțiunea școlii în ceea ce privește studiile lui Joséphine.

Vă mulțumesc călduros pentru amabilitatea dumneavoastră.

Cu cea mai înaltă considerație,

Dr. Paul Păltănea

(Traducere din lb. franceză, Anca Alexandru)

91

18 martie 1983, Galați

Dr. Paul Păltănea

Căsuța poștală 87

Oficiul poștal I, Galați, 6200

R.S. România

Dragă Domnule Michel Balard,

În studiile sale despre prezența genovezilor la gurile Dunării, domnul Octavian Iliescu vă prezintă drept cel mai bun cunoscător ar arhivelor genoveze, de aceea îmi permit să apelez la amabilitatea dumneavoastră în legătură cu câteva informații despre orașul Galați. N-am avut încă posibilitatea să consult studiul dumneavoastră *Însemnări despre porturile de la Dunărea de Jos din secolul XIV*.

În cea mai veche atestare documentară a orașului Galați, ce datează din 22 martie 1445²³, este menționat un italian, Angelo Lercario, în proces cu un locuitor din Lemberg (Liov). După această dată, spre sfârșitul secolului 15, sunt menționați și alți italieni care fac comerț la Galați.

Aș dori să aflu dacă în actele genoveze din secolele 14 și 15 există și alte informații despre orașul Galați.

Vă mulțumesc pentru amabilitatea dumneavoastră.

Cu cea mai înaltă considerație,

Dr. Paul Păltănea

(Traducere din lb. franceză, Anca Alexandru)

92

25 martie 1983

Ministerul Culturii

Direcția Arhive, Franța

Referință (a se menționa): r 6526 / 2176

60, rue des Francs-Bourgeois

²³ Paul Păltănea revine asupra acestei datări a orașului Galați în „*Istoria orașului Galați de la începuturi până în 1918*”, partea I-ia, Galați, p. 38-39: „*nu se cunoaște, până acum, nici un document intern sau extern emis în secolul al XV-lea în care să fie menționat orașul Galați*”.

75141 Paris Cedex 03
Tel.: 277.11.30
Franța

Domnului Paul Păltănea
CP 87 Of. poștală I, Galați, 6200
România

Domnule,

În data de 25 ianuarie ne-ați solicitat, printr-o scrisoare adresată Drei Martine Constans, să căutăm, prin intermediul serviciilor noastre, urma lui Joséphine Negri, fiica ambasadorului prințului Alexandru Cuza, care în 1848 era elevă într-o școală din cartierul Beaujon din Paris.

Din păcate, trebuie să vă informez că ne este imposibil să răspundem unei asemenea solicitări, căci, chiar dacă am ști despre ce instituție este vorba, la Arhivele Naționale nu păstrăm decât dosarele administrative ale acestor școli, mai precis, în această situație în care discutăm despre o școală privată, autorizația solicitată de director pentru a deschide școala și controlul normelor necesare.

Transmit scrisoarea dumneavoastră Arhivelor din Paris, 30 Quai Henri IV, 75004 Paris, serviciu care vă va putea furniza probabil câteva informații.

Cu respect,
Director General Arhive Franța
s.s.Jean Favier

Omagiu pentru Gabriel²⁴

Cu ocazia bicentenarului morții lui Ange-Jacques Gabriel, Delegația pentru Celebrările Naționale va prezenta în clădirea Rohan o expoziție consacrată acestui arhitect și dinastiei sale, între 15 aprilie și 15 iunie 1983.

Un atelier de inițiere în arhitectură va funcționa pentru copii pe toată durata expoziției.

Hotel Rohan
87, rue Vieille-du-Temple, 75003 Paris
(Traducere din lb. franceză, Anca Alexandru)

93

Paris, 1 aprilie 1983

Prefectura din Paris
Direcția Servicii Arhive

²⁴ Scrisoarea trimisă de către Jean Favier este însoțită de această invitație pentru Expoziția dedicată lui Ange-Jacques Gabriel (1698-1782), arhitect și decorator la curtea regelui Franței, Ludovic al XV-lea.

30, Quai Henri-IV, 75004 Paris
Tel.: 272-34-52
CD/VD - 83.2100
Republica Franceză
Libertate - Egalitate - Fraternitate

Domnului Paul Păltănea
Căsuța Poștală 87
Of. poștal I, Galați, 6200
R.S. România

Domnule,

În scrisoarea dumneavoastră din 25 ianuarie, care mi-a fost transmisă prin Arhivele Naționale, ați solicitat informații despre școlarizarea lui Joséphine, fiica lui Costache Negri, între 1833 și 1845.

Vă informez că, din păcate, documentele despre școli nu sunt clasate pe cartiere. E posibil, având în vedere epoca și statutul social al lui Costache Negri, ca fiica sa Joséphine să fi frecventat o școală privată. Serviciile noastre conservă multe dosare cu cereri de deschidere ale unor școli private, însă aceste dosare sunt clasate după numele directorilor acestor școli. Altfel, mi se pare imposibil să analizăm sistematic toate dosarele.

Precizez, de asemenea, că aceste dosare nu conțin nicio informație despre elevi.

Cu respect,
Conservator-Șef în regiunea Île-de-France
Director Servicii Arhive Paris
s.s. Geneviève Gille
(Traducere din lb. franceză, Anca Alexandru)

94

Sucy-en-Brie, 23 mai 1983

Prof. Michel Balard
4 rue des Remparts
94370 Sucy-en-Brie

Dr. Paul Păltănea
Căsuța poștală 87
Of. poștal I, Galați, 6200
R.S. România

Stimate Domnule,

Vă rog să mă scuzați că răspund atât de târziu scrisorii pe care mi-ați trimis-o la sfârșitul lunii martie; fusese trimisă la o adresa mai veche și a ajuns la mine după multe peripeții.

Răspunsul meu vă va dezamăgi fără îndoială: nu există nicio referință despre orașul Galați, cel puțin nu în documentele genoveze din secolele 14 și 15, singurele pe care le cunosc cu adevărat, pentru că cercetările mele la Arhivele din Genova s-au oprit spre anul 1410. Fără îndoială, Angelo Lercario, pe care îl citați, este genovez, provenind dintr-o familie genoveză foarte veche.

Am căutat în edițiile recente ale actelor din Chio, Pera și Mitilene din secolul 15 (A. Roccatagliata, *Notai genovesi in Oltremare. Atti rogati a Chio, Atti rogati a Pera e Mitilene*, 3 vol., Genova, 1982), nu găsesc nicio urmă despre Galați și nici despre Angelo Lercario.

Ați putea să vă adresați, din partea mea, prietenului meu Gian Giacomo Musso, Via Saporiti 4/5, 16100 Genova (Italia). El cunoaște bine arhivele din secolul 15 și vă va putea spune dacă există în fondurile genoveze referințe despre Galați.

Sper să vă dea informații mai precise decât cele pe care vi le pot oferi eu.
Cu cele mai bune gânduri,
s.s. Michel Balard
(Traducere din lb. franceză, Anca Alexandru)

95

20 august 1984, Iași

Mult stimate și dorite dr. Paul Păltănea,

Vă mulțumesc pentru scrisoarea primită de la 15 august a.c.. Mulțumesc pentru extrasul *Apărarea sănătății ieri și azi*, Editura Medicală, București, 1984. Am citit cu interes și Vă felicit pentru publicarea Cursului de medicină populară a lui Constantin Vârnav.

Acum am aflat nume de plante: lemnul Domnului, șovârf etc., auzite numai de la bunica mea Catinca. Zamfira este plecată acum pe teren, dar vine în septembrie în București. Ea Vă așteaptă să vă întâlniți după 17 septembrie a.c. Posedă două role de film documentar și vi le va înmâna la întâlnire. Telefonul ei: 22.31.95.

Reînnoindu-Vă sentimentele mele de prețuire și stimă,
s.s. Preot dr. Paul Mihail
(Traducere din lb. franceză, Anca Alexandru)

96

20 august 1984, Iași

Domnului Paul Păltănea, Omagiu și amintire²⁵

²⁵ Odată cu scrisoarea a fost transmis și ziarul *Vestitorul*, Publicație a Bisericii Ortodoxe Române de la Paris, cu un articol publicat de parintele Paul Mihail.

Vestitorul,
Publicație a Bisericii Ortodoxe Române de la Paris
Parohia „La Descente du Saint Esprit” (Pogorârea Sfântului Duh)
Serie nouă, anul IV (XIII) nr. 1-2, ianuarie - aprilie 1984
Administrația și Redacția
44, bd des Batignolles - 75011 Paris

„Acțiunile clericului în favoarea limbii române
până la înființarea statului național român în 1918

Prin intermediul cărții religioase, clerul ortodox din provincia cuprinsă între râurile Prut și Nistru, sub stăpânire străină din 1812, a perpetuat conștiința unității poporului român și s-a străduit să mențină nealterată limba română. Clerul este cel care a fondat în 1906 tipografia diecezană din Chișinău, care, prin numărul mare de cărți de cult și de învățământ religios pentru credincioși, va contribui la progresul național și la unitatea limbii române în toate provinciile locuite de români. În primul rând, a fost reeditată *Psaltirea* (1907), hrană spirituală profitabilă pentru toți, urmată de *Carte de rugăciuni (Molitvelnicul)*, (1908) și *Cărticica de rugăciuni pentru laici (Cărticica de rugăciuni pentru mireni)*, (1909), care avea 480 de pagini cu un tiraj de 20 000 de exemplare.

În același an a fost publicat și un rezumat al acestei din urmă lucrări (*Cărticica de rugăciuni pentru mireni prescurtată*, 1909), 168 de pagini și 30 000 de exemplare. Au fost tipărite și alte cărți, și anume: *Pomelnic* (1909), *Împărtășania cu Sfintele Taine*, *Rugăciunea dezlegării* (1907), *Cartea de învățătură după legea lui Dumnezeu* (1908) și altele. Au apărut, de asemenea, în română, *Evanghelia* (1912), câteva din *Viețile sfinților* (1908-1915) cu exemple de curaj și credință, o *Carte de rugăciuni* (1912), *Acatiste și Voroave - Învățăături* (1906-1918). Elocvent în sine, tirajul unor ediții s-a ridicat la 200 000 de exemplare, ca în cazul *Evangheliei românești* sau a foilor volante de *Voroave* (8 pagini). Drept exemplu, menționăm tirajul dintr-un singur an, 1906: 240 000 de exemplare. Acest lucru arată în mod incontestabil nevoia pe care o resimțea poporul de a citi în limba sa ancestrală.

Printre primii care s-au dedicat scrierii și tipăririi acestor cărți în limba română înainte de înființarea unității naționale în 1918, se cuvine să menționăm numele preotului-tipograf Iustin Ignatovici și al preotului-profesor Constantin Popovici.

Preotul-tipograf Iustin Ignatovici

Fiu de plugari, după ce și-a încheiat studiile la Seminar în promoția 1866-1867, a devenit preot în satul Năpădeni, lângă Cornova-Orhei, trăind în rugăciune, post și caritate. Zilele și nopțile de iarnă și le dedica scriiturii și traducerii de cărți în

limba română. Își căuta cuvintele în *Epistole*, *Poveștile lui Alexandru cel Mare*, *Lectionare* și alte documente vechi, scriind multe pagini cu caligrafia sa pentru hrana spirituală a oamenilor.

La el s-a făcut apel pentru prima carte destinată poporului, care trebuia să apară la editura imprimeriei fondate la Chișinău. Din manuscrisele sale a ieșit *Psaltirea* din 1907; apoi s-a dedicat tipăririi *Ceaslovului* și a *Cărții de rugăciuni* (1909) și, în mod cu totul special, tipăririi *Evangheliei* din 1912.

S-a gândit să ofere credincioșilor și lecturi de plăcere. În acest scop a tradus multe *Imnuri* și *Vieți ale Sfinților*; *Acatistul Acoperământului Maicii Domnului* (1909) a fost cel mai căutat, iar *Acatistul Sfintei Treimi* (1915) a apărut a doua oară în Moldova.

Mii de cititori au avut la dispoziție texte despre vieți sfinte, despre Sfântul Antonie cel Mare, Sfântul Atanasie al Alexandriei, Preafericitul Macarie, Sfântul Teodosie din Cernigov (1908), Sfânta Ana și multe altele. Prin fața ochilor săi și prin mâinile sale au trecut mii și mii de pagini care alcătuiesc opera monumentală a *Vieților Sfinților* în 8 volume.

Numai datorită forței sale spirituale, a iubirii și a evlaviei a reușit să ducă la bun sfârșit minuțioasa sa lucrare, în timp ce capacitatea și înălțarea sufletului său au încununat ceea ce astăzi reprezintă un titlu de glorie pentru Biserica noastră: ediția în limba română a vieților sfinților din perioada premergătoare săvârșirii unității naționale.

Cele cinci mii de pagini, sau chiar mai multe, tipărite în 8 volume arată finețea stilului său, o limbă pură, fără erori și niciodată stâlcită. După ce și-a încheiat lucrările, Iustin Ignatovici și-a cerut iertare cititorilor, așa cum făcuseră și predecesorii săi. Iar Cuviosul Părinte a scris în *Cuvânt înainte* de la cel de-al doilea volum din *Viețile Sfinților*, din ianuarie (1909):

„Vă prezentăm o nouă carte tipărită, plină de cuvinte ilustre din Antichitate, de la începuturile creștinătății, din secolul 19 și începutul secolului 20. Spre deosebire de cele tipărite înainte, între anii 1812 și 1835, cărțile *Viețile Sfinților* (de la mănăstirea Neamț), în cartea de față există multe adăugiri la notele tuturor *Vieților Sfinților*, precum și descrierea reînnoită a unui număr de vieți, care, până în prezent, fie nu au fost încă traduse, fie sunt doar menționate pe scurt, din loc în loc, în cărțile vechi”.

De asemenea, a tradus o serie de *Voroave* (*Cuvinte* sau *Alocuțiuni*), compuse din diverse surse, din 1907 până în 1914, distribuite cu ajutorul Asociației „Fraternité de la Nativité” („Frăția Nașterii Domnului”), sub egida căreia a lucrat. În plus, a publicat în paginile revistei *Luminătorul*, la fondarea căreia a contribuit, predici în limba română, adevărate perle ale acestei limbi și ale vieții ortodoxe.

În 1918, când sufletul său a fost chemat la Domnul, prietenii și colaboratorii săi de la tipografia diecezană au mărturisit:

„Nimeni altcineva nu s-a dedicat într-o asemenea măsură și cu un succes atât de mare pentru a-i lumina spiritual pe moldoveni, așa cum a făcut-o Cuviosul Părinte Ignatie.” (*Luminătorul*, februarie 1918).

Preotul-profesor Constantin Popovici (1860-1943)

Fiu al unui dascăl bisericesc din satul Rădeni de la Prut, și-a început studiile la mănăstirea Hîrjauca, apoi la Seminar și, în cele din urmă, din 1883 până în 1887, la Academia Teologică din Kiev, unde și-a obținut diploma cu teza *Sfântul Sofroniu Patriarh al Ierusalimului*. A fost hirotonisit preot când era încă student. Atașat vieții la țară și poporului de care aparținea, a visat să-și educe familia și să-i ajute pe cei umili. Din 1887 până în 1927 a predat *Liturghia* și *Pastorală* la Seminarul Teologic.

În același timp, și-a format o reputație de mare erudit în istoria provinciei sale și de ilustru predicator în limba română. Diseminarea predicilor sale și a învățăturilor catehetice a fost asigurată de Asociația Liberă a Preoților pentru Diseminarea Culturii printre Oameni, „Frăția Nașterii Domnului”. Erau foi volante, publicate săptămânal, cunoscute sub numele de „filișoare” sau „colișoare” (foi mici), între 4 și 12 pagini, bilingve, tipărite pe două coloane. Profesorul Constantin Popovici a fost numit redactor pentru rubrica românească. La început, tirajul acestor foi a fost de 6 000 de exemplare, iar apoi a fost dublat. Conținutul acestora avea caracter religios, omiletic și catehetic.

Pe lângă funcția de redactor, din 1901 până în 1918, și părintele Constantin Popovici a tradus *Voroave* și *Alocuțiuni*, alese din cărțile de omilii și din cărțile potrivite vieții creștine. Țările române păstrasera ca moștenire de la mitropolitul Gavriil Bănulescu Bodoni (1813-1821) un manuscris al omeliilor lui Antim Ivireanul. Astăzi, acest manuscris este considerat una dintre cele mai valoroase variante ale acestui text.

Pentru a reînvia predica în limba română, Constantin Popovici a publicat în paginile revistei *Luminătorul* o serie de omilii ale lui Antim, aranjate de el. În acest fel, parohia celui mai mare predicator al țărilor române din secolul 18, distribuită prin grija părintelui Popovici, a contribuit la unificarea limbii române în provincia aflată sub dominația străină.

Un alt aspect al activității acestui preot-profesor îl reprezintă munca sa de redactor al revistei lunare *Luminătorul*, publicate în întregime în limba română, aspect anunțat încă din primul număr al publicației, apărut pe 1 ianuarie 1908. Programul revistei includea, printre altele, tipărirea de „voroave”, învățături și alocuțiuni, precum și traduceri din alocuțiuni, date referitoare la istoria Bisericii, poezii de inspirație moral-creștină, texte despre slujbele rituale sau obiceiurile și tradițiile Bisericii Ortodoxe, precum și comunicări și decizii ale Adunării Diecezane etc.

În decurs de zece ani, din 1908 până în 1918, revista a avut o apariție lunară, publicând sute de articole semnate de colaboratorii săi, printre care s-a remarcat poetul preot Alecu Mateevici, autorul cunoscutei poezii „Limba noastră”.

Meritul revistei *Luminătorul*, care milita pentru diseminarea și protejarea limbii române și lupta pentru trezirea conștiinței naționale, a fost recunoscut odată ce unitatea națională a României a fost înfăptuită în 1918. Într-adevăr, de atunci, revista preoților va deveni una dintre publicațiile metropolitane ale Patriarhiei României.

În 1921, preotul profesor Constantin Popovici a fost numit rector la Seminarul teologic. Pentru serviciile sale, Sfântul Sinod al Patriarhiei Ortodoxe a României i-a conferit dreptul de a purta mitra atunci când oficia. Rămâne imaginea celui care s-a dedicat limbii române, întruchipând bunătatea, evlavia și știința în slujba unei cauze nobile până în momentul unificării țării în 1918.

Pentru miile de tineri discipoli din cei 40 de ani dedicați învățământului, pentru colaboratorii săi, preoți și laici, Constantin Popovici va rămâne un exemplu de „Bun Păstor” al poporului său”.

R.P. Dr. Paul Mihail

(Traducere din lb. franceză, Anca Alexandru)

97

16 februarie 1985, Galați

Dr. Paul Păltănea
Căsuța poștală 87
Of. poștal I, Galați, 6200
R.S. România

Universitatea din Barcelona
Domnului Dr. Antonio Rumeu de Armas

Dragă Doamnă Dr. Antonio Rumeu de Armas,

Am adresa dumneavoastră de la domnul Eugen Denize, cercetător la Institutul de Istorie „Nicolae Iorga” din București.

Îndrăznesc să fac apel la amabilitatea dumneavoastră pentru următoarea chestiune: academicianul român V.A. Urechia a făcut cercetări de istorie la Madrid, prima dată în lunile august-septembrie 1857, după ce s-a căsătorit cu Françoise Joséphine Plano, și apoi în anii 1861-1862. Știu că a revenit la Madrid în 1867.

În perioada 1861-1862 a descoperit în bibliotecile din Madrid și Barcelona mai multe cărți spaniole, ce conțin informații despre români, inserate într-un catalog rămas în manuscris. Cărțile, așa cum apar în lista anexată, au o descriere incompletă. Cum nu se găsesc în bibliotecile românești, lipsind și cataloagele necesare pentru identificarea lor, vă rog frumos să mă ajutați.

Aș avea nevoie de descrierea completă și de poziția în catalog, de paginile la care sunt menționați românii și, eventual, dacă este posibil, de un rezumat al acestor informații.

Eforturile făcute de V.A. Urechia (în tinerețe a semnat Vasile Alecsandrescu) pentru fraternitatea româno-spaniolă sunt cunoscute? Au fost studiate în Spania? Mă refer la aceste cercetări făcute în bibliotecile spaniole, la relațiile cu Academia, la adaptarea în limba română a poveștilor și pieselor spaniole.

Ca director în Ministerul Instrucției Publice, a acordat două burse pentru Andrei Vizanti și Ștefan Vârgolici, care au studiat la Madrid.

Vă mulțumesc pentru amabilitatea dumneavoastră și vă rămân îndatorat.

Dr. Paul Păltănea
(Traducere din lb. franceză, Anca Alexandru)

98

1 august 1985, Galați

Dr. Paul Păltănea
Căsuța poștală 87
Of. poștal I, Galați, 6200
R.S. România

Dragă Doamnă Rector,

Vă rog frumos să-mi comunicați adresa privată a domnului conferențiar Alexandru Mavrocordat. În cartea *Grandes familles de Grèce (Mari familii ale Greciei)* de domnul Mihai Dimitrie Sturdza, am găsit precizarea că este conferențiar la Universitatea din Nantes.

Am nevoie de adresa domnului profesor Alexandru Mavrocordat pentru a-i solicita câteva informații genealogice despre familia sa.

Vă mulțumesc pentru amabilitatea dumneavoastră,

Dr. Paul Păltănea

(Traducere din lb. franceză, Anca Alexandru)

99

28 februarie 1987, Galați

Dragă Doamnă Jacques Payiot,

Domnul Alexandru Duțu a avut amabilitatea să-mi dea adresa dumneavoastră și am onoarea să vă scriu pentru a vă solicita câteva informații care-mi vor fi foarte utile în cercetările mele: pregătesc un studiu despre familia prințului Antioh Cantemir (fratele prințului Dimitrie Cantemir).

După separarea de prințul Dimitrie Cantemir (1711), fratele său Antioh a rămas la Constantinopol. La un moment dat, pe 2 noiembrie 1721, ambasadorul Franței la Moscova, Jacques de Campredon, este rugat de țarul Petru cel Mare (la cererea prințului Dimitrie Cantemir) să intervină pe lângă cardinalul Guillaume Dubois și regentul Philippe d'Orléans pentru a consimți la răpirea lui Antioh Cantemir de către o fregată franceză (Colecția *Imperatorskago russkago istoriceskago obscestva*, XL, 1884, p. 337-338, 365-371, 397).

Mă interesează să aflu, pe cât posibil, dacă aceste intervenții au avut urmări. Ambasadorul Franței la Constantinopol a fost informat despre acest lucru?

Vă mulțumesc mult pentru tot ce veți putea face pentru mine.

Cu cele mai bune gânduri,

Dr. Paul Păltănea

(Traducere din lb. franceză, Anca Alexandru)

25 aprilie 1988, Galați

Dr. Paul Păltănea
 Căsuța poștală 87
 Of. poștal I,
 Galați, 6200, R.S. România

Dragă Doamnă Director,

Pregătesc un studiu despre descendenții prințului de Moldova Antioh Cantemir care a avut doi fii ofițeri în armata imperială rusă.

În cercetările mele am găsit informația conform căreia în *Bessarabskii gubernskii biulletin*, nr. 19 (transcrierea în rusă este aproximativă pentru că eu am găsit titlul în română: *Buletinul gubernial al Basarabiei*). G. Gore a publicat un articol „despre familia Cantemir”.

Publicația nu există nici în bibliotecile din România, nici în biblioteca „N.C. Krupsciaia” din Chișinău. În cazul în care această lucrare se află în colecția dumneavoastră, vă rog frumos să-mi înmânați un microfilm sau o copie xerox după articolul lui G. Gore.

Cu cea mai înaltă considerație,
 dr. Paul Păltănea
 (Traducere din lb. franceză, Anca Alexandru)

14 februarie 1991, Galați

Dragă Doamnă Profesor Alexandru Mavrocordat,

Am obținut adresa dumneavoastră prin intermediul unui prieten care are legături cu rudele dumneavoastră de la București. Pregătesc o monografie genealogică a familiei Conachi, din care am publicat câteva fragmente (de exemplu, „Însemnări despre genealogia familiei Conachi”, *Anuarul Institutului de Istorie „A.D. Xenopol”*, Iași, XXII, 1985, 2, p. 639-652, în limba română).

După informațiile pe care le dețin, și sper că nu sunt eronate, mama dumneavoastră a fost Clara de la Forest Divonne, fiica Catherinei Ruspoli și nepoata Cocuței Conachi. În documentele pe care le-am examinat nu am găsit informații certe despre biografia mamei dumneavoastră, când și unde s-a născut, data căsătoriei cu tatăl dumneavoastră, Vladimir Mavrocordat, data decesului și unde este înmormântată.

Dacă cunoașteți aceste date, va rog frumos să mi le comunicați. Am aceleași lacune în informații și în ceea ce-i privește pe ceilalți frați ai mamei dumneavoastră, descendenți din Ruspoli. Dacă, din întâmplare, cunoașteți încă adresa unor Ruspoli, descendenți din Cocuța Conachi, vă rog să mi-o indicați.

Cu cea mai înaltă considerație,

Paul Păltănea

(Traducere din lb. franceză, Anca Alexandru)

103

București, 10 octombrie 1991

Republica Franceză
Ambasada Franței în România
Serviciul Cultural Științific
Paul Laffont, Atașat cultural și
Delegat general al Alianței Franceze

Stimate Domnule,

Am primit scrisoarea dumneavoastră din 23 septembrie și documentele pe care le conținea și vă mulțumesc pentru ele.

Începând cu 1 septembrie 1991 a fost creat un post la Delegația Generală a Alianței Franceze, pe lângă serviciile culturale ale acestei ambasade. În calitate de Delegat general, am intenția să formez în următorii ani o rețea cât se poate de omogenă a comitetelor Alianțelor Franceze din România.

Fiți sigur că voi acorda cea mai mare atenție sugestiei dumneavoastră în momentul analizei geografice și culturale care va sta la baza deciziilor noastre.

Vă prezint tuturor, francofoni și francofili din regiunea pe care o reprezentați, dumneavoastră, precum și instituțiilor care vă susțin, cea mai înaltă considerație.

s.s.Paul Laffont

(Traducere din lb. franceză, Anca Alexandru)

104

Paris, 5 decembrie 1994

Centrul Național al Cercetării Științifice
Institutul de Cercetare și de Istorie a Textelor
Centrul Félix-Grat (Paris), Biblioteca
Nr. de TVA: FR 40 180 089 013
Ref. MTB/CC CDE nr. 94/334
a se menționa în orice corespondență

Biblioteca Centrală a Universității din Galați
Bdul Republicii 47
6200 Galați
România
392

Bon de comandă

Ar fi posibil să ne trimiteți următoarea lucrare sau într-o microformă (microfilm sau microfîșă): P. Păltănea, *Catalogul manuscriselor și scrisorilor din Biblioteca „V.A. Urechia”*, Galați, 1979.

Dacă vă este imposibil să ne furnizați acest volum, ați putea trimite scrisoarea noastră spre un editor sau o instituție care ar fi în măsură să ni-l expedieze? Vă mulțumim anticipat.

Pentru plata acestei comenzi vom avea nevoie de o factură în trei exemplare.

Cu mulțumiri anticipate și cea mai înaltă considerație,
Responsabilul Bibliotecii,
s.s.M.-Th. Bavaveas
(Traducere din lb. franceză, Anca Alexandru)

105

11 decembrie 1997

Dr. Paul Păltănea
Str. Domneasca nr. 23
Bl. P, ap. 4,
Galați, 6200, România

Către,
Biblioteca Națională „Metodiu și Chiril”, Sofia

Dragă Doamnă Director,

Lucrez în acest moment la o carte despre viața și opera poetului Costache Conachi care l-a avut ginere pe Nicolae Vogoridi și nepot pe Emanuel Vogoridi, iar acesta din urmă, după anul 1878, a candidat la tronul Bulgariei

Pentru a-mi completa informațiile despre Nicolae Vogoridi și fiul său, vă rog să-mi trimiteți, dacă e posibil, fotocopia unui articol publicat în *Periodice Skopansise*, LXXI, 1910, p. 471 și următoarele (nu cunosc titlul articolului) și a articolului Tatianei Kirkova, *Un mausolée de Père Lachaise* (Un mausoleu de la Père Lachaise) publicat în *Narodna Cultura*, I, 1971. Aceste publicații nu există la Biblioteca Academiei Române.

M-ar interesa, de asemenea, să aflu informații despre literatura istorică bulgară privind candidatura lui Emanuel Vogoridi la tronul Bulgariei (Cunosc articolul Margaretei Harbova, *Nasledniti na Sofronii Vraceanski* din *Istoriciski pregled*, 1986).

Vă mulțumesc pentru amabilitatea dumneavoastră.

Cu cea mai înaltă considerație,

Dr. Paul Păltănea

(Traducere din lb. franceză, Anca Alexandru)

393

Sofia, 20.01.1997

Biblioteca Națională „Metodiu și Chiril”, Sofia
 Bld. 88, Vasil Levski, 1504 Sofia, Bulgaria
 Telefon: 88 28 11
 Fax: 00359 (2) 43 54 95
 Nr. 338

Dr. Paul Păltănea
 Str. Domnească 23
 Bl. P, apt. 4
 Galați 6200, România

Domnule,

În urma scrisorii dumneavoastră din 11 decembrie 1997, găsiți în anexă copiile articolelor solicitate, cu excepția articolului doamnei Tatiana Kirkova, *Norodna Kultura*, 1997. Acesta nu a fost găsit. În schimb, vă mai trimitem două articole despre familia Bogoridy, căci tratează același subiect al cercetărilor dumneavoastră.

Țin să precizez următoarele: Alexandre Bogoridy și nu Emanouyl Bogoridy este cel care și-a depus candidatura pentru tronul bulgar. Veți găsi această informație în articolele anexate.

Cu cele mai bune gânduri,
 s.s.Hélène Yanakiéva
 Director, Centrul de informare
 (Traducere din lb. franceză, Anca Alexandru)

25 februarie 1998

Stimată Doamnă Hélène Yanakiéva,

Am primit textele fotocopyate și vă mulțumesc pentru deosebita dumneavoastră amabilitate. Vă rog să-mi permiteți să revin asupra textului doamnei Tatiana Kirkova, *Un mausolée du Père Lachaise* (Un mausoleu de la Père Lachaise), publicat în *Norodna Kultura*, I, 1971, pentru că în răspunsul dumneavoastră ați precizat că nu a fost găsit articolul din *Norodna Kultura*. Poate, din întâmplare, a fost verificat anul 1997 al revistei și nu 1971.

Vă mulțumesc încă o dată pentru amabilitatea dumneavoastră.
 s.s.Dr. Paul Păltănea
 (Traducere din lb. franceză, Anca Alexandru)

Darmstadt, 7 ianuarie 2001

Prof. dr. H. Castritius
 Frankfurter Landstr. 52
 D - 64291 Da-Arheilgen
 Telefon: 0 61 51 / 37 61 12
 Helmut Castritius

Dr. Păltănea
 Galați, România

Stimate Dr. Păltănea,

Am aflat de la colegul meu V(asile) Lica de la Universitatea din Galați că o parte dintre cercetările dumneavoastră se concentrează pe istoria Galațiului și că sunteți un eminent cunoscător al dezvoltării orașului în ultimele secole. Între timp, Dl. Lica v-a dat cu siguranță articolul meu despre Erdmann Adam Schäfer (scris în germană și publicat în: *Geschichtsblätter, Kreis Bergstraße*), unde am descris o perioadă relativ lungă în care E.A. Schäfer a exercitat diverse funcții, ultima fiind la serviciul diplomatic.

M-ar interesa să aflu mai multe informații despre Școala Germană de la Galați unde Schäfer a fost director: de exemplu, dacă încă mai există clădirea și unde se află. O fotografie din articolul meu arată corpul profesoral al școlii germane într-un parc din Galați. Din păcate, când am fost în România n-am putut identifica acest loc. Sejurul meu la Galați a fost prea scurt și, cu siguranță, orașul s-a schimbat după Al Doilea Război Mondial.

În scurt timp voi edita și voi publica cel mai important document, care nu a apărut în opera lui E.A. Schäfer: este vorba despre un raport oficial al lui Schäfer adresat cancelarului imperiului, von Bethmann Hollweg, în care amintește despre intrarea României în Primul Război Mondial alături de aliați. Recent, mai multe articole au fost publicate în engleză și în germană pe această temă, de exemplu, de către Glenn E. Torrey și Eike Bornemann, însă pe acestea va trebui să le mai studiez.

De altfel, am posibilitatea să intru în contact cu Alexandra von Österreich-Toskana (astăzi: von Baillou), fiica prințesei Ileana. Această legătură îmi va permite probabil să obțin alte informații, necunoscute până acum, despre zilele și orele decisive din august 1916.

Cu cele mai călduroase salutări și urări de bine pentru anul 2001,
 s.s.Prof. dr. H. Castritius
 (Traducere din lb. franceză, Anca Alexandru)

9 februarie 2001, Galați

Stimate Domnule Profesor și Coleg Helmut Castritius,

Mă grăbesc să vă mulțumesc pentru studiul pe care l-am primit prin amabilitatea Profesorului V. Lica. Cercetările dumneavoastră completează puținele informații pe care le am despre această Școală. A fost fondată în 1863 lângă Biserica *Protestantă*, construită în perioada 9 aprilie - 6 noiembrie 1862. În primăvara anului 1870 era frecventată de un număr de 35 de elevi.

În 1878, datorită demersurilor consulului Arends, aceasta s-a extins, schimbându-și și numele în același timp, devenind Școala Germană. M-am uitat pe lucrarea lui Wilibald Teutschlander, *Geschichte der Evangelischen Gemeiden în Rumänien*, București 1891. Cum nu cunosc foarte bine limba germană, n-am putut consulta și arhivele Consulatelor prusace de la Iași și Galați, ale căror microfilme se află la Arhivele Statului de la București. Bănuiesc că dumneavoastră cunoașteți aceste arhive.

Școala Misionară Franceză la care vă referiți era, după părerea mea, Pensionul de Fete „Notre Dame de Sion”, închis în 1948, la fel ca Școala Germană, de altfel. Clădirea școlii, construită, cel mai probabil, la începutul sec. 19, există încă, fiind ocupată în prezent de o Școală Publică. Am anexat o fotografie cu fațada din interiorul curții. Regret că nu am putut identifica locul de unde a fost făcută această fotografie ce datează din 1911.

În speranța că vom continua colaborarea și că scrisoarea mea v-a adus câteva informații utile, cu cea mai înaltă considerație,

s.s.Paul Păltănea

(Traducere din lb. franceză, Anca Alexandru)

**CONSTANTIN NEGRUZZI (1808-1868) –
„PRIMUL NOSTRU MARE PROZATOR MODERN”**

Iulian PRUTEANU-ISĂCESCU

Constantin Negruzzi s-a născut în anul 1808, la moșia familiei de la Trifeștii Vechi. A învățat întâi grecește cu un profesor elen, Chiriac, și franceză cu un emigrant, Bancovitz, „învățând ca și Eliade, limbi străine înaintea limbii materne”¹. După încercarea nereușită de a învăța românește cu profesorul Ioan Alboteanu de la Seminarul Socola, a devenit autodidact, „luând *Istoria românilor* de Petru Maior, ajutat de abecedarul urgisit, în puține ceasuri am învățat a ceti”².

În vâltoarea evenimentelor din anul 1821, familia lui Dinu Negruți, împreună cu fiul său Constantin, s-a refugiat în Basarabia, la moșia Șirăuții de Sus (ținutul Hotinului). Li s-au alăturat și câțiva dintre scriitorii importanți de la acea vreme: Costache Conachi, Alecu Beldiman, Costache Negri, Alexandru Hrisoverghi ș.a.³. Au stat trei ani în acest exil basarabesc, petrecând timpul fie la moșia din nord, fie la Chișinău, la rude, prieteni, cunoscuți, refugiați ca și ei: „Era curios a vedea atunci capitala Basarabiei, atât de deșartă și de tăcută, cât se făcuse de vie și de zgomotoasă. Plină de o lume de oameni care trăiau de azi pe mâine, care nu știau de se vor mai înturna la vetrele lor, acești oameni, mulțumiți că și-au scăpat zilele, se deprinseră cu ideea că n-o să mai găsească în urmă decât cenușă, și, neavând ce face alta, hotărâră a amorți suferința prin vesela petrecere, care cel puțin îi făcea a uita nenorocirea. De aceea, nu vedeai alta decât plimbări, muzici, mese, intrigi amoroase”⁴. În vara anului 1822, la Chișinău, Constantin Negruzzi a făcut cunoștință cu poetul rus Al. Pușkin, care se afla și el, în exil, în Basarabia, pentru epigrame împotriva guvernului țarist: „În toată însă această societate de emigranți și de localnici, două persoane numai îmi făcură o întipărire neștearsă. Aceste erau un om tânăr de o statură mijlocie, purtând un fes pe cap, și o jună naltă fată⁵, învăluită

¹ G. Călinescu, *Istoria literaturii române de la origini până în prezent*. Ediția a II-a, revăzută și adăugită. Ediție și prefață de Al. Piru, București, 1982, p. 205-206.

² *Cum am învățat românește*, în Costache Negruzzi, *Negru pe alb și alte scrieri*. Prefață, itinerar biografic și selecție texte critice de Daniel Corbu, Iași, 2011, p. 151.

³ E. Dvoicenco, *Viața și opera lui C. Stamati. Contribuțiuni după izvoare inedite*, București, [s.a.], p. 22.

⁴ *Calipso (Scrisoarea VII)*, în Costache Negruzzi, *op. cit.*, p. 27.

⁵ Este vorba despre vestita Calipso Polihroni, descrisă de Constantin Negruzzi în *Scrisoarea VII*, și cântată de Pușkin în poezia *Șahul negru*, tradusă de C. Negruzzi la moartea poetului rus. În noiembrie 1824, Calipso Polihroni s-a refugiat la mănăstirea Neamț, unde a murit trei ani mai târziu (Gheorghe Bezviconi, Scarlat Callimachi, *Pușkin în exil*, București, 1947, p. 105; G.

într-un șal negru, pe care le întâlneau în toate zilele în grădină. (...) Pușkin mă iubea, și găsea plăcere a-mi îndrepta greșelile ce făceam vorbind cu el franțuzește⁶. Abia în primăvara anului 1823, Dinu s-a întors în țară, și-a găsit casa prădată de ieniceri, păzită numai de câinele Balaban, iar argintăria îngropată la Trifești prădată⁷. „Drept efectul ce făcuse asupra sa, vederea ruinelor, precum și câinele Balaban care-l recunosc, Constantin Negruzzi povestea totdeauna cu o nespusă mișcare”⁸.

Activitatea publică și-a început-o în 1825, ca diac la Vistierie. A fost numit căminar, a fost ales deputat (în 1837 și 1842), apoi a devenit secretarul Adunării Obștești (1838), spătar (1839), președintele Eforiei Orașului Iași [primar] (1840-1843), codirector al Teatrului Național, alături de Mihail Kogălniceanu, Vasile Alecsandri și Petru M. Câmpeanu (1840-1842)⁹, director al Visteriei (1843-1849, 1851-1854, 1856-1857), agă (1845), postelnic (1848), efor al școlilor (1848), director al Departamentului Lucrărilor Publice (1850-1851), vornic (1856), membru în Comisia pentru delimitarea frontierelor conform Tratatului de la Paris (1856)¹⁰, membru al Divanului Domnesc (1857-1859), director al Statisticii Centrale (1859)¹¹, ministru interimar al Finanțelor (23 mai – 23 septembrie 1861) în guvernul Anastasie Panu. La 6 iulie 1839 s-a căsătorit cu Maria Gane, fiica agăi Dumitrache Gane¹², epitrop al Bisericii Banu din Iași. La aflarea veștii, prietenul Ion Heliade-Rădulescu i-a scris câteva rânduri afectuoase: „Dragostea, iubitul meu, să o dai și să o iei cu economie, ca nu cumva cheltuind-o în scurtă vreme, să rămânem săraci de această comoară ce singură ne îndulcește zilele de mahnire. Consoața dumitale s-o faci să simtă dragostea în sânul d-tale totdeauna *crescend*; și timpul și măsura acestei armonii cerești să-l iei de la început foarte încet, ca să poți ajunge *crescend*, la bătrânețe să fii *allegro*”¹³, iar Grigore Alexandrescu îi dorea „o viață fericită în căsătorie și o duzină de mici poeți care să semene tatălui lor”¹⁴. Constantin

Bezviconi, *Costache Negruzzi și Basarabia*, în idem, *Profiluri de ieri și de azi. Articole*, București, 1943, p. 196-197). *Scrisoarea VII* a fost tradusă în rusește de H.S. Kirov și publicată în revista istorico-literară „Istoričeskii Viestnik”, februarie 1884, p. 337 (I. Negrescu, *Constantin Negruzzi în rusește*, în „Arhiva”, anul XXXIV, nr. 2, Iași, aprilie 1927, p. 60-62).

⁶ *Calipso (Scrisoarea VII)*, în Costache Negruzzi, *op. cit.*, p. 27-28. Constantin Negruzzi a mai revenit în Basarabia în 1831, 1836-1837, dar și în timpul holerei din 1848, când familia i-a fost găzduită de unchiul său, Manolache Negruți, pe moșia Târnova, din ținutul Sorocăi (G. Bezviconi, *op. cit.*, p. 198).

⁷ G. Călinescu, *op. cit.*, p. 206.

⁸ Th.D. Speranția, *Constantin Negruzzi (1808-1868)*, în „Revista nouă”, anul III, nr. 9-10, București, decembrie 1890 – ianuarie 1891, p. 325.

⁹ Teodor T. Burada, *Istoria teatrului în Moldova*, vol. I, Iași, 1915, p. 214.

¹⁰ Cf. *Dicționarul literaturii române de la origini până la 1900*, București, 1979, p. 618.

¹¹ G. Călinescu, *op. cit.*, p. 207.

¹² C. Gane, *Pe aripa vremii*, București, 1923, p. 88.

¹³ *Scrisori ale lui Eliade Rădulescu către Costachi Negruzzi*, în „Convorbiri literare”, anul XIII, nr. 9, Iași, 1 decembrie 1879, p. 364.

¹⁴ Iacob Negruzzi, *O scrisoare a poetului Grigore Alecsandrescu către Constantin Negruzzi, din 1839*, în „Convorbiri literare”, anul XIX, nr. 10, București, 1 ianuarie 1886, p. 804.

Negruzzi și Maria Gane¹⁵ au avut patru copii¹⁶: Leon, Iacob, Gheorghe¹⁷ și Eliza¹⁸. Constantin Gane relatează în *Pe aripa vremii*, că „Din înrudirea aceasta a Găneștilor cu Negruțeștii și din asemănarea, mai târziu, a verilor primari, s-a născut o glumă, cunoscută pe vremuri de toți bătrânii ieșeni. Familiile fiind foarte unite, membrii lor semănând unii cu alții, ochi căpriei, părul negru, față brună, când vedeai un Gane, vedeai și un Negruzzi, fie că erau sau nu împreună – încât lumea spunea: «Aista-i iar unul din neamul negru țigănesc» (Negruți-gănesc)”¹⁹.

Primul nostru mare prozator modern²⁰ a debutat ca traducător²¹ din Victor Ducange și M. Dinaux, în anul 1835, oferind publicului piesa *Trente Ans, ou la vie d'un joueur (mélodrame en trois journées)* [*Treizeci ani sau viața unui jucător de cărți*], tipărită la Tipografia Albinei a lui Gh. Asachi²². A publicat doi ani mai târziu poemul *Aprodul Purice*. A tradus și a publicat la București din Victor Hugo (*Maria Tudor* și *Angelo, tiranul Padovei*²³). Tot la București a văzut lumina tiparului și prima sa nuvelă, *Zoe*. În „Alăuta românească” i-a apărut articolul extrem de critic *Despre ruinele și ruinările Moldovei* (Scrisoarea III), care i-a atras surghiunul la moșie.

A publicat în anul 1839 oda *La Maria, Cum am învățat românește*, povestirea *Au mai pățit-o și alții, Rețetă* (Scrisoarea II), *Catacombele Monastirei Neamțului* (Scrisoarea VI), *Regele Poloniei și Domnul Moldovei*, iar în primul număr din revista „Dacia literară” (1840), nuvela istorică *Alexandru Lăpușneanu*, cea mai izbutită încercare literară a sa, „care ar fi devenit o scriere celebră ca și

¹⁵ Maria Negruzzi (1820-1900) a fost înmormântată în Cimitirul „Eternitatea” din Iași (cf. Olga Rusu, *Patrimoniul cultural ieșean. Cimitirul Eternitatea*, Iași, 2008, p. 181).

¹⁶ Gh. Ghibănescu, *Spîța familiei Gane*, în „Ioan Neculce”, anul II, fasc. 3, Iași, 1923, p. 150.

¹⁷ Gheorghe C. Negruzzi (1849-1890), membru al Societății „Junimea” din 1868. A murit la 22 august 1890, la Trifești și a fost înmormântat lângă biserica ctitorită de C. Negruzzi (cf. Iacob Negruzzi, *Dicționarul „Junimei”*, în *Scrieri alese*. Ediție îngrijită de Corneliu Simionescu, București, 1970, p. 389; *Inscripții și notițe de pe cărți*, în „Ioan Neculce”, anul I, fasc. 7, Iași, 1928, p. 200). A fost căsătorit cu Anna Sturdza și a avut o fiică: Margareta G. Negruzzi.

¹⁸ Eliza C. Negruzzi (m. 1933) a fost căsătorită cu Dumitru Al. Mavrocordat (1848-1919), stră-strănepotul domnului Constantin Mavrocordat. Au avut cinci urmași: Eufrosina (1881-1889), gemenii Constantin (1884-1943) și Dumitru (1884-1958), Eliza (1892-1959), Maria-Ioana (1886-1970). Gemenii Constantin și Dumitru au fost căsătoriți cu surorile Alexandra și Emanuela Grădișteanu. Dumitru D. Mavrocordat a avut trei urmași: Ileana, Georgeta și Despina (1917-2014). Despina a fost căsătorită cu prințul Peter de Sayn-Wittgenstein și a avut o fiică, Margareta, căsătorită cu Toma Varlam. Au două fiice: Elisabeth Despina (n. 1966), căsătorită cu Holger Rüssmann și Dorothee Ioana (n. 1970), căsătorită cu Alexander Klein. Eliza D. Mavrocordat a fost căsătorită cu Ion I.V. Socec, iar Maria-Ioana D. Mavrocordat a fost căsătorită cu Nicolae Ciolac.

¹⁹ C. Gane, *op. cit.*, p. 89-90.

²⁰ Cf. *Dicționarul literaturii române de la origini până la 1900*, p. 622.

²¹ Irina Adăscăliței-Chirica, *Costache Negruzzi, traducător*, în „Dacia literară”. Serie nouă, anul VIII, nr. 1(24), Iași, 1997, p. 41-42.

²² Teodor T. Burada, *op. cit.*, p. 134.

²³ *Ibidem*, p. 136.

Hamlet dacă literatura română ar fi avut în ajutor prestigiul unei limbi universale”²⁴. În același an, a publicat, sub pseudonim, *Provințialul [Fiziologia provințialului]* (Scrisoarea IX) și nuvela *O alergare de cai*. În 1841, a publicat, alături de Mihail Kogălniceanu, primul volum de artă culinară de la noi, *200 rețete cercate de bucate, prăjituri și alte trebi gospodărești*²⁵. Au urmat *Păcală și Tândală* (Scrisoarea XII) (1842), *Toderică, jucătorul de cărți* (1844), alcătuire considerată „pricinuitoare de scandală”, din cauza căreia a fost suspendată revista „Propășirea”, unde a fost publicată povestirea și a atras al doilea surghiun pentru autor²⁶: „(...) să se izgonească din oraș, trimițându-se la moșia sa fără a avea voie de a se înfățișa în capitală”, *Sobieski și românii* (1845), Scrisoarea XXIII (1848), comediiile-vodeviluri *Carantina* și *Muza de la Burdujeni* (1851), *Pelerinagiu la Târgul Ocnei* (Scrisoarea XXVIII) (1852), foiletoanele *Ochire retrospectivă* (Scrisoarea XIX) și *Un proșes de la 1826* (Scrisoarea XXVII) (1855).

Între anii 1853 și 1854 a condus publicația „Săptămâna”, foaie sătească de culturalizare a țaranului²⁷, iar în anul 1857 i-a apărut la Tipografia Adolf Bermann, volumul de bilanț intitulat *Păcatele tinerețelor*, în care scriitorul a selectat și a ordonat scrierile reprezentative în patru mari secțiuni: *Amintiri din junețe*, *Fragmente istorice*, *Neghină și pălămidă* și *Negru pe alb*. În 1861 a publicat *Lucrări statistice făcute în anii 1859-1860*, *Despre capitala României*, iar în 1862, în „Din Moldova”, i-a fost publicată sinteza *Studii asupra limbii române*. A fost unul dintre fondatorii Societății Literare Române (1 aprilie 1866), viitoarea Academie Română (denumită astfel începând cu anul 1879).

În anul revoluționar 1848, Constantin Negruzzi nu a participat activ, nu a fost nici un fervent unionist²⁸, dar nici nu s-a opus acesteia: „Noi voim Unirea”²⁹, deși a avut o activitate publicistică importantă, fiind colaborator la mai toate periodicele de referință ale vremii, atât din Iași, cât și din Transilvania și Țara Românească, „viața publică a lui Negruzzi e lipsită de orice mișcare și omul trebuie căutat la moșia lui. Acolo avea o grădină plină cu flori în mijlocul căreia se ridica un copac frumos la umbra căruia bea vara cu prietenii cafele turcești. (...) Vecinul său de moșie, «floarea vecinilor», era bătrânul Bogonos, cu care sta de vorbă tologiți amândoi sub un plop bătrân, printre dalii, garoafe, rozete și micșunele, fumând ciubuce și bând moca. Îi plăcea să mănânce bine (era doar autor împreună cu Kogălniceanu al unui tratat culinar) și prefera macaroanele. Era vânător, împușca iepuri și șoldani (...). La Hermeziu erau și bătlani și rațe sălbatice. (...) Vara

²⁴ G. Călinescu, *op. cit.*, p. 216.

²⁵ Volumul a fost reeditat de două ori, în 1842 și 1846. Printre reeditările ulterioare, vezi edițiile din 1973 (Editura Dacia, Cluj), 2004 (Editura Alfa, Iași), 2005 (Editura Timpul, Iași), 2007 (Editura Vremea, București), 2014 (Editura Paideia, București).

²⁶ I. Hangiu, *Dicționarul presei literare românești. 1790-1990*. Ediția a II-a revizuită și completată, București, 1996, p. 347.

²⁷ Cf. *Dicționarul literaturii române de la origini până la 1900*, p. 765-766; I. Hangiu, *op. cit.*, p. 424.

²⁸ În 1862 a votat și el unirea definitivă a Principatelor (cf. *Dicționarul literaturii române de la origini până la 1900*, p. 618; Th.D. Sperantia, *art. cit.*, p. 326);

²⁹ Daniel Corbu, *Itinerar biografic*, în Costache Negruzzi, *op. cit.*, p. 12.

scriitorul ședea la Trifești cu vecinii și câinii săi (un Azor murise «victimă amorului») (...) Era milostiv și evlavios. Slobozea satelor popușoi vechi pe datorii sub zăpă și la moșie își clădise biserică pe care pusesese o cucernică inscripție: *În acest locaș de pace, unde domnul se mărește,/ Omul întâi se botează, când se naște pe pământ,/ Apoi cu a lui soție vine de se însoțește,/ În sfârșit, aice află liniștire în mormânt.*”³⁰.

Încă din anul 1867, Constantin Negruzzi era „bolnav și necăjit”, iar în primăvara anului 1868 a suferit un atac de apoplexie, moartea survenind, însă, abia la 24 august, orele șase seara, la Iași, în casa sa din strada Negruzzi, nr. 5³¹, fiind dus și înmormântat lângă biserica ctitorită de el pe moșia Trifeștilor Vechi, după cum a stipulat în testamentul său: „Doresc a fi înmormântat la moșia mea Trifeștii în cimitirul bisericii zidită de mine cu preotul din sat și cu simplitatea ce am iubit întreaga mea viață. Pe mormântul meu doresc să fie sădiți mai mulți lilieci și salcie. Rog pe soția și pe fiii mei să-mi conserve memoria cu acea iubire, care au avut-o totdeauna pentru mine și am avut-o eu totdeauna pentru dânsii și o cobor cu mine în mormânt. Las la toți fiii mei părinteasca binecuvântare”³².

Titu Maiorescu reamintea cititorilor revistei „Convorbiri literare” că „în Constantin Negruzzi literatura română a pierdut unul din puținii autori ale căror scrieri au arătat literaturii noastre renăscându-se o cale salutară”³³.

ANEXĂ

TESTAMENTUL LUI CONSTANTIN NEGRUZZI

1868 Iulie 3, Iași

În numele Tatălui și al Fiului și al sfântului Duh. Acesta este testamentul meu; averea mea se compune din următoarele; 1) moșia mea Trifeștii vechi, Vlăsinești³⁴ ce-i zic Hermeziu din județul Iași³⁵. 2) *Casele din Iași cu locul lor situate în str. Negruți*. 3) Bonurile rurale a moșii mele Trifeștii vechi. 4) Dreptul de moștenire a unei părți din moșia Târnova din Basarabia rusă³⁶. 5) lucruri mișcătoare, precum câteva sinete de mică valoare, mobile etc. Fiindcă altă datorie nu am decât suma de una mie cinci sute galbeni. No. 1500 g. către dl. general Al. Mavrodi, cu sinet ipotecat în moșia Trifeștii vechi, după moartea mea se va plăti, mai întâi această datorie din bonurile rurale ale moșiei, destabilându-se garanțiile

³⁰ G. Călinescu, *op. cit.*, p. 207-208.

³¹ *Ibidem*, p. 208.

³² *Testamentul lui C. Negruzzi*, în „Ioan Neculce”, anul I, fasc. 2, Iași, 1922, p. 327-328.

³³ T. Maiorescu, *Constantin Negruzzi s-a săvârșit din viață duminică 25 august, în etate de 60 de ani*, în „Convorbiri literare”, anul II, nr. 13, Iași, 1 septembrie 1868, p. 216.

³⁴ Vlăsineștii sau Hermeziu (aceeași moșie cu nume diferite), cf. *Tezaurul toponimic al României. Moldova*, vol. I, *Partea I*, p. 659.

³⁵ Moșia Trifeștii Vechi a fost moștenită de Constantin Negruzzi de la tatăl său, Dinu Negruți.

³⁶ Moșia Târnova se afla în ținutul Soroca și a aparținut unchiului, Manolache Negruți, fratele tatălui său.

existente, așa încât moșia și tot restul averii să rămână liberă de orice sarcină. Averea mea se va împărți între moștenitorii mei, care sunt *soția mea Maria născută Gane; fii mei: Leon, Iacov și Gheorghe și fiica mea Eliza*, după dispozițiunile ce urmează:

1) Las fiicei mele Eliza: *a) casele mele din Iași. b) dreptul de moștenire ce mi se cuvine în moșia Târnova din Basarabia. c) Bonurile rurale ce vor rămâne după plata datoriilor și al legatului către Epitropia Sf. Spiridon din Iași și care este mai jos însemnat. d) Una mie galbeni din prețul pădurii de pe moșia Trifeștii vechi, iar până la concurența acestei sume se va tăia și vinde la măritarea sa sau la sosirea sa în legiuita vârstă la caz când întâmplarea ar voi să nu se mărite înainte, În casele din Iași vor putea locui, dacă vor voi până la măritarea sau sosirea în legiuita vârstă a fiicei mele, atât soția mea cât și fii mei la caz când vreunul dintre ei nu s-ar căsători înainte.*

2) Soția mea Maria este firească epitropă a copiilor mei minori Gheorghe și Eliza și se va folosi după prescripțiunile legii de venitul părților lor de moștenire până la majoritate sau emancipațiune eventuală, îngrijindu-se ca și până acum și mai departe de creșterea lor. Ea va lua afară de lucrurile mobile ce a adus în casă zestrea ei bănească și suma de trei mii galbeni N. 3000 g. și un legat de una mie cinci sute galbeni N. 1500 g. care bani nefiind acum față vor rămâne intabulați în moșia Trifeștii vechi și pentru care i se va plăti procentul legal 10% pe an. Până după sosirea în legiuita vârstă a fiului meu Gheorghe, soția mea nu va putea pretinde capi-alul său; sosind fiul meu în legiuita vârstă ea va putea cere, când va voi, întregul sau parte din capital. *Mai las soției mele pojijia caselor mele din Iași.*

3) Las fiilor mei Leon, Iacob și Gheorghe moșia mea Trifeștii vechi cu sarcina prevăzută de 1.500 g. către mama lor și celelalte mobile pe care le vor împărți frățește între ei, după cum se vor înțelege. Doresc, dacă cu puțință va fi, ca fii mei să nu vândă moșia părintească, ci s-o păstreze în coproprietate. Dacă însă împrejurările ce nu se pot prevedea, ar cere ca moșia să se vândă, aș dori ca unul din fii mei să o cumpere de se va înlesni. În tot cazul de vindere prețul moșiei se va împărți frățește în trei părți egale.

Copii mei Leon și Iacob, care sunt trecuți de majoritate, îi rog să se îngrijească de mama lor și să o considere și s-o ajute la orice caz de nevoie; asemenea împreună cu mama lor să aibă îngrijiri de creșterea morală a lui Gheorghe și a Elisei.

4) Las casei sf. Spiridon din Iași, care este un institut de binefacere publică și la a căreia administrațiune am luat mai mult timp parte, suma de 100 g. (una sută) care se va plăti din prețul bonurilor rurale cel mai târziu până într-un an și jumătate după moartea mea.

5) Soția mea este indrituită, dacă bonurile rurale nu vor ieși la sorți, a le scompta când va voi și pe cât îi va fi cu puțință mai favorabil, pentru îndeplinirea dispozițiunilor de mai sus; asemenea fiind că fiica mea Eliza să se poată marita înainte ca parte de moștenire din Basarabia să devină exigibilă, soția mea este indrituită a vinde, a scompta sau schimba acest drept de moștenire, când va voi și cum va găsi mai de folos, fără ca cineva să se poată opune cât de puțin.

6) Desființez în totul orice alte dispozițiuni testamentare aș fi făcut înaintea acestuia.

7) *Doresc a fi înmormântat la moșia mea Trifeștii în cimitirul bisericii zidită de mine cu preotul din sat și cu simplitatea ce am iubit întreaga mea viață. Pe mormântul meu doresc să fie sădiți mai mulți liliaci și salcie.*

În punctele de mai sus fiind cuprinsă ultima mea voință, ea va fi respectată întocmai.

Rog pe soția și pe fii mei să-mi conserve memoria cu acea iubire, care au avut-o totdeauna pentru mine și am avut-o eu totdeauna pentru dâșșii și o cobor cu mine în mormânt.

Las la toți fii mei părinteasca binecuvântare; rog să-și aducă aminte de mine acei puțini, căroră am putut face vreun bine și să mă ierte cei căroră am greșit în șirul vieții mele.

Orașul Iași, Iulie în 3 zile 1868.

(ss). C. Negruți.

ROMÂNIA

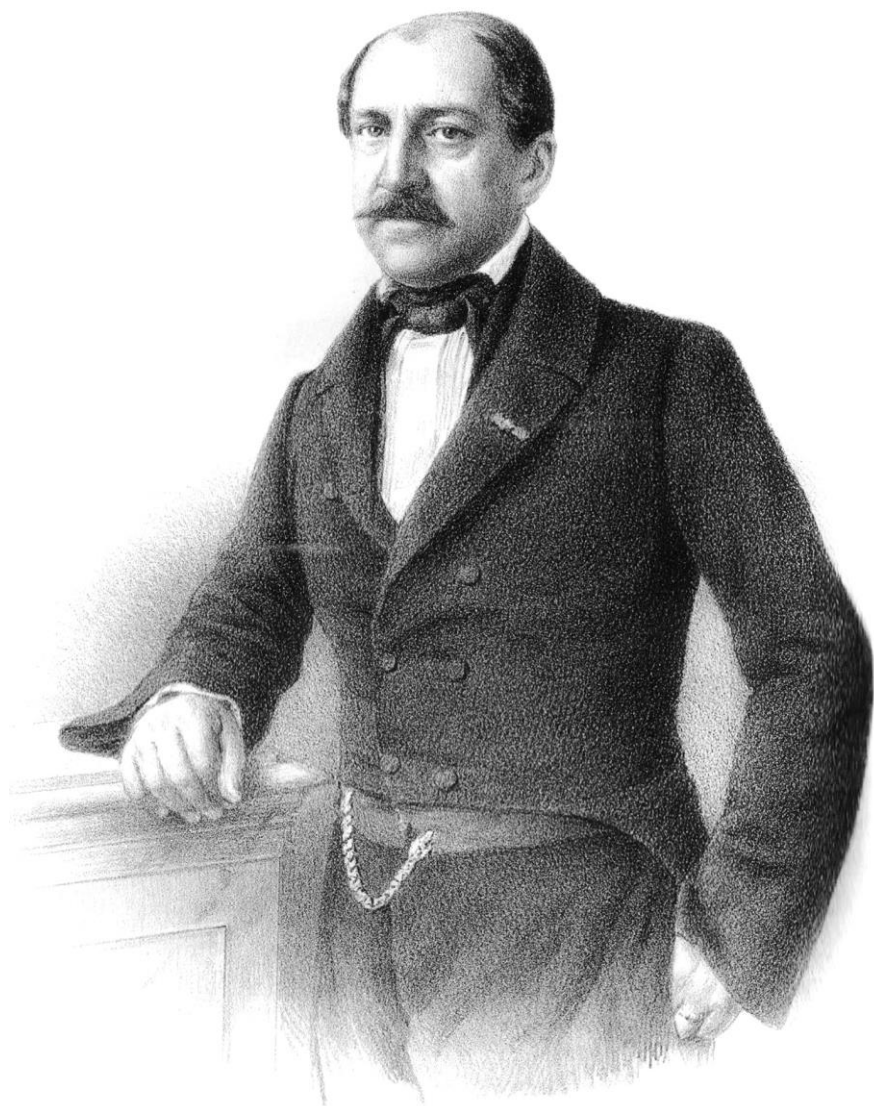
Tribunalul jud. Iași secția III civilă.

Având în vedere petițiunea d-lui Leon Negruți din 4 Iulie a.c. adresată d-lui Judecător permanent de pe lângă acest Tribunal, prin care arată că *părintele dmsale Cost. Negruți aflându-se la băile de la Repedea, dorește a-și face testamentul și fiindcă este prea slab spre a-l scrie însuși*; apoi cere d. Leon Negruți a păși dl. judecător în acea zi de 4 Iulie, citat încă la Repedea, spre a constata conform art 861 Cod. civil atât buna voința testatorului, cât și semnătura și *desăvârșita sănătoasa sa stare mintală*: având în vedere raportul d-lui judecător permanent No. 221 prin care arată că *la 4 a lunii Iulie a.c. fiind condus de d. Leon Negruți la Repedea, unde părintele d-sale d. C. Negruți se află bolnav și găsindu-l în adevăr bolnav, însă în toată simțirea și în conformitate cu art. 861 și 862 cond-civ. cetindu-i acest testament din cuvânt în cuvânt în auz și în ființa sa i-a declarat oral că testamentul este al său subscris și făcut din libera voință*; având în vedere că cu acel raport s-a îndeplinit rostire art. 861 și 862 din cod. civ. și l-a trecut în condica respectivă la no zece în douăzeci și două August anul una mie opt sute șază zeci și opt potrivit cu prescriptul verbal No. 7 din 21 Aug. curent.

(ss) N. Papadopol
Grefier G. Dudescu

Th. Pantazi.

[*Testamentul lui C. Negruzzi*, în „Ioan Neculce”, anul I, fasc. 2, Iași, 1922, pp. 326-328].

Constantin Negruzzi. Litografie de Eduard Sieger

Vlad Mischevca, *Între pace și război. Domnii fanarioți în contextual raporturilor internaționale (1774-1812)*, Chișinău 2021

Noua carte a lui Vlad Mischevca reunește mai vechi preocupări ale sale legate de perioada pe care o cunoaște foarte bine și despre care a mai publicat cărți și articole, singur sau în colaborare (în bibliografia de la sfârșitul cărții apare cu 28 de titluri, în limba română, greacă, engleză, ucraineană).

Precedat de o poezie a sa (printre altele domnul Mischevca este și poet...) volumul se deschide printr-o prefață semnată de cunoscutul elenist Tudor Dinu de la Universitatea din București, unde profesorul remarcă profunzimea studiilor autorului, studii care figurează în carte.

În *Introducere* (pp. 9-26) domnul Mischevca face o trecere în revistă a problemei raporturilor politice moldo-ruse și moldo-otomane cum și a rolului factorului fanariot, insistând asupra istoriei diplomatice ancorată într-un context balcanic

Capitolul I (pp. 27-64) tratează tema politicii și diplomației domnilor fanarioți, într-o epocă în care are loc abrogarea dreptului Principatelor Române de a întreține relații diplomatice cu alte state, alături cu desființarea oștirii pământene și de întărirea monopolului otoman asupra exportului produselor economice ale Principatului. Autorul analizează diverse aspecte ale tratatelor ruso-turce și austro-turce finalizate prin pacea de la Iași, tratatul fiind ratificat la Petersburg.

Capitolul al doilea (pp. 65- 118) tratează activitatea domnilor fanarioți în cadrul rivalității Marilor Puteri din perioada 1774-1806 și e împărțit în patru subcapitole. Începe cu *Anexarea Bucovinei*, ce a demarat în anul 1771 și a durat până în 1806. Continuă cu prezentarea domniei lui Constantin Moruzi, domn care se pare că nu era străin de moartea predecesorului său în scaunul Moldovei. Constantin Moruzi a fost după unele opinii printre cei mai buni domni ai țării, în timp ce conform altor păreri domnia sa a fost una fără realizări deosebite. Cert este că domnul s-a manifestat cu dușmănie și cu severitate față de cei trei adversari ai săi, boierii Iordache Dărmănescu, Manolache Bogdan și Ioniță Cuza. Moruzi a fost mazilit la sfârșitul lunii mai 1782 dar nu a încetat de a face eforturi pentru a rămâne prezent pe scena politică a Imperiului Otoman. Otomanii l-au exilat însă în insula Tenedos. Decesul în urma unui atac de apoplexie nu a întârziat să vină.

Urmează un subcapitol dedicat genealogiei familiei Ipsilanti, familie cu înrudiri reale în societatea românească (subsemnatul a pregătit o genealogie a întregii familii Ipsilanti, cu doi colaboratori, dintre care unul e Vlad Mischevca. Volumul va apărea la sfârșitul anului în curs). Capitolul se încheie cu prezentarea detaliată a activității voievodului Alexandru Ipsilanti

Capitolul al treilea (pp. 119-1164) are ca temă creionarea portretelor a trei domni (Alexandru Mavrocordat Firaris (fugit în Rusia), Alexandru Ipsilanti

(emigrant la Brno) și Emanuel Giani-Rosetti) (stabilit la Herson, în Ucraina) în calitate de emigranți politici, dar cu incursiuni în istoria familiilor acestora.

În sfârșit, cel *de-al patrulea capitol* (pp. 165-348), prezintă pe Fanarioți în contextul războiului ruso-turc din 1806-1812, tratând nu mai puțin de opt teme, legate fie de acest război (pînă la semnarea Tratatului de Pace din 1812), fie de rolul familiei Moruzi și al familiei Ipsilanti în sus-numitul context, fie de rolul (pe larg descris de autor) jucat de negustorul armean Manuc Bey, fost informator, bancher și latifundiar, fost dragoman al Porții, apoi «prinț» al Moldovei, cel care a construit la București cunoscutul han ce-i poartă numele. Toate aceste subcapitole sunt însoțite de bogate și bine argumentate concluzii (pp. 323-326), urmate de o *Încheiere* (pp. 349-359).

Un foarte bogat aparat critic (autorul a redactat nu mai puțin de 1263 de note pentru textul său, o consistentă bibliografie (376 de titluri), cum și un variat material iconografic, conținînd titluri de cărți, portrete de domni (uneori cu semnături ale lor), de fii de domni, de soții ale acestora, de semnături, sigilii pe documente, blazoane completează acest volum al lui Vlad Mischevca, volum care se înscrie pe linia bunelor sale rezultate de pînă acum.

Florin Marinescu

ACADEMICIAN CONSTANTIN I. TOMA (1935-2020)*

Iulian PRUTEANU-ISĂCESCU

Constantin I. Toma, primul copil din cei șapte ai lui Irimia și ai Marandei Toma (născută Miștelea), s-a născut la 19 noiembrie 1935, în comuna Gugești, județul Fălciu (azi, județul Vaslui).

În linie paternă, descindea din neamul Spătărescu (Toma)¹, familie de „ungureni”², venită de peste munți „purtând în spate samarul cu spete pentru stative”³ și din marea familie a Bejenăreștilor, „oameni cu stare, harnici, chibzuți și buni gospodari”⁴. Ioniță Spătărescu și fiul acestuia, Toma Spătărescu⁵, sunt menționați ca birnici în Gugești, la recensămintele fiscale din anii 1820, 1832 și 1838⁶. Bunicul lui Constantin I. Toma, Ion Gh. Toma (1880-1917)⁷, fiul lui Gheorghe M. Toma,

* Vezi și Dr. Dorina N. Rusu, *Membrii Academiei Române. 1866-1999. Dicționar*. Ediția a doua, revăzută și adăugită cu un *Cuvânt înainte* de Acad. Eugen Simion, București, 1999, p. 529; Alexandru Th. Obreja, Petru Șt. Pogânceanu, Petru V. Matei, Iulian Pruteanu-Isăcescu, Mircea Ciubotaru, *Gugești (jud. Vaslui). Preliminariile unei istorii*. Cu un cuvânt înainte de Prof. univ. dr. Constantin Toma, membru corespondent al Academiei Române. Întâmpinare de Prof. univ. dr. Mircea Ciubotaru, Iulian Pruteanu-Isăcescu, Iași, 2009, p. 312-315; Petru V. Matei, *Nasc și la Gugești oameni. Portrete*. Ediția a II-a revăzută și adăugită. Prefață de Mircea Ciubotaru, Iași, 2013, p. 151-169.

¹ Din aceeași familie descindea și Petru V. Matei (1933-2015), văr de gradul al II-lea cu academicianul Constantin I. Toma, autor a patru volume și coautor a două volume din seria consacrată satului Gugești, județul Vaslui, publicate între anii 2009-2013, precum și bunica maternă a autorului acestor rânduri, Elena T. Obreja (1926-2013), născută Bejenaru, vară primară cu academicianul Constantin I. Toma și vară de gradul al II-lea cu Petru V. Matei.

² Pentru mai multe detalii despre problema *ungurenilor*, vezi Mara N. Popp, *Ungureni*, în „Buletinul Societății Regale de Geografie”, anul LXI, București, 1942, p. 181-204.

³ Petru V. Matei, *op. cit.*, p. 171.

⁴ *Ibidem*, p. 172.

⁵ Urmașii lui Toma Spătărescu, începând cu fiii săi, Manolache și Vasile, se vor numi Toma (vezi *Arborele genealogic al familiei Spătărescu (Toma)* din *Anexe*).

⁶ *Catagrafiile Vistieriei Moldovei (1820-1845). X. Ținutul Fălciului. Partea I (1820)*. Volum editat de Mihai-Cristian Amărieuței și Mircea Ciubotaru. Introducere de Mircea Ciubotaru, Iași, 2016, p. 225; Mircea Ciubotaru, Petru V. Matei, *Gugești (jud. Vaslui). Demografice și onomastică. Reforme agrare și administrație*, Iași, 2013, a se vedea *Anexele*, p. 175, 178, 181, 185.

⁷ Arhivele Naționale Vaslui, Fond Stare Civilă, Boțești-Gugești, dos. 1/1880, f. 6 r. Ion Gh. Toma a fost căsătorit cu Marghioala T. Ciobanu din comuna Știoborâni (județul Vaslui), fiica lui Theodor și a Ioanei Ciobanu (Arhivele Naționale Vaslui, Fond Stare Civilă, Solești-Știoborâni, dos. 1/1880, f. 25 v.).

agricultor, „fără știință de carte”⁸, și al Catincăi Bejenaru, fiica lui Vasile și a Nastasiei Bejenaru⁹, a fost primul absolvent de patru clase din satul Gugești care a studiat la o instituție superioară cursului primar. Acesta a urmat Școala de cântăreți bisericești de pe lângă Episcopia Hușilor și a funcționat ca dascăl al bisericii din sat. A căzut pe front, în Primul Război Mondial, la vârsta de 36 de ani¹⁰.

Constantin I. Toma a urmat primele trei clase la Școala primară nr. 2 din Gugești, între anii 1943-1946, iar clasa a IV-a, la Școala primară de băieți nr. 2 din Huși (1946-1947). A dat examen de admitere la Liceul Militar din Iași, unde a fost declarat *admis*, dar numai după o lună a trebuit să se retragă, liceul fiind mutat la Câmpulung Moldovenesc. A susținut un nou examen de admitere pentru liceu în sesiunea din septembrie pe locurile rămase neocupate după prima sesiune, la Liceul „Cuza-Vodă” din Huși, unde a urmat clasa a V-a (1947-1948). În urma aplicării Decretului nr. 175/1948 pentru reforma învățământului, s-a întors în satul natal, și s-a înscris în clasa a VI-a, ciclul II, la Școala Gimnazială din Gugești, iar doi ani mai târziu a absolvit clasa a VII-a. În același an, a fost admis la Liceul „Cuza-Vodă” din Huși pentru clasa a VIII-a (anul I de liceu): „La liceul din Huși am avut parte de un corp profesoral de elită la toate disciplinele, începând cu desenul și educația fizică, terminând cu româna, fizica, chimia și biologia. Nu pot să nu amintesc de renumiții profesori¹¹ Bujoreanu (latină), Cristea (română), Neștian (istorie), Enache și Cotae (geografie), Tofan și Vicol (chimie), Burgard și Jelescu (rusă), Timuș (muzică), Tofan (educație fizică), Petrencu (desen), Ungureanu și Crețu (franceză), Iacovoiu (matematică), Stafie (fizică) și mai cu seamă, Elena Chirica (biologie), cea care mi-a îndreptat pașii spre studiul lumii vii”¹².

În vara anului 1953 și-a susținut examenul de bacalaureat și a intrat, prin transfer, la Facultatea de Științe Naturale a Universității din Iași, după ce a fost student medicinist timp de o lună. A audiat cursurile profesorilor Mihai Constantineanu, Filimon Cârdei, Zicman Feider, Constantin Papp, Constantin Dobrescu, Sergiu Cărăușu, Olga Necrasov, Petre Jitariu¹³, Constantin Burduja,

⁸ Petru V. Matei, *Școala din Gugești (jud. Vaslui). 1872-2010. Cartea amintirilor și împlinirilor*. Cu un Cuvânt înainte de Prof. univ. dr. Mircea Ciubotaru, Iași, 2010, p. 96.

⁹ Arhivele Naționale Vaslui, Fond Stare Civilă, Gugești, dos. 1/1879, f. 33 v., 34 r.-v.

¹⁰ Petru V. Matei, *op. cit.*, p. 100.

¹¹ Ștefan Bujoreanu (director al Liceului „Cuza-Vodă” Huși între anii 1951-1955), Georgeta Cristea (directoare a Școlii Pedagogice de Învățătoare din Huși în mai multe rânduri), Constantin Neștian (director al Liceului „Cuza-Vodă” Huși între anii 1948-1950), Constantin Enache (director al Liceului „Cuza-Vodă” Huși în anul 1950), Sevasta Cotae, Tatiana Tofan, Constantin Vicol, Vladimir Burgard, Constantin Jelescu, Ioan Timuș, Antonie Tofan, Ștefan Petrencu, Constanța Ungureanu, Ion Crețu, Eugenia Iacovoiu, Casandra Stafie. Pentru alte detalii despre corpul profesoral din anii '40-'50 ai secolului al XX-lea vezi Costin Clit, *Învățământul hușean la începuturile stalinizării*, în idem (coordonator), *Colegiul Național „Cuza Vodă” din Huși. Centenar (1918-2018)*, Iași, 2018, p. 381-382.

¹² Constantin Toma, *Autobiografie*, în „Prutul”, anul VI, nr. 1(41), Huși, iunie 2006, p. 3.

¹³ Petre Jitariu (1905-1989), fiziolog, academician, inițiator al școlii românești de biomagnetism. A activat și ca profesor de științe naturale la Liceul „Cuza-Vodă” din Huși și la Liceul Internat din Iași, până în anul 1936 (cf. C. Toma, *Academicianul Petre Jitariu (1905-*

„acesta din urmă fiind cel care m-a invitat să dau concurs (în 1958) pentru ocuparea postului de preparator la disciplina *Morfologia plantelor*; el a fost mentorul meu, lui îi datorez realizările de început în domeniul biologiei vegetale”¹⁴. „Mi-am început, aşadar, ucenicia sub conducerea unuia din marii botanişti ai ţării, un neîntrecut fitocenolog, cunoscător al tuturor zonelor de vegetaţie din Moldova şi Dobrogea, un om deosebit de meticulos şi scrupulos, a cărui operă scrisă, deşi nu foarte extinsă, se caracterizează prin precizie şi acurateţea descrierilor şi interpretărilor”¹⁵.

A obţinut titlul de doctor în biologie, în anul 1969, cu teza *Cercetări de morfologie şi histo-anatomie la unele leguminoase (Onobrychis Adans., Coronilla L., Trifolium L.)*, avându-l conducător ştiinţific pe eruditul botanist Ion T. Tarnavski de la Universitatea din Bucureşti. În perioada 1958-1966, a fost preparator şi asistent universitar (lucrări practice la disciplinele: *Morfologia plantelor* (citologie, histologie, organografie), *Fitogeografie*, *Ecologie* – anul I Biologie, anul II Geografie şi activităţi practice pe teren). Între anii 1966-1972, lector universitar (cursuri: *Biogeografie şi Ecologie* – anul II Geografie, *Microbiologia solului* – anul III Ştiinţe naturale şi agricole; activităţi practice pe teren şi lucrări practice la *Morfologia plantelor* – anul I Biologie); 1972-1978, conferenţiar universitar (cursuri: *Morfologia şi anatomia plantelor*, *Biogeografie*, *Xilonomie*; activităţi practice pe teren şi lucrări practice la *Morfologia şi anatomia plantelor*), iar din anul 1978, profesor universitar (cursuri: *Citologie vegetală*, *Morfologia şi anatomia plantelor*, *Embriologie vegetală*; *Strategii evolutive în regnul vegetal*, *Morfogeneză vegetală*; *Arhitectura florală*, *Polenizarea şi fecundaţia la angiosperme*, *Strategii evolutive în regnul vegetal* şi activităţi practice pe teren). Din 2005, profesor consultant la Facultatea de Biologie, Catedra de Biologie vegetală, din cadrul Universităţii „Alexandru Ioan Cuza” din Iaşi, iar din anul 2006, profesor emerit al aceleiaşi prestigioase universităţi. Doctor Honoris Causa al Universităţii din Bacău (2005), al Universităţii de Vest „Vasile Goldiş” din Arad (2008), al Universităţii din Oradea (2009) şi al Universităţii „Apollonia” din Iaşi (2010). A susţinut stagii de pregătire în Ungaria (1966), URSS (1968), Belgia (1971-1972) şi călătorii de documentare în Marea Britanie (1995), Franţa (1995, 1972), Belgia (1996) şi Turcia (1996).

Membru corespondent al Academiei Române (din 1991), membru titular al Academiei de Ecologie din Republica Moldova (din 1999), membru de onoare al Academiei de Ştiinţe a Republicii Moldova (din 2011) şi membru titular al Academiei Române (din 2012). A obţinut Premiul „Emanoil Teodorescu” al Academiei Române pentru trei lucrări: *Étude histo-anatomiques des cotyledons de certaines Légumineuses (Onobrychis Adans., Coronilla L., Trifolium L.)*, Adansonia, Paris, 1976 (1978), *Atlasul plantelor medicinale*, Bucureşti, 1998 – în colaborare cu Rodica Rugină (2000) şi *Simbioza în lumea vie*, Iaşi, 2000 – în colaborare cu Maria-Magdalena Zamfirache (2002) şi Premiul „Emil Racoviţă” pentru lucrarea

1989) – omul şi fondatorul şcolii de biomagnetism în ţara noastră, în „Journal of Experimental and Molecular Biology”, tome XX, no. 4, Iaşi, 2019, p. 36).

¹⁴ Constantin Toma, *op. cit.*

¹⁵ *Ibidem.*

Halophytes: An Integrative Anatomical Study, 2014 – în colaborare cu Marius-Nicușor Grigore și Lăcrămioara Ivănescu (2016).

A fost prodecan al Facultății de Biologie-Geografie-Geologie din Iași (1975-1977), șef de catedră (1977-1985; 1990-1996) și decan (1989-1990; 1996-2001), cancelar general al Universității „Alexandru Ioan Cuza” din Iași (1990-1992), director al Grădinii Botanice „Anastase Fătu” din Iași (1970-1973), director al Institutului de Cercetări Biologice din Iași (1986-1990), conducător de doctorat în specialitatea Botanică (din 1988), organizator și președinte al celui de al II-lea Congres Național de Biologie (1992), fondatorul și organizatorul Laboratorului de microscopie electronică al Facultății de Biologie, membru în Consiliul Național de Evaluare Academică și Acreditare (1994-2005), membru în Comisia de Biologie a Consiliului Național de Atestare a Titlurilor, Diplomelor și Certificatelor Universitare (1995-2005), Director al Școlii Doctorale de la Facultatea de Biologie (2000-2016).

Secretar științific al Filialei din Iași a Academiei Române (2001-2011) și membru în biroul de conducere al Academiei Române – Filiala Iași, vicepreședinte (1990-2007) și președinte de onoare (din 2007) al Societății Naționale de Științe Biologice, președinte al Subcomisiei Monumentelor Naturii din Moldova (din 1991). Coordonator al Centrului de Cercetări Antropologice „Olga Necrasov” al Academiei Române – Filiala Iași (din 1998).

Director al revistei „Columna” (revista Asociației cultural-științifice „Dimitrie Ghika-Comănești”), redactor-șef al revistelor „Analele Științifice ale Universității «Alexandru Ioan Cuza» din Iași” – Secția Biologie vegetală și „Romanian Journal of Biology. Plant Biology” (Academia Română, Institutul de Biologie, București), membru în colegiile de redacție ale revistelor „Natura”, seria Biologie (Universitatea de Vest „Vasile Goldiș” din Arad), „Studii și cercetări științifice”, seria Biologie (Universitatea „Vasile Alecsandri” din Bacău), „Revista botanică” (Academia de Științe a Republicii Moldova – Grădina Botanică (Institut), Chișinău), „V. Adamachi” (Universitatea „Alexandru Ioan Cuza” din Iași, Facultatea de Fizică) ș.a.

Membru în societăți și fundații științifice: Société Botanique de France, Association for Medicinal and Aromatic Plants of Southeast European Countries, Societatea de Științe Biologice din România, Societatea de Medici și Naturaliști din Iași, Societatea de Fitoterapie din România, Societatea Națională de Biologie Celulară, Academia Oamenilor de Știință din România, Fundația Internațională „Ștefan Lupașcu”, Asociația Pedagogilor Creștini, Asociația Academică „August Treboniu Laurian”, Asociația Grădinilor Botanice din România ș.a.

Participant la manifestări științifice în Cehoslovacia, Germania, Grecia, Italia, Slovacia, Austria, Franța, Bulgaria, Finlanda, Mexic, Republica Moldova ș.a. Preocupările sale științifice, toate din domeniul biologiei vegetale, se pot încadra în următoarele subdomenii: floristică, corologie și fitocenologie; fitoteratologie, dendrologie și fenologie; blastogenie, fiziologie și radiogenetică; citologie și embriologie; carpologie și biologia sexualității; xilonomie și fitochimie; morfologie, histologie și anatomie.

Activitatea publicistică cuprinde peste 400 de articole științifice originale în reviste de specialitate românești și peste 90 de articole de popularizare a biologiei. A

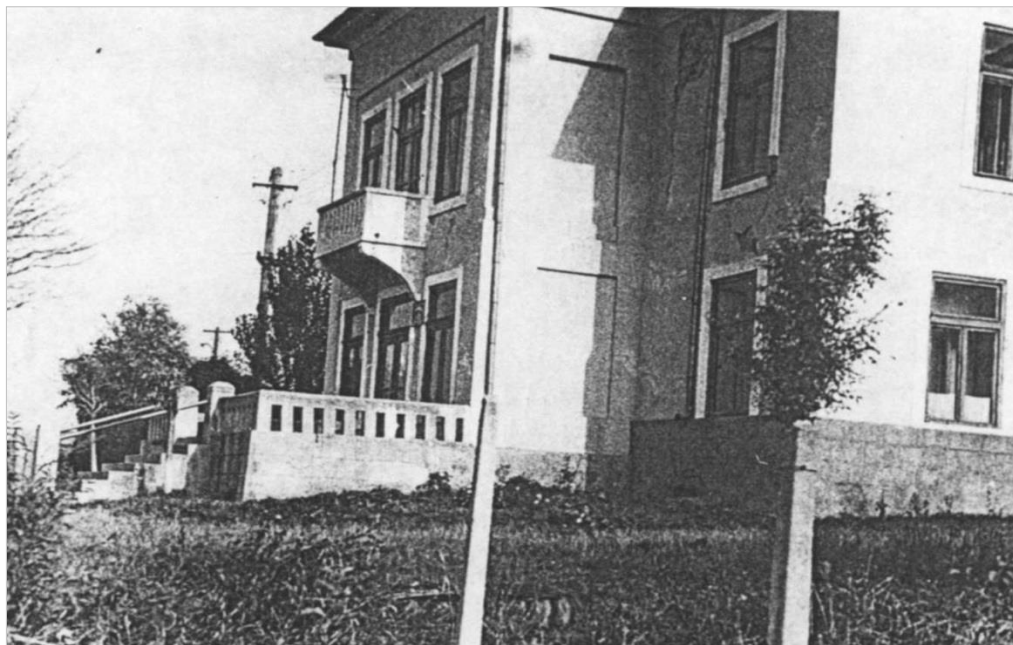
semnat, de asemenea, peste 50 de articole originale în reviste de specialitate străine și peste 30 de monografii, atlase, tratate și enciclopedii (lucrări de autor și în colaborare).

Prin Decretul nr. 1.097 din 10 decembrie 2004 al Președintelui României, i-a fost acordat Ordinul Meritul pentru Învățământ în grad de Cavaler¹⁶.

„Pe parcursul carierei sale didactice, profesorul Constantin Toma, prin idei și fapte, s-a dovedit un neobosit înfăptuitor al unui învățământ cu adevărat universitar, bucurându-se din partea confracților de aleasă apreciere, iar din partea studenților de statornică prețuire. (...) Este greu să devii o personalitate, dar este mai greu să durezi” (Acad. Valeriu Cotea)¹⁷.

Academicianul Constantin I. Toma a murit la 9 septembrie 2020 și a fost înmormântat în cimitirul Sfinții Atanasie și Chiril din Iași, intrând în galeria marilor oameni de știință ai Iașilor și ai României, după o carieră de excepție întinsă pe parcursul a șase decenii.

Fotografii**

Fotografie a conacului Dimache-Arghiropol din Gugești,
realizată de Constantin I. Toma (1979):

„Dar, revenind la anul 1948, iată-ne elevi în ciclul II, în școala instalată în fostul conac boieresc (astăzi sediul C.A.P.), clădire cu parter și două etaje (ce mare păcat că s-a demolat etajul

¹⁶ „Monitorul Oficial al României”, partea I, nr. 1.181 din 13 decembrie 2004.

¹⁷ Petru V. Matei, *Nasc și la Gugești oameni. Portrete*, p. 162.

** Fotografii din Arhiva Iulian Pruteanu-Isăcescu (Iași).

superior!), cum nu se mai afla și nu se mai află prin împrejurimi. Ce mândri eram că învățam acolo (...) Pe vremea aceea n-am fost totdeauna gravi și silitori la carte, că vârsta își cerea tributul de năzbâții și ștregării nevinovate; este adevărat că și cadrul natural ne avantaja, posibilități de a ne ascunde, de a alerga, de a mai fugi de pe la școală erau destule la vechea curte^{***} și în împrejurimi”. [Constantin Toma, *Cuvânt de la întâlnirea de 30 de ani de la absolvirea Școlii din Gugești – Iași, 4 octombrie 1980*, p. 1, 4 – Arhiva Iulian Pruteanu-Isăcescu (Iași)].

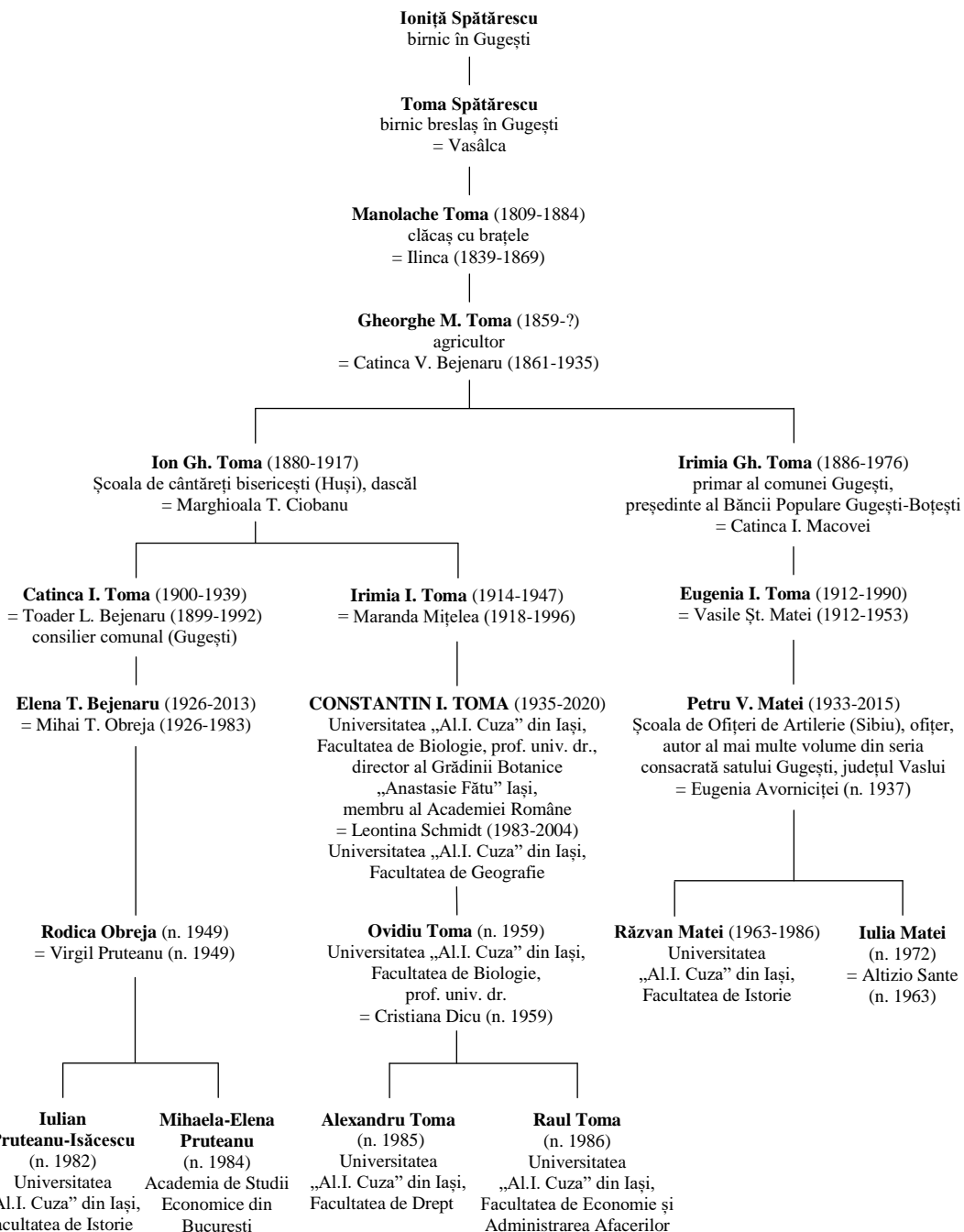

Acad. Constantin I. Toma (1935-2020)

^{***} Conacul familiei Arghiropol în care a funcționat Școala elementară (ciclul II) după aplicarea Decretului nr. 175/1948 pentru reforma învățământului.

ANEXE

Arborele genealogic al familiei Spătărescu (Toma)

Pentru mai mulți descendenți ai lui Ioniță Spătărescu, a se vedea Arborele genealogic al familiei Toma, în Petru V. Matei, Nasc și la Gugești oameni. Portrete. Ediția a II-a revizuită și adăugită. Prefață de Mircea Ciobotaru, Iași, 2012, p. 179-188.

Rândul de sus, de la stânga la dreapta ****:

1. *personaj neidentificat*;
2. Ion Gh. Toma (1880-1917), dascăl la biserica din Gugești, bunicul academicianului Constantin I. Toma;
3. Irimia I. Pogângeanu (1885-1947), dascăl la biserica din Gugești, percepător fiscal;
4. *personaj neidentificat*.

Rândul de jos, de la stânga la dreapta:

1. Ion Pogângeanu (1860-1919), primar al comunei Boțești;
2. preot Costache Popescu, primul învățător al Școlii din Gugești (1872-1875);
3. *personaj neidentificat*.

**** Fotografie din 1903, aflată în posesia familiei Emil Gh. Macovei, din Gugești, moștenită de soția acestuia, Maria Gh. Macovei (născută Toma), nepoată a lui Ion Gh. Toma. Fotografia a fost publicată pe coperta volumului *Școala din Gugești (jud. Vaslui). 1872-2010. Cartea amintirilor și împlinirilor* de Petru V. Matei (Iași, 2010).

ION AGRIGOROAIEI (30 XII 1936 – 5 X 2021)

„Nu mă tem de moarte, ci de veșnicia ei”.

(Al. Vlahuță)

Recent, a trecut la cele veșnice renumitul profesor Ion Agrigoroaiei de la Universitatea „Alexandru Ioan Cuza” din Iași, lumea academică a muzei „Clio” devenind tot mai săracă. A fostul unul din marii profesori ai Facultății de istorie din generația de aur a învățământului ieșean din ultimii 50 de ani. A văzut lumina zilei la 30 decembrie 1936 în orașul Chișinău, ce a influențat cercetările sale asupra istoriei românilor din Basarabia, rană sângerândă a neamului nostru. A urmat cursurile primare și gimnaziale în Iași, fiind coleg de școală cu îndrăgitul actor Alexandru Arșinel de care îl va lega o strânsă prietenie. În 1954 a absolvit Liceul Internat „Costache Negruzzi” din Iași. La Centenarul acestei instituții, în 1995, îi dedică o excelentă monografie, în colaborare cu discipolul său, universitarul Gh. Iacob.

A absolvit Facultatea de Filologie - Istorie și Filosofie, Secția istorie-filologie, din cadrul Universității „Alexandru Ioan Cuza” Iași, promoția 1958. În 1959, a început cariera universitară, parcurgând toate treptele formării profesionale: preparator (1959-1961), asistent (1961-1970), lector (1970-1977), conferențiar (1977-1990), profesor (1990-2007) la Facultatea de Istorie. În 1975, a obținut titlul de doctor în istorie, având ca îndrumător pe profesorul Aurel Loghin, cu o temă despre viața politică a României în primii ani după Marea Unire.

Domeniile de cercetare care l-au consacrat au fost cele de istorie contemporană și s-au concretizat, în numeroase cărți, studii și articole axate pe istoria românilor din prima jumătate a secolului al XX-lea, relațiile internaționale din anii Primului Război Mondial, Marea Unire și istoria învățământului. Timp de cinci decenii, cu vocația specialistului a condus seminariile și cursul general de Istoria Românilor în perioada interbelică, introducând în istoriografie conceptul de România întregită în locul sintagmei România Mare.

A publicat peste 250 de lucrări (volume, cursuri universitare, ediții îngrijite, studii, articole). A colaborat la redactarea a două volume din tratatul *Istoria Românilor*, apărute sub egida Academiei Române (în anul 2003 - ediția I și ediția

a-II-a, 2015). Una din ultimele lucrări de referință a fost *Orașul Iași - Capitala rezistenței până la capăt* (coordonator), apărută în 2016.

Din 1991, profesorul Ion Agrigoroaiei a fost conducător de doctorat, formând câteva generații de doctori în istorie, printre ei aflându-se și semnatarii acestor rânduri. Ne-a și prefațat monografia *Învățământul vasluian – file de istorie (secolul XVII-2014)*. A îndrumat generații de studenți în întocmirea lucrărilor de licență, precum și numeroși profesori în scopul obținerii gradelor didactice în învățământ. Era prezent la sesiunile anuale ale Muzeului Județean „Ștefan cel Mare” din Vaslui, ale Societății de științe istorice din Bârlad sau la manifestările culturale din Huși.

A colaborat cu istorici din Republica Moldova, îndeosebi cu profesorii de la Universitatea din Chișinău. Unele din cărțile sale au fost lansate în capitala Republicii Moldova: în 2004, *Opinie publică și stare de spirit în vremea Războiului de Întregire și a Marii Uniri*, la Biblioteca „Onisifor Ghibu” și *Basarabia de la Unire la integrare*, la Facultatea de Istorie a Universității de Stat. De altminteri, contribuțiile privitoare la istoria Basarabiei, în volume colective sau studii speciale au fost apreciate de academicianul Alexandru Zub: „Această nouă carte pe aceeași temă a profesorului I. Agrigoroaiei, continuă în mod firesc strădaniile restitutive ce i-au asigurat, de-a lungul anilor, reputația de expert în domeniu. Autorul e convins că partea Moldovei dintre Prut și Nistru nu poate fi înțeleasă istoric decât în cadrul general românesc și că viitorul ei, chiar, se cade a fi gândit în aceeași perspectivă. Este poziția unui istoric care i-a dedicat ani lungi de studii prin materiale de arhivă, pentru a face, cognitiv, un pas mai departe” (*De la Unire la integrare*, în „Dacia literară”, nr. 2/2008).

În anii 1985 – 1990, într-o perioadă dificilă pentru Universitate și societatea românească, a fost Decan al Facultății de Istorie și Filosofie. Între 1992 și 1998 a fost șeful Catedrei de Istoria Românilor. A deținut prin concurs funcția de director al Direcției Județene Iași a Arhivelor Naționale (1993-1997) și în această calitate, a făcut parte din delegația arhivelor României care a participat la Congresul Internațional de Arhivistică (Beijing, august-septembrie 1996). A depus efort constant de modernizare a instituției, prin crearea unor laboratoare, prin valorificarea surselor documentare proprii, prin manifestări științifice de ținută, prin apariția unei reviste proprii, intitulată „Arhivele Moldovei”.

Pentru meritele sale științifice în studiul Iașului, în special în timpul Primului Război Mondial și legăturile constante, fructuoase cu mediul academic de la Chișinău, profesorul Ion Agrigoroaiei a primit mai multe distincții naționale: „Meritul Științific” (1974), Premiului Academiei Române (1985) pentru contribuția la volumul *Iașii: 1600-1859-1918* (Iași, 1983), „Profesor emeritus” al Universității „Alexandru Ioan Cuza” din Iași (2007), Ordinul „Gloria Muncii” (2010), conferit de Președintele Republicii Moldova, Premiul Centenar oferit de Primăria Municipiului Iași (2017) și de Cetățean de onoare al Municipiului Iași (2018).

Profesorul Ion Agrigoroaiei – exemplu de conștiinciozitate, responsabilitate, modestie, politețe, bunăvoință, omenie pentru studenți și colegi – se va bucura totdeauna de prețuirea acestora, iar istoria Universității „Alexandru Ioan Cuza” din Iași va recunoaște numele său printre profesorii cu faimă pe care i-a

avut. În jurul său s-au format numeroși istorici de prestigiu precum: Cătălin Turliuc, Gh. Iacob, Liviu Țăranu, Ovidiu Buruiană, Gavril Preda, Ionuț Nistor etc.

În rândul studenților și celor apropiați era cunoscut cu apelativul „Grig”. Era un iubitor al frumosului și sportului, îndeosebi al fotbalului, pe care l-a practicat cu rezultate meritorii, alături de studenți. A fost foarte bun prieten cu profesorul Alexandru Mera de la Liceul „Mihail Kogălniceanu” din Vaslui, având aceeași pasiune, fotbalul. Era un spirit reflexiv, dinamic, cu un umor fin. Prietenii au apreciat la regretatul profesor verva cuvântului spus, energia debordantă, ținuta demnă și seriozitatea în îndeplinirea sarcinilor încredințate.

Prin întreaga activitate didactică și științifică, profesorul Ion Agrigoroaiei rămâne un nume de referință în istoria învățământului universitar ieșean și a culturii naționale. O boală neiertătoare îl răpește din mijlocul nostru, însă *profesorul și omul*, Ion Agrigoroaiei va dăinui totdeauna în memoria foștilor studenți, a colegilor și a tuturor celor care l-au cunoscut. Dumnezeu să îl odihnească în pace!

Nicolae IONESCU

SORIN IFTIMI – GÂNDURILE UNUI PRIETEN DE DEPARTE

Când l-am întâlnit ultima dată, în câteva zile frumoase de toamnă de la începutul lui octombrie 2021, la Iași, cu ocazia Simpozionului „Monumentul – Tradiție și viitor”, nu-mi puteam imagina că, la nici o lună și jumătate distanță, viața mă va obliga să scriu despre Sorin Iftimi la trecut. O făcusem până atunci la prezent, dar nu despre el, ci împreună cu el, în 2015, când, mânați amândoi de pasiunea pentru trecutul unei vechi reședințe moldave, am adunat între copertile unei cărți câteva „file dintr-un album

risipit”, în care am încercat să reconstituim câte ceva din istoria castelului Sturdza din Miclăușeni.

Pe Sorin Iftimi l-am cunoscut în urmă cu aproape două decenii și m-a legat de el o prietenie pe care distanța nu a diminuat-o cu nimic. De ce? Poate pentru că ea se baza pe o admirație sinceră pe care i-am purtat-o necondiționat acestui împătimit cunoscător al istoriei Iașilor, a cărui privire exprima din start o bunătate devenită proverbială. Ca oameni de muzeu, care privim cumva diferit viața personajelor istorice, prin apropierea directă de creația lor și contactul cu mărturiile patrimoniale, am nutrit aceleași pasiuni pentru cercetarea interdisciplinară a istoriei, fapt care ne-a apropiat foarte mult, cimentând o colaborare fără reproș.

Botoșănean de origine, blajinul istoric al monumentelor și patrimoniului cultural din capitala Moldovei (fie ele biserici, palate, case, ulițe, străzi, piețe sau opere de artă) a cercetat, în liniștea bibliotecilor și a arhivelor, documente și mărturii pe baza cărora, în agitația zilei sau în ore târzii din noapte, a recompus adevărate fresce ale lumii moldave medievale și moderne. Cu temeinice studii de istorie la Universitatea din Iași, terminate printr-o lucrare de licență dedicată *Ținutului Iașului în Evul Mediu*, coordonată de eminentul și exigentul profesor Ioan Caproșu, Sorin Iftimi a continuat cercetarea vieții de la Curtea Domnească, în Moldova și Țara Românească, cu analiză specială a *Curții Doamnei în secolele XV-XIX*, care a devenit subiectul tezei sale de doctorat, susținută în anul 2006 și publicată la Editura „Istros” a Muzeului Brăilei, nouă ani mai târziu. Am avut bucuria atunci să îl pot ajuta pe Sorin cu tipărirea lucrării, apelând la un om de suflet, prof. univ. dr. Ionel Cândea, directorul Muzeului Brăilei „Carol I” și al Editurii „Istros”, care a îmbrățișat imediat ideea, materializând-o în cel mai scurt

timp. Știind bine cât de temeinic tratase subiectul, Sorin va fi avut, probabil, regretul că lucrarea sa nu a fost încununată cu un premiu al Academiei Române.

Pentru un cercetător de profunzimea și subtilitatea lui Sorin Iftimi, care nu s-a mărginit la a scrie o istorie liniară, ci a preferat complexitatea și provocarea unor abordări interdisciplinare, acesta nu va fi fost, mai mult ca sigur, singurul regret. Dotat cu o modestie funciară, pe care toți cei ce l-au cunoscut o evocă în tonuri calde și care l-a făcut, probabil, să se închidă în turnul său de fildeș și să se dedice, exclusiv și pătimaș, cercetărilor sale, aprofundând teme și subiecte de care alți colegi s-au apropiat mai greu, Sorin își cunoștea foarte bine valoarea. În lungile noastre discuții, mi-a mărturisit, de mai multe ori, cum i-a fost refuzat discret, dar constant, accesul în poziții de cercetare sau universitare pe care le-ar fi meritat din plin și pe care le-ar fi înnobilit cu știința sa de carte.

Astfel, în Iașul căruia i-a dedicat munca sa de o viață, Sorin Iftimi a ocupat un modest post de muzeograf în cadrul Complexului Muzeal Național „Moldova”, unde și-a început cariera (1995-1999) și unde a și sfârșit-o, atât de devreme, după alți 13 ani închinăți cercetării istoriei monumentelor din urbea sa (2008-2021). Fusesse cândva, timp de opt ani (2000-2008), și cercetător științific, dar în treapta cea mai de jos, la Centrul de Istorie și Civilizație Europeană din Iași. Tot pentru câțiva ani (2009-2013), Sorin a predat, studenților din anul I, un curs despre patrimoniul mobil, în cadrul programului de master *Patrimoniu și turism cultural*, organizat de Facultatea de Istorie din cadrul Universității „Alexandru Ioan Cuza” din Iași. Dar atât și nimic mai mult! Dacă privim cercetările sale din ultimii ani – închinată domnitorului Alexandru Ioan Cuza (despre care a redactat mai multe albume documentare), lui Vasile Alexandri sau unor pictori peregrini prin Moldova ori Valahia modernă (Nicolo Livaditti, Giovanni Schiavoni, Josef August Schoefft) –, ne întărim convingerea că studenții Facultății de Istorie s-ar fi putut adăpa generos la nesecatul izvor de cunoștințe care era Sorin Iftimi, cronicarul împătimit și documentat al vieții și mentalităților de pe aceste meleaguri. Pierderea nu a fost a lui, ci a unor tineri ce puteau fi astfel îndreptați spre cercetarea istoriei într-o manieră pluridisciplinară.

Omul care cunoștea atât de bine istoria pe mai multe veacuri a capitalei moldave, sub multiplele sale aspecte (organizare administrativă medievală, evoluție urbană în secolele XIV-XVIII, viața monumentelor laice sau religioase, istoria minorităților etnico-religioase, heraldica și genealogia), tratate în lucrări de mare acribie științifică (*Mănăstirea Golia – 350 de ani de la sfințirea ctitoriei lui Vasile Lupu; Cercetări privitoare la istoria bisericilor ieșene. Monumente, ctitori, mentalități; Iași – simbolurile unui oraș simbol; Vechile blazoane vorbesc. Obiecte armorate din colecții ieșene; Orașul Iași. Memoria monumentelor; Strada Lăpușneanu din Iași. Memoria Monumentelor; Strada Ștefan cel Mare. Memoria monumentelor; Piața „Mihai Eminescu” din Iași. Repere istorice și cercetare arheologică*), a binemeritat pe deplin, după ceasul trecerii sale din această lume, titlul de *Cetățean de Onoare al Municipiului Iași*, la 17 noiembrie 2021. A fost un gest de reparație morală, chiar dacă post-mortem, față de cel care și-a dedicat scurta sa viață evocării atât de pertinente a Iașilor medievali și moderni. Cu atât mai mult cu cât, în preajma Centenarului Marii Uniri, cercetările sale – realizate împreună cu

doamna dr. Aurica Ichim: *Iași, capitala României (1916-1918)*, *Iași în Primul Război Mondial (1916-1918)*, *Familia regală la Iași (1916-1918)* – s-au axat, firesc, pe rolul jucat de urbea moldavă în anii dramatici ai Primului Război Mondial, când Iași au devenit capitala României (1916-1918).

Înainte de ultima revedere de la Iași, am avut bucuria de a-i avea ca oaspeți, în septembrie anul acesta, acasă la Moieciu, pe Rodica și Sorin Iftimi, alături de familia Voroneanu, veniți la Brașov pentru organizarea unei expoziții la Biblioteca Județeană. Sorin mai fusese la Bran, în 2010, la un simpozion dedicat Reginei Maria, dar venise, cu aceeași prietenie, de două ori și la Sinaia, la vernisajul expozițiilor dedicate regelui Ferdinand I și reginei Maria, pe care le-am organizat la Muzeul Național Peleș în anii 2017 și 2018. Ne regăseam, cumva, pe același tărâm al cercetării unor subiecte comune, despre care schimbam informații, fotografiile și documente, cu bucuria descoperirii unor noi mărturii despre eroii cărților noastre.

Retrăind acum acele amintiri – căroră li se adaugă cele de la Iași, unde ne revedeam în fiecare an –, închei această tristă evocare cu gândul cum s-ar fi putut îmbogăți, pe mai departe, opera istorică a lui Sorin Iftimi, dacă Divinitatea i-ar fi îngăduit să-și împlinească o mărturisire cu care încheia – parcă premonitoriu, cu puțin înainte de marea sa trecere – un admirabil interviu realizat de Vasile Arhire: „Nu știu exact ce va fi, de obicei sunt absorbit de proiectele acestea pe termen destul de scurt, pentru că sunt într-o perioadă când acumulările pot să și ofere tot felul de mici realizări. Știu ce voi face peste câteva luni sau peste un an, doi, eventual. N-am încă o perspectivă pe un termen mai lung, pentru că n-am avut timp de reflecție, timp din aceștia în care să mă proiectez pe mine în viitor. Ceea ce mi-am dorit mereu, mai ales de când am îmbrățișat și această carieră, *m-am văzut având o viață îndelungată*, de la înălțimea căreia să poți să privești toată experiența aceasta a multor decenii”.

Din păcate, cu Sorin Iftimi timpul nu a mai avut răbdare, iar spectacolul vieții – pe care, pentru epocile trecute, l-a studiat și redat în cărțile sale – s-a oprit atât de brusc și de nedrept, în 13 noiembrie 2021, la numai 56 de ani. Fie ca sufletul său blând să se odihnească în pace și lumină, iar amintirea sa luminoasă să ne însoțească mereu!

Narcis Dorin ION

